UNIVERSITATEA REGELE FERDINAND I CLUJ

DACOROMANIA

BULETINUL «MUZEULUI LIMBEI ROMÂNE»

CONDUS DE

SEXTIL PUȘCARIU
PROF. LA UNIVERSITATEA DIN CLUJ
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

ANUL VIII
1934 — 1935

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI
1936

LITERATURA « TRIBUNEI » (1884—1895)

PARTEA I: PROZA

CUVÂNT ÎNAINTE

Dacă începuturile literaturii ardelene moderne au fost studiate în monografii temeinice, epoca în care această literatură și-a dat, în cadrele spiritualității românești, întreaga măsură a originalității, nu s'a împărtășit decât de cercetări fragmentare, desfigurate uneori de spiritul parțialității, atinse, alteori, grav, de superficialitate și diletantism. Întreagă această epocă de afirmare viguroasă prin scris a românismului de dincoace de Carpați e cuprinsă de obiceiu în câteva judecăți sumare, care au început să ia forma unor clișee. A sosit timpul să revizuim aceste judecăți, să le umplem, pe acelea care mai rămân după această revizuire, cu un conținut pozitiv, în care fiecărui om, fiecărei opere să i se dea locul pe care îl merită, nu numai în cadrul istoriei literare locale, ci și în largul cadru al istoriei literare panromânești. Dacă pentru aprecierea obiectivă a unui moment istoric este necesară o anumită perspectivă în timp, astăzi această perspectivă nu ne lipsește. Cu cât ne depărtăm de 1918, cu atât ceea ce s'a petrecut dincolo de această adevărată piatră de hotar a istoriei noastre se poate înțelege mai just și aprecia *sine ira et studio*.

Literatura ardeleană de după înfrângerea latinismului a avut două momente importante, pe frontispiciul cărora sunt săpate două nume: *Tribuna* și *Luceafărul*. În studiul nostru vom căuta să înfățișăm toate aspectele întâiului moment. În două capitole introductive vom prezenta antecedentele acțiunii literare dela *Tribuna* și orientările

ei ideologice. Pentru înțelegerea surprinzătorului avânt, pe care l-a luat literatura ardeleană în ziarul întemeiat la Sibiiu de Ioan Slavici, sau în publicațiile lui anexe, aceste capitole le-am crezut absolut necesare. Pe lângă aceste două capitole ne mai ocupăm în această întâie parte de prozatorii mai importanți ai ziarului. Vor urma mai târziu poeții, critica și traducerile.

Nu întreagă literatura *Tribunei* va fi cuprinsă în această lucrare. Ziarul sibiian a fost întemeiat la 1884 și și-a continuat existența până la 1902. Cercetarea noastră se oprește însă la sfârșitul anului 1895, adică la data conflictului dintre redacția ziarului și conducerea Partidului Național. Incidentul acesta, de mare răsunet în viața publică a Ardealului de pe vremuri, a avut însemnate repercusiuni nu numai asupra directivelor politice ale ziarului, ci și asupra acțiunii lui literare. În urma lui, cei din urmă cari au dat strălucire literară *Tribunei*, cei din urmă cari s'au încălzit la vatra ei, în anii când focul era hrănit de talentul și entusiasmul literar al unui Slavici, Bechnitz sau Coșbuc, s'au risipit în diferite centre de dincoace sau de dincolo de Carpați. Chiar dacă *Tribuna* a mai publicat în coloanele ei material de preț și după această dată, ea nu mai este un scaun de judecată critică, nu mai reprezintă o acțiune literară bine articulată. Până la apariția *Luceafărului*, literatura ardeleană va duce o viață fără scânteieri în foiletonul ei sau a altor ziare și reviste de caracter efemer.

Studiul acesta este apoi, înainte de toate, o monografie literară locală. Numai astfel pot fi înțelese anumite insistențe și incursiuni, care altfel ar părea de prisos. Anumiți scriitori cari într'o istorie a literaturii românești nu se vor împărtăși, poate, decât de un singur șir, aici au primit onorurile unui capitol. Unii din ei nu și-au câștigat merite decât în cultivarea limbii literare. Pentru a înțelege însă ceea ce a urmat mai târziu, când proza ardeleană a atins înălțimile din scrierile lui Agârbiceanu sau Rebreanu, toate aceste bâiguiri ale începutului trebue urmărite cu înțelegere și iubire.

Bine înțeles că ori de câte ori ni se va da prilejul vom arăta legăturile cu ritmul general al literaturii românești, fenomenul de osmoză din care sufletul comun a ieșit îmbogățit cu puteri și orizonturi noui.

Se va părea poate că studiul nostru a luat uneori prea mult înfățișarea uscată a unui repertoriu bibliografic. Considerându-l însă drept o lucrare pregătitoare pentru acea istorie a literaturii ardelene

ce va umplea un mare gol, am căutat să dăm celui care o va scrie toate indicațiile necesare pentru a-i ușura munca. Ele sunt, credem, cu atât mai de folos cu cât, în cazul nostru, avem de a face cu un ziar, a cărui colecție bibliotecile noastre n'o au completă, ale cărui volume mari, chiar când nu au lipsuri, se consultă anevoie.

I. ÎNAINTE DE « TRIBUNA ». PĂTRUNDEREA IDEILOR JUNIMISTE ÎN ARDEAL

1. Septimiu Albini, scriitor onest și cumpătat la vorbă, a povestit, către sfârșitul vieții, procesul de penetrare a junimismului la Românii de dincoace de Carpați [1]). Crescut la Blaj, când latinismul stăpânea acolo cu o adevărată tirănie, ajuns la Viena, în vremea când « direcția nouă » își serba biruința la « România Jună », stabilit apoi la Sibiu, unde ocupă un loc important în redacția *Tribunei*, Albini a cunoscut de aproape, sau a fost chiar părtaș, la momentele capitale ale acestei lupte pentru renașterea culturală a Ardealului și reîncopcierea lui în ritmul general al vieții românești. De aceea relatările lui sunt foarte prețioase, mai ales pentru numeroasele amintiri personale pe care le cuprind. Tabloul schițat de el, dacă e just, nu e însă complet. El are nevoe de câteva întregiri, pe care vom căuta să le dăm în cele ce urmează. Numai cunoscând bine etapele de penetrare a junimismului în Ardeal vom înțelege și vom aprecia, la justa ei valoare, acțiunea literară dela *Tribuna*, care este o consecință firească a acestui proces.

2. Viața literară a Ardealului până la Unire nu s'a desvoltat în mod normal. Lipsiți de o clasă conducătoare, care să se poată consacra dulcelui inutil al artei, angajați cu toate puterile în lupta crâncenă pentru existența națională, nevoiți să ne desfigurăm sufletește în școli străine, amenințați, de câte ori un scriitor mai de seamă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) S. Albini, *Direcția nouă în Ardeal*, în *Lui Ion Bianu, amintire...* București, 1916, p. 3—37. Înainte de Albini, Ilarie Chendi arătase, într'un articol sumar, *Junimea și Ardealul* (reprodus în *Impresii*, București, 1908, p. 269—276), legăturile cu Ardealul ale școalei literare dela Iași. Cf. și N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*. București, 1934, vol. I, p. 263 și urm.

se ridica din mijlocul nostru, să treacă Carpații, pentru a găsi dincolo împrejurări mai favorabile desăvârșirii sale sufletești, literatura noastră s'a desvoltat în mod accidentat, prin răbufniri violente — pe cât de fructuoase uneori, pe atât de dezastroase alteori — cărora le urmau tăceri deadreptul exasperante prin lungimea lor. Ori de câte ori vrem să apreciem un moment din trecutul literar al Ardealului, dacă vrem să fim drepți, trebue să ținem seamă de aceste împrejurări și caractere speciale. Astfel va trebui să privim și latinismul ardelean, de după 1848.

Cei trei călugări dela Blaj, Clain, Șincai și Maior, au fructificat o idee, care, dacă a existat și înainte de ei în câteva capete de Români, numai prin entusiasmul și energia lor s'a înfipt, piatră de hotar, în cultura românească. Dacă la Românii din Principate roadele ei, mai ales prin fapta și jertfa lui Gheorghe Lazăr, au fost salutare, cu atât mai binecuvântate au fost la Românii de dincoace de Carpați, cărora le-a dat conștiința și demnitatea romanității, dreptul de a ridica fruntea, aplecată până atunci, în fața stăpânitorului străin. Ce a fost în stare să facă această idee, s'a văzut mai ales în 1848. Gloatele în opinci și cu mămăligă în traistă de pe Câmpia Libertății dela Blaj, prin faptul că erau împărțite în « centurii » și « decurii », aveau, pentru « prefecții », « tribunii » și « decurionii » lor, prestigiul armatei romane, care a biruit lumea. Cu coasele, cu furcile și cu tunurile lor de cireș, dar cu mândria romană în pieptul conducătorilor, aceste gloate au săvârșit fapte care au rămas cel mai prețios tezaur al istoriei Românilor din Ardeal. Se putea ca ideea romană să nu devină o dogmă căreia trebue să i se închine orice Român, mai ales dincoace de Carpați, unde înainte de apariția ei nici nu existam ca națiune?

Cu cât creștea în noi conștiința originei noastre romane, cu atât aceasta era negată mai cu îndărătnicie de națiunile stăpânitoare din imperiul austriac, în deosebi de Maghiari. Tratate peste tratate, înzestrate cu o armură științifică, care să impresioneze, combăteau cu înverșunare această idee. Să ne închipuim ce rană producea negarea ei, pe un ton de batjocură, în sufletul tinerilor Români din școalele ungurești, al căror număr, mai ales în epoca absolutismului, crescuse într'un mod neobișnuit; să ne mai închipuim apoi indignarea pe care o stârnea în sufletul intelectualilor, când citeau

BCU Cluj / Central University Library Cluj

publicațiile ungurești, unde eram zeflemisiți zi de zi pentru această ambiție romană a noastră. Astfel prestigiul ideii romane a crescut până la desfigurare. Om să fii să trezești la realitate pe cei cuprinși în plasa ei vrăjită!..

Latinismul a avut însă, din naștere, două păcate, care aveau să fie fatale desvoltării literare a Românilor din Ardeal. Atât inițiatorii lui din secolul al XVIII-lea, cât și continuatorii lor, au fost cu desăvârșire lipsiți de gust și vocație artistică. În educația lor claustrală din Viena și Roma ei n'au răsfoit decât tratatele de istorie, de limbă, sau de teologie. Vaticanul le-a stat ani de zile în apropiere, în scrierile lor nu vei găsi însă nicăieri amintirea uneia din miile de minuni ale artei, adăpostite în acest muzeu unic. Chiar dacă unii din ei au tradus opere literare, alegerea lor se oprea asupra unor scriitori moralizatori, incapabili de a fecunda o renaștere literară. Chiar dacă unii din ei, ca Șincai și Timotei Cipariu, au avut înclinări literare, ele au fost înnăbușite repede de pasiunea lor științifică. O singură excepție am avut, pe Ion Budai Deleanu, superbă excepție, dovadă măreață a aptitudinilor artistice ale rasei. Rămânând însă în manuscris, opera lui n'a avut nicio influență asupra desvoltării literaturii de dincoace de Carpați.

Astfel Alecu Russo, ale cărui lovituri au fost atât de simțite de «pedanții» ardeleni, avea dreptate când spunea: «Ardealul n'a dat României, până acum (la 1855) o singură carte de închipuire și care să răsbată inimile». Căci singura poezie de preț din această lungă perioadă, *Deșteaptă-te Române* a lui Andrei Mureșeanu, nu putea să legitimeze aspirațiile literare ale unei națiuni.

Și în întâia jumătate a veacului trecut nici nu stăteam atât de rău, dacă nu în privința creației literare, în privința contactului cu înmuguririle literare de dincolo de Carpați, cărora Bariț le-a dat o largă ospitalitate în foile sale. După 1848 însă, vlaga literară a acestor foi a secat, în mod intempestiv, mai ales în urma înclinării crescânde a conducătorului lor spre latinismul excluzivist.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Al doilea vițiu originar al latinismului a fost concepția lui despre limbă. Voind ca această supremă dovadă a originei noastre să fie cât mai nepătată în înfățișarea ei romană, latiniștii au apucat pe un drum greșit, care era să fie deadreptul funest pentru desvoltarea

noastră sufletească. Rătăcirea aceasta a fost mai mare decât cea dintâi, pentrucă ea amenința să rupă unitatea noastră de limbă și să izoleze pe intelectuali de popor, acesta din urmă ne mai înțelegând păsărească celor dintâi. Întemeietorii școalei fuseseră rezervați în tendința lor de latinizare. Timoteiu Cipariu însuși, bun cunoscător al cărților vechi, a avut o oarecare măsură în purismul lui. Discipolii lui au mers însă cu exagerările și încăpățânarea până la ridicol. Și cu cât latinismul câștiga în prestigiu și se răspândea în mase, cu atât rătăcirea creștea. În fiecare preot sau dascăl de sat găseai câte un vânător de etimologii latine. Gramatica devenise o boală ucigătoare de poezie.

S'a pornit dela ortografie și dela alungarea elementelor străine, pentru a se ajunge, în momentul când s'a întâmplat reacțiunea junimistă, la pronunțarea cuvintelor așa cum erau desfigurate de ortografia etimologică.

Și n'a fost destul atât. Încă dela cel dintâi contact cu cultura latină, Ardelenii și-au însușit-o prin filiera germană. Ei au împrumutat astfel structura de frază a unei latine artificiale, care face fraza lor uscată și neprietenoasă. Urmașii au mers și mai departe pe acest drum greșit, introducând în limba românească din Ardeal o mulțime de forme de structură germană și maghiară.

Latiniștii au ajuns astfel într'un paradox, din care trebuia să fie bine scuturați pentru a se desmetici. Lipsiți de stratificări sociale, Ardelenii nu puteau să se orienteze decât spre popor; « gergul » lui nu voiau însă să-l recunoască, iar de literatura lui, chiar dacă-și umpleau saltarele cu ea — cum a făcut Ion Micu Moldovan — nu se prea entusiasmau. Sunt cunoscute epitetele cu care a învrednicit Cipariu — de altfel foarte măsurat la vorbă — această literatură. Mai târziu, sub influența covârșitoare a colecției lui Alecsandri, atitudinea lor s'a schimbat. Grigore Silași și Atanasie Marienescu, cu toate că îmbătați de mitul Romei, au colecționat și au studiat această literatură cu o râvnă lăudabilă. Andrei Mureșianu are cuvinte elogioase pentru ea. Ei s'au ferit însă să facă din poezia populară un îndreptar al limbii și mai ales un îndreptar estetic, căutând în ea îndeosebi înrudiri cu aceeași Romă a visurilor lor de totdeauna.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă de jos în sus, cum era natural, latiniștii nu voiau să se orienteze în așezarea limbii pe baze sănătoase de desvoltare, cu atât mai puțin puteau să se orienteze de sus în jos. În Ardeal nu aveam o clasă de sus, care să-și fi alcătuit o limbă proprie, încercată în numeroase opere literare și științifice. În Principate această clasă exista, limba ei era însă considerată ca o adevărată primejdie națională. Grecismele ei mai întâi, franțuzismele mai apoi, au speriat pe cei câțiva Ardeleni cari au venit în contact cu boierimea de dincolo de Carpați. Și ei nu se gândeau atât la cei câțiva scriitori de mare marcă, ieșiți din această clasă, la un Negruzzi, Kogălniceanu, sau Alecsandri, cari în genere s'au bucurat de mult prestigiu în fața lor, cât la limba vorbită în societate, sau scrisă mai ales în jurnalele de după 1848. Limba acestei clase ei nu voiau să și-o ia de îndreptar; dimpotrivă, aveau pretenția să-i impună limba construită de ei, în Ardeal.

Iată, în câteva cuvinte, pricinile gloriei și decadenței ideei romane la Românii de dincoace de Carpați, în această epocă. La toate acestea trebue să mai adăogăm prestigiul de care se bucurau, în Ardealul de după 1848, reprezentanții latinismului. Cel căruia se datorește avântul lui nou, Timoteiu Cipariu, purta o aureolă legendară. În vrafurile de cărți și manuscrise, care umpleau pereții chiliei lui austere, din modestul orășel dela gura Târnavelor, era, pentru admiratorii lui, înțelepciunea lumii. Președinte al Astrei, membru mai apoi al Academiei Române, care i-a încoronat cu un mare premiu *Gramatica*, Ardelenii, în deosebi Blăjenii, îi urmau cu sfințenie cuvintele.

Celălalt, Gheorghe Barit, era de o activitate miraculoasă. În știință, în literatură, în politică, el era mereu prezent, fiind gata să-și spună oricând cuvântul, cu o sfătoșenie cuceritoare, chiar când îmbrăca cu tot mai multă preferință haina aspră a limbii latinizante.

Cei trecuți dincolo, dintre cari nu amintim decât pe Bărnuțiu, Laurian și Papiu-Ilarian, prin activitatea lor științifică și publică de mare răsunet, prin dârzenia lor patriotică, creșteau și ei mândria romană a celor de acasă. Dacă ei s'au stins mai de vreme, Cipariu și Barit au atins vârstă de patriarhi, mustrând prin prezența lor încercările tinerilor de a se abate dela vechea dogmă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A te atinge de unul din ei — mai ales aici în Ardeal, unde critica nu putea să ia avânt, din pricina necesității puternice a solidarității naționale în lupta politică — era un adevărat sacrilegiu [1]).

3. Cu tot abuzul de filologie și de istorie, necesitatea literaturii a fost însă mereu simțită.

În tot cursul veacului al XIX-lea, dar mai ales dela 1848 încoace, românismul ardelean a fost într'o creștere, care pe noi ne umplea de încredere, iar pe adversari de spaimă. Creștere biologică, politică, economică. Fenomenul acesta cerea o literatură corespunzătoare lui: energetică, optimistă, etică. Iată de ce Andrei Mureșeanu — cu toate că poet « monocotiledon », cum îl numește Maiorescu — s'a bucurat de un prestigiu atât de îndelungat, având atâția imitatori. La concursurile literare ale revistelor și ziarelor erau preferate bucățile brodate pe aceste teme, chiar dacă erau inferioare celor cu alte motive de inspirație [2]). De aceea Ardealul n'a voit să se lase înlănțuit, decât târziu, de tristețea plină de vrajă a lui Eminescu și a avut mereu rezerve față de literatura « bolnavă » a *Convorbirilor*. Chiar Alecsandri nu satisfăcea totdeauna setea de eroism a

---

[1]) Glasuri timide s'au ridicat totuși, din când în când, pentru a arăta primejdia lipsei de critică, pentru desvoltarea vieții literare. Încă în 1864 un oarecare M. B. se plângea în *Aurora Română* (II, p. 141—142) de trista stare a literaturii noastre din pricina lipsei unei critici serioase, arătând că « datorința jurnalisticei este a sbiciui fără cruțare toate abuzurile, oricine le-ar face, precum și îmbulzeala către altarul cel sacru al literaturii naționale ». *Familia* însăși, care în privința aceasta se poate spune că a fost un adevărat sat fără câini, ofta mereu după critică, mai ales prin articolele colaboratorului ei Spinu Ghimpescu, sub care se ascundea probabil Iosif Vulcan însuși.

[2]) Caracteristic în această privință este concursul *Aurorei Române* din Pesta, dela 1864, la care a luat premiul I Gheorghe Marchiș cu poezia *Un sfat* (publicată în rev. la p. 145—146), în care un tânăr român e sfătuit să-și înnăbușe disperarea și să între în lupta pentru ridicarea patriei și a națiunii. Juriul a acordat apoi mențiune poeziei *Dor de libertate* (*Ibid.*, p. 157—158) de Iulian Grozescu, fiind de aceeași inspirație patriotică. Abia în al treilea rând a fost menționată poezia de dragoste a lui *Silvanu* [Z. Boiu] (*Ibid.*, p. 169—170), care ar fi meritat premiul I. De același spirit au fost conduse mai târziu și juriile *Familiei*. La concursul acesteia din 1867 pentru cea mai bună nuvelă originală se anunță că vor fi preferate bucățile cu subiecte istorice și populare (*Familia*, III, p. 491).

Ardelenilor. Până târziu, în 1893, Aron Densușianu, cel mai înverșunat adversar al « Junimei », foarte erudit și bine înarmat, plin adeseori de vervă, a rupt săgeți împotriva « direcțiuniștilor », în numele unei literaturi « sănătoase » și luptătoare. Din aceleași motive a scris Al. Grama, în 1892, pamfletul lui antieminescian, de tristă celebritate. Și aceleași argumente le invoca și Grigore Silași, în atacurile lui repetate din *Familia* și *Amicul Familiei*. Acel popor « homeric » (cuvântul este al lui Slavici) care s'a trezit la viață nouă, avea nevoe, asemenea tuturor popoarelor în epoca lor de expansiune, de epos și de odă. Când un poet latinist, același Aron Densușianu, a voit să-i dea o epopee, a scris însă *Negriada*, un eșafodaj obositor de versuri, fără pic de duh poetic.

Acești Ardeleni au avut multă energie în ei, cu siguranță că au fost printre ei și oameni înzestrați cu daruri poetice, le-a lipsit însă limba. Ea înflorea în apropierea lor, le intra în casă, mai mult decât în alte părți ale românismului, și ei, legați la ochi de latinism, n'o observau. Asemenea lui Anteu din mitul străvechiu, îi trebuia Ardealului, pentru a renaște la o nouă viață literară, contactul cu pământul. Gestul acesta atât de bogat în consecințe, pe care ei l-au uitat, l-au învățat mai ales dela « Junimea ».

4. E adevărat că terenul pentru el a fost pregătit întrucâtva de Alecu Russo, a cărui critică împotriva pedantismului ardelean a avut un ecou destul de puternic, chiar dacă a fost de scurtă durată, la Sibiu [1]). E adevărat apoi că Alecsandri s'a bucurat de un deosebit prestigiu, încă de timpuriu, în același Sud ardelean. El a străbătut însă, în toate unghiurile ardelene, mai ales după 1867, când a fost îmbrățișat de « Junimea » și când Titu Maiorescu a devenit teoreticianul operei acestui poet. Societățile de lectură ale tinerilor Români, înființate acum până și în orașele ardelene cu foarte puțină populație românească, îl declamau, iar trupele de diletanți se

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Cugetările lui din *România Literară* au fost reproduse și comentate elogios în *Telegraful Român* din 1855—1856. Cf. I. Lupaș, *Contribuțiuni la istoria ziaristicei ardelene*, Sibiu, 1926, p. 93 și D. St. Petruțiu, *Telegraful Român și literatura de peste Carpați*, în *Gând Românesc*, I (1933), p. 167 și urm.

hrăneau de preferință din repertoriul lui, chiar când acest repertoriu nu se prea potrivea cu împrejurările dela noi. După ce « Junimea » a biruit definitiv, Alecsandri s'a bucurat în Ardeal de o regalitate literară în mase, ca nici într'o altă provincie românească.

5. E destul de semnificativ faptul că întâiele atacuri mari ale lui Titu Maiorescu au fost îndreptate împotriva Ardelenilor [1]). Îl durea poate pe acest fiu al dârzului Ion Maiorescu, că tovarășii de luptă ai tatălui său au împins cultura românească, mai ales în Ardeal, unde era o problemă de existență națională, pe un drum care putea să devină fatal. De aceea a început cu ei, pentru a-și consacra apoi cea mai mare parte a activității critice luptei împotriva formelor fără fond, care privea în deosebi cultura din Regatul liber.

Sunt în deajuns de cunoscute atacurile lui împotriva Ardelenilor, pentru a mai stărui aici asupra lor. Ceea ce vreau să arăt este felul cum ele și întreagă ideologia junimistă, au fost răspândite dincoace de Carpați, și reacțiunea Ardelenilor în fața lor.

Unul din secretele succesului « Junimei » a fost admirabilul spirit organizator și priceputa strategie literară a membrilor ei, în deosebi a lui Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi. Când un talent tânăr era simțit undeva, se făceau imediat sondajii pentru captarea lui; când se întâmpla ca tânărul să promită mult și să fie lipsit de mijloace, se făceau și jertfe materiale pentru cucerirea lui. Aceeași bună chibzuială și strategie au fost întrebuințate și în organizarea și răspândirea *Convorbirilor Literare*, organul de luptă al societății. Pentru a asigura existența revistei, s'a cumpărat o tipografie, ceea ce a ușurat foarte mult editarea ei. Totdeauna prompt în relațiile cu oamenii, cu acel umor cuceritor prin simplitatea lui, redactorul revistei a fost mereu preocupat de difuzarea ei cât mai largă.

Românii din Ardeal n'au fost uitați nici ei. Se pare chiar că s'au bucurat de o solicitudine specială. Încă în al doilea an de apariție, *Convorbirile* sunt trimise societăților de lectură din Blaj, Beiuș [2])

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Despre scrierea limbii române* (1866); *Contra școalei Bărnuțiu* (1868), *Limba română în jurnalele din Austria* (1868).

[2]) *Conv. Lit.*, II, p. 283.

și Satu-Mare [1]), iar în al treilea la Oradea [2]), Orăștie [3]), Caransebeș [4]), Sibiu [5]). Atât de importante i se par lui Iacob Negruzzi aceste societăți, încât le consacră o cronică specială în același an al revistei, înșirând, pe lângă cele amintite, societățile din Viena (unde erau atunci două), Cernăuți, Năsăud, Gherla și Kecskemét (Ungaria), cărora de bună seamă li se trimitea de asemenea revista [6]). Afară de aceasta se făceau abonamente prin prieteni, al căror număr dacă la început n'a fost prea mare, le-a fost mare devotamentul. Avem informații pozitive despre abonamentele pe care le făcea profesorul I. Meșotă la Brașov, Ion Slavici la Arad și Oradea, iar Ilarion Pușcariu la Sibiu. Cel dintâi se îndeletnicește cu răspândirea revistei încă din al treilea an al ei [7]), pentru a ajunge cu câțiva ani mai târziu la frumosul număr de 40 de abonamente numai la Brașov [8]). Ion Slavici roagă cerul, în 1873, să dea un an bun, pentru ca numărul abonaților din Arad și împrejurimi să crească la 40—50 [9]). Lui Il. Pușcariu, Negruzzi însuși ține să-i mulțumească, într'o scrisoare din 1874, pentru abonamentele culese la Sibiu [10]).

Prin acești agenți harnici și devotați revista se difuza astfel în Ardeal, crescând sub pojghița latinistă încet, dar sigur, simpatiile pentru *Junimea*, în deosebi în sânul tinerimii.

6. Acestea n'au fost însă singurele fire, pe care *Junimea* le-a legat la începutul existenței sale, prin revista ei, cu Românii de dincoace de Carpați.

Încă din 1868 ochii societății se îndreaptă spre acel Brașov, care avea atunci cea mai numeroasă, mai cultă și mai înstărită societate românească dintre orașele ardelene, ale cărui legături cu Principatele

---

[1]) *Ibid.*, p. 299.
[2]) *Ibid.*, III, p. 40.
[3]) *Ibid.*, p. 104.
[4]) *Ibid.*, p. 340.
[5]) *Ibid.*, p. 380.
[6]) *Societățile de lectură*, *Ibid.*, p. 355—356.
[7]) *Ibid.*, p. 104.
[8]) I. C. Panțu, *Cartea lui Maiorescu*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1910, nr. 34.
[9]) Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. II, p. 207.
[10]) Scrisoare inedită din Iași, 23 Aprilie 1874, în posesia d-lui Sextil Pușcariu.

Biblioteca Centrală / Central University Library Cluj

au fost totdeauna vii, de care pe Titu Maiorescu îl legau amintiri plăcute și strânse relații de rubedenie [1]).

Am amintit mai sus de abonamentele lui I. Meșotă, harnicul director al liceului din Brașov, care a lăsat atâtea amintiri bune în urma lui. Relațiile *Junimei* cu acest fost coleg de școală al lui Maiorescu [2]) nu s'au oprit însă la atât.

Din întâiele ei ședințe, societatea literară dela Iași a fost preocupată îndelung de problema manualelor școlare. Când a reușit să intre în stăpânirea unei tipografii, între cele dintâi cărți care au fost scoase de subt teascurile ei au fost aceste manuale. Discutând într'una din ședințe care manuale de geografie și istorie să fie editate, s'au oprit asupra lui Pütz, cărțile căruia se bucurau atunci de un bun nume în Germania [3]). A fost însărcinat atunci cu prelucrarea uneia din ele I. Meșotă, « a cărui inteligență și solidă conștiință de lucru îi era (Junimei) cunoscută ». Manualul a și apărut în 1868, întâiul volum, iar în 1870 al doilea, bucurându-se ambele volume de recensia elogioasă a lui Titu Maiorescu [4]).

Alăturea de prelucrarea lui Meșotă, *Junimea* mai editează, în 1868, *Odele și Epodele lui Horațiu Flaccu, explicate în usul școalelor* de G. I. Munteanu, atunci director al liceului brașovean [5]).

Din acest Brașov revista recrutează întâiul colaborator de dincoace de Carpați, în persoana aceluiași Meșotă, care publică în anul I (p. 248 și urm.) conferința lui *Ochire asupra literaturii franceze*, importantă pentru răsunetul culturii franceze în Ardeal în acest timp de recrudescență a influenței germane.

Cucerit prin aceste relații de *Junimea*, Meșotă îi va răspândi ideile mai ales în școala pe care o va conduce [6]). Încă din 1874, el

[1]) Protopopul Brașovului, I. Popasu, viitorul episcop al Caransebeșului, era unchiul după mamă al lui Maiorescu.

[2]) Meșotă a fost coleg, în 1850, cu Maiorescu, în cea dintâi și atunci singura clasă a liceului român, proaspăt înființat, din Brașov. Cf. A. Bârseanu, *Istoria școalelor române centrale din Brașov*, Brașov, 1901, p. 57.

[3]) Torouțiu, *Op. cit.*, vol. IV, p. 436.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[4]) Pentru întâiul cf. *Conv. Lit.*, I, p. 256, iar pentru al doilea *Ibid.*, vol. III, p. 136—138.

[5]) In *Conv. Lit.*, II, p. 128 lucrarea e menționată într'o notă, în care, cu rezerva unor germanisme, e găsită bună.

[6]) Cf. pentru acțiunea junimistă la Brașov mai ales, I. C. Panțu *Cartea lui Maiorescu*, în *Gaz. Trans.* 1910, nr. 34.

introduce în liceu ortografia fonetică. Ajutat îndeosebi de I. A. Lapedat, I. Popea [1]), I. C. Tacit, a făcut din *Convorbiri* una din lecturile permanente și cele mai plăcute ale elevilor din cursul superior. Elevii acestor profesori, I. C. Pantu, D. Făgărășanu, Andrei Bârseanu, E. Codru-Drăgușanu, I. T. Mera ș. a. vor transmite junimismul și în alte centre românești.

7. Cu al doilea centru românesc din Sudul Ardealului, cu Sibiul, relațiile *Junimei* au început, de asemenea, destul de timpuriu.

Șaguna însuși a privit cu interes mișcarea dela Iași, dela cele dintâi manifestări ale ei [2]). Am văzut cum *Telegraful Român*, care stătea sub directa lui supraveghere, primește cu simpatie critica lui Russo și poeziile lui Alecsandri. De aceeași favoare se bucură și *Convorbirile*. Foița gazetei dela Sibiu se hrănește abundent din ele. Studiul lui Maiorescu *Despre poezia română* este reprodus acolo în întregime [3]). Și reproducerile nu se reduc numai la atât. Adevărat că ele nu sunt comentate în mod deosebit, sunt însă atât de numeroase, încât e evident că sunt făcute cu un anumit scop, de care diriguitorul suprem al ziarului nu e străin.

Spirit realist, cu o orientare largă în atmosfera științifică, în deosebi germană, a vremii, Șaguna s'a înconjurat de o pleiadă de tineri, crescuți cu sprijinul sau sub directa lui supraveghere, mai ales în institutele de învățământ din țările germane. Astfel Nicolae Cristea, directorul de mai târziu al *Telegrafului Român* și-a făcut studiile la Iena; Zaharia Boiu și Ion Popescu, profesori la Seminarul și Institutul Pedagogic, la Lipsca; D. Popovici Barcianu, profesor la același seminar, la Viena; Ilarion Pușcariu la Viena și la Lipsca; Ion Bechnitz, redactor la *Telegraful Român* și spiritus rector al *Tribunei* în aceeași Vienă și la Heidelberg; Eugen Brote și D. Comșa în alte centre germane.

Toți aceștia au fost mai ales teologi, pedagogi, economiști și ziariști. Crescuți fiind însă în aceeași atmosferă ca și cei mai mulți

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Acesta recomanda, în 1877, într'o conferință ținută elevilor, pe Alecsandri, Alexandrescu, Negruzzi, dar mai ales literatura populară. (*Idealele studentului român* în *Foișoara Telegrafului Român*, II, p. 18—21).

[2]) Ion Slavici, *Lumea prin care am trecut*, Buc., 1930, p. 81.

[3]) *Tel. Rom.*, foița dela 1 Martie 1867 și urm. Cf. și Petruțiu, *Art. cit.*

dintre junimiști, acțiunea școalei dela Iași a găsit, de timpuriu, o largă înțelegere în sânul lor.

Convorbirile Literare le urmărea de altfel cu interes activitatea. *Compendiul de drept canonic* al lui Șaguna a fost salutat de revistă printr'un lung studiu critic, semnat de N. Mandrea [1]). *Compendiile* de pedagogie și psihologie ale lui Ion Popescu, s'au bucurat de primirea favorabilă a lui Maiorescu însuși [2]).

Directorul *Convorbirilor* cere insistent colaborarea Sibienilor, adresându-le lungi scrisori, în care îi sfătuește să-și îndrepte limba, stâlcită de etimologiști și de școalele străine. Mai lăsați-vă de abstracțiunile nemțești — scrie el lui Ilarion Pușcariu, în 1874 — căci nu se potrivesc firii Românului, « ce nu poate sbura prin sfere eterice, ci vrea să păsească cu siguranță pe pământ vârtos ». Să lapede apoi mulțimea de neologisme, luate în cea mai mare parte « din vânt », fără nicio legătură cu vechea limbă românească a cărei frumusețe el o admiră în Precuvântarea la *Biblia* lui Șaguna. « Frica că ne vor crede Slavi — continuă Negruzzi cu sfătoșenia lui românească — fiindcă limba noastră are încă elemente slave, elemente ce drept vorbind astăzi nici nu mai pot fi considerate ca slave, îmi pare tot așa de nebună ca omul bogat ce ar arunca galbenii de aur fiindcă sunt bătuți în fabrica împărătească din Austria. El sărăcește și nu este mai Român pentru aceasta. Noi ne calicim limba și tot nu ne facem mai Români în suflet... Ce am gândi de acel gospodar ce ar refuza să-și îngrașe pământul său cu gunoiu din altă țară, fiindcă e străin? Gunoiul său intră în pământ, grâul său se face mai frumos

---

[1]) *Conv. Lit.*, vol. II, p. 375 și urm. și 389 și urm.

[2]) *Compendiul de Pedagogie* a fost recensat *ibid.*, II, p. 145—147. « Expunerea— spune Maiorescu — este pretutindeni clară, limba pură și mai ferită de germanisme, decât în alte publicațiuni de peste Carpați ». Ed. II-a a cărții a fost primită și ea elogios. *Ibid.*, vol. X, p. 401—402. Despre *Psihologia empirică* Maiorescu spune (*Ibid.*, XI, p. 243—244): « D. Popescu este dintre acei autori de peste Carpați, cari scriu bine românește. Înțelegem scriu bine, că scriu așa încât să-i înțeleagă toți Românii, așa încât să fie cât mai apropiați de limba populară și pe cât mai îndepărtați de construcțiile arbitrare ale filologilor, așa încât să ajungă a fi identitate de vorbire cu Românii culți din România liberă și să pregătească astfel înălțarea la vorbirea și scrierea unei limbi culte, uniforme în privința gramaticală și lexicală ». Iar despre ediția a II-a a cărții afirmă că este « cea mai bună carte de materie filosofică în limba română ». (*Ibid.*, XXI, p. 742).

Biblioteca Centrală Universitară Cluj

și nu este pentru aceasta un product străin... Trebue să ne rupem cu sila de lanțurile ce ne-au legat trupul încă fiind în școală. Lucrul nu e ușor, dar suntem siliți a-l face de nu voim să pierim neapărat. Fără pedeapsă nu se leapădă nimeni de părinții săi ». Ardelenii ar trebui apoi să se obișnuiască odată cu gândul că adevărata limbă și literatură românească numai în Regatul liber se poate desvolta. Căci nici « cel mai mare dușman al Românilor nu ar fi putut face atâta rău poporului nostru, cât au făcut câțiva învățați » de vreo treizeci de ani-încoace. « Limba noastră nu o pricepem. Chipul nostru de a gândi se deosebește din ce în ce, străini suntem unii altora și inima noastră se răcește pentru frații depărtați de noi [1] ».

Mai târziu, când N. Popea va scrie cea dintâi biografie a lui Șaguna, Slavici va primi-o printr'un studiu entusiast, în aceleași *Convorbiri*, făcând, cu acest prilej, un portret cald al marelui arhiereu, față de care el a avut totdeauna un adevărat cult.

Prin aceste încurajări, prin propaganda lui Slavici, care a stat în relații neîntrerupte cu Sibiul, apoi prin sporirea numărului membrilor cu aderenți crescuți în aceeași Germanie sau la Viena [2]), cercul junimist sibian și-a închegat de timpuriu rândurile și aștepta momentul pentru lupta deschisă.

Deocamdată membrii lui au intrat în casa înțelegătoare a *Telegrafului Român*, făcând din el o foaie bine scrisă [3]). Apoi, când s'au simțit destul de pregătiți, au ieșit pe teren. Organul lor a fost *Foișoara Telegrafului Român* [4]). Fiindcă această publicație are meritul de-a fi dat un ritm nou acțiunii antietimologice în Ardeal, se cuvine să ne ocupăm mai de aproape de ea.

Cu toate că a fost înainte de toate o revistă pedagogică și de vulgarizare a științelor, ea este străbătută dela un capăt la altul de spiritul direcției noi.

În articolul program din fruntea nr. 1, ni se spune că *Foișoara* va tinde la formarea unei culturi naționale, întemeiată pe adevăr,

[1]) Scrisoare inedită din 23 August 1874, în posesiunea d-lui Sextil Pușcariu.

[2]) Simion Popescu, Dr. Ion Crișanu, ș. a.

[3]) « Cea mai modernă de peste Carpați » — spune Eminescu, la 1876 în *Curierul de Iași* (*Scrieri politice și literare*, ed. Scurtu, p. 158).

[4]) A apărut tot la două săptămâni în 1876 și 1877, doi ani deci, nu unul singur, cum afirmă Albini, *Op. cit.*, p. 23.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cultură, care să se dăruiască larg maselor românești și să-și soarbă originalitatea din ele. Amintind de literatură, programa anunță că vor fi preferate acele opere, care vor spori « fondul de idei sănătoase și folositoare, care să țină cumpăna superficialității și a frazelor fără cuprins ». În același număr, Dumitru Comșa, în articolul cu care își începe seria de *Studii asupra stării noastre economice*, se ridică împotriva instituțiilor întemeiate în mod pripit, neținându-se seama de trebuințele noastre reale și de evoluția naturală a poporului român.

În întreaga revistă se simte o atitudine hotărît critică. Eugen Brote, economist și el, condamnă « încurajarea superficialității și a ignoranței pretențioase, în literatura ardeleană din ultimul timp [1] ». Voind dar adevăratul progres — continuă el în acel articol — trebue să ne folosim de operațiunea inevitabilă a criticii. Numai o critică pozitivă « va da naștere unei lucrări serioase, bazate pe adevăr și știință ». Adevărul trebue spus răspicat, chiar dacă el ar supăra pe anumiți « anteluptători naționali » și « ilustrități celebre ». Consecvent cu sine însuși, Brote începe în nr. 13 al *Foișoarei* un lung studiu critic asupra Asociațiunii transilvane [2]. Pentru ideile lui sănătoase, bogat argumentate, precum și pentru claritatea cu care sunt expuse, studiul s'a bucurat de elogiul lui Eminescu însuși, care îl reproduce în *Curierul de Iași* [3]. « Venerabilul comitet » al Asociației este acuzat de Brote că « a preferit forma goală, înaintea fondului », gândindu-se la întemeierea unei Academii de Drept, când noi nu avem școalele elementare necesare. « Nu forța brută — continuă el — nici fraze goale, ci o cultură trainică, desvoltarea puterilor sale materiale și spirituale vor ridica și susține pe popor la o poziție însemnată în Stat. O cultură trainică însă numai atunci se creează când poporul, în desvoltarea sa, urmărește legile naturii și, după ce a zidit fundamentul, pune treptat piatră peste piatră, la edificiul culturii sale ». Progresul *Astrei* în cei patrusprezece ani este o iluziune. Este însă « un postulat al progresului a ne desface, odată

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Indulgență sau critică*, *Foiș.*, I, p. 14—16.

[2]) *O privire asupra activității Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român dela înființarea ei până la a XIV-a adunare generală. Ibid.*, I, n-rele 13—16, 18, 19.

[3]) *Scrieri*, ed. Scurtu, p. 314 și urm.

pentru totdeauna, de iluziuni și chiar dacă am trece de răi naționaliști, a cerceta cu sânge rece după adevăr ».

Idei lansate de junimiști se pot găsi în multe din articolele colaboratorilor *Foișoarei*. Acolo însă unde ele s'au bucurat de o aplicare sistematică a fost în atitudinea redactorilor în chestiunile de limbă.

Înainte de toate revista a adoptat ortografia fonetică a *Convorbirilor*, ceea ce a fost o adevărată revoluție culturală pentru Ardealul de atunci, în care chestiunea ortografică era discutată cu atâta pasiune [1]). Pentru apărarea pozițiilor ei fonetice, *Foișoara* avea în redacție un om bine înarmat, pe Ion Bechnitz, pe care îl vom mai întâlni, atunci când vom vorbi de *Tribuna*.

În studiul *Despre sistemul etimologic* [2]), el izbește în însuși capul școalei etimologice, în Timotei Cipariu. Argumentele invocate de el, izvoarele linguistice utilizate (în deosebi Max Müller), precum și concluziile la care ajunge sunt aproximativ identice cu ale lui Titu Maiorescu din *Despre scrierea limbii române*. El le mânuește însă cu o abilitate și o vervă care dă studiului o coloare proprie, deosebit de simpatică. Bechnitz atacă mai întâi pretinsa bază științifică a sistemului ciparian; arată apoi cât de nepedagogic și neeconomic este. Mai demonstrează că sub pretinsa unitate de limbă, pe care o urmărește acest sistem, se petrece, în realitate, o ruptură a vechei noastre unități de graiu, care era mult mai reală pe timpul ortografiei chirilice. Pentrucă sistemul etimologic nu e numai ortografic, ci și linguistic, ceea ce este o adevărată calamitate națională. Etimologiștii, spune el, citând exemple din graiul ardelean curent, tind tot mai mult să pronunțe cum scriu, formând astfel dincoace de Carpați o limbă ciudată, care n'are nicio legătură cu desvoltarea organică a limbii românești.

La sfârșitul anului 1877, *Foișoara* și-a încetat apariția. Faptul este anunțat prin următoarea notă către cititori: « După ce vedem

---

[1]) *Familia*, care era mai concesivă în acest domeniu, fără de a se putea rupe însă definitiv de etimologism, primește inovația cu rezerve. În paginile ei Ion cav. de Pușcariu publică ale sale *Considerațiuni ortografice* (*Fam.*, vol. XV, p. 266 și urm.) în care « codițele » și « cornițele » « neofiților » dela Sibiu sunt ironizate cu mult duh. Cf. și Albini *Op. cit.*, p. 23—24.

[2]) *Foișoara*, II, p. 133—135, 139—142, 149—152, 155—157, 162—164, semnat Bz.

realizată o mică parte a scopului ce ne-am propus, *Foișoara Telegrafului Român* va înceta cu numărul de față a apare în ediție separată și va intra pe viitor în coloanele *Telegrafului Român*. Această schimbare în formă nu va altera întru nimic programul nostru cunoscut ».

Și într'adevăr grupul va continua lupta junimistă, cu o energie îndoită, în paginile *Telegrafului*, care, începând cu 1878, adoptă o ortografie fonetică temperată și apare de trei ori pe săptămână.

Când Academia Română își tipărește, în același an, rapoartele cu « semne », gazeta o felicită pentru această inovație, printr'o scrisoare semnată de « Mai mulți Ardeleni », în care se arată cum crește simpatia pentru fonetism în Ardeal [1]).

Cel care va reprezenta cu mai multă stăruință și pricepere ideile literare ale ziarului va fi tot Bechnitz. Răspunzând « Unui Etimologist », care propune, într'o lungă scrisoare către redacție, o tranzacție în chestiunea ortografică, el se așează pe aceleași poziții fonetice, încheind cu aceste cuvinte, care ne dovedesc cum problema limbii era pentru el o mare chestiune națională: « Noi am primit semnele purcezând dela principiul că este necondiționat de lipsă ca Românii, a căror limbă se află încă în proces viu de desvoltare, să știe unii dela alții cum vorbesc; și ca nu cumva să se trezească odată, având aceeași scriere, desbinați unii de alții prin graiu. Semnele [fonetice] silesc a părăsi acel clar obscur, numit unitatea ortografică, sub a cărui scut se țese aici în Ardeal o limbă deosebită. Semnele ne fac să știm cum vorbesc frații noștrii de dincolo de Carpați, cum se desvoltă limba noastră acolo unde singur se poate într'adevăr desvolta pe deplin » [2]).

---

[1]) Mai mulți Ardeleni, *La adresa Academiei Române*, *Tel. Rom.*, 1878, nr. 108. Se propune însă Academiei un fonetism temperat.

[2]) *O transacție ortografică*, *Tel. Rom.*, 1879, n-rele 133—137, 139, 141—143, 145, 147—148 și 151—152. Până la nr. 143 este propunerea « Unui Etimologist », urmează apoi observațiile redacției nesemnate, după argumentele și stilul lor cu siguranță sunt însă ale lui Bechnitz. Tot el, recensând foarte just, al doilea vol. al *Dicționarului* lui Cihac (*Ibid.*, n-rele 126—128 și 130) critică sever *Dicționarul* lui Laurian și Massimu, un « făt tragicomic ». Ale lui sunt apoi polemicele, pline de spirit și ironie, cu Gr. Silași, care abuza într'un mod bizar și comic de analogia în limbă, permițându-și să schimbe unele cuvinte din *Latina Gintă* a lui Alecsandri (*Un « meșter strică »*, în *Tel. Rom.*, 1878, nr. 91 și *Despre « derepțiunea » în desvoltarea limbii române*, *Ibid.*, n-rele 115—117).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Atât *Foișoara* cât și *Telegraful* nu se vor mulțumi numai cu apărarea ortografiei fonetice, ci vor urmări și purificarea limbii de germanisme și ungurisme, organizând o adevărată goană după ele, mai ales în manualele de școală. Până în 1883, când în urma unui conflict politic cu Mitropolitul Miron Romanul, Nicolae Cristea, redactorul *Telegrafului* a trebuit să părăsească ziarul, urmat fiind de prietenii lui junimiști, *Telegraful* a continuat propaganda pentru ideile direcției noi.

Pentru răspândirea fonetismului în mase, doi din redactorii *Foișoarei*, Eugen Brote și D. Comșa, tipăresc cu semne, începând din 1877, *Calendarul bunului econom*, în care literatura *Junimii* și folclorul ocupă aproape întreaga parte literară [1]).

Sibiul n'a făcut însă în acest timp, propagandă fonetică numai prin *Foișoară* și *Telegraf*. Cu un an în urma celei dintâi, apărea, tot acolo, *Albina Carpaților*, scrisă și ea cu ortografie fonetică, mai temperată însă decât a *Foișoarei*. Revista nu are ideologia hotărît junimistă a grupului dela *Foișoara*. Redactorul ei principal, Ion A. Lapedat, a căutat să-și asigure, încă înainte de apariția publicației, simpatiile și colaborarea cercului junimist din București. Acesta s'a oferit chiar ca manuscrisele să fie citite, înainte de apariția în revistă, în ședințele sale. Probabil din cauza legăturilor lui cu frații Densușianu și cu grupul Hașdeu, la foile cărora a colaborat, Maiorescu

[1]) *Calendarul* avea o parte literară mai redusă, fiind consacrat mai ales chestiunilor de economie practică. Intâiul, cel de pe 1877, cuprinde: Slavici, *Popa Tanda*, Alecsandri, *Cinel-cinel și Groza*, Bolintineanu, *Mărioara*, Matilda Cugler, *Cât te-am iubit*, Veronica Micle, *De-aș putea*, Gr. Alexandrescu, *Țiganul și Purcelul*, Miron Pompiliu, *Cântece populare* și o traducere din Goethe, Maiorescu, *Despre scrierea limbii române* (în extras). *Calendarul* de pe 1878 nu-l cunosc decât dintr'o notă a *Tel. Rom.* El cuprinde *Răsbunarea lui Statu Palmă*, *Sămănătorii* și *Rodica* de Alecsandri, apoi *Stan Bolovan* de Slavici, *Toader și Mărinda* și Poezii poporale. Cel de pe 1879 cuprinde: Creangă, *Povestea lui Harap Alb*, Alecsandri, *Cântecul gintei latine*, *Ulciorul fermecat* și *Lăcrămioare*, Volenti, *Problemul deslegat* (poezie), apoi cântece populare. Partea lui economică este scrisă într'o limbă admirabilă. El se tipărește «în mii și mii de exemplare» (*Tel. Rom.*, 1878, nr. 108). Pentru buna lui redactare, a fost remarcat de Eminescu în *Curierul de Iași* (*Scrieri*, ed. Scurtu, p. 332). Tot Eminescu recensează (în *Conv. Lit.*, XI, p. 197—199, ed. Scurtu, p. 309—314) *Pomăritul* lui D. Comșa, făcând cu această ocazie sugestive observații asupra limbii românești și condamnând purismul filologilor, cari își «sug teoriile din degetul cel mic».

a refuzat sprijinul [1]). Dacă n'a militat însă pe linia junimistă, totuși, prin ortografie, prin limba îngrijită, prin colaborarea unor scriitori filojunimiști, între care nu amintim aici decât pe Alecsandri, apoi prin bogatul folclor, pe care îl publică, precum și prin nota ei hotărît panromânească, *Albina Carpaților* a ajutat mult la înfrângerea latinismului și la biruința ideilor direcției noi.

8. Al treilea focar de răspândire a junimismului în Ardeal a fost Viena, prin « România Jună », cea mai bine organizată societate de studenți Români până la Unire [2]).

« Infecția » datează mai ales din 1870, când Iacob Negruzzi, vizitând Viena, face cunoștință cu Eminescu și Slavici, cucerindu-i pentru *Convorbiri*. Conducătorul revistei ieșene a făcut o bună alegere. Cei doi scriitori s'au nimerit să fie cele mai lucide capete ale tinerimii române din Viena, amândoi plini de entusiasm și cu pronunțate înclinări spre acțiune socială. Ei vor căuta deci să inoculeze societății, în întâiul comitet, unul ca președinte, iar celălalt ca bibliotecar, principiile junimiste, dându-le însă o nuanță mai naționalistă. În organizarea serbării dela Putna, în a cărei desfășurare au partea leului, ei cer mereu sfatul societății ieșene. La propunerea lor comisiunea pentru censurarea discursului festiv al serbării a fost alcătuită din Alecsandri, Maiorescu, Negruzzi și Pogor. S'a mai nimerit ca discursul să fie rostit de un tânăr colaborator al *Convorbirilor*, A. D. Xenopol, pe atunci student la Berlin. Toate acestea, dar mai ales alegerea lui Maiorescu în comisia de censurare a discursului, împotriva căruia se ducea atunci, în țară, o urîtă campanie de denigrare, a stârnit o adevărată furtună în sânul societății. Comitetul cu simpatii junimiste a fost crunt atacat. Opoziția, condusă de Ioniță Bumbac, a reușit, printr'o bună propagandă, să-și câștige

---

[1]) Scrisoarea lui Slavici către Iacob Negruzzi, din 5 Aug. 1877 în Torouțiu, *Op. cit.*, vol. II, p. 281. Se pare că Slavici nu e prea mulțumit de refuzul lui Maiorescu, căci el roagă pe Negruzzi să sprijine revista în *Convorbiri*, deoarece ea-și propune să lupte în Ardeal, împotriva *Familiei*, și în favoarea Junimei. El a și dat *Albinei* povestea *Ionea mamei* (III, nr. 5). Eminescu a ținut să remarce, în *Curierul de Iași* și această revistă (*Scrieri*, p. 330).

[2]) Asupra ei cf. Ion Grămadă, *Societatea academică « România Jună » din Viena (1871—1911)* Arad, 1912.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

majoritatea în societate. Școala dela Iași a fost declarată de primejdie națională. Ea nu merită decât «să se scuipe în ea» — a declarat șeful acestei opoziții [1]). Astfel Slavici și Eminescu și-au dat demisia, cel din urmă pregătindu-se cu o pledoarie pro Maiorescu, pe care însă, mai ales la intervenția lui Slavici, n'a mai dat-o publicității [2]).

Din polemica aceasta înfierbântată, câțiva Ardeleni s'au ales însă cu pronunțate simpatii junimiste. Nu mai insistăm asupra lui Slavici, care, alături de Eminescu, a fost capul răutăților; credem însă că Sibienii Ion Bechnitz [3]), D. Popovici Barcianu, Ilarion Pușcariu, Maior (viitor protopop al Săliștei), apoi Brașovenii Sterie Ciurcu, Teodor Nica, Năsăudenii Tanco, Mazăre și Docan, Blăjanul I. Neagoe, Arădanii Oncu și Hozanu, au luat din aceste discuții sămânța junimistă, pe care vor răspândi-o apoi în orașele ardelene [4]).

În urma lor a rămas la *România Jună* o luptă ortografică ce nu s'a încheiat definitiv decât în 1882. Ortografia grupa simpatiile și ridica sau răsturna comitetele. În 1874, Ardelenii latiniști doboară comitetul, alcătuit în majoritate din Bucovineni, conduși de Pompiliu Dan care, pe lângă că adoptă fonetismul *Convorbirilor*, mai făcu și crima de a alege membru de onoare al societății pe Maiorescu, atunci Ministru al Instrucției [5]).

De acum înainte simpatiile pentru direcția nouă merg însă crescând, alimentate fiind mai ales de absolvenții liceului din Brașov. De prin 1878 se coace în sânul societății lovitura hotărîtoare împotriva etimologismului, care n'a fost dată însă decât în 1882.

În 1878 își începe discret agitația junimistă în societate Andrei Bârseanu și Ion Paul, care sunt aleși ambii în comitetul societății [6]).

---

[1]) Eminescu, *Scrieri*, ed. Scurtu, p. 18.

[2]) Slavici, *Amintiri*, p. 44—46.

[3]) Slavici spune (*Ibid.*), că întâia oară când l-a văzut pe Eminescu la Viena era în societatea acestuia. Cf. și Grămadă, *Op. cit.*, p. 59.

[4]) Pentru unele din nume cf. și Slavici, *Unitatea noastră culturală* în *Tribuna* (Arad), 1907, Nr. 6-8, 10-12.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[5]) Slavici, *Scrisoare către Titu Maiorescu*, din Oct. 1875, în *Conv. Lit.*, LXIII, p. 1149—1153. Maiorescu purta atunci un deosebit interes societății, fără îndoială pentru a și-o cuceri pentru scopurile lui culturale. Când este ales membru de onoare, el donează 30 napoleoni pentru biblioteca Rom. June. (Grămadă, *Op. cit.*, p. 93).

[6]) *Familia*, XIV, p. 595.

În anul următor se adaogă acestor doi I. C. Pantu, Ion Pipoș, I. Moisil, Solomon Haliță, Septimiu Albini, S. Pop, Dionisie Făgărășanu, E. Codru-Drăgușanu, A. Șterca Suluțiu, Silv. Moldovan, Mateiu Voileanu, I. Cupărescu și Demian [1]), veniți la Viena, dela Brașov, Blaj, Năsăud, Arad, cuceriți însă, încetul cu încetul pentru direcția nouă de către Brașoveni. Discuțiile au început, bineînțeles, dela ortografie, pentru a ajunge la idei și a rămânea numai la ele. « Cartea » lui Maiorescu a devenit cea mai citită din biblioteca societății.

În 1880—1881, grupului amintit s'au mai alăturat St. Popovici din Lugoj, Pop Radu și Octavian Bonfiniu din Blaj, I. T. Mera, Ciril Vulcan, D. Ștefan și Enea Hodoș, veniți mai ales dela Brașov. În semestrul de vară ei organizează, în deosebi la inițiativa lui Andrei Bârseanu, o serbare pentru jubileul de 60 de ani al lui Alecsandri, care evidențiază și mai mult pe junimiști în societate.

În 1881—1882, coeziunea grupului se accentuiază. Pentru a-și arăta cultul maiorescian, membrii lui împrumută nu numai ideile, ci și barbișonul maestrului. Grupul se numește acum « Arborele », numărând după Pantu 14, iar după Moisil 17 membri [2]). El ține, fără îndoială după modelul *Junimei*, ședințe literare săptămânale. Numărul aderenților crește atât de mult, încât la sfârșitul anului se mută cu ședințele la sediul societății, punând stăpânire pe ea. Pentru a-și serba triumful, ei organizează, în Iunie 1882, o ședință festivă în onoarea Junimei, cu prilejul împlinirii a 15 ani de apariție a *Convorbirilor*. Ne mărginim să dăm aici programul acestei serbări, ale cărui puncte sunt îndeajuns de semnificative. Președintele societății C. Popazu (văr cu Maiorescu) rostește cuvântul de deschidere; S. Pop recitează *Înșiră-te Mărgărite* de Vasile Alecsandri și *Scrisoarea a III-a* de Eminescu; S. Haliță vorbește despre *Literatura română dinainte de 1868*, *Titu Maiorescu și direcția nouă critică în cultura română*; I. T. Mera despre *Scriitorii dela Junimea*; S. Albini, despre *Titu Maiorescu și poezia română*. Toți au înălțat osanale *Junimei*, mai ales șefului ei. S'au citit apoi scrisori și

Babeș-Bolyai University Library, Cluj

[1]) I. C. Pantu, *Cartea lui Maiorescu*, în *Gaz. Trans.* 1910, nr. 34.

[2]) Iuliu Moisil, *Scrisoare către I. Negruzzi*, în *Arhiva Someșană*, nr. 8 (1928), p. 54—58.

telegrame dela Titu Maiorescu, I. Negruzzi, dela un grup junimist din Iași și dela altul din Brașov [1]).

Cum era de așteptat, serbarea prin caracterul ei ostentativ junimist, a trezit ecou în Ardealul cu multe puteri latiniste încă [2]). Cel care a făcut elogiul bătrânilor a fost Grigore Silași, cel din urmă latinist ardelean bine înzestrat [3]). El începe prin a lovi în Slavici, care în *Familia* [4]) luase apărarea lui N. Gane, ale cărui nuvele au fost criticate, mai ales pentru limba lor, de un Elia Trăilă, elev, se pare, al lui Silași [5]). Foarte probabil că Silași a cumulat aceste două replici cu intenția de a izbi nu numai în tinerii dela Viena, pe cari îi considera mai mult sau mai puțin inconștienți, ci și în acela care era privit pe drept cuvânt principalul instigator junimist în Ardeal. Articolul fostului profesor dela Universitatea din Cluj e plin de vervă și de o indignare simpatică prin sinceritatea ei. Slavici recomanda pe Gane ca model de limbă a claselor culte din Regat, pe care intelectualii Ardeleni ar trebui să o urmeze, pentru a se mai desbăra de germanisme și ungurisme. Silași admitea că limba cultă numai în Regatul liber se poate creia, cerea însă boierilor de dincolo să mai lase grecismele și franțuzismele. Venind apoi la tineri, el îi mustră pentru laudele exagerate, aduse *Junimei*, făcând *tabula rasa* cu tot ce s'a înfăptuit până atunci în literatura română, fără să uite nici acțiunea lui Kogălniceanu dela *Dacia Literară*. Se ridică împotriva « gergurilor », cu care « Direcțiuniștii » vreau să ne fărămițeze limba. Recunoaște și el o cădere a literaturii, mai ales dela 1860 încoace. Ea n'a fost ridicată însă de producția *Convorbirilor*, căreia nu-i recunoaște decât oarecare merite în nuvelă. El înșiră astfel multe din

[1]) Aceasta a fost semnată de N. Pilția, V. Voina, Dr. G. Baiulescu, Cipr. Porumbescu, I. Socaciu, G. Chelariu și A. Bârseanu.

[2]) Dări de seamă despre ea s'au publicat de către I. C. Frunză [Panțu] în *Gaz. Trans.* din 1882, n-rele 66 și 67, de unde a fost reprodusă fragmentar în *Conv. Lit.* din același an, p. 157—163. Apoi de către « Un oaspe » în *Telegraful Român* din 1882, nr. 69. « Cât voi trăi nu voi uita această serbare » — își încheie el reportajul. Conferința lui I. T. Mera a fost reprodusă. *Ibid.*, n-rele 72—73 apoi în *Familia* 1882, p. 302—304.

[3]) *D-l Slavici și serbarea României June în onoarea Conv. Lit.*, în *Familia*, 1882, p. 401—403, 414—415, 432—435, 444—447.

[4]) 1882, p. 255 și urm.

[5]) Critica lui Trăilă. *Ibid.*, p. 223—226.

argumentele care au fost utilizate împotriva școalei dela Iași de numeroșii ei critici, a căror sămânță n'a pierit nici astăzi.

Violentei ieșiri a lui Silași îi replică I. T. Mera, unul din cei vizați de ea [1]). Mera reproșează profesorului clujan tonul, și face apoi, înarmat cu multe citate din Maiorescu, o nouă profesiune de credință junimistă. Silași ripostează prin articolul *Limbă poporală și limbă literară* [2]), în care se ridică cu aceeași vervă împotriva ideilor linguistice ale *Junimii*, terminând cu o pledoarie caldă a latinismului.

Astfel s'a încheiat cea din urmă mare luptă dintre latiniști și junimiști în Ardeal [3]). Oricâte argumente ar fi invocat însă Silași pentru apărarea latiniștilor, tinerii dela Viena, încurajați acum și de P. Carp, care era ministru acolo, nu mai puteau fi readuși la matcă. Ei își continuă drumul în « direcția nouă », scoțând, un an mai târziu, frumosul *Almanah*, în care Eminescu și-a publicat *Luceafărul*, iar alături de el colaborau Alecsandri, Maiorescu, Creangă, Gane, Slavici și Xenopol [4]).

9. Ideile însușite la Viena au fost răspândite larg în Ardeal [5]). Nu mai amintim de surplusul de junimism adus din capitala monarhiei de Brașoveni și Sibieni. De acolo însă mai ales s'a transpus junimismul la Arad, Năsăud și Caransebeș.

Captarea Aradului pentru noua ideologie literară a încercat-o Slavici încă din 1872, după întâia lui petrecere în Viena. De atunci încearcă el să facă abonamente pentru *Convorbiri*, atât la Arad, cât și la Șiria [6]). În anul următor, dela propaganda între prieteni, trece la prelegeri publice, de felul celor care se țineau la Iași, bine înțeles la înălțimea modestului public intelectual din acest oraș de margine. În una din aceste prelegeri el vorbește despre Alecsandri, Maiorescu,

[1]) *Familia*, 1882, p. 479—482.

[2]) *Ibid.*, 1883, p. 4-6, 16—19.

[3]) Cum era de așteptat, serbarea dela Viena a amărît mai ales pe Blăjeni. Lui Albini i s'au făcut, la întoarcerea la Blaj, aspre reproșuri pentrucă participase la ea. (Cf. Albini, *Op. cit.*, p. 28).

[4]) Al doilea *Almanah* al României June, cu colaborări în majoritate junimiste și acestea, a apărut în 1888.

[5]) Ardelenii formau de altfel majoritatea membrilor « României June ». (Cf. statistica pe regiuni din Grămadă, *Op. cit.*, p. 167).

[6]) Torouțiu, *Op. cit.*, II, p. 185.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Eminescu — întâia oară, cred, când s'a vorbit despre Eminescu în Ardeal — apoi, despre poezia populară. Alecsandri și cântecul popular merg direct la inima Arădanilor; pentru a-l pricepe pe Eminescu nu sunt însă destul de pregătiți. « Atât din această prelegere — scrie el lui I. Negruzzi — cât și din alte convorbiri cu oamenii de aici, m'am convins că direcția d-voastră va intra la noi fără a da de greumânte [1] ». Încolțit de mizerii, el se gândește la un mic capital cu care ar cumpăra cărți din « Țară » — fără îndoială junimiste, sau acceptate de *Junimea* — pentru a le vinde printre ai lui [2]).

În același an el face propagandă pentru *Convorbiri* la Oradea-Mare, unde petrece câteva luni [3]).

În Decemvrie e însă iarăși la Viena, unde e scăpat de o grea boală și prin ajutorul bănesc al *Junimii*, iar când se întoarce de acolo, în 1874, trece la Iași. Fie din capitala Moldovei, fie din București, unde se mută în 1877, el păstrează legături strânse cu Ardelenii, în deosebi cu Arădanii și grupul dela *Telegraful Român* (la care colaborează), în cercul cărora se bucura de mare admirație. Cu un an înainte el era convins de biruința *Convorbirilor* în Ardeal: « Noi singuri — scrie el lui I. Negruzzi — ne putem făli că avem prieteni grupați în Ardeal și *Convorbirile* vor fi foaia care, mai curând sau mai târziu, va fi citită în Ardeal [4]) ».

În urma lui steagul junimist a fost ținut la Arad, cu mai multă sau mai puțină vigoare, de Gherasim Șerb, prietenul de școală al lui Slavici, Const. Gurban, Vasile Mangra și Romul Ciorogariu [5]).

Tovărășia de idei începuse cu unii din ei de mult, de când se întâlniseră în paginele *Speranței* (1869), cea dintâi foaie românească din Arad, continuată cu *Lumina* (1872—1875) [6]). Simpatia junimistă a grupului este evidentă însă numai în *Biserica și Școala*, care începe să apară în 1877, ca organ oficial al Episcopiei arădane. Literatura propriu zisă ocupă puțin loc în foaie, atunci însă când străbate,

[1]) *Ibid.*, p. 207—208.

[2]) *Ibid.*, p. 211.

[3]) *Ibid.*, p. 215.

[4]) *Ibid.*, p. 276.

[5]) Slavici, *Amintiri*, p. 81, *Lumea prin care am trecut*, p. 81.

[6]) Asupra colaborării lui Slavici la aceste două foi cf. Gh. Ciuhandu, *Ioan Slavici ca pedagog*, în *Hotarul* (Arad), II, 1934.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

între rapoartele și «circularele» ei, este alcătuită mai ales din reproduceri din *Convorbiri*. Alecsandri este preferit și aici. Dragostea pentru poetul ajuns acum, în urma concursului dela Montpellier, la culmea gloriei, este de altfel foarte puternică la această extremitate a românismului. Arădanii țin, cu acest prilej, să-l felicite, printr'o caldă adresă, căreia poetul îi răspunde, făcând elogiul Ardealului, într'un mod cu totul neobicinuit pentru autorul *Dicționarului grotesc* [1]). Gazeta arădană se preocupă însă mai ales de chestiunea ortografiei, pe atunci în centrul discuțiilor literare de dincoace de munți. Vasile Mangra, cel mai inteligent dintre redactori, insistă asupra ei cu prilejul ridicării de către Sinodul românesc a chestiunii tipăririi cărților bisericești cu litere latine [2]). El cere ca limba acestor cărți să fie ferită, atât de exagerările latiniste, cât și de cele fonetiste, adoptându-se o limbă care să fie înțeleasă de toți Românii și care să fie revăzută de marii noștri scriitori. Semnificativ este elogiul cu care *Biserica și Școala* reproduce, în același an, raportul academic al lui Titu Maiorescu în chestiunea revizuirii ortografiei. Comentând, într'un articol, discuțiile stârnite de propunerile șefului junimist [3]), foaia constată, «cu deplină mulțumire, că de când ilustrul Titu Maiorescu a pus în evidență dificultățile și deteriorările ce le întâmpină limba română prin sistema etimologică, ortografia pur etimologică, chiar la noi dincoace de Carpați pierde din ce în ce mai mult din terenul ocupat». Gazeta constată apoi cu îngrijorare că mai ales în părțile ungurene procesul de desfigurare al limbii face progrese dezastroase, deoarece Românii de acolo sunt în contact mai des cu Ungurii, iar ortografia etimologică îi împiedică să cunoască adevărata limbă românească. Prin stilul și cuprinsul lor, aceste articole par a fi ale lui Vasile Mangra, chiar atunci când nu poartă semnătura lui. Din pricina acestor idei filojunimiste el a fost nevoit să părăsească redacția foaiei, în 1883, șeful lui ierarhic, Episcopul Ion Mețianu, fiind un etimologist îndârjit [4]). Luându-și, în articolul *Steaua noastră conducătoare*, rămas bun dela gazeta căreia îi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Textul adresei și răspunsul poetului în *Bis. și Șc.*, II, p. 195.

[2]) Cf. *Bis. și Șc.*, I, p. 109—110 și IV, p. 369—370.

[3]) *Ibid.*, V, p. 162—164.

[4]) Roman Ciorogariu, *Sperantia* (*1869*), *Lumina* (*1872*), *Biserica și Școala* (*1877*), *Tribuna* (*1884—1912*), Cluj, 1934, p. 11.

dăduse cele mai bune pagini, Mangra spune, între altele: « Pe lângă aceasta n'am uitat nici datoria ce aveam în respectul culturii şi progresului limbii naţionale. Un jurnal românesc, oricare ar fi ramura literară ce tratează, nu este iertat să ignoreze progresele limbii naţionale, de aceea atât în privinţa limbii, cât şi a modului de a scrie noi ne-am conformat, pe cât ne-a stat în putinţă, curentului binefăcător de peste Carpaţi. Noi ştiam prea bine şi suntem convinşi de ceea ce ne spunea mai deunăzi un mare jurnal din Bucureşti: « A trecut timpul, când direcţiunea în cultura naţională să fie dată de o mică pleiadă de Români eruditi din Transilvania » şi că astăzi « România trebue privită ca centrul dela care să se împartă razele luminoase pentru întregul românism [1]) ».

10. Din Viena au ajuns câteva simpatii junimiste şi la Năsăud. Ioan Mălai, Const. Moisil, Ioan Ciocan, Pavel Tanco, A. P. Alexi, profesori la gimnaziul de acolo, au trecut pe la *România Jună* în prima perioadă de agitaţie junimistă a acestei societăţi. Ei trebuie să fi fost aceia cari au provocat, în sânul corpului profesoral, discuţii aprinse pe chestiunea ortografiei, încă de prin 1874 [2]). Ele au ecou şi în sânul elevilor din cursul superior, cari citesc de preferinţă *Convorbirile*, declamă la societatea lor « Virtus Romana redidiva », pe Vasile Alecsandri şi admiră literatura populară. În a doua perioadă de propagandă pentru junimism la Viena, întâlnim acolo pe Năsăudenii S. Haliţă, Iuliu Moisil şi S. Pop.

Năsăudul mai avea apoi, în pedagogul Vasile Petri, un om deschis ideilor junimiste [3]). Studiind la Praga (1853—57), el vine în contact, cu o parte cel puţin, din cercul de idei în care vor fi crescuţi unii dintre membrii şcoalei dela Iaşi. De aceea el este, destul de timpuriu pentru această regiune, adept al ortografiei fonetice, pe care o răspândeşte larg prin popularele sale *Abecedare* şi *Legendare* [4]).

---

[1]) *Bis. şi Şc.*, VII (1883), p. 52.

[2]) I. Moisil, *Art. cit.*, în *Arh. Som.*

[3]) Sandu Manoliu, *Un ales pedagog al Ardealului: Vasile Petri*, în *Icoana unei şcoli dintr'un colţ de ţară românesc*, Năsăud, 1930, p. 169 şi urm.

[4]) In *Tel. Rom.*, 1878, nr. 44, recensându-i al său *Nou abecedar românesc*, D. P. B[arcianu] îl felicită pentru această inovaţie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Datorită influenței lui și a celorlalți profesori amintiți, ortografia cu semne a fost introdusă în ținutul Năsăudului încă din 1882 [1]).

11. Un mic nucleu junimist s'a înfiripat apoi la Caransebeș. Acolo a păstorit (dela 1865—1889) Episcopul Ion Popasu, unchiul după mamă al lui Titu Maiorescu, care privea cu simpatie ideile literare ale nepotului. El a avut, *mutatis mutandis*, în acest oraș grăniceresc, rolul lui Șaguna la Sibiu. Cu aceeași solicitudine ca și marele arhiereu se îngrijea de educarea elementelor mai alese ale tineretului în centrele de cultură germană. Asemenea aceluia invita apoi, la institutele de cultură de sub ocrotirea lui, tineri înzestrați cu idei moderne.

În anii 1882—1883 petrece acolo, ca profesor la Institutul Teologic și Pedagogic, Ioan Paul, unul dintre cei mai aprigi luptători pentru *Junimea* la *România Jună*. În 1886—1889 e profesor la același Institut, Vasile Goldiș, fost și el, în 1883, membru al societății studențești dela Viena, când aceasta își edita celebrul *Almanah*. În același timp conducerea institutului este încredințată lui St. Velovan, foarte apreciat în cercurile junimiste, la revista cărora colaborează cu studii pedagogice și filosofice.

12. Astfel, în momentul apariției, *Tribuna* avea asigurată simpatia elitei tinerimii din Ardeal. Bătrânii înșiși au început să șovăe în atitudinea lor, mai ales în chestiunea ortografiei. Când, în 1880, Academia a discutat raportul lui Titu Maiorescu, Vicențiu Babeș, unul din etimologiștii îndârjiți de altădată, a trecut de partea șefului junimist. Ca director al *Albinei*, spunea el, a primit numeroase scrisori prin care cititorii « protestau mereu că nu pot să citească » ortografia etimologică a ziarului [2]).

Cu doi ani înainte, Iosif Vulcan se ridicase împotriva *Dicționarului* lui Laurian și Massimu, cerând unificarea ortografiei [3]). Atunci el se gândea însă mai mult la o unificare pe baze etimologice. Când a văzut însă că tinerii se îndreaptă tot mai insistent spre ortografia fonetică, directorul *Familiei*, care avea ochii mereu îndreptați spre

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca

[1]) Dr. A. P. Alexi, *Încă ceva despre conferența dela Blaj și despre ortografia scrierii românești*, în *Tribuna*, II, nr. 124—130.

[2]) *Familia*, XVI, p. 216—217.

[3]) I. Vulcan, *Ce cerem dela Societatea academică? Familia* XIV, p. 433—435.

ei, a cedat, introducând în revistă, începând cu 1882, un fonetism moderat. Cu acest an revista se îmbunătățește, directorul ei orientându-se mai hotărît spre cercurile junimiste. De unde, prin 1880—1881, *Familia* trăia aproape numai din reproduceri [1]), în 1883 Vulcan reușește să publice șase poezii de ale lui Eminescu, să primească apoi inedite dela Alecsandri, Matilda Poni, Duiliu Zamfirescu, Carol Scrob, ș. a. colaboratori ai *Convorbirilor*. În același an, A. C. Șor (Iuliu C. Roșca), corespondentul bucureștean al revistei, relatează adeseori despre ședințele *Junimei* din casa lui Maiorescu, la care el ia parte activă, citind o lucrare de folclor [2]).

Această năvală de junimism, în revista care s'a făcut adesea ecou al adversarilor direcției noi, avea nevoie de o lămurire. Ea vine din partea directorului, în portretul pe care acesta îl face lui Titu Maiorescu [3]). După ce fixează pozițiile dela acea dată a celor două tabere adverse, Vulcan arată că pentru el adevărul a fost totdeauna la mijloc. Așa dar nici purismul exagerat, dar nici năvala de « gerguri barbare » a celor dela direcția nouă. « Am crezut și credem — spune el — că numai calea aceea ne poate duce la progresul literar, care, mânecând din temelia poporală, ține cont de cerințele latiniste. A nu porni din popor ar fi să cădem în prăpastiile absurde ale purismului radical; a neconsidera latinitatea ar însemna să ne deromânim limba... Poporul e temelia, din limba lui s'a creat și desvoltat toate limbile și literaturile culte; de acolo trebue să pornim și noi, chiar și cu jertfe de purism, dacă voim să ne înțeleagă majoritatea națiunii căreia ne adresăm și dacă voim să dăm urmașilor noștri o limbă și o literatură originală, mai cultă decât cum ne-au lăsat strămoșii noștri ». El felicită apoi cele două tabere pentru concesiunile făcute, citând cu satisfacție dintr'o scrisoare ce i-o adresase Maiorescu, în care acela constata cum « în timpul din urmă au început a se apropia direcțiile literare între d-voastră și noi ».

---

[1]) Ceea ce i-a adus o aspră critică a unui Brașovean, I. A. Castor, în *Tel. Rom.*, 1880, nr. 142—143.

[2]) *Calul după cântecele poporale ale Românilor*, publicată în *Familia*, 1883, n-rele 12 și urm. Despre o ședință a Junimei, în care Alecsandri a citit *Fântâna Blanduziei*, *Ibid.*, nr. 11 și 14. Ea s'a ținut la 23 Martie și a avut un caracter deosebit de solemn.

[3]) *Familia*, 1883, p. 233—235.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scriindu-i astfel, abilul strateg literar și finul diplomat Maiorescu voia să dea etimologiștilor iluzia că de nicio parte n'au fost învingători și învinși. De fapt însă purismul își trăia ultimele clipe în Ardeal. Va fi însă rezervată *Tribunei* favoarea de a-i da lovitura de grație.

II. INTEMEIEREA « TRIBUNEI » ȘI ORIENTĂRILE EI LITERARE

1. Gândul unui cotidian românesc al Ardealului s'a înfiripat în capetele tinerilor cari au participat la serbarea dela Putna [1]). Eminescu în deosebi credea atunci că numai în această provincie, cu naționalismul ei viguros și dârz, se poate lupta pentru o renaștere culturală a românismului în spirit naționalist. Tinerii se gândeau să se pună sub ocrotirea înțelegătoare a lui Șaguna. Marele arhiereu închidea însă ochii doi ani în urmă. Prin moartea lui ideea a pierdut din posibilitatea realizării practice, n'a dispărut însă din cercul acelora cari i-au dat naștere.

O împrejurare, mai mult de natură politică, a împins-o spre înfăptuire. Tinerii junimiști, grupați în jurul *Telegrafului Român*, n'au fost nici odată în relații prea cordiale cu șeful lor ierarhic, Miron Romanul, ajuns împotriva voinței lor în scaunul lui Șaguna, pentru care gândul lor se îndrepta spre vicarul Nicolae Popea, crescut în intimitatea și în spritul marelui arhiereu. Când planurile politicei filoguvernamentale a lui Miron Romanul au început să se lămurească și să devină agresive, opoziția dintre grupul *Telegrafului* și Mitropolit s'a accentuat tot mai mult, până a ajuns la o ruptură. Ea a fost ocazionată de articolul *Lapsus calami*, publicat în *Telegraf* în 1883, nesemnat, pe care Slavici însă și-l atribue [2]). În urma acestui articol, Nicolae Cristea, redactorul gazetei, a fost nevoit să-și dea dimisia dela conducerea foaiei, încredințată lui prin testament de Șaguna însuși. Deodată cu el a părăsit *Telegraful* întregul grup șagunisto-junimist, ale cărui figuri mai proeminente sunt Ion Bechnitz, Eugen Brote, D. Comșa, Sim. Popescu și D. P. Barcianu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toți aceștia erau acum oameni maturi, cari știau ce vreau și erau hotărîți să realizeze ceea ce vroiau. Ei aveau simpatii numeroase și

[1]) Slavici, *Lumea prin care am trecut*, p. 81. Cf. și O. Boitoș, *Activitatea lui Ion Slavici la « Tribuna » din Sibiu*. Cluj, 1927, p. 15.

[2]) Slavici, *Op. cit.* p. 79.

în ordinea politică mai ales printre admiratorii lui Șaguna din Sibiu, Brașov și Caransebeș, iar în ordinea culturală, pe lângă aceste trei centre, la Arad și Năsăud. S'a mai nimerit apoi ca printre prietenii lor devotați să se găsească câțiva oameni cu o poziție materială independentă și cu o remarcabilă inteligență practică.

Cel mai bine înzestrat din acest punct de vedere a fost negustorul brașovean Diamandi Manole [1]). El a salvat serbarea dela Putna din greul impas în care a căzut prin falimentul bancherului Mureșanu, la care tinerii ei organizatori își depuseseră sumele colectate; el va organiza o frumoasă subscripție printre Ardeleni, în 1878, pentru ajutorarea răniților din războiul pentru neatârnare; el va aduce, adeseori în mod tainic, importante sume de bani dela guvernele din București pentru școlile din Brașov; tot el va avea partea leului și în organizarea materială a *Tribunei* [2]).

In cursul anului 1883 s'au ținut numeroase consfătuiri pentru întemeierea cotidianului. La începutul anului următor ideia a pătruns în sânul conducerii Partidului Național, care alege un comitet pentru ducerea ei la îndeplinire. Ziarul se va numi *Ateneul Român*. El urma să dea, în paginele lui, un întins loc chestiunilor culturale și literare. Cu toate că subscripțiile erau înaintate, planul a fost amânat. Gândul i-a dus atunci, mai ales pe Brașovenii grupului, spre *Gazeta Transilvaniei*. Vor intra deci cu toții acolo, sub conducerea lui Aurel Mureșianu, sau îl vor îndupleca pe acesta să părăsească Brașovul și *Gazeta*, și să se așeze în fruntea noului ziar. Probabil însă că Junimiștii se temeau de un conflict cu el, mai ales literar. De aceea nu s'a putut ajunge la o înțelegere, cu toate că tratativele erau destul de înaintate [3]).

---

[1]) Portretul lui, deosebit de simpatic, se desprinde mai ales din numeroasele amintiri ale lui Slavici. Cf. Slavici, *Tipuri contemporane: Pițigoii*, în *Tribuna*, IV, nr. 47. *Lumea prin care am trecut*, p. 85 și urm. și *Amintiri*, p. 111 și urm.

[2]) Asupra rolului lui în subvenționarea ziarului *Tribuna*, trebue să presupunem chiar mai mult decât știm din lucrările amintite ale lui Slavici. Se pare că, mai ales în epoca de criză a ziarului, care începe chiar din anul al doilea, el aducea, într'o formă sau alta, bani dela Ion Brătianu. Arhiva lui Slavici, pe care d-l Torouțiu promite să o publice, va fi revelatoare în această privință. (Torouțiu, *Studii și doc.*, III, p. 133—135).

[3]) Pentru toate aceste dibuiri ale începutului, cf. *Trib.* III, nr. 13; Slavici, *Scrisoare către Titu Maiorescu*, în *Conv. Lit.*, LXIII, p. 953—957 și *Unitatea*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aurel Mureșianu nu se va lăsa însă nici el. În același an (1884) el va transforma *Gazeta* în cotidian, astfel că din aceste frământări Ardealul se va alege cu două cotidiane, un eveniment hotărîtor pentru evoluția lui politică și culturală.

Grupul dela *Telegraful*, cu amicii lui sibieni și brașoveni, a rămas atunci la propriile puteri. Din capitalul strâns în grabă, s'a întemeiat mai întâi un « Institut Tipografic », întreprindere binevenită atât pentru gospodăria ziarului cât și pentru realizarea planurilor culturale ale grupului. La 12/26 Aprilie 1884, întâiul număr al *Tribunei* vede lumina zilei.

2. Pentru conducerea redacției s'au oprit la Ion Slavici [1]). Cu el, grupul dela *Telegraful* a avut relații neîntrerupte, începând dela întâia petrecere a acestuia la Viena (1869—1871). La ziarul lor Slavici a colaborat mereu. Activitatea lui literară era de asemenea urmărită de amicii sibieni, care în ziarul și *Calendarele* lor îi reproduceau, din când în când, nuvelele și articolele din *Convorbiri*. La această dată gloria literară a lui Slavici era de altfel în plină ascensiune. În 1881 apăruse volumul său de *Novele din popor*, care l-au așezat printre cei mai de seamă scriitori români contemporani [2]). El era cunoscut apoi din redacția *Timpului* — ziar de aproape urmărit de *Telegraful*, dovadă numeroasele reproduceri din el — ca un ziarist de întâia mână. Încă dela serbarea dela Putna, Sibienii îl știau apoi cu o ideologie culturală bine articulată, pe care o aprobau în întregime.

Dacă Ion Slavici a semnat ca director, având astfel și răspunderea în fața legii și a opiniei publice, censorul spiritual al ziarului a fost Ion Bechnitz. Între cei ce semnează actul fundațional din numărul 1, figurează și numele lui. Este singura dată când îi găsim numele semnat în acest ziar, care lui îi datorează în mare parte viața și aleasa lui ținută politică și literară.

---

noastră culturală, art. cit. din *Tribuna* (Arad); Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești*, Oradea, 1935, p. 61 și 224, apoi Aurel A. Mureșianu, *Undocument important relativ la Geneza « Tribunei » din Sibiu. O scrisoare din 2 Martie 1884 a lui Eugen Brote către Aurel Muresianu*, în *Țara Bârsei*, VIII (1936) p. 129 și urm.

[1]) Vezi angajamentul lui în Torouțiu, *Op. cit.*, III, p. 134.

[2]) Maiorescu îl credea, la 1876 « cel mai capabil scriitor al întregei Junime ». Torouțiu, *Op. cit.*, vol. I, p. 6.

Babeș-Bolyai University Library

Aproape tot ceea ce știm — și e de regretat că nu știm mai mult — despre rolul lui Bechnitz la *Tribuna*, datorăm lui Slavici [1]). Din amintirile acestui prieten devotat, apoi din ceea ce se desprinde atât de discret din *Telegraful* și *Foișoara*, unde arareori își permitea să pună în josul miezoaselor lui articole un « Bz », Ion Bechnitz ne apare un adevărat « spirit universal » al Ardealului din acea vreme. « Ioan Bechnitz » — spune textual Slavici — « era, în ceea ce privește cultura generală mai presus de toți intelectualii români cu cari am avut parte să lucrez împreună » [2]). El s'a pregătit la Viena și la Heidelberg pentru cariera juridică. De pe băncile universității intră însă într'o curajoasă polemică cu profesorul german Wattenbach, în care dovedește temeinice cunoștințe istorice. La *Telegraful* și *Foișoara* l-am întâlnit semnând serioase studii linguistice. Tot acolo el discută însă cu aceeași abilitate și temeinicie teoriile lui Roesler și Jung, apoi studii de etnologie, o știință nouă atunci. L-am crede deci cu înclinări istorico-filologice, asemenea celor mai mulți din Ardelenii vremii sale. Dar Slavici ne spune că era foarte bine informat în domeniul literar și artistic, mai ales în ce privește muzica și artele plastice [3]). Simțul lui politic era apoi tot atât de sigur, căci, după amintirile aceluiași prieten, lui i se datorează conduita politică inițială a ziarului, precum și lămurirea ei în multe împrejurări delicate. Necăsătorit, cu o poziție materială independentă, el s'a devotat cu desăvârșire, fără a aștepta nici o remunerație, gazetei care realiza un gând pe care el îl nutrea de mult. Titlul și formatul *Tribunei* el le-a stabilit; și tot el a ales litera și a împărțit rubricile. Regretăm că nu știm până când a continuat acest zel al lui pentru *Tribuna*. În tot cazul, în 1889 el era încă în redacția ei [4]).

Pe Slavici, Bechnitz și grupul dela *Telegraful* se sprijinea deci, înainte de toate, *Tribuna*. Nu vom încerca să stabilim aici o evoluție

---

[1]) Slavici, *Tribuna și Tribuniștii*, București, 1896, p. 27 și urm. *Lumea prin care am trecut*, p. 94 și urm. Cf. și Ion Mateiu, *Figuri din vechea ziaristică ardeleană: Ion Bechnitz*, în *Societatea de Mâine*, X (1933), p. 33—35, cu importante contribuții asupra tinereții lui Bechnitz.

[2]) Slavici, *Lumea*..., p. 94.

[3]) Ion Gorun avea deci dreptate când îl numea « lexicon de conversație », *Câteva amintiri*, în *Almanahul Presei Române*. Cluj, 1926, p. 29.

[4]) G. Bogdan-Duică în recensia despre *Slavici, Amintiri*, *Soc. de Mâine*, II (1925), p. 61.

B.C.U. Cluj / Central University Library Cluj

exactă a compoziției redacției, dela 1884 până la finele anului 1895, data când cei din urmă dintre Tribuniștii din garda veche au trebuit să părăsească ziarul, în urma conflictului cu conducerea Partidului Național. Lucrul e de altfel și anevoie de făcut. În împrejurările în care a fost dusă lupta politică atât de dârză a *Tribunei*, care a culminat cu procesul Memorandului (1894), nu se putea da în vileag tot ceea ce se petrecea în redacția ziarului. Ne mărginim să adăugăm aici, la cele două nume amintite, pe redactorii cari au avut o oarecare influență asupra evoluției literare a ziarului, chestiune care pe no ne preocupă în întâiul rând.

Din 1886 semnează ca redactor responsabil al *Tribunei*, Septimiu Albini. Cu numele lui ne-am întâlnit la «România Jună» din Viena, unde se arăta un junimist fervent, calitate ce cu siguranță a contribuit la apropierea lui de ziarul sibian. După ce a intrat în redacție el a ajuns director al Școalei de fete a Asociațiunii din Sibiu. Slavici ne spune despre el că era «una din cele mai distinse puteri didactice ale noastre» [1]). El a colaborat la *Tribuna* înainte de toate cu articole politice, suportând numeroase pedepse pentru curajul lui. Dar literatura n'a uitat-o niciodată, fie că e vorba de folclor, de schițe originale, sau mai ales de traduceri. Cu numele lui ne vom mai întâlni însă, într'un capitol special, pe care îl merită. Albini părăsește redacția în 1894, când emigrează la București, pentru a nu mai executa cei doi ani și jumătate de închisoare la care fusese condamnat în procesul Memorandului.

Septimiu Albini făcea parte din generația tânără, următoare în vârstă a vechiului grup dela *Telegraful*. George Coșbuc era mai tânăr decât el cu cinci ani (n. 1866). Speranțele *Tribunei* se îndreptau deci spre tineret; și ele n'aveau să se înșele. Coșbuc își începe colaborarea la ziar în 1884; în redacție el nu intră însă decât în 1887. Dela 27 Martie la 2 Aprilie 1889 el semnează chiar ca redactor responsabil, în locul lui Albini, care își ispășea curajul la închisoare. Rămâne în redacție până către sfârșitul acestui an, când trece și el în capitala Regatului liber pentru a-și desăvârși acolo irezistibila chemare literară [2]). Colaborarea lui

[1]) *Tribuna și Tribuniștii*, p. 30.

[2]) Leandru [I. Russu-Șirianu], *Coșbuc-funcționar*, în *Tribuna Poporului* (Arad) nr. 133 din 1901. (Cf. și B. Constantinescu, *Scrisoare către T. Maiorescu*, în *Conv. Lit.*, LXIV, p. 1055—1056).

la ziar nu încetează însă după această dată. Ca redactor el a început prin a scrie prețurile de pe piață, pentru a ajunge stăpân pe rubrica « varietăților » și a da apoi « foiței » prodigioasa sa activitate poetică, cea mai frumoasă podoabă a ziarului. Dar ei îi vom închina, de asemenea, un capitol special.

În 1888 și-a început colaborarea la *Tribuna* un alt tânăr, de aceeași vârstă cu Coșbuc. Un an în urmă, Gheorghe Bogdan-Duică — el este tânărul — venea să colaboreze efectiv cu oamenii pe cari îi admira, a căror încredere o câștigase. El a părăsit definitiv redacția ziarului în 1895, în urma conflictului cu conducerea partidului. Cât a petrecut însă exact în redacție în acest răstimp, nu putem stabili. Atâta știm că în acești ani el a stat câtva timp la București, la studii la Jena, apoi la Cernăuți unde a redactat *Gazeta Bucovinei* (4.V.1893—5.VIII.1894). Colaborarea lui la ziar n'a încetat însă, nici în timpul când era departe de el. El a fost unul din stâlpii literari ai *Tribunei*, care a dat gazetei o înaltă ținută critică. Și lui i se cuvine un capitol special.

Începând mai ales cu 1891, un important rol are în redacția ziarului Ion Russu-Șirianu. Colaborarea lui începe însă cu mult înainte, în 1886, pe când era redactor la *Românul* din București. El părăsește redacția deodată cu bunul lui prieten Gh. Bogdan-Duică.

3. Cercul *Tribunei* își păstra coeziunea și entusiasmul de care avea nevoie pentru curajoasa faptă pe care o întreprindea și prin cultivarea raporturilor sociale dintre membrii lui. Gândindu-se probabil la *Junimea*, al cărei exemplu îl aveau mereu prezent, dar și la societatea germană, pe care o cunoșteau de aproape, în cercul căreia și-au făcut cu toții educația, ei conveneau des, fie la cafenea, fie la excursiile din munții apropiați, fie la vreunul din membrii redacției, acasă. Era respectată mai ales regula ca odată pe săptămână să cineze împreună [1]). Nu putem să precizăm cum a evoluat acest cerc și ce se discuta în sânul lui. Într'o formă, mai mult sau mai puțin definită, el a existat însă în tot cursul perioadei care este obiectul acestui studiu. Coșbuc l-a cunoscut de aproape și a profitat de atmosfera lui aleasă [2]). Gh. Bogdan-Duică îi apreciază superioritatea intelectuală,

B.C.U. Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Slavici, *Amintiri*, p. 143; *Lumea...*, p. 94; *Conv. Lit.*, LXIII, p. 958.
[2]) Slavici, *Amintiri*, p. 143—144.

față de societatea brașoveană, pe care o părăsise [1]). În 1895 el citește în acest cerc, pe care acum îl numește « Club literar », o dare de seamă asupra unei cărți străine [2]). În momentul întemeierii ziarului, Slavici constată o mare deosebire de nivel cultural între intelectualii lui și cei din celelalte orașe ardelene (cu excepția doar a Brașovului) [3]).

4. *Tribuna* a fost înainte de toate un ziar politic. Ea a și avut un rol hotărîtor în evoluția politică a Românilor de dincoace de Carpați. Dacă politica a stăruit pe întâiul plan al preocupărilor ziarului, cultura a urmat imediat în urma ei, nu ca o Cenușăreasă, ci ca o tovarășă cu drepturi egale.

Întâia poruncă din programul cultural al *Tribunei* a fost: Unitatea culturală a tuturor Românilor; iar a doua: « Soarele pentru toți Românii la București răsare ».

Nici una din ele n'au fost o inovație a *Tribunei.* Conștiința unității culturale a fost totdeauna vie la Români, mai ales în cursul sec. al XIX-lea. Aici în Ardeal nimeni n'a luptat însă cu atâta stăruință ca ziarul sibian pentru lămurirea și răspândirea ei până în straturile cele mai adânci ale românismului.

Fără îndoială că rolul principal în formularea acestor devize l-a avut Ion Slavici. El apare destul de evident din numeroasele lui scrieri, iar întru cât privește articularea lui în paginile *Tribunei* studiul amintit, al d-lui O. Boitoș, ne informează suficient. De aceea noi nu vom stărui aici în mod deosebit asupra contribuției lui la această parte din programul ziarului.

Să nu uităm însă contribuția pe care și-au dat-o la afirmarea lui ceilalți redactori și colaboratori ai *Tribunei.* Să nu uităm mai ales contribuția lui Ion Bechnitz, căruia Slavici îi atribue, și în acest punct, merite excepționale.

Dacă întâiul din aceste puncte ale programului cultural era acceptat de către majoritatea Ardelenilor luminați, cu mult mai anevoie se puteau împăca cu al doilea. Că centrul vieții sufletești se află, și

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Art. cit. din *Soc. de Mâine.*

[2]) *Tribuna,* XII (1895), nr. 263, la Cronică: « *Club literar.* Azi amicii noștri se întâlnesc, în această iarnă întâia oară, pentru a asculta o dare de seamă a d-lui Gh. Bogdan-Duică asupra cărții lui Beniamin Kidd, *Evoluția socială* și traducerea verbală a unui capitol din această interesantă lucrare ».

[3]) Slavici, *Conv. Lit.,* LXIII, p. 1053.

pentru Românii de dincoace de Carpați, în Principate, a spus-o Alecu Russo, la 1855. Cuvântul lui era însă prea usturător, uneori chiar nedrept, de aceea n'a căzut bine Ardelenilor și nici n'a găsit, decât o trecătoare aprobare, la Sibiu. El venea apoi și într'o vreme nepotrivită pentru înțelegerea lui. La 1884 situația era însă cu totul alta. Regatul român crește în prestigiu, ca Făt Frumos din poveste. Creșterea lui politică și culturală era urmărită de Ardeleni cu o mândrie abia stăpânită. Mai ales războiul pentru independență a avut o uimitoare resonanță, până în cele mai îndepărtate colțuri ale Românilor de dincoace de Carpați.

Pornită din condeiul lui Alecu Russo ideea nu avea apoi șanse mari de succes și din motivul că venea dela unul « de dincolo ». Cu totul alt ecou avea să trezească atunci când va fi rostită, de cei de dincoace. Încă în 1870, un V. Babeș spunea în *Albina:* « Așteptăm ca România să devină un soare ale cărui raze să încălzească și să lumineze pe toți Românii din țările vecine » [1]). Ideea orientării spre Românii din țările libere era deci în aer. Chiar imaginea în care Slavici își îmbracă celebra lui deviză nu este atât de originală. Dârzenia și stăruința cu care a luptat însă pentru realizarea ei este a lui, și numai a lui. Mari greșeli a săvârșit acest scriitor, în deosebi la sfârșitul sbuciumatei sale vieți. Dacă le punem însă în cumpănă cu meritele lui pentru prețiosul tezaur al unității noastre sufletești, ele cad în umbră și figura lui rămâne luminoasă în istoria noastră modernă.

5. Cea dintâi armă întrebuințată de *Tribuna* pentru înfăptuirea unității noastre culturale a fost limba. Desrobirea ei de etimologism și de nefastele influențe străine este cel mai mare merit literar al ziarului.

Am văzut cum problema ortografică făcuse un pas însemnat în direcția fonetică, în momentul apariției *Tribunei.* Ea nu va da lovitura de grație etimologismului prin polemici și discuții teoretice, ci prin faptul că va apare zilnic și prin aleasa ei ținută literară. Atât în această chestiune, cât și în cea mai larg culturală, *Tribuna* a procedat cu un deosebit tact, ceea ce a contribuit mult la asigurarea succesului ei.

S'a ferit mai întâi de atacuri directe. Cu mult mai vehement a izbit în etimologiști *Foișoara* și *Telegraful.* Tribuniștii știau bine

[1]) Citat de I. Lupaș, *Op. cit.*, p. 21.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de câtă simpatie se bucura fonetismul, mai ales în sânul tinerimii. Socoteau deci inutil să mai facă zile amare unui curent, care își trăia ultimele clipe. Ei țineau apoi mult la solidaritatea națională, pentru realizarea scopurilor lor culturale și politice.

Din întâiele momente ale activității, Tribuniștii au făcut încercări de a câștiga de partea lor Blajul, cetatea cea mai rezistentă a etimologismului, unde unii din tineri erau de altfel alături de ei [1]). Doi dintre cei zece membri ai Consiliului de administrație al ziarului, Dr. Neagoie și Simeon Mărginean, ambii brașoveni, erau greco-catolici. S'a hotărît apoi ca redactorul responsabil al ziarului să fie totdeauna greco-catolic. De fapt, Cornel Pop Păcurar, cel dintâi redactor a fost unit și tot unit a fost Sept. Albini, care a ocupat acest post mai mult timp și în epoca cea mai grea a ziarului. Colaborări greco-catolice au avut apoi, totdeauna, din Blaj chiar (A. Grama, Aug. Bunea, A. C. Domșa, ș. a.). Coșbuc însuși, mândria literară a *Tribunei*, a fost greco-catolic. Șeful școa'ei etimologice, Timoteiu Cipariu, este preamărit de ziar în momentul trecerii din viață, în termeni foarte elogioși, relevându-se într'un articol de fond, marile lui merite științifice și naționale [2]). Coșbuc îi plânge moartea prin poesia *Non omnis moriar*, publicată în foița din același număr al *Tribunei*. Mai mult prin lucrare directă deci, decât prin critică negativă, a procedat *Tribuna* în această delicată problemă, și bine a procedat. Slavici afirmă că, cu tot acest tact, rezerva cercurilor conducătoare ale Blajului, față de fapta lor, n'a fost nici odată înlăturată definitiv [3]). Dacă rezerve au existat, ele nu s'au manifestat însă în publicitate, ceea ce a contribuit mult la succesul acțiunii tribuniste.

Mult mai anevoioasă era problema purificării limbii de elementele hibride, introduse de etimologism și de influențele germano-maghiare, care cu toată critica drastică a lui Maiorescu și acțiunea celor câțiva junimiști de dincoace de munți, stăruiau și se sporeau chiar, în graiul intelectualilor ardeleni. Nici aici nu s'a procedat, cel puțin în întâii ani, prin critică violentă. Numeroasele corespondențe ale ziarului — cărora li se da o deosebită atenție, pentru ca ziarul să câștige

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Slavici, scrisoarea citată în *Conv. Lit.*, LXIII.

[2]) *Tribuna*, IV, nr. 191.

[3]) Slavici, *Lumea prin care am trecut*, p. 93—94.

simpatii locale în toate colțurile Ardealului — erau citite cu atenție, corectate, uneori refăcute atât de radical, încât autorii lor abia își mai recunoșteau scrisul. « Mai ales în primii doi ani — ni se spune într'o notă a redacției — noi am fost aici la redacțiunea *Tribunei*, nu numai redactori, ci totodată și dascăli de limbă românească. Chiar acum (1887) primim corespondențe și mult material pentru « Foiță », care nu poate să fie publicat fără corecturi în ceea ce privește limba, stilul și maniera » [1]). Această operă de îndreptare a limbii au săvârșit-o, în întâii ani, Slavici și Bechnitz. Mai târziu li s'a alăturat și Gheorghe Coșbuc, care avea și el o mare pasiune pentru problemele de limbă.

E destul de altfel să luăm în mână oricare din numerele ziarului pentru a ne convinge de aleasa calitate a limbii lui, mai ales față de felul în care se scria înainte în Ardeal, sau față de celelalte periodice contemporane de dincoace de Carpați. Dela articolele de fond, la știri, dela corespondențe la varietăți, totul e scris într'o limbă românească bine așezată. Neologismele sunt puține, în comparație cu limba gazetelor de peste Carpați. În schimb se face loc expresiei populare, fără a se ajunge la un manierism din întrebuințarea ei. Câte o expresie neromânească mai scapă ici, colo, dacă ținem însă seama că avem înainte un ziar, care niciodată nu poate fi îngrijit ca o revistă, sau o carte, dacă mai ținem apoi seama de contactul inevitabil al intelectualului ardelean cu mediul străin, ele nici nu trebue luate în considerare. Tonul ziarului de asemenea, dacă este energic, nu-și pierde din cuviință. Pamfletul îl întâlnim rar. Dacă critica nu lipsește, ea este însoțită totdeauna de probe suficiente.

6. Întâia parte din programul literar al *Tribunei* a fost așezarea pe baze sănătoase de desvoltare a limbii românești din Ardeal; iar a doua stimularea forțelor literare locale spre o creație literară originală.

În programul, publicat în întâiul număr al ziarului, ni se spune: « Înființând ziarul, ei [întemeietorii] au voit să creeze și un centru de lucrare literară și au întemeiat o tipografie, menită a spori cărțile populare române și a contribui la educațiunea poporului român ».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Tribuna*, IV, nr. 291.

Această lucrare literară ziarul a săvârșit-o prin « foița » lui, care rareori s'a întâmplat să nu apară.

Din foiță s'a alcătuit « Biblioteca poporală a Tribunei », care în perioada pe care o tratăm s'a urcat la 46 de numere [1]). Ea a făcut, în întâiul rând, o operă de educație literară. Scopul ei era să trezească în Ardeal gustul pentru citit, printr'o literatură potrivită vieții lui populare, fie că această literatură era originală, fie că era vorba de traduceri. Ea a urmărit apoi crearea unui curent literar de aceeași inspirație rustică.

Prin subiectele ei, prin limba simplă în care era redactată, prin largul loc pe care îl dădea folclorului, Biblioteca țintea să coboare până adânc în masele țărănești. Cu toate că era scrisă într'o limbă lipsită de neologisme, *Tribuna* nu trata totdeauna probleme pe care să le poată pricepe un țăran cu școală. Cărticelele Bibliotecii puteau fi înțelese însă cu ușurință. Ele s'au și bucurat de o largă răspândire [2]).

O a doua publicație de vulgarizare literară, editată de ziar a fost *Calendarul Poporului*. El începe să apară în 1886 și continuă în tot răstimpul care intră în cadrul acestui studiu. În întâii ani el a avut parte și de literatură originală. Slavici, Enea Hodoș, Pop-Reteganul, I. Russu-Șirianu au publicat în el câteva din schițele și poveștile lor. Se hrănea apoi din « foița » ziarului, din care reproducea mai ales bucățile de inspirație folclorică. Unele din poveștile lui Coșbuc au ajuns la o mare răspândire nu numai prin Bibliotecă, ci și prin acest *Calendar*, tipărit în foarte multe exemplare. În fine, se mai reproducea în paginele lui, bună literatură din periodicele de peste Carpați, mai ales din *Convorbiri*. Astfel el a contribuit mult la popularizarea în Ardeal a poeziilor lui Eminescu, care au intrat aproape în toate numerele lui. Din toate aceste motive, *Calendarul Tribunei* va fi întâlnit des în cercetarea noastră.

---

[1]) Dela 1884—1887 au apărut 45 de numere. nr. 46 a apărut în 1890. Ea a încetat apoi din pricina dificultăților materiale ale Institutului Tipografic. Cf. despre ea și Boitoș, *Op. cit*, p. 57 și urm.

[2]) Pentru a ne da seama de răspândirea Bibliotecii e destul, cred, să amintim că al 14-lea număr al ei, *Bunica* de Bojena Nemțova, în traducerea lui Urban Jarnik, s'a tras în 2.000 de exemplare. (Torouțiu, *Op. cit.*, III, p. 163). Ea era însă cea mai voluminoasă dintre numerile Bibliotecii (404 p.). Celelalte numere, de proporții mult mai reduse și cu subiecte mai locale, trebue să se fi tras cel puțin în număr îndoit. Iar întru cât privește edițiile, amintim un singur exemplu: *Blăstăm de mamă* de G. Coșbuc (nr. 13), a ajuns, în 1912, la a unsprezecea ediție.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Când Biblioteca a încetat să mai apară, Institutul Tipografic a editat *Foaia Ilustrată*, o revistă săptămânală de felul *Albinei Carpaților* și a *Familiei*, în care literatura a ocupat un loc de seamă [1]). Probabil din cauza greutăților politice, care se îngrămădeau la orizont, ea n'a apărut decât un singur an. Conducătorul ei a fost profesorul D. Popovici-Barcianu, unul din membrii grupului literar și politic al *Tribunei*, iar colaboratorii ne sunt cunoscuți cu toții din foița ziarului. *Foaia* era astfel aproape un supliment literar al *Tribunei*. De aceea vom cuprinde-o și pe ea în studiul nostru. Biblioteca Poporală și celelalte două publicații, editate de *Tribuna*, sunt departe însă de a ne da o icoană exactă a operei literare înfăptuită de ea. În întreaga ei amploare ea nu poate fi urmărită decât în foița ziarului.

Ritmul acestei activități a avut mari variații. În întâii patru ani el se menține la un nivel aproximativ egal. Cu anul al cincilea formatul ziarului se mărește și deodată cu el se îmbogățește și foița.

Dacă ziarul și-a păstrat formatul, foiletonul, în deosebi din 1891, a început să decadă. *Tribuna* s'a angajat într'o luptă politică înverșunată, care îi absorbea toate puterile. Redactorii și colaboratorii ei trec des pe la închisoare, privând ziarul de controlul critic și de cele mai bune condeie. Uneori literatura câștiga din aceste vacanțe forțate ale colaboratorilor, căci la închisoare, pentru a-și omorî urîtul, aceștia se așterneau la scris. Astfel Slavici a scris la Vaț *Fapta omenească*, iar Sept. Albini, I. Russu-Șirianu și Valeriu Braniște au trimis și ei traduceri și foiletoane din închisoarea Seghedinului. În genere însă literatura ziarului a pierdut prin accentuarea notei politice.

Dacă frâna critică a slăbit, permițând să apară lucrări originale și mai ales traduceri lipsite de orice valoare, literatura bună n'a lipsit niciodată *Tribunei*. Așa încât o putem spune, fără teamă de desmințire, că foița ei este, pentru anii 1884—1896, cea mai fidelă oglindă a literaturii ardelene, mult mai justă decât *Familia* de pildă, care cu toate colaborările ei mari, n'a avut niciodată un discernământ critic în alegerea materialului și a abuzat totdeauna de reproduceri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Foaia ilustrată pentru petrecere și pentru popularizarea de cunoștințe literare și științifice*, 16 p. în 4°... Intâiul număr a apărut la 6/18 Ian., iar cel din urmă (52) la 29 Dec. 1891 (10 Ian. 1892).

7. Sursele literare ale *Tribunei* pornesc din Junimea. Slavici era un copil literar al direcției noi, iar cercul de intelectuali pe care se sprijinea ziarul era, și el, adânc îmbibat de ideile școlii dela Iași.

E natural deci să-l vedem pe directorul ziarului ținând la curent pe Maiorescu cu proiectele lui atât politice cât și literare, mai ales la început. Șeful junimist era însă sceptic. El avea o opinie nedrept de slabă despre conducătorii politici ardeleni și credea cu totul inutilă risipa de muncă pe care Slavici se pregătea să o facă cu atâta generozitate. Acesta însă n'a descurajat; optimismul și idealismul lu viguros, atât de evident în tot ce a scris, îi dădea puteri. Împotriva sfatului lui Maiorescu, el ia deci conducerea ziarului, ține însă mult la un cuvânt de aprobare din partea aceluia care era atât de adorat de oamenii cu cari colabora. « Aș dori — îi scrie el — ca ceea ce facem noi aici să afle aprobarea d-voastră, ori cel puțin să nu vă supere, căci purtați, în mod fatal, răspunderea pentru o parte însemnată din faptele noastre ». Dăscălimea din Sibiu, îi mai spune el în acea scrisoare, e junimistă « îndârjită », iar tinerimea dela Institutul pedagogic și teologic este și ea de partea lor. Pentru a-și manifesta simpatia față de spiritul în care se va întreprinde noua operă, profesorii îl primesc la gară, iar tineretul îi face o manifestație cu cântece. « Vă spun aceasta — continuă el scrisoarea către Maiorescu — pentrucă în adevăr ea nu mă privește numai pe mine ». El îi dă apoi să înțeleagă cât de binevenită ar fi colaborarea Junimiștilor la partea literară a ziarului. Caragiale și Gane au promis chiar că-i vor trimite din scrierile lor [1]).

Junimea, la acea dată, nu mai era însă o acțiune pur literară. Mai ales dela 1874 încoace, politica a intrat tot mai adânc în sânul ei, având repercusiuni însemnate și asupra evoluției ei literare. Nu toți cei grupați în jurul *Tribunei* aprobau însă această politică. Nu cunoaștem încă îndeajuns dedesubturile acțiunii lor politice, avem însă credința că, dela început, aveau pronunțate simpatii pentru partidul liberal. De aceea, cu toată încrederea care îi lega de Slavici,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Scrisoarea cit. în *Conv. Lit.*, LXIII, p. 995. Caragiale publică în foiletonul ziarului, apoi în Bibliotecă Nr. 45, traducerea dramei lui Parodi, *Roma învinsă*. Din Gane nu se fac decât reproduceri. Ceea ce n'a făcut să scadă admirația pentru el a Junimiștilor sibieni, cari îi trimit o telegramă de felicitare din partea « caracudei sibiene ». (Torouțiu, III, p. 269).

ei l-au silit să dea un angajament formal că Ion Brătianu nu va fi atacat niciodată în ziarul lor [1]).

Faptul acesta a influențat și atitudinea lor literară. Din întâiul an, alăturea de scriitorii *Convorbirilor* sunt reproduși în foiță scriitori simpatizați de partidul liberal sau militanți chiar în cadrele acestuia (ca Hașdeu și grupul dela *Revista Nouă*, sau chiar foiletoane de ale *Românului)*. Această purtare are darul de a nemulțumi pe câțiva dintre Junimiștii ortodocși. Probabil o lămurire a acestei atitudini ambigue a cerut Iacob Negruzzi, în scrisoarea, la care Slavici răspunde între altele: « Între noi — îi spune acesta — nu mai e de discutat nimic. Toate principiile pe care le-au susținut *Convorbirile Literare* sunt astăzi admise de toți. Dacă ar fi vorba de școală, nimeni nu e mai mult de școala *Convorbirilor*, decât însuși d-l Hașdeu. Și poate tocmai de aceea îl supără că se vede pus pe aceeași temelie literară, pe care o combătea. A discuta mai departe ar fi să voim a face coterii literare » [2]).

Când legăturile *Tribunei* cu partidul liberal ies și mai mult în evidență, Maiorescu are nevoie și el de explicări din partea lui Slavici. El este convins că nu mai are de a face decât cu un « junimist literar » [3]). Acestea s'au petrecut în 1889. Trei ani în urmă, Maiorescu va ataca în Parlamentul Român, pe Slavici pentru legăturile cu D. A. Sturdza, afirmând că el n'a făcut în Ardeal decât pe agentul politic al partidului liberal [4]).

Mai ales lui Ion Russu Șirianu, nepotul lui Slavici, trimis de acesta în 1884 la București cu o scrisoare de recomandație către Maiorescu, ajuns însă în redacția... *Românului*, credem că trebue atribuite simpatiile ziarului pentru cercurile literare adversare *Convorbirilor*.

E destul de semnificativă pentru aceste șovăiri ideologice, atitudinea ziarului în cunoscutul caz Rudow. Acesta publicase în 1892 a sa *Geschichte des rumänischen Schrifttums bis zur Gegenwart*, în care meritele scriitorilor dela Junimea erau scoase în evidență cu un mare lux de amănunte. *Tribuna* nu se mulțumește numai cu critica lucrării profesorului german, ci reproduce în întregime, din *Revista Nouă*, « Eine Trilogie », în care Hașdeu, Gion și Șăineanu, loveau peste

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Slavici, *Lumea prin care am trecut*, p. 91.
[2]) Torouțiu, *Op. cit.*, II, p. 289—290.
[3]) Torouțiu, *Op. cit.*, III, p. 174.
[4]) Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, vol. II, p. 65.

capul lui Rudow, cu o nedreaptă violență, în întreaga acțiune literară a Junimei. Slavici însuși, care acum era la București, a trebuit să intervină, mai ales pentru a lua apărarea lui Eminescu, a cărui memorie Hașdeu o murdărise cu câteva insinuări malițioase [1]).

Cu toate aceste oscilări, *Tribuna* a mers mai mult pe linia literară a Junimei. Ideile ei despre limbă le-a pus în aplicare [2]). În cele câteva dări de seamă ale sale, Slavici este un fidel interpret al criticei lui Maiorescu [3]). De asemenea Sept. Albini, Enea Hodoș și mai ales Gheorghe Bogdan-Duică, adevăratul critic literar al mișcării.

8. Într'o scrisoare către Urban Jarnik, din ajunul apariției *Tribunei*, Ion Slavici definește astfel scopul ziarului: «...va fi un ziar politic, însă scopul nostru este mai ales de a crea aici un centru de lucrare literară, în deosebi în direcția populară» [4]). Din capitalul de idei literare ale Junimei el alege deci mai ales această « direcție populară », pentru a o fructifica în Ardeal. Din contactul lui cu românismul de pretutindeni, el s'a convins cum viața populară nicăieri nu este atât de plină de originalitate ca aici. O știa el bine aceasta din anii adolescenței, când a cutreerat apostolește Ardealul în lung și în lat, zăbovind îndelung printre țărani, însușindu-și limba lor, admirându-le și culegându-le folclorul. *Tribuna* era o ocazie venită la timp pentru a arăta bogăția sufletească a acestui popor « homeric », cum numește el țărănimea ardeleană într'un studiu din tinerețe.

Prin nuvelele și folclorul său, Slavici a contribuit el însuși mult la orientarea Junimei spre acest realism popular. Acela însă care îl va încadra într'o teorie va fi Titu Maiorescu, în articolul lui *Literatura*

---

[1]) Ion Slavici, *Pro amico. Un răspuns d-lui B. P. Hașdeu*, în *Trib.*, IX, nr. 268—269. Reprodus și în Boitoș, *Op. cit.*, p. 65 și urm. Pentru polemica în jurul cărții lui Rudow cf. n-rele 229, 235, 242, 244, 255—259, 273, 284 din același an.

[2]) Și nu numai în Ardeal, ci și în Bucovina. In corespondențele *Tribunei* din această provincie ironiile la adresa ideilor despre limbă ale Societății pentru cultură sunt frecvente. (Cf. mai ales *Lupta pentru existență a lui* « u » *mut*, în *Trib.*, I, Nr. 115, semnat A. p. și *Convorbiri din Cernăuți*. *Ibid.*, II, n-rele 2, 3, 4, semnat Armindeanu). Redacția *Tribunei* va da apoi pe Pompiliu Pipoș și Gh. Bogdan-Duică, întâii doi directori ai *Gazetei Bucovinei*, care a avut în această provincie dela Nord, în ordinea literară, rolul ziarului sibian în Ardeal.

[3]) Cf. Boitoș, *Op. cit.*, p. 51 și urm.

[4]) Torouțiu, *Op. cit.*, vol. III, p. 129.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

română și streinătatea, apărut cu doi ani înainte de *Tribuna*[1]). El schițează acolo cunoscuta lui teorie a « romanului popular ». După ce arată cum literatura europeană se îndrepta la acea vreme tot mai insistent spre cultivarea localismului, Maiorescu își arăta mulțumirea că de astădată noi ne-am încadrat la timp în ritmul ei, reușind să atragem atenția Europei asupra noastră. Între operele românești cele mai reprezentative ale acestei direcții, el așeza *Amintirile din copilărie* ale lui Creangă și *Gura Satului* de Slavici. Pe viitorul director al *Tribunei* el îl considera deci ca reprezentant de frunte al curentului pe care el îl saluta cu atâta satisfacție. Acest elogiu venit din partea criticului atât de respectat va fi încurajat cu siguranță pe Slavici, pentru a face din direcția populară în care a mers cea mai aleasă parte a operei lui, un adevărat program literar pentru ziarul ardelean.

Cititor pasionat cum îl cunoaștem din tinerețe, Slavici nu se mulțumește însă cu ceea ce putea oferi, pentru stimularea realismului popular, opera lui și literatura română a vremii, ci traduce el însuși, sau pune pe alții să traducă, din operele străine care au înălțat acest curent la un mare prestigiu artistic. Vom arăta mai de aproape atunci când vom vorbi de traduceri, care au fost acele opere. De astădată subliniem faptul destul de semnificativ cum între autorii cei mai cultivați în foiletonul *Tribunei* sunt tocmai aceia pe cari Maiorescu îi înșira în amintitul articol. Criticul junimist aduce acolo drept modele ale genului nuvele și romane de ale lui Alarcon, Paul Heyse, George Sand, Flaubert, Turgheniev, Bret Harte, Dickens, Fritz Reuter. Dintre aceștia George Sand, Turgheniev, Bret Harte și Heyse, vor fi traduși cu multă râvnă de Tribuniști.

Foarte caracteristic pentru această orientare realist-populară a *Tribunei* este concursul ei literar din 1890. S'au instituit atunci trei premii: întâiul pentru cea mai bună scriere beletristică, al doilea pentru cea mai reușită descriere a unei datini populare, iar al treilea pentru comunicarea unei legende sau tradiții, legate de o localitate din Ardeal. Premiul I a fost acordat lui Virgil Onițiu pentru schița lui *O serată literară-muzicală declamatorică în Șunturug*. Iată cum justifică Septimiu Albini, raportorul comisiei de premiere, această

[1]) Reprodus, în *Critice*, ed. Minerva, vol. II, p. 7 și urm. El a fost reprodus și în foiletonul *Telegrafului Român* din 1882.

distincțiune: « Autorul ne-a oferit într'însa, prin spiritul său de observare, prin limba sa bună românească și mai ales prin finețea coloritului satiric o adevărată scriere de valoare. Această valoare este cu atât mai mare, fiind lucrarea bazată pe un fond real, fiind luată eminamente din viața poporului dela țară...». Au primit mențiune onorabilă, din cei cari au concurat pentru premiul întâiu, Ion Pop-Reteganul pentru « copia de pe natură » — titlu care ne aduce aminte de un junimist de seamă — *Ursoanea Granciului*, Ion Popovici-Bănățeanu pentru *D'ale tinerețelor* și Traian I. Mager pentru nuvela *Revederea*. Pentru același premiu, continuă Albini, s'au mai prezentat patru lucrări care « horribile dictu », au fost toate nuvele. « Și toate, fără excepțiune, ne-au prezentat câte un cioban palid și gingaș, care vorbește în șezătoare limba de salon, câte o fată de bogătan ce moare sau se îmbolnăvește de dorul ciobanului, câte un părinte tiran, câte o doică (drăguțe de cioban cu doică!) intrigantă, care sprijinește dragostea nenorocitei fete, uneori cu, alteori fără folos, și așa mai departe, tot personaje imposibile oriunde, dar mai ales imposibile între țărănimea noastră, unde cu totul altcum se petrec lucrurile... Romantica ciobăniei — continuă Albini — nu este pentru nuvelistica adevărată ». Mai bine ar face acești tineri începători — încheie el — dacă și-ar face educația literară studiind și culegând literatura și obiceiurile populare [1]).

9. Spre popor deci — acesta a fost cuvântul de ordine al Tribuniștilor, atât în ordinea politică cât și în cea literară. Nu numai cultivarea limbii lui, nu numai inspirația din viața lui autentică, ci culegerea și imitarea tuturor creațiunilor geniului său.

S'a publicat în foița *Tribunei* foarte mult material folcloric de toate genurile [2]). L-au cules mai ales învățătorii și preoții de sat, dar l-au iubit toate categoriile de intelectuali. N'a făcut *Tribuna* o inovație nici în acest domeniu. Folclorul a fost cultivat și admirat în Ardeal și înainte de ea. Mai ales *Gazeta Transilvaniei* și *Familia* au fost totdeauna primitoare pentru poezia și basmul popular. Ziarul sibian a făcut însă din cultul folclorului *un principiu*, ceea ce a avut

[1]) S. Albini, *Concursul literar al Tribunei. Tribuna*, VII (1890), nr. 264.

[2]) Vom publica, în curând, o bibliografie a lui.

o mare influență asupra desvoltării literaturii ardelene. Pentrucă dacă *Familia* de pildă a cultivat folclorul, nu el a dat tonul literaturii publicate în paginele ei, ci mai ales poezia și nuvela patriotică, de imitație bolintineană, împotriva romantismului melodramatic al căreia Albini se ridica cu drept cuvânt.

Nu întreg folclorul publicat de *Tribuna* este inedit. În redacția unui ziar nu se poate face niciodată un control sever al materialului. Un folclorist cu bună educație științifică, Dr. Urban Jarnik, care a stat totdeauna în relații amicale cu ziarul sibian, trimițându-i uneori sfătoase corespondențe din capitala Bohemiei, a arătat într'un articol critic cum, din cele 45 poezii populare « de pe Olt », publicate în foiță de un I. Berghea, 42 sunt aproape identice cu cele din colecția lui și a lui Andrei Bârseanu [1]). Și cazul acesta se va mai fi repetat și cu alți culegători. Totuși avem credința că *Tribuna* cuprinde, până la 1896, cel mai bogat și mai autentic folclor român din Transilvania și părțile ungurene. Mai ales în urma propagandei sale, folclorul a devenit, de atunci încoace, nelipsit din gazetele și revistele ardelene [2]).

În paginele *Tribunei* au găsit adăpost cei mai buni folcloriști din această epocă. Aici și-a publicat Ion Pop-Reteganul o bună parte din poveștile, baladele și doinele lui; aici I. T. Mera, Gr. Sima a lui Ion, Ion Berescu, I. Trimbițoniu, « Mărgineanul » au dat numeroase din poveștile lor. Aici a tipărit Avram Corcea baladele lui bănățene, iar Const. Pepa colecția lui de doine și strigături. Și alții și alții, al căror nume a rămas pierdut în foița acestui ziar.

Și chiar dacă în culegerea acestui folclor suntem departe încă de metoda științifică de astăzi, se observă o tendință pronunțată spre notarea cât mai fidelă a materialului. Suntem deci, și în acest domeniu, avansați față de romantismul folcloric al generației anterioare, reprezentat mai ales prin Atanasie Marienescu și Gr. Silași. Cel mai însemnat folclorist ardelean din această epocă, I. Pop-Reteganul sfătuește pe culegători să noteze materialul folcloric în versuri, care e mai conservativ în limbă « chiar așa după cum îl exprimă poporul,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Dr. Urban Jarnik, *Despre poeziile populare și culegerea lor. Trib.*, IX, rr. 278—279.

[2]) Incepând cu 1893 Institutul Tipografic al *Tribunei* editează *Foaia Poporului*, gazetă pentru popor de mare răspândire, condusă de I. Russu-Șirianu. Din foiletonul ei folclorul este nelipsit. Acum încep să facă culegeri și țăranii.

fără a adăuga ori lăsa ceva afară. De crede că vreun cuvânt oarecare nu e înțeles de mulțimea Românilor — explice-l, de crede că nu s'ar putea exprima chiar după cum îl exprimă poporul în acel ținut, pună-i semne oricâte și explice această împrejurare, dar nu-l înlocuiască cu altul pentru cât bine în lume». El mai sfătuește pe culegători să scrie fiecare piesă pe «foiță separată, ca să o poți pune unde vrei și când vrei ca pe o carte de joc. Aceasta ajută studierea și ordonarea materiei». Să se mai menționeze apoi locul și ținutul unde a fost culeasă poezia. Întru cât privește basmele și credințele deșarte, ideal ar fi să fie stenografiate. Cum însă această dexteritate este puțin cunoscută de Români, să se respecte cel puțin «șirul ideilor și al cuvintelor mai uzitate» [1]).

Aceleași sfaturi le dădea folcloriștilor și Septimiu Albini, în amintitul articol asupra concursului literar al *Tribunei:* puțină muncă, onestitate, bună credință — spune el — «adecă să se înregistreze obiceiurile fără niciun adaos, așa cum ele în adevăr există în popor». Celor ce aveau de gând să se ridice dela culegere la studiu, el le zicea să fie prudenți mai ales în apropierile, lipsite de temeiu științific, dintre folclorul nostru și cel antic, atât de frecvente la cercetătorii de atunci.

Sfaturile lui Ion Pop-Reteganul și Albini au și fost urmate de mare parte din culegătorii *Tribunei*, materialul cărora este însoțit de indicația persoanei și a localității, sau cel puțin a regiunii din care s'a făcut culegerea.

Cât de iubit a fost folclorul la *Tribuna* se poate constata nu numai din bogatul material publicat în foița ei, ci și din cultivarea asiduă a două derivate ale lui: povestea artistică în proză sau în versuri Vom trata mai departe pe aceia din colaboratorii ei, cari s'au putut ridica la oarecare originalitate în acest gen.

10. Dacă *Tribuna* a țintit înainte de toate la desfundarea vieții românești locale, ea nu s'a îngrădit în marginile ei, ci a avut ochii

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Ion Pop-Reteganul, *Despre modul de a aduna materialul literaturii poporale. Trib.*, VII (1890) nr. 121. El anunță în acest articol că a dăruit Academiei Române cele «5122 poesii lumești, fără colinde, descântece, etc.», pe care le-a cules.

deschişi totdeauna asupra evoluţiei literaturii noastre din Regatul liber. Aceasta o cerea de altfel principiul unităţii culturale, promovat de ziar în toate actele lui. De aceea foiţa publică, dar mai ales reproduce operele scriitorilor de dincolo de Carpaţi, nu numai pentru fondul scrierilor, ci mai ales pentru limba lor, care era dată de model intelectualilor ardeleni [1]).

Scriitorii de dincolo, pentru cari Tribuniştii au avut cea mai entusiastă şi mai statornică admiraţie, au fost Vasile Alecsandri şi Mihail Eminescu. Cultul ziarului pentru ei credem că se cuvine să fie privit mai de aproape, deoarece el este un preţios indiciu pentru orientările literare şi pentru marea transformare sufletească ce s'a petrecut în Ardeal în acest răstimp.

În momentul apariţiei *Tribunei*, Alecsandri era rege neîncoronat al poeziei române. În deosebi prin recitări şi reprezentaţii de diletanţi, el a pătruns în toate straturile sociale ale românismului ardelean. De aceea *Tribuna* s'a acordat sentimentului aproape unanim al cititorilor săi, închinând întâiul ei foileton poetului dela Mircești. Alecsandri a fost sărbătorit atunci la Bucureşti cu prilejul reprezentării *Fântânii Blanduziei*, printr'un banchet, organizat de Junimea, cu participarea însă a tuturor grupărilor literare. Despre această sărbătorire relatează foiţa amintită, cu titlul ei semnificativ, *Prânzul Junimei în onoarea lui Alecsandri*. Tot în întâiul an Petre Dulfu, corespondentul bucureştean al ziarului, raportează despre « seara neuitată », în care poetul a cetit în sânul Junimei, drama *Ovidiu* [2]). Un Bănăţean, P. Broşteanu, scrie un bun articol despre Alecsandri

[1]) O bună ocazie pentru aceasta a fost *Crestomaţia Română* a lui I. Manliu, din care se fac cele mai multe reproduceri. (*Trib.*, VII, Nr. 66 şi urm.). Ziarul o recomandă « celor ce-şi iubesc limba şi n'o pot găsi decât în colecţii de acest soiu ». Dintre colaboratorii de dincolo ai ziarului mai amintim aici pe Matilda Cugler-Poni şi P. Ispirescu, care au pătruns, asemenea lui Caragiale şi în Biblioteca Poporală.

[2]) Pentru a vedea cât de pestriţe au ajuns, la această dată, şedinţele Junimei e bine, credem, să notăm pe cei cari au participat la ea: « Afară de membrii obişnuiţi ai societăţii Junimea — spune Dulfu — (ca Teodor Rosetti, Iacob Negruzzi, D. Ollănescu, Şt. C. Mihăilescu, etc.), mai erau de faţă D. A. Sturdza (Ministru de Externe), P. S. Episcopul Melchisedec, d-nii col. şi adjutanţi regali Casimir şi Candiano Popescu, maiorul Argetoianu, etc., şi — ca nealtădată — împrejurul mesei de citit strălucea şi o frumoasă cunună de dame (d-nele Sturdza, Mite Kremnitz, Candiano Popescu, d-na Maiorescu, d-na Livia Maiorescu, etc., etc.) ».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

în *Magazin für die Litteratur des Auslandes*. *Tribuna* îl traduce în foiletonul său, însoțindu-l de deosebite elogii [1]). Sunt numeroase apoi reproducerile din opera poetului, fără de a se ajunge însă la un abuz, căci *Tribuna* nu s'a hrănit niciodată din reproduceri fără rost, cu n făceau adeseori ziarele și revistele ardelene ale vremii, în partea lor literară. *Foaia Ilustrată* reușește chiar să publice o inedită a poetului: *Plugul blestemat*, pe care autorul o dăduse pentru un *Almanah* al Societății « Petru Maior », care n'a mai apărut însă [2]).

Mai semnificativ însă pentru cultul față de poet al Ardealului este ecoul pe care moartea lui l-a avut în *Tribuna*. În răstimpul cuprins în acest studiu, Românii au pierdut pe câțiva dintre fruntașii vieții lor politice și culturale: C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, I. C. Brătianu, M. Eminescu, Timoteiu Cipariu, Gheorghe Barițiu. Tuturora *Tribuna* le-a închinat articole și reportaje cu prilejul trecerii dintre cei vii. Dintre toți aceștia însă, numai I. C. Brătianu s'a împărtășit de elogiile acordate lui Alecsandri. Numărul 195 din 1890 al ziarului, închinat tristului eveniment, are întâia pagină încadrată în chenar negru, iar articolul de fond, cuprinde, între altele, aceste aprecieri asupra operei celui dispărut:

« Nu există pe fața pământului un unghiu de țară, locuit de Români, în care numele lui Vasile Alecsandri să nu fie cunoscut și cântecele sale să nu fie în gura tuturor. Eminescu a fost un mare geniu, dar adânca sa cugetare, fantazia lui colosală n'a străbătut în masele poporului, precum a străbătut dulcea limbă, doinele, baladele, legendele și cântecul patriotic al lui Vasile Alecsandri. Din izvorul bogat al poeziei populare s'a adăpat bardul nostru și din cântecul său dulce s'a adăpat poporul român; aici a grăit inimă la inimă »....

Sunt relevate în deosebi meritele poetului în desvoltarea limbii românești: « Pe când Românii, umiliți din toate părțile, se sileau să arate originea lor latină nu numai prin fapte istorice, ci și prin alcătuirea graiului lor, s'a format și aici și dincolo de Carpați o școală, care în năzuințele ei naționale a mers așa de departe, încât începuse a se forma un abis periculos, între limba literară și limba viuă a poporului. În același timp, Alecsandri scotea mereu comori din poezia

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Trib.*, I, nr. 171.

[2]) *Foaia Ilustrată*, I, p. 192.

populară și, pe când răceala îngrozitoare a scrierilor filologilor te respingea, te atrăgea căldura binefăcătoare a graiului, în care se rostea cântărețul român. Puterea științifică a învățaților se frângea, chiar și în era unui simț național exaltat, înaintea puterii magice a poetului. Tezaurul scos prin Alecsandri ne va rămâne încă mult timp izvorul perfecționării limbii noastre ».

Dovadă supremă pentru cultul lui Alecsandri — mai spune autorul acestui articol — este faptul că poeziile lui « se cântă de popor în toate țările locuite de Români ». La Mircești, încheie caldul omagiu, este pulberea vremelnică a poetului, spiritul lui « va fi însă al nostru al tuturor ». Peste zeci și sute de ani el va răsuna « dincoace și dincolo de Carpați, dincoace și dincolo de Balcani [1]) ».

Scriind astfel, *Tribuna* nu exprima numai sentimentul celor grupați în jurul ei, ci pe al întregei românimi de dincoace de Carpați, care a ținut să deplângă trecerea din viață a poetului într'un mod cu totul deosebit. Astfel Sibienii au organizat, pentru odihna sufletului poetului, un parastas în catedrala arhiepiscopiei. Cel care a elogiat pe Alecsandri, cu acest prilej, a fost Zaharia Boiu, fostul redactor al *Telegrafului Român*, admirator și imitator vechiu al poetului. Ziarul publică în întregime panegiricul lui, care prin înțelegerea pentru semnificația vieței și operei lui Alecsandri și prin forma lui aleasă și inspirată, face cinste celui care l-a rostit. « Precum zice frumoasa tradițiune bisericească despre Ioan Evanghelistul — spune Zaharia Boiu — că el din răzimarea pe pieptul lui Isus a scos dumnezeiasca inspirațiune a admirabilei sale Evanghelii, așa vom zice și noi de Alecsandri, că răzimat pe pieptul poporului român el a ascultat și a auzit mai bine decât toți, toate palpitările inimii lui, s'a inspirat mai mult decât toți din spiritul lui și a zugrăvit mai fidel decât toți chipul vieții lui sufletești. De aici neasemănata simplitate, curățenie, căldură, adâncime, dulceață și putere a poeziei lui: Ale tale, putem zice, dintru ale tale! Ceea ce poporul i-a dat din comoara cea nesecată a sentimentelor sale, poetul îi redă înmulțit, înfrumusețat, așezat în ordine, pus pe vasele de argint și de aur ale divinei poezii; și poporul uimit, recunoaște în limba lui Alecsandri limba sa, în simțimântele lui simțimântele sale, în chipul lui chipul său

[1]) *Tribuna*, VII, nr. 195.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
ROMANIA Biblioteca Universității din Cluj

şi strigă cu cuvântul biblic: Iată aici os din oasele mele şi trup din trupul meu ...[1]) ».

Cu câteva zile în urmă, Braşovenii au urmat pilda Sibienilor, închinând de asemenea un parastas poetului, urmat de o serbare comemorativă în sala festivă a liceului, la care s'a recitat din opera poetului defunct, iar Andrei Bârseanu a rostit o cuvântare omagială [2]).

Acelaşi gest de pietate l-au săvârşit apoi Lugojenii, unde cuvântarea festivă a fost a protopopului Gh. Popovici [3]).

Cultul pentru Eminescu a fost mai discret, nu mai puţin adânc însă).

Grupul tribuniştilor îl admira încă înainte de întemeierea ziarului. Relaţiile lui Slavici cu poetul ne sunt îndeajuns de cunoscute. El n'a fost însă singurul care s'a apropiat de timpuriu de inima lui Eminescu. Ilarion Puşcariu i-a fost coleg la Viena. Ion Bechnitz i-a fost tot acolo, prieten bun, iar mai târziu mare admirator [5]). Întreg grupul dela *Telegraful* se va fi simţit apoi deosebit de atins de felul în care poetul le aprecia străduinţele literare. Prin ei cultul pentru autorul *Luceafărului* s'a răspândit în întreaga elită românească a Sibiului. Când poetul se îmbolnăveşte, în 1883, Sibienii stăruiau să fie adus în mijlocul lor, asigurând pe Slavici că nicăeri nu va fi îngrijit ca acolo [6]). « Sosind la gară — scrie Slavici lui Maiorescu — am fost întâmpinat de dăscălimea de aici, care s'a simţit foarte desiluzionată, aflând că nu l-am adus pe Eminescu. Era aici aşteptat cu multă căldură. În deosebi şi cucoanele şi cuconiţele sibiene îl cunosc toate şi-l doreau să vină. E aşteptat aici şi dacă va veni va fi foarte călduros primit [7]) ». Eminescu însă, încolţit puternic de boală, a fost trimis de prieteni acolo unde se aştepta o salvare mai sigură, la Viena. Dacă n'a putut să vină însă la Sibiu, ultimii ani

[1]) *Tribuna*, VII, nr. 205. Zaharia Boiu a mai închinat poetului cu prilejul morţii poezia *La moartea lui Vasile Alecsandri. Trib.*, VII, nr. 200.

[2]) *Ibid.* Cf. şi Bârseanu, *Ist. şcoalelor centrale. Op. cit.*, p. 537.

[3]) *Trib.*, VII, nr. 282.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[4]) O schiţare mai mult bibliografică a acestui cult a dat G. B.-Duică. *Eminescu intrând în Ardeal (Pe drumul Tribunei din Sibiu)*, în *Mihai Eminescu* IV (1933), p. 1—3.

[5]) Slavici, *Amintiri*, p. 144.

[6]) *Ibid.*, p. 135.

[7]) *Conv. Lit.*, LXIII, p. 956.

ai vieții lui au fost urmăriți deaproape de prietenii sibieni, în ziarul lor. Cele din urmă poezii ale lui sunt uneori reproduse [1]); planurile lui literare sunt elogiate [2]); mersul sănătății lui este înregistrat cu deosebită îngrijorare, iar moartea i-a îndurerat pe toți. Ziarul reproduce coloane întregi din presa și revistele bucureștene despre răsunetul acestui eveniment la Românii de dincolo de Carpați [3]). Din parte-i *Tribuna* i-a consacrat o poezie a tânărului Al. I. Hodoș (viitorul Ion Gorun) și un articol scurt, dar care cuprinde în scrisul lui miezos întregul sens al operei poetului [4]). El era scris de Gheorghe Bogdan-Duică, care cu un an înainte începuse să urmărească în foiletonul ziarului ecoul lui Eminescu dincoace de Carpați, demascând pe plagiatori și lăudând pe cei ce au știut să învețe din taina artei lui.

Două luni în urmă, Vasile Goldiș, atunci profesor la Caransebeș, citea la adunarea din acel oraș a Societății pentru Fond de Teatru, conferința lui *Pesimismul în poeziile lui Eminescu*, pe care ziarul va reproduce-o în întregime în foiță [5]). Prin gândirea ei strânsă, prin metoda taineană, aplicată cu pricepere operei poetului, prin explicația filosofic-istorică a pesimismului lui și indicarea legăturilor lui precise cu filosofia lui Schopenhauer, avem de a face mai mult decât cu o conferință, cu un studiu, care merită un loc de seamă în bibliografia eminesciană [6]).

Simpatia pentru poet a mers astfel crescând. Se caută amintiri despre petrecerea lui în Ardeal, se publică comentarii asupra operii lui. Astfel Aurel [C. Domșa] dă *Tribunei* un fel de statistică a lunii

[1]) *La Steaua*, în *Trib.*, III, nr. 299.

[2]) Mai ales *Fântâna Blanduziei*, care e menționată regulat la bibliografie.

[3]) Începând cu nr. 139, anul VI. Cuvântările dela înmormântare sunt reproduse aproape toate. Apoi articolul lui Hașdeu din *Rev. Nouă*, al lui I. Negruzzi din *Conv. Lit.* și studiul lui Maiorescu despre poet, acesta se pare, înainte de a apare în *Convorbiri*, căci în nota redacțională cu care e însoțit se spune: « In *Conv. Lit.* dela 1 Nov. *va apare* următorul articol scris de d-l Maiorescu ». (*Trib.*, VI, nr. 253).

[4]) *Eminescu*, în *Trib.*, VI, nr. 140, semnat g., după stil însă cu siguranță al lui G. B. D. In același număr poezia *Mort* a lui A. I. Hodoș.

[5]) *Trib.*, VI, nr. 257—260.

[6]) Conferința n'a fost însă prieceptă la Caransebeș, probabil din pricina caracterului ei de studiu. Cf. Niță dela Lugoj [Ion Popovici Bănățeanu], *Adunarea Societății pentru Fond de Teatru. Trib.*, VI, nr. 218.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

în poezia lui Eminescu, precedând-o de prețioase amintiri, culese dela Blăjeni despre trecerea poetului pe acolo [1]).

Aurel C. Domșa glăsuia, timid, sub pseudonim, în numele Blajului tânăr. Blajul bătrân gândea cu totul altfel. Cu trei ani în urmă, unul din reprezentanții lui, Al. Grama, publica cunoscutul pamflet antieminescian. El a trezit o adevărată indignare la București. *Tribuna* se face ecoul indignării Ardelenilor, admiratori ai poetului: « Asigurăm pe frații noștri de pe malurile Dâmboviței — spune ea — că cursurile de estetică ale savantului anonim dela Blaj nu numai că n'au fost aprobate și gustate de către publicul românesc de aici, dar au stârnit adevărată indignațiune în toți câți au avut răbdarea să le citească. În tot Ardealul, cu cele mai îndepărtate părți românești ale Ungariei, abia se mai găsește azi un cărturar în casa căruia să nu fie pe masă volumul de poezii al lui Eminescu [2]) ». Pamfletul lui Grama se împărtășește un an în urmă de satira usturătoare a lui Gh. Bogdan-Duică, care face cu acest prilej ironice considerații asupra șoarecilor în literatura universală, numind cartea lui Grama o « murdărire a unui spirit dumnezeesc [3]) ».

Tribuna n'a fost însă nevoită să apere pe poetul adorat numai de atacurile lui Grama, ci și de ale altora, care se bucurau în cercul ei de multă stimă. Am amintit mai sus, într'o altă ordine de idei, de replica dată de Slavici lui Hașdeu, care în critica adusă cărții lui Rudow era atât de lipsit de pietate față de memoria celei mai strălucite minți românești.

III. SCRIITORII « TRIBUNEI »

1. IOAN SLAVICI

1. Absorbit de conducerea ziarului, în care el era nevoit nu numai să scrie, ci să și corecteze ce scriu alții, Ion Slavici n'a publicat în foița *Tribunei* multă literatură originală. Și dacă în momentul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Aurel, *Luna la Eminescu. Trib.*, VII, nr. 98.

[2]) *Curentul Eminescu*, dare de seamă despre conferința cu acest nume a lui Vlahuță, în *Trib.*, IX, nr. 65 semn. V. D.

[3]) *Când nu aveam ce face ori ceva despre șoareci. Trib.*, X, nr. 7-8. Articolul e semnat Alfa, după stil e evident însă al lui Gh. Bogdan-Duică.

plecării la Sibiu n'ar fi avut în fundul valizei câteva manuscrise terminate, sau aproape terminate, sau n'ar fi avut « concediul » forțat din închisoarea dela Vaț, el n'ar fi publicat nici atât. Totuși, cele câteva lucrări tipărite în acest răstimp, fie în ziar, fie în publicațiile din editura lui (*Calendarul* și *Biblioteca*), dacă nu sunt prea numeroase, sunt destul de importante, atât pentru evoluția lui sufletească, cât și pentru acțiunea literară întreprinsă în Ardeal.

Ele sunt, în ordine cronologică, următoarele [1]):

1. *Pădureanca*, nuvelă, *Tribuna*, I, nr. 63—97. Republicată în Bibl. Pop. a *Tribunei*, nr. 1, iar de acolo, cu foarte puține modificări, în *Nuvele*, vol. III, București, f. a., p. 217—352.

2. *Sfaturile Părintelui Serafim*, *Calendarul Poporului* pe 1886, p. 37—44.

3. *Păcală în satul lui*, poveste, *Tribuna*, III, nr. 210—214. Republicată în Bibl. Trib., nr. 28. Reprod. în *Povești*, București, 1921, p. 127—150.

4. *Polipul Unchiului*, scene comice, *Tribuna*, III, nr. 222—225.

5. *Petrea Prostul*, poveste; *Calendarul Poporului* pe 1887. Reprod. în *Povești*, p. 151—190.

6. *Fapta omenească*, *Scrisori adresate unui om tânăr*, *Tribuna*, V (1888), nr. 243—244, 248—249, 252—253, 257—259, 262—265, 268—270, 276—278, 282—289.

Vom începe cu cea din urmă, ea fiind o adevărată cheie pentru explicația personalității lui Ioan Slavici.

2. În 1888 directorul *Tribunei* a intrat în închisoarea dela Vaț, pentru a-și ispăși păcatul de a fi scris un articol, în care apăra politica deputatului român, generalul Traian Doda. Izolat de vârtejul activității politice și de hărțuiala redacției, putea acum să se aplece iarăși asupra lui însuși, îndeletnicire pentru care prinsese dragoste, mai ales pe când își făcea studiile la Viena, în tovărășia lui Eminescu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Nu înșirăm aici traducerile de care ne vom ocupa la cap. traducerilor, nici cele câteva recensii pentru care cf. Boitoș, *Op. cit.* passim. D-l Boitoș are de altfel meritul de a fi prezentat cel dintâi contribuția literară a lui Slavici la ziarul sibian.

Avea patruzeci de ani. Se simțea deci în floarea bărbăției, când nu mai are dreptul să-și risipească existența, ci să și-o concentreze spre un scop înalt, care să satisfacă toate exigențele ființei lui etice și spirituale. Era un bun prilej pentru a-și face un scrupulos examen de conștiință. Din meseria lui de dascăl și de ziarist, el a prins apoi o mare dragoste de a da sfaturi tinerilor. Din aventura lui spirituală și etică el va trage deci concluzii pentru alții, scriind, cu această ocazie, cea dintâi lucrare a lui de pedagogie socială.

Și-a ales forma scrisorilor pentrucă ea îi dădea mai multă libertate de a împleti experiențe din viață cu idei culese din bogatele lui lecturi. În felul acesta el putea apoi să se apropie mai ușor de inima cititorului, lucru la care țintea în primul rând.

Scopul lui este să ajungă la explicarea faptei, care înnobilează pe om și îi dă un sens înalt vieții lui interioare și sociale. Pentru a-l atinge, pornește înainte de toate dela el, dela întâmplările și aventurile lui spirituale. De aceea *Fapta omenească* este o adevărată mină de informații și sugestii pentru cel ce vrea să cunoască evoluția sufletească a lui Ion Slavici. E adevărat că unele din amintirile povestite în ea au fost reluate, pe un ton calm, bătrânesc, în *Lumea prin care am trecut* și în *Amintiri*. Aici însă ele au o coloare mai bogată, un accent mai dramatic. Amintirilor se alătură apoi sugestiile din lecturi, ale căror ecouri vor putea fi surprinse în opera povestitorului ardelean. Iată tot atâtea motive pentru care am crezut să intrăm mai adânc, în această lucrare, pierdută într'un foileton de ziar.

Ion Slavici a avut parte de o copilărie bogată, care a lăsat urme definitive în existența lui. Trei figuri îi stărue în amintire, din acești întâi ani ai vieții: Bunicul, tatăl și mai ales mama sa. Dela cel dintâi se pare că a moștenit talentul literar: «Tata-bătrân, fruntea lumii mele de atunci, era tovarășul meu de jucărie. Nu ieșea de acasă decât la biserică și la vie, iar aici totdeauna mă lua și pe mine. Mă învăța să cânt și să spun «orății», îmi arăta buchile și icoanele din Psaltirea cea cu copcii, îmi cioplea cărucior, îmi făcea smeu, îmi împletea biciul — iară eu nu-l puteam răsplăti decât cu strengării copilărești» [1]).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Trib.*, V, nr. 283.

Tatăl lui i-a dat temperamentul « năvalnic », sinceritatea și vioiciunea, care se pot urmări mai ales în scrierile lui din tinerețe și despre care el însuși mărturisește că erau unele din însușirile lui caracteristice. Această fire francă a tatălui nu era însă lipsită de delicatețe: « Tatăl meu ?! — spune el. — Într'una din zilele de vară maicămea era mâhnită, fiindcă scăpase în fântâna din curte degetarul ei — degetar foarte vechiu, cu care atât de bine se deprinsese. Nu-i vorbă, putea să-și cumpere altul, mai nou și mai frumos — dar acela era acela!

« Tatăl meu a făcut ce a făcut ca mama să plece de acasă, apoi a luat calfele, a mai chemat doi vecini și a scos toată apa din fântână, ca să caute degetarul, pe care mama l-a și găsit pe masă când s'a întors.

« Așa era omul, care era tatăl meu [1]) ».

Mama era mai aspră, mai reținută, cu sentimente mai statornice și mai tari. Ea i-a dat frâna morală a firii lui exuberante, fără de care bogăția lui de viață s'ar fi risipit poate, fără a lăsa nimic în urmă. Niciodată nu-l certa, nu-l bătea. Îl lăsa să se convingă el însuși de rezultatele faptelor sale, chiar și atunci, când ele puteau să-i devină dezastroase. Cu toate acestea ea era iubită mai mult decât toți și ochii copilului căutau totdeauna aprobarea sau desaprobarea ochilor ei. Portretul pe care fiul i-l face, este de o înaltă noblețe morală. Chiar și după moartea ei, o simțea totdeauna examinându-i faptele: « Eu nu pot, — spune el — să fiu împăcat cu mine, nu pot să fiu mulțumit, nu pot să mă simt fericit, decât atunci când fapta mea este împlinirea voinței mamei mele, pe care o simt totdeauna și o știu, fără ca să mă mai gândesc, și cele mai curate și mai senine momente ale vieții mele sunt acelea în care îmi zic: O, cum s'ar bucura mama! [2]) ».

Nu erau decât el și o soră, iar părinții erau fruntași între fruntași. De aceea, în copilărie, el n'a simțit ce e grija, în jurul lui n'a văzut decât acea mulțumire și încredere în viață, care se desprinde din toate nuvelele lui țărănești. În mijlocul acestui peisaj idilic, el sburda ca un mânz sălbatic, spărgea ferestre, sărea garduri, se asmuțea

BCU Cluj / Colecția Universitară Arhiva Blaj

[1]) *Ibid.*, nr. 263.

[2]) *Ibid.*, nr. 264.

cu câinii, prindea caii pe izlazuri și îi călărea nebunește, strica cuiburile păsărilor. « Mâinile îmi erau mereu rănite, obrajii mereu sgâriați, buzunarele mereu pline de pietre și de cuie, haine noi nu sufeream pe trupul meu și nu putea niciodată să știe nimeni cum și când am să mă întorc, când eram plecat de acasă, căci multe nopți a petrecut tata căutându-mi urma pe la rude și pe la fini și adeseori m'a găsit, dus cu cine știe, să stau peste noapte la focul din deal și să ascult poveștile băieților ieșiți cu boii la pășune [1]) ».

Cu toată abundența jocului și a strengăriilor, învățătura nu lipsește, iar inima e bine primitoare, mai ales pentru pildele evanghelice, care sunt frecvente într'o casă unde cărțile sfinte sunt nelipsite.

Din această viață, care continuă în același ritm și în liceu, s'a furișat pe nesimțite în sufletul lui principiile etice care se vor desprinde din *Fapta omenească*. Ceea ce a urmat, mai ales la Viena, n'a fost decât o lărgire și o adâncire. De acest lucru nu și-a dat însă seama decât târziu, după ce a trecut peste el furtuna științei, gata, gata să-i devasteze sufletul.

Acest circuit al existenței sale este înfățișat în mod dramatic în *Fapta omenească*.

Întâiul semn de întrebare i l-a înfipt în suflet Mihai Eminescu. « Deodată cu mine — spune el — veni la Viena și Eminescu al nostru.

« Ne-am întâlnit, ne-am făcut prieteni și, vrând nevrând, tot pe el îl găseam, când voiam să discut cu cineva, căci deși era mai mic de ani, era mult mai mare ca știință, strivitor ca superioritate intelectuală, și mai presus de toate, om cu inima deschisă și totdeauna plină de căldura sfântă a celor aleși [2]) ».

El l-a îndreptat spre filosofie. A început cu Kant, ale cărui fraze greoaie din *Critica rațiunii pure* le descifra pe « Strohsackul » lui din cazarma Francisc Iosif. Kant îi spunea un lucru pe care l-a simțit, în el însuși, cu mult înainte de a-l citi: că lumea din afară este o iluziune a simțurilor noastre. Atâta însă nu l-a mulțumit. El admitea că lumea este astfel cum se oglindește în simțurile lui, nu putea însă admite că aceste simțuri, carnea lui, eul lui sunt și ele numai o iluziune. Astfel a ajuns la Schopenhauer. Eminescu i-a dat *Über*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Ibid.*, nr. 264.

[2]) *Ibid.*, nr. 276.

dle vierfache Wurzel des Satzes vom zureichenden Grund, cea dintâi carte în viață în care a găsit « mulțumirea convingerii [1]) ». Schopenhauer l-a convins că acel « lucru în sine », pe care Kant spunea că nu-l putem cunoaște, este voința. Cu toată marea lui admirație pentru acest filosof, cu toate că ideea de voință universală, precum și idealul omenesc de înnăbușire a acesteia le acceptă, nu-și poate stăpâni unele rezerve față de el. Din pricina traiului său izolat, lipsit de lumina copilăriei și de mângâierile familiei, Schopenhauer n'a înțeles sentimentele. Și pentru Ion Slavici nimic nu este atât de real și de hotărîtor ca acestea. Voința însăși, adaogă el, împăcând ceea ce îi spunea inima cu filosofia lui Schopenhauer, intră în noi ca sentiment.

Cugetând astfel, înțelegem pasiunea lui pentru Jean Jacques Rousseau, ale cărui *Confesiuni* l-au covârșit prin inima care vibrează în ele cu o rară intensitate.

Paralel însă cu adâncirea realității eului său — pentru pătrunderea căreia a zăbovit mult la cursuri de fiziologie și în săli de disecție — îi creștea convingerea despre necesitatea înnăbușirii acestui eu, prin cumpăt și lepădare de sine. Spencer, care i-a lămurit mai bine decât toți noțiunea de conștiință, dar mai ales Confucius, pentru care avea de asemenea o admirație superlativă, i-au arătat cum numai prin aceste virtuți se stăpânește înțelepciunea vieții.

« Așa, spune el, m'am întors iar la *Catechismul* cu care începusem, la *Cărțile Apostolilor*, pe care le citeam în biserică, la *Acatistul* din care tata scotea cea mai înaltă știință și la *Evangheliile*, pe care tata-bătrân le știa pe de rost și mi le explica duminicile și zilele de sărbătoare, mai înainte de a ne așeza la masă [2]) ».

Circuitul acesta sufletesc însă a avut o mare amploare și câteva momente de criză acută, zugrăvite puternic în *Fapta omenească*. El înfățișează cu multă duioșie mai ales ruperea din idila copilăriei și revenirea după îndelungi frământări la vatra părintească. Mama, cu instinctul ei sigur, a simțit ce însemnează pentru el această ruptură. De aceea, pe când tatăl era mândru de plecarea lui la Viena, ea îl implora să nu se înstrăineze. Mulțumirea ei cea mai mare ar fi fost

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Ibid.*, nr. 284.
[2]) *Ibid.*, nr. 288.

dacă s'ar fi făcut preot sau notar în satul lor. « Lasă-mă — a spus ea, la plecarea feciorului în capitala Austriei — lasă-mă să-l văd, că acum îl văd și nu-l mai văd și atâta prunc avem și noi: are să se întoarcă, dar altul se întoarce, iar pruncul nostru niciodată [1]) ».

Și teama ei s'a dovedit întemeiată. El s'a întors străin în mijlocul lor, în cea dintâi vacanță. Îi simțea chiar o povară, care-i împiedică sborul în speculațiile filosofice. Ce au însemnat pentru el cei ce i-au dat viața, nu și-a dat seama, decât atunci când i-a pierdut, mai întâi pe mama, apoi, în scurt timp, și pe tată, care n'a putut să-i suporte lipsa. « Îți grăesc în limbă omenească — scrie el prietenului imaginar — și simt, că n'ai să mă înțelegi, dacă n'ai simțit și tu vreodată în viața ta ce voesc să-ți spun când zic: din zi în zi tot mai mult păream eu însumi mie ca un lucru aruncat la marginea drumului de țară, pe care poate să-l ridice cine vrea, ca să-l întrebuințeze cum vrea [2]) ».

Atunci s'a convins cum tot ceea ce are mai de preț în suflet, ei și satul lui i-au dat. Sensul adânc al legăturilor cu ai tăi, mai întâi cu familia, apoi cu neamul, atunci i s'a lămurit, ca printr'o revelație. De aceea din iubirea de părinți el face, în această lucrare, unul din temeiurile principale ale caracterului. Cine nu e bun fiu, pentru el nu va fi nici părinte și nici cetățean vrednic, decât prin excepție. Adevărul acesta el l-a verificat și în operele de artă (amintește de dramele lui Shakespeare), dar mai ales în Confucius, pe care l-a ținut totdeauna în apropiere.

Părinții l-au învățat să fie totdeauna el însuși, sincer și lămurit față de propria lui conștiință. În atmosfera caldă a căminului părintesc și a satului s'a convins de valoarea sentimentului în alcătuirea caracterului. « Căci soarele sufletului omenesc — spune el — este inima și capul din inimă se luminează ». În acest limbaj rousseauist va înălța adevărate imnuri de slavă iubirii, care este pentru el sensul suprem al vieții, punctul de plecare al întregii înțelepciuni, dumnezeirea însăși: « Iubirea întărește inima și eliberează mintea și cel mai mare binefăcător al tău este acela care mai vârtos te-a învățat

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Ibid.*, nr. 276.
[2]) *Ibid.*, nr. 285.

să iubești; cea mai rea dintre faptele tale este aceea prin care slăbești iubirea, fie în tine, fie mai ales în alții [1]) ».

În dăruirea acestui dar dumnezeesc să fii însă cumpătat, « căci slăbiciune și tărie este iubirea ». Și cumpătul îi revine acum stăruitor sub condeiu, acestui om plin de instincte puternice. Simțea că fără răgazul lui era amenințat să se prăbușească în vițiu și păcat. De aceea face din el regulatorul cel mai sigur al « faptei omenești ». Dacă ființele necuvântătoare lucrează ascultând numai de impulsiunile instinctelor, omul trebue să dea din prisosul lui sufletesc mai mult altora, decât sie însuși. Căci — spune el — « dacă adevărat este că voința de a fi se împlinește prin vrerea de a nu fi, desvoltarea omenească nu merge ca cea vegetală, din mai slab în mai tare, ci din tare în mai slab [2]) ». Iar în altă parte: « Pe când firea zidește, tu dărâmi; pe când ea crește, tu stârpești; pe când ea sbuciumă și învrăjbește, tu alini și netezești. Începutul îl faci cu tine însuți. De aceea fericirea ta nu e bucurie, ci o senină înduioșare [3]) ».

Iată ce cuprinde în esență, această operă a lui Slavici, nu îndeajuns de cunoscută și prețuită. Căci dacă autorul n'a vrut să cuprindă în marginile ei un sistem filosofic bine închegat, a reușit să zugrăvească drama lui sufletească, dramă care nu era numai a lui, ci, într'o anumită măsură, a întregii generații, din elita căreia făcea parte. În acest circuit spiritual al lui Slavici se poate urmări procesul sufletesc al multor Junimiști, adoratori ca și el ai lui Schopenhauer și ai filosofiei orientale, avizi după știință pozitivă, din care se întorc însă sceptici, sau cel mult stoici. Se poate urmări însă mai ales drama interioară a lui Mihail Eminescu, care dacă are altă intensitate și ajunge la alte concluzii, prezintă același grafic și se hrănește din aceleași izvoare. Față de acest prieten iubit, precum și față de cea mai mare parte din Junimiști, Slavici avea însă ceva în plus, care i-a adus salvarea: credința creștină, înrădăcinată puternic în ființa lui în anii copilăriei.

Trecerea lui Slavici prin etapele sufletești ale generației sale nu s'a făcut însă fără să lase urme în concepția lui creștină. Accentul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Ibid.*, nr. 265.
[2]) *Ibid.*, nr. 288.
[3]) *Ibid.*, nr. 289.

pe care îl dă el cumpătării este una din aceste urme. Creștinismul luptător, agresiv, el îl desaprobă, considerându-l o reminiscență mozaică. Îl satisfăcea mai de grabă apropierea de Confucius, decât de legile lui Moise.

Astfel creștinismul lui se aseamănă mult cu al lui Tolstoi, care s'a inspirat cam din aceleași izvoare. Slavici n'a împins însă niciodată « lepădarea de sine » până la nihilismul solitarului dela Iasnaia Poljana.

Asemenea lui Tolstoi el tinde apoi să-și pună arta în serviciul ideilor lui etice. În *Fapta omenească* el condamnă « desfrâul estetic », prin care înțelege arta care lasă în suflet îndoieli morale. În întâiele lui nuvele, când idila de acasă trăia puternic în el, tendința moralizatoare a fost înnăbușită de artist. Cu înaintarea în vârstă, acesta a lăsat însă tot mai mult loc predicatorului.

Sfaturile Părintelui Serafim, cu care Slavici inaugurează partea literară a celui dintâiu *Calendar*, editat de *Tribuna*, are același fond etic ca și *Fapta omenească*. Serafim este un călugăr bătrân dela Mănăstirea Stânișoara, din Munții Coziei, cu obrajii « galbeni ca boaba de tămâioasă, plini și cuprinși mereu de o viuă mișcare ». Autorul reproduce aici câteva dintre însemnările de pe un Evangheliar ale acestui eremit imaginar. Iată pe cea dintâi din ele, atât de înrudită cu ideile desprinse din opera analizată mai sus:

« Toată nefericirea din trup își are începătura: trupul naște poftele, care te împing la păcat, din el se pornesc dorințele, care îți umplu sufletul de neastâmpăr, în el e scaunul a toată durerea. De aceea mai presus de toate să-ți fie paza trupului tău, căci mai bine este a fi vierme călcat în picioare, decât om plăpând, care nu are în el nici destulă tărie ca să poarte durerile, nici destulă virtute, ca să ție frâu poftelor sale, nici destulă tignă, ca să se bucure de frumusețile lumii acesteia. Măririle lumești, bogățiile, învățătura, mintea luminată, sufletul curat, toate împreună nu-ți folosesc nimic, dacă însuși trupul tău îți este dușman.

« Deșteptându-te dar din somn, înainte de toate la trupul tău te gândește, săvârșind lucrarea ta zilnică, bagă mereu de seamă să nu te strici cu trupul tău, și așezându-te la odihnă, trageți seama cu tine, dacă te-ai împăcat ori nu cu cel mai neîndurat dușman al tău, de care nici în visurile tale nu poți scăpa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

« O știu aceasta toți oamenii, căci altfel nu și-ar dori sănătate bună, când se despart unul de altul ».

3. Când Slavici venea la Sibiu, în Aprilie 1884, aducea cu sine lunga lui nuvelă *Pădureanca*. În Martie el o citise în Junimea bucureșteană, unde a plăcut mult [1]). Mai rămăsese să facă unele modificări, propuse probabil de Maiorescu, și să o dea publicității, inaugurând astfel « Biblioteca poporală a Tribunei ». În ziar ea începe să apară la 1 Iulie st. n. în același an.

Pădureanca vine din aceeași lume a românismului vestic, din care Slavici a desprins cea mai autentică parte a operei lui. Scriind-o, s'a gândit fără îndoială la acea teorie a romanului popular, pe care Maiorescu o formulase, cu doi ani înainte, în *Literatura română și streinătatea*. Urmând mai ales pe Goethe din *Wilhelm Meister*, criticul Junimei deosebea acolo tragedia, care creează caractere puternice, active, în afară de timp și loc, de roman, ale cărui personaje sunt pasive, stăpânite de fatalitatea împrejurărilor din afară. Această teorie, adăuga el, este urmată mai mult ca înainte, de romanul și nuvela contimporană, care-și aleg eroii din lumea de jos, mai supusă fatalităților de rasă și mediu. Alăturea de câteva exemple străine, Maiorescu înșira dintre Români pe Creangă, Slavici, Gane și Iacob Negruzzi.

În concepția ei, *Pădureanca* urmează această teorie mai mult decât celelalte exemple românești, aduse de Maiorescu. Ea începe cu următoarea frază, care îi poate servi drept motto: « Fă trei cruci și zi Doamne-ajută, când treci pragul casei, fie ca să ieși, fie ca să intri, căci lumea din întâmplări se alcătuește, iar întâmplarea e noroc sau nenorocire și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu aceea ce-și pune de gând ». Prin întâmplări neprevăzute și adeseori sub stăpânirea lor curge acțiunea acestei nuvele, încet, cu multe cotituri, cum cerea Goethe în opera amintită. Ea se mișcă chiar prea încet pentru o nuvelă, al cărei ritm este mai vertiginos, mai catastrofal. Din acest punct de vedere ea putea fi numită mai de grabă roman; cadrul ei era prea restrâns însă pentru a acoperi această noțiune, așa cum se înțelegea atunci.

[1]) Torouțiu, *Op. cit.*, IV, p. 176.

În această evoluție înceată a acțiunii, autorul are răgaz să se oprească la episoade din viața țărănească, pe care o cunoștea atât de bine, ale cărei amintiri îi erau atât de vii și de scumpe. Dintre toate mai plastic este evocat secerișul, care, la acești țărani înstăriți, era o adevărată sărbătoare, plină de cântec, râs și lumină. « Cosașii mergeau înainte, pas cu pas, culcând lanul greu în brazde lungi și groase și oprindu-se din când în când, ca să-și scoată cutea din teacă și să tragă cu ea de-a-lungul coasei, ce răsună departe sub bătaia pietrii. În urma lor fetele sprintene adună cu secera harnică brazdele în mănunchiu. Vin apoi flăcăii cu brațele vânjoase, întind legătoarea, adună mănunchii pe ea și o strâng sub genunchele lor greu, ca țeapăn să fie snopul. Tocmai în coadă sunt cimpoiesul, lăutarul, băieții cu fedelesul și Șofron cu furca 'n trei coarne de fer. « Și merg mereu înainte și precum merg lanul se culcă în calea lor și crucile li se ridică în urmă [1] ».

Episoadele acestea sunt însă puține la număr. Ele servesc mai mult de cadru personajelor, a căror evoluție psihologică este scopul principal al autorului.

Pe întâiul plan al povestirii se mișcă doi flăcăi și o fată. Iorgovan și Șofron — așa se numesc flăcăii — sunt din Curtici, sat de șes cu țărani înstăriți și câmpii bogate în roadă; Simina, fata, este din Zimbru, sat de Pădureni, din regiunea deluroasă, de unde, vara, coboară brațe de muncă, pentru holdele întinse ale celor dela câmpie.

Iorgovan este feciorul lui Busuioc Bogătoiul, cel mai înstărit țăran din Curtici. El va fi înlănțuit de vraja Siminei, dar n'are tăria de caracter, nici pentru a se desprinde din această vrajă, nici pentru a lua de soție pe Pădureancă. Sofron, sluga lui Busuioc, iubește și el pe Simina din tot adâncul ființei lui vânjoase și drepte. Fata iubește însă pe Iorgovan, cu întreagă curățenia ei sufletească, împotriva tuturor umilirilor pe care le suferă.

Chiar din aceste schițări ale celor trei personaje se pot vedea intențiile lui Slavici. El a vrut să întrupeze aici, în ființe vii, ideile etice pe care i le cunoaștem din *Fapta omenească*, idei purtate cu sine cu mult înainte de a începe redactarea acestei opere. Căci atât aceste

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Slavici, *Pădureanca*, în *Novele*, vol. III, p. 250. Ed. Cartea Românească. Citatele mele sunt după această ediție.

personaje principale, cât și cele secundare, pot fi reduse la două grupuri psihologice tipice. Întâiul e grupul celor slabi, lipsiți de sinceritate, atât față de ei, cât și față de alții, robiți de capricii și ambiții inferioare. Așa este Iorgovan, așa este tatăl său, Busuioc, apoi Pupăză, un servitor al lor, trei fețe diferite ale aceleiași idei. Iorgovan urmează liceul, dar după cinci clase îl părăsește, pentru a se întoarce la coarnele plugului. Este cea dintâi manifestare a nehotărîrii lui. Fără să o spună lămurit, simțim că Slavici face din această semicultură una din pricinile căderii lui Iorgovan. Pasiunile lui sunt puternice, dar îi lipsește cu desăvârșire tăria de a le domina. Cu cât își dă mai mult seama de această deficiență de caracter, cu atât cade mai jos. Iubirea pentru Simina răscolește puternic aceste vicii ale lui. Neputându-i arăta sentimentele, atât dintr'o mândrie rău înțeleasă, cât și de teama părinților, cari nu s'ar fi învoit bucuros de a aduce în casă o noră săracă, el fuge de sine însuși, cade în beție, înșeală pe tatăl său, până când se lasă cuprins de gândul sinuciderii. N'are însă tăria de a face cu hotărîre și sinceritate nici acest ultim pas al vieții.

Aceste defecte nu sunt atât de pronunțate în tatăl său Busuioc. « Nu era răutate în Busuioc, era însă dâca omului zăcaș, care nu-și prea dă nici el însuși seama despre supărarea sa [1]) ». Mai avea apoi mândria lui de țăran bogat, care nu-l va lăsa să urmeze îndemnurile inimii. « Tu n'ai vrut, cum trebue să voești », îi spune Popa Furtună, cumnatul lui. « Ați fost amândoi, și tu și el [Iorgovan] nește netrebnici: să vezi tu că vrea Pădureanca, dacă îi vorbești cum trebue.

— Spune-mi ce să fac și fac tot, îi răspunse Busuioc.

— Pleacă-te.

— Mă plec, zise Busuioc.

— Dar pleacă-te pe toată viața ta [2]) ».

În Pupăză, servitorul ghebos dela moara lui Busuioc, aceste vicii de caracter, sunt împinse până la caricatură, până la simbol.

Din grupul al doilea fac parte cei tari, cu sentimente înalte, dar și cu puterea de a le înfrâna. Simina ascultă de inima ei, fiind sigură că aceasta nu va da niciodată greș. Cu instinctul ei de femeie, vede repede lipsa de voință a lui Iorgovan și i-o spune acestuia cu

[1]) *Ibid.*, p. 322.

[2]) *Ibid.*, p. 342—343.

francheță. Îl iubește însă și prin jertfa iubirii vrea să-l înalțe din decrepitudinea lui morală.

Șofron are hotărîri puternice, chiar dacă ele sunt uneori târzii. Pentru Simina, el ar fi în stare să-l omoare pe Iorgovan. Când aceasta îi mărturisește însă că iubește pe feciorul Bogătoiului, are tăria de a se opri dela crimă, de a ajuta chiar pe ființa iubită să-și atingă scopul. Această virtute a renunțării bărbătești îl înalță în ochii fetei, care îl iubește ca pe un frate. Când ei își dau seama de aceste sentimente, îi cuprinde acea « senină înduioșare », care era pentru Slavici, în *Fapta omenească*, cea mai mare mulțumire pentru un suflet ales.

Tot din această categorie face parte și tatăl Siminei. El își sfătuește fata să nu se mărite după Iorgovan, pentrucă familia acestuia nu se va putea împăca niciodată cu condițiile modeste din care a venit. Înțelepciunea vieții îl face să prefere pentru fată pe Șofron, cel deschis la suflet și bărbat: « Dac'ar fi om ca Șofron — spune el fetei despre Iorgovan — ai putea să treci prin foc și prin apă alăturea de dânsul, dar grea e tovărășia cu un om, care nu se uită mereu înainte, ci caută la tot pasul în dreapta și în stânga, ca să vadă cum vor alții să-l ducă ». Această convingere el n'o spune însă fetei, ci o lasă să hotărască, în cele din urmă, propria ei inimă.

Din aceeași tovărășie aleasă face parte apoi Popa Furtună din Socodor, cel mai viu zugrăvit dintre personajele nuvelei. El este poreclit astfel pentru firea lui năvalnică. Iată-l în căruța care-l duce la cumnatul său Busuiuc:

« Cât ținu drumul prin sat, popa ședea la locul lui, uitându-se mereu la cai, ca să le vadă mersul, îndată însă ce ieșiră la câmp, el se ridică în picioare și luă frânele din mâinile slugii, ca să-i arate cum se mână caii, dacă vrei să-i înveți la treapăt bun. Sboru, prepelicarul, sări și el în locul popii și se așeză țeapăn, uitându-se drept înainte și tresărind mereu, când se ivea câte o pasăre în calea lor.

« Și iar se așeza popa și se dădea jos prepelicarul și iar se ridica popa și sărea prepelicarul în locul lui. Sboru știa apucăturile stăpânului său și niciodată nu-și steteau unul altuia în cale [1] ».

[1] *Ibid.*, p. 265.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mai bine îl caracterizează însă Simina cu instinctul ei sigur: « Acesta-i om care se ceartă toată viața, dar nu se supără niciodată [1] ».

Dacă Slavici vede just aceste personaje, nu ni le zugrăvește totdeauna cu destulă plasticitate. Prea îi lasă pe acești țărani să se piardă în subtilitățile psihologice ale tezei lui morale. În conflictul cu întâmplările, sufletele lor sufer schimbări brusce, nu îndeajuns de motivate. Slavici a dovedit că poate da și mai mult. De astădată însă, fie că n'a avut timp să-și prelucreze materialul, fie că a voit să-l acomodeze prea mult unor teorii, nu a fost la înălțimea marelui său talent de povestitor.

Aceeași neglijență o găsim în ritmul povestirii și în stil. Până la capitolul al cincilea, când încep complicațiile psihologice, ritmul e larg și cald, ceea ce îi dă un suflu epic care cucerește. El se destinde apoi, făcând povestirea obositoare.

Stilul este plin și el de impurități. Fraza e adesea greoaie, iar expresiile improprii. Provincialismele nu lipsesc, însă autorul e destul de rezervat în întrebuințarea lor.

Un material admirabil este în această nuvelă, păcat însă că metalul n'a fost curățit de sgură în focul unei concepții artistice sigure. Cu excepția fericită a *Moarei cu noroc*, Slavici a dat de altfel greș în toate romanele și povestirile lui lungi. El nu putea să stăpânească și să regizeze un material uman mai bogat. De altfel aceasta îl interesa tot mai puțin. El aducea în scenă oamenii pentru a spune sau a zugrăvi prin faptele lor un adevăr moral. Puțin îi păsa de felul cum îl spun și de individualitatea lor.

4. Încă din 1872 Slavici scria lui Iacob Negruzzi, că adună date despre Păcală și Tândală, « Pepelea al nostru [2] ». Astfel că *Păcală în satul lui*, povestea pe care o publică în « Biblioteca Poporală a Tribunei », o avea de asemenea terminată în momentul venirii la Sibiu. Ne face să o credem aceasta și forma ei mai îngrijită, șlefuită într'o vreme când Slavici avea mai mult răgaz și mai multă pasiune pentru astfel de lucruri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Ibid.*, p. 268.

[2]) Torouțiu, *Op. cit.*, vol. II, p. 192.

Căci el n'a făcut aici numai operă de folclorist. Despre cum înțelegea să prelucreze poveștile, s'a pronunțat de mult, de când publica, în *Convorbiri*, *Zâna Zorilor* [1]). Acolo arăta, cum culegătorul trebue să aleagă din mulțimea variantelor motivele care sunt mai caracteristice, pentru alcătuirea unui întreg artistic, păstrând bine înțeles, cât se poate de mult, felul de a povesti al țăranilor și mai ales « sucul etic » al basmului. El se apropie astfel în concepția lui de Creangă, maestrul poveștii românești.

Cu tovarășul dela Junimea, pe care îl prețuia mult, el se aseamănă în această poveste, nu numai prin concepția lui despre rolul povestitorului, — care, la urma urmelor, ca toate concepțiile puțin valorează în artă — ci și prin aleasa ei calitate artistică. Prin umorul ei autentic țărănesc, precum și prin stilul perfect adaptat fondului, *Păcală în satul lui* face parte din cele două, trei basme mai reușite ale acestui iscusit povestitor român și poate ocupa un loc de cinste într'o Antologie a poveștii românești.

Povestește aici Ion Slavici din *Budulea Taichii* și din *Popa Tanda*, cu sfătoșenia și dragostea lui de glumă sănătoasă.

Iat-o pe nevasta la care găsise Păcală adăpost, gata să fie surprinsă, în așteptarea ibovnicului, de bărbatul care se întoarce pe neașteptate acasă:

« Muierea bună și credincioasă își cunoaște bărbatul după mers, din tușite și strănuturi, ba chiar și din pocnetul biciului, iar nevasta la care găsise Păcală conac, era și ea muiere bună și credincioasă. Ea își cunoscu bărbatul din scârțâitul roatelor dela car, iar scârțâitul roatelor se auzea de departe, destul de departe pentru ca o muiere harnică precum era dânsa să-și rânduiască treburile.

« Ea luă purcelul cel frumos și rumen și-l ascunse iute, iute după cuptor, luă plăcinta și o puse iute, iute pe cuptor, luă costițele cu varză călită și le vârî în cuptor, mai vârî tot iute și rachiul sub perina dela căpătâiul patului, iar vinul sub pat și pe când carul cu boii intra în curte toate erau în cea mai bună rânduială.

« Nu pentrucă, Doamne ferește, ce! — dar de! — tot era mai bine să nu afle bărbatul [2]) ».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Scrisoarea d-lui Slavici către Redacțiune relativă la Zâna Zorilor. Conv. Lit.*, VI, p. 90.

[2]) *Povești*, p. 132—133.

Și povestea merge înainte, pe tonul acesta de ironie reținută, atât de caracteristică țăranului român. Iată-i și pe oamenii din satul lui Păcală, hotărîți să-l arunce în Dunăre, pentru a scăpa de el:

« Unde să-l arunce? Mai la deal, de unde vine apa? ori mai la vale, unde se duce?

« Unii dădeau cu socoteală că mai la deal e mai multă apă, fiindcă de acolo vine apa și n'ar veni dacă n'ar fi destulă.

« Alții însă erau de părere că la vale e mai multă, fiindcă acolo se strânge apa, care vine dela deal și dacă l-ar arunca mai la deal, cum vine apa și tot vine, se scurge și tot se scurge, s'ar pomeni că Păcală rămâne pe uscat, iese din sac și vai de capul lor [1]) ».

Dar până la urmă se aruncă toți bărbații din sat, cu popa în frunte, care e mai lacom, în Dunăre și rămâne Păcală « cel mai harnic, cel mai de treabă, cel mai vrednic om în satul lui, fiindcă, de! era numai el singur și nevestele [2]) ».

Din exemplele citate s'a putut vedea calitatea stilului lui Slavici. Caracteristice pentru coloarea lui țărănească sunt repetițiile unor cuvinte sau fraze întregi. Ele lasă impresia unei limbi vorbite. Parcă avem înainte pe țăranul însuși, care povestește.

O altă calitate a acestui stil este puritatea lui. Slavici s'a ferit de provincialisme, tocmai pentru a arăta cum se poate scrie într'o limbă populară, care să fie înțeleasă pretutindeni și care să-și păstreze totuși autenticitatea țărănească.

De același gen comic este *Petrea Prostul*, povestea publicată de Slavici în *Calendarul Poporului*. Eroul ei e un Păcală *malgré lui*, care în simplitatea lui judecă mai bine decât frații lui, vestiți de înțelepți. Slavici n'a fost aici atât de artist ca în întâia poveste. Comicul e mai mult de situații, decât de caracter, iar stilul, chiar dacă își păstrează coloarea țărănească, e mai impur, mai lipsit de virtuozitate.

Evident că directorul *Tribunei* a ținut să publice aceste povești într'o bibliotecă populară și într'un calendar și pentru tendința lor etică. Într'amândouă se izbește de prostia omenească, într'amândouă lăcomia și prezumția sunt drastic pedepsite. Tendința aceasta însă nu supără, Slavici nu face predică, ci lasă faptele și oamenii să vorbească.

Digitized by Central University Library Cluj

[1]) *Ibid.*, p. 145.
[2]) *Ibid.*, p. 150.

5. Tot o lucrare mai veche este *Polipul Unchiului*, comedioara pe care Slavici o publică în anul al III-lea al *Tribunei*. Ea era terminată încă din 1875, deodată cu *Toane sau vorbe de clacă*, pe care o dăduse *Convorbirilor Literare* din același an. Ele sunt de aproape înrudite, atât în concepție, cât și în stil.

Despre comedie el își formase o părere proprie de pe când era la Viena (1872). Slavici scria atunci lui Iacob Negruzzi, că comedia n'are de creiat caractere bine individualizate, ca drama și tragedia. Scopul ei este să combată slăbiciuni comune, în mod vesel — și atât. Și aducea de exemplu comediile lui Shakespeare, care nu urmăresc decât înveselirea spectatorului [1]).

Acest scop l-a urmărit el în comediile amintite, care nu sunt decât descărcări de veselie, cu ajutorul unor situații apropiate de farsă, — « vorbe de clacă » cum intitulează el pe cea dintâi.

Polipul Unchiului ne aduce aminte de unele personaje ale lui Molière, pe care Slavici îl cunoștea de mult [2]). Avem în el un unchiu ipocondru, care se gândește să se însoare cu o nepoată tânără; un amic plin de duh, care reușește să dea pe fată în brațele nepotului tânăr ce o iubește, și în sfârșit nelipsitul servitor inteligent, care colaborează la succesul celor tineri.

Aceste reminiscențe — care reminiscențe dealtfel sunt și la Molière și la Shakespeare, — nu scad însă din originalitatea lui Slavici. El a știut să dea acestei farse o sprinteneală ce ni-l arată în cu totul altă ipostază, decât în nuvelele lui, adeseori încete și greoaie. Ce păcat că n'a urmat pe drumul abia început aici, ci a intrat în dramă, unde s'a poticnit.

O altă surpriză a acestor două comedii este mediul din care vin, și stilul potrivit acestuia. Fără de a avea pretenții de a o zugrăvi, ele se petrec în societatea cultă din Regatul liber, pe care Slavici abia apucase să o cunoască de un an. Ciocănel, cel mai bine conturat personaj din *Polipul*, este unul din acei avocați șireți, cu simpatia pentru fraza bombastică, inexistent în Ardeal la acea epocă, frecvent însă în comediile lui Alecsandri și Caragiale.

Limba sprintenă, mai bogată în neologisme, pe care o vorbesc aceste personaje e luată și ea din mediul lor, o limbă mult deosebită

---

[1]) Torouțiu, *Op. cit.*, II, p. 274.

[2]) *Ibid.*, p. 188—189.

de limba cu numeroase provincialisme din nuvelele pe care le scria în acel timp.

Pentru evoluția scriitorului Slavici și pentru multele lui posibilități de creație literară, acest intermezzo de comedii este deosebit de prețios.

2. IULIU T. MERA

1. Iuliu T. Mera era Șirian ca și Slavici [1]). Cu siguranță deci că din copilărie va fi fost atras de acela care era o mândrie a satului, luându-l de model în timpuriile sale încercări literare. El are norocul să nimerească la liceul din Brașov într'o vreme când cultul pentru *Junimea* era acolo deosebit de intens. Fără îndoială că junimismul lui fervent, precum și iubirea lui pentru literatura populară aici au luat aripi. Ajuns la Universitatea din Viena, Mera se așează în primele rânduri ale acelora cari luptă pentru ideile școalei ieșene. În ședințele cercului literar dela « România Jună » citește mici « copii de pe natură », de felul celor publicate de Iacob Negruzzi. Dacă genul era al lui Negruzzi, subiectele erau luate însă din mediul țărănesc pe care îl admirase la Slavici [2]). În același timp încearcă versuri de o factură eminesciană, atât în fondul lor pesimist, cât și în formă [3]). Marea pasiune a tinereții lui a fost însă basmul, pe care a început să-l cultive încă de când era la Viena. *Convorbirile* îi publică atunci povestea *Crăișorul șerpilor*, pe care o citise în cercul literar « Arborele ». În cuvântarea despre « Scriitori dela Junimea » ținută la serbarea comemorativă a « României June », de care am amintit în capitolul nostru introductiv, cuvântul lui devine mai cald atunci

[1]) Feciorul preotului Atanasie Mera din Șiria. S'a născut în 1861. A urmat liceul la Timișoara și Brașov, iar la Viena Facultatea de Medicină. Medic la Karlsbad. Moare în 1909. Cf. date biografice despre el în Octavian Lupaș, *Dr. Iuliu T. Mera* (1861—1909), în rev. *Hotarul*. Arad, I (1933), nr. 7; R. Ciorogariu în *Tribuna*, Arad, XIII, nr. 173—177. Acesta din urmă i-a editat impresiile de călătorie și de artă, publicate în *Tribuna* dela Arad în vol. *Din țări streine*, Arad, 1911.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[2]) *Ion Covrig* în *Tel. Rom.*, 1881, nr. 36—37 și *Simion Crâsnicul*, *Ibid.*, n-rele 90—93; acesta din urmă cu mențiunea că a fost citit la « România Jună ». Apoi *Mitru Dascălul*, în *Familia*, 1882, p. 396.

[3]) *Scrisoare*, în *Familia*, 1881, p. 442.

când amintește pe Creangă, în fața căruia « se închină », pentrucă este « părintele poveștilor române [1]) ». Tot acolo Mera își însușește ideile lui Maiorescu despre romanul popular, căci... « nu știu — spune el — alții cum sunt, dar eu totdeauna mă simt fericit în tovărășia geniului nevăzut al neamului meu ». De aceea, cu câțiva ani mai târziu, el va condamna pe intelectualii noștrii cari se depărtează de această vatră strămoșească: « O, sfântă viață dela țară — exclamă el — pentru ce oare noi clasa inteligentă a Românilor ne-am depărtat atât de tare dela izvorul tău?... Credem noi că este mai multă frumusețe în limba clasei inteligente, decât în limba verde, dulce și armonioasă a țăranului român? [2]) ».

Spre basm îl ducea pe Mera și temperamentul lui romantic, pe care vieața de doctor, în contact brutal cu realitățile, nu i l-a putut de loc atenua. Fericirea nu se găsește pentru el decât în « lumea inimii noastre ». El condamnă, cu accente de disperare, civilizația materialistă a veacului, cu urmări nefaste, mai ales pentru tinerime, din ghiarele căreia numai iubirea poate aduce scăparea [3]).

Romantismul lui este și mai evident în cele două nuvele *Limfa lui Koch* și *La umbra teilor*, publicate, întâia în *Foaia Ilustrată* (I, p. 97—99, 104—110, 114—116, 122—124, 130—132), iar a doua în *Tribuna* (IX, nr. 7). Mera prezintă în ele, pe un ton de melodramă, fără nicio putere de emotivitate, sfârșitul unei oftcoase sau iubirea unui Romeo și Julieta, pe care îi chiamă însă Ionel și Marița...

2. Cu mult mai de preț decât aceste nuvele, utile doar pentru schițarea temperamentului său, sunt basmele publicate în ziarul sibian. Din cele zece povești, pe care către sfârșitul vieții le-a strâns în volumul *Din lumea basmelor* [4]), cinci au apărut mai întâi în *Tribuna*. Ele au fost publicate în ordinea următoare:

---

[1]) Admirația pentru Creangă a stăruit la Mera multă vreme. In nuvela *Limfa lui Koch*, ofticoasa Anița nu poate fi înviorată decât de Amintirile lui C. « La șiretlicurile băiatului din Humulești Anița zimbea voioasă și încântată de limba verde și neaoșă a marelui povestaș ».

[2]) *Zile de iarnă*. *Trib.*, V, 1880, nr. 1.

[3]) *Oglinda veacului nostru*. *Ibid.*, VII (1890), nr. 263.

[4]) București, 1906, ed. Minerva.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. *Povestea ce n'a fost și nu va fi*, *Trib.*, I (1884), nr. 13. Reprod. în *Bibl. Pop. a Trib.*, nr. 3, apoi cu mici modificări de limbă, în *Din lumea basmelor*, p. 75 și urm.

2. *Pipăruș Petru*, *Trib.*, I, nr. 100—104. Reprod. în *Bibl.*, nr. 4 și în *Din lumea basmelor*, p. 85 și urm.

3. *Cenușotcă*, *Trib.*, II (1885), nr. 296—297. Reprod. în *Bibl.*, nr. 19 și în vol. p. 117 și urm.

4. *Ducipal și Răitărică*, *Trib.*, III (1886), nr. 298. Reprod. în vol. cit., p. 199 și urm.

5. *Ginerele dracului*, *Trib.*, VI (1889), nr. 249—252. Reprod. în vol. cit., p. 216 și urm.; cu mai multe modificări de limbă.

Fără să o mărturisească nicăieri, Mera avea cu siguranță aceeași concepție despre scrierea basmelor ca și Slavici. Felul cum sunt alcătuite poveștile lui, ne lasă această convingere. El se gândea să facă mai mult decât o operă de folclorist, o selecționare și o grupare a materialului, cules din gura țăranului, în vederea unui tot artistic. Dar dacă avea concepția, nu era înzestrat, asemenea celuilalt Șirian, cu însușirile pentru realizarea ei. Basmele lui nu au fantezia bogată și suflul epic din întâiele povești ale lui Slavici, cu atât mai puțin umorul vânjos al celor două povești publicate în *Tribuna*. Personajele lui sunt lipsite de relief și de duh propriu. Ceea ce îl preocupa nu era, cred eu, atât crearea lor, cât peripețiile fantastice, în desfășurarea cărora, romanticul din el, găsea prilej de evadare — și mai ales limba. Din poveștile date *Tribunei*, *Cenușotcă* și *Ginerele dracului*, reușesc să trezească oarecare interes prin imaginația din ele. Atât în acestea, cât și în celelalte, Mera păcătuește însă prin anunțarea înainte a unor peripetii, ceea ce face adesea acțiunea obositoare și lipsită de interes.

Ceea ce i-a deschis însă lui Mera porțile *Convorbirilor* și l-a făcut deosebit de prețuit de *Tribuna*, este limba lui neaoș românească, cu fraza ei limpede și bine așezată, lipsită cu desăvârșire de neologisme, doar ici, colo cu câte un provincialism bine ales. Ascultând de principiile *Junimii*, el cultiva o limbă al cărei temei să fie graiul popular, dar care să fie înțeleasă în toate provinciile românești. Fie că s'a supus însă prea mult acestor principii, fie că era lipsit de o puternică individualitate artistică, el a reușit, de fapt, să scrie într'un stil care rareori este încălzit de un accent particular.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Publicându-i poveștile, Slavici se gândea mai ales la limba din ele, apoi la valoarea lor educativă, atât pentru țărani cât și pentru copii, pe care nu i-a uitat atunci când a conceput biblioteca populară. În mâna acestora, ele sunt și astăzi o lectură plăcută și utilă.

3. SILVESTRU MOLDOVAN

A avut aceeași educație junimistă ca și I. T. Mera [1]). A trecut, asemenea lui, prin liceul din Brașov și pe la *România Jună*, luând parte activă la acțiunea tineretului pentru biruința ideilor direcției noi. Cu toate că înclinările lui erau mai mult științifice [2]), s'a lăsat înlănțuit în tinerețe de farmecul folclorului, dând *Tribunei* câteva povești, care pentru stilul lor îngrijit au fost trecute, în parte, și în Biblioteca Poporală.

După ce în 1887 a părăsit liceul din Brașov, unde a fost profesor, a petrecut câtva timp în redacția *Tribunei* și a *Foii Poporului*. În *Tribuna* el a publicat câteva anecdote și povești, dintre care mai importante sunt:

1. *Nănașa dreaptă*, *Trib.*, I, nr. 124—125.
2. *Păcală și Tândală*, *Trib.*, I, nr. 157—158, Bibl., nr. 5.
3. *Fiica a nouă mame*, *Trib.*, II, nr. 11—16, Bibl., nr. 9.
4. *Povestea lui Ignat*, Trib., II, nr. 35, Bibl., nr. 10.
5. *Indărătnicul*, *Trib.*, II, nr. 153—156, Bibl., nr. 12.
6. *Marțolea*, *Trib.*, II, nr. 197—198.
7. *Lumea proștilor*, *Trib.*, III, nr. 274—275, Bibl., nr. 30.
8. *Noi tustrei pentr'un caș, c'așa-i bine*, *Trib.*, V, nr. 71.
9. *An Impărat și fetele lui.* Alegorie poporală. *Trib.*, V, nr. 115—118.

Silvestru Moldovan literarizează și el materialul folcloric. Pe când Mera, cu firea lui romantică, caută însă mai mult fantasticul, el preferă anecdoticul. Colaborarea la ziar și-o începe cu anecdote și cea mai mare parte din poveștile amintite au un fond comic, sau cel

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Născut în 1861, în Agârbiciu, lângă Turda. Moare în 1915. Cf. date biografice în *Enciclopedia Rom.* și Vasile C. Osvadă, *Un vrednic gazetar ardelean, Silvestru Moldovan*, în *Almanahul Presei Române*, Cluj, I, 1926, p. 82 și urm.

[2]) A publicat numeroase studii de geografie, unele chiar în *Tribuna*.

puțin energetic. În basmele lui, țăranul, chiar când nu-l chiamă Păcală, dă de hac și morții și diavolului și lui Sf. Petru, ba chiar și lui Dumnezeu, pentru a nu mai aminti de numeroșii smei pe care îi răpune. La Mera am găsit simpatii pentru Eminescu; temperamentul lui Silv. Moldovan îl apropia mai mult de Alecsandri. *An Impărat și fetele lui*, în care personajele sunt fenomenele naturii: Zorilă, Serilă, Sf. Soare, Sf. Lună, Primăvara, Vara, Toamna, Iarna, are numeroase ecouri din *Pastelurile* poetului atât de iubit de Junimea.

Optimismul lui Moldovan se simte și în stilul lui, mai epic și mai energic decât al lui Mera. Ardelenismele sunt foarte rare, chiar pentru *Tribuna*, unde ele apăreau totuși, din când în când. Silv. Moldovan servea și el, prin această limbă-model, planurile literare ale lui Slavici. Iată-l înfățișând în *An Impărat* pe Sfânta Lună și Stelele: «Și așa a fost cum a poruncit An Împărat. Sfânta Lună și stelele, îndată ce se însera se arătau împrăștiate pe cer, cu lucire vie și nestinsă, ca niște făclii îndepărtate. Iar Sfânta Lună le păștea cu drag, cum paște ciobanul oile și așa de dulce lumina cu fața ei bălae de credeai că sărută tainic codrii și luncile, lacurile și râurile pământului».

El are chiar câte o imagine frumoasă, ca atunci când spune despre cele șase fete din *Povestea lui Ignat* că erau «toate mărunțele, ca ulcelele din cuer, care stau acătate în rând una după alta».

E de regretat că, având aceste calități, Silv. Moldovan n'a stăruit în literatură. Și în el, ca în atâția alți Ardeleni, scriitorul a fost învins de dascăl și ziarist. Chiar în aceste povești se simte o ușoară tendință etică și didactică. El căuta să fie cât de simplu, ca să placă copiilor și țăranilor, la care se gândea că vor ajunge basmele lui.

4. GRIGORE SIMA AL LUI ION [1])

În anul când apărea *Tribuna* el era cunoscut, asemenea lui Mera, pentru folclorul și nuvelele lui publicate în *Familia*, căreia i-a rămas un colaborator statornic, în *Telegraful Român* și chiar în *Convorbiri Literare*. Se orienta și el deci spre cercurile junimiste.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Născut la 1858, preot în Cărpeniș (Munții Apuseni), unde moare în 1908. (Cf. I. Bratu, *Gr. Sima a lui Ion*, în *Luceafărul*, 1908, p. 51 și Al. Ciura, *Foiletoane*, Beiuș, 1912, p. 75—79).

În *Tribuna* publică:

1. *Povestea omului care înțelege limba dobitoacelor*, *Trib.*, I, nr. 198.
2. *Teiu Legănat*, *Trib.*, II, nr. 6—10, Bibl. Trib., nr. 7.
3. *Vlad și Catrina*, *Trib.*, II, nr. 202—205, Bibl., nr. 15.
4. *Orb Impărat*, *Trib.*, III, nr. 101—106.
5. *Povestea mincinoșilor*, *Trib.*, IV, nr. 272.
6. *Miia Ioan*, *Trib.*, V, p. 65—66.
7. *Petre Butuc*, nuvelă, *Trib.*, V, nr. 74—76.
8. *Vorbe pentru înțelepciunea în viață. Maxime și cugetări*, *Trib.*, VI, nr. 144—148.

Idealul său artistic, Sima ni-l destăinuește, în mod indirect, în *Petre Butuc*, singura lui nuvelă dată ziarului, lipsită de altfel de vreo calitate deosebită. El satirizează acolo pe un biet dascăl de sat care vrea să devină scriitor, urmându-și doar inspirația lipsită de vlagă, sau reproducând întocmai realitatea. Sima nu vrea să fie deci un Petre Butuc, ci tinde să fie un... Creangă. În apropierea tuturor poveștilor lui simțim umbra uriașă a celui ce a scris *Harap Alb*. Asemenea lui el își înflorește limba cu o mulțime de locuțiuni și proverbe. În desfășurarea acțiunii el evită apoi repetițiile, atât de supărătoare la un Mera sau Pop-Reteganul și găsește prilej pentru a plasa câte o descriere mai literară, câte o meditație sau reflexie morală. Sima caută, de fapt, o sfătoșenie care adeseori, cel puțin în poveștile date *Tribunei* [1]), este artificială. Iată un exemplu bun din *Teiu Legănat:*

« Peste poate ca să fie durere mai adâncă decât a moșneagului, ce azi, mâine își leapădă potcoavele, vorba ceea, și el vede că a trăit de a fitea. Să știe el că nu rămâne după sine nicio urmă, precum nu rămâne după roua ce se alege nimic la întâiele raze ale dimineții, după vulturul ce dă falnic târcoale prin aer, după corabia ce despică luciul mării, după câte și mai câte. Să vadă că mult-puținul ce a putut agonisi, Dumnezeu drăguțul știe cu cât năcaz, cu câte alergături, are să treacă la streini, care n'or zice poate nici: Doamne iartă-i păcatele! Să vază cum la alții copiii sunt ca spuza, și bucuria părinților și se ajutură cu ei! ».

[1]) In poveștile date mai târziu *Familiei* el a avut momente mai fericite decât în *Trib.* Cf. Chendi, *Zece ani de mișcare literară în Transilvania*. Oradea Mare, 1901, p. 9—10.

Prin limba lui înflorită cu locuțiuni numeroase și prin tendința etică, mai evidentă la acest preot decât la Mera și Moldovan, Sima este un bun colaborator la acțiunea culturală a *Tribunei*.

5. IOAN POP-RETEGANUL

Ioan Pop-Reteganul nu este o creațiune a *Tribunei*. Când ziarul apărea, el avea un nume între tinerii folcloriști ardeleni ai vremii. În numeroasele peregrinări, ca dascăl, prin satele Ardealului, el și-a umplut saltarele cu basme și cântece, din care scoate în 1884, la Gherla, *Trandafiri și viorele*, întâia lui culegere folclorică. Cu doi ani înainte, întâlnim numele lui în *Contemporanul* lui I. Nădejde, iar cu unul, în *Familia*, *Amicul Familiei* și *Cărțile Săteanului Român* [1]).

Cu această pasiune pentru literatura populară ne-am aștepta să-l vedem între întâii colaboratori ai *Tribunei*. El nu apare însă decât în al doilea an al ei, iar în « Biblioteca Poporală » nu străbate niciodată. Pricina este credeam și educația antijunimistă a povestitorului ardelean. În articolele lui din *Cărțile Săteanului Român*, pe care le redactează în 1886, el se inspiră din scrierile lui Aron Densusianu și Gr. Silași, cei mai înverșunați adversari ardeleni ai școalei dela Iași. De aceea, chiar dacă slăvește pe Alecsandri și citează din *Epigonii* lui Eminescu, pentru el tot Andrei Mureșeanu și D. Bolintineanu sunt cei mai mari poeți ai Românilor [2]). Nici nu se putea altfel. Revista se tipărea, în anul în care o redacta el, în Blajul lui Timoteiu Cipariu, căruia redactorul îi închină (în nr. 10) un elogios articol, a cărui ortografie o urmează cu fidelitate. Lipsit de o

---

[1]) Născut în 1853, în Reteag (jud. Someș). Învățător, începând cu anul 1873, în mai multe sate din jud. Sibiu, Făgăraș, Târnava, Alba, Hunedoara, Bistrița-Năsăud. Din 1892, pensionar. De atunci înainte el trece prin câteva redacții ardelene — câteva luni, în 1899, chiar în redacția *Tribunei* — petrece însă mai mult în satul natal, unde moare în 1905. Pentru biografia lui cf. Horia Petra-Petrescu, *Cine a fost I. Pop-Reteganul*, prefață la Ioan Pop-Reteganul, *Odinioară și acum*, Sibiu, 1933, Bibl. Pop. a Asociațiunii, nr. 199. Același, *Din viața lui Ioan Pop-Reteganul*, în *Țara Bârsei*, 1935 (extras); Vasile Netea, *Ioan Pop-Reteganul*, în *Națiunea Română*, Cluj, 1935, n-rele 17—18; A. P. Bănuț, *Despre Ioan Pop-Reteganul*, în *Patria*, Cluj, 1934, nr. 131.

[2]) *Dim. Bolintineanu*, în *Cărțile Săt. Rom.*, 1886, nr. 12.

educație științifică serioasă, el a căzut ușor în mreaja naționalismului romantic al epigonilor latiniști, din care, în mod definitiv, nu se va mai putea desprinde niciodată. Iubirea pentru literatura populară, sădită în suflet acasă, el și-o intensifică în școala lui Densusianu și Silași, nu într'a lui Maiorescu. De aceea el va căuta în folclor urme romane și va avea simpatii mai mult pentru epica decât pentru lirica populară.

Când Pop-Reteganul s'a convins însă de adânca iubire pentru folclor a *Tribunei*, a alergat în șirul colaboratorilor, fără de a rămânea însă niciodată numai al ei. Tot timpul scrisul lui se risipește și în celelalte reviste și ziare ardelene.

În ziarul dela Sibiu și în publicațiile editate de el, a publicat următoarele basme și povestiri:

1. *Făt-Frumos zălogit*, *Trib.*, II, nr. 276—280. Reprodus în *Povești ardelenești*, Brașov, 1888, Partea I-a, p. 30 și urm.

2. *Trifon Hăbăucul*, *Calendarul Poporului* pe 1886, p. 56—57. Reprod. *Ibid.*, Partea I-a, p. 1 și urm.

3. *Crâncul, Vânătorul codrului*, *Trib.*, III, nr. 125—127. Reprod. *Ibid.*, Partea III-a, p. 42 și urm.

4. *Fiuțul oii*, *Trib.*, IV, nr. 3—4. Reprod. *Ibid.*, Partea III-a, p. 56 și urm.

5. *Tămâia Dracului*, *Trib.*, IV, nr. 29—30. Reprod. *Ibid.*, Partea II-a, p. 24 și urm.

6. *Busuioc și Siminică*, legendă, *Trib.*, IV, nr. 238—239.

7. *Herculeț*, *Trib.*, V, nr. 165—166.

8. *Petrea*, *Trib.*, V, nr. 200, 202—204.

9. *Doamne lungește ziua de mâine*, snoavă, *Trib.*, VI, nr. 62.

10. *Tanda și Manda*, *Trib.*, VI, nr. 241—243.

11. *Poama nu totdeauna cade lângă pom și aschia lângă tătetor*, *Foaia Ilustr.*, I, p. 81—83, 89—92. Reprod. sub titlul *Copiii Ursutului*, în « Bibl. Pop. a Asoc. », nr. 185 (1931).

12. *Ursoanea Granciului*, copie de pe natură, *Trib.*, VII, nr. 228—229.

13. *Ibovnicul muerii cu bărbat*, *Trib.*, X, nr. 9—10 [1]).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Celelalte lucrări de folclor, date ziarului, le vom menționa în bibliografia în pregătire.

Basmele alcătuesc partea cea mai importantă de contribuție a lui Ioan Pop-Reteganul la *Tribuna*. Prin ele dascălul din Reteag a făcut, înainte de toate operă de folclorist, mai mult decât povestitorii amintiți până acum. El se silea să redea poveștile « întocmai cum ies din gura povestitorului » și dădea și altora sfatul să le reproducă « dacă nu pot chiar atât de frumos ca Badea Ion sau Nichita, cel puțin adoptând șirul ideilor și vorbelor mai uzitate ». Chiar când poveștile lui sunt deci lipsite de indicația locului sau a persoanei, dela care au fost culese, fondul lor este exclusiv popular. Ioan Pop Reteganul avea o idee mult mai înaltă despre puterea de imaginație și de plăsmuire a țăranului român, pentru a-și permite să o modifice, sau să o depășească. Și aceasta este un mare câștig pentru noi. Căci în poveștile lui vom găsi un țăran mult mai autentic, decât cel întâlnit la Mera sau Sima de pildă. În locul țăranului abstract, de pretutindeni al celui dintâi, la Reteganul avem înaintea noastră țăranul ardelean cu imaginația lui mai săracă, cu ironia lui dură, cu limba lui frântă, vânjoasă, ale cărei idiotisme el le știe plasa unde trebue. Și Reteganul putea să o facă aceasta pentrucă, spune el »... eu... din leagăn și până în anii juniei, cu Români săteni am supt aer, am mâncat o pâine, am purtat o opincă, un suman, un cioarec, pieptar, căciulă... [1] », iar ca dascăl a trăit aproape numai în mediul rustic.

Dacă expresia acestor povești este țărănească, nu este mai puțin însă a lui Pop Reteganul. Graiul acela « scurt, noduros, înfrânat, de sigur aspru » — cum îl numește d-l Iorga [2] — îl întâlnim pretutindeni în scrisul lui. Prin așezarea pecetei lui dure pe tot ceea ce a ieșit din condeiul lui, a schițat un stil, pe care îl vom întâlni mai apoi la Liviu Rebreanu, venit din același Nord ardelenesc ca și dascălul dela Reteag.

Țăranul lui Ioan Pop Reteganul este prea copiat însă după natură, nu este aproape deloc ridicat pe planul artistic. Cât de departe este el în această privință de Creangă! Adevărul este că acest povestitor ardelean a fost puțin înzestrat cu daruri artistice. Ilarie Chendi avea dreptate când considera opera lui mai mult rezultatul unei

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Trandafiri și viorele*. Prefață.

[2]) N. Iorga, *Un scriitor pentru popor I. Pop-Reteganul*, în *Sămănătorul*, IV, p. 210.

hărnicii și a unei mari iubiri de popor decât al unei conștiințe estetice [1]). El nu știe să dozeze în aceste basme materialul și să dea expresiei un ritm.

Mult mai evidente însă, decât în basme, sunt aceste lipsuri în literatura lui originală. Adică « originală » este un fel de a vorbi, căci acest cuvânt trebue să-l întrebuințăm cu foarte multe restricțiuni când e vorba de acest scriitor. În cele două povestiri amintite, numită cea dintâi foarte impropriu « copie de pe natură », el nu face decât să prezinte două episoade din viața țărănească, cum le-a auzit sau cum s'au întâmplat, fără nicio umbră de ficțiune sau construcție artistică, într'un stil cu obositoare insistențe în descrierea amănuntelor, cu opriri în loc care desperează.

Dar să nu-l învinuim pe Ioan Pop-Reteganul de lipsa unor însușiri la care el niciodată n'a râvnit. El a vrut să fie și în scris dascăl, care luptă cu condeiul pentru luminarea poporului. Dacă ne-am oprit la el am făcut-o pentrucă prin poveștile lui a ajutat îndreptarea spre eposul popular, iar prin limba lor a adus o autentică notă țărănească în literatura *Tribunei*.

6. IOAN BERESCU

Este fără îndoială cel mai artist dintre cei înșirați până acum. E de regretat că n'a scris mai mult și nu s'a știut menține la înaltul nivel la care a început [2]).

În foița *Tribunei* el a publicat:

1. *Cuvinte fără seamă.* Poveste. *Trib.*, V, nr. 279—280.
2. *Rogozea Impărat.* Poveste. *Trib.*, VI, nr. 58.
3. *Baronul și Iobagiul.* Snoavă. *Trib.*, VI, nr. 99.
4. *Cine dă unul, capătă cu pumnul.* Proberb ilustrat. *Trib.*, VII, nr. 155—56.

Prin stilul lui, Berescu se apropie de Grigore Sima. Pe când acesta din urmă prea caută cu insistență o sfătoșenie, pe care niciodată

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Ilarie Chendi, *Un povestitor ardelean, Ioan Pop-Reteganul*, în *Foiletoane*, Buc. 1904, p. 106 și urm.

[2]) Invățător. A colaborat mai târziu la *Telegraful Român*, și *Rândunica* din Sibiu și a redactat *Țara Oltului* din Făgăraș (1907—9), semnând uneori cu pseudonimul Brebenel. Cf. Chendi, *Zece ani...*, p. 10—11.

nu reușește să o stăpânească, verva lui Berescu este inepuizabilă în firescul ei. Locuțiunile și proverbele, el le știe mânui cu o adevărată măestrie, așezându-le la locul potrivit firei și situațiunii personajelor. Pentrucă el, când culege folclor, nu face numai exerciții de limbă, asemenea celor mai mulți dintre băsmuitorii înșirați, ci creează ființe vii, nu numai din oamenii, ci și din animalele poveștilor sale.

Iată-l pe sărmanul Rogozea din *Rogozea Împărat*, alungat din satul Magu de țăranii bețivi, numai așa pentrucă nu mai aveau ce face: « Negru ca o tigaie, înalt ca o pocie de fasole, slab ca o diplă, dinți lați ca lopețile, buze groase, răsfrânte ca opincile și vinete ca porumbelele ». În coliba de rogoz dela marginea satului el leagă prietenie cu cotoiul năsdrăvan, alungat, din aceleași motive, de sătenii cheflii. Acesta vrea să facă cu orice preț împărat din modestul lui prieten. Se gată deci de ducă « părul și-l piaptănă, mustățile și le răsucește, cu găoci de nucă se încalță, ca la drum să sporească și la picioare să nu cimpăvească ». Dar Rogozea nu se arată prea încrezător în promisiunile lui: « Măi Cotoiule, nu știu ce să mai zic de tine. Mă umflă parcă iar mânia și mă bat gânduri rele. Cum să mă faci tu pe mine împărat și eu, sărac numai cu sufletul în oase, vorba celuia: boier nap, gazdă pistol, am să dau, n'am să capăt, ce-i pe mine e și acasă, ferească Dumnezeu de un foc, că cu o gură îl stâng tot »... « Ce va zice împăratul când mă va vedea cum sunt? Ne va arunca în temniță și acolo vom mucezî amândoi. Mai bine să ne dăm pace. Știi vorba: nu te întinde că te rupi și cu domnii să nu mănânci cireșe dintr'un blid că te împroașcă cu sâmburii. Tu ai umblat pe la împăratul cu minciuni și se știe că minciuna are picioare scurte».

Berescu lucrează apoi cu mai multă libertate cu motivele, tratate prea rudimentar de ceilalți băsmuitori. Dacă în poveștile lui n'ar interveni supranaturalul, ele ar părea povestiri din viața reală. Motivul de « poveste mincinoasă », din *Boierul și Iobagiul*, utilizat și de Mera și Pop-Reteganul, el îl așează în gura unui țăran, pentru a-și bate joc cu el de groful ungur. Și îl întrebuințează cu o rară virtuozitate, dovadă de marea lui fantezie, o altă calitate a acestui povestitor.

Într'o Antologie a poveștii române artistice, Berescu poate lua loc alături de un Creangă, Ispirescu și Slavici.

7. SEPTIMIU ALBINI

Septimiu Albini a avut un rol hotărîtor în acțiunea politică a *Tribunei* [1]). Redactor în anii când atitudinea ziarului a luat o formă deosebit de agresivă, el a suportat numeroase condamnări în procesele de presă. Nu s'a remarcat însă la acest ziar numai prin articolele lui politice — pe care dacă nu sunt decât arareori semnate, le putem ușor identifica după scrisul lor sobru și atitudinea lor dârză — ci și prin contribuția lui literară de aleasă calitate, semnată de cele mai multe ori cu pseudonimul Mugur.

El a fost cucerit pentru junimism la « România Jună ». După terminarea studiilor, a fost câtva timp profesor la Școala de fete a Astrei din Sibiu, astfel că a putut aici intra în legături strânse cu cel mai bine consolidat grup junimist ardelean, adâncindu-se în direcția pe care a apucat la Viena.

Cea dintâi colaborare a lui la ziarul sibian este un studiu pedagogic: *In care limbă să facem instrucția copiilor noștri* [2]). El atingea aici o problemă de gravă actualitate pentru intelectualii ardeleni. Pentru a-și asigura un loc în burghezia în puternică desvoltare a Ardealului, fie în profesiunile libere, fie în funcțiunile de Stat, aceștia se îndreptau, tot mai insistent, spre școlile străine. Albini venea să le spună, înarmat cu ultimele rezultate ale pedagogiei, că drumul pe care au apucat poate să le fie dezastruos, atât din punct de vedere individual, cât și național. Căci o educație adevărată, care să formeze caractere, nu se poate face decât în limba maternă. Limba străină, luată ca temeiu al creșterii în anii copilăriei și ai adolescenței, împiedecă desvoltarea individualității, sau o falsifică de-a-dreptul. Ea să nu fie însușită decât la vârsta maturității, când caracterul nu mai poate fi diformat.

Izvorul limbii și al întregii culturi naționale a intelectualului ardelean nu poate fi decât satul. Spre viața lui autentică, asemenea celorlalți Tribuniști, se îndreaptă și Septimiu Albini. Din satul unde și-a petrecut copilăria, el comunică mai întâi o culegere de colinde

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Născut în 1861 în Spring, jud. Alba. A urmat liceul la Blaj și Universitatea la Viena. In 1894 trece la București, unde ocupă un post la Academia Română. Moare în 1919.

[2]) *Tribuna*, III (1886), nr. 261—267.

și obiceiuri de Crăciun, la sfârșitul cărora notează cu convingere: ...« Și singur aceasta este viața românească. Numai țăranul român trăește, se bucură și simte curat românește. Noi ceștia din clasa cultă, răpiți de progresele culturale ale popoarelor străine, în zelul nostru de a ne împărtăși de aceste progrese, ne-am depărtat, mai mult decât se cade, de modul de simțire al strămbunilor noștri... Ar trebui să fim cu mai multă considerare la datinele și formele sociale ale țăranilor noștri și în ele înfiltrând rezultatele civilizațiunii și ale științelor moderne, să ne creăm o clasă cultă cu adevărat românească [1])».

Din acest sat el dă *Tribunei* două schițe, care dovedesc nu numai cât de mult era pătruns de viața lui, ci și calități literare surprinzătoare pentru scrisul ardelean al vremii.

În întâia, *Un sărac avut* (*Tribuna*, V, 1888, nr. 190—191, semnată Mugur), el ne zugrăvește un Don Quichotte dela țară, care, cu toate că sărac lipit pământului, este cel mai fericit om din sat, pentrucă trăește aevea în plăsmuirile fanteziei lui, hrănită din basme. Iată portretul lui, schițat realist de Albini:

« Niculiță Breazu era un om pe care îl cunoșteau toți copiii din sat.

« Mic de statură și mic la toate celea, avea capul împovărat de un mițnegru de păr sburlit și nepieptănat și îl ținea veșnic întins înainte, ca și când ar sta la pândă, iar ochii săi suri, zâmbitori și mărunți se ridicau mereu în toate părțile și nici două minute nu puteau sta țintiți spre un lucru.

« Sub nasul mic, ascuțit și roșu se lățea pe o vargă neproporționat de mare, o mustață rară și groasă în păr, pe care Niculiță o tundea des și prin aceasta o făcea să stee înțepată, cum s'ar zice ca pusă cu sula.

« Buza de sus îi era mai groasă ca cea din jos, iar între ele când zâmbia — și când nu zâmbia Niculiță — se ivea un șir de dinți albi, mărunți și sănătoși.

« Barbă ca toți țăranii nu purta, dar la briciu încă nu prea ținea, decât din patru în patru săptămâni, de aceea partea de jos a feții sale totdeauna îi era sădită cu niște țepe negre și groase.

[1]) *Din seara de Crăciun. Tribuna*, IV (1887), nr. 31—42.

« Picioarele sale scurte se sfârșeau într'o grămadă nedescriptibilă de tot felul de sdrențe, de sub care eșea cutezător un urzoiu lung de opincă, unica parte întreagă a încălțămintelor.

« Hainele lui Niculiță erau totdeauna slăbuțe. Purta cămașă mai lungă ca ceilalți țărani, dovadă că nu era croită pentru trupul lui mărunțel.

« Nici când nu-l vedeai fără o țundră neagră și petecită, pe care nu o îmbrăca pe mâneci, ci o ținea îmbăierată la gât ca o togă pe jur de trup *(sic)*, iar mânecile blăndăreau la vale, totdeauna legate la capete și îngreunate cu câte ceva...».

Niculiță Breazu nu se mulțumește însă numai cu fericirea lui, ci vrea să o deie și altora. De aceea țăranilor el nu le povestește decât întâmplări eroice, cu oameni bogați și fără griji. Nu are nicio fășie de pământ, dar celor cari îl întreabă nu le vorbește decât de moșiile lui întinse și de numeroșii argați cu cari de abia mai biruie. Această avere fabuloasă a moștenit-o dela socru-său Dojan, un fel de împărat din poveste. Cei trei cumnați ai lui, de cari e foarte mândru, se numesc Nu-te-teme-de-bine, Frică-bagă-te-în-el și Ușor-ca-Vântul. La Crăciun umblă și Niculiță la colindat. Când i se ofere colacul, pentru un moment îi dispare zâmbetul de pe față: « Doară nu credeți că umblu după colaci — protestează el cu indignare. — Aceștia din sac i-am luat cu mine că mă cunosc toți copiii din sat, vin pe uliță după mine și apoi mă scap de ei cu câte un colăcel. Acum tot atâta. Ca să nu fie cu supărare îl pun și pe acesta la ceilalți, voiu vedea eu ce voiu face cu el ».

Cu toate acestea Niculiță Breazu nu este un nebun. Își vede de treburile lui modeste, acoperindu-și sărăcia cu optimismul și lumea închipuirilor lui.

Eroul din schița de proporții mai întinse, *O seară la Brustureni* (*Tribuna*, VI, 1889, nr. 130—136), este din aceeași rasă donchichotească. Îl chiamă Iacob Străinu, dar oamenii l-au poreclit Iacob Potaie și așa i-a rămas numele. Tatăl său, om bisericos, a vrut să facă din el popă, dar n'a putut să-l țină decât trei ani la școală. Întors la coarnele plugului, el continuă să-și țină nasul în cărțile bisericești. La armată a învățat călușerul, devenind vătaful flăcăilor din sat. Știutor de carte și bun povestitor, el este nelipsit dela nunți și clăci. Neastâmpărul îl îndreaptă apoi spre meserii. Și totuși moștenirea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

părintească scade mereu și e amenințată să dispară. Pentru a o salva, Potaie stă câțiva ani argat în « țară », apoi cioban în munți. Din cărțile de care nu se poate despărți, apoi din numeroasele lui pribegii, el aduce o mulțime de povestiri și pilde pe care le spune cu dragă inimă oricui, devenind un fel de învățat al satului. Și-a păstrat mai ales evlavia lui ereditară. În biserică Potaie « sta în picioare, lângă strana din dreapta și cu ochii lui holbați și suri-verzii înarmați cu ochelari, împrejmuiți cu corn și cu mâinile puse peste piept, cetea plin de cucernicie din *Molitvelnic* și pleca din cap de câte ori ajungea la câte un loc care îi plăcea ».

Cei doi țărani nu sunt însă două idealuri etice și sociale pe care Albini le-ar așeza în fața țăranilor, drept modele de urmat. Cu toată simpatia cu care îi învălue, în zugrăvirea lor el strecoară discret o mare doză de ironie. Viața se cucerește cu voință, cu simț al realităților și cu stăruință, nu cu astfel de fantaști, sărmane epave ale luptei pentru existență, în urma cărora nu rămâne decât pleava vorbelor și visărilor. Iată morala acestor schițe, înrudită cu morala lui Coșbuc și a celorlalți Tribuniști. Albini nu face însă predică. În fața personajelor el ia o atitudine de desăvârșită obiectivitate. El este un realist de cea mai bună marcă, aș spune chiar că merge uneori prea departe cu realismul lui, insistând prea mult în descrieri materiale.

În *O seară la Brustureni*, Albini nu ne-a dat însă numai pe Iacob Potaie. Umorul lui discret învălue aici întregul sat, cu ulițele lui, prăfoase vara și noroioase iarna, cu biserica lui fără turn, cu « grădinile » lui populate de lobode și cucute, în care se alungă câinii și copiii, dar mai ales cu celebrele lui broaște din vale și cu dulăii « care de care mai flocoși și mai codați, încât te prinde groaza când îi vezi ». De ironia lui înțelegătoare se împărtășește apoi notarul Porfirie Strâmbu, care nu se poate despărți de acest sat unde tatăl său a fost popă, ci cultivă mai departe moștenirea părintească, fiind mândru de vacile și viteii lui și mai ales de grădina, în care florile se amestecă pitoresc cu legumele și cu pometul de toate neamurile. Porfira, soția lui Strâmbu, cu grija ei pentru copii și cu atențiunea pentru oaspeți, este și ea deslipită din același sat patriarhal. Precum sunt și cei câțiva țărani, cari trec prin scenă, pentru a pune și mai mult în evidență caracterul fantast al lui Potaie. Este aici un colț

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de viață ardelenească, pe care mai târziu îl va zugrăvi Ion Agârbiceanu în aceleași linii sobre și realiste, nu cu același umor însă. E de regretat că aceste schițe au rămas îngropate în foiletonul *Tribunei*; dar și mai de regretat este că autorul lor n'a continuat o carieră literară începută atât de promițător. Politica îl chema în altă parte. Din vâltoarea ei, Albini va mai da ziarului câteva traduceri bune, pe care le vom cuprinde însă într'un alt capitol.

8. ENEA HODOȘ

Asemenea lui Albini, Enea Hodoș s'a remarcat în foița *Tribunei* mai mult prin numeroasele și serioasele sale traduceri [1]). A publicat însă, fie în ziar, fie în publicațiile lui anexe, și câteva schițe, care pentru limba lor aleasă și pentru maniera lor realistă merită să fie menționate. Ele sunt:

1. *Un pas hotărît. Tribuna*, III, nr. 176—177.
2. *La masă. Ibid.*, VI, nr. 70—71.
3. *Nepotica*, în *Calend. Pop.* pe 1891 [2]).
4. *Bătrâna. Foaia Ilustr.*, I, p. 49—51.
5. *Un contrar. Ibid.*, p. 249—250, 257—258.

În aceste schițe, Enea Hodoș satirizează anumite păcate ale firavei clase de mijloc din Ardealul acelui timp. Astfel, în cea dintâi, el prezintă un diurnist semidoct și stângaciu; în *La masă* o caricatură de pensionar, al cărui singur scop este să se hrănească și să bea bine; în *Bătrâna*, un meseriaș mâncat de băutură, iar în cea din urmă moravurile dela alegerile bisericești din Ardeal, cu încercările de corupție, care n'au lipsit nici atunci. Avem deci de a face, și aici, cu o literatură cu scop educativ. E o mare deosebire însă între felul în care face critica socială un I. Pop-Reteganul, de pildă, și Enea Hodoș. Fostul profesor dela Caransebeș avea cu totul altă educație artistică decât modestul dascăl din Reteag. El pătrunsese bine și avea o adâncă admirație pentru marii realiști ai vremii, un Turgheniev, un Zola, un Dostoievski. Scriind despre cel dintâi, el îi admiră

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Născut în 1858. Frate cu Ion Gorun și Nerva Hodoș. Astăzi redactor la *Telegraful Român* din Sibiu.

[2]) N'am reușit să descopăr niciun exemplar din acest calendar.

simplitatea stilului, prezentarea personajelor așa cum sunt în viață și mai ales adânca umanitate [1]). Așa va căuta să facă și Hodoș în nepretențioasele lui schițe. Viițiile pe care le înfierează, el știe să le încarneze în oameni desprinși din viața reală, uneori atât de reală încât frizează naturalismul. Caracteristică este, pentru maniera lui, *Bătrâna*, cea mai bună din schițele înșirate. Ea vine din mediul de meseriași bănățeni, pe care îl vom întâlni mai târziu, bogat reprezentat, în povestirile lui I. Popovici-Bănățeanu. Singura mângâiere pentru bătrâna bolnavă este întoarcerea acasă dela lucru a feciorului ei, zidar. Cuvintele aspre și morocănoase ale acestuia, pe care bunătatea mamei cu cât e mai mare cu atât îl revoltă mai mult, nu o dor. Prezența lui o face să-i ierte totul, chiar și patima beției, în care vede că se adâncește tot mai tare. Cu toate că își simte sfârșitul aproape, pentru nimic în lume nu i-ar fi spus să-și lase cheful de Sâmbătă seara, în care își toca aproape toate paralele și se întorcea acasă beat mort. Când bătrâna este în agonie și feciorul, încolțit de mustrări, se întoarce mai de grabă ca de obiceiu, ea îi mai poate spune cu limba îngroșată: « Mulțumim și de atât ». În fața acestei mame, atât de viu înfățișată, feciorul este tot atât de plastic zugrăvit. El ne aduce aminte de Iorgovan al lui Slavici. Asemenea eroului din *Pădureanca*, el nu este rău din fire, își simte însă bunătatea drept o slăbiciune și caută să și-o ascundă printr'o asprime de suprafață. El știe că bunătatea mamei ar trebui altfel răsplătită, n'are însă tăria de a o face, și din cauza aceasta devine tot mai morocănos și mai nesuferit. Când bătrâna se stinge, mustrarea de conștiință îl aruncă și mai adânc în prăpastia viițiului. El pleacă la preot să-și elibereze conștiința prin spovedanie. Nu poate însă face acest act de curaj față de sine însuși. Intră mai de grabă în cârciumă pentru a-și înneca mustrările de cuget în băutură. Toate aceste momente psihologice sunt schițate just, veridic, fără insistențele de prisos pe care le întâlnim la diletanții realiști ai timpului. Hodoș știe apoi să se ferească de melodrama, în care un astfel de subiect l-ar fi putut târî cu ușurință. Limba lui este lipsită de coloare, prea rece poate, însă neaoș românească. Ardelenismele lipsesc cu desăvârșire. Asemenea fratelui său, Ion Gorun, el se anunța un bun stilist. După acest debut la

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Ivan Turgheniev*, în *Trib.*, VI, nr. 95.

Tribuna, Enea Hodoș va mai da, din când în când, câte una din schițele pe care le-a strâns în volumul *Schițe umoristice*, din 1897 [1]). Va păsăsi însă beletristica, dedicându-se folclorului, căruia i-a adus servicii atât de prețioase.

9. VIRGIL ONIȚIU

1. Virgil Onițiu nu este nici el numai al *Tribunei*, a publicat însă în foiletonul ei cea mai aleasă parte din bucățile sale, strânse în 1897 în volumul *De toate*, precum și importante traduceri. Nu este apoi legat de ziarul sibian numai prin faptul că a colaborat la el, ci prin întreg spiritul care se degajează din opera lui.

El a venit în contact cu grupul junimist din Sibiu la Seminarul teologic andreian, unde intră în 1882 cu gândul de a se face preot [2]). Spiritul junimist, întipărit puternic în această instituție de un D. Comșa, D. Popovici-Barcianu, Simeon Popescu și I. Crișan, a pus de timpuriu stăpânire pe inteligentul tânăr [3]). De pe băncile acestei școale, el trimite articole *Telegrafului Român*, încă din timpul când acesta era condus de N. Cristea. Lectura lui favorită este acum Slavici. Plecând, în 1886, la Universitatea din Viena, el ducea așa dar o simpatie hotărîtă pentru ideile literare noi, care se integra bine în tradiția de acolo. E firesc deci să-l vedem continuând, cu aceeași

---

[1]) Cf. despre ele în Chendi. *Zece ani* p. 48—49.

[2]) Născut în 1864 în Reghin. Școala primară la Reghin și Caransebeș, iar liceul la Seghedin. După absolvirea Seminarului teologic din Sibiu urmează cursurile Facultății de Litere din Viena și Pesta. In 1890 e numit profesor, iar în 1894 director al liceului din Brașov, funcțiune pe care o ocupă până la sfârșitul vieții, în 1915. Pentru biografia lui cf. Andrei Bârseanu, *Op. cit.*, p. 590; *Almanahul scriitorilor dela noi*, Orăștie, 1912, p. 89; apoi Horia Teculescu, *Un ziditor de suflete* în *Țara Bârsei*, VII (1935), nr. 6, VIII (1936) nr. 1 și 2; apoi Dim. Lapedat, *Amintiri din trecut*, *Ibid.* VII, nr. 6. Despre volumul *De toate*, cf. Chendi, *Zece ani...*, p. 46 și urm. și în *Tel. Rom.*, 1898, nr. 17; Sextil [Pușcariu], în *Gazeta Trans.*, 1898, nr. 8, 9 și D. Evolceanu în *Conv. Lit.*, 1898, p. 1038 și urm.

[3]) Cât de mult și-a însușit ideile junimiste se vede din articolul lui *Naționalismul în cultura română* publicat în revista manuscris *Musa* (nr. 7 din 1884—5). Cf. rezumatul lui în Horia Teculescu, *Op. cit.*, *Țara Bârsei*, VIII, nr. 1, p. 13.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

râvnă ca și înaintașii dela 1882, lupta junimistă a « României June ». În timpul când este președinte al acestei societăți apare al doilea *Almanah* al ei, alcătuit în majoritate de colaboratori junimiști. « Ca în trecut — spune invitația de colaborare la *Almanah* — comitetul se va adresa și de astădată cu preferință la scriitorii aderenți ai școalei junimiste din București [1] ».

Din timpul studiilor la Sibiu, Onițiu trimite schițe, nuvele și traduceri *Familiei* [2]. Ajuns la Viena ambiția lui literară tinde însă mai departe decât pestrița revistă orădană. Reușește deci să pătrundă în sanctuarul junimist, în *Convorbiri Literare*, care îi publică schița umoristică *Tanda și Manda* [3].

Tot pe când era la Viena își începe colaborarea la *Tribuna*, cu traduceri bune din Jules Verne, Dostoievski și Tolstoi, semnate toate Gil.

În 1889 începe seria foiletoanelor și a schițelor lui originale. Ele sunt următoarele:

1. *Tempi passati*, *Trib.*, VI, nr. 1. Reprod. în *De toate*, p. 107 și urm.

2. *Linda Raia*, *Trib.*, VII, nr. 1. Reprod., *Ibid.*, p. 193 și urm.

3. *O serată literară-muzicală-declamatorică în Șunturug*, *Trib.*, VII, nr. 195—197. Reprod., *Ibid.*, p. 3 și urm.

4. *Epistula ad Corobetium, sive de arte corespondentica*, *Trib.*, VIII, nr. 1—2. Reprod., *Ibid.*, p. 46 și urm.

5. *Notarul Scurtu*, *Foaia Ilustr.*, I, p. 2—3, 9—10, 17. Reprod., *Ibid.*, p. 117 și urm.

6. *Fără nume*, *Trib.*, IX, nr. 225—227. Reprod., *Ibid.*, p. 30 și urm.

7. *Singur*, *Trib.*, X, nr. 174. Reprod., *Ibid.*, p. 144 și urm. [4])

---

[1]) Grămadă, *Op. cit.*, p. 98. Adresa e semnată de Onițiu și A. C. Popovici.

[2]) *O glumă*, *Familia*, 1883, p. 392 și urm. *Ursita mea*, 1884, p. 123 și urm. *Deian*, p. 485 și urm. *Niciodată*, p. 433 și urm.

[3]) *Convorbiri Literare*, vol. XXII, p. 1044 și urm.

[4]) El mai trimite ziarului câteva reportagii și foiletoane de puțină importanță. Onițiu trebue să fie însă cel ce se ascunde și sub pseudonimul Ile Borg, care face uneori reușită satiră politică. (Ca în *O ierum ierum*, *Trib.*, XII, nr. 41). Îi atribuim de asemenea lui foiletonul nesemnat *Los moderados ramolidos*, din *Trib.*, XI, nr. 262, în care, satirizând pe moderații politici din grupul lui Alex. Mocioni, imită cu mult duh graiul stâlcit al unor intelectuali ardeleni și bănățeni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. Dela cei dintâi pași în literatură, Virgil Onițiu a apucat pe două drumuri: al tragicului și al umorului. Greșeala lui a fost că nu s'a putut decide, în această epocă de avânt literar al tinereții, pentru unul singur, pentru umorul, care se potrivea mai bine temperamentului și posibilităților lui de expresie.

Spre tragic cred că a fost dus mai mult fără voia lui, de atmosfera literară a vremii, în care s'a adâncit de timpuriu. Dela Ruși, pe care am văzut că-i traduce, și într'o oarecare măsură dela Eminescu, din care citează cu simpatie în *Ursita mea*, a luat cred ideea de fatalitate sumbră, pe care o întâlnim aproape în toate nuvelele și schițele lui de caracter tragic. Un destin fatal aruncă dintr'o nenorocire în alta pe eroul din *Ursita mea*; în țele unei sorți blestemate se sbate Liviu Sirianu din nuvela *Praf și Cenușă* [1]); și aceeași conștiință deprimantă a unui trist destin îl face pe eroul din *Fără nume* să renunțe la iubire și la luptă și să se cufunde în vițiu. Toate aceste variații pe aceeași temă sunt îmbibate de un romantism, care de cele mai multe ori răsună fals. Oricât a încercat el să se desbare de acest neajuns — și este un progres evident dela nuvela melodramatică din *Familia*, la *Fără nume* din *Tribuna* — nu a reușit niciodată în mod definitiv. Eroii acestor nuvele sunt manechine, pe care el le poartă nu după logica lor interioară, ci după cum îi dictează idea urmărită; situațiile în care ajung sunt adesea convenționale și dulcege. Dacă le amintim aici o facem pentru încercarea lui Onițiu de a familiariza Ardealul cu anumite teme curente în literatura vremii, care au tentat și pe Slavici și Enea Hodoș. Căci copistul din *Fără nume* este deaproape înrudit cu Iorgovan din *Pădureanca* și cu zidarul din *Bătrâna*. Procesul de disoluție a unui caracter prin pasiuni și viții îl întâlnim și aici. Mai amintim această parte din opera lui Onițiu pentru cele câteva momente de pătrunzătoare analiză psihologică, frecvente mai ales în bucățile din *Tribuna*. Ele marchează un progres față de literatura ardeleană a vremii. Iată un singur exemplu, pe copistul din *Fără nume*, urmărindu-și fosta iubită și surprinzând-o sărutându-se cu altul:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

« Era grozav ce se petrecea în el. Din momentul când îi văzuse intrând în grădină îi clănțăneau dinții din gură. Mâinile i se încleștaseră în scândura de care își lipise ochii și țiuitul urechilor îl asurzea,

[1]) *De toate*, p. 61 și urm.

nu mai simțea nimic, dar vedea, vedea tot, cu o claritate grozavă, cum nu mai văzuse niciodată. Agitația supremă îngrămădise în el un superlativ de forțe încătușate, amenințând cu o groaznică izbucnire. Când străinul o sărută, toate aceste puteri aglomerate au voit să spargă deodată, el era să răcnească, să sbiere cu glasul de leu rănit, dar nodul din gât, care îl supărase de când i-a zărit mai întâi pe stradă, i se puse tocmai curmeziș în gâtlej, îi strânse grumazul, încât nu putu scoate niciun glas. Când mii de inși se îmbulzesc a ieși pe o ușă nu poate scăpa niciunul afară. În chinul său rupse cu o putere titanică scândura din stobor, care se frânse trosnind și abia acum, după această descărcare de puteri, i se deschise glasul de jumătate, pentru a scoate un răcnet grozav și răgușit. Rămase apoi înlemnit și eșofat locului... În urmă dădu repede cu mâna peste frunte, căută speriat împrejur, ca omul care se trezește dintr'un vis groaznic și nu știe unde se află. Mâna îi era sângerată, sudori reci îl trecură, slăbise în tot trupul, parcă îi era frică de sine, parcă nu era el...».

Fragmentul are virtuozitate și un ritm adaptat vibrațiilor puternice ale sentimentului, care colcăie în el. Astfel de momente se mai găsesc, fără de a avea însă aceeași amploare și în *Tempi passati*, în care un burlac de 50 ani meditează asupra vieții sale fără sens.

Nuvelele amintite sunt luate din mijlocul clasei culte ardelene. Ele aduc însă foarte puțin din mediul în care se petrec. Cu numele de persoane și locuri schimbate ele s'ar putea petrece oriunde.

3. Din același mediu vin și schițele umoristice ale lui Onițiu. Dar câtă deosebire între unele și altele! Pe când în cele dintâi manevrează cu biete umbre fără consistență, în cele din urmă aduce oameni, cărora știe să le dea viață din câteva linii, aduce câteva aspecte care poartă imprimată adânc pecetea realității.

În *Convorbiri Literare* din 1886 Onițiu a publicat schița lui *Tanda și Manda*. În cadrul unei farse studențești el zugrăvea acolo câteva tipuri de studenți ardeleni, pline de un autentic umor de caracter. Doi ani în urmă, *Tribuna* a publicat concursul literar amintit. Premiul I a fost acordat atunci lui Virgil Onițiu pentru schița *O serată literară*..., pe care raportorul juriului o remarca mai ales pentru «finețea coloritului satiric». Juriul făcuse o bună alegere. Onițiu aducea în schița lui o notă cu totul nouă în proza ardeleană a vremii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În urma intensificării vieții economice și culturale, se înfiripa în Ardeal o clasă burgheză, atât la sate cât și la orașe, care asemenea burgheziilor de pretutindeni la începutul lor, n'a fost nici ea lipsită de ridicol. Junimistul Caragiale a izbit cu satira lui în păcatele și ridicolul burgheziei din Regatul liber; junimistul ardelean Onițiu va biciui defectele burgheziei de dincoace de Carpați. Această alăturare de nume nu însemnează însă că cel din urmă a imitat pe cel dintâi. Fiecare din ei are nota lui de originalitate, precum cu totul altul este și mediul pe care îl zugrăvesc.

În schița premiată de *Tribuna* se ridiculizează pretențiile artistice și culturale ale unor « intelectuali » de sat cu prilejul uneia din acele « serate », de care erau atunci și sunt pline și astăzi, ziarele locale, fiind prezentate totdeauna de minusculii scribi de provincie în termeni superlativi. Subiectul este deci banal și de astădată. Cadrul îl formează tot un comic de situație, ca și în *Tanda și Manda*. Și aici însă Onițiu a creat câteva tipuri vii de un umor specific ardelenesc. Iată-i de pildă pe cei doi membrii ai « corpului didactic » din Șunturug, directorul Berilescu și învățătorul Munteanu, care în timpul pauzelor închină în cancelaria școlii din sticluța cu rachiu. Întâiul își soarbe autoritatea din Herbart, pe care e adevărat că nu l-a cetit, dar aceasta nu-l împiedecă să-i atribue orice vorbă mare ce-i trece prin gură. « Un astfel de om — spune Onițiu — e născut pentru a fi director, căci împrejurarea aceasta îl înzestrează cu un fel de infailibilitate a judecății. Cum îți trântea Berilescu « Așa zice Herbart » trebuia să încetezi orice discuție; aici nu mai încăpea apelație. De aici se explică și autoritatea pedagogică ce o avea față cu corpul didactic, adică față cu Munteanu, care deși discuta des cu el asupra diferitelor chestiuni metodice, era adus la rezon îndată ce șiretul director îl pistolea cu numele « marelui » Herbart; Munteanu tăcea mulcom ». Iată apoi pe « intelectualii » satelor din jur, cari aleargă la serată, « mai cu seamă preoți cu fete de măritat, notari cu dor de murături, dascăli cu prospecte isaitice », cari rezistă cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună, la programul chilometric al seratei. Sunt Ardeleni cu toții, din creștet până în tălpi, cum Ardelean este și clopotarul Funiuță, care strigă după discursul herbartisant al lui Berilescu « Trăiască domnul Hârbariu », exprimând astfel « sentimentul general » al sălii.

BCU Cluj / Revista Ardeleană / Arhiva (Cluj)

Pe notarii aceștia ardeleni, iubitori de murături și de chefuri lungi, Onițiu i-a întrupat însă într'unul singur, în Notarul Scurtu, din schița cu același nume. De astădată el n'a țintit la comicul de situații, ci numai la comicul de caracter. În linii groase, aspre, care ne aduc aminte de Gogol, el a fixat în literatura românească unul din personajele reprezentative ale Ardealului vechiu, pe notarul burlac, bine hrănit, iubitor de vin bun și de neveste. Realist până la brutalitate, conservator prin definiție, ironizând pe tinerii iubitori de reforme, el are o încredere fanatică în puterea de rezistență a rasei, pe care și-o manifestă mai ales la un pahar de vin. Iată portretul lui fizic: « Om mărunțel, gogoloș, roșu în față, gros la ceafă, cu stomacul scos peste linia ce împreună nasul cu vârful ghetelor, acasă la el în sat serios și poruncitor, la oraș zâmbetul întrupat, cu o pălăriuță mică pe pleșuvimea capului și cu țeava pipei ieșită din buzunar ». Câtă credință are el în puterea de rezistență a neamului se poate vedea din următorul fragment: « Oasele Românului — măi, sunt ca fierul; Românului nu-i strică decât trăsnetul lui Dumnezeu și și ăsta numai dacă îl nimerește oblu în cap — înțelesu-m'ai, oblu în cap!

« Notarul Scurtu scoase pipa din gură și ochii lui schinteiau în văpaia unei neclintite convingeri.

— De aceea, măi — continuă el cu un ton poruncitor — dacă nu ținem noi cu vremea, vremea trebue să se țină după noi, că noi suntem mai tari decât vremea. Pe noi ne-a făcut Dumnezeu să vedem împlinirea veacurilor și perirea lumii, înțelesu-m'ai! Când n'a mai rămânea decât un singur om în lume, acela va trebui să fie Român, dar nu Român de cei învățați ca voi — vai de capul vostru — ci de ai noștri, nație, care nu știe face « reforme », fără face ce a făcut și moșu și tată-său: mămăligă și copii »....

Calitatea acestei schițe este obiectivitatea cu care e zugrăvit Notarul Scurtu. Onițiu n'a luat față de el o atitudine de satiră, ci l-a lăsat să se înfățișeze înaintea noastră în alb și negru, cu defectele și calitățile lui. Fără cele câteva defecte de stil, ea ar putea sta alături de cele mai bune schițe realiste din literatura noastră.

Pseudocultura din *O serată...* va fi satirizată și în *Epistula ad Corobetium*, în care redactorul șef, care este în același timp și « colaboratorul prim » și « colaboratorul al doilea » al unuia dintre

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ziarele ardelene ale vremii, dă sfaturi cum să redacteze o corespondență de ziar lui Corobeț, tânărului corespondent din « Găunoasa și jur », absolvent a cinci clase liceale. Pentru a fi un bun corespondent, Corobeț trebue să aibă câteva convingeri fundamentale, dela care cu niciun chip să nu se abată. Trebue să creadă cu putere « că Românul e născut poet, artist și savant, scurt că el este perfecția creațiunii », de unde urmează că « orice fac Românii este ireproșabil și trebue necondiționat lăudat ». Corobeț trebue să arate apoi, în fiecare corespondență: « 1. că noi suntem fiii lui Traian și 2. că Românul în veci nu piere ». Și Redactorul îi dă junelui corespondent și cazuri concrete cum trebue să aplice aceste convingeri. Dacă un fecior din Găunoasa a omorît, de pildă, un urs, el trebue să accentueze că « atâta bărbăție și curaj numai un strănepot al lui Traian poate dovedi ». De critică să se ferească ca de foc: « Căci s'a constatat în viața popoarelor că boalele și ranele lor se vindecă de sine dacă le ignorăm ». Și redactorul șef se ridică plin de indignare, împotriva acelei « minorități de bârfitori, cari au început să-și arate spurcatele lor capete în mai multe părți locuite de Români și care nu află nimic perfect în ceea ce fac și încearcă Românii, ci caută cu felinarul lui Diogene după defecte. Mizerabili, hrăniți din sudoarea poporului, trăsnetul Dumnezeului Românilor are să vă sfărâme » — strigă el acestora.

Epistula a fost scrisă în 1890. De două decenii criticismul junimist a încercat să pună stăpânire pe Ardeal. « Minoritatea bârfitoare » a putut alunga aberațiile lingvistice, n'a putut însă stârpi naționalismul romantic, din sânul clasei conducătoare ardelene. Urmele lui se pot surprinde des și în coloanele *Tribunei*, condusă de acea « minoritate bârfitoare », împotriva căreia redactorul șef invoacă urgia cerului. Ea era o cuirasă de luptă a cărei necesitate o recunoșteau cu toții. Calitatea satirei lui Onițiu stă tocmai în faptul că lovește în defecte generale, făcându-i pe Ardeleni să râdă de ei înșiși.

Alăturea de aceste schițe, Onițiu a mai cultivat un anumit gen de foileton, la modă atunci, în care sunt prinse, în notații scurte, stări sufletești trecătoare, într'un stil ușor *(Singur, Linda Raia* [1]*)*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Aceasta cu reminiscențe din Mark Twain. Cf. S. Pușcariu, *Recensia, cit.* din *Gaz. Trans.*

E un gen minor acesta, de care Oniţiu a rămas legat mult timp. Cele două volume de *Clipe de repaos*, publicate sub pseudonimul Sorcovă (1901 şi 1903) cuprind mai ales astfel de « schiţe şi foiţe », cum le numeşte el. Dela linia înaltă a creaţiei artistice din *Tribuna* el a căzut astfel în banal şi efemer.

Virgil Oniţiu nu şi-a petrecut copilăria la sat, iar liceul l-a urmat, în întregime în străini. El n'a putut astfel soarbe dela izvor limba românească autentică. Cultura lui literară era fără îndoială de aleasă calitate, puterea lui de observaţie şi analiză erau remarcabile, verva lui era vie şi personală, n'avea însă mijloacele de expresie pentru a pune în valoare aceste calităţi. Limba lui este adesea greoaie, lipsită de suplеţe şi cu destul de dese construcţii străine sau improprii. El reuşeşte mai de grabă când nu vânează efecte de stil, ca în *Notarul Scurtu*. Greşeala lui a fost că a urmărit mult tocmai aceste efecte. Numai aşa se explică preferinţa lui pentru foileton, care nu poate fi salvat decât prin excepţionale calităţi stilistice. Oniţiu este un caz tipic, cum un intelectual ardelean nu putea să-şi însuşească, în acele vremuri, o limbă bună decât prin contactul cu graiul popular. El mai dovedeşte apoi cât de anevoie era atunci să se ridice un scriitor de dincoace de Carpaţi dela stilul basmului şi a schiţei ţărăneşti, la stilul capabil de a zugrăvi stări sufleteşti mai complicate, sau de a descrie un peisaj mai bogat în coloare.

10. IOAN RUSSU ŞIRIANU

Este al treilea Tribunist pe care ni-l dă Şiria. El este fiul singurei surori a lui Ioan Slavici [1]).

Între nepot şi unchiu relaţiile au fost totdeauna strânse. După ce Ioan Russu, cum se numea la început, termină Institutul pedagogic de Stat din Arad, Slavici îi găseşte rosturi în capitala Regatului liber, unde el părăsise pe ale sale pentru a se aşeza în fruntea unei acţiuni de mare răspundere istorică. Îl recomandase lui Titu Maiorescu, dar fie că relaţiile directorului *Tribunei* cu şeful junimist începuseră să se răcească, fie din alte pricini, el se simte mai bine în alte

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Născut în 1864, mort în 1909. Cf. Necrologul lui în *Viaţa Românească*, 1909, nr. 12, p. 448, unde ni se spune că a fost tovarăş de joc al lui I. T. Mera.

cercuri. După ce petrece câtva timp ca pedagog la o școală de institutori, apoi ca profesor la institutul particular E. Bălteanu, el intră în ziaristică, colaborând, sau făcând parte din redacția *Românului* și a *Voinței Naționale*. Din aceste cercuri el va aduce la *Tribuna* — căreia îi trimite articole din 1886 — pronunțate simpatii pentru grupările literare adverse Junimei, intrată de altfel într'un proces de evidentă senilitate. Întors, în 1891, între ai lui, el se va considera moștenitorul fidel al crezului cultural și politic al unchiului. Întâiul său volum literar lui i-l dedică [1]). După ce, în 1895, vechii Tribuniști părăsesc ziarul, el întemeiază, în 1897, *Tribuna Poporului*, în coloanele căreia va continua să militeze pentru vechile credințe. Atât la acest ziar, cât și la continuatorul lui, *Tribuna* din Arad, întemeiat în 1903, Slavici va colabora mereu cu articole politice și culturale, sau cu bucăți literare.

În *Tribuna* sibiană, I. Russu Șirianu a dat numeroase traduceri. Ele merg dela realiștii și naturaliștii francezi (Maupassant, Daudet, Zola), ruși (Turgheniev) și americani (Bret Harte), până la epigonii romantici, la modă atunci (Ohnet, Quida). Avem impresia că toate sunt făcute după limba franceză, pe care I. Russu și-a însușit-o în timpul petrecut în capitala Regatului. Prin această operă de traducător pătrunde, astfel, în Ardealul stăpânit de cultura germano-maghiară, un val de influență franceză.

Dar nepotul marelui Șirian a fost tentat de timpuriu și de literatura originală, căreia îi cere adăpost fie în foița *Tribunei*, fie în *Familia* [2]). În cea dintâi publică:

1. *Cloșca cu puii de aur*. Poveste. *Trib.*, III, nr. 108.

2. *Din tainele Bosforului:* I. *Asan și Aglaia*; II. *Un mormânt iubit*; III. *Târziu*; IV. *In zadar*. *Trib.*, III, n-rele 164—170. Reprod. în *Moara din vale...*, p. 167 și urm.

3. *Lia*. Nuvelă. Reprod. *Ibid.*, p. 86 și urm. sub titlul *Șița*.

4. *La crucea de piatră*. Nuvelă. *Trib.*, VIII, nr. 286. Reprod. *Ibid.*, p. 114 și urm.

5. *Nicu Ciobănelul*. Nuvelă din popor. Datată «București, 21.V. 1886». *Trib.*, IX, n-rele 28—31, 33—37. Reprod. *Ibid.*, p. 122 și urm.

[1]) I. Russu Șirianu, *Moara din vale...* Nuvele. Sibiu, 1894. Ed. Institutului Tipografic T. L. Albini. Cf. despre ele Chendi, *Zece ani...*, p. 49—50.

[2]) La *Familia* colaborează, începând cu 1886, cu schițe, nuvele și traduceri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

6. *Amintiri din București.* Schiță. *Trib.*, X, nr. 180.

Atât în singura poveste dată ziarului — care pare o prelucrare după un subiect străin, căci n'are nimic din basmul românesc — cât și în nuvelele și schițele înșirate, Ion Russu Șirianu este un sentimental de cea mai pură speță romantică. El continuă, bineînțeles cu un alt stil, nuvela romantică, atât de frecventă în paginele revistelor ardelene din anii 1870—1890. Toate, dar absolut toate aceste bucăți literare, vorbesc despre amoruri al căror început este o întâlnire sau o privire « fatală », care se desfășoară în peripeții de roman foileton și se termină de obiceiu tragic. În *Nicu Ciobănelul*, cea mai lungă dintre toate, mai aduce pe lângă acestea, episoade din revoluția ardeleană dela 1848, care accentuează și mai mult nota ei romantică.

Dela Slavici și poate dela Coșbuc, cu care a fost prieten, Ioan Russu Șirianu a luat apoi simpatia pentru idilă. *Nicu Ciobănelul* povestește o dragoste feciorelnică dintre un cioban român și o fată de nobil ungur, care se desfășoară pe plaiuri de munte, cu șopot de izvoare și cântec de fluier. Și astfel de scene de idilă se pot găsi aproape în toate nuvelele amintite. Pe când Slavici și Coșbuc știau să aducă însă în peisajul idilic oameni și scene reale, personajele lui I. R. Șirianu sunt lipsite de viață proprie. Ele nu numai nu se deosebesc unele de altele, dar nu poartă nici pecetea mediului din care sunt desprinse. Țăranii și țărancele lui iubesc ca niște eleve de liceu, hrănite de lecturi romanțioase, iar cadânele și Turcii sunt mai de grabă de pe malurile Dâmboviței decât ale Bosforului. Iată-l pe Nicu Ciobănelul — ah, acest nume de operetă! — trecând peste o prăpastie pe Ilona, de care se îndrăgostise subit, cu câteva ceasuri mai înainte: « Când luă în brațe pe frumoasa fată, îi venea să fugă cu ea între codri, departe de oameni, să tot fugă, până ce va cădea mort de osteneală. Iar în schimb să nu-i dea cerul altceva, decât ca fata să-i tot strângă gâtul cu mâinile ei moi ca lâna și albe ca laptele, să-i tot simtă suflarea ei caldă, săltarea pieptului, să tot simtă cum se joacă vântul de seară cu părul ei ca razele soarelui.

« Și când puse piciorul pe bâtă, îi venea ca în loc să treacă dincolo, să se prăvălească în prăpastie, să nu-i mai deie nimenea de urmă.

« Când ajunse pe celălalt mal al prăpastiei se opri puțin. Părea a se întreba: Să pună oare jos povara dulce ori să o mai ducă în brațe departe, departe, Dumnezeu mai știe până unde? ».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

El nu putea să regizeze apoi un material mai vast. Episodul din revoluția ardeleană, intercalat în această nuvelă, nu este integrat în structura ei. Reușește mai bine în povestirile scurte, ca în cele cuprinse sub titlul comun *Din tainele Bosforului*, care au o tonalitate susținută de baladă orientală.

Stilul lui Ioan Russu Șirianu are ușoare influențe din Slavici, fără însă de a avea vigoarea și sfătoșenia țărănească a autorului lui *Popa Tanda*. Spre deosebire de ceilalți scriitori ardeleni contemporani, provincialismele și influențele străine sunt foarte rare la el. În îndelungata lui petrecere la București s'a putut scutura de ele.

11. IOAN POPOVICI-BĂNĂȚEANU

1. Cea mai prețioasă parte a operei literare a acestui scriitor, stins atât de tânăr, a fost publicată în *Convorbiri Literare*. Din cele două nuvele apărute în revista Junimei, cel puțin *In lume*, pentru lirismul ei sincer și intensiv, pentru umanitatea ei veridică și pentru stilul atât de adaptat fondului, va rezista îndelung dintelui vremii. Până a ajunge însă la această culme, Niță Popovici, cum îl numeau cei dela *Tribuna*, a avut nevoie de o serioasă educație și experiență literară, care ne apare cu atât mai bogată, cu cât ținem seama de scurta și nenorocita lui viață și de mediul literar în care s'a desvoltat. Această inițiere artistică a lui s'a făcut aproape în întregime în foiletonul *Tribunei* și în *Foaia Ilustrată*. Ea merită să fie privită însă mai de aproape nu numai pentrucă ne introduce în laboratorul lui literar, ci și pentru silueta ei, cu totul deosebită în literatura *Tribunei*. Nu suntem cei dintâi cari umblăm pe urmele iubitului Niță Popovici în aceste publicații ardelene; o nouă explorare a acestei părți din opera lui credem însă că nu este de prisos [1]).

În aprecierea formării sufletești a lui Niță Popovici trebue să ținem seama înainte de toate de calitățile lui înnăscute, atât de pronunțate în tot ce a ieșit din condeiul lui, dela poezii și povestiri, până

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Cel dintâi care a remarcat-o a fost Ilarie Chendi în *Zece ani*..., p. 29-35. Cf. și același, *Portrete literare*. Biblioteca pentru Toți, Nr. 627, p. 71 și urm. Urmând mai ales indicațiile și aprecierile lui și-a scris Tr. Topliceanu a sa *Viața și opera lui Ioan Popovici-Bănățeanu*, Caransebeș, 1930, importantă pentru repertoriul bibliografic al colaborării lui I. P. B. la *Tribuna*.

la scrisorile particulare. Pentru înțelegerea acestei individualități piosul portret ce se desprinde din amintirile lui Titu Maiorescu este foarte prețios [1]). Sentimental, sfios, sincer, de o simpatică simplitate — iată cum l-a văzut criticul junimist. Așa se zugrăvește Niță Popovici însuși într'o scrisoare mai puțin cunoscută, din care reproducem acest fragment:

« Eu — scrie el unui prieten, în 1889 — prea puțin dau pe « eul » meu. Lucru care de-ai fi trăit în societatea mea numai trei luni, te-ar fi uimit. Om bun, desinteresat, moale chiar, prea puțin țin la mine. Dușmanului chiar îi fac bine și nu fățărit, ba mă bucur chiar când îi pot face. Puțin îmi pasă ce zice, ce cugetă și ce lățește despre mine. Și nu mă supăr dacă nu-mi dă ce este al meu, nu mă mânii chiar și dacă ia și din al meu. Și tocmai pentru asta mă întărît, mă fac foc, când văd pe alții atât de interesați pentru persoana lor atât de pătrunși de eu-l lor și atât de lacomi după deșertăciuni și atât de setoși după sarbede nimicuri. Învăpăiat naționalist, înfocat aderent al ideilor mari, lupt din toate puterile mele numai pentru obștescul bine, sigur fiind că în succes voi afla și mi se va da și mie parte. Cum te vei convinge mai târziu, iubite Avrame, puțini vor fi cu atâta tărie și putere sufletească în luptă și — cu atâta nepăsare de viața și soarta lui...» [2]).

În scurta lui trecere prin vieață, Niță Popovici a trecut prin împrejurări și a cunoscut oameni cari au accentuat în mod pozitiv sau negativ anumite componente ale personalității lui.

Înaintea tuturora trebue așezată mamă-sa. El face parte din rândul copiilor în a căror existență mama ia proporții uriașe. Dacă iubirea de mamă a devenit un motiv permanent în opera lui, ființa care i-a inspirat-o trebue să fi avut calități excepționale. Prin viața lui destrăbălată, tatăl i-a crescut apoi și mai mult cultul pentru mamă [3]).

Copilăria și-a petrecut-o în mediul de « maistori » bănățeni din care familia lui făcea parte, de unde și-a desprins aproape toate schițele

---

[1]) Titu Maiorescu, *Ioan Popovici-Bănățeanu, Critice*, ed. Minerva. București, 1915, vol. III, p. 151 și urm.

[2]) Scrisoare către Avram Corcea, din 4 X.1889, în *Educatorul* (Caransebeș), III, (1911), p. 93.

[3]) Pentru cultul lui față de mamă-sa cf. Il. Chendi, *Mama lui Niță Popovici* în Trib. Pop. nr. 72 din 1901, apoi scrisorile cit. din *Educatorul*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

și nuvelele și chiar unele din poezii. Cât de puternic s'a întipărit acest mediu în memoria lui se poate vedea din realismul și veridicul cu care e zugrăvit. În schițele lui revin personaje și situații care trebue să fi fost trăite aevea. Între maistorii lui, Niță Popovici a găsit multă noblețâ și multă mizerie. Cu temperamentul lui depresiv, accentuat și de boala de care trebue să se fi simțit încolțit de timpuriu, el a fost atras mai mult de părțile negre ale acestui mediu decât de cele luminoase. Motivul morții răsună grav de-a-lungul întregii lui opere.

Acești meseriași români erau însă pe jumătate țărani. Cea mai mare parte din ei erau veniți dela sat, iar orașul n'a putut să le desfigureze ființa etnică, cum a desfigurat-o pe a intelectualilor. În piețele unde-și vindeau marfa, apoi în desele lor drumuri pe la târguri, ei erau în contact neîntrerupt cu marele suflet popular din care s'au desprins. În piețele și la târgurile acestea, pe care le descrie atât de autentic, va fi prins Niță Popovici dragostea pentru folclor, care se manifestă de timpuriu la el, căreia îi datorează alesul lui stil.

Iubirea de basm și poezie populară și-a hrănit-o apoi în școlile prin care a trecut. Ultimele clase de liceu el le-a urmat în acel Brașov, unde am văzut cât de serioasă carte românească se făcea și cât de intensiv era cultul pentru folclor. Limba română a studiat-o aici cu Ioan Popea, care în conferința amintită din *Foișoara Telegrafului Român* avea cuvinte atât de calde pentru poezia populară. Încă din timpul când își urma studiile aici el trimite *Familiei* câteva *Doine din jurul Lugojului* [1]).

În toamna anului 1888 el se înscrie la Institutul Teologic și Pedagogic din Caransebeș. Aici profesorul Enea Hodoș nu numai îndemna pe elevi să iubească folclorul, ci să îl și culeagă. Niță Popovici îi ascultă sfaturile. Între culegătorii cari au contribuit la alcătuirea celei dintâi culegeri a lui Hodoș, îl găsim și pe el.

Alături de folclor, Popovici trebue să fi cetit, încă de pe băncile liceului din Brașov, multă literatură românească. Într'o conferință ținută în 1890, la societatea de lectură a Institutului din Caransebeș, el citează abundent din Cantemir, Miron Costin și Neculce, admirând mai ales limba celui din urmă [2]). De prin 1889 el este de altfel

[1]) *Familia*, 1886, p. 575 și 579, 1888, p. 91 și 93.

[2]) *Romăncele în istorie*, în *Trib.*, VII, nr. 272—273.

sufletul acestei societăți de lectură, sbătându-se fără întrerupere pentru creșterea interesului ei față de probleme literare [1]).

Dintre contemporani, cel care a exercitat o adevărată vrajă asupra lui a fost Eminescu. Era în vremea când versurile nefericitului poet sburau din gură în gură, iar legenda lui lua proporții uriașe. În opera lui, N. Popovici s'a regăsit ca nimeni altul, prin structura temperamentului și prin mizeriile existenței sale. Îndemnurile pentru iubirea lui Eminescu vor fi venit însă și dela profesori. La Caransebeș el a prins încă, în întâiul an petrecut acolo, pe Vasile Goldiș, care în conferința amintită se dovedea un atât de bun interpret al marelui poet.

Dela Enea Hodoș, Niță Popovici nu a luat numai cultul pentru folclor, ci și admirația pentru literatura realistă, în deosebi nordică, al cărei tragism era o hrană potrivită pentru temperamentul lui [2]).

2. Colaborarea lui Niță Popovici la *Tribuna* începe în 1888 și durează până în 1893. Ultima lui poezie a fost publicată în foița ziarului cu două săptămâni înaintea morții.

Nu vom da aici o bibliografie a acestei colaborări, deoarece ea a fost făcută în altă parte [3]). Vom aduce numai câteva completări la repertoriul de acolo și vom adăuga ceea ce a apărut în *Foaia Ilustrată*, parte care n'a fost studiată de niciunul din cei cari s'au ocupat de el.

În *Tribuna*, IX (1892), nr. 254, Niță Popovici publică poezia *Mamei*. Versiunea aceasta are două strofe în plus față de cea apărută în anul următor în *Conv. Lit.* (vol. XXVII, p. 58—59). Ele sunt intercalate între strofa a IV-a și a V-a din versiunea cunoscută. Iată-le:

«Și când de dureri nebună îți smulgeai din cap toți perii
Și-ți zdrobeai pieptul cu pumnii, rătăcind în ceasul serii
Pe la mori la iaz pe maluri,
Și cu plânsul tău în hohot și cu țipet ascuțit
Sfâșiai tăcerea nopții, pruncu-ți că l-au înghițit
Ale apei crude valuri...»

[1]) *Educatorul*, III, p. 91 și urm.

[2]) Intr'o scrisoare din Dec. 1889. (*Educatorul*, III, p. 95) comunică prietenului Corcea, că citește pe Zola, iar pe Turgheniev i-l recomandă «din toată inima». In alta, dela începutul anului următor, adaugă la cei amintiți pe Tolstoi, Gogol, Flaubert, Daudet, Balzac, Bret Harte, Börne, Björnson, Auerbach, «oamenii direcției realistice, singura cu putere de veșnică viață». (*Ibid.*, p. 111).

[3]) Topliceanu, *Op. cit.*, p. 16—19.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Afară de această modificare mai importantă, el a mai schimbat vreo două, trei versuri și câteva cuvinte. Toate au fost făcute pentru a se feri de nota melodramatică, în care poezia era susceptibilă de a cădea.

În nr. 288 din același an al *Tribunei* apare poezia *Din lume*, iar în anul următor, nr. 171, poezia *Pășind încet* [1]).

În *Foaia Ilustrată* din 1891 el publică poeziile: *Zi de iarnă*; *Și astăzi* (p. 25); *La groapă* (reprodusă din *Trib.*, V); *M'am juruit* (p. 201); *De ce te-ai dus, de ce te-ai dus* (p. 297) și *In vis* (p. 409, semnată P. și dedicată « D-șoarei Maria de A...vici »). Acolo apar apoi schițele *O cură drastică. Dintr'o epistolă studențească* (p. 65—67, 74—75) și *Un sfârșit jalnic. Din viața maeștrilor* (p. 209, 212, 217—218, 225—226, 233—235, 241—243), iar sub semnătura Oreste, *Poesii populare din Banat* (p. 185—186).

3. În poeziile din *Convorbiri Literare* — cele mai bune din poeziile lui — Nițâ Popovici începuse să se desprindă de sub influența eminesciană. Câte un cuvânt, câte o idee de ale marelui poet mai străbat și în ele, fără de a-i desfigura însă originalitatea. În versurile din *Tribuna* și *Foaia Ilustrată* influența lui Eminescu este însă suverană [2]). Pe autorul lor trebue să ni-l închipuim la această dată trăind în lumea poetului adorat, asemenea eroului său David din schița *D'ale tinerețelor.*

Maiorescu, Chendi și în urma lor ceilalți comentatori ai lui Nițâ Popovici au vorbit în deajuns de influența lui Eminescu asupra lui, pentru a mai insista și noi. Ne mărginim să reproducem aici una din poeziile lui neremarcate până acum, pentru a vedea cât de mult și-a însușit tehnica eminesciană:

ȘI ASTĂZI . . .

Și astăzi ca și alte dăți
In fericite vremi
Cu 'n cald surâs ca p'un copil
La tine tu mă chemi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Reprodusă atât de Chendi, *Op. cit.*, p. 31 cât și în Topliceanu, p. 38, fără să indice nici unul izvorul.

[2]) In scrisorile citate din *Educatorul* numele lui Eminescu revine mereu. Intr'un moment de amărăciune mărturișește: « O recunosc, am gustat prea mult din Eminescu . . . »

Şi eu alerg, alerg nebun
În braţe să fiu strâns,
Să potolesc atâta dor
Şi atât amar de plâns.

Şi zările eu le despic
Văzduhul întrebându-l
De n'au zărit un chip iubit
Să-mi lumineze gândul.

Iar vânturile le opresc
Şi lunii i-aţiu calea
De nu eşti tu în chipul ei
Să mi se stingă jalea.

Luceferilor eu mă plâng
Şi mândrei aurori
Să mi te-arate dacă eşti
Ascunsă în dalbe zori.

Dar vânturile se duc reci
Şi luna-şi ţine mersul
Luceferii se sting pe rând;
Cine-mi ascultă versul?

Cu 'n cald surâs ca p'un copil
La tine tu mă chemi
Şi astăzi ca şi alte dăţi
In fericite vremi ».

Cu toată marea admiraţie pentru Eminescu, Niţă Popovici a primit şi alte influenţe. Vom vorbi mai târziu de influenţa lui Coşbuc; aici amintim însă pe Vasile Alecsandri, al cărui nume n'a fost rostit încă în legătură cu poetul bănăţean. Cele două pasteluri: *Zi de iarnă* şi *Seară de toamnă* — acesta din urmă publicat în *Convorbiri Literare* — sunt de o factură hotărît alecsandriană, chiar dacă — iarăşi şi iarăşi — umbra lui Eminescu se strecoară în ele prin vreun cuvânt sau imagine. Iată această singură strofă din *Zi de iarnă:*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

« Un linţoliu de zăpadă aşternut e pe pământ
Ca şi giulgiu 'ntins pe trupul celui săvârşit din viaţă
Geru-i mare şi pe ape înflorit-au flori de ghiaţă
Iar prin aer corbii negri se rotează 'n aspru vânt ».

La acești doi poeți vom mai adăuga pe Heine. *La groapă*, *Cerul de nori* [1]), *Și de e zi* [2]), *Ca eri și azi*, au toate versul și acea scurtime epigramatică pe care o cunoaștem în liedurile poetului german.

În toate aceste tipare, primite dela alții, Niță Popovici a pus însă iubirea lui sfioasă și delicată, resemnarea în fața morții, care îi răpește iubita, sau îl urmărește pe el însuși de aproape, iubirea lui de mamă. Lirismul intensiv care este caracteristica lui de căpetenie se simte fremătând cald sub ele.

Mult mai original este Niță Popovici în poeziile în proză. Fie că zugrăvesc mici scene din viața atât de cunoscută de el a meseriașilor, fie că exprimă numai stări sufletești subiective, tristeța lui specifică stărue în ele ca o lacrimă într'un ochiu. Mizeria, suferința, moartea sunt temele lor. Chendi a reprodus din cele cu tema morții. Ne mulțumim doar să menționăm aici și *Mutul* [3]), în care cerșitorul fără graiu smulge pâinea din mâna copilului, pentru a-și potoli foamea, și *La fereastră* [4]), cu atmosfera ei de baladă. Nu ne putem reține însă de a nu reproduce una mai scurtă:

LINIȘTE

« In casă mortu-i întins pe masă, rece și atât de llniștit. Lumânările ard și para nu se clatină. Cei dimprejur, tăcuți și nemișcați, privesc în pământ.

« Ce liniște!

« Dar gânduri răsvrătite domoliți-vă răsboirea. Creer înferbântat astâmpără-te, inimă oprește-ți baterile. Spulberați-vă oftări și gemete. Lacrimi secați. Dorinți nebune pieriți. Iluzii răspândiți-vă. Afară văzduhu-i liniștit. Vânturile s'au așezat. Pasărea visează. Izvorul doarme. Florile se îngână. Frunza se odihnește. Codrul tace. Ceru-i blând și senin. Stelele sclipesc duios. Luna se clatină, mișcându-se trăgănat. Ce dulce tăcere in atâta liniște [5]) ».

Trecerea dela liniștea morții, în adâncul căreia e groaza și desnădejdea, la liniștea calmă și mângâietoare a naturii e prinsă aici în notații scurte, extrem de sugestive, dovadă de marile lui posibilități de expresie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Trib.*, V, nr. 7.
[2]) *Trib.*, VI, nr. 72.
[3]) *Trib.*, VI, nr. 261.
[4]) *Trib.*, VII, nr. 8.
[5]) *Trib.*, VII, nr. 269.

Niță Popovici nu și-a încercat însă condeiul numai în poezia lirică, ci s'a lăsat tentat și de cea epică. Aici tiparul este dat de Coșbuc, ale cărui povești în versuri surprinseră atunci pe Ardeleni prin originalitatea lor. Admirația poetului bănățean pentru tânărul maestru a fost atât de mare, încât în cele trei povești în versuri date *Tribunei: Șarpele*, *Cal-din-Frâu* și *Trandafir* [1]), el și-a însușit ca nimeni altul tehnica lui Coșbuc. Dacă întâia din ele are încă stângăcii de versificație și expresii improprii, cele două din urmă pot sta alături de cele mai bune ale maestrului. Asemenea poveștilor aceluia, ele au o notă epică bine susținută. Niță Popovici știe apoi strecura în cursul povestirii scene de idilă gingașă, feciorelnică. Iată cum descrie el dragostea dintre Trandafir și Lia în *Trandafir:*

« Trăind uitați de lume ei lumea o uitau,
O lume mult iubită în ochii lor aflau.
Și firele de iarbă, voioase floricele,
Bujor și rocoină, voioase văzdogele
Sulcină, romoniță și sveltă odoleană
Zâmbeau când mână 'n mână, în tainica poiană,
Venea perechea mândră cu mers lin, legănat,
De-și stâmpăra pojarul prin dulce sărutat.
Și fluturii sburdalnici în sbor se desmierdau
Când Trandafir cu Lia în brațe se strângeau.
Iar codrul lin suspină, când ei se giugiulesc
Ca doi porumbi.
Și turturica jalnic și cucul îngâmfat,
Și dumbrăveanca mulcom și stigletul mirat,
Și cerbii blând se uită și stau pe loc uimiți
Să vadă fericirea a doi prea fericiți...»

Mai știe apoi să dozeze acțiunea, să evite repetițiile, să adâncească o stare psihologică. Artistul apare la fiecare pas.

4. Întreaga măsură a originalității Niță Popovici și-a dat-o însă în scrierile lui în proză.

Asemenea atâtora dintre Ardelenii contemporani, s'a lăsat și el tentat de basm. *Cumnatul fraților*, *Feciorul moșului* și *Darul lui*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Șarpele*, *Trib.*, V, nr. 158 și urm. *Cal-din-Frâu*, *Trib.*, VI, nr. 40, *Trandafir*, *Trib.*, VII, nr. 17.

Christos [1]) pot sta alături, — mai ales cele două din urmă — de cele mai bune basme apărute în foiletonul *Tribunei*. *Feciorul moşului* este transpunerea pe registru de proză a poveştii în versuri *Şarpele*. Ceea ce l-a atras spre această poveste este, credem, tânăra soţie, blestemată de soţul ei să nu poată naşte, deoarece îi aruncase în foc pielea de şarpe într'un moment de nesocotinţă. Durerea pe care ea şi-o poartă pe la Sfintele Miercuri, Vineri şi Duminecă, până îşi ispăşeşte păcatul, are la el un accent de compătimire care cucereşte. Faţă de forma în versuri, cea în proză este mult mai degajată şi mai mlădioasă. Stilul ei este de o dulceaţă feminină.

Subliniem această calitate a lui Niţă Popovici, pentrucă ea îi dă o siluetă aparte între scriitorii contemporani din Ardeal. El ştia să adapteze haina stilului pe corpul conţinutului. Şi calitatea este cu atât mai remarcabilă, cu cât corpurile pe care le-a îmbrăcat au fost destul de variate, dacă ţinem seama de scurta lui carieră literară.

Iată de pildă povestea *Darul lui Christos*. Prin subiectul ei religios ea seamănă cu o parabolă evanghelică. Trei fraţi trăesc ca vai de ei într'o văgăună. La rugămintea Sfântului Petru, Christos îmbogăţeşte pe cei doi mai mari, cari se arătau mai cu frica lui Dumnezeu. Aceştia au devenit însă răi şi sgârciţi, în bogăţia lor, pe când cel mai mic îşi poartă cu resemnare sărăcia, lăudând pe Domnul. Când cei doi drumeţi divini se abat pe la fraţii bogaţi, ei îi alungă fără milă. Nu tot aşa face săracul, care este podar la o apă curgătoare. De trei ori trece el în cap de noapte râul umflat de ploi să găsească pe cei doi sfinţi, cari îl strigă să-i ajute şi abia a treia oară aceştia i se arată. Îngrijorat de soarta lor, podarul făgăduise cerului orice i se va cere, numai să fie ajutat să-i scape. În căscioara unde li se dă adăpost, Christos îl supune la o nouă probă. Aducându-i aminte de făgăduiala făcută, el îi cere carnea singurului lui copil pentru a se ospăta din ea. Şi omul împlineşte, cu sufletul sdrobit, făgăduiala. Când deschide însă cuptorul să scoată copilul, acesta « râdea în mijlocul văpăii, jucându-se cu două mere de aur, iar părul şi hainele îi erau toate aurite ».

Muzeul Ardelean / Central University Library Cluj

Acest cuprins, a primit un stil biblic, care se menţine în întreagă povestea. Iată începutul: « A fost ce-a fost, a fost pe vremea când

[1]) *Cumnatul fraţilor*, *Trib.*, VI, nr. 265; *Darul lui Christos*, *Trib.*, VII, nr. 7; *Feciorul moşului*, *Trib.*, VII, nr. 280—283, semnate toate Oreste.

Christos umbla pe pământ — și ci-că călca ca oamenii, dar ca Dumnezeu făcea minuni, că-l îndesau orbii să le deie lumină și el le da, că-l încunjurau ciungii și ologii ca să le deie mâni și picioare și el le da, și-l năvăleau surzii, strigând să le deie auz și el le da; și-l atingeau betegii și îndrăciții și duh ieșind din el se vindecau ». Sau cuvintele cu care podarul întâmpină pe cei doi drumeți: « Auzit-am glasul vostru și de două ori venind v'am căutat și nu v'am găsit, am strigat și nu mi-ați răspuns și iată că se milui Dumnezeu și a treia oară venind vă găsiiu, ci voi oameni buni să iertați, că bagseamă Dumnezeu va fi rânduit așa ».

Paralel cu aceste basme, Niță Popovici trimite *Tribunei* și *Foii Ilustrate* cele cinci povestiri ale lui.

Două din ele: *D'ale tinerețelor* [1]) și *O cură drastică* povestesc, — întâia pe un ton sentimental, a doua cu o notă de umor, cu vagi ecouri din Creangă — amintiri din viața de student. Afară de limba ei îngrijită — fapt care i-a adus mențiune la concursul literar al *Tribunei* — *D'ale tinerețelor* nu merită să fie menționată, decât pentru abundentele ei reflexe eminesciene, prețioase pentru explicarea personalității autorului.

Celelalte trei schițe sunt desprinse din viața meseriașilor. Urmând pe Slavici și pe Enea Hodoș, cari au dat și ei, în nuvelele și schițele lor, crâmpeie din acest mediu, influențat cu siguranță și de marii tragici ruși, atât de prețuiți în cercurile tribuniste — el însuși traduce din Turgheniev — Niță Popovici și-a îndreptat astfel privirea în imediata lui apropiere, găsind acolo cel mai prețios material pentru irezistibila lui vocație literară.

Două schițe: *Din lume* [2]) și *Un sfârșit jalnic* par a povesti mizeriile propriei lui familii și existențe. Ana, care revine în amândouă, va fi mamă-sa. Bărbatul ei se numește în întâia Lae, iar în cea din urmă Iosif; el trebue să fie însă brutalul și bețivul lui tată de care amintește într'o scrisoare către Maiorescu [3]). Tatăl Anei, care apare pe fundalul întâiei schițe și ocupă centrul celei de a doua, trebue să

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Tribuna*, VII, nr. 225—227. Republ. în vol. *Din viața meseriașilor*. Bibl. p. Toți, nr. 23—24, p. 157 și urm.

[2]) *Tribuna*, VI, nr. 198—199.

[3]) Maiorescu, *Op. cit.*

fie bunicul, care « șușcăie » după cuptor, din aceeași scrisoare; el șușcăie și aici din pricina « zăpușelii », de teama căreia niciodată nu pleacă la târguri fără lumânare, ca să nu-l prindă cumva moartea pe drum. Ghiță, nepotul lui și fiul Anei, trebue să fie autorul însuși, în trista lui copilărie.

De o sacră noblețe este Ana. Ea sufere în tăcere cruzimile soțului, cu care, frumoasă și bogată cum era, s'a căsătorit din curată dragoste. Iată portretul ei, zugrăvit cu iubire în *Din lume:*

« Ana se întoarse și aprinse lumina. La zarea luminii era și mai frumoasă, arăta mai înaltă și mai plină. Năframa neagră de pe cap, legată sub bărbie, făcea ca fața ei să pară și mai albă, iar ochii negrii ca doi cărbuni în neauă, înnotând în lacrimi, sclipeau plini de o dulceață amară, plini de milă și bunătate. Două sprâncene negre și subțiri îi acopereau. Un nas aproape grecesc se îngâna cu nește buze ca vișina răscoaptă și cum sufla în mâni și mișca din picioare, ca să se încălzească, pieptul i se ridica și genele lungi care îi făceau ochii atât de doritori, se îmbinau; iar la fiecare suflare i se vedeau, prin buzele întredeschise, un șir de dinți mici, mărunți și albi. Era un chip de nevastă pe care dacă o vezi odată ți se umple sufletul de ea...».

Nu suferința ei mută îmblânzește însă, în această schiță, inima îndobitocită a lui Lae, ci curățenia copilului. Întorcându-se dela moșul, unde mama l-a trimis să-și astâmpere foamea, copilul o găsește cu ochii în lacrimi și cu urmele însângerate ale loviturilor sălbaticului tată pe frunte. Mama încearcă să ascundă adevărata pricină a lacrimilor, copilul presupune însă adevărul: « Tată, de ce plânge mama? » — întreabă el. Aceste cuvinte trezesc — nu în deajuns de motivat — mustrarea de conștiință a lui Lae. El își propune să se lase de băutură, să reînceapă munca părăsită și să se întoarcă în sânul familiei. Moartea de anghină a copilului îi accentuiază și mai mult remușcările. Schița e scrisă cu o tendință evident moralizatoare, ceea ce îi scade din valoarea artistică. Pentru duioșia scenelor de interior, pentru realismul cu care sunt zugrăvite personajele și situațiile, pentru justețea observațiilor psihologice, ea poate fi însă citită și astăzi cu interes și ar merita o reeditare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Același realism caracterizează și *Un sfârșit jalnic.* Iată-l pe bătrânul Ghiță Delmeș, lucrând singur, cu sufletul împovărat de durerea suferințelor fetei sale Ana:

«... Îngândurat începu să coasă rar, rar de tot, cum nimeni nu l-a mai văzut. Își șterse de vreo două ori ochelarii și tot i se părea că abureala de pe ei nu se mai duce. Din când în când se oprea pironindu-și ochii în masă, apoi iar apuca acul și smărcuia târșățul de să-l rupă». Partea dela începutul schiței, în care el își descarcă amarul, surorii sale Veta, — căreia «nu-i venea o vorbă pe limbă, ca să-l mângâie, ci își tot întindea năframa pe genunchi» — este cam lungă. Dar vorba lui se potrivește atât de bine cu vârsta și cu sentimentul care îl înnăbușe. Pline de multă duioșie sunt și aici scenele în care apar mama și copilul. Când bunicul dă lui Ghiță cei doi «d'arginți», după care l-a trimis mama, adăugând și un crucer pentru el... «Ghiță luă crucerul și ieși cum iese o stea de după un colț de nor întunecos». Ana îl duce apoi în cimitir pentru a-și astâmpăra acolo durerea, plângând pe mormântul mamei, «de credeai că sare cămașa de pe ea». Și alăturea plânge și Gheorghiță de mila mamei.

În această schiță, Niță Popovici aduce mai mult decât în întâia din mediul din care e desprinsă. Bătrânul Delmeș vorbește în drum spre târgul din Făget de anii tinereței lui, în care calfele nu erau atât de stricate, întrecându-se în daruri pentru biserică. Cât de mult îl doare că ginerele său nu vrea să asiste la serviciul divin din ziua Sfântului Ilie, patronul lor, al cojocarilor:

«— Iosife, ai tu Dumnezeu? Ai?

«Ba n'ai, că în tine nu-i simțire, câtă e într'o marhă. Banii, sudoarea mea, ai prăpădit-o și te-ai jurat și te-ai blestemat că o să te lași de toate. Te-ai lăsat? Îți cumpăraiu piei, târșăt, ibrișin, îți făcuiu săpie — te-ai apucat de lucru? Ai vândut și ai băut tot. Te rugaiu mai zilele trecute să vii la biserică la Sf. Ilie, că-i patronul nostru, al cojocarilor și am dat prinos — ai venit? Ai venit să ții și tu o măsală cum au ținut Tudor lui Modun, Iancu și toți cei de seama ta? Venii și — cum te-am chemat dar nu după omenia ta, ci după a mea — venii să stai și tu la masă cu noi între oameni, s'asculți vorbele protii? Nici atâta nu-mi făcuși — că de unde să lași tu birtul, trăsneascăl Dumnezeu, că birtu-i biserica ta».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O pastă și mai groasă de coloare locală se află în schița intitulată tot *Din lume* [1]). Aici nu mai răzbate nicio urmă de tendință etică.

[1]) *Tribuna*, VII (1890), Nr. 2—5. Semnată Oreste.

Scopul nu este decât o prezentare, cât se poate de exactă, de oameni și mediu. Și cum mediul este o cârciumă, realismul este împins aici până la naturalism. Iată-l pe Ioța, birtașul dela ospătăria « La cioară »: « cu capul mic, cu fruntea îngustă, cu ochii mari în coloarea castanelor și bulbucați de-i ieșeau afară din scăfârlie, ca la o broască călcată peste mijloc de roata cociei, dar plini de șireție și neastâmpărați în orbitele lor. Gâtul îi era scurt și gros, ca la un bou, burta umflată ca o bute, de-i înghița tot pieptul, iar picioarele ca doi butuci »... Sau în altă parte: « Într'o Luni, Ioța se trezi, ca de obiceiu, pe la nouă ceasuri. După ce cască tare de vreo câteva ori, întinzându-se, se svârcoli în pat ca un porc sătul în baltă ». El se însoară cu Nana Iulia, o văduvă de cojocar, care ține mult la breasla fostului ei soț, pe când Ioța nu prețuește decât pe argăsitori. Asistăm astfel, în birtul « La cioară », la mici conflicte între cele două bresle.

Ceea ce dă însă o mare autenticitate mediului prezentat este limba, bogată în bănățenisme și expresii din graiul meseriașilor. În nuvelele publicate în *Convorbiri Literare*, Niță Popovici a fost mai rezervat în întrebuințarea lor; aici, ascultând probabil și de codul realismului la modă, care cerea să reproduci viața cât mai exact, nu se ferește de ele. De aceea aceste schițe nu sunt numai prețioase documente psihologice ale unei clase sociale, prea puțin zugrăvită, ci și interesante documente de graiu.

5. Niță Popovici a mai dat *Tribunei* câteva traduceri. Le vom înșira pe toate la capitolul traducerilor. Aici menționăm pe două din ele, pentru contribuția ce o dau la explicarea formării lui literare.

Către cea dintâi, *Comediantul* de Gaston Schaedler [1]), un obscur autor francez, el a fost atras cu siguranță de iubirea de mamă, care este descrisă în ea. Comediantul Martin, eroul ei, nu trăește decât pentru ființa care l-a născut. Când aceasta moare, în urma unei pneumonii, contractate la o premieră a fiului ei, Martin nu-i poate suporta lipsa și se duce să moară pe proaspătul ei mormânt. Schița e de un romantism de melodramă întârziată. N. Popovici a găsit însă în ea un sentiment mai scump pentru el decât toate. Și de aceea a tradus-o.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Tribuna*, VI, (1899), nr. 19—20.

Muncitorul dela calea ferată, « nuvelă finlandică » (autorul nu e menționat) [1]) prezintă oarecare asemănări cu nuvela *In lume*, publicată în *Convorbiri Literare*. Tânărul care este eroul ei pleacă și el « în lume », pentru a-și purta printre oameni și locuri necunoscute, durerea de a fi fost părăsit de fata pe care o iubise. Ca și Sandu Boldureanu din nuvela amintită, el este de o rară sensibilitate și discreție. Chiar când are convingerea că fata se va întoarce la el, nu va lua-o de soție pentrucă nu va putea suporta între ei umbra greșelii din trecut. Mai bine va rătăci până la sfârșitul vieții cu suferința lui mută.

Cluj, Ianuarie, 1936. ION BREAZU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Ibid.*, nr. 28—30.

ETIMOLOGII

COSMĂ, COSTELBĂ, COSTER

Dacă cuvântul este o combinație de sunete (sau chiar un singur sunet) care exprimă, pentru o colectivitate de oameni, aceeași idee, atunci forme ca cele citate în titlu, care nu sânt în stare să deștepte în mintea nici unui Român o idee precisă, nu pot fi socotite drept cuvinte și deci n'au ce căuta într'un dicționar. Totuși lexicograful nu se poate desinteresa de ele — mai ales într'o operă lexicografică de proporțiile Dicționarului Academiei — căci, deși lipsite de un sens precis, aceste forme întrebuințate în poezia populară cu caracter mistic (descântece, colinde, etc.) servesc spre a produce o anumită impresie, îndeplinesc deci o anumită funcțiune, care nu poate fi neglijată. În definitiv nici prepozițiile, conjuncțiile sau particulele exclamative nu au un s e n s, ci împlinesc o f u n c ț i u n e; totuși lexicograful înșiră în dicționar pe *de*, pe *să* sau pe *ba* între vorbele obișnuite ale limbii.

Neavând a face cu cuvinte propriu zise, nu putem vorbi nici de etimologia lor. Putem totuși urmări geneza unora din ele, care ni se lămurește mai ales prin cunoașterea variantelor.

În *Graiul din Țara Hațegului* (p. 279), O. Densusianu publică un descântec care începe astfel:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Amin, amin,
Cosmă de vin
Ieși deochiu din cap
Și de după cap...

Ce este acest *cosmă* se vede din variantele publicate de T. Pamfile în *Sărbătorile de vară* (p. 166):

Amin, amin
Cosmă Dămin

sau:

Amin, amin
Cosmă d'amin

E vorba, în mod evident, de cei doi sfinți-medici *Cosma* și *Damian*, cari sânt invocați de descântător ca să ajute bolnavului. V. Bogrea a arătat în DR. IV, 171—173, că există și descântece care redau numele celor doi « doftori fără de argint » întregi:

Amin, amin,
Cozma și Damiian

Rima a făcut *Damin* sau *Dămin* din *Damian*, iar necesitatea de a explica acest cuvânt neînțeles a creat etimologiile populare *d'amin* sau *de vin*, confundându-se prima silabă *dă-* cu prepoziția *de* și repetându-se acel *amin*, cu parfumul lui de cuvânt bisericesc, sau introducându-se elementul *vin*, care servește la vindecarea unor boale.

Hasdeu a arătat în *Etymologicum Magnum*, col. 1074 — și după el T. Pamfile (*op. cit.*, 161) — că cele două numiri de sfinți apar și subt forma contaminată *Cosma(n)din*, care e numele sărbătorii ținută de popor la 1 Iulie.

În vol. XII al « Șezătoarei » (p. 8) s'a publicat un descântec de dragoste din județul Putna, în care cetim:

...Și mă duse la Iordan
La izvorul lui Adam;
Și mă spălă pe față
Mă spălă pe brațe
Cu costelbă de busuioc
Peste trupul tot...

Ce este această *costelbă* ne arată următoarea variantă:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nastrapă
C'o steblă de busuioc
Să te spele pe trupul tot
(Pamfile, *Sărbătorile de vară*, 14).

Slavul *steblo*, devenit în românește *steblă*, are sensul de « mănunchiu », « mai multe fire crescute din aceeași rădăcină » și se

întrebuințează cu deosebire în construcția *steblă de busuioc*, precum se poate vedea din exemplele citate de Tiktin și din multe alte (cf. « Șezătoarea » XX, 133; Sevastos, *Cântece* 69/13; Teodorescu, *Poezii pop.* 16; « Conv. lit. » XLIV, vol. II, 619; Revista « Ion Creangă » VI, 279; « Graiul nostru » 98; Păsculescu, *Lit. pop.* 33, etc.). Forma metatezată *stelbă* se găsește și ea:

Cu stelbă de busuioc
Peste subțirel mijloc

(« Șezătoarea » I, 237/10).

C'o stelbă = cu o steblă, fiind înțeles ca o singură vorbă, s'a născut versul:

Cu costelbă de busuioc,

deoarece verbul « spăla » cerea prepoziția « cu » și deoarece cel ce a învățat descântecul nu se simțea neliniștit de faptul că versul lui creștea cu o silabă și nici de lipsa de sens precis al cuvântului *costelbă*.

Acesta e cazul și cu *coster* dintr'o colindă publicată de T. Pamfile în *Crăciunul* (p. 94):

...Dacă m'oiu însura
Drumul ție [murgule] că ți-oiu da
Pe coasta costerului...
De-i mânca ce ți-a plăcea.

Editorul glosează: « *coster:* de sigur că *costreiu* ». Această explicare nu mi se pare deloc atât de « sigură ». Cu greu și-ar fi îmbiat voinicul calul să pască tocmai costreiu, adică mohor.

Din nenorocire nu cunoaștem, în cazul de față, variante care să ne dea explicația obscurului *coster*. Presupun însă că avem a face cu o formă stâlcită a vechiului *coșteiu* « castel » (din ung. *kastély*). Înlocuirea lui *-eiu* (și *-aiu*) prin *-er* (și *-ar*) e ceva obișnuit, iar schimbarea lui *șt* in *st* se datorește lui *coastă* premergător. E deci vorba de o coastă de deal, în vârful căreia era un castel.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Arom. GIUMBĂ

Dalametra înregistrează în *Dicționarul* său *macedo-român* un substantiv *jumbă*, pe care-l dă sinonim cu « suscă » (!), iar pe « șuscă » (!) îl traduce prin « umflătură provenită prin lovire,

tumoare ». Tot el dă și varianta *giumbă* cu înțelesul de « excrescență, umflătură, gâlcă, șușcă » (!). Forma aceasta din urmă se găsește și la Mihăileanu, cu traducerea « flegmon, umflătură, uimă ». În Dicționarul manuscris al părintelui Murnu găsim: « *giumbă* (Fârș. Bitol.), *giumcă*, pl. *giumche* (Gop.), *giungă*, pl. *giundze* (Clis.), *ciumbă* (Nijopole) = cucuiu, umflătură pricinuită de lovire, fr. tumeur, bigne, enflure: *caplu îl'i si feațe tot giundze* ». Forma *giumcă*, cu pluralul *giunche* îi e cunoscută și lui Th. Capidan. Cuvântul a fost notat și de S. Pop în ancheta pentru Atlasul Linguistic Român. La chestiunea 6 (« cucuiu la frunte ») a primit răspunsul *cumbi* dela Aromâni din Giumaia-de-Sus și Crupnic, *gumbi* (= *giumbe*, plural feminin) dela cei din Pleasa și Frașari, și *șumbă* și *șumbi* dela cei din Selia-de-Sus.

Cuvântul e deci bine atestat și cu sensul precis de « umflătură », mai ales la frunte, « cucuiu ». Etimologia e clară: **giumba*, varianta latină populară a lui *gibba* « cocoașă ».

Meyer-Lübke, în REW. nr. 3755, înregistrează, alături de *gibbus*, trei forme cerute de limbile romanice: **gubbus*, **gĭmbus* și **gumbus*. P. Skok (« Archium romanicum » VIII, 1924, p. 153) crede că *e*, *u* și *ju* se explică ca în reflexele romanice a grec. *γῦρος* (gyrus, *giurus) și pleacă dela grecescul *κῦφος* « cocoașă ». În ceea ce privește intercalarea lui *m* înainte de *b*, Ernout-Meillet atestă, în DEEL. 404, formele vulgare și târzii *gimberosus* și *gembrosus* și trimit la *sambatus* și *sambucus*. S'ar mai putea cita *strambus* REW. nr. 8281, *cambarus* REW. nr. 1551, apoi it. *tabarro*, fr. *tabard*, alb. *tabarë* față de arom. *tâmbariu* (cf. pe teren românesc și *chihli(m)-bar* din turc. kehlibar, *calara(m)bă* < ung. kalaráb, *scroa(m)bă*, etc.).

Răspândirea celor patru variante latine vulgare în Italia se poate acum urmări pe harta nr. 187 a Atlasului linguistic italian (AIS) cu mult mai bine decât din REW. Fără să intrăm în amănunte constatăm că formele **gimbus* și **giumbus* se găsesc în Italia de Sud (mai ales colțul sudestic), cu Sicilia și Sardinia mijlocie și sudică, pe când în restul Italiei se continuă **gubbus*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În Italia meridională **giumbus* s'a amestecat cu *cyma*, care însemna și el « umflătură ». Același lucru îl întâlnim la Aromâni, unde din amestecul lui *giumbă* cu *ciumă* a rezultat forma *ciumbă*.

Cât despre forma *giumcă*, ea este — precum dovedește pluralul *giumche* (cu *-ke*) — un împrumut recent din graiul Bulgarilor macedoneni, în care *ğunka* e întrebuințat curent, precum îmi comunică Th. Capidan, cu înțelesul de « cucuiu ». Acest *ğunka*, la rândul lui, s'a născut, după cum îmi comunică E. Petrovici, din *ğumb-ka*, fiind un împrumut bulgar din aromânescul *ğumbă*, la care s'a adăugat sufixul bulgăresc *-ka*.

Dacă etimologia lui *gheb* și *gheabă* din lat. pop. **glibbus* și **glĭbba*, metatezat din **gĭbbulus*, **gĭbbula*, pe care am dat-o odinioară, e justă — și nu vedem alta mai bună — atunci rezultă că forma latină clasică cu *ĭ* (*gĭbbus*, *gĭbba*) s'a păstrat la noi în Nordul, iar cea cu *i̯u* și cu nazală labială (**gi̯umbus*) în Sudul Dunării. Precum Italia se împarte în două regiuni distincte în ceea ce privește pe continuatorii acestui cuvânt, așa și Sudestul european. Atât că, la noi, pe lângă deosebirea formală, mai avem și una de sens: la miază-noapte avem sensul de « cocoașă », la miazăzi cel de « tumoare, cucuiu », amândouă explicabile din cuvântul latinesc, care însemna și una și alta (la Georges « Höcker » și « Geschwulst »), iar ca adjectiv « convex ».

SE ÎNJUNGHE A RÂDE

Expresia am întâlnit-o întâia oară în « Graiul nostru » (vol. I, 360), unde e atestată din Tulcea: *La fiecare vorbă să 'njunghia a râde*, glosat prin: « se zâmbea a râde ». Credeam atunci că avem a face cu o expresie hiperbolică, de felul lui « moare de râs », și am înregistrat-o în Dicționarul Academiei subt verbul *înjunghia*.

De atunci am mai întâlnit-o de două ori. T. Naum îmi comunică că pe la Cândești, lângă Buhuși, se zice curent *s'a 'njunghiat a râde*, iar la I. Ciocârlan (*Pe plaiu*, p. 14) găsesc chiar un derivat substantival: *Privindu-mă cu un junghet de râs, îmi făcu semn să-l urmez.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cum în regiunile în care se întâlnește această locuțiune, pluralul dela *bumb* e *bunghi*, e de presupus că acest *se înjunghia a râde* s'a născut, prin etimologia populară, din *se jânghea a râde*, expresie cunoscută și în alte regiuni și a cărui înțeles originar este « își strâmba gura ca și când ar vrea să râdă ».

La baza verbului *jîmbi*, mai des *jîmba* (cu prezentul *jîmb*), e adjectivul *jîmb*. Atât verbul cât și adjectivul se găsesc atestate și bine explicate încă în Lexiconul Budan: *jîmb* = strâmb, lat. curvus, parvus, obliquus, germ. krumm; *jîmba* = strâmba, lat. curvo, incurvo, flecto, germ. krümmen. În același timp se adăoga acolo și întrebuințarea specială: *jîmb la gură* = germ. krummäulig, verzerrt; *mă jîmbu* = strâmb gura, lat. os distorqueo, germ. den Mund verzerren, verziehen. Din atestările și citațiile numeroase date în Dicționarul Academiei se vede limpede că sensul fundamental era cel general de «strâmb» și «a strâmba» și că numai prin specializare *jîmb* a ajuns să se întrebuințeze mai ales despre strâmbăturile gurii.

Pentru răspândirea cuvântului putem întrebuința acum materialul Atlasului Linguistic. În chestionarul «normal» acest termen special nu e cuprins. În schimb, în chestionarul «desvoltat», la chestiunea 2144, anchetatorul se strâmbă la față făcând grimase și întreabă care e verbul prin care se redă această acțiune. Răspunsurile sunt — în regiunile anchetate până acum de E. Petrovici — *se strâmbă* (*la om*), *îngână* (*pe om*), *se dezmiră*, *face urît*, etc. În unele regiuni din Ardeal a întâlnit și verbul de care ne ocupăm și adică:

Petrești, jud. Turda: *să jâmbă*, alături de «glumește» și adjectivul *jîmb* (plur. *jîmbd'*) = schimosît.

Sânmihaiu, jud. Cluj: *s'õ jîmbat* (mai nainte a spus «m'o cufulit»).

Dobra, jud. Hunedoara: *să jîmbă* și abstractul *jîmbăit* «strâmbătură».

Pecica, jud. Arad: *să jîmbește*, alături de «să strîmbă».

Ineu, jud. Arad: *sẵ jîmbă*.

Borsa, în Sălaj: *s'õ jimbat* sau «ciufulește pă altu».

Alături de acest verb de conjugarea I, Lexiconul Budan atestă și un *jimbi*, de conjugarea IV, pe care-l explică prin «omizesc, lat. subrideo, arrideo, germ. lächeln, schmunzeln». E interesant de constatat că chiar la primii lexicografi români *jimbi* (rostit mai ales *jâmbi*) e confundat cu *zâmbi*. Lucrul se repetă la lexicografii următori, cărora cuvântul nu le era familiar și cari au făcut ceea ce se poate observa adesea la autorii de dicționare: dând de un

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cuvânt neobișnuit și obscur, care seamănă cu altul, de întrebuințare curentă și clar, începător cu o literă dela sfârșitul alfabetului, au făcut o trimitere la acesta, amânând explicarea dificultăților.

Începutul l-au făcut la noi Laurian și Massim, cari trimit dela *jimbire* la *zimbire*. Tiktin nu înregistrează adjectivul *jimb*, dat de Lexiconul Budan, ci numai două din derivatele lui, *jimbî* și *jimbat*, identificând pe cel dintâi cu *zâmbi*, iar pe al doilea cu *zâmbat*. Deși își dă seamă că o schimbare a lui *z* inițial în *j* e neobișnuită în limba noastră, el explică în *Dicționarul* său *român-german* pe *jimbat:* « trotz des *j*- wohl zu slav. *zǫbŭ* ». Candrea în *Dicționarul enciclopedic* al Cărții Românești nu dă nici el pe *jimb*, deși de altminteri utilizează glosarul din Țara Hațegului publicat în vol. III al « Revistei critice literare », unde acest cuvânt e atestat, ci numai pe *jimbat*, pe care-l consideră ca pe o variantă a lui *zâmbat* și-l compară cu slav. *zǫbŭ* « dinte » și cu bulg. *zăbatŭ*, iar subt *jimbi* face o simplă trimitere la *zâmbi* (unde însă nu se citează și varianta cu *j*).

Dar această confundare a lui *jimba* și *jimbi* cu *zâmbi*, și mai ales a derivatului *jimbat* « cu gura strâmbă », cu *zâmbat* « cu dinții de sus mari și ieșiți, încât buza nu-i mai poate acoperi » (cf. bulg. *zăbátŭ* < **zǫbatŭ* « colțos, dințat »), n'o fac numai lexicografii, ci limba însăși. Barac în al său *Arghir* (p. 19 și 47) vorbește de ochi cari *privesc cu jinghire*, adică, « zâmbitori » și de o ființă *drăgălașă la jinghire*, adică « cu zâmbet drăgălaș ». În Glosarul la *Medicina poporului*, Grigoriu-Rigo explică pe *zâmbat* prin « *jimbat*, rânjit ». Pe de altă parte, în « Șezătoarea » (III, 18) *jimbat* e explicat prin « colțat, cu dinții afară, care are dinți nepotriviți ori două rânduri de dinți », iar A. Banciu îmi comunică, din Săliștea Sibiiului: *jâmbat* = « care are dinții de dinainte călăriți, crescuți peste olaltă », deci tocmai sensul lui *zâmbat*. Apropierea s'a făcut chiar și în sens invers. Delavrancea (*Sultănica*, 92) întrebuințează un verb *zâmba*, de conjugarea I, cu sensul de « a avea dinții zâmbați »: *Ar fi fost frumoasă de n'ar fi zâmbat din doi dinți lați.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar însăși expresia curentă *zâmbește a râde* s'a născut din *jimbește a râde* în regiunile în care *jimb* și familia lui era pe cale de dispariție. Într'adevăr, precum nu pot zice *strigă a țipa* sau

miroase a puți [1]), legând prin prepoziția *a* infinitivul verbului care exprimă un grad mai intensiv al ideii de o formă finită a quasi-sinonimului său mai palid, tot atât de puțin justificat e *zâmbește a râde*, întrebuințat și ca reflexiv: *se zâmbește a râde*, și chiar *zâmbește a plânge*, expresie pe care am auzit-o deunăzi despre unul căruia îi tremura bărbia și i se mișcau buzele gata-gata să plângă. Dimpotrivă, deplin justificată și limpede e locuțiunea *jimbește a râde* = își strâmbă gura ca și când ar vrea să râdă. În regiunile în care *jimb* e încă viu, sensul acesta originar a lui *jimbi* și *jimba* se cunoaște bine. De aceea Lexiconul Budan îl glosează prin: « omizi ». S. Pop îmi comunică, din Poieni, în jud. Năsăud, că *a se jâmba* se întrebuințează numai pentru un râs urît, sgomotos, schimonosit, sinonim cu « vlizi » (blizi, hlizi) », franțuzește « ricaner ».

Jimb mai are în românește și înțelesul de « știrb », « căruia îi lipsesc din dinții [de] dinainte, mai ales din cei de de-asupra » (« Revista critică » III, 158). Acest sens se găsește și la Aromâni. Capidan (*Elementul slav*, p. 294) cunoaște forma *jimbu*, dată și de părintele Murnu, tot cu înțelesul de « știrb », în *Dicționarul macedoromân* manuscris. A. Byhan (*Jahresbericht*, V, 341) atestează, după materialul inedit al lui Weigand, și un *jumbu* « zahnlücke kig ».

Existența cuvântului la Românii transdanubieni e o dovadă de vechimea lui și exclude originea maghiară la care se gândea Cihac, II, 510, căci împrumuturi directe din ungurește nu există la Aromâni [2]). Totuși limba maghiară ne servește spre a deslușî mai bine istoria cuvântului românesc.

---

[1]) Cu totul altfel trebue judecată expresia — glumeață — *miroase a pute*, care e unul din cazurile când vorbitorul vrea să facă o comparație *(miroase a...)*, dar apoi renunță la ea și spune pe șleau cuvântul care redă fără încunjur sensul *(pute)*.

[2]) Cf. cele spuse despre *afină* în DR., VII, 103. Alt exemplu e ung. *zseréb*, din care Cihac, II, 510 credea că vine românescul *jirebie*, *jurebie*, în înțelesul de « écheveau ». Răspândirea geografică a acestui cuvânt în Secuime (unde se întâlnește și diminutivul *zsiribice*) — termenul curent fiind la Unguri *pászma* — dar mai ales faptul că cuvântul se găsește și la Aromâni (*žireagl'ă* « jurubiță de 30 de fire ») și la Megleniți (*žirecgă* « jurubiță de 60 de fire ») sânt indicații sigure că Ungurii au împrumutat cuvântul dela Români și nu invers. Forma aromânească ne face să bănuim că rostirea *jireghe*, răspândită la Dacoromâni, ar putea fi cea originală, iar forma cu *b*, născută prin hiperurbanism. În orice caz deri-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N. Drăganu îmi atrage atenția asupra unei notițe publicate în «Magyar nyelvőr» XXVIII (1899): Cu ocazia unui incendiu a căzut clopotul unei biserici și crăpându-se, o bucată s'a spart, fără să se despartă însă cu totul de restul clopotului. Această bucată se numește *zsémb*, spre deosebire de *csorba*, care e știrbitura însăși, locul din care se va desface *zsémb*-ul. Cum în jurul Dobriținului au fost și sunt încă Români, e probabil că ungurescul *zsémb* e împrumutat din românescul *jimb*, care nici el, la început nu va fi însemnat «știrb», ci «cu dinții clătinându-se, gata să cadă». Spre această interpretare ne duce și verbul *jimbi* în următoarele versuri din Psaltirea lui Dosofteiu (p. 186, ed. Hasdeu):

Li sânt dinții lănci cu oștii de mânie
Slobozîte, și li-i limba spată iute
Ascuțîtă 'n două rosturi, ca pe-o cute.
Dinții să li se jimbască
Și limba să se tâmpască!

Dar verbul *zsimbëleg* (*zsémbeleg*) are în ungurește o întindere cu mult mai mare, găsindu-se și pe malul drept al Dunării. El însemnează «a vorbi fără rost, a flecări», sens a cărui legătură cu românescul *jimb* n'o văd. Dar mai însemnează și «a se încovoia de slăbiciune» (și «a fi slab, bolnav, nevoiaș»), care se potrivește cu *jimb* «strâmb», *a se jimba* «a se încovăia». În sfârșit mai însemnează «a cădea, a se clătina (de beat)», sens care pare a pleca dela idea dintelui care se clatină și cade din gura celui ce are să rămână știrb.

Nu e probabil ca în regiunile vestice ale Ungariei cuvântul să fie împrumutat din românește, ci mai verosimil e că la noi și la

---

varea acestui cuvânt din paleosl. *žrěbij* «sors» e grea și din punct de vedere semantic, căci la Slavii de Sud (bulg. *žrěbij*; sârb. *ždreb*) continuatoarele lui au numai înțelesul de «soartă, sorți». Probabil că *jireghie* «écheveaux» stă în legătură pe de o parte cu *jighiuță*, care în Moldova însemnează tocmai «jurubiță de treizeci de fire», pe de altă parte cu *verbă* (*jerbă*, *iarbă*) care e a treia parte dintr'o *jireghie*, numită în alte părți «numărătoare». Sigur este însă că *jirebie* în înțeles de «bucată de pământ», în Moldova, Bucovina și Basarabia, e împrumutat din rut. *žerebij* «bucată de pământ» (cf. pol. *żerebie* «certaine étendue de terrain», la origine «lot de pământ» cf. rus. *žérebij* «bucată ce revine cuiva prin tragere la sorți»), deci în strânsă legătură cu sensul de «sorți» al paleoslavului *žrebij*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Unguri el e împrumutat din altă limbă, mai probabil dela Slavi. Adevărat că încercarea lui Byhan de a-l explica dintr'o formă contaminată din *žabr-* « maxilar, falcă » + *zǫbr-* « dinte » nu e de loc convingătoare și nici rut. *žebrij* « măsea găunoasă », sârb. *žuber* « susurat », *žuberiti* « a susura » nu se potrivesc mai bine. Dacă sârbescul *žumba* « găurice (într'un gard) prin care te poți uita » n'ar fi o formă atât de izolată, ne-am putea gândi mai de grabă la o legătură cu acest cuvânt (în sensul de « știrb »).

Dar faptul că în limbile slave actuale nu găsim un cuvânt de care să putem apropia pe *jimb* al nostru și pe ungurescul *zsémb* nu exclude posibilitatea ca un asemenea cuvânt să fi existat la Slavii din Nordul Dunării pierduți prin desnaționalizarea între Români și Unguri [1]).

JĂRUI

Acest verb însemnează « a scociorî, a sgândări jarul din foc » sau « a trage jarul în gura cuptorului », e deci un derivat cât se poate de clar din *jar*. El însemnează în Țara Oltului și « a îndoi pânza de-a-lungul ei », un sens care n'are nicio legătură cu « jarul » și pe care nu l-am înțelege dacă cel ce înregistrează acest înțeles n'ar fi avut grija să ne arăte și felul cum se face *jăruirea* pânzei: « pânza [fiartă, nălbită și uscată] se îndoiește în tot lungul ei în două; bărbatul se pune pe fața casei cu genunchii pe ea, dă capul de deasupra boresei (= nevestei), ea ține, și el, cu j ă r u i t o r u l (un băț crăpat în două), care îmbucă pânza în două, trage în sus și în jos, până ajunge (= este destul); și așa *se jăruește* toată pânza ». (G. Brebenel în « Țara Oltului »).

[1]) Și faptul că *jimb* se rostește cu *ž* la Aromâni și la Românii din Ardealul nordestic și din Moldova, care de altfel pronunță *žoc*, *žur*, etc., ne conduce spre un izvor slav. Tot din pricina acestui *ž* inițial nu ne putem gândi la familia reprezentată prin alb. *dhëmp* « dinte », cu toate asemănările formale și semantice pe care le oferă: *dhëmbac* « cu dinții lungi » (F. Cordignano), *dhâmbol* și *dhumbáll* « știrb », *dhâmbac* « numai cu doi dinți în gură » și *dhâmbo*, *-ja* « știrb » (Godin). Corespondentul normal al lui *dh* albanez e în românește (*d*)*z* (*barză*, *viezure*, *zară*), cel mult *d* (cf. *brad*) sau *r* (cf. *mare*); pentru *dh* > *ž* am avea doar următorul caz, nesigur însă: verbul nostru *jimi*, sinonim cu « a viermui », adică « a foi, a mișuna », amintește pe alb. *dhemëz* (*dhemizë*) « vierme » (F. Cordignano).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În alte regiuni *jăruitorul* este instrumentul cu care se «jăruesc» cărbunii din vatră, dar care se întrebuința, pe cât se pare, și la îndoitul pânzei; e posibil însă ca bățul cu această întrebuințare, având o asemănare cu cociorba, să fi primit numele acesteia. De sigur că după instrument a primit numele acțiunea făcută cu el sau, mai exact, verbul *jărui* și-a lărgit înțelesul după derivatul *jăruitor*.

Logic ar fi fost ca în această nouă accepțiune verbul să fie **a jăruitori*. Dar limba, mai mult capricioasă decât logică, iubește asemenea salturi, atât din punct de vedere formal (derivativ), cât și semantic.

Iată — la întâmplare — alt exemplu, care arată același fenomen. Dela tulpina onomatopeică *corcod-* (cf. găina c u r c u d ă ț e ș t e) e derivat numele curcanului și a curcii: *corcodan* și *corcodină*. Pentru noțiunea de «a se găti (peste măsură)» se întrebuințează prin Ardeal verbul *a se corcodi*, format de-a-dreptul din tulpina onomatopeică, în care nu e cuprinsă ideea exprimată de acest verb, ci cea cuprinsă în derivatul *corcodan*. Am aștepta, în mod logic, pentru sensul de «a se umfla în pene ca un curcan». formația *a se *corcodăni*.

JIGANIE; JUVALAIE

Familia de cuvinte românești care se reduc la tulpina slavă *žeg-* este mare. Unele din ele sunt împrumuturi directe din limbile slave înconjurătoare, altele sunt derivate românești și apar cu unele modificări formale și amplificări de sensuri remarcabile. Vom trece în revistă pe cele mai multe și ne vom opri la câteva. În mod introductiv remarcăm că sensurile care se leagă de tulpina *žeg-* în slavonește sunt «a arde», «arșiță, fierbințeală», «sete mare», «arsură pe gât» (piroză), «a arde» (despre urzică), «a pișca, înțepa, mușca» (despre insecte), «a plesni, a arde cu o lovitură», «a se râncezi, mucezi» (despre mâncări).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Substantivul *jeg* și derivatul *jeguiață* însemnează prin Transilvania și mai ales prin Banat «jar», prin Muntenia «murdărie (pe piele)». Acest sens din urmă s'a desvoltat, probabil, din cel de «sudoare», iar acesta din înțelesul fundamental de «fierbințeală».

În paleoslavă avem, ca și în rusește, *žegŭ* « fierbințeală », pe când în bulgărește și sârbește cuvântul e (ca și în paleoslavă de altfel) feminin: *žega*.

Varianta *jig* (cu înțelesul de « murdărie ») poate avea pe al său *i* prin apropiere de sinonimele *jip* sau *lip*. Dar *jig* mai însemnează prin Banat și « semn făcut cu fierul roșu pe corpul animalelor », care e împrumutat direct din sârbescul *žig* cu același sens. Variante cu *i* se găsesc adică și în limbile slave (cf. rus. *ožig* « vătrar », *ožiga* « urzică », *užig* « distrugere prin incendiu »).

Un derivat dela bănățenescul *jig* este a *jigui*, care însemnează « a înfiera un animal ». Verbul se întrebuințează însă și unipersonal: *mă jigue* (sau *jegue*) « mă arde pe gât » și are, în acest sens, derivatul *jiguială* (*jeguială*) = arsură pe gât (numită în Oltenia *ojic*). *Jig* are prin Moldova sensul de « arsură pe gât » și « inflamație a amigdalelor la cai ». Dacă și *jig* cu înțelesul de « granit, piatră tare », este același cuvânt, e greu de spus (ar putea fi la origine « piatră care dă scântei »).

În Banat se mai aude și *jeghiu*, care e sârbescul *žeđ* « sete mare ».

În înțelesul de « piroză, arsuri pe gât » găsim și forma *jégăl*, împrumutat din bulgărescul *žeglo* « arșiță » (cf. *žegovina* « piroză »). Un derivat cu sufixul *-aie* (din lat. *-alia*) dela acest cuvânt e *jigăraie* « arsuri pe gât », disimilat din **jegălal'e*, și analizat de simțul actual al limbii ca *jig* + *ăraie*, un sufix care în *fumăraie*, etc., arată o cantitate mare. *Jigăraie* e considerat ca un *jig* mare, intensiv. Prin apropiere de *jar* avem și forma metatezată *jărăgaiu*, tot cu înțelesul de « piroză » (dar și cu cel de « jăratec »).

Dar *jigăraie* mai însemnează și o boală de câini. În acest sens are la bază pe bulgărescul *žegarĭ* « câne cu limba scoasă din cauza căldurii » sau pe ungurescul *zsigora* « boală de câini ».

Cu acest *zsigora* unguresc se aseamănă, din punct de vedere formal, *jigoare*, întrebuințat în Ardeal, însă cu sensul de « arsuri pe gât ». Presupun că ung. *zsigora* este și cuvântul de bază pentru boala de câini numită la noi *jigodie*. Redarea lui *r* prin *d*, și invers, este explicabilă din punct de vedere fonetic și ea se găsește destul de des în diferite limbi [1]), nu trebue deci să surprindă

[1]) Pentru *r* > *d* (cf. grec. doric καδύκειον = atic κηρύκειον > lat. caduceus) nu pot cita decât pe *paparadă* (= păpară, în Ardeal) din săsește *paperęrę* —

într'un împrumut străin. Dacă la ea a colaborat și influența vreunui alt cuvânt (cf. *schilod*) nu putem ști. Subt influența consonantei inițiale din *jigodie* și *jigăraie* apare ungurescul *szigár* « slab » modificat în românescul *jigări* « slăbi ».

Din slavul *žignuti* (în sârbește cu înțelesul de « a împunge », în rusește « a lovi, a păgubi ») e împrumutat *jigni* al nostru, care în limba veche avea și sensul material de « a lovi, a atinge » (propriu « a arde cu o lovitură »). Și în înțelesul de « a căpăta un miros sau gust rău » (despre mâncările păstrate la loc închis, despre făină, etc.), recunoaștem aceeași imagine care stă la baza expresiei « făină încinsă » (cf. și sârb. *užežen* « rânced »).

Prin Vâlcea și Mehedinți se întrebuințează cuvântul *ojic*, cu sensul de « jeguială, usturătură pe gât » dar și cu cel de « putrigaiu » care e sârbescul *ožig* « flacără » (cf. și rus. *ožig* « vătrar, arsură pe corp, bube pe buze », cf. *ožiga* « urzică », *užigŭ* « prăpăd cauzat de foc »). Din sârb. *ožeći* și *užeći* (prez. *ožežem*, *užežem*) « a aprinde, a arde, a usca » e împrumutat verbul nostru *ojiji* sau *ujiji*, *ujuji*, « a usca (vreascuri pe lângă foc) », ca reflexiv: « a lua foc, a se aprinde »[1]).

Un derivat cu sufixul instrumental *-alo* e rusescul *žigalo* « țeapă de fier, înfierbântată în foc, spre a arde cu ea », trecută cu forma

---

unde modificarea de rostire este produsă și de disimilare — și pe *grumud-* (în derivatul *grumud'eu*) pe care O. Densusianu (*Țara Hațegului*, 55) îl aseamănă cu arom. *grumur* (din lat. *grumulus*, cf. și dacorom. *grumura*), în care cuvânt avem iar o disimilare și putem admite și analogia lui *grămadă*. Cu atât mai dese sânt cazurile de *d* > *r*. Precum în latinește această trecere s'a întâmplat mai ales înainte de labiale (*arvenire*, *armissarius*, cf. și românește *arvocat* < advocat), tot astfel la noi ea apare mai ales înaintea lui *l* (ceatlău > ceadlău > *cearlău*, cotlan > codlan > *corlan*, Codlea > *Corlea*, dâdlog și *dârlog*, germ. Handlanger > *horloangăr*, potlog > podlog > *porlog*, povidlă > *povirlă*, cf. DR., III, 823: trecerea e regulată la Sași: șprurl = Sprudel, șerl = Schädel, firl = Fiedel, hurl = huddeln, etc. Cf. G. Kisch, *Nösner Wörter und Wendungen*, p. 146, 161, 137, 45, 75, cf. și potlogar > pudligar (> săs. purligar) și a lui *n* (logodnă > *logornă*, obidnic > *obirnic*). Sporadic avem pe *d* trecut în *r* și în alte poziții (cf. lat. medulla și merulla Meyer-Lübke, REW. Nr. 5462, grec. *ἀβδέλλα* > Bova addeḍḍa, Reggio ardella), de ex. în arom. *arudic* în loc de *aluric* « lunec ».

[1]) Candrea în *Dicț. encicl.* dă etimologia justă pentru *ojiji*, dar crede, cu Tiktin, că *ujuji* ar fi alt cuvânt și adică paleosl. *usušiti* « a usca ».

jigală și cu același sens în graiul moldovean. Forma rutenească, *žihalo* « sârmă de fier înfierbântată, care se trece prin țeava pipei », apare în Bucovina, cu același sens, în cuvântul *jâhală* și, cu alt sufix, *jâhac*. Cu schimbarea lui *â* în *u* după *j*, avem, tot în Bucovina, și forma *juhală*. Schimbul între *h* și *v* apare în varianta *jivală* (*jivează*) și *juvală*. Dela aceste forme e derivat cuvântul *juvalaie* (și *javalaie* < *jâvalaie*) explicat în « Șezătoarea » (V, 103) prin: mulțime mare de d r a c i, de ț i g a n i sau de oameni « țigănetici », cu același sufix *-aie* pe care-l avem și în *hălălaie*, *harmalaie*, *sperlaraie*. Dacă n'am cunoaște toate variantele formale a lui *jigală*, cu greu ne-am închipui că el e cuvântul de bază a lui *juvalaie*, în care se face aluzie sau la țepile de foc cu care d r a c i i muncesc pe păcătoși în iad, sau la coloarea neagră, ca a fierului răcit după ce a stat în foc, a ț i g a n i l o r.

Rămâne să stabilim legătura cu tulpina slavă *žeg-* a cuvântului *iganie*.

La început, subt *jigănii* se înțelegeau numai insectele parazite care « mușcă » sau « pișcă » pe om: *Să stârpească păduchii de lemn, puricii, libărcile și toate jigăniile de prin casă* (Grigoriu-Rigo, *Med. pop.* II, 17). Cu timpul înțelesul s'a extins și asupra altor animale scârboase, târîtoare (precum șerpi, șopârle, broaște) sau monstruoase (precum balauri, scorpii) și numai în urmă asupra oricăror alte animale, dar mai ales asupra celor ce se dau la om sau mursecă vitele (lupi, urși, etc.).

Jiganie e la origine un abstract, care însemna « mușcătură, pișcătură » (de animal). Trecerea dela acest înțeles abstract la cel concret de « animal care pișcă sau mușcă » e un fenomen din cele mai obișnuite (cf. *căzătură* « om bătrân », *târîtură*, *lepădătură* « femeia depravată », *moliciune* « om moale », etc.). Îl avem chiar în familia de cuvinte cu care ne ocupăm, la *jigodie*, care nu însemnează numai « boală de câne », ci și « câne bolnav de această boală » și apoi « câne » (în înțeles batjocuritor sau disprețuitor). Aceeași trecere semantică o avem la *jigăraie*, care însă nu se întrebuințează numai despre câini, ci și despre « tot felul de păsări, galițe », sau « cobăi », cum li se spune prin Moldova și Bucovina. Acest cuvânt *cobaie* însuși era la origine un termen injurios, căci vine dela verbul *a cobi*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Interesantă e și derivarea lui *jiganie* cu suf. *-anie*, care nu s'a întâmplat pe teren slav, căci un abstract în *-anije* dela *žegǫ* ar trebui să fie *žeženije* (dela participiul *žežen*, cf. polon. *ożżenie* < **ožiženije*).

Sufixul *-anie*, care derivă abstracte verbale (*afurisanie*, *pățanie*, *petrecanie*, *pierzanie*, etc.), s'a adăogat la tulpina *jeg-* fără să fi existat vreodată un verb *a *jega*. Avem deci a face cu o nouă confirmare a celor spuse în DR. VII, 466—468, unde am arătat cum cei ce, alături de limba lor maternă, mai cunosc altă limbă, adesea formează în această limbă străină derivate greșite (**žeg-anije*) sau neuzitate, pe care apoi le introduc în limba lor. Dar acest *jiganie* e în același timp o ilustrare pentru justa observație făcută de A. Graur (*Noms d'agent*, p. 121) că există la cei ce creează derivate din cuvinte străine, conștiința că li se potrivesc tot sufixe de aceeași origine, de exemplu *-giu* la derivate dela cuvinte de origine turcească și, s'ar putea adăoga, *-lâc* la turcisme, *-șug* și *-ău* la împrumuturi din ungurește și *-anie* (frecvent mai ales în slavonisme bisericești, ca *grijanie*, *spovedanie*, *jalovenie*, etc.) în cazul nostru. Probabil că și cuvinte apropiate ca sens, precum *bâzdâganie*, *bidiganie*, *dihanie*, au contribuit la nașterea acestui derivat și la înțelesurile pe care le-a primit.

Alb. PREGATIS

În Bibliografia albaneză pe 1933 publicată de N. Jokl în « Indogermanisches Jahrbuch » XIX (1935), p. 147, se citează dintr'o scriere de A. Fishta, albanezul *pregatís* « bereite vor », care e calificat ca « sprachwidriger Neologismus ».

Avem unul din destul de numeroasele cazuri când scriitori albanezi cari și-au făcut educația în România introduc în limba literară albaneză termeni noi din limba noastră. Aceasta s'a putut întâmpla cu atât mai ușor în cazul despre care e vorba, cu cât lui *gatís* (*gatoj*) albanez îi corespunde *găti* românesc. De fapt, *pregatís* nu-i decât românescul *pregăti*, care și el este, precum se știe, un decalc după francescul *préparer*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RĂBDA

Spre a înțelege etimologia ce o propun pentru *răbda* în cele următoare, e necesar să ne dăm seama despre rolul important pe care-l are în limbă expresia glumeață.

Două exemple vor ilustra îndeajuns, cred, acest rol.

Când, în loc de *a luat-o la fugă*, zic *a luat-o la sănătoasa*, întrebuințez o asemenea expresie glumeață, foarte agreată în graiul mai mult sau mai puțin familiar. Ea se întemeiază pe proverbul: *fuga e rușinoasă, dar e sănătoasă*, atât de cunoscut, încât din el s'a putut extrage *sănătoasă = fugă*. Gândul celui ce a întrebuințat mai întâiu această expresie, completat cu părțile neexprimate, s'ar putea transcrie astfel: *a luat-o la* [*fugă, căci el a știut că fuga-i rușinoasă, dar e*] *sănătoasă*. Tot astfel se zice, în glumă, de cineva care nu va mai trăi mult că «îi bate coliva în piept», o contaminare între «îi bate inima în piept» și «îi vom mânca în curând coliva». Caracteristica multor expresii glumețe e, ca în cazurile de față, brevilocvența.

Tot o asemenea expresie scurtată stă la baza lui *crăp = mănânc*. În loc să se zică unui flămând căruia i se dă de mâncare: *na, mănâncă până vei crăpa*, i s'a zis, scurt, *na crapă!* În acest caz nota glumeață reiese însă și din altceva decât din brevilocvență. Avem a face cu ceva mai mult decât cu o metonimie (efectul în loc de cauză) și cu o hiperbolă (cum ar fi în: *mă prăpădesc* de râs, *mor* de dor), avem o exagerare voită, o deformație caricaturală.

Exagerarea unei note pe seama celorlalte, spre a produce umor sau spre a satiriza, pe care o întrebuințează un caricaturist, se întâlnește și în limbă. O chelie mare cu trei linii închipuind trei fire de păr era pe vremuri formula prin care caricaturiștii caracterizau pe Bismark; o barbă lungă e nelipsita caracteristică în caricaturile lui Iorga. Tot astfel, cei ce au scornit poreclele *Cheleș*, *Barbă-lată*, *Schiopu*, *Lungu*, *Grosu*, lat. *Naso*, etc., n'au făcut decât caricaturi linguistice, caracterizând pe anumiți indivizi prin scoaterea în evidență numai a unei particularități semnificative a lor. Deosebirea e numai că desemnul-caricatură își păstrează totdeauna nota sa sartirică sau umoristică, pe când expresia-caricatură și-o pierde cu timpul, ca la atâtea porecle devenite nume proprii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A o lua la sănătoasa nu și-a pierdut încă nota glumeață. Tot astfel *a crăpa*, cu înțelesul de « a mânca », se întrebuințează, atât la noi cât și la Aromâni, mai mult în graiul familiar. Totuși sânt unele regiuni, în care această notă stilistică e pe cale să dispară. Astfel am asistat la un dialog între o moldoveancă și fiul ei. Mama susținea că nu întrebuințează pe *crăpa* = « mânca » decât în glumă și mai ales în ciudă: *Tot zice că nu gătesc bine și uite-l cum crapă!* Fiul, dimpotrivă, la care am auzit expresia: *toată noaptea m'au crăpat puricii*, susține că pentru el *crăpa* e sinonim cu *mânca*, fără vreo nuanță stilistică. Cât de mult s'a șters înțelesul original de « a plesni » al lui *crăpa*, se vede din următorul pasaj din romanul « Răscoala » de L. Rebreanu (ed. I, vol. II, p. 30): Baba Ioana e necăjită că după ce o viață întreagă s'a muncit să-și hrănească copiii, aceștia, ajunși să-și aibă gospodăriile lor, îi trimit mereu pe copiii lor pe cap. « Te trimite nemâncat, să te hrănesc eu, că nu v'am hrănit destul! » — bufni baba Ioana. « Vezi că-i mămăliga pe masă... și oala cu lapte pe vatră. Du-te și *crapă până-i plesni!* ».

Dacă *a crăpa* însemnează « a mânca până la saturație », care e noțiunea opusă în limba română? Tocmai *a răbda*, adică « a nu avea cu ce-ți potoli foamea ». Damé traduce bine acest cuvânt în franțuzește prin expresia familiară « se brosser le ventre ». De fapt, când zic *rabdă*, fără complinire, mă gândesc, ca Român, mai ales la foamea (sau setea), frigul (sau căldura) ori durerea (fizică sau morală) pe care cineva o *supoartă fără să i se poată împotrivi* (« soufrir avec patience, endurer sans se plaindre » la Damé, « geduldig hinnehmen » la Tiktin).

Să ne închipuim că baba Ioana din romanul lui Rebreanu nu e numai plictisită de nepotul flămând care-i vine mereu pe cap, ci că e și rea sau măcar hotărîtă să nu-i dea de mâncare. Care ar putea fi cuvântul care să exprime cu ciudă, exagerând și în batjocură, tocmai contrariul dela *crapă* = mănâncă până vei plesni? Dacă ne dăm seamă că o foame, sete, frig sau durere mare se exprimă, hiperbolic, prin « turbate », ne-am putea închipui că refuzul « caricatural » al babii Ioana ar fi *turbează!* Iar dacă ne gândim că în latinește se zicea de asemenea *fames* sau *sitis rabida*, atunci ajungem fără greutate la un **rabida!* ca traducere latină a lui « turbează! ». O asemenea expresie era posibilă mai ales într'o vreme

BCU Cluj / Central University Library Cluj

când turbarea era una din cele mai crâncene boale, cu atât mai crâncenă cu cât era fără leac și durerile ei cumplite trebuiau suportate fără nădejde de vindecare și fără putință de împotrivire (nuanțe de sens cuprinse și în *răbda* al nostru).

De sigur că în argumentarea precedentă e multă construcție, că sunt imaginate situații care, poate, n'au existat niciodată. Dar mă întreb: dacă printr'un accident oarecare, precum ele se ivesc adesea în istoria limbilor, *crăpa* și-ar fi pierdut sensul originar de « éclater, crever, fendre » și ar fi rămas numai cu cel de « manger », oare am putea să nu-l derivăm din latinescul *crepare?*

Acest « accident » pare să i se fi întâmplat lui **rabidare.* Marea răspândire pe care o are familia acestui cuvânt în toate limbile romanice, ne face să presupunem că el a existat odinioară și la noi, și că l-au întrebuințat și strămoșii noștri, atât în sens propriu cât și figurat.

Mai târziu s'a întâmplat la noi un fapt curios. Pe când în derivatele *turbura* și *turbure* păstrăm înțelesul originar de « troubler » și « trouble » al cuvântului latinesc, *turbo, -are*, ca verb simplu, a primit dintre toate limbile romanice numai în românescul *turba* și în albanezul *tërbonj* sensul de « être pris d'un accès de rage ». Care a fost cauza acestei modificări de înțeles și de ce ea s'a produs tocmai în regiunile noastre, nu putem ști. Presupunem însă că ea stă în legătură cu viața pastorală româno-albaneză, în care turbarea câinilor (și a lupilor) trebue să fi jucat un rol important. Din momentul când alături de **rabidare* a intrat în limbă și *turbare*, unul din cele două sinonime putea să devină de prisos sau să se conserve numai într'un înțeles figurat sau derivat. Ceea ce pare a fi fost cazul lui *răbdare.*

Cel ce dă etimologia unui cuvânt românesc e într'o situație cu mult mai grea decât cel ce lucrează pe terenul etimologiei franceze sau italiene. Când etimologia presupune o evoluție semantică mai complicată, lipsesc textele medievale în care se pot atesta etapele acestei desvoltări. Între ultima atestare latină a lui *rabidus* și între cea dintâiu atestare română a lui *răbda* au trecut peste 1.000 de ani. De unde să iei deci documentele care să-ți confirme presupunerile?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Totuși avem și noi une-ori mijloace de a dovedi că o etimologie e bună sau nu. Aceste mijloace pot fi, ca în cazul nostru, de natură

formală. Dacă din punct de vedere semantic explicarea ce am dat-o în cele precedente mi se pare preferabilă celor de până acum [1]) ea e singură care poate explica forma aromânească *aravdu* față de dacoromânul *rabd*.

Într'adevăr, jocul între *vd* (< *ud*) aromân și *bd* dacoromân într'un element latin nu se poate înțelege altcum decât dacă admitem că din *rabidus* s'a născut încă pe teren latin vulgar și într'o epocă destul de veche o formă sincopată **rabdus* (ca *rig(i)dus*, *frig(i)dus* etc.), din care derivă *rabd* al nostru. Alături de această formă sincopată trebue să fi existat — poate în formele accentuate pe terminație — și forma nesincopată *rabidare*, care, prin stadiul **ravidare* a ajuns la **raudare* (cf. cavitare > cauta, etc.), păstrată în arom. *arăvdare*.

Cum celor mai multe derivate în *-ĭdus* le corespund în latinește abstracte în *-or* (*arere—aridus — aror*), iar în latina vulgară și forme contaminate de felul lui *ardor* (*aridus* + *aror*) sau *caldura* (*cal(ĭ)dus* + *calura*, cf. Meyer-Lübke, « Archiv f. lat. Lexikographie » VIII, 313—319), s'a putut naște și o formă **rabdor* sau **rabdura*, care pare a fi existat la noi, judecând după *răbduriu* (cf. *alburiu* din *alboare*), al cărui sufix nu poate fi explicat altminteri, căci un *-uriu* d e v e r b a l nu există la noi.

O singură piedecă de natură formală se opune — la aparență — etimologiei lui *răbda* din **rabidare*. Sunt formele *rebda*, *să reabde*, pe care le întâlnim în literatura veche și în unele regiuni și în rostirea de azi. Ele l-au făcut pe Densusianu (*Hist. langue*

---

[1]) Cihac (I, 224) a propus **re-obdurare*. Lui Herzog (DR., I, 222—224 și V, 483—497) nu i-a fost greu să respingă această etimologie, pe care, afară de Weigand (« Balkan-Archiv », II, 260), n'a mai aprobat-o nimeni. Herzog pleca dela *rig(i)dare* « a face rigid », aducând în sprijinul etimologiei sale analogia lui *îndura*, care la origine însemna « a face dur ». Cred însă că *rig(i)dus* la noi s'a desvoltat în direcția sensului lui « erectus », pe care-l avea și în latinește, precum dovedește *ridica* « ériger, élever, dresser », pentru care am propus etimologia **rigidicare*. Nici Giuglea (DR., IV, 380—381) nu admite explicarea semantică dată de Herzog și pleacă dela un **regĭdare*, dela *regere* « a conduce, a cârmui, a stăpâni », apoi « a (se) stăpâni, tolera, suferi, suporta ». Un derivat în *-ĭdus* dela verbul t r a n s i t i v *regere* e însă greu de admis (cf. Stolz-Schmalz, *Lat. Gramm.*,[5] p. 227). Tiktin, deși nu cunoaște originea cuvântului, totuși crede că e « sicherlich Erbwort ». Într'adevăr, pentru oricine s'a ocupat la noi cu cercetări etimologice, originea latină a acestui cuvânt, este sigură.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

roum. II, 82) să considere formele cu *e* și *ea* ca originare și pe cele cu *ă* și *a* ca desvoltate din ele, iar pe Herzog (*l. c.*) și pe Giuglea (*l. c.*) să caute o etimologie cu *re-* latinesc. După cele arătate de mine în « Convorbiri literare » XXXIX, 319—320 și mai ales în DR. IV, 764—777, prefacerea lui *rabde* în *re(a)bde* pe teritoriu dacoromân s'a putut întâmpla deodată cu schimbarea lui **rapede* (< lat. *rapĭd-*) în *re(a)pede*, în vremea când strămoșul *race* (< recens) și *rale* (plur. feminin dela *rău*) au devenit *re(a)ce* și *re(a)le*, din cauza poziției moale următoare. Avem deci un caz perfect asemănător cu pluralul *fe(a)țe* în loc de *fațe* (< facies) după analogia lui *fată* (< feta) cu plur. *fe(a)te* (< fetae).

SEXTIL PUȘCARIU

Arom. MAMĂ « Kinderpapp », rum. MĂMĂLIGĂ « Polenta »

Capidan hat (DR. 7, 153) das Simplex von *mămăligă* im Aromunischen gefunden und zwar in der Bedeutung « orice mâncare făinoasă care se dă ca hrană pruncilor ». Er geht von lat. *mamma* « Brust, Zitze » aus, das dann zu « Kindernahrung, Kinderpapp » geworden wäre, Pușcariu in einer Anmerkung ebenda möchte wegen des Suffixes von *mămăligă* von *mamilla* ausgehen. Mir scheint dass Capidan eine Urbedeutung des romanischen *mamma* gefunden hat, die nur zufällig auf romanischem Gebiet selten belegt ist: bei solchen Kinderwörtern darf man ruhig die Bedeutungen der Überlieferung gegenüber weitherzig ansetzen: ein Kinderwort bedeutet natürlich alles, was in den Bereich des Kindes tritt: Essen, Mutterbrust, Mutter, Vater usw., besser gesagt: in ihm sind unsere Erwachsenenbegriffe noch ungesondert. Vgl. das parallele *pappa* in der Varro-Stelle: « cum cibum ac potionem buas ac pappas vocent, et matrem mammam, patrem tatam », wo schon eine sekundäre Differenzierung behufs Vermeidung von Homonymen eintrat: in Wirklichkeit sind *pappa* wie *mamma*, *atta* ursprünglich für all diese Begriffe *zusammen* gebraucht worden, vgl. das griech. Kinderwort *pappa* « Vater » und die Sippe von ital. *babbo* « Vater ». Varro spiegelt eine sekundäre Regelung wieder, parallel dem Zustand, den Capidan für rumänische Dialektgebiete feststellt, wo

BCU Cluj / Central University Library Cluj

mamă « Kinderpapp » dasselbe Wort in der Bdtg. « Mutter » verdrängt hat (daher für dieses *ată*, *dadă* usw. eintreten). Ein *pappa* das in den Glossen in der Bedeutung « mamelon » auftaucht (Graur, *Les consonnes géminées en latin* S. 194), ist nicht überraschender als das *mamma* « *Kinderpapp », das Capidan entdeckt: hat.

Zufällig haben wir einen literarischen Beleg für dies *mamma* « Kinderspeise » in einer Stelle bei Restif de la Bretonne erhalten, auf die E. Rolland *Rom.* 25, 592 aufmerksam gemacht hat: « *Maman* est le nom que les enfants à la mamelle donnent à leur mère, à leur ayeule, à leurs nourrices... *maman*, pour ceux un peu plus grands, signifie du pain, du gâteau et toute espèce de nourriture propre aux enfants ». Diese Stelle zeigt die Ungeschiedenheit der Begriffe « Mutterbrust » und « Kinderspeise » in dem Lautnexus *mam*. Rolland hat, wie REW[3] s. v. *mamma* richtig sagt, Unrecht, das frz. *du nanan* mit diesem *maman* zu verknüpfen, da *nan-* (cf. ital. *ninna-nanna* « Wiegenlied », sp. *niño*, ital. *nonno* usw.) eine ähnliche Kinderwortsippe ist. Ich kenne aus Mallorca (aus Alcovers Märchen) ein *nyam nyam* (Lockwort um die Kinder zum Essen zu bringen), das wahrscheinlich auf der ganzen Welt verbreitet ist. Frieda Kocher, Reduplikationsbildungen im Französischen und Italienischen S. 23 verzeichnet jura. *meme* « Milch », *memem*, morv. *faire mamanne* « Tätigkeit des Essen und Trinkens », mail. *gnam gnam* « Speise » usw.

Eine andere Erklärung des Suffixes von *mămăligă* als die Puşcariu's ist die bei Pascu, *Sufixele româneşti* S. 249 angedeutete *(-ulă + -igă)*.

LEO SPITZER

Istambul.

BĂRĂGAN

După Hasdeu, *Et. Magn.*, III, 2481—2482, avem: 1) *Bărăgan* sau Baragan, n. pr. « plain très étendue et inculte dans le district de Ialomitza, entre le fleuve Ialomitza et le Danube »; 2) *bărăgan*, s. a., « lieu inculte, désert en général ». Tiktin, *Dicţ. rom.-germ.*, 156, ne spune acelaşi lucru.

Avem frumoase descrieri ale *Bărăganului* de V. Alecsandri (*Poezii*, III, 89), Al. Odobescu (*Pseudo-kynegetikos*, 7), etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cihac, *Dict. d'ét. daco-rom.*, II, 6, derivă *Bărăganul* la început din rus. *balaganŭ* « baraque d'été des Kamtchadales, échoppe de saltimbanque dans les foires »; apoi renunță la această etimologie și propune turc. *bî-âbân*, vulg. *bejâban* « plaine inculte, désert ». Șăineanu, *El. turc.*, p. 116, îl derivă din turc. hibrid *berr-ijaban* < arab. *berr* « champ » + pers. *jabân* « désert », din care s'ar fi desvoltat mai întâi *baraban*, apoi *Baragan*. Jireček (*Einige Bemerkungen über die Überreste der Petschenegen und Kumanen*, etc., în *Sitzungsber. d. Böhm. Gesellsch. d. Wiss.*, 1880, p. 11) crede *Bărăganul* de origine pecenegă ori cumană. D-l Iorga (*Mélanges offerts à Schlumberger*, I, 21) identifică numele *Bărăganului* cu ἐμβολὴ Βεριγάνων, cetire greșită în ediția din Bonn a cronicei l i Nikephoros (*Breviarium*), în loc de Βεριγάνων (cf. ed. De Boor, Leipsig, 1880, p. 73, și P. Mutafčiev, *Bulgares et Roumains dans l'histoire des pays danubiens*, Sofia, 1931, p. 156—157). D-l Rásonyi, în *Archivum Europae centro-orientalis*, Budapest, I—1935, p. 226—227, n. 12, îl scoate la origine nume de persoană (citând dintr'un cântec eroic din regiunea Minussinsk numele eroului *Barakanŭ*), care nu se poate despăți de numele de loc *Baragan* din Crimeea, spre sud-est de Karasubazar, etc., și-l derivă (cu semnul întrebării) din *bara* « nom d'un médicament » și *quan* « nom de dignité ».

Hasdeu, *l. c.*, îl pune în legătură cu *bară* « baltă », *băracă*, *bărăciune*, *bărâce*, *bărăcie*. Din *bară* s'ar fi desvoltat cu sufixul *-ac*, *-ag*, *barac*, *barag*, iar din acesta cu sufixul intensiv *-an Bărăgan* « grand marais, grand étang, grand étendue d'eau stagnante » [1]).

Această etimologie și-o întemeiază Hasdeu pe faptul că: « Regiunea întreagă învecinată cu Dunărea a fost totdeauna privită la noi de popor ca b a l t ă, și tocmai de aceea vântul sudic se chiamă B ă l t ă r e ț. Acea baltă, negreșit, nu era Dunărea, ci numai zona marelui fluviu. Aceasta e mai cu seamă potrivit în privința jude-

[1]) Să se compare *Baracul* în Brăila și Vlașca, *Baraca* în Râmnicul-Sărat, pe care I. Iordan, *Rum. Toponomastik*, II—III. Teil, Bonn u. Leipzig, 1926, p. 197, le derivă din *barac*, *-ă* « câne flocos la păr și cu mustăți mari la bot » < turc. *barag* « chien poilu, chien de chasse, grand épagneul originaire de Tartarie et de Sibérie », *Bărăcești* în Prahova. Tot așa și n. pers. *Barac*, derivat de V. Bogrea, *Dacoromania*, II, 413—414, tot din *barac* « câne » < turc. *baraq* « Pudel » (cf. și srb., bg. *barak*, idem). Cf. și Rásonyi, *l.* c., p. 231, n. 51.

ţului Ialomiţa, unde Dunărea se bifurcă prin aşa numita « Borce », astfel că într'o epocă oarecare o vastă întindere de pământ de acolo trebuia să fi fost pururea acoperită de ape stătătoare sau mocirle, adică de ceea ce se chiamă româneşte b a r ă. *Baraganul* nu este altceva decât o imensă mlaştină secată, care a rămas nesănătoasă şi neroditoare ».

Hasdeu citează două documente în care întâlneşte mai întâiu numele *Bărăganului*.

În cel dintâi, care este din 1579 (*Cuv. den bătr.*, I, 259), se vorbeşte despre « drumul *Bărăganului* » (през пѹт бърагановъ). Acest document poate să ne arate: 1) că forma cu *ă* este mai veche decât forma cu *a* în silaba întâia, deci *Baragan* ar fi o asimilaţie din *Bărăgan ;* 2) că numele nu poate fi turcesc propriu zis, ci, dacă este de origine turcă, poate fi cel mult cuman ori peceneg.

Al doilea document este din anul 1615 (Cond. MSS. a mănăstirii Hurezu, f. 410, în Arh. Statului din Bucureşti). Acesta ne spune: « de-aciia în lacurile albe, de-aciia în lacul cu crucea, la puţul lui B ă r ă g a n, în lacul care să chiiamă al satului », şi este potrivit să ne arate că *Bărăgan* ar putea fi la origine nume de persoană, cum crede şi Rásonyi, *l. c.*

Într'un al treilea document dela 1816 se vorbeşte de « *Boroganii* de sus..., *Băraganii* tătăreşti » (« Uricariul », XI, p. 321).

Fie că este vorba de un apelativ, fie că este vorba de un nume de persoană dela care trebue să pornim pentru a explica numele topic *Bărăgan* (cf. n. pers. *Vivor*, *Furtună*, *Vântu*, *Crivăţ*, slav. *Sěverъ* alături de topicele *Bihor*, *Viforlat*, *Vihorlat*, *Viforoasa*, *Vânta*, *Severin*, etc.), originea cumană sau pecenegă a acestuia pare a fi foarte probabilă. Şi anume în această direcţie ne trimite ciagat. *borayan* « Schneesturm », turkest. oriental, kirgiz *burayan* « heftiger Sturm, Wirbelwind, Wind mit Schnee und Regen », osm. *burayan*, *borayan*, idem, un derivat al radicalului *bora-* « stürmen » (cf. şi *boran*, *buran* « Sturm, Schneesturm »), pe care Radloff, IV, 1662, 1808, 1818, îl pune în legătură cu gr. *βορεάς* « der Nordwind, ein heftiger Wind, der Sturm » (cf. şi Németh Gy., *A honfoglaló magyarság kialakulaśa*, Budapest, 1930, p. 52, Nr. 3). Din *borayan* s'ar fi putut naşte forma *Băragan*, iar din aceasta *Bărăgan*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În cazul când trebue să pornim dela un nume de persoană, cum mi se pare mai probabil, sensul de « lieu inculte, désert en général » este ulterior.

BARANCĂ

La I.-A. Candrea, *Dicționarul enciclopedic ilustrat « Cartea Românească »*, p. 123, găsesc, fără etimologie, cuvântul *barancă* (plur. *-ance*) s. f. « piele de miel tăiat îndată după fătare, sau dela acela a cărui mamă a fost junghiată până a nu făta ».

Barancă nu se poate despărți de ung. *bárányka* « mielușel », diminutivul lui *bárány* « miel », care derivă din slavul *baranъ* « aries », « vervex », din care de asemenea am putea avea un diminutiv derivat cu suf. *-ъko*, *-ьko*.

BEDEARCĂ

În același dicționar, p. 137, găsim cuvântul *bedearcă* cu sensul « un fel de covățică de lemn, găurită deasupra, în care se pune chiagul de strecurat », pentru care se trimite la rut. *breda*. Într'adevăr este vorba de o formă cu *b-*, deci *bederke*, a ungurescului *vederke*, diminutivul lui *veder* < slav. *vědro ;* comp. și *vadră*.

BOACĂNĂ

I.-A. Candrea în *Dicționarul enciclopedic ilustrat « Cartea Românească »*, p. 154, interpretează cuvântul *boacănă* prin « nepricepută, neghioabă, prea din cale afară de prostească », iar *Dicț. Acad. Rom.*, I, p. 584, ne spune că se găsește numai în expresii ca *A făcut-o* sau *a făcut una* (*prea*) *boacănă* = « prea de tot, de oaie »; *alta mai boacănă* = « mai lată », etc.; că se întrebuințează familiar, spre a caracteriza o acțiune neașteptată, nepricepută, prostească, nepotrivită, cum se vede din următoarele exemple: Dacă le făcea... acestea d-l Lesviodax... apoi cu cât mai boacăne le croiau... predecesorii d-sale (Hasdeu, *Istoria critică a Românilor*, I, București, 1875, p. 126). *L-am prins cu alta mai boacănă* (Caragiale, *Teatru*, I, 134, la Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, 203). *Câte-ai făcut boacăne de când m'ai luat și până acuma, toate-au fost cum au*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

fost; dar asta le-au făcut vârf (*Șezătoarea*, IX, 53). *Și li-i frică să n'o necăjească* [pe Dochia] *și să le aducă altele și mai boacăne* (C. Rădulescu-Codin și D. Mihalache, *Sărbătorile poporului, cu obiceiurile, credințele și unele tradiții legate de ele*, București, 1909, p. 33). *Ai mai făcut și altele boacăne de tot* (Ghibănescu, *Baba Vodoaia și Dascalul Dumitrache*, Iași, 1895, p. 37, la Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*).

Boacăne este numele unor jocuri de copii (Slobozia-Conache, în Covurlui, Hasdeu, *Chest.*, III, 402).

Întrebuințarea cu funcțiune adjectivală, găsită la Alecsandri, *Teatru*, 1313 (*Orice privesc, e boacăn, trist, urît*), este neobișnuită.

Boacănă din punct de vedere etimologic, evident, este identic cu ungurescul *bakkana*, *bakkanó* « groapă (în drum) », « hop », « loc care scutură », « izbește », etc., iar acesta derivă din *bakkan* « izbesc », « scutur », etc. Să se compare și: *bele-bakkant* « a se amesteca fără rost în vorbă » (*Jobb lett volna, ha bele sem bakkantsz*), *elbakkant* (*elbakkantja magát* = « elszólja magát » = « a o sfecli », « a greși în vorbă », *No te ugyan szépen elbakkantottad magad*), *kibakkant* « a flecări », « a trăncăni », « a spune ceva ce nu trebue » (*Ez az ostoba gyerek ott volt, azután szépen kibakkantotta*) la Szinnyei, *Magyar tájszótár*, I, 86. Am auzit expresia ungurească *Ime a bakkanót!* = « iată lucrul neașteptat » sau « ciudat » și *Ez aztán bakkanó!* « Aceasta apoi este boacănă! ».

Să se compare și expresia românească *dă în gropi* despre omul prost: Tu numai nu dai în gropi, de prost ce ești! (Creangă, *Pov.*, 52).

MONT

La Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, 1008, găsim cuvântul *mont* cu sensul de « Stumpf », « Stummel », deci « ciuntitură, bont, partea care rămâne după retezarea unei mâini, unei cozi », și se dau exemplele: *I s'au curmat mâinile de au picat palmele dela încheetură în jos, și el au rămas ciunt, numai cu monturile de mâini* (Sbiera, *Pov.*, 31). *Coada vacilor bune este lungă și stufoasă, iar montul cozii ajunge la genunchi* (*Lit.*).

În *Dicționarul enciclopedic* « *Cartea Românească* » al lui I.-A. Candrea, după ce se dă acest sens și unul din exemplele de mai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

sus, se adaogă: « *Pr. ext. pl.* Resturi, rămășițe: *au rămas niște monturi de cafea neagră* (Ștefan Pașca, *Glosar dialectal*) ».

Amândouă dicționarele citate trimit pentru etimologie la *bont* « ciuntit, cu vârful retezat, ciung », a cărui etimologie n'a fost lămurită până acum.

Nu putem spune cu siguranță dacă în cele două sensuri avem de a face cu un singur cuvânt, ori este vorba de două omonime cu sensuri apropiate. Ceea ce putem spune, este că *mont* cu sensul de « resturi, rămășițe » este identic cu ung. *mont* = « törköly » = « rămășițele de pe urma stoarcerii strugurilor », « trevere », « drojdii » (Szinnyei, *Magyar Tájszótár*, I, 1474), pentrucă găsim lămuriri în *Magyar Nyelőr*, XXVIII, 219 și 276, unde se arată că acest cuvânt se găsește, cu sensul de « trevere », mai întâiu într'o însemnare din anul 1628, apoi în Sălagiu, Ugocea. În Makó se numește *montliszt* făina cea mai fină, în vreme ce făina mai proastă are numele de *kenyérliszt*.

Redactorul arată că *montliszt*, *muntliszt*, care se aude și dincolo de Dunăre, este identic cu germ. *Mundmehl*.

N. DRĂGANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

GEOGRAFIE LINGUISTICĂ

1. PĂSTORITUL ROMÂNESC ÎN CARPAȚII POLONI

în lumina *Atlasului linguistic al Poloniei subcarpatine*

Metoda de cercetare inițiată de Gilliéron s'a dovedit foarte fecundă. Atlasele linguistice au devenit instrumente de cercetare științifică indispensabile în dialectologie. Ele sunt, în același timp, depozitele patrimoniului linguistic al unei colectivități într'un anumit moment istoric. Creată de Latini, această metodă de cercetare a trecut la Germani, apoi la Slavi. *Atlasul linguistic al Poloniei subcarpatine* este cel dintâi atlas linguistic slav [1]). El apare tocmai în momentul când se renunță la inițiativa unei realizări în stil mare a unui *Atlas linguistic al tuturor limbilor slave.*

La primul Congres al slaviștilor ținut la Praga, în anul 1929, s'a luat inițiativa alcătuirii unui atlas linguistic al lumii slave. S'au format comitete naționale, cari aveau să se ocupe cu realizarea acestei grandioase opere în fiecare țară și s'a alcătuit un comitet central, care avea să coordoneze și să îndrumeze lucrările, asigurând, în același timp, coheziunea lor. În fruntea acestui comitet central stătea decanul linguisticei indo-europene A. Meillet, având ca secretar pe slavistul dela Strasbourg, L. Tesnière. Comitetele naționale aveau în fruntea lor pe cei mai distinși specialiști în materie. Intenționând să se introducă în acel atlas și punctele minorităților slave

[1]) *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel slovène par* Lucien Tesnière, Paris 1925, este închinat monografiei unei chestiuni.

dela noi, a fost rugat d-l Sextil Pușcariu să ia conducerea Comitetului românesc, în care intrau d-l E. Petrovici și autorul acestor rânduri.

Au fost alcătuite chestionarele ținându-se seama de problemele interslave — comune tuturor limbilor slave — și de cele particulare, caracteristice fiecărei limbi slave. Opera însă s'a dovedit irealizabilă, așa cum a fost concepută. Conducătorii și-au dat seama că nu pot asigura coheziunea unei lucrări concepute pe un plan prea vast. De aceea Comitetul central, raportând dificultățile ce a întâmpinat celui de al doilea Congres al slaviștilor, ținut în toamna anului 1934 la Varșovia, și-a dat demisia, lăsând fiecărui Comitet național libertatea să caute metodele și mijloacele cele mai proprii pentru atingerea scopului.

În timpul aceluiași Congres dela Varșovia, a fost prezentat *Atlasul linguistic al Poloniei subcarpatine* alcătuit de M. Małecki și K. Nitsch și tipărit de Academia Polonă din Cracovia, cu sprijinul primit din partea Fondului Culturii Naționale din Varșovia, în anul 1934 [1]).

Atlasul linguistic polon se alcătuește dintr'un album de 500 hărți, format 42 cm/20 cm și dintr'o lucrare de 112 pagini, care expune istoricul atlasului, arătând principiile de care s'au condus autorii la alegerea punctelor cercetate, la alcătuirea chestionarelor, la metoda de lucru a anchetatorilor. În partea a doua a acestei lucrări se dau știri despre satele anchetate și despre subiecte, se prezintă un indice al hărților și un indice al localităților. De asemenea se publică aici chestionarul cu care s'a lucrat pe teren, cuprinzând 942 de întrebări. Partea a treia cuprinde indicele de cuvinte, mai întâi cele polone, apoi cele nepolone: lasice (cehe), slovace, lemce (maloruse).

Împotriva opiniei lui Gilliéron, care a găsit în Edmont un anchetator excepțional, autorii poloni cred că anchetatorii trebue să fie dialectologi încercați. Ei exprimă o rezervă cu privire la metodele geografiei linguistice aplicate în romanistică.

[1]) M. Małecki, K. Nitsch, *Atlas językowy Polskiego Podkarpacia. Część I. Mapy, Część II: Wstęp, objasnienia, wykazy wyrazów.* — Polska Akademja Umiejętnosci. Z zasiłku Funduszu Kultury Narodowej. Kraków 1934.

Prin Polonia subcarpatină se înțelege regiunea muntoasă și deluroasă a Poloniei sud-vestice, cuprinsă între frontiera linguistică polono-cehă din Silezia până la frontiera polono-ruteană, spre răsărit pe linia râului San. Spre Sud ajunge această regiune până unde se găsesc Polonii în masă compactă, dincolo de frontiera politică a Poloniei, iar spre Nord ea atinge linia care leagă orașele Oświęcim-Bochnia-Łancut. Regiunea aceasta prezintă un deosebit interes linguistic prin faptul că ea are un trecut istoric foarte variat și prin faptul că în el intră și câteva puncte din alte limbi slave.

Au fost cercetate 5 puncte din regiunea sud-vestică a Sileziei-Teșen (între acestea 1 din dialectul ceh « lasic »), 1 punct în Silezia superioară, 2 puncte în regiunea Czadek, 4 puncte în Orava (între acestea un punct slovac), 23 puncte în regiunea deluroasă a Poloniei mici (între acestea 2 rutene « lemce »), 4 puncte în Spiș (între acestea unul slovac). La un loc s'au cercetat 39 de sate (puncte geografice), dintre care 34 polone, 1 ceh, 2 slovace, 2 rutene.

Punctele nepolone au fost înglobate în rețeaua punctelor polone cu intenția de a arăta că unele isolexe se țin de versantul Carpaților, fără considerare la apartenența linguistică a populației respective. La alegerea punctelor s'a ținut seama de distanța dintre ele, dar mai mult de situația lor față de orașe și în deosebi de cunoștințele dialectologice asupra punctului respectiv. Distribuția lor deci nu este mecanică. S'a constatat adesea pe teren, că unele fenomene linguistice scapă printre ochiurile rețelei, chiar când aceasta este destul de deasă.

Chestionarul cuprindea, în prima redacție, vreo 700 de întrebări, dintre care peste 100 erau de gramatică. Pe teren însă numărul întrebărilor a sporit la aproape 900, intrând în acestea și chestiunile etnografice, iar după anchetarea a șase puncte, la începutul anului 1930, numărul întrebărilor s'a urcat la 1000. Cu acest chestionar s'a lucrat până la sfârșit. Dintre răspunsurile la aceste 1000 de întrebări au fost alese pentru atlas peste 500.

Din experiența făcută, autorii accentuează, cu toată puterea, necesitatea ca fiecare întrebare să fie formulată foarte precis și să se prevadă mai multe răspunsuri posibile la aceeași întrebare, căci puterea de invențiune și memoria chiar a celui mai încercat explorator, se reduc cu totul, după o anchetare mai îndelungată.

BCU Cluj / Centrul Universitar Library Cluj

Condițiunile de recrutare a bunilor informatori sunt cele recomandate de toți anchetatorii: să fie localnici, să fi locuit permanent în localitatea respectivă, să aibă vârsta între 45 și 60 de ani — fără a face din aceasta o dogmă — să fie, pe cât posibil, analfabeți, să aibă darul povestirii și să fie recunoscuți de cei din sat că vorbesc graiul localnic.

Autorii au renunțat cu totul la intelectualii satelor, cari mai mult strică decât ajută în anchetele linguistice. Ei recomandă ca ancheta să se facă în prezența mai multor locuitori ai satului, folosindu-se pe lângă subiectul principal și unul secundar, care va avea să completeze lacunele celui dintâi. Dacă de exemplu subiectul principal este un agricultor, cel secundar va trebui să fie păstor. Prezența celorlalți săteni este un control și un stimulent pentru subiectul anchetat, care poate auzi, imediat ce greșește, admonestarea celorlalți: « pe la noi nu se spune așa ». Unul din principiile fundamentale de care trebue să se conducă anchetatorii este: să nu se grăbească niciodată.

În sfârșit autorii atlasului linguistic polon recunosc insuficiența și artificialitatea anchetelor prin chestionare și arată greșelile posibile în acest fel de anchete necesare și singurele cu putință de executat în practică.

Transcrierea s'a făcut în alfabetul fonetic întrebuințat în slavistică, introducându-se, când nevoia a cerut, semne grafice speciale, a căror lămurire se dă pe foaia de titlu din fruntea albumului.

Atlasul linguistic al Poloniei subcarpatine are pentru noi o valoare deosebită și din alte considerațiuni decât acele ale dialectologiei slave. Regiunea studiată în acest atlas este o parte din teritoriul călcat de păstorii români, cari au trăit pe aici cu turmele lor, aducând cu ei o cultură păstorească și o vieață economică nouă. Urmele acestor păstori, cari s'au topit în populația locală, vădindu-se uneori în înfățișarea antropologică și în etnografia locală, dăinuesc până astăzi în toponimia și în graiul populațiilor carpatine.

Din punct de vedere istoric problema migrațiunilor românești a fost studiată de mulți autori în repetate rânduri; studiile linguistice și de toponimie sunt mai puține. Dintre acestea voiu aminti pe cele ale lui Miklosich și Kałużniacki (Über die Wanderungen der Rumunen in den dalmat. Alpen und den Karpathen [Denkschr. Wien. Akad. phil.-hist. Cl. XXX, 1880]), ale lui Malinowski (O niektórych

BCU Cluj / Central University Library Cluj

wyrazach ludowych polskich [Rozprawy Ak. Um. Ser. II, t. 2]), ale lui St. Wędkiewicz (Zur Charakteristik der rumänischen Lehnwörter in Westslavischen [Mitteilungen des rum. Inst. Wien I (1914)), De quelques emprunts du slave occidental en roumain [Rocznik Slawistyczny VII]) și Dialekly rumuńskie używane na ziemiach polskich [Encykl. Polska T. III wyd. Pol. Akad. Um.], iar pentru toponimia regiunii Podhale, înglobată în regiunea cercetată în acest atlas linguistic, ne dă lămuriri foarte interesante regretatul I. Rozwadowski (O nazwach geograficznych Podhala [Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego, 1914]). Acum în urmă problema aceasta este tratată în lucrarea lui N. Drăganu, Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei [Academia Română. « Studii și cercetări », XXI, 1933] [1]).

Hărțile Atlasului linguistic polon ne aduc prețioase mărturii linguistice referitoare la problema migrațiunilor păstorești. Valoarea acestor informațiuni sporește prin precizia lor, prin varietatea formelor și prin repartiția lor geografică. Datele exacte ale acestui atlas, cu privire la influența românească în graiul populațiilor din Carpați, ne arată ce comori de informațiuni despre păstoritul românesc în Carpați se pot descoperi prin cercetări metodice. Regiunea Podhale prezintă și alte asemănări — antropologice și etnografice — cu etnicul românesc, cum ar fi de pildă jocul haiducesc al muntenilor din Podhale, care prin ritmul său evoacă jocul călușarilor. Unul dintre satele cercetate de graiu rutean (Nr. 40) se numește Królik Wołoski.

Înainte de a trece la expunerea — după hărți [2]) — a materialului linguistic care interesează raporturile linguistice polono-române, notez următorii termeni păstorești de origine românească, pe cari am avut ocazia să-i verific în graiul păstorilor dela o stână din Valea

[1]) O lucrare de sinteză a raporturilor linguistice polono-române, cuprinzând și terminologia păstorească din Carpații poloni, a dat acum *St. Łukasik*, sub titlul: *Obustronne stosunki językowe rumuńsko-polskie w słownictwie, toponomastyce i onomastyce* (= Raporturi linguistice reciproce româno-polone în lexic, toponimie și onomastică). Ea a fost prezentată de către dl St. Wędkiewicz Academiei Polone din Cracovia, în ședința din 18 Noemv. 1935 (Sprawozdania z czynności i posiedzień Polskiej Akademji Umjejętności, Tom XL, Nr 9, 1935, p. 264—272). Lucrarea utilizează și Atlasul linguistic al Poloniei subcarpatine.

[2]) Din cauze tiografice am micșorat formatul hărților polone, concentrând câte două într'una, încât cele trei reproduceri ale noastre reprezintă șase hărți.

celor cinci lacuri polone (Dolina pięciu staw polskich) la sud de Zakopane, în munții Tatra, în ziua de 7 Iulie 1928: *strónga*, *vátra* = locul unde se face focul în stână, *zavatérńak* = focul, lemnul care se pune pe foc, *kóšar* = coșarul oilor, *húrda* = urdă, *dzer* = zăr, *g'eléta*, *kl'ak* = chiag, *kolíba* = stână, *redikámy na dolu* = coborîm în vale, ridicăm stâna și coborîm, *baca* (cit. bața).

Iată hărțile care interesează vocabularul românesc:

Harta Nr. 29: « persoana care ține pruncul la botez » = în punctul 40 (Królik wołoski) *nanaško*, plur. *nanaškůve* (cf. și harta Nr. 30), în punctul 39 (Jaworki, distr. Nowy Targ): *nonaško* < rom. naș, nănaș.

Harta Nr. 35: « copil nelegitim » = în punctul 40 *kopиrnak*, în punctul 38 (Pławnica, Spiș Cehoslovacia) *kopirdan* < rom. copil.

Harta Nr. 63: *corek* « îngrăditurǎ micǎ în interiorul casei, în grajd, în pivniță »... apare sub forma: *carok*, *carek*, *corek* pe tot teritoriul între râul San și orașul Frydek din Cehoslovacia, mai frecvent în apus. Cf. rom. țarc.

Harta Nr. 71: « covată; vas pentru hrana porcilor; vas pentru opăritul cărnii = *walbija* alături de *šaflik*, *korыto* în punctul 40, *χalb'ika* alături de *safel*, *koryto* în punctul 17 (Ujsoły, distr. Żywiec), *χalb'ija* alături de *koryto*, *žebríček* în punctul 21 (Wysoka în Cehoslovacia), *χalb'ija* (?) alături de *s'afel* în punctul 7 (Czarne în Cehoslovacia), *χalb'ija* alături de *koryto*, *šafel* în punctul 25 (Wisła, distr. Teșen) < rom. albie.

Harta Nr. 85: « vasul în care se frământă aluatul » = în punctul 12 (Podwilk, distr. Nowy Targ) *ǵelatka* < rom. găleată.

Harta Nr. 173: « vas pentru mulsul oilor ». = *ǵeleta*, *ǵelatka* < rom. găleată. V. harta Nr. 173

Harta Nr. 154: « urcarea oilor la munte » = « *baca zgańo kosar* » în punctul 37 (Kacze în Spiș, Cehoslovacia), « *idům na kosar* » în punctul 36 (Družbaki în Spiș, Cehoslovacia), « *redykajom śe ụofce* » în punctul 4 (Witów, distr. Nowy Targ), « *redykajo* » pl. în punctul 13 (Głodówka, distr. Trștena, Orawa cehoslovacă). Lipsesc termenii în regiunea răsăriteană, în punctele rutene, unde nu există nici alți termeni pentru această noțiune.

Harta Nr. 155: « coborîrea oilor dela munte » = « *baca rozgańo kosar* » în punctul 37, « *idům s kosara* » în punctul 36, « *redykajom*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

śe ụofce » în punctul 4, « *redykocka* » în punctul 5 (Zawoya, distr. Makow).

Harta Nr. 156: « turmă de oi » = *kyrdel* în punctele 40, 37, 10 (Ździar, distr. Kežmarok; Spiș, Cehoslovacia), 2 (Łopuszna, distr. Nowy Targ), 13, 3, 12, 5, 16 (Pogóra, Orawa, Cehoslovacia), 7, (Czarne, distr. Čadca, Cehoslovacia), 25, 33 (Drógomyśl, distr. Bielsko), 15, 26 (Morawka, distr. Trydek). Cf. rom. cârd.

Harta Nr. 157: « cornut », « șut ». V. harta Nr. 157.

Harta Nr. 158: « *byrka* » = un soiu de oi cu lâna scurtă, creață, « *vetula* » = oaie tânără sau stearpă, « p'istrula » = oaie cu pete pe bot. V. harta Nr. 158.

Harta Nr. 159: « chemarea oilor », = *pṛṛu*, *pṛṛu* în punctele 38, 36, 11, *pṛṛ*, *pṛṛ nā*, în punctul 10, *nyća na pṛṛṛś* în punctul 39, *byr*, *byr*, *byruška* în punctul 16, *pṛṛṛ* în punctul 17, *pṛṛṛś* în punctul 7, *brṛ*, *byruša* în punctul 26.

Harta Nr. 160: « mânarea oilor » = *a byra* în punctul 30 (Falejówka, distr. Sanok), *byra* în punctul 27 (Odrzykoń, distr. Krosna), « *haća bāś aća* » în punctul 40, *brṛ* în punctul 20 (Brzezna-Litacz, distr. Nowy Sącz), *χeis χura* în punctul 8 (Tylmanowa, distr. Nowy Targ), etc.

Harta Nr. 161: « oile rumegă », « meryńda ». V. harta Nr. 161.

Harta Nr. 163: « coșar pentru oi », *košar* = « loc împrejmuit la câmp, pentru vite » în punctele 40, 21, 26, *kosara* = « coș mare » în punctul 31 (Łopuchowa, distr. Ropczyce), *kośar* în punctele 7, 23, *kosor* în punctul 37, *košar* în punctul 38, *kosar* în punctul 36, *kosor* în punctul 10, 2, 4, 12, 16, 17, 14, 18, *kᵘosor* în punctele 8, 20, 3, 5, *kᵘosar* în punctul 19, *košor* în punctul 25.

Harta Nr. 165: « colibă » = locuință pentru oameni, adăpost pentru vite, = *kołyba* în punctele 40, 37, 10, 8, 4, 12, 3 (alături există pentru aceeași noțiune *bacufka*), 5, 16, 17, 7, 21, 15, 33, 32 (Mszana, distr. Rybnik, cu înțelesul de « cărucior de fier pe șine în formă de leagăn. Același înțeles îl are cuvântul și în punctele 33 și 35), *koliba* în punctele 38, 11, 26, *koliba* în punctul 39, *kol'iba* în punctul 25, *bacufka* în punctul 2.

Harta Nr. 166: « poliță în stână; comarnic » = *podysar* = « laița pentru brânză în comarnic »; *kumorńik* = « un fel de cămară în colibă » în punctul 36, *pul'ica* || *podvysor* în punctul 10, *pụụka*,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

podysoš în punctul 37, *podysor* în punctul 4, *podysa'š* în punctul 13, *puuka* | | (*podvysor*) în punctul 2, *podišār* în punctul 11, *komarńik* în punctul 16, *k"omarńik* în punctul 5, *komarńik* în punctul 17, *komarńik* în punctul 7, *kůmarńik* (ladă pentru brânză) în punctul 25, *kumarnik* în punctul 15.

Harta Nr. 167: « strungă » = *struŋga* în punctele 40, 38, 11, *strǫga* în punctele 37, 8, 39 (alături de *nahańarka*), *strůŋga* în punctul 36, *stroŋga* în punctele 4, 7, 13, *stronga* în punctul 2, *stroga* în punctul 5, *strenga* în punctul 3, *strůga* în punctul 25.

Harta Nr. 169: « baciul » apare pretutindeni cu terminația - a: *baca*, *bača*; odată *bacoš*.

Harta Nr. 170: « cioban, păstor » = în câteva puncte apare *valah*, care înlocuește pe ungurescul *juhas* sau pe polonul *owczar*, *pasterz*; astfel *valax'i* alături de *starca'že* pl. în punctul 13 (Głodówka, distr. Trštena, Cehoslovacia), *valax* în punctul 11 (Liesek, distr. Trštena), *valah* în punctul 21 (Wysoka, distr. Czaca). Toate aceste localități sunt în Cehoslovacia. În punctul 12 (Podwilk, distr. Nowy Targ) apare *vala* = ajutor de cioban (v. și harta Nr. 171).

Harta Nr. 172: « bastonul ciobanului » = *valaska*, *ćupaga* în punctul 37, *valaška* în punctul 38 (Pławnica, distr. Stara Lubowina, Cehoslovacia), *valaska* în punctul 36 (Drużbaki Dolne, Cehoslovacia), *valaska* în punctul 5 (Zawoja, distr. Maków), *valaska* în punctul 16 (Pogóra, distr. Namiestów, Cehoslovacia).

Harta Nr. 174: « putină » = (vas pentru jintiță). V. harta Nr. 174.

Harta Nr. 175: « chiag », « rânză » = *klak*, *rьincka* în punctul 40; *klak*, *ryncka* în punctul 38; *klak*, *roncka* în punctul 36; *klok*, *ryjcka* în punctul 37; *klak*, *rinza* în punctul 39; *klok* în punctul 8; *klok*, *rẽncka* în punctul 16; *klok* în punctele 2, 3, 4, 15, 26; *klak*, *rencka* în punctul 15; *potpustka* | | *potpuska*, *ręska* | | *dręska* | | *rencka* | | *renscka* în punctul 12; *klok*, *reicka* | | *reńicka* în punctul 5; *klagać* inf., *reńicka* în punctul 14; *klok*, *roncka* în punctul 16; | *klak* |, *rincka* în punctul 11; *klok*, *reńcka* în punctul 17; *klok*, *rencka* în punctul 7; *klok*, *reńcka* în punctul 25; *klok*, *rynska* în punctul 21.

Harta Nr. 176: « urdă ». În punctele 36, 37, 38, 39, 10, 8, 11, 21: *urda*; în punctele 4, 5, 12: *χurda*, în punctul 25 *χorda*.

Harta Nr. 177: « cal castrat » = *valak* în punctul 4, *valax* în punctul 2, *vaŋak* în punctul 9 (Bulowice, distr.

Wadowice), *vaụax* în punctul 33 (Drogomyśl, distr. Bielsko), *vałax* în punctul 28 (Szumbark, distr. Teșen, Cehoslovacia), *vaụax* în punctul 25 (Wisła, distr. Teșen, Polonia), *vałax* în punctul 26 (Morawka, distr. Frydek, Cehoslovacia), *vaụax* în punctul 15 (Ligotka Kameralna, distr. Teșen, Cehoslovacia).

Harta Nr. 184: « vaca rumegă » = *rumegat* în punctul 40, *m̓eryjdzo* în punctul 37, *meridza* în punctul 38, *meryndzat* în punctul 39, *meryndzajom* pl. în punctul 10, *m̓eryịdzo* în punctul 2, *m̓eryndzajom* în punctul 4, *merydza* în punctul 13, *meridza* în punctul 11, *m̓eryịdzo* în punctul 17, *rum̓igo* în punctul 7, *rumigo* în punctul 21, *rumjygo* în punctul 25.

Harta Nr. 185: « primul lapte după vițelul nou născut la vacă » = *kurastra* în punctul 40 și în punctul 39. Cf. rom. curastră, colastră.

Harta Nr. 212: « căprior » = *cap* (cit. țap) în punctul 10 (Ździar, distr. Kežmarok, Spiș, Cehoslovacia) < rom. țap.

Harta Nr. 255: « menstruație » = *kfát* « floare » în punctul 3 (Niedźwiedź, distr. Limanowa), *tak'i kfát* « așa o floare » în punctul 16 (Pogóra, distr. Namiestów, Orawa, Cehoslovacia), cf. rom. flori.

Harta Nr. 292: « tufiș de afin ». V. harta Nr. 292.

În articolul « Românescul afin, afină » (« Rev. Fil. », I, 1—2, p. 99—104), E. Herzog numără formele rutene ale acestui cuvânt românesc, cu și fără rotacism. La formele citate de E. Herzog și la cele din Atlasul linguistic polon adaog derivatul *jaferzycko* întâlnit în versurile populare:

Wirske(m), (h)lopci, wirske(m)	Sus, copii, în sus
Drobnym *jaferzyckem*	Prin *afinișul* mărunt
Bedziemy mierzali	Vom măsura cu
Dukati kotlickem	Găleata ducații.

După explicația d-lui I. Zborowski, directorul Muzeului Etnografic din Zakopane, cuvântul *jaferzycko* are mai întâi înțelesul de: boabe negre, fructe care cresc la munte (afine), apoi înseamnă: un teren pe care cresc plante cu crăcile încâlcite alcătuind o piedecă pentru umblat. De asemenea *jafery* înseamnă: crăci de afine.

Harta Nr. 296: « un fel de mac = *ferečyna* »: *florecyna*, *poproć* în punctul 37, *flarecyna*, *paportina* în punctul 39, *ferencina*, *paprutka* în punctul 10, *ferecina* în punctul 4, *flarecyna*, *paproć* în punctul 8, *serafina* în punctul 11, *floracyna* în punctul 3, *ferencyna*

în punctul 12, *ferecyna* în punctul 16, *ferecena* în punctul 5, *ferecyna* în punctul 17, *ferećina* în punctul 7, *faračina* în punctul 21, *ferećina* în punctul 26, *farećina* în punctul 15. Cf. rom. feregă, ferece.

Aceste elemente linguistice românești arată cât de puternică a fost influența păstorilor români asupra vieții păstorești din Carpați. Atlasul linguistic polon le atestă numai pe o porțiune limitată. Datele oferite de alte studii, mai puțin metodice, dovedesc că această influență s'a produs pretutindeni de-a-lungul Carpaților. Datele referitoare la păstoritul românesc în Carpați aduse de Atlasul linguistic polon vin să infirme, odată mai mult, teoria ce încearcă s'o încetățenească în știință unii cercetători unguri, cari afirmă că migrațiunile păstorilor români sunt de dată târzie, că Românii n'au ajuns în Podhale înainte de sfârșitul secolului al XV-lea, că aici ei au dat peste Unguri, cari, înaintea lor, introduseseră aici regimul păstoresc și terminologia maghiară.

În acest sens a încercat să convingă, printr'un referat prezentat în timpul celui de al doilea Congres al slaviștilor la Varșovia, în toamna anului 1934, d-l I. Kniezsa (Pochodzenie hungaryzmów karpackiej terminologji pasterskiej [Recueil des communications, section I linguistique, II Congrès international des slavistes (Philologues slaves), Varsovie 1934, p. 49—53]). Lipsindu-i argumente linguistice pentru susținerea teoriei sale, referentul își ia refugiul la istorie, deducând, din faptul că izvoarele istorice nu vorbesc despre păstorii români decât în secolul al XV-lea, că ei n'au ajuns în această regiune decât la acea dată. Este același argument banalizat în problema continuității elementului românesc la nordul Dunării. Autorul însă nu este atât de exigent în privința documentelor când atribue, în mod logic, grănicerilor unguri din Spiș ocupațiunea de păstori, fără ca documentele să-i confirme aceasta.

Autorii teoriei păstorești maghiare trec însă cu vederea unele momente care mi se par esențiale în judecarea problemei:

1. Concordanța datelor linguistice cu datele toponimice ale regiunii. Pretutindeni unde păstorul român a ajuns cu turmele sale, el a lăsat urme în toponimia locală și în terminologia economiei păstorești. Nu cunosc urme de toponimie maghiară în aceste locuri. Ar fi inexplicabil să nu se fi păstrat urmele toponimice maghiare în această regiune, care prin toponimia ei mărturisește trecerea pe aici

a Germanilor, a Slavilor, a Românilor și chiar prezența mai veche a Traco-Ilirilor în aceste părți. Dacă Ungurii ar fi fost înlocuiți de Români, ar fi trebuit să rămâie nume topice ungurești, cum au rămas dela celelalte neamuri care au trecut pe aici.

2. Omogenitatea terminologiei românești de-a-lungul Carpaților până în Moravia și Silezia și caracterul eminamente păstoresc (referitor la oierit) al acestei terminologii care este esențială, pe când termenii maghiari, mult mai puțini la număr, nu se referă excluziv la oierit: *juhas*, *gazda*, *salaš*, *haldamaš*, nu aparțin excluziv sferei păstoritului.

3. Caracterul termenilor românești și al celor ungurești precum și repartiția lor geografică pledează pentru prioritatea elementului românesc în aceste regiuni. Termenii fără de cari nu poate exista păstorit sunt românești: brânză, zăr, chiag, urdă, jintiță, strungă, baciu, etc., pe când termenii ungurești se referă — cum observă însuși d-l I. Kniezsa în referatul sus citat — la organizarea păstoritului, sau la altă formă de vieață economică: gazdă, salaș, aldămaș, etc. Avem aici un caz similar cu acel al terminologiei religioase românești, unde pe un fond de origine latină s'a suprapus un strat de termeni religioși de origine slavă, referitori la organizarea bisericii în general.

4. Geograficește termenii românești se întind din regiunea huțulă până în Moravia și Silezia unde au ajuns păstorii români în migrațiunile lor. Nimic nu ne îndreptățește să credem că pe întregul întins al Carpaților ar fi existat Unguri (popor de pustă) peste cari au venit Românii. Mult mai aproape de înțelegere este că Românii au luat termenii dela Unguri în pustă, unde se învecinau cu ei, și i-au transmis mai departe în migrațiunile lor. Alți termeni au trecut direct din maghiară la populațiile slave vecine.

Toate momentele pledează în acest sens; singurul moment invocat de autorii unguri, acel al lipsei mărturiilor cronologice, în sprijinul teoriei lor, nu are nicio dată sigură pentru prioritatea maghiară sau împotriva priorității românești.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

GR. NANDRIȘ

2. CONTRIBUȚII LA ROTACISM

La Moții din Scărișoara

În Iulie 1935, am anchetat cu chestionarul d e s v o l t a t [1]) comuna Scărișoara din Țara Moților. În volumele precedente ale « Dacoromaniei » [2]), colegul Sever Pop ne-a dat observațiile ce le-a făcut privitoare la rotacism în comunele moțești Avram Iancu (Vidra-de-Sus) și Arieșeni.

În cele ce urmează voiu încerca să dau o imagine a stadiului în care se găsește astăzi rotacismul la Moți după cele observate de mine.

Se știe că, în opoziție cu ancheta n o r m a l ă care studiază graiul unui singur subiect dintr'o localitate dată, ancheta d e s v o l t a t ă recurge la mărturia mai multor informatori din același sat [3]). Firește, și în Scărișoara, am notat graiul mai multor martori. Afară de aceasta, am avut ocazia să notez diferite forme auzite în cursul conversației cu numeroși martori ocazionali.

Întâia formă rotacizată am auzit-o în momentul când am coborît din trăsură la primăria comunei Scărișoara, cătunul Gârda-de-Sus, anume *pără** « până » și *păr la** [4]). Mai târziu am constatat că aceste două forme sunt generale la Scărișoara.

În drum spre casa de adăpost a Touring-Clubului României de *la D'ețariu* [5]), am notat dela un bărbat tânăr falsa regresie *mazin^{i}** « fasole », cu *i* subliniat, ceea ce înseamnă că l-am auzit lămurit, și cu o linie ondulată sub *-n^{i}*, semnul că nu eram sigur dacă eram în prezența unui *n* nepalatal și unui *i* final redus, sau a unui *n* palatal și a unui *i* final normal. Cum subiectul pronunțase și câteva forme articulate ca în limba literară cu *-ul* [6]), mi-am zis că atât *i*

---

[1]) Vezi DR. VII, p. 55, nota 1.

[2]) Vezi DR. VI, p. 393 și VII, p. 181—184.

[3]) Vezi DR. VI, p. 511.

[4]) Asteriscul așezat după o formă dialectală înseamnă că a fost auzită dela un informator ocazional. Aici doi bărbați tineri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[5]) Renumitul Ghețar dela Scărișoara.

[6]) În cursul anchetei m'am convins repede că păstrarea lui *-l* final al articolului este încă unul din arhaismele care caracterizează graiul Moților. Dau aici câteva forme auzite dela un băiețel de 11 ani, informatorul al II-lea (notez că, la Scărișoara, în poziție finală absolută, se aude vechiul *-u* final ca un *u* redus

după *z*, cât și *n* nepalatal înaintea unui *e* sau *i* se datoresc influenței școalei. Știam anume că colegul Pop a notat la Arieșeni *máḍiñĕ* [1]); de asemenea constatasem că la Scărișoara, ca aproape în întreg Ardealul, dentalele se palatalizează urmate de *e*, *i*. Și la casa de adăpost am auzit dela un pădurar *mazîn(ñ)e** [2]). Silabele *-în(ñ)e* le-am subliniat cu o linie ondulată; nu eram sigur dacă auzisem de fapt un sunet intermediar între *n* și *ñ* sau era un *n* sau *ñ* distincte. Și aici credeam că lipsa palatalizării totale a lui *n* urmat de *e* se datorește influenței literare. Vom vedea mai jos că forma din Scărișoara e cea cu *n* nepalatalizat.

La casa de adăpost dela Gheţar [3]) am procedat la alegerea informatorului. L-am ales pe Gliga Pașca de 80 de ani, abătându-mă astfel dela obiceiul de a evita informatorii mai bătrâni de 60 de ani. Aici însă am căutat dinadins unul mai în vârstă în speranța unei bogate recolte de rotacisme. Cu toate că este destul de înaintat în vârstă, Gliga Pașca, ca de altfel toți bărbații din Scărișoara, nu mai vorbește graiul tradițional al Moților. Din călătoriile lui de o vieață întreagă prin tot Nordul Ardealului, *la Lăpușul*, *la Zălăv*, *la Șumléu*, *la Carăi*, *la Săgmar'*, *Baia Marie*, *Baia Sprie* s'a ales cu un graiu împestrițat, deosebit în multe privințe de graiul femeilor care au păstrat mult mai bine caracterele graiului moțesc. Pe deasupra și dantura îi este foarte defectuoasă, deci pronunțarea neclară. Din cauza pronunțării nelămurite, abia lucrând cu al doilea subiect am descoperit o particularitate importantă a graiului Moților în legătură cu rotacismul. Dela informatorul I (Gliga Pașca) am notat

---

și afonic (notat ^{u}), sau câteodată și ca un *u* silabic mult-puțin fonic): *Cotulu* (*u* final afonic), *pumnul*^{u}, *surdulu* (*u* final pe jumătate fonic), *d'ejițul*^{u}, *umărul*^{u}, *plitulu* « botul porcului », *albușulu*, *gălbănușulu*, *cocoșulu* (cele patru cuvinte din urmă au fost afonice spre sfârșit astfel încât *-ulu* se auzea numai șoptit), *clonțulu* (*u* final pe jumătate fonic) « ciocul (cocoșului) », etc., etc. Forme asemănătoare a notat și D. Șandru în *Bulletin Linguistique*, II, p. 207.

[1]) Vezi DR. VI, p. 393.

[2]) În manuscris am notat un *ñ* deasupra lui *n* ceea ce înseamnă că am auzit un sunet intermediar între *n* și *ñ*. Din motive tipografice semnul care în manuscris era deasupra l-am trecut în paranteză după semnul de desupt.

[3]) 1.200 m. altitudine deasupra nivelului mării. La distanțe de câte 200 m., ½ km., 1 km. în jurul casei de adăpost, la înălțimi și mai mari, sunt numeroase *criŋgur'* « cătunuri » numite de obiceiu după familia care e cea mai numeroasă în « cring ». Astfel la *Păşcĕşt'* aproape toți au numele de familie *Pașca*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

totuși două cazuri de rotacism: *ĝ(ž)inẹapăr*^{u} I[1]), pl. *ĝinẹẹpir*^{i} I, și *palt'in(r)*^{u} I [2]).

A doua zi trebuia să continuiu ancheta cu o femeie care stătea la o distanță destul de mare de casa de adăpost. În așteptarea ei am intrat în vorbă cu un băiețel de 11 ani care în viața lui n'a văzut nici școală nici biserică; o singură dată a fost cu tatăl său *în țară* pe la *Zălav*^{u}. Foarte inteligent, vioiu, cu o pronunțare foarte clară [3]), m'am decis să fac cu dânsul câteva întrebări din chestionar. Astfel Trăian Pașca este cel mai tânăr subiect al ALR-ului [4]). Cum subiectul avea o pronunțare lămurită, repede mi-am dat seama de următorul fapt: Înaintea vocalelor palatale *(e* și *i)*, subiectul are două feluri de *n*, unul palatal și altul nepalatal. Palatal este în cazuri ca *pẹẹńe* II « flori », *n'egriață* II, *carńa* II, *haiń* II, *păntăloń* II, *ńa* « zăpadă », etc., etc., iar nepalatal în *biṇi* II, *d'imiṇẹața* II, *găiiṇ*^{i} II, *maziṇi* II « fasole », *miṇi* II, « mâne », *miṇica* II [5]), etc., etc. Același *n* nepalatizat l-am auzit pe urmă dela toți informatorii, dela toate persoanele cu care am stat de vorbă, bărbați, femei, tineri, bătrâni, chiar semi-intelectuali umblați câte 14 ani prin America. Dacă dela subiectul II am notat în patru cazuri — la început — *cińe* II, *mińili* II, *t'ińe* II, *viń* II, aceasta este pur și simplu o greșeală a mea; m'am lăsat influențat de graiul ardelenesc și cel bănățean în care toate dentalele — deci și *n* — sunt palatalizate. E adevărat că dela subiectul I am notat numai *ń : cińipă* I, *dumińică* I, *puńe* I, *vińe* I, *yińá* II « venea » [6]),

[1]) Despre *ĝ(ž)*, v. p. 13, nota 3. Printre cazurile de rotacism am trecut și formele unde trecerea lui *n* la *r* poate fi datorită și unei disimilări.

[2]) Informatorul a vorbit repede. Am notat *n* și deasupra un *r*, adică ceva ce mi-a făcut impresia și a unui *n* și a unui *r*. Acest *n(r)* — vezi nota 8 — l-am subliniat însă cu o linie ondulată, semn că nu eram sigur de ce am auzit. Am spus mai sus că martorul avea o pronunțare foarte neclară. Pentru aceste două cuvinte vezi și Pop, DR. VII, p. 182—184.

[3]) Rădea de un băiat mai mare decât dânsul (13 ani) care nu putea pronunța cuvântul *gîrcl̨'ĉu(i)lu* II « gâtul dela puiul fript ». Zicea: *Ịel nu pọt'i sfătuị́ biṇi.*

[4]) Până acum rar am coborît, la amândouă anchetele, cu 2—3 ani sub 30.

[5]) În toate aceste cazuri *n* a fost subliniat (cu o linie dreaptă), ca să arăt că nu m'am înșelat, ci, împotriva așteptărilor mele, am auzit *n*, nu *ń*.

[6]) Odată am notat *mesteĉiń*^{i} I, cu *ń* subliniat cu linie ondulată, ceea ce ar putea fi considerat ca o indicație că, și în pronunțarea așa de neclară a informa-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

etc., etc. Am spus mai sus însă că pronunțarea subiectului I nu era bună; e deci de înțeles că am auzit sunetul la care mă așteptam.

Prin urmare, în graiul Moților, *n* care a fost cândva rotacizat, redevenit *n* prin regresiune — dovada e falsa regresie *mazini* — nu se palatalizează înaintea vocalelor palatale. Iată deci că, în oarecare măsură, rotacismul e încă viu la toți Moții.

Ținând seamă de cele spuse mai sus putem afirma cu oarecare siguranță dacă o formă a fost rotacizată (sau este susceptibilă de rotacizare) sau nu în Țara Moților — firește numai în cazul când *n* este urmat de un *e* sau un *i*. De exemplu *yiṉe**, *găi̯inilị* II, au fost rotacizate, pe când *pẹẹńi* II, *colțuń* IV « ciorapi » nu [1]).

Am notat e adevărat de câteva ori și un *n* nepalatal înaintea lui *e* și *i* care n'a fost niciodată rotacizat, anume: *arṉiĉ* III, *bāṉ*^{i} III, *hai̯ṉe* III, *hai̯ṉili* III, *ṉiĉ* V, *ṉiĉ* VI, *prazniĉị* III, *Țîgan*^{i}, III; de obiceiu am însă *bań* V, *hai̯ńi* II, *hai̯ńi* V, *ńiĉ* III, *ńiĉ* IV.

Faptul că numai *n* care nu e susceptibil de rotacizare [2]) e palatalizat în graiul Moților e un indiciu că palatalizarea dentalelor s'a răspândit la Moți după rotacizare. Pe când s'a produs palatalizarea dentalelor, *pĭnnae* era în stadiul **pene* devenit pe urmă *pẹńi*, pe când *ponĭt* era într'unul din stadiile înșirate mai jos (v. p. 163): *pure*, *pun(r)e*, etc., etc. Cum se explică atunci regresia lui *r*, provenit din *n* intervocalic, la *n* nepalatal? În graiurile care înconjură Țara Moților, *n* urmat de *e*, *i* e palatal: *ń*. În loc de *pure* Moții aud dela vecinii lor *puńe*. Ar fi trebuit deci să avem astăzi la Moți *puńe* nu *pune* (v. p. 14). Suntem deci nevoiți să presupunem, sau că, dela începuturile rotacismului la Moți până astăzi, rotacismul n'a fost complet, ci a prezentat cam același stadiu ca cel pe care îl descriu mai jos, sau că regresia lui *r* provenit din rotacism a început pe timpul

---

torului I, am avut impresia că *n* + *i* nu e chiar *ń*. În sfârșit am dela subiectul I și forma *t'ẹpt'ini* I.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Firește materialul cules dela informatorul I nu ne poate fi de niciun folos în această privință din motivele expuse mai sus.

[2]) Anume: 1) *n* care nu era intervocalic (*lẹmńi* III); 2) *n* inițial (*ńime* III); 3) *n* derivat din *nn* latin (*pẹṉi* IV < lat. *pīnnae*; 4) *n* de origine străină (*dońiță* IV).

când în graiurile din vecinătatea Ţării Moţilor încă nu se produsese palatalizarea dentalelor.

Totuşi unele forme rotacizate se găsesc şi în graiul bărbaţilor. Informatorul II are următoarele: *arăint'e* II, *arăpoi̯* II, *i̯irmă* II, *jerunt'i* II, pl *jerunţ*^{i} II, *rînduri̯á* II, pl. *rînduri̯ęli* II, *virinós*^{u} II. Am spus mai sus că dela informatorul I am auzit *ĝ(ẑ)ine̯apăr*^{u} I, *ĝine̯ępir*^{i} I şi *palt'in(r)*^{u} I, iar dela numeroşi martori ocazionali *pără**. Cu excepţia lui *arăpoi̯*, *palt'in(r)*^{u} şi *pără* toate formele de mai sus conţin pe lângă *r* şi o nazală, astfel că regresia lui *r* la *n* a fost împiedecată de disimilarea prohibitivă *n* — *n* > *r* — *n* sau *n* — *r*.

* * *

Adevăratul rotacism e însă viu numai la femei. L-am constatat mai întâi la subiectul III: *Săh'íra N'egri*, de 80 de ani, tot dintr'un « *criŋg* » din împrejurimile Gheţarului. La şcoală n'a fost, nici nu s'a deplasat din « cringul » ei. A stat câteva luni într'o colonie de Moţi lângă Carei, dar s'a întors în munţi ca mulţi alţii, deoarece îi lipsea apa de izvor. Şi acest subiect are dantura defectuoasă. Totuşi pronunţarea îi este mai clară decât a informatorului I.

Dela subiectul III am notat — pe lângă formele obişnuite şi la bărbaţi: *arăint'e* III, *arăpoi̯ę* III, *păr o murit* III, *nu verenoşá* III (în descântec) « nu învenina » — şi forme ca *bire* III, *bur* III, *ĉire* III, *u̯åmeri* III, *ţîr* III « ei ţin », etc. În acelaşi timp însă materialul cules dela subiectul III prezintă şi forme cu *n* păstrat, anume atât *n* nepalatal urmat de *e*, *i* — despre care am vorbit mai sus — cât şi *n* obişnuit intervocalic: *bini̯* III, *bun* III, *bun*^{i} III, *ĉine* III, *d'epănát* III, *o̯amen*^{i} III, *săptămîna* III, *ţîn* III, etc. Acest *n* însă, mai cu seamă dacă debitul vorbirii este mai lent, nu-mi face impresia unui *n* obişnuit. Astfel după cuvântul *u̯ǭmęni* III am adăugat observarea: « *n* pare că e puţin denazalizat, ca şi când subiectul ar avea guturaiu ». Această « denazalizare » a lui *n* mi-am explicat-o îndată ca fiind rezultatul coborîrii insuficiente a vălului palatului, astfel încât curentul fonator nu găseşte trecerea absolut liberă spre cavităţile nazale. Deoarece tot mai des îl aud pe acest *n*, sunt nevoit să-i creez un semn fonetic; m'am decis pentru un *n* cu un punct deasupra: ṅ. Pe acest *n* l-am auzit apoi şi dela alte femei. Uneori,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

dela subiectul IV, l-am auzit complet denazalizat, ceea ce am indicat cu două puncte deasupra lui *n*.

Ce este acest n̈ « complet denazalizat »? Fiind o ocluzivă alveolară fonică fără rezonanță nazală, ar putea cineva să o identifice cu *d*. Totuși, deoarece forța, tensiunea musculară a articulației e ca a unui *n*, deci mult mai slabă ca la *d*, identitatea dintre acest n̈ și *d* e exclusă. De altfel, pe lângă pierderea nazalității, acest n̈ mi s'a părut deosebit de *n* și prin scurtimea lui. Ocluziunea alveolară a lui n̈ e cu siguranță mai scurtă decât a lui *n* obișnuit [1]).

Tot la subiectul III am remarcat apoi că și *r* provenit din rotacizare nu e un *r* obișnuit. De cele mai multe ori l-am auzit ca un *r* foarte scurt, fără vibrațiuni distincte ale limbii; l-aș numi un *r* fricativ. I-am creat repede un semn *ř : biře* III.

E clar că *ř* nu e altceva decât un *n* denazalizat și slăbit sub acțiunea asimilatoare a vocalelor între care se află [2]). Curentul fonator, negăsind ieșire prin cavitățile nazale, produce în cavitatea gurii o presiune de aer căreia ocluziunea alveolară slăbită nu-i poate rezista; aceasta din urmă cedează dând naștere lui *ř*. Deci acțiunea asimilatoare a vocalelor se exercită pe de o parte asupra vălului palatului care nu se detașează în deajuns de peretele posterior al faringelui pe timpul articulării lui *n* intervocalic, ci rămâne ridicat ca pentru vocalele care îl încadrează pe *n*, pe de altă parte asupra tensiunii musculare a articulației slăbind-o și scurtând durata ocluziunii alveolare. N'am putea spune, dacă denazalizarea se produce înaintea dispariției ocluziunii alveolare sau invers. În cazul lui *n̈* (în manuscris cu două puncte deasupra) denazalizarea a precedat slăbirea completă a ocluziunii. Dar se pare că de obiceiu ocluziunea alveolară cedează înainte de denazalizarea completă. În cazul din urmă se păstrează un rest de nazalitate. În felul acesta trebue înțelese notațiile următoare: *an(r)ăpoiĕ* III [3]), *cîn(r)e* III, *țîn(r)į* III «ține », *țîn(r)^{u}* III « țin », *tun(r)^{u}* III « trăsnet », etc. Notația mai frecventă e însă n̈(ř) sau ř(n̈): *bin̈(ř)i* III, *fîn̈(ř)^{u}* III, *pîř(n̈)ea* III, *pun̈(ř)ę* III,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Lungimea vocalei care precedă un *n* rotacizat sau pe cale de a se rotaciza se explică deci ca o lungire prin compensare, de exemplu: *bīn̈į* III.

[2]) Am semnalat posibilitatea explicării rotacismului prin denazalizarea lui *n* intervocalic în lucrarea mea *De la nasalité en roumain*, p. 99—101.

[3]) Vezi p. 13, nota 3.

spuř(ṅ)*e* III, etc. [1]). Restul de nazalitate se aude adeseori și la vocalele învecinate: *Ĉeřūșotca* III, *sūřu* IV «sunetul», *tūn*(*r*)^{u} III, etc. Adeseori am avut impresia că auzeam o vocală mai mult sau mai puțin nazală urmată de un *ř* sau simplu *r*: *lī̃ř̃ă* III, *pī̃ř̃ẹ* III, *a tū̃ř̃á* IV «a trăsni», etc. [2]).

Toate aceste forme atât de diverse le-am auzit dela același martor nu la intervale mari, ci una după alta. Astfel subiectul III răspunde în felul următor la întrebările 3987, 3989, 3998, 4001, 4005, 4006, 4013, 4016, 4046: 3987 *sîta ĉa d'e pîře*; 3989 *faĉe pîřẹ, să faĉem pîṅi*; 3998 *să arză bīṅị* [cuptorul] *să să cọcă biř*(ṅ)*ị pîṅ*(*ř*)*ẹa*; 4001 *să băgăm pîř*(ṅ)*ẹa η cuptor*^{iu}; 4005 *ard'e pîrẹa*; 4006 *crẹapă și pîřẹa*; 4013 *pîṅị mulĉá* [«moale»]; 4016 *uη călkíị d'i pī̃řẹ* [«codru de pâine»]; (pe marginea fișei 4046) *pī̃ṅi* [3]). De asemenea, pe fișele 5801, 5802, 5803, 5805, 5811, 5814, 5827, 5854, cuvântul *lână* are următoarele forme (în pronunțarea subiectului III): *lîră*; *lī̃ra*; *lī̃ră*; *lī̃ra*; *lī̃ră*; *lī̃r*^{i}; *lī̃ra*; *lī̃ra*; *lī̃n*(*ř*)*ă*.

Între ceilalți informatori, IV, V, VI și VII, din «cringurile» de pe valea numită Iarbea Rea, sunt trei femei, IV, V și VII, deci au rotacismul, pe când informatorul VI, *Dávid Tódor Morarescu* (40 ani), paracliserul bisericii cătunului Iarba Rea, «cringul» *Morareșt'*^{i}, firește nu prezintă adevărate rotacisme [4]).

Subiectul IV, *Rah'ila N'egrẹa*, dela *Pleịt'eșt'*^{i}, *Valẹa D'izd'ítuḷi*, cătunul Gârda-de-Sus, e mult mai tânără (45 ani) decât informatorii I, III, V [5]) și VII [6]), totuși prezintă încă viu rotacismul. La sfârșit, după ce am terminat chestionarea, am întrebat-to direct: cum ziceți pe aici vine, bine, cânepă, etc? Dânsa mi-a răspuns că cei bătrâni ziceau: *nu poj d'irí, aị d'irit*^{u}, *d'iríș*. Pe urmă a adăogat: *Ịo maị tăt așa mă scăp d'i zîc*^{u} *d'iríș*. Am întrebat-o apoi cum zice

---

[1]) Acestui *ṅ*(*ř*) sau *ř*(*ṅ*) i se potrivește perfect termenul de «*n* spirant» întrebuințat de A. Rosetti în *Bulletin Linguistique* II, p. 98—107.

[2]) Semnul ~ indică un sunet având o nazalitate normală, destul de puternică, pe când ∽ arată o nazalitate slabă, abia perceptibilă.

[3]) După forma din urmă am adăugat indicația l e n t i s s i m o ceea ce înseamnă că martorul a pronunțat cuvântul foarte încet.

[4]) E interesant de observat că în tot «cringul» Morareștilor, dintre toți bărbații numai informatorul VI era acasă; ceilalți erau *în țară cu vásiḷi* VII.

[5]) Subiectul V: *Sîmt'ọna Suĉ*^{u}, 74 ani.

[6]) Subiectul VII: *Fluriịa N'egri*, 80 ani.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

când « se scapă »: bine, cânepă, in, câne, lână, săptămână, prună, cunună, bătrân, tânăr și cum pronunță aceleași cuvinte când e cu băgare de seamă « să nu se scape ». Am primit în felul acesta două serii de forme: Întâile pronunțate natural iar cele de al doilea pronunțate cu intenția de a evita rotacismul. Iată aceste forme (notez că debitul vorbirii a fost lentissimo). Dau întâiu forma rotacizată pe urmă cea nerotacizată:

bīri — *bīn̂i* [1])
cīripă — *cīn̂ipă* [1])
ir^{u} — ?

(Subiectul răzând declară că nu poate zice altfel decât *ir*^{u}).

cīri, pl. *cîr*^{i} — *cīn̂i* [1])
līră — *līn̂ă*.

(Cum eram la subiect acasă, s'au adunat din vecini o mulțime de băieți între 10 și 14 ani și flăcăi care repetau și ei cuvintele de mai sus cu *n* obișnuit, pe când subiectul IV avea numai n̂ sau n̂ [2]). Am întrebat-o, dacă nu poate pronunța « lână », cu *n*, ca băieții și flăcăii. Mi-a răspuns tot *līn̂ă*, cu n̂. Făcând-o să zică *haĵnă* IV, i-am zis că n'are decât să pronunțe silaba *nă* din cuvântul « haină » la sfârșitul cuvântului « lână » și va avea forma pe care o întrebuințează bărbații (și copiii). După ce a încercat de patru ori, a pronunțat ezitând și silabisind *lî-nă* IV, uitându-se nedumerită la cei din jur, mirată însăși de o formă atât de ciudată și cu totul neobișnuită în gura ei. Băieții și flăcăii prezenți au făcut mare haz de perplexitatea subiectului. În mai multe rânduri am auzit dela ei, despre formele rotacizate, că așa vorbesc « muierile ». Am auzit apoi și dela mulți bărbați că rotacismul e o particularitate a graiului femeiesc).

Am continuat pe urmă:

săptămĩră — ?

(Nu poate pronunța forma nerotacizată).

? — *pruńă*, pl. *pruńi*.

(Atât *n* la singular cât și *ń* la plural arată că aici *n* nu este rotacizat. Cu siguranță disimilarea prohibitivă a împiedecat rotacizarea).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Aici *n̂* este un *n* complet denazalizat, vezi mai sus p. 17, notat în manuscris cu două puncte deasupra.

[2]) Al doilea n̂ avea două puncte deasupra în manuscris.

cur̃ũr̃ă — cuṅũṅă
? — *batrîṉ*^{u}, pl. *batrîń* [1])
? — *tîṉăr*^{u}, pl. *tîńer*^{i} [2])

(La aceste două cuvinte din urmă e de făcut aceeaşi observaţie ca mai sus la cuvântul « prună »).

Din experienţa aceasta făcută cu subiectul IV se poate trage următoarea concluzie: când martorul are o pronunţare perfectă (dantura ireproşabilă) şi pronunţă răspicat, lentissimo, pot face foarte uşor deosebirea între un *n* obişnuit şi un *n* susceptibil de rotacizare. Când debitul vorbirii e normal, adeseori în loc de ṅ (sau *n* cu două puncte deasupra în manuscris) — deci un *n* susceptibil de rotacizare — am auzit pe *n* din pronunţarea mea proprie. Prin urmare e foarte probabil că, acolo unde am notat *bine* III, *bună* IV, *o̯o̯meni* V, etc., informatorii au pronunţat de fapt *biṅe*, *buṅă*, *o̯o̯meṅi*, etc.

* * *

Este o oarecare analogie între slăbirea şi denazalizarea lui *n* latin intervocalic, deci rotacizarea lui, şi slăbirea şi denazalizarea lui *ń* latin vulgar intervocalic devenit *i̯* (de exemplu *vinea* > *vińe* > *vii̯e*). Aici *ń* intervocalic îşi pierde ocluziunea palatală devenind la început un *i̯* nazal (v. Petrovici, *De la nasalité en roumain*, p. 94). Forme cu *i̯* nazal s'au păstrat în Ţara Oaşului (v. I. A. Candrea, *Graiul din Ţara Oaşului*, Bucureşti, 1907, p. 13), dar şi în Munţii Apuseni există. Am notat: *ãi̯* [3]) [bis] IV « ani », *cũĕ* III « cuie », *i̯epurõi̯a* I, *lător̃o̯o̯*^{i}*ĕ*, pl. *lătu̯r̃õi̯* III « lătunoaie (în ţesătură) », *morõi̯a* III « strigoaia », *să pũĕ** « să puie », *să ramĩă* IV. Întocmai ca în Ţara Oaşului se întâlnesc şi falşe regresii: *ãi̯*^{u}, *ãi̯u* IV « usturoiu », *t'ẽi̯e̯* I « cheie ». Tot un rest din nazalitatea lui *n* dispărut avem şi în *frĩu̯*, *frîu̯u* IV, *grĩu̯* V, *grĩu̯u*.

* * *

---

[1]) Subiectul VII are totuşi *bătrîṅ*^{u}.

[2]) Şi subiectul V are o formă cu *ń*.

[3]) Nazalitatea am auzit-o, atât la Moţi cât şi în Ţara Oaşului, întocmai ca I. A. Candrea, asupra vocalei precedente *-ãi̯-*, *-õi̯-*, etc. Colegul Pop însă a notat în Ţara Oaşului *-aĩ̯-*, *-oĩ̯-*, etc., iar Ion Muşlea chiar *-oń-* (vezi *Anuarul Arhivei de Folklor*, I, p. 236: *strîgoń*, *tâlhăroń*).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am trecut în lista de mai jos următoarele forme: 1) dela subiectele III, IV, V, VII, toate cuvintele din materialul cules, indiferent de origine, care au un *n* intervocalic; 2) dela subiectul II, formele care au un *n* intervocalic + *e*, *i* sau prezintă rotacisme; 3) dela subiectul I, formele cu rotacism; 4) dela toate subiectele, falșele regresiuni. Am spus mai sus că în graiul femeilor (subiectele III, IV, V, VII) *n* susceptibil de a fi rotacizat se deosebește de cele mai multe ori de *n* obișnuit. Subiectul II deosebește aceste două feluri de *n* numai dacă urmează *e* sau *i*. Iar subiectul I pronunță la fel și aceste două feluri de *n* sau eu n'am prins deosebirea din cauza pronunțării neclare.

Formele le-am înșirat în ordine alfabetică după forma ce ar avea-o în limba literară.

Cifra romană după câte o formă indică subiectul care a pronunțat forma (v. p. 13, 14, 16, 18 și p. 19, notele 3 și 4):

aduṙă VI
ámin III
an^{u} IV
armínd'inu [bis], *armind'in* III
bān^{i} III, *bań* [de șase ori] V
barșón, *barșon*^{u} IV « catifea »
bătrîna [ter] IV, *batrîṉ*^{u} [ter], *batrîṉ́* IV, *bătrîńi* III, dar *batrîṉ̱*^{u} VII
bine, *binį* III, *biṉi*, *bīni*, *bini* II, *biṅį* [bis] III, *biṅi* IV, *bīṅẹ*, *biṅi* V, *bīṅi* IV, *biṅ(ṙ)i*, *biṙ(ṅ)į* III, *bīṙį*, *biṙe*, *biṙẹ* III, *biṙi* [bis] IV, *bire* III, *bīri* IV
búčiṅă [1]), *búčiṙă* IV « urlă (lupul) »
bună IV, *bun* VI, *bun* III, *bun*^{i} III, *buni* IV, *buṅ*^{u} III, *buṅi* IV, *buṅ(ṙ)*^{u} IV, *bur* III
Călińasă, *la* — [ter] III « muntele Călineasa »
cîṅi [2]), *cī̄ṙi*, pl. *cîṙ*^{i}, *cîr*^{i} IV
cîṉipă [bis] III, *cī̄ṅipă* IV[2]), *cîṅ(ṙ)ipă* III
cîṙipă [ter] III, *cī̄ṟipă*, *cîripă* IV
cānur^{i} III

[1]) În manuscript cu două puncte deasupra lui *n*.
[2]) În manuscript cu două puncte deasupra lui *n*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cărbuṉili II, *cărbun*^{i} [bis] III
că^{r}*măṅ(ṙ)ăm*, *cā*^{r}*meṅ(ṙ)*^{i} III (aproape *cămăṅ(ṙ)ăm*, *cāmeṅ(ṙ)*^{i}) « a scărmăna »
cătcăi̯in^{i} III « căpcăuni »
ĉeṙũṣă, *ĉerũṣă*, *ĉeṙuṣĕ*, *ĉeṙũṣęr*^{iu}, *Ĉeṙũṣotca*, *Ĉeṙuṣotca* III
ĉet'iṉă IV
t'in V « chin »
ĉīṅă IV
ĉiṅe II, *ĉine* III, *ĉini* IV, *ĉinị* [bis] V, *ĉiṅi* III, IV, *ĉin(r)e* III, *ĉiṙ(ṅ)e* III, *ĉire* III
colṭúṉ IV, pl. *colṭuṅ́* [ter] IV « ciorapi »
creṣt'in^{u} V [1])
Criṣęṅ́ II « Români de pe Valea Crișului Negru »
cunuṅii̯e V, *cununaṭ* IV, *cuṅunii̯e* V, *cuṅũn*^{i} IV, *cuṅũṅă* IV, *cun(r)un*^{i} III, *cuṙ̃ũṙ̃ă* IV, *curun*^{i} IV
d'ẹpănat [bis] III
d'imine̯aṭa II
dóṅiṭă [ter] IV
dumiṉica IV
fărină III
fín^{u} [bis] IV, *fíṅ(ṙ)*^{u} III
fîntîṙă III, *fîntîr*^{i} IV
Găi̯ina III, *Gai̯ira* VII « muntele Găina », *găi̯iṉ*^{i}, *găi̯inil*^{i}*ị* II, *gai̯iṙ*^{i} IV
*jenunṭi**, *jerunt'i* II, *jerunt'ili* II, pl. *jerunṭ* II
D'érmanu III « sărbătoarea băbească numită Gherman »
grăd'ină III, *grad'ină* IV
gunoi̯^{u} III
hod'iṅască III
pi-mprejũṙul IV
naltă III
înnaint'a IV, *ară*^{i}*int'e* II [2]), *arăint'e* III, *arăint'i* III, *arănt'e* III, *arint'i* IV

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Subiectul V zice că naşa, când aduce copilul dela botez, « *îl dă la mumu-sa* » cu următoarele cuvinte: « *Ţî l-ã lu̯ọt păgîn şî ţî-l dau creşt'in*^{u} ». După aceea adaugă: « *N'-o-*^{m}*văţat preu̯útul* ».

[2]) Aici *i* şi *u* la umăr au fost notate în manuscris *i̯* şi *u̯* la umăr.

d'-anapoĕ III, *îṅapóo(ă)* IV, *ĩ̂ṅapoă* IV, *an(r)ăpoi̯ĕ* III, *d'ĩ̂rapo^{u}o* [1]) IV, *arăpoi̯* II, *arăpoi̯ẹ* III, *d'-arăpoi̯**
i̯ertăĉuṅe III
i̯ĩṙ^{u} III, *i̯ĩr^{u}* III, *ir^{u}* IV
i̯irmă II « stomac »
izmi̯ęńi II
ĝ(ẑ)ine̯apăr^{u}, *ĝine̯ępir^{i}* I
lĩṅă IV, *lĩn(ṙ)ă* III, *lĩ̂ṙa* III, *lĩ̂ră* [de 5 ori] III, pl. *lĩ̂r^{i}* III, *lĩ̂ră* IV, *lîră* III
lătoṙo̯ǫ̃^{i}ĕ [1]), pl. *lătu̯ṙõi̯* III
le̯agăṅ^{u} V
lumńĩ̂ră V « lumânare »
luṅ^{i} IV, *luṅi̯a* IV, *luṅi̯a* IV [2]), *luṙi̯a* IV
mana III « laptele vacii »
mînă IV, V, *mîńili* II, *mĩ̂ṙă* V, *mĩ̂̃ră* IV
mînat IV
mîn̲i II, *mĩ̂̃ṅi* [lentissino] IV, *mĩ̂r(ṅ)ẹ* V, *mĩ̂̃ṙi* IV
mălăstire III
mîn̲ica, *mîn̲iĉ^{i}* II
muṅuńt'^{i} III
munuṣă, pl. *munuṣ* III « mai multe mănunchiuri de cânepă »
Mărina III « sărbătoare băbească »
mîṅînṭei̯ III
maṣínă IV « maşină de cusut »
matáńi IV « mătănii »
matragúlă [ter] IV
*mázîn(ń)e**, *mazi̯n^{i}**, *māzini* II « fasole »
mestęĉińi I
mi̯n̲i III, *miṅi* [bis] IV, *mi^{i}̃ẹ* V « mine »
Măĉińícă, *Mărína* — III, *mọĉińiĉ^{i}* III « sărbătoarea celor 40 de mucenici »
nănaṣa V
nímiṙe̯a IV

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

[1]) Aici *i* şi *u* la umăr au fost notate în manuscris *i̯* şi *u̯* la umăr.
[2]) În manuscript cu două puncte deasupra lui *n*.

o̯o̯meni V, *o̯amen*^{i} III, *u̯amiṇi* II, *u̯o̯mẹni* III, *u̯o̯miṅ*^{i} [bis] V, *u̯o̯miṛ*^{i} V, *u̯o̯meṛi* III, *u̯åmeri* III
ojínă IV
usteńală III
păgîn [1]) V
palt'in(r)^{u} I
pără, păr III, IV, V, VI,*, « până »
pîn^{i}*e* III, *pîńe* IV, *pîńi* [bis] IV, *pîṇi* III, *pîńi* III, *pîń(ṛ)ẹa* III, *pîṛ(ṅ)ẹa* III, *pîṛẹ* III, *pîṛe* III, *pîṛẹ* III, *pîṛẹa* III, *pîṛẹa* III
păntăloń II
Pant'ilimon^{u} III
pănură III
pasiṇẹa IV « pasăre = penis »
pẹẹńẹ II, *pẹńi* IV, *pẹńi**, *pẹẹńi* « flori », *p*^{e}*ẹńi* IV « broderii »
pélină III « pernă »
t'eptănat^{u} IV, *t'ẹpt'ini* I, *t'eptăṛăm* III, *t'aptăr*^{u} III, *t'eptărăm* III, *t'eptăraṛăm* III, *t'ẹpt'iṛẹ* III, *t'ẹpt'iṛi*, pl. *t'ẹpt'iri* [de patru ori] III, *t'ẹpt'ir*^{i} [ter] III
plină IV
pód'ină III « scândură la pod »
pogán^{u} III, *pogănoc* III « mare și puternic »
prinós^{u} III, V « colacul care se dă preotului la înmormântare »
prun V, *pruṇăi* [bis] IV IV, *pruń*
puṇi II, *punim* [de patru ori] IV, *puni* IV, *punim* V
puṅe III, *puṅi* IV, V, *pun(r)*^{u} III, *pun(r)* III, *puṅ(ṛ)e* III, *puṅ(ṛ)ẹ* III, *pūřem* III, *puřẹm* III, *puře* III, V, *puřẹ* III, *puřị* [bis] V, *pur* [bis] V, *puru-η car*^{u} V
pîțîn IV « puțin »
rădăcină [bis] III
rînduṛiá, rînduṛiẹli II
rarúnț IV « rărunchi »
Sîmt'o̯na V « nume de femeie »
sîn^{u} V
saratóș IV* « sănătoși »
Sîndiiẹńe III, *Sîndẹńili* IV

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Vezi p. 161, nota 1.

săptămîna III, *săptămîn*^{i} V, *stămîn*^{i} V, *saptamîṅi* IV, *săptămîr̃ă* IV
sorpón^{u} III « săpun », *sorpoń̃im*^{u} III
surumáń̃ III « sărmani »
Sătana III, *Satań̃i* III
Solomǭń̃i IV « Solomoane »
splină [bis] IV
spūṅi [1]) IV, *spuṙ(n)e* III, *spu*^{u}*(ṙ)* III « ei spun » *spuṙe̯a* III, *spuṙi* IV, *spuṙ* V
stĩ̃jîń̃ pl. III
sũr̃u IV « sunetul »
tînăr^{u} IV, *tîń̃er*^{i} IV, *tîń̃ere* V
ṭáriń̃ili IV
Ṭîgan^{i} III
t'ină III, IV, *ai̯ int'inat* III
t'ini IV, *t'iṅi* [ter] IV, *t'īri* IV, *t'iri* IV « tine »
ṭîn̲ III, *ṭîn̲ut* V, *ṭini* [ter] IV, *ṭine̯a* IV, *ṭîn(r)*^{u} III, *ṭîn(r)i̯* III, *ṭî*$^{n(r)u}$ III, *ṭîṙe* III, *ṭîṙém* III, *ṭîr* III
ṭint'erin^{u} IV, *ṭînt'erin* V « ṭiṅtirim »
tūn̲ III « trăsnet », *tuṅă* IV, *tũn(r)*^{u} III, *tun(r)*^{u} III, *a tũṙá* IV
tuṣîrăm III, *tuṣîrătur*^{i} III
unu III, *una* III, *uṅa* IV
vînă [bis] III
vînat^{u} IV
vînătă III
veĉin V, *veĉir*^{i} VII
yin V, *d'in*^{u} IV, *vini̯* V, *yine̯* [bis] III, *yine̯**, *yin̲i̯**, *d'ini* IV, *yini̯* V, *yini* V, *yiníi̯*, *yiníṣ*, *yiní*, *yiním*^{u}, *yinít*^{u}, *yiniră* III, *d'iníṣ**, *d'iṅi* IV, *o yiṅit* V, *d'ũṙă* [2]) *mĩṙi păr la noi* IV « vino mâne pân la noi », *d'iṙi* IV, *o d'irit* VII, *o yiṙit* V, *yir* [ter] V, *ai̯ d'irit*^{u}, *o d'irit*^{u} IV, *nu poj d'irí* IV « nu pot veni », *d'iriṣ* IV, *or d'irit* IV, *d'iri* IV, *d'ir* IV

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

[1]) Am adăugat nota: se aude aproape *spūṙi*. În manuscris *n* are două puncte deasupra.

[2]) Această formă nu poate deci fi apropiată de vreun cuvânt unguresc (*jön* + *gyere*) cum o face D. Șandru în *Bulletin Linguistique* II, p. 206, nota 2.

verin^{u} IV, *virinos*^{u} II, *nu veruno(ă)șa* [1]) IV, *verună(o)șat'e* [1]) IV, *nu verenoșa* [1]) III, *nu* ^{m}*veruńășa* [1]) IV « nu învenina »
d'igână III « sănătoasă »
yinárs^{u} III, *d'inarsulu-n d'ob*^{u} IV « rachiul în fedeleș », *vinars*^{u} V
viñiriia [bis] V
d'inovatu IV

E. PETROVICI

3, CU PRILEJUL BULETINULUI ATLASULUI LINGUISTIC ITALIAN [2])

Autorii Atlasului Linguistic italian, M. Bartoli, Ugo Pellis și G. Vidossi, publicau, înainte de apariția acestui buletin, toate informațiile despre ALIT. în rev. « *Ce fastu?* », *bolletino mensile della Società filologica friulana* « *G. I. Ascoli* ». În 1932 Direcția Atlasului hotărăște publicarea acestui buletin, cu următorul scop: a da informații despre ALIT.; a discuta valoarea Atlaselor linguistice; a arăta cele mai bune criterii pentru adunarea și publicarea materialului de limbă; a prezenta din când în când rezultate din anchetele pe care le fac; a informa pe cetitorii buletinului ce se lucrează în domeniul atlaselor linguistice și onomastice, etc.

Publicația noastră salută cu satisfacție deosebită acest buletin. Colaborarea noastră cu ALIT.-ul datează încă din 1927, când autorul acestor rânduri a avut fericirea să participe la ancheta pe care o făcea Ugo Pellis la Cortina d'Ampezzo și să profite mult din experiența acestui călit anchetator. Această colaborare s'a continuat și în 1933, când anchetatorii celor două atlase (ALIT. și ALR.) au studiat graiul istroromân din Briani (Valdarsa), cu același subiect [3]).

Fascicola 1 a primului volum cuprinde următoarele articole: G. VIDOSSI, *L'Atlante Linguistico italiano, Questioni di metodo e*

[1]) În descântece.

[2]) *Bolletino dell' Atlante Linguistico italiano*, promosso dalla Società filologica friulana « G. I. Ascoli ». Udine, An. I, fasc. 1 (1933), fasc. 2 (1934, p. 118, cu o hartă: an. fasc. 1 (1935), p. 47.

[3]) Pentru diferențele dintre AIS. și ALR., v. S. Pușcariu, în *DR.*, VI, p. 504—518, iar pentru metoda de lucru a AlR.-lui articolul mieu din *Revue de Linguistique romane*, IX, p. 86 și urm.

di fini, (p. 4—27). Autorul răspunde obiecțiunilor lui G. Bottiglioni în legătură cu chestionarul ALIT.-ului, cu teritoriul de explorat, cu felul de chestionare și notare a răspunsurilor, cu calitățile anchetatorului, etc., arătând, comparativ, care sunt deosebirile dintre ALIT. și AIS. (Atlasul Linguistic svițero-italian de K. Jaberg, și J. Jud [1]). După șase ani de anchetă și după 289 de comune studiate, suntem în măsură să declarăm juste toate afirmațiile lui Vidossi. Fiind deosebite împrejurările sociale și politice ale țării noastre, ALR.-ul se va deosebi și de ALIT., însă deosebirile nu vor fi de natură principială, ci numai de amănunte și, probabil, și în ceea ce privește felul de publicare al hărților. Pentru noi rămân indiscutabile calitățile de anchetor ale lui Ugo Pellis, cu care am avut fericirea să colaborăm în două rânduri. Nu ne îndoim nici de sinceritatea și grija cu care P. Scheuermeier a notat răspunsurile primite, fiindcă la Sant Angelo Lodigiano (de lângă Milano), am participat la ancheta pe care o făcea, în 1927. În volumul introductiv al ALR.-ului vom arăta ce datorăm acestor doi anchetori și lui A. Griera din punct de vedere al metodei.

M. Bartoli, *La norma delle aree laterali* (p. 28—36). Autorul insistă, dintre « normele » linguistice (cu care s'a ocupat în: *Introduzione alla neolinguistica, Principi, Scopi, metodi*, Roma, 1925), numai asupra ariilor laterale, care servesc la stabilirea raportului cronologic între două faze linguistice, deci numai asupra unei părți « molto modesta » din istoria limbajului. CAPUT și TESTA servesc ca exemple instructive pentru arii laterale în domeniul romanic de astăzi. TESTA avea înțelesul de « vas de argilă »; înțelesul de « cap » apare mai târziu cu câteva secole. Faza veche, CAPUT, se întâlnește în Peninsula Iberică și « balcanică », prin Peninsula « balcanică » înțelegând și teritoriul limbii române. Faza mai nouă TESTA, este caracteristică Italiei și Galliei transalpine (adică limbii franceze). Din multele exemple ale teritoriului romanic, Portugalia și Catalonia, față de Castilia, reprezintă arii laterale. Concluzia este: « dacă dintre două faze una se află (sau se afla) într'o arie laterală și alta într'o arie intermediară, faza din aria laterală este de obiceiu mai veche decât faza din aria

[1]) Cf. *Bolletino*, I, Nr. 2, p. 72, nota 1.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

intermediară » (centrală). Deci ariile laterale conservă, de obiceiu, faza care în aria intermediară a fost acoperită de inovațiune (p. 30). La p. 30—31 autorul răspunde la obiecțiunile care s'ar putea aduce acestui principiu, arătând importanța Atlaselor pentru ilustrarea acestor probleme.

Din materialul adunat pentru ALR. ne permitem a semnala două cazuri, unul de natură lexicală și altul de natură fonetică, care ilustrează neîndoielnic vechimea ariilor laterale. PECORARIUS este termenul vechiu care astăzi se păstrează în aromână, meglenoromână (*picurar*), istroromână (*pecurâr*)[1]) și, în parte, în dacoromână (*păcurar* « cioban »). În dacoromână el este limitat la cea mai mare parte a Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului. În Ardeal nu se întâlnește în regiunile sudice, în care « ciobanii » au obiceiul de a trece în Vechiul Regat pentru iernatec. *Cioban*, termen mai nou, fie de origine turcească sau turanică (cumană sau pecenegă) a acoperit pe *păcurar* în Oltenia, Muntenia, Moldova, Bucovina, Basarabia și în o parte a Ardealului. Prin urmare, dialectele (arom. meglenorom., istrorom.) de o parte și regiunea din Ardeal de altă parte (păstrând pe *păcurar*), reprezintă arii laterale față de aria intermediară (centrală) a lui *cioban*, termenul nou care este astăzi și termen literar. Răspunsurile la întrebarea 1808 din ALR., dovedesc incontestabil acest fapt.

Din morfologie. La verbele de conj. I, Ind. prez., pers. I din pl. corespunzătoare lat. AMUS ar fi trebuit să fie *-ám*. Astăzi în dialectele aromân [2]) și meglenoromân [3]) și în dacoromână există forma *-ăm* (noi *dăm*, *stăm*, *aflăm*), deci cu un *a* > *ă* neexplicat până acum. Această fază reprezintă, potrivit principiului stabilit de Bartoli, faza intermediară, inovatoare, recentă. Faza veche, corespunzătoare lui -AMUS o păstrează dialectul istroromân, în care *-ảm* (*-ản*) reprezintă un *-ám* (accentuat, căci numai *á* > *å* [4]) Această fază am întâlnit-o în părțile estice ale Basarabiei, unde pentru formele literare: *noi dăm*, *stăm*, *lucrăm*, etc., am înregistrat *noi dam*, *stam*, *lucram*, etc. În acest caz istroromâna și regiunea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) La *I. Popovici, Dialectele române din Istria*, Halle, 1909, gl. *s. v. ovțâr*.
[2]) V. Th. Capidan, *Aromânii*, București, 1932, p. 439.
[3]) Idem, *Meglenoromânii*, București, 1935 p. 158; lui *-ǫm* îi corespunde un *-ăm*.
[4]) S. Pușcariu, *Istroromânii*, II, București, 1926, p. 74, § 17.

estică a Basarabiei (de lângă Nistru și de dincolo de acest fluviu) reprezintă arii laterale, deci vechi, față de aria cu *-ăm* din dacoromână, aromână și meglenoromână [1]).

Ugo Pellis, în *Note sul gergo sardo* (p. 37—40), prezintă bogate contribuții asupra « argot »-ului sard din Cagliari, culese dela subiectul cu care ancheta, completând în mare măsură informațiile lui M. L. Wagner din *Über Geheimsprachen in Sardinien* (din « Volkstum und Kultur der Romanen », I (1928), p. 69—94). [A se vedea și notele bibl. din acest *Bol.* an. II (1), p. 41—42, tot de Pellis]. În capitolul: *Bibliografia*, se recensează lucrarea lui Ios. Schrijnen, *Essai de bibliographie de géographie linguistique générale* (1933).

Fasc. I din primul volum mai cuprinde informații despre anchetele ALIT.-ului, despre sumele cheltuite și o listă a autorităților italiene și a particularilor care sprijinesc această operă de importanță națională [2]). Fascicola se încheie cu o telegramă a lui M. Bartoli, prin care urează Academiei Române (Școalei Române) din Roma, « să aibă viață lungă ».

Fascicola a doua a anului întâiu cuprinde următoarele studii: Ugo Pellis, *Cinquanta inchieste linguistiche in Sardegna* (p. 49—77). Autorul, pe lângă probleme importante pentru filologia italiană, insistă și asupra unor chestiuni de metodă pentru anchetele dialectale. Cadrul acestor mențiuni nu ne permite să insistăm prea mult. Cu toate acestea ele merită să fie semnalate. Se arată necesitatea cunoașterii terenului de anchetat nu numai din punct de vedere linguistic, ci și pentru familiarizarea anchetorului cu sunetele dialectului. Se știe că Sardinia reprezintă insula în care « latinitatea » s'a păstrat mai bine; era nevoe deci de cea mai mare grijă

---

[1]) Aceeași situație o are *nas-nari*, *oglindă-cotătoare*, *cuminecătură-grijanie* (împărtășanie), etc.

[2]) Pentru cel care va face, mai târziu, o comparație între autoritățile noastre și cele italiene în ce privește sprijinul material pe care l-au acordat Atlaselor limbii lor este, credem, util să menționăm că Provincia Udine a contribuit pentru ALIT. cu 50.000 de lire, orașul Udine cu 25.000 de lire, Ministerul Educației Naționale cu 300.000 de lire. Persoane particulare figurează cu sume care variază între 6.000 și 10.000 de lire. Situația dela noi se arată în DR., VI, p. 661—662 și în DR., VII, p. XV.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pentru a prezenta o imagine clară a acestui ținut (v. în deosebi p. 72, nota 1 și mai ales n. 2) [1]). Experiența de anchetator a lui Pellis era impresionantă: 300 de localități anchetate. (În *Bol.*, an. II (fasc. 1), p. 44, se dau ca studiate până în prezent 428 de comune). Suntem în măsură să ne dăm seamă cât poate câștiga, în toate domeniile, cel care a anchetat trei sute de sate. Se știe că Sardinia s'a bucurat de merituoasele și importantele lucrări ale lui M. L. Wagner (v. p. 49 și 72, notele 4 și 8). Între studiile sale și ancheta pe care a făcut-o (tot Wagner) pentru AIS. (în 1925—1927), sunt la mijloc mai bine de două decenii (v. p. 72, n. 6). Din cele 50 de localități pe care le-a anchetat Pellis, zece figurează și în AIS., anchetate de Wagner. (După *Bol.*, an. II (fasc. 1), p. 44, ancheta s'a continuat în Sardinia, ajungându-se la 108 puncte). Anchetatorul ALIT.-ului prezintă comparativ diferențele dintre o anchetă și cealaltă, constatând că deosebirile au mai mult aspect fonetic decât lexical [2]) (p. 49). Vom pomeni aceste deosebiri, fiindcă chiar din înșirarea lor se va vedea că unele sunt datorite « specialistului » în achetă, iar altele împrejurării că Wagner nu era italian. Ele sunt: *a)* deosebita « reacțiune » a subiectelor întrebate [3]);

[1]) În 1933, luna Octomvrie, Ugo Pellis, în ancheta la Istroromâni, ne-a mărturisit merituoasa lui strădanie de a se familiariza cu graiurile din Sardinia. Ancheta a început-o numai după ce a fost bine inițiat în finețele linguistice locale. Adăugăm că pentru anchetatorii ALR.-ului nu s'a pus această problemă, mai ales când a fost vorba de teritorul dacoromân, deoarece, cum vor arăta hărțile, unitatea de graiu este incomparabil mai mare decât în oricare limbă romanică. Cunoașterea preliminară a terenului de anchetat s'a pus numai în ce privește dialectele aromân, meglenoromân și istroromân. Și în aceste anchete n'am întâlnit dificultăți atât de mari, fiindcă cunoșteam destul de temeinic domeniul înainte de a începe ancheta. Prezența lui Th. Capidan, în ancheta dela Aromâni și Meglenoromâni și chiar a lui Ugo Pellis la Istroromâni sunt o dovadă de felul cum am procedat. Cercetătorii materialului nostru vor arăta măsura în care ne-am îndeplinit misiunea.

[2]) ALR.-ul are, cum se știe, doi anchetatori, însă nefiind identic nici chestionarul, nici punctele de anchetat, se poate vorbi mai curând de două anchete paralele, care se completează una pe alta. Cu toate acestea, atât E. Petrovici, cât și eu, am recunoscut adesea deosebiri în notația diferitelor sunete, deosebiri rezultate din felul deosebit de a percepe unele nuanțe. Ele însă nu merg atât de departe ca cele pe care le remarcă Pellis față de Wagner (p. 51).

[3]) Este impresionant procesul psihologic al subiectului pus de anchetator la un examen asupra graiului pe care-l vorbește. El se interesează de locul de naștere, de poziția socială, chiar de situația părinților. Devine bănuitor când te vede că

BCU Cluj / Central University Library Cluj

b) felul deosebit de a face ancheta [1]); *c)* un interes mai mult lexical (în ancheta lui Wagner [2]); *d)* diverse aptitudini acustice între anchetori, reflexe (« in dependenza »), ale limbii lor naționale [3]); *e)* o autosugestie și consecvente reconstruiri analogice, mult mai ușoare (« facile ») la un « specialist » decât la un anchetator nespe-

---

nu ești stăpân pe « finețele » semantice sau fonetice ale graiului pe care-l cercetezi. Dacă nu-i cunoști viața lui intimă, înțeleg felul lui de traiu, el devine ironic. În minte-mi vine un caz, dintre multe. Însoțitorul meu prin Basarabia, bucureștean de origine, trăit numai în Capitală, întreabă pe subiect despre utilitatea și felul de întrebuințare a unor obiecte casnice. Subiectul îi răspunde ironic și nu-i mai acordă nici o atenție când îi recunoaște marea lui nepricepere.

[1]) Pellis arată deosebiri esențiale (la pag. 52—54) între felul de chestionare al ALIT.-ului și cel al lui Wagner. Ni se pare că deosebirile arătate de Pellis reprezintă caracteristica cea mai de seamă a Atlasului italian.

[2]) ALIT.-ul a plasat aproape toate cuvintele în fraze. Anchetatorul, când nu este vorba de a scrie fraza întreagă (trecută în chestionar pentru importanța ei i morfologică), desprinde din răspuns numai cuvântul care interesează chestiunea. Evident, acest principiu își are o importanță indiscutabilă: cuvintele nu trăiesc zolate, ci în fraze, care exprimă ideile, gândul individului vorbitor. Cu toate acestea, experiența ne îndreptățește să spunem că nu toate frazele sunt potrivite pentru întreg teritorul anchetei. Iată o întrebare din ALR., Nr. 336: *Șura se află* îndărătul *casei*. Pe noi ne interesa adverbul *îndărăt*. Ce se întâmplă cu această frază? Cuvântul *șură* este înlocuit în multe părți prin sinonimele: *săivan, poiată*, etc., fiindcă, din punct de vedere al construcției, există deosebiri în urma împrejurărilor economice, care nu pot fi identice în cuprinsul unei țări. Altădată nici nu există asemenea acaret. Sunt cazuri când *șura* este 'lângă casă', 'alături de casă' sau chiar înaintea casei. Noi credem că anchetatorii Atlaselor, în interesul științei și fără nici o micșorare a meritelor lor, sunt datori să spună *limpede*, la fiecare chestiune toate neajunsurile, lipsurile sau chiar greșelile pe care le-au observat de-a-lungul cercetărilor. Nimeni, ca ei, nu este în măsură să cunoască părțile bune și slabe ale chestionarului, pe care ajung să-l știe pe de rost. ALR.-ul va menționa în legenda fiecărei hărți, tot ce s'a putut observa în cursul anchetei. Vom atrage atenția cercetătorului asupra « greșelilor » de care nu putem fi vinovați. Nimeni nu poate cunoaște toate finețele graiurilor pe care are să le transmită posterității.

[3]) Credem că nu se pot nega calitățile « străinului » în anchetă. Cu toate acestea nouă ni s'a dat ocazia să constatăm că un străin interpretează sunetele având în subconștient un sistem de sunete caracteristice limbii sale materne. Aș putea spune că și un anchetator indigen interpretează un alt graiu prin imaginile acustice ale sunetelor din graiul său părintesc. O diferență însă între străin și indigen este totuși incontestabilă și această diferență trebue să se oglindească în răspunsurile pe care le notează (v. și Pellis, p. 51).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cializat [1]); *e)* câteva « lapsus »-uri în transcrierea manuscrisului [2]); *f)* mari distanțe de timp între o anchetă și cealaltă [3]).

Capitolul « Le Inchieste » (p. 54—71) este deosebit de interesant prin contribuțiile de ordin social în desvoltarea fenomenelor de limbă (tendința de a articula cât mai distinct dă naștere la

---

[1]) Nu știm dacă e cazul la Wagner, dar nouă ni s'a dat ocazia să vedem « specialiști » în anchetă, care procedau altfel decât cum s'a obișnuit în cercetările de geografie linguistică. Căutau să scoată dela subiect « cuvinte moarte », arhaisme, de a căror etimologie sau valoare semantică erau preocupați în cercetările lor. Insistau asupra unor înțelesuri atât de mult, încât în pauza necesară în anchetă, subiectul se căina de « chinul » la care este supus. Mai interesanți sunt cei cari se îndoesc de răspunsurile subiectelor. Subiectul afirmă categoric: « eu așa știu », « așa am apucat zicând părinții ». De sigur forma cuvântului dărâma unele teorii ale cercetătorului; era firesc să intervină o latură sentimentală în judecarea răspunsului. Când « terorizezi » subiectul, de sigur că acesta, ca să scape, confirmă tot ceea ce vrei să-ți confirme. — Anchetatorul pe teren trebue să fie *numai anchetator*, chiar și atunci când are o pregătire linguistică. Un tânăr filolog participă în anchetă în câteva sate. Subiectul răspunde liniștit. În pauză discutăm metoda de chestionare. Îmi obiecționează că pluralul unui cuvânt notat de mine nu poate fi real, ar fi trebuit chestionat subiectul încă odată. Îl rog s'o facă personal. A doua oară subiectul răspunde cu o formă din limba literară. Satisfacția tânărului filolog a fost de scurtă durată; în satul următor subiectul răspunde tot cu forma de plural care nu era literară. Anchetatorul notează, fără să discute; cel care asista intervine a doua oară și iar obține forma din limba literară. Procedeul tânărului filolog numai metodă de geografie linguistică nu este!

[2]) ALR.-ul e fericit de a fi găsit mijlocul de a evita greșelile care sunt datorite copierii manuscrisului. Răspunsurile se scriu pe fișe perforate, numerotate cu numărul întrebării din chestionar. După ce sunt stampilate cu numărul cartografic și numele satului anchetat, ele trec direct la cartograf. Deci și transcrierea și corectura se face după original.

[3]) Adunarea materialului pentru un Atlas linguistic trebue să se facă într'un timp cât mai scurt, fiindcă graiul este într'o permanentă « fierbere ». Ceea ce notezi astăzi, nu se va nota peste zece ani, chiar în același loc și chiar la același subiect. De sigur în linii mari graiul nu se schimbă; în amănunte, în particularități fonetice schimbările se petrec sub ochii noștri. Ne amintim de un fapt caracteristic. Al nouăsprezecelea punct al anchetei definitive pentru ALR. a fost comuna mea natală. Școala, lipsa din comună ani de-a-rândul, m'au făcut să-mi pierd particularitățile fonetice locale. Am rămas foarte mirat când am auzit că se zice *dzî* și nu *zî*, cum credeam. Prefacerea aceasta rapidă este pricinuită la noi de împrejurările sociale deosebite după Războiul mondial. Greutatea realizării acestui deziderat o recunoaștem. La un capăt Atlasul linguistic este învechit, iar la altul el este nou!

reduplicarea consonantelor care se află între vocale; p. 55), prin lămuririle ample asupra persoanelor care au dat informații, precum și prin particularitățile de natură fonologică care sunt remarcate cu o claritate deosebită. O problemă, cu care anchetatorii ALR.-ului nu se împacă, este colaborarea mai multor subiecte pentru « reușita anchetei » (p. 72). La noi intelectualii sunt cei mai slabi informatori. Stăpâniți de ideea de a-și însuși cât mai repede « limba comună », elimină tot ceea ce este caracteristic graiului. Consideră o rușine a vorbi ca țăranul. Preotul și învățătorul satului declară « solemn » că la ei în sat se vorbește cea mai « frumoasă limbă », « ca în carte », pe când, în realitate, graiul este în plină forță față de așa zisa « limbă literară ». O colaborare cu intelectualii a fost imposibilă, chiar și atunci când erau numai « spectatori ». Forțau pe subiect să declare că există în sat cuvinte pe care ei le știau din carte. La Timpeni (jud. Olt), în prezența lui E. Gamillscheg dela Berlin, preotul și învățătorul sileau pe subiect să declare că « drumului pe unde merge apa », « patului apei » (întrebările noastre sunt indirecte în marea lor majoritate) i se zice *albie*. Subiectul susținea că el n'a auzit vorba aceasta; el știe că i se zice numai *viu apei* (cf. arom. *viia di moaŗă* « pârâul morii » Pleasa 1846; *d-iú s-scáță viia* « de unde se începe pârâul » « Pleasa 1842). Preocupat de obiecțiile « autorităților », după incident a doua zi chiar, ne ruga să-l credem că el n'a auzit vorba *albie*. E probabil că împrejurările din Sardinia să fie deosebite și acești colaboratori să fie utili pentru anchetator. Nouă nu ne-au ajutat, ci ne-au stricat întotdeauna. Când apăreau « binevoitorii colaboratori » întrerupeam ancheta.

La p. 72 a acestui substanțial articol, Pellis prezintă o statistică despre subiecte (după sex, vârstă și profesiune) interesantă pentru situația socială a celor care au transmis posterității graiurile din Sardinia.

Mărturisirile lui Pellis din Sardinia sunt o dovadă a seriozității și meticulozității care a depus-o și o garanție pentru întreagă ancheta monumentalei opere ALIT. Tenacitatea, perseverența și talentul cu care îndeplinește această grea misiune naște admirația și recunoștința tuturor linguiștilor și filologilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

G. Vidossi, *L'Atlante demologico tedesco* (p. 77—95). Autorul arată, cu bogate informații și importante observații cum s'a născut

ideea Atlaselor folklorice (și etnografice) și felul cum, în Germania, W. Pessler, plănuia, încă din 1907, o asemenea lucrare. Mijloacele pentru înfăptuirea acestei lucrări în Germania permit însă începerea ei abia în 1928. *Atlas der deutschen Volkskunde* va forma una din lucrările de o mare valoare științifică și un nou instrument de investigații și pentru linguiști. Cuvintele dintr'o limbă sunt legate de lucrurile pe care le denumesc.

Autorul se ocupă pe larg cu felul de organizare a acestei opere, cu chestionarul ei, cu felul cum se adună materialul, cu informatorii (mai ales învățători), — un fel de membrii corespondenți — felul cum sunt instruiți și supraveghiați. Organizația și felul de lucru este de admirat. Se observă și în Germania, ca și la noi, la Muzeu, greutatea de a avea constant același număr de răspunsuri la fiecare chestionar (cf. p. 92, n. 44 și 45). La primul chestionar au răspuns în Germania 14.000, la al doilea mai puțin, iar la al treilea 18.000 de corespondenți. Ceea ce ajută în mare măsură la redactarea răspunsurilor este pregătirea și desvoltarea interesului viitorilor învățători germani încă de pe băncile Școalei normale, în care se dă atenție deosebită folklorului și etnografiei.

G. Vidossi a adus un real serviciu viitoarelor Atlase de acest fel când a arătat cum sunt redactate hărțile și mai ales sumele (impresionante) care se cheltuesc [1]) pentru adunarea, redactarea și tipărirea acestor hărți.

Era firesc ca autorul să arate și ce s'a făcut în acest domeniu în Italia și felul cum ar trebui alcătuit un Atlas folkloric și etnografic pentru teritoriul țării.

De sigur, că viitorul Atlas folkloric (și etnografic) al României va trebui să țină seamă de felul de lucru al celui german și de experiența câștigată în acest domeniu. Realizarea lui n'ar reclama nici cheltueli prea mari, dacă s'ar instrui, încă din ultima clasă a Școalei normale, viitorii învățători, deci corespondenți ai Atlasului. Ușor s'a putea alcătui un manual de metodă, care să fie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Un chestionar, distribuit în 20.000 de exemplare (cu expediție cu tot) costă 20.000 de mărci. Gruparea materialului pe o hartă costă 1.000 de mărci. Scăzând economiile care se pot realiza prin mecanisme, costul aproximativ al unei hărți este de 400—500 de mărci.

pus la dispoziția profesorului de limba română, prin care să fie inițiați viitorii corespondenți, pentru ca să respecte motivele pe care le comunică direcției. Fișele atlasului german reprezintă un model dintre cele mai bune.

Anuarul Arhivei de Folklor al Academiei Române ar putea face încă de pe acum pregătirile necesare și peste câțiva ani o neprețuită comoară, sortită altfel peirii, ar fi salvată și pusă la dispoziția cercetătorilor.

M. Bartoli, *Analogie di metodo fra la storia dei linguaggi e quella delle tradizioni popolari* (p. 95—101). Acest articol al învățatului linguist italian a format una din problemele pe care le-a prezentat la al treilea Congres internațional de linguistică ținut în Septemvrie la Roma, în 1933. Autorul pleacă dela părerile lui G. Vidossi și V. Santoli care constată că în analiza fenomenelor de folklor problemele care se pun (recunoscând originea individuală a oricărei inovațiuni) sunt: 1) determinarea raportului cronologic al creațiilor; 2) centrele din care s'a răspândit motivul; 3) cauzele transformărilor suferite de acesta.

Autorul demonstrează, prin geniala sa creație a valorii ariilor linguistice stabilite în monumentala lucrare, *Introduzione alla neolinguistica, Principi, scopi, metodi*, Firenze, 1925), că aceste condiții, cerute interpretării fenomenelor folklorice (sau etnografice), sunt valabile și pentru cele linguistice. Ilustrând această identitate în analizarea și interpretarea faptelor prin exemple bogate, interesante și generatoare de idei, autorul încheie: « La linguistica, la demologia e le altre discipline storiche sono sorelle, che si aiutano e si consigliano a vicenda. Quale sia poi la più saggia consigliera non si puo dire in modo assoluto: talora è l'una e talora è l'altra. Ma tutte e sempre hanno qualche cosa da imparare l'una dall'altra » (p. 101).

În capitolul: *Recensii* (Recensioni), M. Bartoli și G. Vidossi se ocupă cu lucrarea lui R. Giacomelli, *Atlante linguistico-etnografico dell'Italia e della Svizzera italiana* (extras din *Archivum Romanicum*, XVIII), care a făcut un control fonetic în 17 puncte anchetate de P. Scheuermeier pentru AIS. (p. 106—108).

Ultimul capitol: *Notizie bibliografiche e varie* (p. 102—112), ține în curent pe cetitorii Buletinului, prin notițe semnate de M.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bartoli, G. Vidossi mai ales și B. A. Terracini, cu toate Atlasele linguistice care se proiectează sau la care lucrările au început până acum. Atlasul Linguistic Român se bucură de o atenție deosebită și de interesante observații (p. 110—111), din care unele le-am remarcat și noi.

Fascicola se încheie cu o dare de seamă asupra situației anchetelor, a mijloacelor financiare și un scurt necrolog despre V. E. Chiaudino, care organiza și grupa fișele ALIT.-ului la biroul din Torino.

Anul al II-lea (fasc. 1) al acestui Buletin (apărut în Sept. 1935), cuprinde următoarele articole:

S. Papp, *Piano d'un Atlante linguistico ungherese* (p. 1—16). Viitorul anchetator al acestui atlas arată principiile de care va fi condus în redactarea acestei opere [1]). Nu suntem de loc de aceeași părere în ce privește rolul și importanța intelectualilor satelor pentru adunarea materialului de limbă dintr'un atlas [2]). Cu răspunsuri inegale și des falsificate inconștient nu se poate face un Atlas linguistic.

Ugo Pellis, Urzulei, *Appunti su uomini, luoghi, cose, parole* (p. 17—28). Anchetatorul ALIT.-ului aduce importante contribuții asupra graiului grupului Urzulei din Prov. Nuoro din Sardinia. Moara purtată de măgari (s. catâri, cai) am întâlnit-o și la noi în com. Gura Galbenă, jud. Tighina. Acest articol, în partea lui introductivă, este plin de umor și reprezintă o bună și instructivă lecție pentru viitorii anchetatori.

Capitolul următor *Relazioni varie su atlanti linguistici e demologici*, (p. 29—36), este bogat în informații deosebit de utile

---

[1]) Cf. și S. Papp, *Die Sprachatlasarbeiten der Welt*, extras din « Scientia » (1934), p. 27—102. La pag. 40 găsim o frază, cu tâlc, care ne privește: « In Anbetracht dessen, dass der rumänische Sprachatlas sich einer grossen moralischen und materiellen Unterstützung durch die vornehmsten Stellen erfreut, erscheint es als sehr wahrscheinlich, dass sich im Arbeitsprogramm keine grösseren Unterbrechungen ergeben werden ». Răspunsul îl dă introducerea acestui volum al Dacoromaniei, unde se vede că prima anchetă a ALR.-ului este încheiată, și publicarea materialului începe.

[2]) V. S. Pop, *Buts et méthodes enquêtes dialectales* (extras din « Mélanges de l'École roumain en France », Paris, 1927, p. 176—191).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

despre: Atlasul linguistic svițero-italian (de J. Jud), despre cel catalan (de A. Griera), despre cel slovac (de *Václav Vázny*) și *Note* asupra stadiului actual al lucrărilor de geografie linguistică berberă (de A. Basset).

Urmează *Recensii* (p. 37—38) și notițe bibliografice despre: Atlasul Linguistic și etnografic al Corsicei (p. 39); apoi un raport al lui A. Meillet și L. Tesnière despre Atlasele slave.

Fascicola se încheie cu o dare de seamă despre ALIT. Din aceasta constatăm că în Sardinia s'au anchetat 108 puncte, deci o rețea foarte deasă. Cu aceste puncte ALIT.-ul are 428 de comune studiate, 650.000 de fișe și 4.100 de fotografii.

SEVER POP

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ARTICOLE MĂRUNTE, NOTIȚE ȘI RECTIFICĂRI

1. TOPONIMICE SLAVE DIN VALEA ALMĂJULUI (BANAT)

În toamna anului 1934, cutreerând Valea Almăjului (jud. Caraș), am notat fonetic o seamă de toponimice așa cum le pronunță populația de acolo. Dintre acestea, cele slave mi se par interesante prin faptul că au alt aspect fonologic ca toponimicele slave din celelalte teritorii locuite de Români.

Înainte de a începe examinarea lor, țin să fac observația că, pentru exacta cunoaștere a toponimiei noastre, e absolută nevoe de anchete toponimice întreprinse de linguiști care să noteze fonetic formele numelor de localități așa cum se aud în gura poporului. Adeseori forma oficială a unui toponimic este așa de stâlcită încât e aproape imposibil de a-i recunoaște etimologia. Voiu da un exemplu luat din toponimia Almăjului: Numele oficial al comunei *Dalboșeț*, evident de origine slavă, nu amintește niciun etimon slav. Îndată ce cunoaștem însă forma populară, etimologia ni se oferă dela sine. Almăjenii numesc acest sat *Dîlboșĕț* [1]) (accentul e pe silaba finală), ceea ce ar corespunde unei forme literare *Dâlboceț*. Prototipul slav este *Dlbočĭc* [2]), forma mai veche, dinainte de vocalizarea în *u* a lui *l* silabic și trecerea la *a* a *jer*-ului unic,

[1]) Prin *ĕ* am notat un *e* care amintește pe *ă*; este deci o vocală intermediară între *ă* și *e*.

[2]) Un derivat cu sufixul *-ĭc* (serbo-croată mod. *-ac*) dela adjectivul *dlbok* (serbo-croată mod. *dubok*) « adânc ».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

a numeroaselor toponimice serbo-croate notate în dicționarul Academiei iugoslave din Zagreb: *Dubòčac*. După cum am arătat în *Anuarul Arhivei de Folklor*, III, p. 28, nota 3, forma oficială românească a acestui toponimic nu e altceva decât transcrierea cu ortografie românească a formei austriace *Dalboschetz*. Austriacii au redat prin *al* pe *îl* românesc și prin *sch* pe *ś* bănățean [1]).

Am spus mai sus că, din punct de vedere fonologic, toponimicele slave din Almăj diferă de cele din celelalte regiuni românești. Astfel, pe când toponimicele românești de origine slavă prezintă un caracter « medio-bulgar » în tratarea iusului mare străslav, de ex. *Dâmboviṭa* < *Dǫbovica*, *Câmpina* < *Kǫpina*, *Glâmboca* « sat lângă Caransebeș (deci aproape de Valea Almăjului) » < *Glǫboka*, etc., etc. [2]), în Almăj avem *u* pentru *ǫ*, de ex. *Dubáu̯ša* « o mahala a comunei Bozovici » [3]). Suntem deci în prezența reflexului sârbesc al lui *ǫ*.

Un alt caracter sârbesc al acestor toponimice este tratarea jer-urilor, sau mai corect a unicului jer (*ĭ*), din vechea sârbă. În Almăj avem *ă* pentru acest *ĭ*. Iată câteva exemple: *Grădăṭ* (accentul pe silaba finală) « deal în hotarul satului Rudăria ». Acesta corespunde formei vechi sârbești *gradĭc*, accentuată pe *ĭ*, pe când în sârba modernă, cu trecerea lui *ĭ* la *a* și cu deplasarea štokaviană a accentului de pe silaba finală, avem *grádac* « orășel, citadelă, castel ». Forma bulgărească este *gradéc*; aceasta ar fi trebuit să sune în Almăj **grădžéṭ*, cu trecerea lui *d* urmat de *e* în africata *dž*. Același *ă* < *ĭ* îl avem și în *Vorăṭ* (accentul pe silaba finală) « un loc în hotarul Rudăriei » < vechiu sârb *dvorĭc* (accentul pe *ĭ*), sârb. mod. *dvórac* (cu retragerea štokaviană a accentului), diminutiv dela *dvor* « curte ». Forma bulgărească e *dvoréc* care a dat rom. dial. *voriéṭ* « curte » [4]). *Prăvălăc* (accentul pe silaba finală) pare a

---

[1]) În *Anuarul Arhivei de Folklor*, III, p. 27, nota 2, am mai dat câteva exemple de forme toponimice austriace intrate în toponimia oficială românească, de ex.. *Reșiṭa* < *Reschitza*, în loc de *Reciṭa*, forma bănățeană *Răsiṭa* (accentul pe *i*)

[2]) V. E. Petrovici, *Graiul Carașovenilor*, București, 1935, p. 7.

[3]) Cf. toponimicul *Dubovčac* dat de Dicționarul Academiei Jugoslave din Zagreb.

[4]) Forma *voriéṭ* « curte » se întâlnește tot în Banat, înspre Mureș. Aceasta a fost împrumutată dintr'un graiu bulgăresc într'o epocă mai veche.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

avea de asemenea un *ă* pentru *ĭ*; cf. *Prevalac* « sat lângă Vranje » în *Rečnik Mesta*, Beograd, 1925, II, p. 335 și bulg. *prĕválec*, diminutiv dela *prĕval* « trecătoare peste munți » [1]).

Forme ca *Pîrl'ipăț* (accentul pe silaba finală) « numele popular al satului *Prilipeț* < **Prilipĭc* (cf. *Prilipac* « sat în raška oblast », *Rečnik Mesta*, II, p. 340), *Vîrșăț* (accentul pe silaba finală) « deal în hotarul Rudăriei » < **Vršĭc*, cf. sârb. mod. *Vršac*, bulg. *văršec* « vârfușor », și *Cotovăț* (accentul pe silaba finală) « părău în hotarul Rudăriei » nu ne sunt de niciun folos întru stabilirea tratamentului lui *ĭ*, deoarece *ă* după labială și *s* din formele românești a putut să se desvolte și din *e* în graiul bănățean. Forma oficială *Prilipeț* are la bază forma austriacă sau maghiară sau a putut fi adaptată pronunțării literare, astfel că nu poate servi ca dovadă că *ĭ* a dat *e*. E mai mult ca sigur că și aici formele vechi au fost dela început cu *ă* ca la *Vorăț*, *Grădăț*.

Tratamentul *ĕ* al lui *ĭ* din forma *Dîlbośĕț* se explică prin palatalizarea lui *ă* din cauza lui *ś* (mai vechiu *č*) precedent; o formă **Dîlbočăț*, **Dîlbośăț* nu e posibilă în limba română ci devine *Dîlbočĕț*, *Dîlbočeț*, în Banat *Dîlbośĕ'ț*. În toponimicul *Bozoviś* s'ar părea că *o* din silaba dintâiu ar arăta un tratament « bulgar » al lui jer mare, căci *Bozoviś* derivă din *bŭzŭ* « boz ». Forma veche a putut fi însă **Băzoviś* devenită prin asimilarea *ă—o* > *o—o* favorizată de labiala inițială *b* sau subt influența cuvântului românesc *boz* — *Bozoviś* [2]).

Este deci neîndoios că toponimia slavă a Almăjului prezintă caractere fonologice serbo-croate. Unele din aceste caractere sunt arhaice și dialectale, de ex.:

1. Păstrarea vechii pronunțări ca *ă* a unicului jer serbo-croat care astăzi, în majoritatea graiurilor serbo-croate a devenit *a*. Am dat mai sus exemple ca *Grădăț* < *gradĭc*, *Vorăț* < *dvorĭc*, etc.

2. Păstrarea accentului dinainte de deplasarea lui štokaviană. Astfel avem accentul pe silaba ultimă, pe când în štokaviana literară accentul s'a deplasat totdeauna de pe silaba ultimă la cuvintele cu mai mult de o silabă, de ex.:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Trebue deci să plecăm dela o formă veche sârbească **prĕvalik*.

[2]) V. însă și cele spuse mai jos, p. 182, nota 2.

Bozoviś, Cotovă'ț, Dîlboșĕ'ț — Dubòčac, Grădă'ț — Grádac, Pîrl'ipă'ț, Prăvălă'c, La Priu̯ód « o poiană în hotarul Rudăriei » — *prìhod, Vîrșă'ț, Voră'ț — dvórac.*

3. Păstrarea lui *l* silabic, de ex.: *Dîlboșĕț* < *Dlbočĭc.* Din același graiu serbo-croat trebue să fi fost împrumutat și termenul ciobănesc din Almăj *smîldz* [1]) « măsuratul laptelui la oi când se face stâna primăvara și se mulg întâia dată oile ». Prototipul slav meridional al acestui cuvânt l-am găsit atestat numai în dicționarul bulgar al lui Gerov subt forma *smlĭza* « întâiul muls al oilor, mulgerea completă a oilor la stână ».

4. Poate fi un arhaism — dar și o desvoltare mai nouă — redarea lui *v* în unele poziții prin *u̯* [2]). Astfel în poziție intervocalică, *Bíu̯ul* « deal în hotarul satului Borlovenii-Vechi »; de obiceiu după accent: *Buśáu̯a* « numele popular al satului Șopotul-Nou și al părăului ce curge prin sat », scris în hărțile militare austriace *Buciava*; *Coșáu̯a* [3]) « părău în hotarul satului Pătaș »; *Gău̯ojdźíia* [4]) « vale în hotarul Șopotului-Nou »; *Mudáu̯a* « numele popular al satului Moldova-Veche »; *Rîșáu̯a* « numele popular al orașului Orșova » [5]).

Când *v* închide silaba, trece de asemenea la *u̯* formând diftong cu vocala precedentă, de ex.: *Dubáu̯śa* (cf. *Dubovčac*). Adeseori diftongul se monoftongizează. Astfel sufixul toponimic *-ovĭc, -ovac*, are în Almăj forma *-oț(u)*. Trebue să plecăm dela locativ, *-ovcu* devenit **-ou̯cu* > **-ocu* = *-oțu*, al cărui *u* final a fost identificat de Români cu articolul enclitic. Iată câteva exemple: *Bilcóț* « deal în hotarul Rudăriei », notat pe hărțile austriace *Belcovețu* [6]); *Gábroțu* « păr ul care formează granița între hotarele Băniei și Rudăriei (pe hărți *Gabrovețu*) [7]); *Gîrbóțu* « numele popular al satului

[1]) V. *Anuarul Arhivei de Folklor*, III, p. 162—163.

[2]) V. Vondrák, *Vergleichende slavische Grammatik*, Göttingen, 1924, I, p. 374.

[3]) Cf. localitatea *Košava* în *Dictionnaire des localités dans le Royaume de Bulgarie*, Sofia, 1924, p. 14 și 114.

[4]) Cf. pluralul dialectal s.-cr. *gvožgjíja* dela *gvožgje* « fier ».

[5]) Forma sârbească e *Ršava.*

[6]) În *Rečnik Mesta*, op. cit., II, p. 24, se găsește o localitate cu numele *Bjelkovac.*

[7]) În Iugoslavia sunt mai multe localități cu numele *Gabrovac.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gârbovăț (pe hărțile austriace *Gerbovetz*) [1]); *Ilóca-Mică*, *Ilóca-Mare* [2]) « văi în hotarul Rudăriei »; *Ilóț* [3]) « vale între Rudăria și Prigor »; *Kiácoț* « loc în hotarul Băniei »; *Socolóț* « deal în hotarul Rudăriei » (cf. *Sokolovac*, v. *Rečnik Mesta*, *op. cit.*, II, p. 392); *Voinícoț* « loc în hotarul Băniei ».

În *Gúńișće* « nume de deal lângă Rudăria numit și Arie » (cf. s.-cr. *Guvnište* « toponimic » < *guvno* « arie »), avem contractarea lui *-uu-* — în loc de *-uv-* — în *u*.

Aproape toate satele din Almăj au câte o parte a hotarului cu numele *Dumbráua*. Aici avem o adaptare a unui element slav mai vechiu la fonetismul graiului slav care s'a vorbit cândva în Almăj. Slavii din Almăj vor fi zis cu siguranță **Dubráua* (cf. mai sus *Dubáuśa*). La Borlovenii-Vechi, unei părți a hotarului i se zice *La Dumbrá;* și aici forma articulată este firește *Dumbráua*.

Fenomenul acesta, adecă *v* > *u*, îl regăsim și în unele cuvinte curente din graiul almăjean: *crou* « adâncitură în pământ, basin » (în alte părți ale Banatului *crov*); *Crî'stou* « Ziua Crucii » < s.-cr. *Krstov* « idem »; *d'auul* « diavol ».

Cele patru caracteristice ale toponimicelor slave din Almăj le regăsim în graiul serbo-croat al Carașovenilor ale căror sate sunt vecine cu Almăjul, deoarece sunt despărțite de Valea Almăjului numai printr'o regiune muntoasă străbătută de altfel vara de ciobani, atât Carașoveni cât și Almăjeni. Anume în graiul Carașovenilor se regăsește pronunțarea ca *ă* a unicului jer serbo-croat [4]); 2) accentuarea mai arhaică dinainte de deplasarea štokaviană a accentului [5]); 3) conservarea lui *l* silabic nevocalizat în *u* [6]); și 4) pronunțarea mult-puțin bilabială în unele poziții a lui *v* [7]). E deci probabil că graiul serbo-croat vorbit cândva în Almăj avea aceleași nuanțe dialectale ca cel dela Carașova.

---

[1]) Cf. toponimicele serbo-croate *Grbovac*, *Grbovci*.

[2]) Cf. localitatea din Jugoslavia *Jelovka*.

[3]) Cf. mai multe localități Jugoslave *Jelovac*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[4]) În satele Clocotici, Lupac, Nermet și Vodnic, v. E. Petrovici, *Graiul Carașovenilor*, *op. cit.*, p. 81, nota 3.

[5]) V. Petrovici, *Graiul Carașovenilor*, *op. cit.*, p. 44—47.

[6]) V. Petrovici, *op. cit.*, p. 84—89.

[7]) V. Petrovici, *op. cit.*, 106—107.

Îndată ce coborîm însă mai spre miazăzi, la Dunăre, graiurile sârbești se deosebesc de cel carașovean-almăjean. Astfel în toponimicul din valea Dunării, *Mudáu̯a* « Moldova-Nouă », amintit mai sus, constatăm vocalizarea lui *l* silabic, deoarece trebue să plecăm dela o formă mai veche **Mldava*. Almăjenii au auzit deci acest toponimic dela Sârbi care-l pronunțau *Mudáva* sau mai degrabă *Mudáu̯a*. De fapt graiul sârbesc de astăzi din Valea Dunării prezintă *u* în loc de *l* silabic. Prin urmare regiunea muntoasă ce desparte Valea Almăjului de Valea Dunării formează o graniță dialectală între graiul sârbesc carașovean-almăjean și graiul vorbit la Dunăre.

Se știe că Slavii din Carașova au venit în așezările lor de astăzi de undeva din Vechea Sârbie, probabil în secolul al XV-lea [1]). Tot atunci se va fi așezat și în Almăj o ramură din aceeași Sârbi cari s'au oploșit la Carașova. Aceștia au dat toponimiei slave din Valea Almăjului caracterul sârbesc dialectal cu cele patru caracteristice expuse mai sus. Înainte de venirea lor și în Almăj, ca și în regiunea Carașovei, toponimia slavă a avut probabil același caracter « medio-bulgar » ca și în restul Banatului, în Ardeal și în Muntenia [2]).

E. PETROVICI

2. BĂN. U̯ > W, V, B, P.

Sunt cunoscute formele bănățene *capt*, *labd*, *lawtă*, *cheptoare* = caut, laud, laută, cheutoare (v. Philippide, *Originea Românilor*, II, p. 27). În Valea Almăjului (jud. Caraș), pe lângă trecerea la *p*, *b* a lui *u̯* din diftongii *au̯*, *eu̯* urmați de *t*, *d*, de ex. *dă lăbdắt să lắbdă* « de lăudat se laudă » (com. Bănia), *kieptu̯ắria* « cheutoarea » (Șopotul-Nou), se întâlnește și prefacerea — în unele cuvinte — a lui *u̯* intervocalic și chiar inițial în *v*: *luvat* « luat », *luvară* « luară », *núvăru* « nourul », *núviri* « nourii », *nuviriél* « nouraș », *ći vo luvá* = te u̯o lua « te va lua », *vo învia* = u̯o învia « va învia » (cf. *Anuarul*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) V. Petrovici, *op. cit.*, p. 16—18.

[2]) Cf. Petrovici, *op. cit.*, p. 6—8. E deci posibil ca tratamentul *o* al lui *ŭ* din toponimicul Bozovici (< *bŭz-*) să fie un rest din vechea toponimie slavă a Almăjului dinainte de sec. XV.

Arhivei de Folklor, III, p. 37, 107, 121, 159). O explicație a acestei schimbări fonologice n'a fost dată până acuma (cf. G. Ivănescu, *Din fonetica evolutivă a limbii române cu câteva discuții de fonetică generală* în *Buletinul Institutului de Filologie Română* « Alexandru Philippide », vol. II, 1935, p. 133, 137, 138).

În articolul *Toponimice slave din Valea Almăjului* (v. p. 175 ș. u. din acest volum), am arătat că graiul slav vorbit cândva în Almăj avea o pronunțare bilabială a lui *v*, păstrată până astăzi în graiul almăjan la câteva toponimice și elemente lexicale de origine slavă: *Dubáu̯śa* (cf. *Dubovčac*), *Rîșáu̯a* = *Rîșava* « Orșova », *Crî'stou̯* « Ziua Crucii » < s.-cr. *Krstov* « idem », etc. Această particularitate fonetică nu a fost proprie numai graiului slav din Almăj. Astfel Carașovenii o au în oarecare măsură și astăzi [1]) și e de presupus că a existat la toți Slavii pe care Românii din Sud-Vestul Banatului i-au romanizat.

În cazul acesta forme ca *luvat*, *núvăr*, *lâbdă* (< **lavdă* < **lawdă*, *capt* < **caft* < **cavt* < **cawt*), etc., în loc de *lu̯at*, *nú̯ăr* « nour », *lau̯dă*, *cau̯t*, etc., sunt un fel de « falșe regresii » datorite străduinței de a evita forme cu *u̯* care au putut fi considerate ca având un fonetism străin, pe timpul când Slavii din Banat erau pe cale de a se romaniza.

E. PETROVICI

3. SUFIXUL -OIU (-OŃU) ÎN TOPONIMIE

În DR. V, p. 576—578, am arătat că sufixul *ońu* are astăzi în Banat funcția pe care a avut-o, în celelalte graiuri dacoromâne, sufixul *-escu*. Amândouă sufixele s'au cristalizat în nume de familie: *Pavelescu* = *Păvăloń*.

M'am întrebat încă de pe atunci, dacă acest paralelism între cele două sufixe nu se regăsește și în toponimie. Numelor de sate în *-ești* ar trebui să-i corespundă nume în *-oń*.

De fapt astfel de toponimice există în Valea Jiului în jurul Petroșenilor. Cel mai cunoscut este numele comunei *Iscroni* (pronunțat *Iscroń*) de lângă Vulcan. E un derivat cu sufixul *-oń* dela porecla *Iscra* < slav *iskra* « scânteie ». De comuna Uricani ține

[1]) V. Petrovici, *Graiul Carașovenilor*, p. 16—18.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cătunul *Bărboni*. Tot cătunuri sunt și *Ilioni* și *Birăoni* (pronunțat *Bd'irău̯óń*), întâiul în comuna Hubițeni, al doilea în comuna Petrila.

E de remarcat că funcția sufixului e încă înțeleasă. Pe când anchetam cătunul Cimpa (comuna Petrila) pentru ALR., am întrebat pe informatorul care îmi înșira numele cătunelor comunei Petrila, dacă știe de ce se numește unul dintre cătunuri *Bd'irău̯oń*. Acesta mi-a răspuns: Fiindcă acolo stau *Bd'irău̯ońii*. De fapt aproape toți locuitorii acelui cătun au numele de familie *Birău* (*Bd'irău*).

Cu siguranță întrebuințarea sufixului *-ońu* la formarea numelor de familie e nouă. De aceea lipsește în toponimia românească mai veche. Toponimice în *-oń* s'au putut naște numai într'o regiune colonizată relativ recent, după ce s'a încetățenit obiceiul de a forma nume de familie în *-ońu*, cum este cazul cu Valea Jiului, unde mai trăește tradiția că populația de azi a bazinului Petroșenilor a venit nu de mult din Țara Hațegului (cf. DR., VII, p. 367).

E. PETROVICI

4. O SEAMĂ DE TOPONIMICE ROMÂNEȘTI DIN REGIUNEA NIȘULUI

Contribuțiile de mai jos trebue considerate ca o completare a listelor de nume de localități de origine românească din Peninsula Balcanică date de S. Dragomir (*Vlahii și Morlacii*, Cluj, 1924), Th. Capidan (*DR.*, III, p. 145, nota 1) și S. Pușcariu (*Studii istroromâne*, II, p. 277—297).

SÂRB. VALNIŠ < ROM. ALUNIȘ

În articolul *Toponimice slave din Valea Almăjului* (v. volumul prezent p. 175 ș.u.), am spus că forma oficială a numelor de localități e adeseori așa de stâlcită încât e aproape cu neputință de a le găsi etimologia. Așa de ex. numele oficial sârbesc *Valniš*, sat din regiunea Pirotului în imediata apropiere de vechea graniță dintre Bulgaria și Serbia, în munții numiți *Vlaška Planina*, (v. *Rečnik Mesta*, Beograd, 1925, II, p. 51), nu ne spune nimic. De îndată însă ce avem forma populară, notată fonetic (cu indicația accentului) de profesorul Belić dela Belgrad: *Valuniš* (v. A. Belić, *Dija-*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

lekti istočne i južne Srbije, Beograd, 1905, p. XLI) ne este imposibil să nu ne gândim îndată la rom. *aluniș*. Din nefericire nu avem multe forme de acestea notate fonetic, cum sunt cele comunicate de Belić.

E interesant că satul cel mai apropiat de *Valuníš* se chiamă *Leskovica*, care s'ar putea traduce românește tot cu « aluniș », deoarece este un derivat dela *léska* « alun » (cf. sârb. *léskov* « de alun », *léskovīk* « tufă de alun, aluniș »).

V inițial din forma *Valuníš* este prepoziția *v* (plsl. *vŭ*) « în » care s'a sudat la nume. Același fenomen îl avem în toponimicele *Vizace* (Dalmația) < *v* + *Isaccio* și *Vis* (= insula Lissa în Adriatică) < *v* + *Issa* (v. Matteo Bartoli, *Riflessi slavi*... în *Jagić-Festschrift*, Berlin, 1908). Atât în Dalmația cât și în dialectele din jurul Nișului și Pirotului prepoziția *v* (v. sârb. *vȉ*) și îndeobște orice *vĭ-* inițial în silabă deschisă s'a vocalizat în *u* (v. Belić, *op. cit.*, p. 160). Prin urmare forma *Valuníš* (ca și *Vizace* și *Vis*) datează din timpul când prepoziția *vĭ* se pronunță încă *v*. După Belić (v. *Rocznik Slawistyczny*, III, p. 290), schimbarea lui *vĭ-* inițial în *u* s'a făcut înaintea de finea secolului al XII-lea. *Valuníš* este deci un toponimic vechiu, rămas din timpul când regiunile centrale ale Peninsulei Balcanice (aici regiunea dintre Niș și Sofia) erau locuite de o densă populație românească [1]).

[1]) Pe harta anexată la studiul mai sus citat al lui Belić, cuprinzând regiunea orașelor Niș și Pirot, se găsesc următoarele toponimice care amintesc existența unei populații românești sau sunt de origine românească: *Vlaova* (două localități lângă Knjaževac și Prokuplje); *Vlaška Planina* (masiv muntos lângă Pirot); *Vlaško Polje* (lângă Knjaževac); *Barbarušince* (sat lângă Vranje) pare a fi derivat din porecla *Barbă-roșie* (cf. *Barbarasa* « nume de Vlah »: Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, p. 279); *Berbatovo* (sat lângă Niș; cf. *Barbatovo* numele aceluiași sat: Pușcariu, *op. cit.*, ibid.); *Berduj* (în Vlaška Planina) pare a fi rom. *brăduiu*; *Bučum* (între Niș și Knjaževac; cf. *Bucium*, nume de loc în regiunea Drobnjak-Herțegovina: Pușcariu, *op. cit.*, p. 280); *Korbévac* (lângă Vranje; cf. *Korbovo* sat în Serbia și *Korbulička*, la Vasojevici: Pușcariu, *op. cit.*, p. 284); *Manalje* (între Vranje și Leskovac) ar putea fi un mai vechiu **Namalje* (cf. *Manastir-Namastir*) < rom. *nămaie* = *nămal'e*, ar. *numal'e* < *animalia*; *Merdželat* (între Niș și Knjaževac, v. mai jos); *Nišor* (lângă Pirot, v. mai jos); *Súrdul* (lângă Vranje); *Surdulica* (între Vranje și Leskovac, v. Pușcariu, *op. cit.*, p. 296); *Šarbanovci* (lângă Aleksinac, cf. *Šerbanovac*: Pușcariu, *op. cit.*, p. 295); *Tumba* (lângă Vranje) ar putea fi ar. *tumbă*.

SÂRB. MERDŽELÁT < MĂRGELAT

Merdželát (v. Belić, *op. cit.*, p. XLV) este un sat în regiunea orașului Niș. Localitatea va fi fost numită după un nume de persoană, sau mai bine zis o poreclă: *Mărgelat*. Despre *Mrgjelići* (Bosnia), zice P. Skok că erau « ursprünglich wohl ein Personenname » (*Zeitschrift f. rom. Phil.*, XXXVIII, p. 548—549). După P. Skok *Mrgjelići*, *mrgjela*, *mrngjela*, etc., derivă din rom. *mărgea*. S. Pușcariu găsește cu drept cuvânt (*Studii istroromâne*, II, p. 290), că *-rğ-* din cuvântul românesc ar fi trebuit să fie redat prin *-rž-* ca în alt toponimic din aceeași regiune (lângă orașul Vranje), anume *Maržini* (Dragomir, *Vlahii și Morlacii*, p. 102) < *margine*. Deci în cazul lui *Merdželat* avem un fonetism mai apropiat de cel al lui *Maržini* decât în *Mrgjelići*, etc. În *Merdželát* însă s'a păstrat africata *dž* = *ğ* care numai în puține graiuri românești și-a pierdut elementul ocluziv devenind fricativa *ž* = *j*.

Să mai amintim că în forma *Merdželát* (de altfel ca la *Valuníš*) s'a păstrat și accentul românesc, adică pe silaba ultimă. Grupul de dialecte slave de Sud numit de Belić *prizrensko-timočki* (dela orașul Prizren la râul Timoc), de care țin și graiurile din regiunea Nișului, a păstrat accentul vechiu, netrecându-l cu o silabă înspre începutul cuvântului cum au făcut majoritatea graiurilor serbocroate (v. Belić, *op. cit.*, p. 274).

NIŠÓR

Nišór (v. Belić, *op. cit.*, p. XLII) e un sat lângă Bela Palanka. Terminația ne amintește toponimicele *Banišor*, *Kornišor*, *Negrišor Srbšor*, *Milišor* din Bulgaria și Jugoslavia (v. Pușcariu, *op. cit.*, p. 297). Și accentul este pe silaba ultimă. N'ar putea să fie acest *Nišór* un diminutiv al lui *Niš?* Mai există de altfel un *Nišor* în regiunea Kosovo (v. *Rečnik Mesta*, II, p. 286).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RŬNĬOS < RÂIOS

Mali Rŭnĭos și *Golĕmi Rŭnĭos* sunt două piscuri pe vechea graniță dintre Bulgaria și Serbia, în apropiere de Pirot, în masivul muntos numit Vlaška Planina (*Sbornik za narodni umotvorenija*,

nauka i knižnina, Sofia, XI, p. 260). Numele trebue citit *Rńos*, cu *r* vocalic și *n* palatal, deoarece Bulgarii notează cu *rŭ* (*ŭ* = *jer*-ul mare) pe *r* silabic al dialectelor din Bulgaria de Vest și cu *nĭ* (*ĭ* = *jer*-ul mic), pe *n* moale.

La baza lui *Rŭnĭos* stă firește, rom. *râńos* (forma aromână — firește cu *a* protetic — și bănățeană, precum și forma veche dacoromână).

În toponimia balcanică se mai întâlnesc de altfel nume de locuri în care adjectivul « râios » servește de epitet, de ex. toponimicul din Balcanii centrali *Krastavo Pole* [1]) « Câmpul râios ».

E. PETROVICI

5. CRIPTOGRAME ÎN CĂRȚI DIN ȚARA OLTULUI

Cercetând bisericile din județul Făgărașului, mi-am făcut obiceiul să cercetez și însemnările de pe cărțile bisericești vechi.

La Breaza am dat de o însemnare — scrisă pe un Antologhiu dela Râmnic, 1737 — pe care n'o puteam ceti nicidecum. Caracterele erau chirilice, dar nu puteam alege niciun cuvânt cu înțeles. Text slavonesc nu putea fi, deoarece nu puteam recunoaște nici măcar o terminațiune slavonă. Eram foarte intrigat, mai ales când cantorul bisericii, care sta lângă mine, îmi spuse că și un teolog din București a dat de această însemnare și că ar fi descifrat-o... Dacă altul a putut-o deslega, trebuia să-i dau și eu de capăt.

Am copiat textul și, acasă, mi-am dat curând seama că trebue să fie o criptogramă. Am socotit că trebue să aibă cuprinsul ce-l au mai toate însemnările de pe cărți: « Această carte... » Am încercat deslegarea, am găsit că eram pe calea cea bună. Am reconstruit cheia și cel dintâi gând mi-a fost să o încerc și la deslegarea criptogramei găsite la Voila de d-l Prof. N. Iorga, pe o Cazanie a lui Varlaam (*Scrisori și inscripții ardelene*, vol. II, p. 208). Cu unele completări, cheia mi-a fost de tot ajutorul.

Am mai găsit criptograme și pe alte cărți, de multe ori în cursul unor însemnări — cum sunt cele făcute de călugărul Isaiea Eșanul dela mănăstirea Dejanului, pe Antologhiul de Râmnic, 1737, foaia 32 — în biserica din Iași; apoi criptograma popii Ion din Iași, pe Evanghelia dela București, 1682, începând dela foaia 38, carte

[1]) Comunicat de St. Romansky (Sofia).

păstrată în biserica din Dejani; în sfârșit criptograma popii Dănilă dela Dejani, pe un Octoih slavonesc dela Lwow, 1640 (foaia 28), păstrat tot în biserica din Dejani. Tuturor acestor criptograme le-am găsit deslegarea cu cheia aflată.

Cheia o socoteam de folos numai pentru mine. D-l Prof. S. Pușcariu, la o ocazie, mi-a atras atențiunea că ar fi de interes și pentru alții. Aceasta m'a îndemnat să scriu rândurile de față.

Iată criptograma dela Breaza în reproducere fotografică:

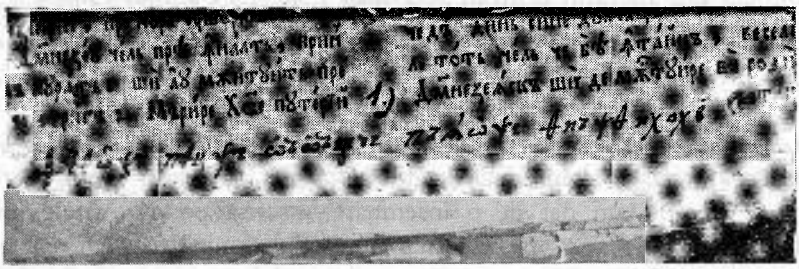

(Breaza 1)

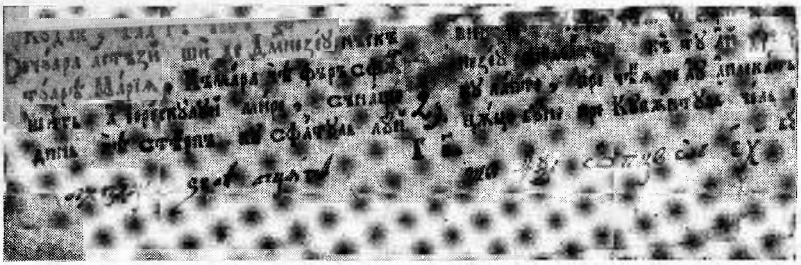

(Breaza 2)

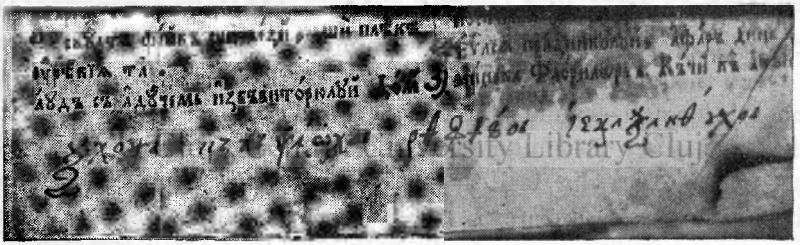

(Breaza 3)

University Library Cluj

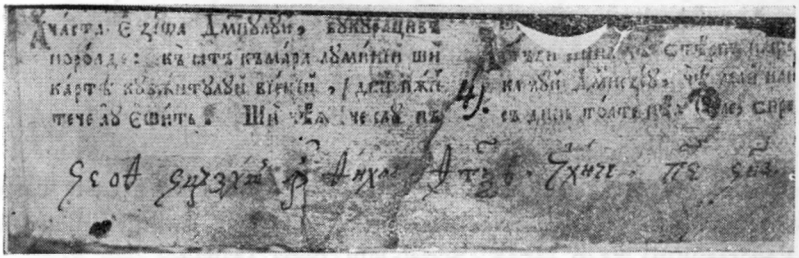

(Breaza 4)

În transcriere: « Ačastă carte să să știe că iaste a vătavului Bu-« curŭ dela Breaza și amŭ scrisŭ eu multŭ păcătosulŭ Rafailŭ iero-« monahulŭ dela Drăguș în anulŭ 1741 Iunie 25 dni ».

De unde urmează că și-au păstrat valoarea literele: б, є, н, р (această literă e și schimbată), ф, щ, ш, ъ, ѧ și ѧ. Următoarele caractere și-au schimbat reciproc însemnarea: а = ѳ; в = и; г = з; д = ѕ; ї = ч; к = п; л = о; м = ѯ; р = ц; с = ѡ; т = ѱ; ѹ și ѵ = х.

Iată și fotografia criptogramei de pe Cazania lui Varlaam, din Voila:

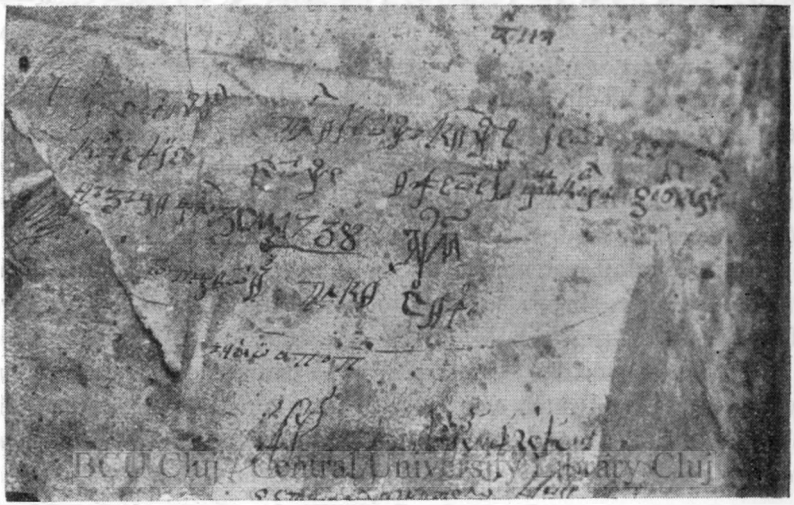

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cazania dela Voila)

Neieșind reproducerea fotografică destul de clară, dau textul și în copie cu cirile de tipar:

ѧ wѥ̆ѳфѧѱѧ̆ѯ пχѯ̆ ѧїѣwѱъ кѧрѱѣ їѥ wъ пѥ̆ѯъ късїѥфїѥ ѥwѱѥ ѧ жѥwѥрнїк щъцкъврк ѕвф бχѕѥрок нъзъцѧχо:
҂зсмѕ 1738 ҂аѱм.
wпцкwѧѯ̆ плкѧ лѧфъ
ъмаw апоп

Criptograma se cetește astfel: « Însemnat-am cum ačeastă carte « ce să cheamă păucenie este a beserici(i) Şărcăiţi(i), dinŭ judeţ(u)lŭ « Făgăraşul(ui) 7246, 1738. Scris(-)am popa Oană ».

Această criptogramă îmi întregeşte definitiv cheia. Abia două litere îşi mai păstrează valoarea lor din alfabetul cirilic: ъ şi ѧ, pe când altele şi-o şi schimbă: ѥ (dar are şi valoare de ѣ), ї (dar e şi schimbat cu ч) şi к (dar şi schimbat cu п). Nesiguranţa în aplicarea cheii arată că scrisul criptografic nu era de întrebuinţare prea curentă.

După cele de până aci, stabilesc următoarea cheie pentru toate caracterele cirilice:

а = ѧ; б = ж; в = н; г = з; д = ѕ; ѥ = ѣ şi ѥ; ж = б; ѕ = д; з = г; н = в; ї = ч; к = п; л = о; м = ѯ; н = ф; о = л; п = к; р = ц; с = w; т = ѱ; ѹ şi ѵ = χ; ф = н; χ = ѹ şi ѵ; ѱ = т; w = с; ц = р; ш = щ; щ = ш; ч = ї; ъ = ъ şi и; ь = ь; ѣ = ѣ şi ѥ; ѫ = ѫ; ѧ = ѧ; ѯ = м; ѧ = а; ѵ = χ.

Litera л = о, din *O*ană, nu este clară, dar că Oană e cetirea corectă, se poate deduce din rândul imediat următor, în care, dela dreapta la stânga, se cetește: popa Oană. Cifrele nu-s în caractere criptografice. Anul ҂аѱм = 1740, n'are legătură cu ceilalţi ani din însemnare şi de sigur a fost adaus ulterior.

N'am întâlnit caracterele ꙑ, ꙗ, ѥ, ѭ şi џ. Literele, când au valoare de cifre, uneori se scriu tot criptografic, ca în criptograma dela Breaza.

Am vrut să-mi dau seama dacă la alcătuirea acestei chei s'a urmat vreun sistem, după care să se fi făcut amestecarea literelor din alfabetul cirilic. După locul literelor în alfabet, cele care se înlocuesc reciproc, sunt la depărtare de 1 loc: щ — ш;

BCU Cluj / Central University Library Cluj

»	»	3	locuri:	д — ѕ, л — о, ѹ — χ;
»	»	5	»	б—ж, г—з, к—п, т—ѱ;
»	»	7	»	в — н, с — w;
»	»	19	»	ї — ч, ѵ — χ;

depărtare de 27 locuri: ѥ — ѣ;
» » 26 » ѫ — ѯ;
» » 38 » ѧ — ѫ.

În acest tablou, însă, n'am putut ghici vreun sistem.

Am încercat să aplic cheia de mai sus și la criptograma din Psaltirea Scheiană, dar n'am putut ajunge la rezultat, criptograma aceasta fiind de sigur făcută după altă cheie. De bună seamă se va găsi altcineva mai norocos, care să o poată deslega și pe asta.

V. LITERAT

6. UN MANUSCRIPT DIN JUMĂTATEA ÎNTÂIA A SECOLULUI AL XVIII

La părintele Ilarie Cocan din Mândra, am dat de un manuscript, pe care l-am cercetat mai de aproape.

N'are foile dela început, nici dela sfârșit. Îi mai lipsesc câteva foi și din interiorul manuscriptului. Cele rămase, sunt 111 foi, de dimensiunile 20/14,5 cm. Manuscriptul e compus din caiete scrise de doi copiști, cel din urmă pune odată data 1744. De copistul dintâiu sunt scrise 16 foi. Copistul din urmă e din satul Mândra, de lângă Făgăraș.

Unele foi sunt numerotate de copiști, altele nu-s. Pe foaia 50, r⁰ începe copistul întâiu număratul cu 1, până la 12, continuă copistul al doilea dela 13 la 17, după care mai introduce două foi fără număr. Urmează iar copistul I, numerotând: 17 — 20, de aci încolo, dela 21 copistul II numerotează până la 57, pe foaia 104.

Unele texte, începute de *copistul* I, au fost întregite de *copistul* II.

Copistul I nu e pomenit niciodată. Dar el însuși introduce chiar în text, numele, scris cu roșu, al unui copist anterior (pe foaia 56, jos, către sfârșitul istorioarei lui Archir și Anadam), astfel:

« ...și sfârși | învățătura lui Archirie | în zilele lui Anadam | « *i pisal az papa dz* (? = s) *Școala domnească* [1]) nepotŭ | (*pe verso*:) « nepotŭșău, și după moarte îl osândi și știi că-ți zi- | ceam fătul « mieu Anadame că | cine sapă groapa al- | tuia cade ace- | la în- « trânsa, amin. iproč ».

Despre al doilea copist se găsesc mai multe însemnări:

[1]) Ce e cursiv, e scris cu roșu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

F 49, v⁰, în continuarea textului: « Și am scris eu Mateiu robul | « lui D(u)mnezeu de pe o cărticică | a lui Ion vătaful ot dasca- | lul « Lupu ca să fie și pen- | tru a lui pomenire |. Sf(â)rșit și lui D(u)m- « ne | zeu mărire. Amin | ».

Mai jos, tot de el, cu altă cerneală: « Ispisah (!) az Mate(iu) « copilul ot Mândra », *apoi*: « Irasom (!) in mondrai Mate(i)u Szu- « katsul dela Mâ(n)dra ».

F. 68 r⁰: « L(ea)t 7252 (1744), | Pomenește-mă D(oa)mne, acuma « pre robul tău Mateiu în | tru în | părăția ceriului, că am isprăvit » |.

F. 69 r⁰: « Și am scris eu Matei copilul ot Mândra ».

F. 95, în jurul unei podoabe: « Eu Mateiu ».

F. 96, v⁰: « Și am scris eu Mateiu | copilul o(t) Mândr(a), fecorul « popii Rad ot Mândra ».

O ultimă pomenire de acest Mateiu, se face (la f. 97, r⁰), în textul « învățăturii de obște »: ...« Și acest fel de istorie să s(e) știe « cine o scrie | Mateiu copilul, cătră călugărul popa îș jălui |... [1]).

Alte însemnări se mai găsesc pe ff. 49 v⁰ și 50 r⁰, cu iscălițurile: « eu popa Bucur ot Mândra » și « Bucur Tăflan paroh la Mân- « dra » (1788), apoi Bucur Popovici (anul ?).

Limba textelor e destul de curată, se întâlnesc abia câteva slavonisme. Prepoziția *pă* arată fără îndoială că textele după care s'a copiat manuscriptul, sunt din Muntenia.

Titlurile bucăților, capitolele și de cele mai multe ori și inițialele sunt scrise cu roșu. Sunt însă uneori scrise și numai cu negru.

CE TEXTE SE CUPRIND?

1. *O istorie a lui Constantin cel Mare*, în 10 capitole (ff. 1—44 r⁰), păstrată numai dela jumătatea a doua a capitolului 2.

2. « *In luna lui Maiu* | *în 10 zile*: *Intracească zi prăznu-* | *im punerea* « *haini(i) D(o)mnului, și spunerea de care cum au fo* | *stŭ adusă dela* « *Abas șah dela* (!=*la*) *împărătească cetate a Mosculuĭ* » (ff. 44 r⁰—49 v⁰).

Se spune că vestmântul acesta a fost găsit în Iberia și, la 7132 (1624), a fost trimis de acest șah « blândul(ui) Domnŭ și împărat și mare « stăpânitoriu Mihail al lu Theodor și a toată Rosiea însuș țiitoriu ».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Acest Mateiu Sucaciu e preot în Mândra, la 1758. Tatăl lui, Radu, era preot tot în acel sat, la 1733. După Șt. Meteș, *Viața bisericească a Românilor din Țara Oltului*, pag. 85.

3. « *Cu vrerea lui D(u)mnezeu începuiu a scrie: de viiața și ca-* « *zania lui Archirie preaînțeleptul* (ff. 50 r⁰—56 v⁰).

4. a) *Intrebări și răspunsuri. Dascălul întreabă, ucenicul răspunde* (ff. 56 v⁰—57 v⁰);

b) *Intrebarea lui Iazimir cu a lui Panaiot filosoful* (ff. 57 v⁰—58 v⁰).

c) « *Intrebări de darurile sfintei biseri(ci)* » (ff. 58 v⁰—60 v⁰);

d) « *Intrebări și răspunsu(r)i din sf(â)nta și marea săptămână a Patimilor lui Hs.* » (ff. 60 v⁰—62 v⁰);

e) « *Intrebări ale bl(a)gocestivului împărat chir Leon cu dascalul din theologhia sfinților* » (ff. 62 v⁰—68 r⁰).

5. *Spunere pentru Sampson tarele* (ff. 69 r⁰—76 r⁰).

6. Pe f. 76 v⁰ e colinda: « În oraș în Vifleim, Veniți voi toți să vedem că astăzi ni | s'au născut, Domnul cel fă(r) denceput, astăzi cel ce-i dede | mult oamenilor prorocit, că să va naște Mesi din sămân- | ța lui Esi, Și din rodul lui Avram, Mântuire lui Adam, pre sca- | unul lui David craiu, s'au suit din vița lui ».

Mai este și o altă colindă scrisă mai târziu.

7. Între foile numerotate de mine cu 76 și 77, lipsesc din manuscript 3 foi. Pe f. 77 (r⁰ și v⁰) avem sfârșitul unei povestiri despre un viteaz « vătaf de tâlhari », mâncat de un balaur. Începutul a fost pe foile lipsă.

8. « *De lucrurile pravoslavnicului creștin* » (ff. 78 r⁰—88 v⁰), cuprinzând sfaturi diferite; sfârșitul lipsește.

9. Un fel de « roată a norocului », cu titlul pierdut, (ff. 89 r⁰—95 r⁰): o adunare de 70 de sfaturi, după cele 70 de compartimente ale unui cerc. Deasupra cercului era învârtită o cheie pentru cel care era interesat să afle vreun sfat pentru viitor. Sfaturile 1—9 sunt scrise mult mai târziu, pe verso foii cu cercul. Foaia explicativă dela început lipsește.

10. « *Steaua ce să zice pe nume Țitera* », care îți arată timpul când e bine să pleci la drum (ff. 95 v⁰—96 v⁰).

11. « *Invățătură de obște către tot omul ce nu-și ia sama vorbelor când va să vorbească, ci ce-i vine la gură, aceaea grăește* » (ff. 97 r⁰—101 r⁰).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E un text în versuri, scris continuativ pe tot latul paginei. Originalul este evident venit din Muntenia, Mateiu copilul încearcă să-și aplice sieși începutul.

12. *In luna lui Maiu, în 22 de zile. Cuvânt de învățătură a Sfântului Athanasie celui Mare, Arhiepiscupul Alixandriei, pentru Melhisedec* (ff. 101 r⁰—104 v⁰).

13. *Gromovŭnicŭ al lui Eraclie împărat* (ff. 105 r⁰—11 v⁰). Sfârșitul îi lipsește.

TEXTE

I. *Câteva întrebări și răspunsuri* (dela p. 4, de mai sus):

a) «...Întrebare: Care proroc au fost cu coadă? Răspunsŭ: Adam. Întrebare: Ce proroc au fost cu àrepĭ? Răspunsŭ: Când făcu D(u)mnezeu pre Adam, din lut, zăcù 30 de anĭ zidit și făr de suflet, atuncea Satanà mearse și-ĭ rupse coada și àripile. Întrebare: Ce cuvânt s'au grăit întâĭ pre lume? Răspunsŭ: Când strălucì d(u)mnezeirea în lume, zise d(u)hŭ către d(u)hŭ: vearuĭu voedinago B(o)ga o(t)ța... Întrebare: Când nu era nicĭ Cerĭul nicĭ pământul, D(u)mnezeu unde petrecea? Răspunsŭ: pre aer, în văzduh... Întrebare: din câte părți făcu D(u)mnezeu pe om? (R)ăspunsŭ: din opt părți, trupul din pământ, oasele din pieatră, sângele din mare, ochiĭ din soare, cugetul din norĭ, suflarea din vânt, înțelepčunea din lume, iar prorociĭa din d(u)hul sf(â)ntŭ»...

b) ...(Î)ntrebare: Ce zice cocoșul când cântă întâi? (R)ăspunsŭ: Mărire dătătorĭului nostru, a doaora zice: Trimite lumina Sfinții sale pre lume, a treĭa oară zice: Purcede lumina Celuĭa ce ĭaste dătătorĭu și iar zice: Hs au învieat, și toate le-au săvârșit...

c) ... Întrebare: Ce iaste cădelnița și focul și tămâea? Răspunsŭ: Cădelnița iaste Precista. Iar focul, ochii Sfinții sale. Iar tămâea, lacrămile Sfinții sale...

d) ...Întrebare: Dar ce limbă au fost (cei 12 voinici, cari au strejuit groapa lui Hs.)? Răspuns: Leși... Întrebare: Ce scrise Pilat deasupra crucii? Răspunsŭ: I.N.Ț.Iu. Întrebare: în ce limbă au scris Pilat aceste cuvinte? Răspunsŭ: În trei limbĭ: jidovește, elinește, grecește. Întrebare: Dar pentruce scrise în trei limbĭ? Răspunsŭ: Hs în treĭ limbĭ au fost grăit pe cruce: jidovește, elinește, grecește. Întrebare: Cum zic aceaste cuvinte rumânește? Răspunsŭ: D(u)mnezeul, D(u)mnezeu(l) mieu, pentru ce m'ai lăsatŭ... Întrebare: Pentru ce puse D(u)mn(e)zeu pre Cain în lună? Răspunsŭ: Pentru ca să vază ce răotăți s'au început dintrânsul... Întrebare: Din cine să începură creștinii? Răspuns: din Sim, că au

BCU Cluj / Central University Library Cluj

avut Sim 8 fečorĭ şi 8 fete. Şi ziseră fečorii: Nu ni să cade noao să ne înpreunăm cu surorile noastre. Şi-ş(ĭ) făcură 2 case şi petrecură aşa 15 ani, şi apoĭ să plodiră numai din vedearea ochilor. Şi i-au bl(a)goslovit Noe. Şi au murit. Şi dintraceştea să plodiră 5 limbĭ: creştiniĭ, Siriĭanii, Iviriĭ, Greaciĭ, Bulgariĭ, Rușiĭ. Întrebare: Dar ceeace ţin jumătate de leage? Răspunsŭ: Aceaştea sânt din Iafet, 12 limbi: Frâncĭĭ, Alamaniĭ, Verghiĭ, Armeniĭ, Leașiĭ, Neamţiĭ, Arŭvaţiĭ, Arbănașiĭ, Suculaţiĭ, Zahiĭ...

II. *Invăţătură de obște | cătră tot omul ce nu-şĭ ia sama vorbelor când va să vor | bească, ci ce-i vine la gură, aceeaea grăeaște* (ff. 97 r⁰—101 r⁰).

Ačastă mică cărticică Scrisoare are puţintică. Iar | cuvinte aduse aminte la tot omul cel făr de minte. Învăţă- | tură cu certare, celui mic şi celui mare, Ce nu-şi | pune gurii stare, Ci î(ĭ) umblă în chipul urşilor, pe vre | mea porunbilor. Şi le pare că n'au moarte, şi din lume nu-ĭ | vor scoate. Şi acest fel de istorie să s(e) ştie cine o scrie | Mateiŭ copilul, către călugărul popa îş(ĭ) jălui | dar crez de l-ar milui. Din ce i-au dat D(umne)zeu, ca să dea | şi fratelui său. Călugărul popa în loc de l-ar milui | Începu a-l dojini, grăindu-i multe cuvinte şi cu tot | felĭul de înjurăminte. Diaconul de obidă rău să necă | jaște pă călugărul popa îl dojineaște şi din gu | ră îi grăeşte: Părinte, lasă-te de glume că ai eşitŭ | dintračastă lume şi ţe-au pus alt nume. Lasăte, părinte | de reale şi de tot felĭul de bârfele. Ca să nu mer | (*f. 97 v⁰*), gĭ la ĭad cu ĭale, întorce-te spre fapte bune de ţi(-i) voea să | dobândeştĭ înţelepčune. Ţine-ţ(ĭ) porunca care ţ(ĭ)-au dat D(u)mnezeu | şi stăpânul tău. Datu-ţ(ĭ)-au bogăţie să o eaĭ în cerĭu la împă | răţi(e). Numai împărţindu-o la săraci ca să scapĭ de cumpli- | ţĭ draci. Ci din cât îţĭ iaste putinţa, muncește de-ţĭ ţine | credinţa şi din cât poţĭ dă înbrăcăminte ca să ai în cerĭu | înbrăcăminte. Silește spre milostenie că vei afla în | cerĭu spăsenie. Înfrânge-ţĭ trupul, nu-ĭ da voe că te bagă în ne- | voe, că hrana bună şi beție să întărește spre curvie | şi-ţĭ închide înpărăţiea. Şi gluma cea cu dezmerdare du- | ce sufletul la pierzare. Nu da banĭĭ în dobândă că facĭ | dracului izbândă; şi nu da bani pă păcate ca cum ai da | pă bucate, că dobânzile păcatelor iau fruntea bucate- | lor la ospăţul dracilo(r); Nicĭ glumi cu neveste că moart- | ea vine făr de veste, nu ştim zio nice časul când îţĭ va peri | glasul. Ce ţi-ĭ bună

BCU Cluj / Central University Library Cluj

bogăţiea dac'aĭ pĭerde împărăţia | şi ce-ţĭ plăteşte înbrăcămin(tea) daca nu-ţĭ slujeşte min | tea; Numaĭ fe(re)şte-te de păcat şi de tot lucrul spurcat |, că bătrâneţele te învaţă, iar căruntele îţĭ stă în faţă | şi-ţi zic ca să te înţelepteştĭ şi de rele să te lipseştĭ. Acum | (*f. 98 r*^{0}), lasă deşertăčunea pĭnă jos ca să-ţĭ fie de folos că acolo un- | de vei merge, şi fiind tu cap de lege nu ştiĭ cum ţi să | va alege, că faptele vor sta faţă câte ai lucrat în | vieaţă, de-ţĭ va fi maĭ mare greaţă; şi de multe fapte | rele draci vor scâşni din măsele şi vor începe a te tra- | ge în jos la iad ca să te bage, Că pe care îi vor apuca |, în vecie nu-ĭ vor maĭ lăsa. Pen(tr') aceea mĭ smerescu ca un | părinte sufletescu şi şăzând la mănăstire ţi- | ne-te de dreptate şi te sasă (! lasă) de păcate, pentrucă | cine dreptatea o ĭubeşte, D(u)mnezeu îl pomeneşte, şi | acela unde să porneşte şi de ce lucru bun să apucă |, D(u)mnezeu îĭ ajută, că fiind bun şi smerit, nu vei fi | om aperit şi cândŭ te vor grăi de bine, atuncea vor ţi- | nea toţĭ cu tine, şi când te vor pune năsŭstavnic, rabdă | şi fiĭ zăbavnic. Nu te pripi la mănie, ca să nu | cazĭ în urgie. Că astăzĭ mâĭne eştĭ cinstit, iar apoĭ | mâĭne batjo(co)rit. Ce-ţi râzĭ de călugărie, Mai bine în pu- | stie, pentrucă câţĭ să călugărescŭ, Sânt în cinul îngeres- | c; aceştea să călugărescŭ iar aceea strălucescŭ, că tru- | pul ĭaste tină iar sufletul din lumină şi câţĭ pă un- | (*f. 98 v*^{0}) de te întâlnescŭ, să pleacă şi te sfinţescŭ. Dar cine | ĭaste acuma sf(â)ntŭ din câţĭ sânt pre pământ, numai unul ias- | te sfânt, când strănută zice: spăseşte, alt cuvânt nu | găseşte. Dar (tu) nu aĭ gură să grăeşti, cercetând să dojăneştĭ | numai bine dumneata sau cum veĭ vrea, molifta ta, ce eştĭ | cu inima zlgobivă de staĭ D(o)mnuluĭ înpotrivă şi-ţĭ | place când te sfinţeşte dar nimic nu-ţĭ foloseşte, că de ce | treabă căcĭ te va sfinţi, şi trupul să va înpuţi, şi | mulţĭ dintrănşăĭ să înpizmescŭ, pentru căcĭ nu-ĭ sf(i)nţescu, ci |, vaĭ de eĭ, maĭ rău greşescŭ. Nu-i minune de unul mai mare, ci | din ceĭ proşti fieştecare. O, ce acuma să nu te întris | tezi din credinţă, înfrânează-l cu zăbală, ca să nu dai | de zminteală. Înfrânează-l cu postul şi cu răbdare, ca | (să) nu cazi la greu mare, că voi sânteţĭ sarea lumiĭ, şi vă | daţi bârfeliĭ, glumii. Inţine-ţĭ (?) pravilă îngerească, rău | să nu te biruiască şi cu frică d(u)mnezeiască, tot | trupul să-ţĭ răčască. În inimă fie-ţĭ rece şi toate | pohtele îţĭ vor trece. Nu îngropa aurul şi argintul | ca să nu-l mănânce pământul, ci tot cum ţie am zis mai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

sus |. Încă scriptura ț(ĭ)-au zis: Nic(ĭ) întra la masa D(o)mnuluĭ | (*f. 99 r⁰*) celuĭ de taĭnă, fiind întinat cu haina. Că haina pă tine să va aprin- | de și focul de veacĭ te va cuprinde.

Ascultați, frați | lor, de aicea în jos, mai bine de folos. Ia vedeți ce zice scrip- | tura, leagea a toată învățătura. Zice să nu fiĭ lacom la averi să | gândești la mueri. Zice sĭ fi(i) armaș au čocoĭu de oraș, țigan sau | rumân să-lŭ hrănească în cetate îngerească. Nic(ĭ)un bine, vaĭ de tine, ci pre- | cum scriptura învață, numaĭ o orbilor povață. Ferește-te de cădere, Da | ca nice o putere nu te pune de fac(ĭ) cinste, apoĭ înbrăcăminte | la trupuri fără de minte, iar de frațiĭ luĭ Hs ri | zĭ și le puĭ ponos. El cere să miluești, tu zici: n'am, și | tăgăduești, iar de unde iaste să te ferești, tu daĭ | și te fălăluești. Ia fă-ți însul de mâncare, sau di(n) | frați fieștecare, slujind d(u)mne-zeiri(i) în trei fețe |, rugându-te ca să te învețe, ale cărțiĭ să le vezi fap- | te bune să lucrezi. Nu te îmbrăca în tambariu (?) și | puĭ la boz(u)nariŭ și te mănii ca un dăn bandir și um- | bli cu haĭne frumoase, și pă săraci laș fără de o | ase, bătându-ĭ pe dreptate (!) și fiindu-ți ție ca un fra- | te și vă pare că n'aveți moarte și din lume nu | vă va mai scoate. Și acest năravu al vostru strică și | (*f. 99 v⁰*), binele nostru. Când iaste o mare sărbătoare voi | o faceți lucrătoare: Nu te mai saturi de clacă, gân- | dești că D(u)mnezeu va să-ți tacă? Tu staĭ cu mâĭnile în șol | duri, și iar pă săraci în bolduri, dându-le cu bățul | pă spinare și tot strigați în gura mare să lucre- | ze cum mai tare, măcar nu le dai nimică, tot îți pare | zio mică. Sara merg săracii bătuți și flămân | zĭ și să duc blăstămând, iar tu băut și mâncat, și | zicĭ că tot ai lucrat. Te semețești că aĭ bani și-ți iaste nădejdea în Țâgani, iar să vezi cum te vor scoate | dela iad și dela mo(a)rte; că ceĭ ce să hrănescŭ cu băț̆u(l) |, lua-i-va de gât cu hățul și-ĭ vor băga la închisoare, de le va da mare strânsoare. Și la zio de judeca | tă, le va da la toți plată: Atuncea măscăriciĭ să | vor zgărci ca arici(ĭ), când pârjolul îĭ ocolește de-ĭ | ajunge și-i pârlește. Care să învață dela dracĭ și- | șŭ râd de săraci, cine de săraci îș(ĭ) bate joc, în iad va | arde cu foc, și-ș(ĭ) dă gurii volnicie să să muncască | în vecie. Ce folos îț̆ iaste de gură daca n'aĭ sf(â)ntă și înv(ă)țătură. Cât te țiĭ om cu chip și cu obraz, (*f. 100 r⁰*) faci săraculuĭ năcaz. Și de eștĭ maĭ mare și | de cinste, ce-ți eș(ĭ) afară din minte? Bine să te soco | tești ca să nu te poroclești, că precum îț̆ va fi mintea |, așa

îți va petrece cinstea. O ce dar de ț(i)-au plăcut în lu | me a face tot felĭul de glume, căcĭ te-aĭ călugărit, de nu | te-aĭ căsătorit, să daĭ lumiĭ ce-ĭ ĭaste plata și să fiĭ | în vorbă cu fata, ci de a ta bună voe bagĭ și pre | alții în nevoe, că-ĭ îndemnezi la călugărie, ca să fie și | aceea în urgie, la județ ce va să fie. Ci de faci păcatul, | căcĭ puĭ și pre altul? De ce-ți baĭ joc de altul frate, că când | îl vezĭ la greutate, de ale luĭ cuvinte nic(ĭ) de leac nu-ți | iaste aminte, că ucenic lui Hs te-aĭ băgat și | acum de dânsul te-aĭ lăpădat și te lipeștĭ de păcat | și de tot lucrul spurcat. Ce tot lăcomești la | bani, au știĭ lungime de ani? Dar strânge fe | ĕorilor, strânge și dragostilor, să să înjure | și să certe, zicând: (Du)mnezeu nu-l iarte.

Fraților, pă- | ziți-vă ca și mulți din ceealalți, că lumea ačasta | ĭaste înșelătoare și vieață trecătoare, și | de nu v'ați prea trufi, foarte fericiți ați fi. Ești | (*f.* 100 *v*⁰), citeț̆u au cântăreț̆u, numai să nu fii măreț̆u. Fraților feri- | ți-vă de curvie și de spurcata necurăție, ca să fiți | cu Hs în vecie. Grele vă par învățăturile, iar maĭ gr- | ele sânt săcurile, că numaĭ cât te găsește, în- | dată te pocăește. Ci acum cine ačasta o va ceti | cu capetetile (!), zicând că nu ĭaste de nicĭ o treabă, a- | ceea vor fi fără de treabă. Ci nimic să nu vă scârbiți, | sau ceva rău să gândiți, că eu așa aș vrea să fiți toți spăsiți | și de îngerii nevăzuți. O curvă de muere îĭ (?) averea și | dragostea, cum amăgești pre toți marii și micii | călugării, și vlădicii, că care pe unde te întâlnes- | cŭ, numai decât te îndrăgescŭ, nu vor să te | răsipească, ci tot să grămădescŭ; și într'acuĭ mână | încap(ĭ), nicĭ decum nu mai scapĭ(-ă!), și carii te dobândescŭ, nu prea | forte vădescŭ (?), ci tot să chieltuescŭ, până sărăcescŭ, încă | și vieața le trece și întră în pământ rece. Iar cum că ave- | rea tot trăĭaște și pre alții îĭ amăgește. Nu vedeți lu | me orbă că iadul va să vă soarbă? Că lumea iaste întro- | devie (! în trândăvie?), nu așteaptă sfârșitul să vie? Când faceți pr:znu- | irĭ păla sfintele mănăstiri, iar voi vă eșițŭ | (*f.* 101 *r*⁰) din firĭ; și când faceți Domnului cinste, atuncea că eșiți | din minte, că săturați pe cel sătul, care are din destul |. Aceea îĭ cinste și îĭ pohfală, iar pre săraci | îĭ dați afară. Aceea băuți și mâncați, iar săra- | cii bătuți și înjurați. Apoi după acea- | stea toate, când vă gătiți de ospețe, iar | voĭ faceți și câteva bețe, că măcar | or la ce ospețe, săracii tot iau | bețe, ca altădată să înve- | țe. Amin |.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

7. NUMIRI POPULARE DE PLANTE DIN BASARABIA

Când am notat pentru întâiași dată numirile românești de plante în Basarabia, regiunea Orheiului și a Ismailului, m'a isbit identitatea numirilor populare de plante de aci cu acelea din Transilvania și cu acelea general răspândite pe întreg cuprinsul pământului românesc. În ultimii ani am avut din nou prilej să constat aceasta în jud. Bălți, Soroca, Lăpușna și Tighina, ceea ce am și exprimat într'o publicație recentă a mea [1]). Constatarea și atestarea certă a acestui fapt, cu precizarea localității respective, cred că prezintă destulă importanță ca să justifice publicarea acestor numiri chiar și atunci când ele au fost cunoscute din altă parte a țării, ori sunt chiar curente în literatura cărturărească. Numai pe temeiul unor date sigure ca acestea, culese din gura oamenilor din popor se va putea întemeia atlasul limbii românești pe care îl dorim realizat cât mai curând.

Numirile din regiunea Bălților le-am auzit dela un țăran bătrân, care îmi spunea că nu în « câmp » (corespondentul românesc al « stiep »-ului rusesc, din care s'a generalizat la noi, în sens impropriu, termenul de « stepă ») la Bălți, ci în pădurea « Rădoaia » este *ierbărie*, acolo-i de « *practicărit de buruiene* » (de adunat buruieni pentru leac).

Numirile dela Soroca le-am auzit dela un preot moldovean bătrân, simplu; cele dela Vertiujeni și Pârjolteni mi le-au spus țărani și țărance bătrâne; la Hârjavca și Dobrușa am auzit numirile dela călugări care nu puteau fi suspectați să fi fost contaminați de învățătură cărturărească.

Notițele ce urmează fac parte din seria publicațiilor mele similare mai vechi [2]).

---

[1]) Borza, Al., Basarabia noastră (*Soc. de mâine*, 1936, Nr. 2).

[2]) Borza, Al., Numiri populare de plante (*Transilvania*, XLI, 1910, p. 376); *idem*, Grădinile țărănești din Munții Apuseni (*Conv. Științ.*, II, 1918, Nr. 2 și 3); *idem*, Material p. vocabularul bot. al limbii române (*Dacoromania*, I, 1920-21, p. 259); *idem*, Flora grădinilor țărănești române. 1. Mărul (*Bul. Grăd. Bot.*, I, 1921, p. 64); *idem*, Flora grăd. țăr. rom. 2. Plante de podoabă, etc. (*Bul. Grăd. Bot.*, V, 1925, p. 5); *idem*, Notițe etnobotanice. Numiri pop. de pl. (*Bul. Grăd. Bot.*, XI, 1931, p. 51).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Andropogon Ischaemum L. = fâșcă (Siret, jud. Lăpușna); sad (Cojușna, jud. Lăpușna). (Comunicată de d-l înv. A. Arvat).

Anethum graveolens L. (cult.) = mărar.

Armillaria mellea Fries. = popinci (Pârjolteni).

Armoracia rustica (Lam.) G. M. Sch. = hrean (Vertiujeni).

Artemisia absinthium L. = pielin (Vertiujeni).

Artemisia annua L. (cult. și subspontană) = peliniță (Vertiujeni).

Asarum europaeum L. = potivnic (Pârjolteni).

Calendula officinalis L. (cult.) = gălbinele (Vertiujeni).

Carex divulsa Good. = sicrat (Cărbuna).

Carex pilosa Scop. = scradă (Căpriana).

Centaurea calcitrapa L. și C. solstitialis L. = vădană (Cărbuna).

Chelidonium majus L. = rostopască (Gârbovăț I).

Convallaria majalis L. = lăcrămioare (Pârjolteni).

Crataegus monogyana W. K. = fructele se numesc « mășieșe » (Căpriana).

Datura Stramonium L. = mătrăgună (Vertiujeni).

Delphinium consolida L. = cornu plugului (reg. Soroca).

Dipsacus silvestris Huds. = crucea voinicului (Măn. Hârjavca).

Euphorbia amygdaloides L. = laptele cânelui (Pârjolteni).

Hypericum perforatum L. = pojarniță (Bălți).

Iris florentina L. (cult.) = stânjini (Măn. Dobrușa).

Iris germanica L. (cult.) = stânjini (Vertiujeni).

Matricaria chamomilla L. = romoniță (Vertiujeni).

Melilotus albus Medik. = sulcină albă (reg. Soroca).

Melilotus officinalis L. = solcina (Bălți), sulșină (Vertiujeni).

Mentha crispa L. (cult.) = nintă (Vertiujeni).

Plantago major L. = patlagină (Bălți).

Prunus domestica L. = prune bune (Vertiujeni).

Prunus cerasus L. = vișin (Vertiujeni).

Quercus sessiliflora Salisb. = cretar (Cărbuna).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ribes aureum Pursch. (cult.) = cuișoare (Vertiujeni, jud. Soroca).

Ribes rubrum L. (cult.) = smorodină (Măn. Dobrușa).

Rosa canina L. et al. spec. = fructele se numesc « curu boului » (Căpriana).

Rubus idaeus L. = melin (Bălți; fructele se numesc « meline » = smeura noastră).

Rumex Patientia L. = stejia (Bălți).

Salsola Kali L. = ciurlani (planta uscată rostogolită de vânt) (reg. Soroca).

Salvia nemorosa L. = corovatic (Bălți).

Salvia officinalis L. (cultivată) = șalvie (Măn. Dobrușa).

Syringa vulgaris L. = liliac (Vertiujeni).

Tussilago farfara L. = podval (Bălți).

Verbascum phlomoides L. = lumânărica Domnului (Bălți).

Xanthium spinosum L. = schini (Vertiujeni).

AL. BORZA

8. SUPRANUME COLECTIVE INTERCOMUNALE

Materialul foarte bogat — și care în cea mai mare parte așteaptă încă să fie studiat — cuprins în răspunsurile la Chestionarul IV [1]), alcătuite de către membrii corespondenți ai Muzeului Limbii Române și completat cu acela adunat până la 1935 de către anchetorii pentru Atlasul Liguistic al României, ne dă prilejul să examinăm în rândurile de mai jos supranumele colective intercomunale, adică numele de batjocură pe care locuitorii diferitelor comune învecinate din toate regiunile țării și le dau reciproc.

Asemenea supranume nu sunt un produs excluziv al spiritului românesc. Ele se cunosc din cele mai vechi timpuri și literatura populară (mai ales cea satirică) a tuturor popoarelor e plină de aluzii sarcastice, sau de supranume colective, adresate din partea unui nucleu social, altuia [2]).

Deși întrebuințarea supranumelor colective intercomunale e cunoscută pretutindeni la noi, ea se manifestă totuși incomparabil mai mult în anumite regiuni decât în altele. Astfel, după materialul pe care-l avem la dispoziție, regiunea care cunoaște cele mai multe

[1]) *Nume de loc și Nume de persoană*, Cluj, 1930.

[2]) BRUNO MIGLIORINI, *Spunti di motteggio popolare. I soprannomi etnici e locali.* Extras din « Atti de I Congresso Nazionale delle tradizioni popolari », Firenze, Maggio 1929, schițează în trăsături sumare dar sigure interesul față de aceste supranume, fixând metoda de cercetare asupra lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

supranume şi le întrebuinţează pe o scară mai întinsă, e Ţara Oltului şi Ţara Bârsei; urmează Maramureşul, Valea Someşului, Ţara Oaşului, Banatul şi Valea Mureşului. Mai puţin întrebuinţate sunt în Moldova, la Moţi şi în Crişana.

Supranumele de care ne ocupăm numai rareori sunt lipsite de nota sarcastică. De cele mai multe ori ele sunt invective usturătoare, menite să biciuiască apucăturile rele, să ironizeze ocupaţia, obiceiurile locale, felul de a vorbi, de a se îmbrăca şi de a se nutri, aspectul fizic şi psihic, originea socială şi etnică, într'un cuvânt toate aspectele vieţii indivizilor, fie prezente, fie trecute. Toate acestea nu se stigmatizează prin mijlocul unui singur element al limbii, printr'un singur cuvânt de batjocură, ci adesea prin două, sau chiar mai multe. În multe cazuri locuitorii aceleiaşi localităţi poartă simultan mai multe nume de batjocură, date fiecare în parte de către locuitorii diverselor sate învecinate.

Adesea locuitorii satelor vecine se iau în batjocură prin versuri satirice, prin câte o frază sugestivă sau prin câte o snoavă în care se povesteşte o întâmplare în care locuitorii batjocoriţi ai satului vecin ar fi avut un rol ridicol.

Ne-am ocupat amănunţit, într'o lucrare specială mai mare, de felul cum se nasc, cum trăiesc şi cum se răspândesc supranumele, încât în paginele de faţă nu mai revenim asupra celor expuse acolo [1]), ci ne mulţumim să expunem materialul care ne stă la dispoziţie din zvoarele citate.

1. Următoarele supranume colective indică aşezarea geografică a localităţii celor vizaţi de ele: *Delureni* (96) [2]), *Gelureni* (Rona, 273

[1]) ŞTEFAN PAŞCA, *Nume de persoană şi nume de animale în Ţara Oltului*. Academia Română. Studii şi cercetări (supt tipar).

[2]) Numărul din paranteză este numărul topografic al sectorului din harta pe care-am întocmit-o după harta ALR şi aceea a răspunsurilor la chestionar. Iată legenda acelei hărţi:

15 = Cornea-Severin, 18 = Cornereva-Severin, 20 = Feneş, 22 = Răcăşdia-Caraş, 29 = Ramna-Caraş, 30 = Gherman-Timiş, 42 = Chişoda-Timiş, 46 = Nerău-Timiş, 49 = Săcusigiu-Timiş, 62 = Şebiş-Arad, 63 = Agrigiu-Arad, 66/a = Gurahonţ-Arad, 66/b = Saturău-Arad, 68 = Baia-Arad, 70 = Galşa-Arad, 86 = Sălciva-Severin, 89 = Stejar-Arad, 91 = Vaşcău-Bihor, 96 = Certeje-Turda, 99 = Brădeşti-Alba, 101 = Rimetea-Alba, 102 = Feneş-Alba, 104 = Pancu-Hu-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

= « cei cari locuiesc în satul așezat pe dealuri », *Jghirari* (455), derivat din rut. ž b i r = luncă, livadă cu tufiș; teren de pășunat sterp; ostrov (Želeichowski, I 218) cu suf. — a r < — a n, *Orășeni* (Timișoara 42, Luța 175/g) = cei cari (se consideră că) locuiesc în o r a ș, *Pădureni* (174/d, Poenița 273, Buzdugan-Luminești 816), *Pădurari* (Turbata 377, Iapa 550/b) = cei cu satul aproape de p ă d u r e, *Șeseni* (Guruslău, 273) = cei cu satul la ș e s, *Tufari* (Viștea de Sus, 177/b) = cei cu satul în preajma tufișului, *Gidicani* (264) = v i d i c a n i (deriv. din ung. v i d é k), cf. l ă t u r e n i.

În cazul lui *Țuțuieni* (Șercaia 177/b, Brașov-vechiu 180) avem de a face cu un supranume colectiv devenit supranumele locuitorilor dintr'o întreagă regiune: « cioban din Ardeal; țărănoiu, bădăran » (CADE). Alte asemenea supranume, sunt: *Mocani* (101, Acmari 117, Poiana 178/a, Șinca Nouă 178/b, Bacău 180, 591); *Momârlani*

---

nedoara, 106 = Curechiu-Hunedoara, 109 = Băița-Hunedoara, 110 = Balșa-Hunedoara, 113 = Berthelot-Hunedoara, 114 = Fărcădinul de sus-Hunedoara, 117 = Tărtăria-Alba, 118 = Pui-Hunedoara, 132 = Câlnic-Alba, 136 = Benic-Alba, 137 = Meșcreac-Alba, 139 = Decea-Alba, 149 = Niraștău-Mureș, 159 = Paloș-Târnava Mare, 161 = Soarș-Făgăraș, 162 = Boholt-Făgăraș, 164 = Fântâna-Târnava Mare, 166 = Calbor-Făgăraș, 170 = Oprea Cârțișoara-Făgăraș, 170/a = Cârța Oltului-Făgăraș, 171/a = Porumbacul de Jos-Făg., 171/b = Porumbacul de Sus-Făg., 172 = Arpașul de Sus-Făg., 172/b = Arpașul de Jos-Făg., 172/c = Rucăr-Făgăraș, 172/d = Șomartin-Făg., 173 = Viștea de Jos-Făg., 174/a = Breaza-Făg., 174/b = Pojorta-Făg., 174/c = Iași-Făg., 174/d = Dejani-Făg., 174/e = Telechi-Recea-Făg., 174/f = Berivoii Mari-Făg., 174/f = Berivoii Mici-Făg., 175/a = Olteț-Făg., 175/b = Voivodenii Mari-Făg., 175/c = Voila-Făg., 175/d = Dridif-Făg., 175/e = Beclean-Făg., 175/f = Luța-Făg., 175/g = Ludișor-Făg., 176/a = Ileni-Făg., 176/b = Mândra-Făg., 176/c = Râușor-Făg., 176/d = Făgăraș, 176/f = Galați-Făg., 176/g = Toderița-Făg., 177/a = Comăna de Sus-Făg., 177/b = Părău-Făg., 177/c = Grid-Făg., 177/d = Bucium-Făg., 177/e = Șercaia-Făg., 178/a = Șinca Nouă-Făg., 178/b = Șinca Veche-Făg., 178/c = Perșani-Făg., 179 = Zărnești-Brașov, 180 = Șchei-Brașov, 180/a = Brașov-Dârste, 182 = Săcele-Brașov, 198 = Poiana-Sărată-Trei Scaune, 217 = Poiana Ilvei-Năsăud, 218 = Prundul Bârgăului-Năsăud, 223 = Șieuț-Năsăud, 232 = Coronca-Mureș, 236 = Tășnad-Sălaj, 244 = Icland-Mureș, 249 = Buru-Turda, 252 = Triteni-Turda, 259 = Corvinești-Năsăud, 261 = Jidovița-Năsăud, 262 = Salva-Năsăud, 264 = Runcul Salvei-Năsăud, 264/a = Coșbuc-Năsăud, 269 = Târlișua-Someș, 270 = Rebra-Năsăud, 273 = Ciocmani-Sălaj, 281 = Aghireș-Sălaj, 282 = Ciubanca-Someș, 289 = Someșul Cald-Cluj, 290 = Săcuiău-Cluj, 296/1-2 = Lugașul de jos-Bihor, 299 = Cristelec-Sălaj, 302 = Brusturi-Bihor, 339 = Va-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(Pian 117, 362) = om prost (CADE), *Ţopârlani* (Lespezi 542/c) = ţ o p + m o m â r l a n.

2. O r i g i n e a din alte regiuni a locuitorilor o arată următoarele: *Pereviznici* (Horecea, 396) = rut. p e r e v e z é n e c ъ (cf. p e r e v e d é n e c ъ) «colonist» (Pawlowski, 100), *Venitură* (132) = veniţi din alte sate: «baţocură ra; te bagă la lege».

3. Următoarele indică c o n d i ţ i a s o c i a l ă a locuitorilor (actuală sau trecută): *Argaţi* (Diochiaţi,626) «foarte săraci», *Boeri dela Blăgeşti* (552), *Hospodari* (Plaiu, 264), *Iobagi* (117), *Mazâli* (Miteşti, 546/a, Brăsăuţi 550/b, Dumbrava-Roşie 558/a), *Pauări* (Recea 174/d) < germ. B a u e r, *Ţăreni* (264) «din locuri largi, foşti iobagi» (< ţ ă r a n i, cf. P a u ă r i).

---

lea Vinului-Satu Mare, 343 = Cămârzana-Satu Mare, 349 = Groşi-Satu Mare, 350 = Budeşti-Maramureş, 351 = Berbeşti-Maramureş, 352 = Apşa de Jos-Cehoslovacia, 356 = Vad-Maramureş, 357 = Berinţa-Satu Mare, 360 = Romuli-Năsăud, 362 = Borşa-Maramureş, 371 = Bruja-C.-Lung, 376 = Stroeşti-Suceava, 377 = Udeşti-Suceava, 377/a = Uideşti-Baia, 383 = Vârful Câmpului-Dorohoiu, 386 = Marginea-Rădăuţi, 387 = Horodnicul de Sus-Rădăuţi, 393 = Cernăuţi, 394 = Cireş-Opaiţ-Storojineţ, 396 = Buda-Cernăuţi, 424 = Botoşani, 426 = Duruitoarea Veche-Bălţi, 433 = Copăceni-Bălţi, 437 = Popeştii de Sus-Soroca, 448 = Şoimari-Prahova, 452 = Rezina-Sat-Orheiu, 455 = Rezina-Orheiu, 501 = Măgurele-Bălţi, 542/a = Tătăruşi-Baia, 542/b = Cristeşti-Baia, 542/c = Lespezi-Baia, 546/a = Miroslovesti-Baia, 546/b = Miclăuşeni-Roman, 546/c = Doljeşti-Roman, 547 = Poenari-Roman, 548 = Aprodul-Purice-Roman, 550/a = Siliştea-Neamţu, 550/b = Săvineşti-Neamţu, 552 = Blăgeşti-Bacău, 556 = Tarcău-Neamţu, 558/a = Piatra-Neamţ, 558/b = Tupilaţi-Roman, 558/c = Dobreni-Neamţ, 560 = Bistriţa-Neamţu, 560/b = Dragomireşti-Neamţ, 566/a = Crăcăuani-Neamţu, 566/b = Filioara-Neamţ, 569 = Borca-Neamţ, 571 = Corbu-Mureş, 572 = Tulgheş-Ciuc, 591 = Lunca-Putna, 592 = Scurta-Putna, 626 = Crăeşti-Ismail, 665 = Satu Nou-Cetatea Albă, 735 = Cislău-Buzău, 740 = Poseşti-Prahova, 742 = Drajna de Jos-Prahova, 772 = Fundata-Braşov, 778 = Mătău-Muscel, 782 = Băneşti-Dâmboviţa, 803 = Călina-Vâlcea, 807 = Cârlogani-Vâlcea, 808 = Măciuca-Vâlcea, 816 = Păuşeşti-Otăsău-Vâlcea, 840 = Lumnic-Mehedinţi, 846 = Vârtop-Gorj, 854 = Cloşani-Mehedinţi, 856 = Jidoştiţa-Mehedinţi, 893 = Ştefăneşti-Vâlcea, 916 = Băduleasa-Teleorman, 918 = Talpa-Ogrăzile-Vlaşca, 962 = Găunoşi-Potcovari-Ialomiţa, 982 = Stelnica-Ialomiţa.

Numele de localitate citat înaintea numărului topografic, este acela al comunei ai cărei locuitori sunt supranumiţi de către locuitorii din comuna citată cu numărul topografic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4. O stare materială rea arată următoarele supranume la origine calificative injurioase: *Burdani* (264), derivat cu suf. —an din burdă «casă mică, bordeiu, bușdă» (DA), *Stohnăian-bordeian* (455), *Calici* (Ludișor 175/d, Rediu 546/c), *Cenușari* (Felmer 176/f), *Colibași* (Căciulata 177/a, Poiana 179) = cei cari stau în colibe, *Flămânzi* (Petălca 137), *Golani* (Bistra 572), *Golănești* (Perșani 177/c), *Traistă-goală* (Feldioara 173), *Lepsiți* (Vineția-de-Jos 177/b), *Obgheloși* (Ileni 174/f), *Treicalici* (Dealul (?) 550/b), *Zgârie-brânză* (Salva 264, Smulți 626), alături de următoarele strigături: *Di la* Benic, *Une nu-i nimic* (136), *Din* Fetindia, *unde șede sărăcia* (281), Sângeroasă, *sat rotund, Nici nu-i brânză Nici nu-i unt* (572).

5. Dela nume etnice: *Bulgari* (Huși 377/a, Vârlezi 626), *Cățăuani* (778), cf. cațaon = grec (DA), *Frănțuji* (Tomnatic 46), *Jidani* (Boia 546/c), *Lipoveni* (Brătești 546/a), *Nemți dila Fraitoc* (42), *Neamț-cotofleanț* (46), *Rumânoi* (Făgăraș 176/c), *Ruși* (Proscureni 426), *Săcui* (223), *Șfabi* (Voivodeasa 386), *Țigani* (Vințul-de-Jos 117, Șercaia 176/b, Forăști 377/a, 546/b, Miclăușeni 546/c, Poiana 566/a, 566/b), *Țigani dela Iheciu* (542/a), *Țigani dela Șipote* (552), *Țigani dela Pește ana* (846), *Țigani mănăstirești* (Probota 542/c), *Țigănoi* (Lupești 68) «fiind negricioși»; cf. și: *Dridișeni-s ca Țiganii, că-s bătători din gură* (175/f), *Țipțeri* (Borsec 571), *Unguri* (Buruenești, Adjudeni 546/c), *Unguri-beutori* (Beța 137), *Ungureni* (Săliștea 550).

6. După felul de a se îmbrăca: *Betelii* (177/e), *Cămeșoi* (387), *Cațavecari* (377), cf. cațaveică (o haină), *Chebari* (29) = chebariu «haină scurtă», cf. chebă (DA), *Cușmă-lungă* (Vărarea 270), *Gubalăi* (Lăpuș 264), derivat cu suf. -alău dela gub = suman, *Ochincari* (Slobozia-Măgurii 501), derivat din opincă, *Tehoacă* (177/a): tihoacă «cojoc ciobănesc cu lâna în afară» (An. Inst. Geogr. II 200), *Tivituri* (164), «poartă — pe vreme rea și la lucru — cioarecii pe dos, cu tivitura sau dunga groasă în afară», *Țundră-lungă* (Iclănzel 244); cf. și: *Părăian de pe răstoacă Cu opinci de scroafă neagră* (177/b).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

7. Supranume date după aspectul fizic al locuitorilor: *Biţoşi* (Valcani şi Sânnicolaul-Mare 46), *Bghiţoşi* (Bicaz 572) « poartă părul mare », *Burtălăteni* (113), derivat din burtă-lată, cu suf. -ean, *Buşeni* (Groşi 68), oameni « de statură mijlocie şi corpolenţi »; cf. buşan = om mic, îndesat şi robust (DA), *Chiori* (Berivoiu 174/e), *Ciotormeni* (Brebu 350, 356) = ciotorman = gușat (DA), *Satulungu-ciungu* (Satulung 182), *Coaie-lungi* (Călineşti 350), *Flăncăeşti* (Aghireş 281), derivat din fleng, flenc, -eancă = « (porc) cu urechile aplecate înainte, bleg » (DA), *Gâltofani* (Viştea-de-Jos 173) « cu gâtul gros », *Gârgoieţi* (Galda 136) « groşi la gât », *Tibrenoci cu grumazii lungi* (Tibru 136), *Guşi* (Breaza 174/d), *Guşă-din-Beclean* (166), *Guşă-din-Voila* (166), *Guşalăi* (Hordou 264, Volovăţ 386), *Guşaţi* (20, 26, 174/a, Breaza 174/b, Săvăstreni 174/c, 174/f, Berivoiu 176/a, Comăna-de-Sus 177/a, Şercăiţa 177/d, Holbav 178/a, 179, Poiana 179, Hârjău 198, Ilva-Mică 264, 270, 362, Verseni 546/a, Miteşti 546/a, Moeci 772, Ghineşti 782), *Guşeţi* (Slatina-de-Mureş 68, Cârna 117, Balomir 117, Clit 273, Timişeşti 542/b, Agârcia 558/a, Vaduri 560, Tulgheş 571, 572), *Guşaţi-de-la-Galda* (136), *Guşaţi-din-Motru* (846), *Guşaţi-din-Tarcău* (556), *Ţânci* (Mititei 264).

Alături de aceste şi: *Copţi* (Cernele 816) « oameni bolnăvicioşi », *Fofârlăi-din-Şoarş* (176/f); cf. fofârnă « femeie cârnă, vorbind pe nas » (DA), *Hămuşiţii* (Râncezi 740); cf. hămuş, « zeama de coajă de stejar, în care se ţine pielea animalelor spre a se curăţi de păr », *Cernatu-leşinatu* (182), *Râncezîţii* (Râncezi 740), *Tăpălăgoşi* (Bicaz 572).

8. Mult mai bogat în exemple este capitolul supranumelor care stigmatizează defectele psihice şi morale. Astfel: *Aprinşi* (Văratec 426, 564/a), supranume dat unor oameni impetuoşi, porniţi spre gâlceavă şi bătaie, *Bătăuşi* (376), *Capsomani* (Beşteloaia 782) = încăpăţânaţi (DA), *Cârcotiţe* (Hârseni 176/a) = 1) « om nemulţumit », 2) « om care tărăgăneză întreprinderea unei acţiuni, care se dă îndărăt » (DA), *Certarii din Grid* (177/b), derivat din ceartă, *Cicereni* (Ormeniş 139); cf. *Cicerea* numele unui sat sărac din vecinătate, prin apropiere de ciceriş « individ care nu poate trece nimic cu vederea fără să-şi facă obser-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

vațiile critice pline de sarcasm» (cf. DA), *Destrăbălați* (Scoreniu 170/a), *Lunateci* (Pojorta 175/g), lunatic = nebun, *Năzbâtioși* (803), *Șirnean nebun* (772), *Sfătoși* (Beld 137, Blaja 236).

Următoarele iau în bătaie de joc prostia: *Cei ce trag luna cu cârligul* (171/b), *au scos luna din fântână* (174/a, 174/b, Pojorta 175/b, 386), *au scos luna din baltă cu cârligul* (264/a) și de aceea sunt cu *luna 'n frunte* (Sâmbotenii 174/b), toate făcând aluzie la aceeași snoavă cunoscută în multe regiuni (cf. ZANNE, VI, 27, BREBENEL, *Vorbă slabă*, în «Rândunica» I, 200); alții *au suit taurul pe biserică, la iarbă* (171/b, 174/b, 175/g, 264/a), cf. BREBENEL, *Vorbă slabă*, în «Rândunica» I 200, sau *au tăiat limba dela clopot și au făcut-o cu zeamă* (264/a); alții sunt *căzuți din șariglă* (Luța 174/c); alții iarăși *au pușcat mânzu în loc de capră* (174/b), s. (cei din Feldioara) *un câne în loc de lup* (BREBENEL, *Vorbă slabă*, în «Rândunica» II 116—117), (cei din Vineția de jos) *mânzul în loc de lup* (ib. II 116) *ăi care au tuns cloca să sugă puii* (175/g, cf. povestirea snoavei la BREBENEL, *Vorbă slabă*, în «Rândunica» I, 168); *ăia de trag purceaua de coadă ca să nu intre în pământ când râmă* (Vulturești 803). Cu un nume această categorie, de proști, se chiamă: *Capete-goale* (Costești 426), *Netoți* (174/c), *Pălăvatici* (Toderița 176/b), *Prostulești* (Produlești 782), *Zăpăciții din Prundul-Oltului* (803).

Bădărănia e una din scăderile care se stigmatizează des: *Gâltofani* (Voivodeni 175/d), *Gârtofani* (Mitrofani 803); cf. gârtan, «om gros la gât»; «bădăran» (WEIGAND, Jb. IX, 225), *Gogomani* (Săvăstreni 174/c, Târlișua 264), *Gogofani* (Recea 174/f), *Gogovani* (Lupșa 164).

Lenea indivizilor e stigamizată prin: *ăi de bat păduchii cu lenea* (Țărenca 455), *Boale* (Toderița 176/b).

După diferite alte deprinderi urîte: *Băgăi* (Râușor 176/b), *Băgăiași* (176/c), *Gură de băgău* (Râușor 176/c), cei cari țin băgău în gură; *Curvinești* (Corvinești 259) prin apropiere de curvă; cf. și: *La Cetea, buhai na, Bea zinu cu donița, Primăvara vai de ea* (Cetea 136).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inclinarea locuitorilor spre hoție, e indicată de următoarele: *Bichieri* (30) «fiindcă mai înainte vreme se ocupau cu furtul de porci, găini, gâște» = bicher «om care se ține numai de petreceri, de chefuri și de strengării» (DA), *Bicicoși* (Cehăluțiu 236),

b i c i c a ș = pungaș (< ung. b i c s k á s, DA), *Custurari* (264) = tâlhari de mărunțișuri, la târg, *Gherlean* (Ohaba 178/b, Dâmbovicioara 772), cf. DR, III, 446, *Hoți* (176/f, 178/c, 376, Moțca 542/b, Oțeleni 546/c), *Hoți dela Tătăruș* (542/a), *Lotrii* (Comloși 46), *Tâlhăruș* (Tătăruș 542/a); cf. și: *Ciocmăreni cu guba sură, Ziua doarme, noaptea fură* (273).

Arată m â n d r i a, f a l a și s ă r ă c i a: *Baron cu șinuri pe ismene* (264/a), *Cacă-fală de Toteșteni* (113), *Cacă-fală Straiță goală* (Mesentea 136), *Fală-mare* (Oncești 350, ib. 356), *Făloșii de Silvășeni* (113), *Fuduli* (Recea 174/c), *Fudui* (Voicești 893), *Năsodean, scaun cu jâlț, Oameni fuduli și flămânzi* (264/a), *Sapă 'n basmà* (626); Feldiorenii, j. Brașov) *Se duc la moară cu sacul subsoară și vin cu mâna goală* s. *Fac mămăligă în clopot cu făină din scorbură și o mănâncă cu lapte din ogașia carului* (cf. BREBENEL, «Rândunica» II 116).

Z g â r c e n i a e vizată de următoarele numiri: *Beclerene lapte dulce, Cumu-l mulge 'n târg îl duce* (175/f), *Sântilie* (376), *Dela țâță 'n târg* (Hurezu 174/c).

9. Arată l i p s a d e c u r ă ț e n i e, felul murdar de a se purta și de a se îmbrăca: *Râiași* (Galați, 161, Șona 176/b), *Râie* (176/f), *Râie din Gălați și Făgăraș* (166), *Linginarii 's plini de lindini* (113), *Osânze* (Vlădeni 178/c), *Pocorniță-unsă* (Slobozia-Măgurii 501) = p o c o r n i ț ă, un vas în care se păstrează dohotul, *Unsuroși di Calbor* (166) «aveau părul lung și uns cu unt topit».

10. După felul de a v o r b i: *Ha di la Galda* (136), *Șâ* (175/d), *Șâ la Șâpot* (Dridif 175/b), *Ho, Sică* (172/b) după numele de bou S i c ă, *Cârne-carul* (Cârna 117), *Tuca-na-brè* (Beșinova 46), *Lapce dulce 'n cigăiță* (262, Zagra 265), *Zăgreni, dzama ge cuce* (265), alături de: *Boroance* (Porumbacul-de-Jos 171/b), *Căhăli* (Mândra 176/a, c), *Cană* (Ludișor 174/c, 175/f), *Cheltei* (Ludișor 174/c), *Adă cana să bag mreana* (Ludișor 175/f).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

11. Foarte bogată este lista supranumelor (mai ales derivate cu sufixul nomen agentis - a r), indicând o î n d e l e t n i c i r e puțin onorabilă sau în tot cazul disprețuită de locuitorii satelor învecinate.

Evident, multe din acestea arată îndeletniciri care în mod cu totul nedrept se pun pe socoteala celor vizați de supranume. În alte cazuri totuși ele coincid cu ocupația predilectă a locuitorilor. Iată asemenea supranume: *Bărbăcari* (Uscați 501) = păzitori de berbeci, *Belitori* (Parău 177/e) « unul a belit un cal », *Bojogari* (362) = cei cari iau b o j o g i i la tăierea vitelor spre a-i vinde pentru hrana cânilor și a pisicilor; (fig.) hoți de lucruri mici (DA); cf. g ă i n a r, *Brânzari* (Săsăuș 172/b, Bârsana 350), *Broscari* (Broșteni 22, 175/b, Mândra 176/c, Mândra 177/e) = cei cu satul situat în preajma unor bălți care conțin multe broaște; cei cari mănâncă sau vând b r o a ș t e, *Cărbunari* (178/a, Văleni 178/c, Sucevița 378), cei cari fac sau vând c ă r b u n i, *Cepari* (360, Slobozia 550/b) = negustori de ceapă, *Chițicari* (Rus 377, Verseni 546/a, 566/a) « prind pești » numiți p i t i c = pește mic (CADE), *Chiuari* (Berivoiu 174/d) = p i u a r i, *Cicicari* (Rebrișoara 264, Rebrișoara 270); cf. c i c i c = un fel de pește mic (DA); cf. c h i t i c a r i, *Ciobani de veacuri* (Dejani 174/a), *Cioclași* (Hoghiz 164) = țărani cari vin la oraș cu o cioaclă de lemne de vânzare (DA), *Covrigari* (Rădăuți 386, Rezina 452, Roznov 550/b) = negustori de covrigi, *Cupeți* (62, 236) se ocupă cu negoțul de bucate și de vite, *Folomocari* (30) « își puneau (din răzbunare) f o l o m o a c e aprinse unul altuia când erau certați », *Găinari* (Râușor 176/f, 217) = negustori (sau hoți) de găini, *Gogoșari* (Drăguși 175/a) fiindcă cultivă mulți cartofi, numiți de ei g o g o a ș e, *Hrișcari* (550/b) = cei cari cultivă h r i ș c ă, *Iconari* (Văleni 350) = negustori de icoane, *Iepari* (816) = hoți de cai, *Lăptari* (Sântilie și Șteia 376), *Lingurari* (Dejani 174/f, Marginea 176/f, Marginea 177/d, Valea-Bourei 377, Probota 542/a, 592) = cei cari fac linguri; cf. Ț i g a n i, *Murari* (Ruși 377), *Oieri* (Cut 550/b), *Olari* (Tohanul-Nou 179), *Perjeni* (Gârcina 558/a), *Perjeri* (Bozana 377, 547, Bălțătești 566/a, Valea-Seacă 566/b, 377), *Perjări* (Cihorăni 546/a), *Perjari* (Calu 550/b, Bursucari 626) = cei cari cultivă multe (Mold.) p e r j e, *Păscari* (Șagu 42) « prind p e ș t e din Timiș », *Piciocari* (Felmer 161), *Picioicani* (Lisa 174/a) = cei cari cultivă (multe) p i c i o c i (cartofi); cf. G o g o ș a r i, *Pilari* (62) = negustori; cf. c u p e ț i, *Prunari* (Bogata 164, Orbău 236, Sârbi 350); cf. P e j a r i, *Răcari* (Voivodeni 174/b, 174/c, Iași 174/e, Voivodenii-Mici 175/b, Iași 175/e—f, Recea 175/g, Voivodeni

BCU Cluj / Central University Library Cluj

175/g) = cei cari prind (și vând) mulți r a c i, *Rășinari* (218, Lunca 270, 350), *Rogojinari* (918) = cei cari fac (și vând) r o g o j i n i, *Scrofari* (Văleni 161) = cei cari cultivă porci, *Sfârnari* (62) = negustori, cf. C u p e ț i, P i l a r i, *Sulari* (Zârnești 550/b), *Trocari* (Brașov 180) «bătrânii lucrau pe troci găitane», *Văcari* (Vlădeni 178/a, Ciumulești 377), *Vrăbieri* (Băbeni 273).

12. Supranume date după n u m e d e a l i m e n t e mai obișnuite la cei vizați: *Coleșă* (22), *Cotăriceri* (Ghiroc 42) «fac cotărițe», *Gălușcă* (Horezu 175/e, ib. 176/a), *Mămăligari* (137), *Mămăligă cu cireșă* (Tibru 136); cf. și *Dela măciuca, unde fac mămăliga cât nuca și se păzește cu furca* (808), *Slănină râncedă* (Săsăuș 172/b), *Zamă de cuce* (264) = gresie, mâncare proastă. Cei din Năsăud sunt ironizați cu întrebarea: *Acru-i borșu, Năsăudeni?* (264/a).

13. Dela nume de u n e l t e: *Covată rusească* (362), *Duduleni* (816) «mai toți au brevet de vânzare a țuicii» = d u d u l e a n = țeavă, burlan; cf. d u d ă (CADE), *Grape* (Toderița 176/a, b, c), *Greble-rele* (Netot 174/a), *Greble* (Netot 174/b, f), cf. snoava în legătură cu acest supranume, la BREBENEL, în «Rândunica», 1 p. 183, *Sule* (Vișlea 175/a).

14. Supranume dela nume de f r u c t e sau dela numele indigene ale unor p r o d u s e a g r i c o l e mai obișnuite: *Boace* (Glâmboaca 171/a) = un fel de napi (cf. DA), *Cacadări* (Tohanul-Vechiu 179) = măceșe, *Coțobrei* (Mititei, 264); cf. c o ț o b r e l = arbustul numit și p o r u m b(r)e l, (PANȚU, PL.), cf. S. PUȘCARIU, DR., V, 115—116; *Cotoroambe* (269), *Curechi* (Cenad 46), *Foaie de ceapă* (Făgăraș 166, 176/d, Făgăraș 176/f), *Gogoașe* (Voila 175/b, Beclean 175/d, 175/e, Beclean 175/f, 176/a) = cartofi, *Gulii* (Poiana 179), *Hribe-coapte* (Nănești 350), *Pepini* (339), *Prune (din Șona)* (176/b, d), cf. snoava la BREBENEL, în «Rândunica» II p. 103. Cf. și nr. 11.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

15. Numele de a n i m a l e și alte vietăți oferă o largă întrebuințare la formarea supranumelor. Fac — în mod figurat — aluzie la caracterul fizic, psihic sau moral al indivizilor vizați de ele: *Behlită* (Ostrița 396) = o specie de pești mici (DA), *Broaște*

(176/c, e, Mândra 176/f), *Broscoi* (262, Salva 264, Salva 264/a), *Cai* (Șugătag 350), *Capre* (Cănișa 15, 361), *Capre-râioase* (Berbești 356), *Gadine* (Cornești 350) = animal sălbatec, monstru (DA), *Godac* (Proscureni 426) = porc tânăr (DA), *Laba-gudrii* (387), *Gudreni* (Horodnic 386, 387), derivat din c u t r ă, g u d r ă = căței, *Gule* (166), cf. g u l ă = cireadă de vite (DA), *Guzani* (542/b), cf. Ș o b o l a n i, *Holani* (Porumbacul-de-Jos 171/a), derivat din h o l ă = javră, potaie (DA), *Ied-râios* (22), *Iepuraș* (Lechința 244), *Lupi* (102, 343), *Mânzoci* (162, 177/a), *Mâți* (Crăcești 350), *Mâțe* (Huzmezeu 282), *Mâțoci* (Aciuța 66/a), *Porci* (Slobozia și Stârcea 393, Duruitoarea-Nouă 426), *Potăi* (Ludișor 175/b), *Scroafe* (49), *Șobolani* (542/b), *Țapi* (Berbești 356), *Viținălușă-curtă* (Oravița 22), *Vulpi* (Feldioara 172/c, Noul-Român 170/a).

Relativ dese sânt supranumele provenite din terminologia o r n i t o l o g i c ă: *Bufniți* (Domașna 15), *Buhe* (Rucăr 175/a, 290) « femeile își împodobesc capul formând de o parte și de alta niște coarne, care le fac puțin tari de urechi » (175/a), *Buhani* (Rucăr 173), *Cioace* (Brebu 350, Oncești 356), *Cioară* (Corbi 173, 349), *Cocostârci* (Calbor 162), *Ciurezi* (15) « de pe vremea cătanelor nemțăști », *Cuci* « au mâncat cucul » (Vrăniuț 22, 89, Hoteni 350), *Gaie* (Bucium 176/f, 177/d), *Gâscani* (Vineția 177/a), *Gheunoi* (Toderița 177/d), *Granguri* (15), *Grauri* (Căpușul-de-Câmpie 244), *Hoabe* (și *Hoage*) (Netot 174/a, b, c, d, e, f), dela h o a g ă « vultur pleșuv » (CADE), *Huhurezi* (282), *Libi* (Plescuța 66/a) = g â ș t e, *Pipălaci* (Dumbrava 66/a), *Pitpălăcari* (42) « pră pecetu satului o fost călețca cu p i t p ă l a c i », *Pohârle* (Toderița 176/c, e, f, id. 177/d) = gheunoi, *Pupăză* (Acina 66/a, Sărata 171/a, b, Giulești 350), *Rățoi* (Zimbru 66/b), *Sâmburari* (Vad 176/f, Vad 177/c, d, e, Vad 178/b) = botgros, *Urez* (Cioclova 22).

Dela nume de i n s e c t e: *Boarne* (174/f) = niște musculițe (DA), *Bombari* (Brăsăuț 550/b), *Bunzari* (Bârsana 353), *Corețe* (Beșimbav 172/c); cf. rut. k o r é c = urechelniță, *Lăcuste* (357), *Muște* (Săscior 174/f), *Țânțari* (20), *Țânțăruși* (Țânțari 177/c).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

16. V a r i a [1]): *Aduituri* (Surduc 273) = ?, *Adunături* (236), *Afumați* (Brar 179), *Băboiu* (Sâmbăta 175/b): derivat cu suf. - o i u

[1]) Expunem în acest capitol, în ordine alfabetică, toate supranumele care nu intră în capitolele precedente, precum și acele care ne rămân inexplicabile.

din b a b ă, sau b ă b o iu = pește de apă dulce, costraș (cf. DA), *Băciu* (18) = ?, *Băcușteț*e (Apșa-de-Mijloc 352) = ?, *Băianțoci* (Baia 68) = derivat din *Băiant* cu sufixul augmentativ depreciativ - o c, *Bârcuță* (Boian 396) = b â r c (= crestătură pe harag cu care se măsoară laptele), *Boraci* (452); cf. b o r, b o a r ă = albastru, vânăt (DA), *Bortari* (426, Soci 546/a, Cracăul-Negru 566/a, Văratic și Gropi 566/b), *Bortași* (Probota 542/c) derivat cu suf. - a r, - aș dela b o r t ă (cf. gaură), după informația tuturor membrilor corespondenți satele respective « sunt într'o groapă », *Bujâg* (665) = ?, *Căcăițe* (180) din c ă c ă u, *Căcăreze de oaie* (Bucium 176/f), *Căliți* (« că s'o unit cu catolicii ») (Șinca-Veche și Vad 178/c), *Căpălușeni* (Tătărușî 542/c) = ?, *Cârliuțe* (Hârseni 176/f) = ?, *Cătănoi* (Șinca-Veche 178/a, 178/b), *Cenușă din Felmer* (162), *Ciobodești* (Aghireș 281) = derivat din ciobotă?, *Cioate* (Brebeni 350) = vită mică, ciotârcă (DA), *Ciutrești* (Cățel 28) = derivat din c i u t ă prin amestec cu c u t r ă (cf. numele local, c ă ț e l), *Cohani* (Vașcău 91) = ?, *Cojani* (Căiuți-Bacău 541), *Colbeci* (377) = ?, *Colițari* (Calbor 176/f) = ?, *Corcicituri* (161) « fiind amestecați cu Sașii », *Corjeni* (377) = ?, *Corlopeți* (377) = ?, *Cotcoreți* (Luța 175/d) = din onomatopeicul c o t c o r e z à (despre găină), *Curele de Sălișteni* (104), *Curmețari* (816) = derivat din c u r m e i u, c u r m e t e «otgon », *Desciocălați* (Cuciulata 164); cf. d e s c i o c ă l a (cf. și î n c i o c ă l a) « a descopcia, a descheia, a descinge»; cf.C. LACEA, DR.,III, 744, BOGREA, ib. IV, 809, *Dubi* (264); cf. d u b. = dop, astupuș, cf. și d u b ă, *Gâtcalăi* (289) = ?, *Gâtuleni* (264) = ?, *Găuaze* (Ileni 176/c), *Gaură* (Gherdeal 172/c), *Găureni* (Mitrofani 803), *Găzări* (552) = ?, *Ghiță-cu-prune* (387) = ?, *Giabalăi* (Iorcani 377) = ?, *Gugueni* (Dumbrăvești 816) « satul e în vârful dealului » = ?, *Gugulani* (137) = cf. g u g u l ì « a desmierda », *Gugi* (Zam și Glod 86) « oameni slabi și proști »; cf. g o g ă « ființă supranaturală cu care se sperie copiii »; (Ban.) g u g ă « om negru și urîcios » (COSTIN, *Graiul* 114), *Gugulani* (137) = cf. g u g u l e a « epitet cu care se desmiardă copiii » (DA), *Haiuși* (Scoreiu 171/a), *Hâpe* (Toderița 176/b) = ?, *Hâță* (Părău 177/c) = cf. (Băn.) h â ț ă « turmă de porci » (DA), *Hospe* (Găureni 264/a), *Hurlupi* (Mocod 264, 264/a) = h u r l u p « prună tânără stricată, diformată », *Ildei* (452) = ?, *Lipitură* (132) = « oameni veniți din alte sate »; cf. și l i p i t o a r e, *Mălăieși* (Julița 68),

Babeș-Bolyai Tudományegyetem Könyvtár Cluj

Măriniuci (Copăcel 176/a) derivat dela M a r i n, *Mațe-de-ooie* (Halmagiu 66/a), *Măzâncă* (Slobozia-Măgurii 501), *Mâzgari* (Boholț 161, Boholț 176/f), derivat din m â z g ă cu suf. - a r, *Nerticari* (Horecea 396), derivat din m e r t i c «măsură cu care se măsoară orzul de dat cailor», derivat cu suf. - a r, *Niorcan* (Timișești 542/b) = ?, *Modoli* (22) «Ciuchicenilor, pentrucă au mâncat cățelul», *Moroiu* (Poiana 264/a) «pentrucă sunt mulți Țigani», *Mucări* (174/a); cf. m u c ă r i «o sectă religioasă», *Obiele* (Lăpugeni 104), *Ouă-de-lup* (Dridif 175/b, 175/d), *Păpăuțe* (Ludișor 175/b), derivat din p ă p à (= a mâncà), *păpău* (cf. *căcău*), derivat și cu suf. - u ț ă, *Pârâiași* (Cig 236), cf. numele local P â r ă u, *Pârliteni* (Cuza-Vodă 782) = derivat dela nloc., *Pârliți*, *Păscălăi* (Turbuța 273); cf. a p ă s c ă l i «a proroci» (cf. și P r o r o c i), *Poede* (Cioara 117) = p u i e d e, p o i e d e «mulțime mare de oameni sau de animale», *Porloage* (Avrig 171/b) = p o r l o g «petec de opincă» p o t l o g, *Pricopsiții din Potcoava* (962), *Proroci* (Șona 176/f); cf. P ă s c ă l ă i, *Scărchinari* (Perșani 178/b, 178/c); cf. a (s e) s c ă r p i n a, *Scăuneni* (Balomir 117) «fiindcă n'au fost iobagi», *Scorțoi-de-pe-Ștearăș* (Grid 178/c), derivat din s c o a r ț ă, *Soacârță* (Tătăruș 542/c) = ?, *Sorici* (Iași 174/b), *Țacote* (Noul-Român 170/a) = ?, *Țâțani* (Beia 159 «pentrucă Românii sunt amestecați cu Sașii», Ungra 164, Ciuc și Rodbav 166, Șercaia 176/b, Șercaia 176/e, Crihalma 177/a) = ?, *Tiarcălăi* (572), *Toromaci-cu-păr-pe-limbă* (452) = ?, *Tricolici* (Dumbrava 550/b), cf. p r i c o l i c i, *Tumurugi* (572) = t u m u r u g «lemn gros și rotund (pentru construcții)» (CADE).

Alături de aceste mai atragem atenția asupra unor expresii batjocoritoare, care fac aluzie la un fapt memorabil din vieața celor pe cari-i vizează, sau care-i caracterizează ironizându-i. Astfel, unora li se strigă: *Mâța 'n verze* (175/b, 175/d) «pentrucă la o nuntă o femeie supărată pe miri, a pus o mâță în oala cu verze», altora *Săvăstrenii-Hangului* (175/f); unora *dela capre* (542/c), altora că *belesc vidra și-o mânâncă* (Telciu 264/a); unora că *au închis grapa în cucuruz* (Borumbacul-de-Sus 171/b) sau *în holdă* (Netot 175/g), altora: *bă, înțărcaților cu cărbuni* (Bârsanu 803) și iarăși altora: *Rus, paparus, De unde dracu te-a adus? Dela Fântâna rece, Cu trei coarne de berbece, Dracul să te 'nnece* (Proscureni 426).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

17. În sfârșit remarcăm o categorie de supranume interesante prin formația lor:

a) Alături de numele localității celor luați în batjocură se alătură un element de caracterizare, care uneori rimează cu numele localității: *Satulungu - ciungu* (182), *Turcheșu - colduș* (= cerșetor) (182), *Cernatu - leșinatu* (182), *Lidișoru - ponoru* (175/f);

b) Între supranume și numele de batjocură există o asemănare fonetică. De cele mai multe ori supranumele e o formă scurtată a numelui de localitate, sau e format prin adăugarea, prin substituirea sau prin dispariția unuia sau mai multor sunete. Astfel: *Boace* (Glâmboaca 171/a), identificat astfel cu *boace* = un fel de napi, *Bureteni* (Borțeni 542/b), cf. b u r e ț i, *Cârne-carul* (Cârna 117), *Cicereni* (Ormeniș 139), după Cicerea (sat sărac din apropiere), apropiat astfel de forma indigenă c i c e r i ș «om care nu poate trece nimic cu vederea fără a-și face observațiile critice pline de sarcasm» (cf. DA), *Curvinești* (Corvinești 259), apropiat astfel de c u r v ă, *Hoți* (Oțeleni 546/c), *Netoți* (Netot 174/c), *Prostulești* (Produlești 782), *Râncezit* (Râncezi 740), *Tâlhărași* (Tătăruș 542/a).

ȘT. PAȘCA

9. RECTIFICARE

În recensia lui V. Bogrea asupra broșurii lui Traian Ichim despre Alecu Russo (Dacoromania, anul III (1924), p. 862), se reproduc niște documente comunicate de mine, în care s'a cetit greșit *e* în loc de *ĕ*:

La rândul 15: a se ceti *ĕlenului* (члѣнъ = membru), iar nu *Elenului*.

La rândul 23: a se citi *ĕlen*, iar nu *Elen*.

Ca urmare trebue șters pasajul dela rândurile 35—36: «De remarcat naționalitatea «elenă» ce se atribuie, în acest document, lui Russo».

G. T. KIRILEANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

10. IARĂȘI «MURĂ» LA DACOROMÂNI

În «Dacoromania» V, p. 619—621, am arătat că cuvântul «mură», cu sensul «foiosul vitelor», se întâlnește nu numai la Aromâni, cum

se credea, ci și la Dacoromâni. Eu îl cunoșteam din Șcheii Brașovului și mi s'a comunicat și din alte localități ale aceluiași județ (Bran și Predeal). L-am mai găsit în Bogdănești-Fălciu (revista « Ion Creangă » I, p. 133) și în « Terminologia » lui Damé (p. 32). În sfârșit în « Anonymus Caransebesiensis ». Acest prim dicționar românesc dă, de sigur, cea mai veche atestare a cuvântului la Dacoromâni. Dar ea nu e singura pentru secolul XVIII.

Într'o anafora din 8 Ianuarie 1792 a lui Mihail Vodă Suțul, privitoare la « vênzarea cu nartŭ a cărnii de vacă » de către măcelarii bucureșteni, publicată de V. A. Urechiă *(Istoria Românilorŭ...* Seria 1786—1800. Tomul II al seriei. Bucuresci, 1892, p. 301), se precizează:

Taleri	bani	
—	9	*Mure* 3, po bani 3

Că este vorba de « foiosul vitelor » și nu de altceva, reiese din celelalte specialități înșirate în anafora, ca « spline, ficați, bojoci, schembele », etc.

ION MUȘLEA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CĂRȚI ȘI REVISTE

RECENSII ȘI DĂRI DE SEAMĂ

MARIO ROQUES, *Recherches sur les anciens textes albanais*. Paris, 1932.

Autorul dă o nouă listă a textelor albaneze vechi din secolele XV—XVIII.

Până în 1834, când J. von Xylander, în *Die Sprache der Albanesen oder Schkipetaren*, publica pentru întâia dată, seria cronologică a monumentelor de limbă albaneză, cel mai vechiu începea cu « Dictionarium Latino-Epiroticum » al lui Franciscus Blancus (Frangu i Bardhë) din 1635.

De atunci, prin cercetările istoricilor și albanologilor în această direcție, s'au mai descoperit și alte documente, care au fost înregistrate în lucrările de specialitate. Ele se datoresc legăturilor pe care Albanezii catolici din nordul Albaniei le-au avut cu Roma. Numai că ele n'au fost studiate, întotdeauna, în original sau după reproduceri fidele, din care cauză descrierea lor, de cele mai multe ori, nu este suficientă. Autorul, în urma unor cercetări de mai mulți ani, făcute în arhivele din Roma, Milano și Veneția, ne dă, în lucrarea de față, o nouă listă a acestor texte, îmbogățite cu unele descoperiri personale în documente nouă sau în ediții speciale. Descrierea și examinarea lor este făcută cu minuțiozitatea și preciziunea pe care o cunoaștem și din alte lucrări ale autorului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aproape toate documentele cunoscute până acum țin de dialectul gheg. Sub raportul confesional, ele sunt de origine catolică. Graiul tosc al Albanezilor meridionali ne este mai puțin cunoscut în evoluția lui istorică.

Autorul se întreabă, dacă o cercetare îndreptată în direcția legăturilor Albaniei ortodoxe cu Constantinopolul nu ne-ar putea descoperi și pentru dialectul tosc bogăția de informație linguistico-literară, pe care o avem pentru graiul gheg. Ideea nu este rea. Numai că a fost o deosebire între directivele pe care le-a urmat Roma față de puținii Albanezi rămași în sânul bisericii vechi apostolești din apusul Peninsulei Balcanice și între acele ale patriarhiei din Constantinopole, față de naționalitățile din Balcani și anume:

În vreme ce biserica din Roma a întrebuințat din toate vremurile mijloacele cele mai eficace, printre care limba albaneză ocupa locul de frunte, pentru luminarea Albanezilor catolici în cele creștinești, din contră, biserica ortodoxă din Constantinopole întrebuința toate mijloacele nu pentru luminarea lor în cele creștinești, ci pentru întunecarea lor prin impunerea limbii grecești, pe care nu o înțelegeau, și prigonirea graiurilor naționale. Din acest motiv, îmi vine greu să cred că cercetările îndreptate în direcția indicată ar putea duce la rezultate pozitive. În orice caz, ideea este bună și o încercare în acest sens trebue făcută.

TH. CAPIDAN

Mario Roques, *Le dictionnaire albanais de* 1635 (Dictionarium Latino-Epiroticum per R. D. Franciscum Blanchum). Paris, 1932.

Autorul își propusese încă din 1927 să întreprindă editarea vechilor texte albaneze. În volumul de față, ne dă cunoscutul dicționar albanez din 1635 al lui Franciscus Blancus, în reproducere foto-mecanică, oferind cetitorului posibilitatea să aibă la îndemână un text practic și în același timp fidel.

Lucrarea începe cu o introducere de 36 de pagini (13—48), în care se cuprind toate informațiunile pe care autorul și le-a putut procura în arhivele din Roma asupra dicționarului și autorului său. În prima parte din această introducere (13—22), se dau știri asupra familiei Bardhë — un nume foarte răspândit și astăzi nu numai la Albanezi ci și la Aromâni — în legătură cu episcopia din Sappa, ținutul de origine al acestei familii. În această parte a introducerii, autorul relevă pasajul dintr'un document latin din 1638, în care este vorba despre « Villa de Bardagni » (16, nota 2), întrebându-se dacă familia « Bardhë » ar putea avea vreo legătură cu « de Bar-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

dagni » din pasajul declarat. Eu cred că da, mai ales că în « Bardagni » trebue să vedem un derivat al lui « Bardhë » cu sufixul, sub forma veche *-anj* (astăzi *-aj*), care derivă nume de persoane dela nume de tulpini sau de familie, întocmai ca la Aromâni *-aňi* în *Bardaňl'i*, *Dautaňl'i*, etc., însemnând descendenți din familiile Barda, Daut, etc. [1]). Mai departe autorul se ocupă cu studiile teologice la Roma ale lui Franciscus Blancus care semna în albaneză « Frangu i Bardhë », precum și cu activitatea lui de episcop în Zadrima. La întoarcerea sa din Roma în Albania, Franciscus Blancus, trecând prin Veneția, a tipărit o lucrare mică consacrată lui Skanderbeg, spre a combate o publicație făcută numai cu 4 ani înainte, în care episcopul din Bosnia, Joannes Tomcus Marnavitius, încerca să demonstreze originea bosniacă a familiei Geroge Castriota. Cărticica, scrisă în limba latină și dedicată Dogelui și Senatului Venețian, este însemnată, după autor, pentru unele observații linguistice. Într'un loc Franciscus Blancus face observația că femeile păstrează limba mai bine decât bărbații cari pleacă mai des din țară, iar în altul citează cuvinte albaneze ca « Culscedra e Arbenit » (Balaurul Albaniei), epitetul cu care era numit în Albania Skanderbeg. În partea din urmă a introducerii (p. 32—48), autorul se ocupă cu epoca și locul unde a fost scris dicționarul precum și cu caracterele și grafia lui.

După introducere urmează un apendice, în care se dau câteva fragmente lexicologice anterioare dicționarului din 1635, anume: micul vocabular din 1496 al lui Arnold von Harff din Colonia, cunoscut mai de mult; acela al lui Pietro Maserech, din 1662, pe care autorul l-a găsit în manuscript la Roma și alte glose mai mărunte (49—53). La p. 61 începe reproducerea dicționarului, care ține până la sfârșit.

TH. CAPIDAN

Prof. A. M. Selištev, *Slavjansko naselenie v Albanii*. Sofija, 1931.

Autorul, un linguist de reputație în domeniul slavisticei, este cunoscut balcanologilor prin câteva studii asupra dialectelor slave macedonene (*Očerki po maked. dialektol.* I, etc.) și mai cu seamă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Despre raportul dintre suf. arom. *-aňi* și suf. alb. *-anj* (astăzi *-aj*), vezi articolul meu « Un suffixe albanais en roumain », publicat în *Revue Internationale des Études Balkaniques*, Tome II.

prin articolul său « Des traits linguistiques communs aux langues balkaniques » (*Revue d. Études Slaves*, V, p. 38—57), remarcabil prin unele observaţiuni juste asupra rolului exagerat ce s'a atribuit unora din limbile sudest-europene pentru lămurirea originii raporturilor interbalcanice [1]). În studiul de faţă, Selištev se ocupă cu soarta populaţiunilor slave dispărute în Albania, pe baza cuvintelor slave păstrate de Albanezi în lexic şi în toponomastică. Lucrarea de 352 de pagini se împarte în 5 capitole mari. Dintre acestea, cele mai interesante sunt capitolele III—V, în care se tratează împrumuturile slave în albaneză, numele de localităţi slave din Albania şi trăsăturile caracteristice ale limbii slave la Albanezi. La sfârşit de tot se adaogă două indice, dintre care unul (cap. VI) cuprinde lexicul slav din albaneză, celălalt (cap. VII) numele de loc. slave în Albania. În primele două capitole se trasează frontiera meridională a graiului bulgar, aşa cum se înfăţişează astăzi, şi se dau unele informaţiuni asupra stărilor etno-politice şi cultural-sociale din Albania.

Din întreaga lucrare, partea care interesează studiul influenţei slave în limba română, în stadiul mai vechiu, este acea care tratează despre cuvintele slave în lexic şi toponimie. Reflexul acestor cuvinte este aproape acelaşi ca în limbile română şi greacă. Ceea ce dovedeşte că, în mod general, influenţa slavă la Albanezi este de origine bulgărească. Recunoscând acest lucru, socotesc că autorul ar fi trebuit să insiste ceva mai mult asupra stadiului mai vechiu al acestei influenţe. În lucrarea mea « Elementul slav în dialectul aromân », pe care Selištev o foloseşte, am arătat că, în perioada veche, unele cuvinte slave care au pătruns în limba română arătau un fonetism sârbesc. Aici mă refer la reflexul lui *un* din ѫ într'o serie de cuvinte care există în toate dialectele. Acelaşi reflex există şi în albaneză (*sundoj*, *dumbre*). Chestiunea trebuia

[1]) Autorul nu admite pierderea infinitivului în limbile balcanice sub înrâurirea limbii greceşti (cf. *Revue d. Ét. Sl.*, V, 50). Sub acest raport, părerile sale se identifică cu acelea pe care le-am exprimat eu încă din 1919, în scrierile şi comunicările mele la Muzeul Limbii Române din Cluj. În ce priveşte contribuţia Slavilor la aspectul balcanic al limbilor sudest-europene, Selištev crede « que les Slaves furent un élément passif dans le procès d'évolution syntaxique et morphologique (nous mettons à part les phénomènes phonétiques) », *ib.*, 51.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

adâncită mai mult. Însă pentru aceasta era nevoie de un studiu mai larg asupra elementului slav din limbile greacă și română. Acest studiu comparativ nu este folositor numai pentru perioada veche dar și pentru anumite fenomene de limbă din stările mai nouă. Citez în privința aceasta părerea autorului despre originea pronunțării lui *ë* alb. ca *o* și a lui *ë* ca *e*, pentru care dânsul admite o influență slavă. Lucrul este foarte posibil, însă dacă ne referim și la alte graiuri din Balcani, în care *ă* s'a desvoltat în mod organic în *o*, fără vreo influență de afară, atunci am putea admite că numitul fenomen, întru cât există și în părțile meridionale ale graiului albanez, ar putea avea o origine locală. În studiul meu « Fărșeroții » (p. 123), am arătat că în graiul Aromânilor din Elbasan sunetul *ă* (*â*), urmat de o nazală, se rostește ca *o*. Această particularitate începe să se generalizeze și atunci când *o* (< *ă*, *â*) nu este urmat de *n*, *m*. În cazul acesta, avem un fenomen local. La fel trebue să se fi petrecut lucrurile și în limba albaneză. Tot în același studiu (p. 177) am arătat că la Românii din Albania apare, în anumite condițiuni, rostirea lui *ă* ca *ä* (*e* deschis). Evoluția este locală, fără vreo influență de afară. Aceeași origine locală cred că o arată și fenomenul albanez (*ë* > *e*). Acest sistem trebue folosit și pentru studiul lexicului slav în limba albaneză. Astăzi se știe foarte bine că, din cauza promiscuității popoarelor balcanice, elementele streine din aceste limbi au pătruns de multe ori pe căi indirecte. În cazul acesta, studiul lor izolat nu ne poate dovedi cu certitudine ceea ce este moștenit direct dela Slavi și ceea ce a pătruns prin mijlocul altor limbi. Pentru multe cuvinte, autorul trebuia să se refere și la formele corespunzătoare românești. Vorbind despre originea lui *drugë*, care se întrebuințează în regiunea Corița, se cuvenea să ia în considerație și forma aromână *drugă*, care are același înțeles și este de întrebuințare generală la Aromâni.

Fără să intru în amănunte, recomand linguiștilor noștri lucrarea lui Selištev care prezintă o însemnătate deosebită pentru cunoașterea influenței slave în Balcani. Ea va fi întrebuințată cu folos de către cercetătorul care va încerca să fixeze, într'un studiu de sinteză, caracterul influenței slave, în stadiul mai vechiu, pentru toate limbile balcanice.

TH. CAPIDAN.

Revue Internationale des Études Balkaniques. Directeurs: P. Skok (Zagreb), M. Budimir (Beograd). Beograd, 1934—1935, I-ère année. Tome I—II.

Învățatul romanist și balcanolog dela Universitatea din Zagreb, P. Skok, în unire cu colegul său M. Budimir dela Universitatea din Belgrad, au pus bazele celui mai cuprinzător organ de publicitate, în domeniul balcanologiei, din câte au apărut până acum. Scris în cele două-trei limbi de civilizație europeană cunoscute în cercurile științifice, el oferă tuturor învățaților din Balcani și străinătate putința de a urmări prin studii temeinice diferitele aspecte ale vieții balcanice. O simplă răsfoire a celor două volume publicate până acum, ajunge spre a ne face o idee despre bogăția, varietatea și, mai ales, însemnătatea materialului tratat. La început, într'un articol introductiv, semnat de directorii acestui organ, se desfășoară un vast program de activitate, în care se atinge întregul complex de probleme ce-și propune să resolve studiul balcanologiei, pentru o mai pătrunzătoare înțelegere a felului cum a evoluat viața unor popoare, condiționată de un număr de factori din domeniul geografic, politic, social și religios, care au fost aproape aceiași pentru toate popoarele din sudestul european.

Din materialul bogat publicat în cele două volume, vom spicui mai mult ceea ce interesează studiile linguistice. Referindu-se la ideea eminentului balcanolog Sandfeld, care explică pierderea infinitivului în limbile balcanice sub înrâurirea limbii grecești, A. Meillet arată, într'un articol de câteva rânduri, *Le problème de la linguistique balkanique*, că influența marilor limbi de civilizație, ca chineza sau indiana, vorbite în regiuni vaste cu graiuri alogene, care se vede în lexicul acestor graiuri, nu atrage numai decât după sine și o acțiune asupra structurii lor. Cam în același fel, deși în altă direcțiune, se exprimă și G. Anagnastopoulos, profesor de gramatică comparată la Universitatea din Atena, într'o notă *Les langues balkaniques*. Această părere a fost susținută și de subsemnatul, dela începutul activității sale la Universitatea din Cluj, pe temeiul celor trei realități balcanice: caracterul particularist al civilizației helenice, lipsa elementelor vechi grecești în limbile balcanice și absența Grecilor din mijlocul popoarelor balcanice. Prezența inscripțiilor grecești în număr mai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

mare decât cele latinești, pe temeiul cărora se exagerează atât de mult influența grecească în Balcani, arată numai că populațiunile balcanice, care au trăit sub influența culturii grecești, însă păstrând în viața de familie graiurile naționale, întrebuințau în scris limba greacă, după cum și azi mulți Aromâni și Slavi din Macedonia grecească întrebuințează limba greacă la gravarea epitafurilor de pe morminte, nu însă că ele înțelegeau și vorbeau această limbă. S. S. Bobčev, dela Universitatea din Sofia, publică un interesant articol asupra dreptului uzual la Bulgari în timpul dominației otomane, în care urmărește istoricul dispariției din limbă a cuvântului bulgar *običaj* (dacor. *obiceiu*), fiind înlocuit cu turc. *adet*, introdus aproape la toate popoarele balcanice din sudul Dunării, din cauza prestigiului de care se bucura limba oficială în Balcani. Norbert Jokl în articolul său *Zur Lehre von den alb.-griech. Teilgleichungen* aduce contribuții nouă și prețioase la stabilirea legăturilor istorice, sub raportul indo-european, între limbile albaneză și greacă. Pentru studiul morfologic al dialectului aromân, sunt interesante numele de familie și de loc., sub forma lor mai veche (*Shkurtanj*, *Spatanj*, *Dimitranj*, etc.), pe care le citează autorul la Albanezii din Grecia (Atica și Salamis). Astăzi aceste nume se aud în Albania terminate în *-aj* (*Shkurtaj*, *Spataj* etc.). Acest sufix există, după cum am încercat să dovedesc în altă parte (vezi p. 218 din acest volum), și în dialectul aromân. P. Skok, aduce în discuție sufixul aromân *-arañĭ* (art. *-arañl'i*), care, după cum am arătat în același articol, este alcătuit din *-ar* (în *Curčar* din *Curčao* « Corița ») și *-añi* (din *Dautañi* dela *Dauti*, etc.). Kr. Sandfeld, în *Note de synataxe comparée des langues balkaniques* se ocupă cu paralelismul în întrebuințarea particolelor alb. *që të*, gr. ὅτι *νὰ*, rom. *ca să* și bulg. *če da*. Carlo Tagliavini, în *Miscellanea etimologica balcanica* lămurește etimologiile unor cuvinte balcanice (alb., gr.). Numele codobaturei în alb., sub forma *harabel'*, există și în arom. *harabeŭ* « vrabie » (despre care cf. *Elem. slav. în arom.* 70). De asemenea *dylmer*, turcesc, există și în bulg. din Macedonia. Th. Capidan, în *Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais* arată urmele influenței vechi grecești în jocurile de arșice la păstorii aromâni, ce se păstrează în cuvintele *ipŭ*, *nipŭ* (*ἵππος*) *vâșcl'ă* (*Βασιλεύς*) și *čurlă* (*κύριλλος*).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dintre celelalte contribuții, relevăm *Ragusains à Coron*, de N. Iorga, care, pe baza unor noui documente descoperite în actele notariale din Coron și Modon, posesiuni venețiene din sudul Moreii, arată că, în cursul sec. XIII, Raguzanii nu erau necunoscuți în partea meridională a peninsulei. J. Ancel, cunoscut prin lucrările lui asupra Balcanului, în *L'unité balkanique*, încearcă să dovedească, sprijinit pe o cunoaștere adâncă a realităților balcanice sub aspectul economic, social și al geografiei umane, unitatea balcanică, ce se oglindește în civilizația democratică rurală a tuturor popoarelor balcanice. P. Kretschmer, în *Sprachliche Vorgeschichte des Balkans*, arată rolul arheologiei și linguisticei, pentru lămurirea stărilor din Balcani, înainte de perioada istorică. M. Rostovtzeff, în *La vie economique des Balkans dans l'antiquité*, se ocupă cu vieața economică în Balcani în epoca preistorică, făcând deosebire între partea septentrională a Peninsulei, cu lumea tracă, iliră și macedoneană, care se leagă mai mult de Europa Centrală și Italia și între partea meridională, care se orientează mai mult spre Marea Egee și Orientul clasic. P. P. Panaitescu, în *Un episode des relations serbo-roumaines en* 1844, arată, pe temeiul unor documente noui, legăturile diplomatice ce au existat între Principatele Române și Serbia, în timpul regulamentului organic. În fine, Th. Zielinski, în *L'influence de la civilisation antique en Europe*, încearcă să dovedească că cele trei surse ale civilizației europene moderne sunt naționalitatea, creștinismul și antichitatea. Pe acestea popoarele din nordul Europei le-au luat din contactul lor cu popoarele civilizate meridionale din antichitate, Grecii și Romanii.

TH. CAPIDAN

Prof. Dr. Gh. Ciuhandu, *Bogomilismul și Românii*. Retipărire din *Revista Teologică*. Sibiu, 1933, 24 p.

Se știe că o seamă din apocrifele noastre vechi au fost atribuite de Hasdeu, Sbiera și Gaster bogomilismului. Această părere a fost contestată la noi mai întâiu de D. Russo în lucrarea sa: *Textele eshatologice din Codex Sturdzanus și pretinsul lor bogomilism* (în *Biserica ortodoxă*, 1906—1907, și în *Studii bizantino-române*, București, 1907) și de N. Cartojan, în *Cărțile populare în literatura*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

românească, vol. I, București, 1929, p. 24 și urm. Dintre streini, Jagić a exprimat mai cu convingere îndoiala în proveniența bogomilică a apocrifelor de proveniență sud-slavă, în lucrarea sa *Die altkirchenslavischen Texte des Adambuches* (*Wiener Denkschr. der Kaiserl. Akad. der Wissenschaften*, Bd. 42), din care Dragutin Prohaska, *Das kroatisch-serbische Schrifttum in Bosnien und der Herzegowina*, Zagreb, 1911, reproduce următorul caracteristic pasaj: « *In neuerer Zeit ist man von der Annahme einer besonders starken Beteiligung der Bogumilen an der Verbreitung der biblischen Apokryphen etwas abgekommen*; *auch die Ansicht von den süd-slavischen Umarbeitungen hat nur sehr schwache Stützen in den literaturgeschichtlichen Tatsachen* ». Apoi adaogă: « Bei völligem Mangel an positiven Anhaltspunkten für eine bogumilische Betätigung an den Fabeln griff man auch nach der Volkspoesie und deutete die apokryphen Spuren darin als bogumilische Blüte. Gegen diese Annahme wehrt sich aber der *gesammte Geist* dieser Sekte. Alle Gegner der westlichen und östlichen Patarener stimmen darin überein, dass die Bogumilen Feinde der Wortmacherei seien . . . Die apokryphen Phantasien entspringen ganz anderen Köpfen, jenen Tausenden von müssigen *Mönchen* in der griechischen und slavisch-orthodoxen Klöstern, die ihren Geist mit einer wunderfabelnden religiösen Lektüre nährten und damit das Volk « erbauten ». Alle Literaturen der « *rechtgläubigen* » Völker sind reich an apokryphen Denkmälern . . . » (p. 48).

Și părintele Ciuhandu, un harnic cercetător de literatură veche, se asociază la această părere.

Examinând apocrifele noastre vechi și credințele pe care le cunoaște poporul nostru despre arhanghelul Mihail, « Logos »-ul sau personajul principal în « soteriologia » Bogomililor, cu privire la naștere și moarte (*Legenda lui Avram*), ajunge la concluzia că cei ce propagau produse de felul celor amintite nu puteau fi bogomili, ci drept-credincioși. Apocrifele noastre sunt apocrife creștine, care cuprind în sine « cadrele sumare și practice ale concepției populare despre dogma și eshatologia creștină, nefiind prea prielnic terenul la noi pe acea vreme pentru o teologie oficială de o concepție superioară » (p. 21). « Întreagă concepția și practica religioasă cunoscută din vechime la Români, exclude

BCU Cluj / Central University Library Cluj

existența printre noi a unui bogomilism organizat și influent » (p. 24).

N. DRĂGANU

CONST. SOLOMON, *Biblia dela București* (1688). Contribuțiuni nouă istorico-literare. Tecuciu, 1932, 48 p.

Deoarece paternitatea traducerii *Bibliei* dela București (1688) a fost atribuită de istoricii literari mai multor autori, despre care se știe că au scris alte lucrări în jumătatea a doua a secolului XVIII (Spătarul Nicolae Milescu, Stolnicul Constantin Cantacuzino, Mitrofan, episcopul de Huși, Șerban și Radu Greceanu), Solomon reia chestiunea, mergând la izvoare și examinând cu atenție textele.

Astfel ajunge să stabilească că *Biblia* tradusă de Spătarul Milescu între anii 1662—1668 nu poate fi considerată ca arhetipul Bibliei dela București. Nicolae Milescu ar fi fost traducătorul primitiv al Bibliei dela 1688 dacă tălmăcitorii s'ar fi folosit de traducerea lui; cum această traducere n'a fost cunoscută traducătotorilor dela București, lor le revine paternitatea tălmăcirii Bibliei dela 1688, iar lui Nicolae Milescu îi revine numai meritul de a fi întâiul traducător al Bibliei — Vechiul Testament — în românește (p. 36—37).

Nu poate fi considerată ca text primitiv al Bibliei dela București nici Biblia tradusă de un anonim între 1670—1674, care a fost găsită în 1915 între manuscrisele Academiei Române. Traducătorul acesteia a cunoscut traducerea lui Milescu, pe care a refăcut-o, căci cuprindea « multe greșele și prea mare învăluială » « pentru multa pripă a acelui prepuitoriu » (p. 23). Solomon crede că autorul acestei traduceri ar fi fost Antonie din Moldovița, duhovnicul lui Gheorghe Ștefan, ale cărui îndeletniciri literare sunt cunoscute și care a cunoscut pe Milescu și a avut posibilitatea să cunoască traducerea acestuia în vremea când amândoi erau în serviciul voievodului pribeag în țara « Șefților » (p. 25—29). Acum, când manuscrisele Academiei s'au întors din Rusia, această presupunere trebue verificată prin compararea scrisorii din manuscrisul găsit la 1915 cu cea a lui Antonie, pentru a cunoaște faptul și a nu se opri la presupuneri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Manuscrisul găsit la 1915 a fost tradus din « izvodul slovenesc, carele au fost tipărit în Rosia cea mică în cetatea Ostrovului și

izvodul lătinesc, carele au fost tipărit în cetatea Antverpiei » (p. 26), iar « Nicolae Spătariul moldovean, dascal și învățat în limba ellinească » și-a « prepus » sau « izvodit » izvodul său « de pre izvodul ellinesc ce se-au fost tipărit în Frangofort » (p. 22).

Stolnicul Constantin Cantacuzino n'a putut face traducerea Bibliei, mai întâiu pentrucă numele lui nu este menționat între cele ale traducătorilor, apoi pentrucă avea multe ocupații, fiind în capul Divanului, iar preocupările lui literare erau îndreptate în altă direcție.

El a trebuit să se mulțumească să fie « ajutoriu și îndireptătoriu mai grelelor cuvinte și noime », « lumină și dezlegare », sfătuitor, cum a fost și la alte traduceri de cărți bisericești (*Mărgăritare*, București, 1691 și *Pravoslavnica mărturisire*, Buzău, 1691), și în înțelegere cu Domnul să pună pe alți cărturari mai « mici și plecați dentru slugile Mării sale » să facă traducerea.

Rolul lui Mitrofan, episcopul de Huși, a fost numai acela de editor și corector al Bibliei (« a totŭ meșteșugul Tipografiei și îndreptării cuvintelorŭ rumânești ostenitoriŭ »), iar nu de traducător, căci el ne spune precis: « . . . pre cumŭ amŭ aflat în izvodŭ așa am datŭ și în tipariu » (p. 32 și 48).

Cum se arată anumite părți identice în epilogul *Bibliei* dela București, în cel al *Evangheliei* tipărite în București la 1682 și în cel al *Molitvenicului* tipărit în Bălgrad la 1689, Mitrofan a avut ca « ghiser tipograf » (= « tipograf turnător de litere ») pe ieromonahul Chyriac Moldoveanul, care a lucrat împreună cu alți « ucenici » (p. 46 și 48).

Afară de « prea înțeleptul celŭ dentru dascali alesŭ și arhiereu Ghermano Nisisŭ », « după petrecerea lui » adevărații traducători ai Bibliei dela București au fost frații Greceanu. Pe p. 932 ni se spune limpede: « Tipăritu-s'au aciastă carte în orașŭ în București . . . Iară cu nevoința și îndreptarea celorŭ ce s'au întâmplatŭ Dascali și mai multŭ deslușindu-se pre limba rumânească de cei mai mici și plecați dentru slugile Mării Sale *Șărbanŭ biv* 2, *logofet i brat ego* (= « și fratele lui ») *Radulŭ log.* » (p. 32—33).

Acest lucru îl confirmă și Del Chiaro, care, fiind bine informat, în cap. II al lucrării sale *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Veneția, 1718, vorbește de « Vecchio e Nuovo Testamento,

secondo la versione de' LXX, tradotto nella valaca lingua per opera di due fratelli nobili valachi della famiglia Greciani » (p. 35).

De asemenea și Ioan Filstich, fost rector al gimnaziului săsesc din Brașov [1]), la 1727 într'o notă pe care o adaogă la traducerea în limba germană a cronicei lui Radu Logofătul [2]), apoi Sulzer [3]), Raicevich [4]), etc.

Traducerea s'a făcut după « unŭ izvodŭ ce au fostŭ tipăritŭ la Francofortŭ, care izvodŭ iaste dupre celŭ vechiu alŭ, 72, de dascali ovrei » (p. 10).

Sunt două feluri de exemplare din Biblia dela București. În privința redacției și dispoziției textului Bibliei ele nu se deosebesc, ceea ce înseamnă că este vorba de o singură ediție. Se deosebesc însă în privința epilogului, care are ortografie și date deosebite, pasaje adăogate sau suprimate (p. 38).

Cercetând cu atenție cele două forme ale epilogului, Solomon ajunge la următoarele prețioase concluzii:

Biblia dela București s'a pus subt tipar la 5 Noemvrie 7196 = 1687. Cele dintâi exemplare s'au terminat de tipărit în Septemvrie 7197 = 1688. Tragerea întregului număr de exemplare pus subt tipar s'a terminat în 10 Noemvrie 7197 = 1688, dată care se potrivește și cu data din textul Bibliei, când s'a început distribuirea. Șerban Cantacuzino a acoperit cheltuelile tipăririi întregii Biblii, a cărei imprimare s'a terminat după 11 zile dela moartea sa. Constantin Brâncoveanu a acoperit toată « cheltuiala cea desăvârșitŭ », adică cea făcută cu tipărirea ultimelor foi, din ultimele exemplare, precum și legarea numărului total de volume (p. 47—48).

N. DRĂGANU

LUCIAN PREDESCU, *Diaconul Coresi*. București, 1933, 104 p.
LUCIAN PREDESCU, *Intre nepricepere și știință*. București, 1933, 15 p.

[1]) Ștefan D. Grecianu, *Scrierile lui Radu Logofătul Cronicarul*, București, 1904, p. 6.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[2]) Id., *ibid.*, p. 26, n. 1.

[3]) F. I. Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, Wien, 1782, Tom. III, p. 636.

[4]) S. I. Raicevich, *Osservazioni storiche, naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia*, Napoli, 1788, trad. par M. Lejeune, Paris, p. 136, la Șt. D. Grecianu, *o. c.*, p. 17.

DAN SIMIONESCU, *Diaconul Coresi (note pe marginea unei cărți)*. București, 1933, 21 p.

DAN SIMIONESCU, *Errare humanum . . . perseverare diabolicum*. București, 1933, 11 p.

J. BYCK, *O lucrare despre Coresi*, în *România Literară*, Nr. 73, Sâmbătă 8 Iulie 1933 (și în broșură, București, 1933).

D. R. MAZILU, *Diaconul Coresi. — Contribuții*. Ploești, 1933, 62 p. Institutul de Istorie Literară și Folclor.

O monografie privitoare la operele lui Coresi este foarte greu de făcut, mai ales când ne lipsesc studiile sistematice asupra fiecăreia dintre lucrările lui.

Coresi nu poate fi tratat numai din punct de vedere bio- și bibliografic, ci lucrările lui trebue analizate și din punct de vedere filologic și estetic.

Unele din lucrările lui Coresi au fost tipărite în limba slavonă (în aceasta fiind traduceri din grecește), altele au fost tipărite în limba română (în aceasta fiind traduse din slavonește și ungurește). Dela cel ce le studiază se cere cunoașterea limbii grecești, slavone, maghiare și române, iar pentru comparație și informație și a limbii latine și germane. Se mai cere o solidă pregătire istorică-literară, filologică și estetică și mai ales multă conștienționizitate, *ἀκρίβεια*, cum ziceau cei vechi, care pleacă dela textul original și nu lasă necontrolat nimic din ceea ce ar putea fi de folos pentru lămurirea unei chestiuni.

Astfel un începător, mai ales unul nepregătit serios în toate direcțiile arătate mai sus, nu va izbuti să ne dea o monografie temeinică și completă asupra activității atât de variate și întinse a lui Coresi.

Încercarea d-lui Predescu n'a izbutit și n'a putut izbuti pentrucă d-sa n'are pregătirea necesară.

Mai întâiu nu cunoaște bine nici una din limbile de care avea nevoie pentru a studia pe Coresi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Îi lipsește pregătirea filologică într'o măsură așa de mare, încât nu deosebește una de alta slovele chirilice (pe **с** îl transcrie *c* în loc de *s*, pe **ѣ** *b* în loc de *v*, pe **и** *n* în loc de *i*, pe **т** *m* în loc de *t*), confundă *apocopa* cu *sincopa*, *terminologia* cu *terminațiunea*,

etc. Din pricina aceasta a trebuit să se oprească numai la partea bio- și bibliografică.

N'are nici pregătirea estetică. De aceea din lucrarea d-sale lipsește orice analiză estetică, deși nimic n'ar fi mai interesant decât cunoașterea contribuției lui Coresi în privința expresiunii românești artistice.

În sfârșit d-l Predescu, deși a săvârșit o mare și ostenitoare muncă pentru a-și aduna materialul — și într'adevăr a izbutit să adune un bogat material bio-bibliografic — n'are *ἀκρίβεια* necesară adunării și mai ales pe cea necesară prelucrării materialului. De obiceiu nu merge la textul original, pe acesta nu-l străbate în întregime, ci se mărginește aproape numai la ceea ce ne dă *Bibliografia românească veche* a lui I. Bianu și N. Hodoș. Deși întrebuințează un bogat număr de izvoare, rezultatele la care ajunge nu sunt satisfăcătoare, pentrucă le cetește grăbit și adeseori le răstălmăcește.

Cu toate că lucrarea este aranjată pe capitole și cu multe note, totuși expunerea nu este destul de sistematică: unele capitole sunt inutile, altele nu sunt puse la loc potrivit. Deoarece d-l Predescu nu stăpânește de ajuns chestiunea, nu o poate prezenta destul de limpede: argumentarea nu este logică, stilul este neîngrijit, adeseori întrerupt, aproape telegrafic.

În rezumat lucrarea d-lui Predescu este departe de ceea ce ar trebui să fie o monografie asupra întregii activități a Diaconului Coresi. De aceea criticele documentate și obiective pe care i le-au adus d-nii Simonescu și Byck sunt întemeiate. Observațiile făcute de ei chiar se mai pot spori. Cât privește răspunsul d-lui Predescu, cu pretențiile de *noli me tangere* pe care le are, cu tonul lui injurios, el nu servește pe autor.

Observ că recensii despre cartea d-lui Predescu și observații în legătură cu polemica cu d-l D. Simionescu au mai făcut:

N. Iorga, în *Revista istorică*, XIX, 1933, p. 190—181; G. Ghibănescu, în *T. Codrescu*, II, Iași, 1933, p. 96; M. Popescu, în *Revista Societății Tinerimea Română*, LII, 1933, p. 38; B[anciu Ax.], în *Țara Bârsei*, V, Brașov, 1933, p. 374—375 și 466.

Despre « contribuțiile » d-lui D. R. Mazilu pot să spun numai cuvinte bune, deși și aceste contribuții se opresc la partea biblio-

Biblioteca Centrală Universitară Iași

grafică și istorică-literară din monografia mult așteptată cu privire la activitatea lui Coresi, cuprinzând capitolele: I. « Necesitatea totalizării studiilor coresiene » (p. 3—4); II. « Bibliografia coresiană » (p. 5—7); III. « Lista tipăriturilor » (p. 8—10); IV. « Octoihurile și trioadele » (p. 10—17); V. « Întrebarea creștinească » (p. 17—42); VI. « Evangheliarele » (p. 42—47); VII. « Lucrul apostolesc » (p. 47—49); VIII. « Sistemul cronologic în tipărituri » (p. 49—54); IX. « Îndemnarea tipografică » (p. 54—56); X. « Coresi și Luca Stroici » (p. 56—61); XI. « Tipăriturile Diaculuí Lorinț » (p. 61—62).

Felul de a lucra al d-lui Mazilu este cu totul altul decât cel al d-lui Predescu. Timpul petrecut în Biblioteca Academiei Române și școala mult regretatului I. Bianu și a d-lui N. Cartojan i-au fost de mult folos.

D-l Mazilu pleacă dela textul original, pe care-l cetește atent, îi urmărește originea, îl cercetează critic, iar rezultatele le expune sistematic și limpede. Aceste rezultate, cum este firesc în împrejurările și în felul în care au fost făcute, de cele mai multe ori sunt pozitive, contribuții reale la studiul activității lui Coresi.

Nu pot să înșir în acest loc toate aceste rezultate prețioase ale contribuțiilor d-lui Mazilu, pe care se poate clădi mai departe. Mă mărginesc numai la două mai importante.

După cercetările d-lui Mazilu nu se mai poate socoti catehismul german ca original sau măcar ca izvor parțial pentru « Întrebarea creștinească », căci: 1) particularitățile socotite săsisme se găsesc și în Evangheliar, din care, în forma dinaintea tipăririi citate în prolog, par reproduse pasajele; 2) alte particularități au putut fi introduse de cel ce a copiat textul pentru tipar; 3) în « Întrebare » se găsesc și exemple contrarii, fără să se poată ști cui se datoresc; 4) unele săsisme sunt contestate (p. 26, 40). « Întrebarea creștinească nu reprezintă traducerea sau prelucrarea unui catehism străin, ci o *compilație alcătuită în limba română de un localnic*, pe baza unor izvoare care n'au fost încă toate identificate. Despre cele cinci părți ale catehismului se poate admite numai că au fost *orânduite după un model străin*. De altfel, chiar în prologul Întrebării creștinești se arată că s'au tradus *texte*, specificându-le [= «specificându-se »], iar nu un catehism străin. Alcătuirea catehismului

BCU Cluj / Central University Library Cluj

nu poate fi străină de cunoscuta relație a cronicarului sas Massa, după care Benkner, judele Brașovului, a reformat Biserica Românilor la 12 Martie 1559 și i-a pus să învețe preceptele din catehism » (p. 40).

Astfel se pune întrebarea: cine să fi făcut compilația? Localnicul alcătuitor să fi fost Român ori Sas? După credința d-lui Mazilu, « rolul unui Sas în alcătuirea acestei compilații s'ar părea că trebue redus », în schimb se pare mult mai probabil că « un Român (poate nu singur) » « a contribuit la înfățișarea în românește a Întrebării creștinești » p. 41).

« Cercetările pentru aflarea izvoarelor Întrebării creștinești n'au fost făcute în direcția în care trebuia ». « În afară de izvoarele semnalate (Evangheliarul român și slav), restul poate să aibă la bază chiar un catehism slav, așa cum presupunea Hasdeu și d-l Al. Procopovici și precum însuși d-l N. Drăganu, cu bună intuiție, nu excludea când propunea căutarea redacției slave » (p. 42).

Evangheliarul slavon dela 1562 al lui Coresi este o retipărire a celui din 1512 al lui Macarie. D-l P. V. Haneș a arătat apoi că între textul Evangheliarului românesc dela 1561 și al celui slavonesc dela 1562 este un raport de dependență. Astfel stând lucrurile, putem ajunge la concluzia că originalul Evangheliarului românesc al lui Coresi pare să fie Evangheliarul slavon tipărit de Macarie în 1512 sau o copie după el și că traducerea pare să se fi făcut între 1557—1559, cum atestă prologul întrebării creștinești (p. 45—46). În acest caz, « pentru Evangheliar, pare să se dovedească temeinicia d-lui O. Densusianu, care, combătând teoria husită, presupunea că traducerea textelor religioase s'a făcut către mijlocul sec. al XVI-lea », iar « Întrebarea creștinească, fiind dependentă de Evangheliar, n'ar mai putea fi crezută ca a II-a ediție a catehismului din 1544, nedescoperit până acum » (p. 46).

Fără îndoială, dacă s'ar face, în același fel cu comparația făcută de d-l Mazilu cu privire la Evangheliare, o comparație între Apostolul slavon tipărit în 1547, Codicele Voronețean și Apostolul românesc, tipărit de Coresi în 1563, « ar aduce mai departe și ar preciza rezultatele cunoscutului studiu al lui Bohuș Tenora, care a avut în vedere numai textele tipice ale vechilor traduceri slavone » (p. 48).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

« La fel este necesară o comparație între Psaltirile slavone tipărite, ce-au putut circula la noi înainte de 1570, eventual ediția din 1495 a lui Macarie, Psaltirea Scheiană și Psaltirile tipărite de Coresi, pentru ca să se stabilească raportul dintre ele. Comparația aceasta n'a fost avută în vedere de d-l I. — A. Candrea în studiul său din 1916. S'ar putea să avem pentru Apostol și Psaltire un paralelism ca cel pe care l-am susținut pentru Evangheliar și ca cel admis pentru alte tipărituri.

O asemenea comparație cu tipăriturile slavone, ce se înfățișau cu un prestigiu mai mare decât manuscrisele, în ceea ce privește fidelitatea textului, ar putea aduce însemnate contribuții pentru lămurirea discuțiilor privitoare la epoca în care s'au tradus în românește primele texte religioase » (p. 48—49).

Pentru viitorii cercetători sunt importante și notele bibliografice privitoare la tipăriturile Diacului Lorinț.

N. DRĂGANU

VASILE GRECU, *Influența bizantină în literatura românească.* Conferință ținută la Universitatea Liberă din București în ziua de 23 Noemvrie 1932. Cernăuți, 1933, 19 p.

Conferința d-lui Grecu este un scurt și limpede rezumat al celor din urmă rezultate la care au ajuns învățații specialiști (D. Russo, N. Iorga, S. Pușcariu, N. Cartojan și autorul) în privința influenței bizantine în literatura română.

Influența bizantină, care ne-a venit, fie direct, fie prin mijloçirea națiunilor învecinate, mai ales a Slavilor din dreapta Dunării, ba chiar și din Apus, s'a manifestat nu numai în literatura noastră bisericească, ci și în cea profană, atât în cea de cuprins istoric, cât și în cărțile populare care țineau locul romanului și al nuvelei de azi, de cele mai multe ori nu prin opere de mâna întâi, fenomen care se poate constata nu numai la poporul nostru, ci și la alte popoare. Totuși în ceea ce am primit prin influența bizantină sunt și opere de valoare netăgăduită.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D-l Grecu ilustrează cu numeroase exemple aceste afirmațiuni și ajunge la concluzia că prin imitația operelor venite, direct sau indirect, prin influența bizantină s'a ajuns ca pe pământul românesc să se încerce alcătuirea de cărți nouă, mai întâiu în strânsă

dependență de această influență, apoi tot mai independent, pregătindu-se astfel calea spre literatura originală.

N. DRĂGANU

TREML LAJOS, *A magyarországi latin š-ezés az oláhban.* Extras din « *Magyar Nyelv*, XXIX, 1933, p. 24—37.

În acest studiu al lui Treml este vorba de o serie de elemente latine rostite cu *š* pe urma faptului că au intrat în limba română prin mijlocire ungurească.

Rostirea cu *š* la Unguri, ne spune Treml, poate fi nu numai de origine venețiană, cum credea Volf, ci și slavă, cum crede Melich, căci ea era cunoscută la popoarele slave catolice în timpul când Ungurii și-au cucerit țara.

Elementele latine rostite cu *š* în românește sunt mai numeroase în Ardeal, unde au pătruns din ungurește.

Se găsesc și în Moldova, unde ele ar putea fi datorite: 1) influenței misionarilor catolici italieni; 2) influenței polone; 3) influenței maghiare.

Treml nu poate preciza rolul celei dintâi, iar cu privire la cea de a doua ne spune că « n'avem date cum au învățat să rostească limba latină fiii de boieri în școlile iezuiților din Polonia, dar se poate presupune că rostirea cu *š* nu le-a rămas necunoscută » (p. 27) și că « din rostirea cu *š* în voievodatul răsăritean abia au rămas câteva exemple împrăștiate ici colo (de exemplu *tituluš* în cronica lui Miron Costin) ». Totuși date de acest fel se puteau găsi ușor. Așa, de exemplu, la Miron Costin în *Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească* (1684), ed. P. P. Panaitescu, București, 1929, p. 38, cetim: *Pompeiusz*, *Pompeiuszem*; p. 46: *Herakliusz*, etc. Având în vedere aceste exemple, cu toate că Miron Costin în *De neamul Moldovenilor*, scrie de obiceiu *Latinus*, *Turnus*, *Tarcvinius*, *Superbus*, etc., alături de *Latin*, *Romul*, etc., totuși *Hișpania*, *șpaniol*, pe care le găsim în aceeași lucrare și pe care Treml nu le cunoaște, pot fi rostiri învățate dela Poloni, iar *tituluș* lui Miron și Nicolae Costin (cf. Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, 1612) nu mai pare așa de sigur unguresc, cum crede Treml (p. 27 și 35), deși el se găsește și în Muntenia încă din sec. XVII și XVIII în formele *tituluș*, și *tiutiuluș* (cf. Gaster, *Chrest.*, I,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

189—190, și Dionisie Eclesiarhul, în *Tezaur*, II, 212, la Tiktin, *loc. cit.*).

Š final în astfel de exemple poate fi nu numai de proveniență ungurească și polonă, ci și sud-slavă, ceea ce Treml n'are în vedere de loc, cu toate că numai manuscrisul Alexandriei din 1620, tradus din sârbește, îi putea servi o serie întreagă de exemple ca: *Calistenuș*, *Laomeduș*, *Atlamiș*, *Policarpuș*, *Pareș* = *Pariș*, *A(n)țeluș*, *Mileuș*, *Sanhoș* sau *Sanhuș*, *Levkaduș*, etc.

Cum ne arată exemplele *șpaniol*, *Hișpania*, de proveniență slavă, uneori de proveniență germană sau de proveniență germană prin mijlocirea slavă, poate fi și *š* inițial și medial (cf. *șpalir* la Năsăud < germ. *Spalier*, etc., în vreme ce altele, ca *șpion*, etc., poate că ne-au venit din germ. *Spion*, etc., ori din germ. prin mijlocire slavă), cum arată și I. Bărbulescu în *Arhiva*, XL, 1933, p. 101—104. De aceea *școală*, pentru care cf. bulg., sârb., etc., *škola*, pol. *szkola*, cum arată vechimea și întinderea lui, cu greu poate fi pus la un loc cu *ișcoală* și *oșcoală* sau *oșcolă* (p. 35—37), care sunt, evident, din ung. *iskola*, *oskola*, și mai nouă.

Am amintit că Treml nu insistă decât în treacăt asupra elementelor cu *š* din Moldova. Pe cele din Muntenia nu le are de loc în vedere. Se mărginește deci numai la cele din Ardeal, pe care le găsește în număr de vreo 70, începând cu *Paliia* dela Orăștie din 1582, *Noul Testament* din 1648, *Psaltirea* din 1651 (nu 1658, p. 29), *Catehismul* din 1656, *Lexicon Marsilianum*, *Anonymus Caransebesienis*, etc. *Dekanyš* sau *dekanži* din documentul moldovean din 1437, cum am arătat și în *Dacoromania*, VII, 210, nu este tocmai sigur, mai ales că la Costăchescu, *Doc.*, II, 709, este cetit *dekano(s)*.

Elementele latinești cu rostirea *š* socotite de Treml venite din ungurește sunt din domeniul religios, științific și administrativ; numai câteva sunt din viața de toate zilele (*budilariș*, *călămariș*, *pințeluș*).

N. DRĂGANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

GR. NANDRIȘ, *Contribuție la traducerea evangheliilor* (*L, II*, 14). Extras din volumul «In memoria lui Vasile Pârvan». București, 1934, 8 p.

În această prețioasă contribuție d-l Nandriș, după ce arată, cu tot aparatul critic necesar, cât de greșit s'a tradus în deosebitele redacții românești, mai ales când traducerea s'a făcut din slavonește, versetul L. II, 14:

Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς
εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας,

îi explică înțelesul astfel: « Mărire lui Dumnezeu în ceriuri, iar pe pământ pace oamenilor care au credința adevărată, care au credința de a se mântui ».

N. DRĂGANU

G. POPA-LISSEANU, *Izvoarele istoriei Românilor. Vol. I. Faptele Ungurilor de secretarul anonim al regelui Bela.* Text și traducere. Cu un facsimil și o hartă. București, 1934, 134 p.

G. POPA-LISSEANU, *Izvoarele istoriei Românilor. Vol. II. Descrierea Europei orientale* (1308) *de geograful anonim.* Text și traducere. București, 1934, 68 p.

G. POPA-LISSEANU, *Izvoarele istoriei Românilor. Vol. III. Românii în poezia medievală.* București, 1935, 30 p.

G. POPA-LISSEANU, *Izvoarele istoriei Românilor. Vol. IV. Cronica Ungurilor de Simon de Kéza.* Text și traducere. București, 1935, 103 + 23 p.

G. POPA-LISSEANU, *Izvoarele istoriei Românilor. Vol. V—VI. Cântecul de jale de Rogerius și Descoperirea Ungariei celei mari de Ricardus.* Text și traducere. București, 1935, 103 + 23 p.

G. POPA-LISSEANU, *Izvoarele istoriei Românilor. Vol. VII. Cronica lui Nestor.* Traducere și comentarii. Cu o hartă. București, 1935, 238 p.

G. POPA-LISSEANU, *Izvoarele istoriei Românilor. Vol. VIII. Ambasadele lui Priscus.* București, 1935, 147 p.

Nu pot lăuda de ajuns bunul gând al d-lui G. Popa-Lisseanu de a ne da o colecție a izvoarelor celor mai vechi ale istoriei Românilor, care să cuprindă, alături de textele originale, și traducerea lor, precum și comentariile cele mai necesare, făcându-le astfel ușor accesibile publicului românesc, care numai cu greu poate ajunge la deosebitele colecții streine în care s'au publicat.

D-l Popa-Lisseanu ne arată că acest gând îl preocupă mai demult, încă dinainte de războiu, de când a publicat mai întâiu în limba română *Breviarum historiae Romanae* al lui Eutropius (București, 1916) și, apoi, *Corespondența lui Plinius cu împăratul Traian* (București, 1920), apărute în ediția Casei Școalelor.

În ceea ce publică acum d-l Popa-Lisseanu a crezut să fie în rândul întâiu util și numai în al doilea rând științific:

« Scopul ce ne-am propus n'a fost să dăm o ediție critică a unor izvoare vechi și originale, izvoare ce se găsesc răspândite prin diferitele archive și biblioteci din străinătate și asupra cărora s'au făcut și se mai fac încă și astăzi astfel de ediții bazate pe colaționarea diferitelor variante de text, ci să dăm în românește, pentru cetitorul român — pe viitor din ce în ce mai puțin familiarizat cu limbile vechi — într'o traducere cât mai exactă izvoarele istoriei noastre naționale. Traducerile noastre sunt făcute după textele restabilite de cercetările de până acum ».

« Dacă însă, pe lângă traducere, dăm, uneori, și textul în original, o facem aceasta, după cum am spus-o în prefața volumului I, « pentru ca cetitorul să poată, mai ușor și mai sigur, să se documenteze direct, prin sine însuși » (vol. VII, p. 7).

D-l Popa-Lisseanu nu s'a mărginit numai să publice textele și traducerile lor, ci a crezut că e bine să le prevadă și cu scurte introduceri și comentarii. Cu privire la acestea d-sa ne dă următoarele lămuriri.

« Ar fi trebuit, poate, să publicăm aceste *Fontes historiae Daco-Romanorum*, fără de comentarii și fără de introducerile ce le însoțesc. S'ar fi dat atunci aparența unei mai mari obiectivități. Zicem aparența, fiindcă cetitorul lipsit de idei preconcepute, va putea, prin el însuși, să constate din lectura textelor absoluta noastră obiectivitate.

« Dacă însă am socotit, totuși, necesar să facem ca aceste cărți ale noastre să fie precedate de câte o introducere și să fie însoțite, din când în când de comentarii, am făcut aceasta, în primul rând, pentru ca să atragem luarea aminte a publicului românesc asupra pasagiilor ce se referă la istoria noastră națională — întrucât noi publicăm niște lucrări ce privesc în special istoria Ungariei — și, în al doilea rând pentru ca să scoatem în evidență felul tendențios, în care istoricii maghiari stăruesc încă, pe lângă toate dovezile ce li s'au adus, în

BCU Cluj / Central University Library Cluj

vechea lor prejudecată că Românii nu sunt autohtoni în regiunile pe care le ocupă, și că s'ar fi înfiltrat în plaiurile Carpaților, mult în urmă, după venirea Ungurilor » (vol. IV, p. 7).

În volumul I, « *Faptele Ungurilor de secretarul anonim al regelui Bela* », d-l Popa-Lisseanu ne dă textul latin după ediția lui Juhász L. [1]), comentariul textului latin după ediția, făcută după fotografie, a lui Fejérpatalaky L. [2]), iar notele, în cea mai mare parte, după cele ce se găsesc în cartea lui Pais D. [3]).

În volumul II, « *Descrierea Europei orientale* (1308) *de geograful anonim* » ne dă textul după *Anonymi Descriptio Europae orientalis . . . Anno MCCCVIII enarata* publicată în Cracovia 1916 de Dr. Olgierd Górka, reproducând din variantele celor cinci manuscrise numai deosebirile cele mai importante.

În volumul III, « *Românii în poezia medievală* », publicat mai întâiu în « *Cercetări istorice* », X, 1934, reproducând pasagiile respective fără a indica totdeauna ediția după care reproduce, vorbește despre: cea dintâi amintire a Românilor în poezia medievală găsită la Gotfridus Viterbensis (s. XII); pomenirea Românilor în *Nibelungenlied* (s. XII), în *Weltchronik* a lui Rudolf din Ems, scrisă pe la 1250, relevând că această cronică până acum « n'a fost utilizată de niciunul dintre istoricii noștri », în cea a lui Jansen Enikel, scrisă în jumătatea a II-a a secolului XIII, și în *Österreichische Reimchronik*, scrisă între anii 1285—1309; pomenirea locuitorilor din țara noastră într'o scrisoare în versuri a călugărului *Ermericus Alemannus natu, Elwalgensis monachus*, de pe la 860, în poema *Le Laude* a franciscanului Jacopone din Todi (sec. XIII), în poema didactică *Il Dittamondo* — dicta mundi — a lui Fazio degli Uberti (s. XIV), în poema geografică *La sfera* a lui Stagio Dati și a lui Tolosani (s. XIV), în geografia scrisă în versuri a lui Francesco Berlinghieri (1440—1501), în poema rimată *Historia regum Francorum* a lui Philippe Musket (s. XIII), în poema de laudă scrisă pe la 1439 în cinstea împăratului Ioan Paleologul și în poema în versuri *Stavromachia* a unui oarecare Stephanus Taurinus din Olmütz (începp. sec. XVI).

BCUCluj / Central University Library Cluj

[1]) *Anonymus quondam Bele regis notarius*, Budapest, 1933.

[2]) *Béla Király névtelen jegyzőjének könyve*, Budapest, 1892.

[3]) *Magyar Anonymus*, Budapest, 1926.

În volumul IV ne dă *Cronica Ungurilor* de Simon de Keza după ediția lui L. de Heinemann, publicată în *Mon. Germ. Hist.*, XXX; în volumul V—VI *Carmen miserabile* al lui Rogerius, tot după ediția lui L. de Heinemann din *Mon. Germ. Hist.*, XXIX, dând numai variantele de text cele mai caracteristice, și *De facto Ungarie magne* a lui Ricardus, fără a ne indica după care ediție (din note se vede că au fost întrebuințate mai mult Hurmuzaki, *Doc. I*, în special facsimilul; Endlicher, *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana*, Sangalli, 1849, și Féjer, *Codex Dipl.*, IV); în volumul VII *Cronica* atribuită lui Nestor numai în traducere, iar în al VIII-lea textul grecesc după Carolus de Boor, *Excerpta historica iussu Imp. Constantini Porphyrogeneti confecta*, Berlin, 1903, și traducerea românească a *Ambasadelor* lui Priscus.

O colecție de texte, care urmărește mai mult scopul de a fi utilă decât pe cel științific, cum este cea a d-lui Popa-Lisseanu, trebue să fie făcută după un plan bine studiat, cu introduceri scurte, care rezumă cât mai concis rezultatele cele din urmă, cu textul publicat cât mai exact, fără greșeli de niciun fel, cu note cât mai puține, mai scurte și mai precise.

Din felul cum se prezintă cele 8 volume, despre care a fost vorba mai sus, este evident că d-l Popa-Lisseanu nu s'a gândit dela început să publice toate lucrările pe care le-a publicat până acum și pe care mai intenționează să le publice *(Chronicon pictum Vindobonense, Flavius Vopiscus: Vitae Imperatorum)*. De aceea în introduceri găsim numeroase repetiri (de ex. cu privire la *pascua* și *pastores Romanorum*, etc.), uneori contraziceri (dau numai una mai importantă privitoare la originea Secuilor: în vol. IV, p. 116 cetim: « Secuii, venind din regiunile nordice ale Ungariei, s'au așezat coloniști în Ardeal »; iar d-l G. Th. în *Avant-propos*-ul volumului VIII, p. 12, ne spune: « les Sicules ne sont que les descendents d'un mélange de Petchénègues et de Roumains des Carpates moldaves, mélange qui s'est produit au cours des âges, à partir du IX-e siècle »). Uneori ne vine să ne punem întrebarea dacă, pentru un pasaj ori două, care pot interesa istoria românească, merita să se reproducă și traducă cu mare muncă și jertfă de timp o carte întreagă.

Pentru o eventuală ediție nouă semnalez următoarele:

Afirmațiunea « Blatum = lutum, de unde în pronunțarea ungurească *Balaton* » (vol. III, p. 13, n. 2), ung. *Balaton* trebue rectificată,

căci derivă din slav. *blatĭnŭ*, iar acesta din *blato* « noroiu », « baltă » (cf. Melich J., *A honfoglaláskori Magyarország*, Budapest, 1925—1929, p. 384—387). « *Ferus* și *fera*, de unde avem cuvintele românești *fioros* și *fiară* . . . » (vol. III, p. 15). Dar *fioros* n'are nicio legătură cu *fiară*, ci derivă din *fior*, iar acesta din lat. **februm* = *febris*. Nici paralela germană (« Tot astfel nemțescul *wild*, a cărui etimologie este de asemenea *wald*, silva, nu însemnează ferus, feroce, ci pădure », vol. III, p. 15) nu poate fi susținută, cf. Dicționarul etimologic al lui Kluge.

Cele spuse cu privire la *canesii* din *Carmen miserabile* al lui Rogerius, care se identifică cu *cnejii* români (vol. V, p. 13 și urm.) nu sunt tocmai sigure. Este adevărat că unii din istoricii noștri au părerea pe care o admite și d-l Popa-Lisseanu (N. Densușianu, *Chinesiatul familiei Băsărabă*, în « Rev. p. ist., arh. și fil. », IV, 1902, p. 54; S. Dragomir, *Studii din ist. mai veche a Rom. de pe ter. diec. arădane*, în « Transilvania », XLVIII, 1917, p. 17, și N. Iorga, *Momente istorice*, București, 1927, p. 4 (106), etc.), dar Pauler Gy., *A m. nemz. tört.* [2], II, 222, traduce pe *canesius* cu ung. *khán* nu cu *cnez*, căci crede că trebue să înțelegem că Tătarii au pus « hani » dintre ei (cf. c. 23, unde un conducător al Tătarilor înșiși este numit *canesius*) [1]).

« *Colosba*, Cluj » (vol. III, p. 30) trebuia explicat mai amănunțit, căci *Clujul* se numește ungurește *Kolozsvár*. *Colosba* poate fi ori o grafie greșită a lui *Kolozsvár*, ori *Kolosba* = *Kolos-ba* din *Kolos* = « Cojocna ».

Cât privește « *Excursul* » privitor la « *Alfabetul secuiesc* », afară de ceea ce scrie C. Tagliavini în *Luigi Ferdinando Marsigli e la scrittura « runica » dei siculi di Transilvania*, Bologna, 1930, trebuia să se țină seama de lucrările mai nouă și de unele mai vechi. Afară de lucrarea lui Szabó K., apărută în *Budapesti Szemle*, 1866, și afară de I. Pușcariu, *Alfabetul Secuilor și slovele cirilice*, din « An. Ac. Rom. », XXVII ist., 1905, trebuia să consulte negreșit următoarele: Sebestyén Gy., *A magyar rovásirás hiteles emlékei*, Budapest, 1915; Németh Gy., *A magyar rovásirás*, Budapest, 1934; Jakubovich E., *A székely rovásirás legrégibb ábécéi*, Budapest, 1935 (cf. și Hajnal I., în *Napkelet*, XIII,

[1]) Cf. lucrarea subemnatului *Românii în veacurile IX—XIV, etc.*, București, 1933, p. 301.

1935, p. 814—846); Ferenczi S., *Az énlaki rovásírásos felirat*, Cluj, 1939; H. Pedersen, *Linguistic Science in the nineteenth century*, translated by J. Spargo, Harvard Univ. Publications, 1931; în daneză: H. Pedersen, *Sprogvidenskaben i det nittende aarhundrede*, Kjöbenhavn, 1924 = *Det nittende aarhundrede, redigeret af Aage Friis*, XV. Németh arată că alfabetele răvașelor aparțin familiei de scrisori turce: 16 semne ale lor sunt de origină turcă, unele de origine greacă, altele sunt luate din alfabetul glagolitic. Elementele principale au fost aduse din regiunea Pontului. Celelalte au fost completate mai târziu în alte regiuni, unde s'au oprit Ungurii și Secuii.

Pe aceeași pagină găsim același nume scris uneori în două, chiar în trei feluri (*Val. Hóman — Bál. Hóman — Hóman Bál.*; *Simon de Kéza — Simon de Keza — Simon din Kiza — Simion din Kiza*; *Szabó K.*, dar *Pauler Jul.*; *Mon. Ger. Hist.* și *Mon. Germ. Hist.*; Jos. Schiopul și Ios. Schiopul, etc.); se scrie când *cestiune*, când *chestiune*, etc.; și găsim prea multe greșeli de tipar, mai ales în cuvintele și numele proprii străine (*Górka — Kórka, Podhradczky — Jodhradczky, Jolatha — Jolantha, Munkácsi — Munkacsi, Jancsó — Iancsó, Juhász — Iuhász, Jakubovich — Iakubovich*, etc., etc.; de unde să știe cetitorul neinițiat că *Tajió* și *Tagyva* din vol. VIII, p. 35, trebue să fie *Tápió* și *Zagyva*, etc.?), și chiar și unele negligențe de stil.

N. DRĂGANU

FILITTI, IOAN I., *Proprietatea solului în Principatele române până la* 1864. Fundațiunea « Regele Ferdinand I », București, Tip. « Bucovina », 1935, pag. XV + 304 in 8°. Prețul 200 lei.

Chestiunea proprietății solului în trecutul românesc a intrat în cercul de preocupări științifice al învățaților români încă din prima jumătate a veacului trecut. Poate nici una din problemele istoriei românești — în afară, natural, de aceea a formării poporului, a patriei primitive și a continuității noastre — n'a avut răsunetul și n'a stârnit discuțiuni mai îndârjite decât această problemă de istorie agrară. Produs al unor pasionate curente politice și sociale, la început chestiunea istoriei proprietății solului românesc n'a fost studiată și prezentată totdeauna cu competență și cu suficientă obiectivitate științifică. Făcând abstracție de contribuțiile valoroase în această direcție, datorite oboselii unor nume ilustre din istorio-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

grafia noastră din ultimele decenii, ca B. P. Hasdeu, Al. Xenopol, R. Rosetti, N. Iorga, I. Minea și mai ales acele devenite acum clasice, ale mult regretatului C. Giurescu, istoria proprietății solului românesc a fost urmărită adesea cu tendințe practice. Aproape totdeauna cercetătorii s'au restrâns la studiul unor probleme agrare anumite, urmărind și lămurind numai aspectele caracteristice proprietății din anumite regiuni și în epoci limitate.

Evident, asemenea criterii metodice de cercetare nu puteau aduce lumină completă într'o problemă atât de spinoasă și în același timp capitală din istoria noastră națională. Lămurirea chestiunii proprietății solului nu se poate ajunge numai pe baza unor date regionale și din epoci limitate. Ea cere o vastă informație asupra stărilor politice, sociale și juridice din toate regiunile românești (inclusiv Transilvania, pe care cercetătorii o cam neglijează și de sigur cu mare pagubă pentru dânșii) și chiar dela vecinii noștri spre a constata faptele, și de aiurea, spre a le explica atunci când se constată că nu sunt manifestări caracteristice pe o arie geografică restrânsă la domeniul nostru sau al vecinilor noștri.

În monografia de care ne ocupăm, autorul — unul din cercetătorii trecutului nostru, care prin întinsa și unanim prețuita d-sale activitate științifică începută acum trei decenii era indicat să ne dea o reprezentare critică a rezultatelor ajunse de învățați în legătură cu proprietatea solului la Români — prezintă această problemă așa cum apare ea în Principate până la 1864. Ne luăm voie să exprimăm aici două regrete: cel dintâiu este că autorul n'a depășit data de 1864 și să fi ajuns până la ultima reformă care a soluționat definitiv la noi problema proprietății agrare și să fi îmbrățișat și trecutul proprietății solului în Transilvania. Ultimele lucrări ale d-lui Șt. Metes, (*Viața agrară, economică a Românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I, 1508—1820, București, 1921 și *Situația economică a Românilor din Țara Făgărașului*, I, București, 1935), ne conving suficient de valoarea datelor culese din Ardeal și pentru cunoașterea istoriei proprietății din Principate. Al doilea regret este că autorul n'a încercat să depășească și cadrul de investigație documentară, prin cercetarea la fața locului, mai ales în Ardeal, a unor așezăminte de drept tradiționale, în strânsă legătură

cu proprietatea. Fecunditatea unor asemenea investigații reiese din rezultatele pe care le publică în timpul din urmă buletinul Institutului Social Român, « Arhiva pentri știința și reforma socială », asupra anchetelor întreprinse în Ardeal.

Lucrarea d-lui Filitti cuprinde o lungă introducere (p. 1—63), în care se prezintă date în legătură cu proprietatea în Dacia până la retragerea Romanilor, se ocupă apoi de colon în Imperiul roman și în evul mediu; date despre Dacia subt barbari, despre Unguri și despre statele unitare slave. Autorul e un partizan al continuității (fără să aducă însă dovezi nouă).

Partea I a lucrării prezintă pe *proprietari* (sec. XIV—XIX), se ocupă de caracterul indiviz al proprietății, de povara fiscalității în sec. XVI—XVII, vorbește despre *cultivatorii* dependenți (p. 128—160) și liberi (p. 160—172), despre « legătura lui Mihai » (p. 173—180). Un capitol special se consacră satelor domnești (p. 190—199) și altul celor cu situație excepțională (p. 200—210), cum erau acele din Vrancea, Câmpulungul moldovenesc, Rucăr, Dragoslavele. Partea a II-a a lucrării se ocupă de barbariile Fanarioților, de regimul Regulamentului organic și de împrejurările premergătoare împroprietăririi țăranilor.

Pe filologi îi interesează din lucrarea d-lui Filitti mai ales lămuririle date asupra terminologiei în legătură cu proprietarii și cu proprietatea. În această privință lucrarea aduce interpretări adesea nouă. Se precizează astfel că în documentele românești din Muntenia, din sec. XVI, termenul *cneaz* cunoscut în înțeles de « proprietar rural » (și nu de « judecător »), se traducea prin *judec* (plur. *judeci*) care însemna de asemenea « proprietar, om liber, stăpân al iobagului » (p. 65) (*judecire* = liberare din șerbie, p. 66) și numai rar prin *jude* (și acesta = proprietar). Și în înțeles de « proprietar » era întrebuințat *boier*. Un alt termen cu același înțeles era *megiaș*. În Moldova nu se întâlnesc termeni speciali pentru « proprietar », decât (din sec. XV) același *megiaș*; nici *judecie* din documentele slavonești din Moldova nu însemnează un « drept de judecată ». Din numirile celor în dependență personală atragem atențiunea asupra discuției în legătură cu *rumân* din documentele muntene și *răzeș* din cele moldovene (p. 128 ș. u.).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ȘT. PAȘCA

ORTIZ RAMIRO, *Manualetto rumeno*, Bucarest, 1936, Tip. « Bucovina », pag. 240 + XXXIX, in 8°.

Alături de frumoasele contribuții datorite lui C. Tagliavini (*Grammatica* și *Antologia rumena*), volumul atât de modest intitulat « manualetto » constitue o foarte prețioasă operă didactică pe care, tot un Italian, profesorul de limbi și literaturi romanice dela Padova, fostul profesor apreciat de limba italiană la Universitatea din București, o pune în mâna studenților săi italieni doritori de a cunoaște limba și literatura românească.

Autorul schițează noțiunile fundamentale legate de istoria limbii și literaturii noastre. În *Introducere* se descrie sumar romanitatea poporului și a limbii românești, așa cum se desvălue ea din notițele istorice și în special din scrisul istoricilor italieni (mai rar poloni, unguri, etc.), din acela al cronicarilor noștri și al istoricilor și filologilor de mai târziu; se documentează această romanitate cu exemple de limbă. De asemenea se studiază, cu exemple bine alese, influențele lexicale (paleo)slave, (neo)grecești, ungurești, etc., citându-se o bibliografie bogată, cuprinzând operele fundamentale asupra limbii românești. Sumar, dar suficient pentru scopul urmărit, e capitolul asupra fonologiei românești și acela asupra istoriei literaturii (însoțite de ample indicații bibliografice). *Textele* sunt alese cu gust, din literatura populară, din cronicari, din scriitorii clasici (C. Negruzzi, Alecsandri, Eminescu, Creangă, Odobescu, Coșbuc, Caragiale, Delavrancea, Zamfirescu, Hogaș, Sadoveanu, Brătescu-Voinești) și contemporani (Rebreanu, Minulescu, Crainic, Arghezi, Baltazar). Regretăm lipsa lui Blaga. Foarte util e *glosarul* (p. 165—236) datorit d-rei NINETTE FAÇON, o elevă a d-lui Ortiz. O plăcută surpriză sunt faximilele (în număr de 22) care redau pagini de literatură veche, coperte de opere vechi de seamă și o scrisoare a lui Bălcescu către V. Alecsandri; o mulțime de clișee (p. XXIV—XXXIV) reprezintă literați și critici români din toate timpurile.

ȘT. PAȘCA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ALEXANDRU MARCU, *Studii italiene*, « Roma » N(oua), S(erie), anul I (—1934), București, « Imprimeria Națională », 1934, p. VII + 190 in 8°. Prețul 150 lei.

Interesul crescând al tineretului românesc studios de după războiu față de viața spirituală italiană, a creat — mai ales în centrele noastre universitare, prin truda generoasă și creatoare a celor câțiva profesori de italienește din România — o adevărată mișcare științifică de urmărire și aprofundare a relațiunilor culturale italo-române. Începută modest dar metodic și continuată zi de zi dela catedră la București și Cluj, și în revista « Roma », (secondată în anumite privințe de *Ephemeris dacoromana*, Buletinul Școalei Române din Roma), această mișcare s'a intensificat prin crearea Institutului de cultură dela București și a ajuns în ultimul timp în situația de a nu se mai mulțumi cu un organ de publicitate limitat la informații culturale sumare. Constitue un adevărat eveniment cultural curajul profesorului de limba și literatura italiană dela București, A. Marcu, de a crea în vremile acestea de strâmtoare economică, o publicație științifică de importanța *Studiilor italiene*, în care reproduce și valorizează și munca științifică a atâtor tineri lipsiți altfel de putința de a da la lumină rezultatul cercetărilor lor de specialitate.

Studiile italiene își propun să urmărească în primul rând influența culturii italiene asupra culturii românești. Și fiindcă studiile pe care le publică interesează egal și pe cercetătorii români și pe cei italieni, ele sunt publicate în italienește sau, cele românești, dau și un rezumat în italienește. Aceste studii sunt consacrate « exclusiv preocupărilor științifice în legătură cu cercetarea trecutului culturii italiene în România, dar și cu eventualele contribuții pe care specialiștii din România le-ar putea aduce la cunoașterea și lămurirea unor probleme de literatură sau filologie italiană » (p. VI).

În acest întâiu volum al Studiilor italiene, remarcăm: P. P. PANAITESCU, *Doi călători italieni necunoscuți, în țările noastre* (*Giovanni Battista de Burgo*, c. 1681—1686 *și Francesco Pizzagalli*, 1787) (p. 1—10); AL. BUSUIOCEANU, *Acuarelele lui Preziosi* (cu 16 planșe) (p. 11 ș. u.); A. BELCIUGĂȚEANU, *È il Leopardi petrarchista?* (p. 21 ș. u.); M. RARINCESCU, *Duiliu Zamfirescu și Italia* (p. 37 ș. u.); D. GĂZDARU, *Informații italiene inedite despre câteva texte românești scrise de misionari catolici* (p. 79 ș. u.); L. CIALDEA, *Italia e Romania nella neutralità*; T. PÂRVULESCU, *Sulle orme di*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dante nel cinquecento (p. 111 ș. u.); AL. CIORĂNESCU, *Teatrul lui Metastasio în România* (p. 123). Remarcabilă e *Contribuția bibliografică la soarta lui Carducci în România* de ALICE MARCU (p. 147 ș. u.) și aceea intitulată *Manuscrisele italiene ale Academiei Române* de AL. CIORĂNESCU (p. 159 ș. u.) și *O notiță contemporană despre moartea lui T. Tasso* (ibid., 175). Volumul se încheie cu un amănunțit istoric al activității în folosul răspândirii culturii italiene în România în 1934.

ȘT. PAȘCA

MARA N. POP, *Contribuțiuni la viața pastorală din Argeș și Muscel.* Originea Ungurenilor. În «Bul. Soc. Reg. Rom. de Geografie», Tom LII (1933), p. 229—282.

LAURIAN SOMEȘAN, *Viața pastorală în munții Călimani*, idem, p. 283—342.

Cei doi tineri geografi aduc cu studiile de mai sus două merituoase contribuții la cunoașterea păstoritului la noi.

1. MARA N. POP completează cu cercetările făcute în stânga Oltului cadrul investigației asupra păstoritului din dreapta acestui râu, asupra cărora ne-a dat studiul *Ciobănia la Ungurenii din dreapta Oltului* (Bul. Soc. Reg. Rom. de Geografie, Tom. LI, 1932) și al celor întreprinse pe valea Prahovei, Doftanei și Teleajenului, din care a rezultat studiul *Drumul oilor pe valea Prahovei*, etc., (*ibid.*, Tom. XLVIII, 1929). Autoarea descrie regiunea dintre Olt și Argeș (p. 131 ș. u.), în care găsește multe probe de limbă care documentează originea ardelenească a locuitorilor: astfel locuitorilor din Căpățâneni li se zice în batjocură *jinari* zgârciți (cf. N. loc. *Jina*, jud. Sibiu), nume de familie, ca *Mohanu* și chiar acela de *ungurean* care li se dă păstorilor, le dovedesc aceeași origine. La răsărit de Argeș, se atestă N. loc. *Galeș* (pentru care cf. și *Galeșul* sibiian) și *Corbi* (pentru care *Corbii* făgărășeni). E interesantă informația asupra organizației stânelor din regiunea studiată: prezența la stână a *băciței* (caracteristică azi numai la Mărginenii din Transilvania) este și ea o dovadă de originea ardelenească a păstorilor din regiunea anumită; alături de stâna mare se găsește o stână provizorie, *mutătoarea*. După datele pe care le cunoaște,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

autoarea ne informează asupra drumului oilor, asupra raporturilor «ungurenilor» transcarpatini cu «mărginenii» din Transilvania. Mai multe hărți ilustrează locul stânelor, locurile de iernatic, târlele, locurile de popas și drumul oilor.

2. L. SOMEȘAN arată cum cadrul geografic al Munților Căliman e foarte potrivit desvoltării unei vieți păstorești în Carpații nordici. Și d-sa descrie amănunțit repartizarea pășunilor, diferitele faze ale vieții pastorale, întoarcerea păstorilor dela munte, mulgerea oilor, facerea brânzei, bolile oilor și vindecarea lor, diferitele soiuri de oi și semnele lor, locuința ciobanilor, stâna, obiceiurile dela stână, personalul stânei, îmbrăcămintea, mâncările, viața socială, obiceiurile și superstițiile ciobanilor, comerțul cu produsele oieritului. Studiul se încheie cu câteva note istorice privitoare la păstorit. Autorul susține pe baza informațiilor de tradiție și pe notițe istorice, că și Munții Călimanului au fost cercetați de oierii mărgineni.

ȘT. PAȘCA

COMISIA RECENSĂMÂNTULUI GENERAL AL POPULAȚIEI, *Indicatorul statistic al satelor și unităților administrative din România, cuprinzând rezultatele recensământului general al populației din 29 Decemvrie 1930*. Publicația Direcției Recensământului General al Populației din Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale. București, «Imprimeria Națională», 1930. Formatul 16°. Pag. XLII+850+o hartă (cu densitatea populației pe județe). Prețul 100 lei.

Recensământul populației României dela 29 Decemvrie 1930 constitue, fără nicio îndoială, o înfăptuire națională cu care avem dreptul să ne mândrim pentru epoca de după Unire. Realizat după indicațiile și sub priceputa priveghere a unei Comisiuni care întrunește pe cei mai de seamă specialiști ai noștri, având în frunte pe d-l Prof. D. Gusti, președintele Institutului Social Român, și grație talentului de organizare și muncii devotate a d-lui S. Mănuilă, recensământul nu e numai o operă de administrație ci reprezintă o întreprindere de mare amploare științifică, ale cărei rezultate vor fi de interes fundamental pentru toți cei ce studiază probleme de demografie, sociologie, economie, cultură și chiar

Babeș-Bolyai / Central University Library Cluj

de istorie și filologie. *Indicatorul statistic* de care ne ocupăm e o mărturie de temeinicia metodei pe care Comisiunea Recensământului a adoptat-o pentru prezentarea materialului cules la 1930. Într'însul se înfățișează distribuția populației țării după unitățile administrative: județe și plăși pe de o parte, sate și orașe pe de altă parte. Avem astfel un repertoriu exact, atât de mult așteptat, al numirilor oficiale a tuturor localităților din Regatul Român și în același timp un mijloc de orientare ușoară asupra apartenenței administrative a fiecărei localități.

Introducerea Indicatorului statistic cuprinde informații explicative asupra rezultatelor totale ale recensământului și prezintă programul lucrărilor pe care comisiunea numită le va publica.

În partea întâi a publicației se înfățișează (pag. 1—417) nomenclatura unităților administrative: județe, plăși, sate sunt prezentate în ordine alfabetică: satele în cadrul plășilor, iar aceste în cadrul județelor. Pentru fiecare unitate administrativă ni se dă numirea oficială, numărul clădirilor, acela al gospodăriilor, al locuitorilor (populație statornică) și al întreprinderilor comerciale și industriale.

În partea a doua (pag. 421—848) se prezintă repertoriul alfabetic general al localităților: în dreptul numelui fiecărui sat se indică județul, comuna la care satul aparținea la 1930 și aceea la care aparținea la 1931, și pagina din indicatorul statistic unde se găsesc datele privitoare la localități.

Odată cu publicarea Indicatorului de față, Comisiunea recensământului făgăduește să dea la lumină — printre alte lucrări — și un Dicționar statistic al României în care să se cuprindă, în afară de informațiuni contemporane asupra fiecărei localități și diviziunile istorice ale pământului românesc. De sigur o asemenea publicație va fi de mare importanță pentru orice cercetător, deci și pentru linguiști, cari ar mai fi dorit să se dea din materialul recensământului și Onomasticonul românesc, alcătuit prin colaborarea tuturor Universităților, de către specialiști.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ȘT. PAȘCA

Clasicii români comentați, sub îngrijirea lui N. CARTOJAN. Craiova, Ed. « Scrisul Românesc ».

Am subliniat în ultimul volum al *Dacoromaniei* (VII, p. 376 și urm.), serviciile mari aduse de această colecție, atât școalei cât și literaturii noastre. Prin îngrijirea cu care e condusă, ea se impune tot mai mult nu numai lecturii tineretului, ci și studiului specialiștilor. Unele din ediții umplu un mare gol în istoria noastră literară. N. Cartojan contribue astfel prin colecția d-sale la animarea acestei discipline, tratată destul de vitreg până acum la noi.

Dela recensia noastră amintită, colecția s'a îmbogățit cu următoarele ediții:

I. L u p a ș dă în două volume o antologie a *Cronicarilor și istoricilor români din Transilvania*, bine venită mai ales din motivul că numeroase din texte sunt extrem de rare, publicațiile în care au apărut găsindu-se doar în biblioteca Academiei și uneori nici acolo. Începând cu cronicarul anonim dela curtea voevodului transilvan Bartolomeu Dragfy (secolul XV), care scrie atât de elogios despre Ștefan cel Mare, până la sobrul și documentatul Ioan Bogdan, istoriografia ardeleană numără o seamă de nume prețioase pentru desvoltarea istoriografiei românești. Cele două volume cuprind nu mai puțin de 58 de astfel de nume (și istoricii în vieață n'au intrat în antologie), dovadă de marele interes pentru această disciplină la Românii de dincoace de Carpați, unde ea a fost, nu odată — ceea ce n'a fost totdeauna în interesul ei — o armă de luptă politică și confesională. Dacă Ardelenii au abătut uneori istoriografia noastră de pe drumul științei, în rătăciri romantice și tendențioase — de cele mai multe ori explicabile și fructuoase, chiar atunci când erau exagerate — din rândul lor a apărut și un Ioan Bogdan, care, mai mult decât oricine dintre istoricii români, a contribuit la restabilirea acestei discipline în drepturile și limitele ei. Ardealul a contribuit deci abundent la toate etapele istoriografiei românești. Contribuția lui se poate urmări și în introducerea cu care Lupaș însoțește întâiul volum al ediției (« Desvoltarea istoriografiei române din Transilvania în sec. XV—XIX »), remarcabilă mai ales pentru ceea ce ni se spune asupra începuturilor istoriografiei ardelene. Dacă istoricii în vieață n'au putut intra în antologie, ei au fost amintiți, cel puțin cu numele, în această introducere. Textele sunt însoțite de portretele aproape tuturor istoricilor, dintre care unele sunt piese rare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Portretele în peniță sunt însă adesea rudimentare. Ele puteau să lipsească, mai ales atunci când puteau fi înlocuite, cu fotografii bune, ușor accesibile.

În categoria textelor istorice intră și *Letopisețul Țării Moldovei*, întocmit de GRIGORE URECHE VORNICUL și SIMEON DASCĂLUL, ediție îngrijită de C. C. Giurescu. Introducerea care o precedează are toate caracterele unui studiu critic adâncit asupra acestei cronici care a stârnit atâtea discuții, dela sfârșitul sec. XVII începând și până astăzi. Cu un riguros aparat critic, C. C. Giurescu stabilește mai întâiu paternitatea cronicii, arătând că autorii ei sunt atât Gr. Ureche, cât și Simeon Dascălul. Interpolările acestuia din urmă în *Letopisețul* celui dintâiu (care nu ni s'a păstrat) sunt însă atât de numeroase (Giurescu înșiră vreo câteva), încât ne e aproape imposibil să le identificăm cu preciziune. Și chiar dacă ar putea fi identificate ele sunt atât de importante și se încadrează atât de organic în corpul Letopisețului, încât, fără ele, acesta ar părea mutilat. De aceea în fruntea acestei importante cronici trebue așezate totdeauna cele două nume de cronicari. După lămurirea paternității, Giurescu schițează biografia celor doi autori, discută importanța ei, stabilește data la care a putut fi scrisă redacțiunea lui Ureche, cât și cea amplificată a lui Simeon Dascălul, arată izvoarele celor doi cronicari și încheie cu înșirarea edițiilor. Ediția d-sale urmează cu oarecare modificări, textul stabilit de Const. Giurescu. Volumul se încheie cu un indice de cuvinte rare și de nume. Frumoase vederi ale locurilor istorice despre care se amintește în Letopiseț, precum și o hartă istorică, ilustrează această prețioasă ediție.

În seria textelor literare vom aminti mai întâiu cele trei volume închinate lui EMINESCU. Două din ele: *Scrieri literare* și *Literatură populară* sunt îngrijite de D. Murăraşu. Am arătat, în recensia din vol. VII al *Dacoromaniei*, cât de binevenită a fost ediția d-sale din proza politică a marelui ziarist, într'o vreme când ideile lui sunt pe toate buzele. Tot așa de binevenite sunt și edițiile prozei și textelor populare sau prelucrate ale marelui poet. Volumul de *Scrieri literare*, cuprinde: *Făt-Frumos din lacrimă*, *Sărmanul Dionis*, *La Aniversare*, *Cezara*, *Geniu Pustiu*, *Archaeus* și *Poveste indică*; apoi, în «Anexe», ineditele: *Umbra mea*, *Moartea Cezarei*, *Toma*

Babeș-Bolyai Universitatea Library Cluj

Nour în gheţurile siberiene şi *Poveste indică* (în versuri), care toate lămuresc geneza celor dintâi. În introducere, după ce arată locul pe care îl ocupă proza literară în evoluţia poetului, insistând asupra legăturilor ei cu atmosfera ideologică a vremii, Murărașu înfăţişează geneza şi schiţează valoarea estetică a fiecăreia din textele editate, atât în cadrul operei eminesciene, cât şi în cadrul larg al literaturii noastre.

La sfârşitul acestei introduceri, Murărașu reproduce următoarea frază din manuscrisele poetului: « Dumnezeul geniului m'a sorbit din popor, cum soarele soarbe un nour de aur din marea de amar ». Cât de adânc adevărată este această confesiune se poate vedea din uriaşa explorare a folclorului de toate genurile de care stă mărturie ediţia de *Literatură populară*. Ilarie Chendi are meritul de a fi fost cel dintâi care a arătat, prin ediţia lui de *Literatură populară* din 1902, perspectiva neobişnuit de bogată pe care o deschide în înţelegerea şi aprecierea lui Eminescu, editarea ineditelor lui folclorice. Ediţia lui Chendi este însă după cum o dovedeşte Murărașu, nu numai plină de greşeli (transcrieri greşite, trunchieri, etc.), ci şi incompletă. În ediţia aceasta nouă se va pleca deci direct dela izvoare. « Manuscrisele lui Eminescu şi revista *Convorbiri Literare* — declară autorul (p. 7) — au fost cercetate şi s'a extras tot ce e în legătură cu domeniul folclorului. Voind să punem la îndemâna cercetătorilor literari materialurile folcloristice complete şi controlabile, am indicat şi locul unde se află fiecare culegere. La fiecare poezie reprodusă am arătat variantele care se află în diferite manuscrise, prelucrările eventuale făcute de Eminescu, variantele asemănătoare din alţi folclorişti. Nu ne-am restrâns la ceea ce au publicat ediţiile Chendi şi *Opere complete*, ci am reprodus doine, hore, strigături, balade, colinde, o oraţie de nuntă, ghicitori, proverbe şi locuţiuni, poveşti în proză, basme versificate, imitaţii care pleacă dela motive ori modele poporane... ». N'au fost lăsate afară decât cântecele lumeşti sau triviale. Iată cât de serioasă însărcinare şi-a luat autorul acestei ediţii critice. Revistele, dar mai ales publicaţiile folclorice consultate (cf. bibliografia lor la p. 124—128) sunt foarte numeroase. Această aşezare a lui Eminescu în cadrul preocupărilor folclorice ale vremii lui, înfăţişată documentat în studiul introductiv, este o contribuţie importantă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

la istoria folcloristicei noastre. Murărașu a urmărit însă prin ediția d-sale nu atât această contribuție, cât locul pe care îl ocupă interesul pentru folclor în vasta operă eminesciană « vieața intimă — cum spune d-sa (p. 8) — a spiritului lui Eminescu în munca de culegere și comuniunea lui cu manuscrisele pe care le revede de atâtea ori, pentru a le da prefaceri și completări, stăpânit de năluca frumuseții ». De aceea, bogata și conștiincioasa d-sale ediție este, alăturea de ediția cu variantele poeziilor a lui C. Botez, indispensabilă pentru cel ce vrea să intre în miraculosul laborator literar al genialului poet. Câteva din colțurile acestui laborator le pune în lumină autorul însuși în bogata introducere a ediției (« Eminescu și literatura populară », p. 3—120). Avem credința însă că ediția d-sale va da naștere la alte numeroase comentarii eminesciene. Ea este cu atât mai binevenită, cu cât în comentariile de până acum s'a insistat mai mult asupra legăturilor cu literatura universală decât cu fondul popular din care « norul de aur » și-a sorbit, înainte de toate, originalitatea.

Al treilea volum, închinat de colecție lui Eminescu, este ediția *Poeziilor* lui, îngrijită de Const. Botez. Ea reproduce poeziile din ediția « Culturii Naționale », în ordinea și transcrierea stabilită de C. Botez, fără a ține seamă de numeroasele și uneori foarte justele critici, care s'au adus acestei ediții. « Notița biografică » din fruntea volumului aduce, alăturea de lucruri cunoscute, câteva contribuții interesante din corespondența inedită, în posesia lui M. Negruzzi. Scrisoarea din 15—27 Oct. 1877, către Maiorescu, cuprinde o drastică dar justă critică a Junimei ieșene dela acea dată, intrată într'o fază de decadență care va dura, cu toate înfloririle trecătoare, până la sfârșitul veacului al XIX-lea. Priceperea literară a societății — spune Eminescu — este strâmtă, iar judecata ei nu înviorează, în niciuna din cele trei forme ale ei: « Prima formă cea mică burgheză a lui Jacques (Negruzzi), Gane și alții, este paralizantă; a doua, sceptică și care veșnic vrea să pară superioară, a lui Carp — la Pogor puternic amestecată cu necuviințe — este deprimantă; a treia, superficială, la Naum, Vârgolici și alții, se apropie foarte mult de nepricepere ». Față de vorbăria goală a Junimii el se simte acum, cu drept cuvânt, superior. El mai comunică lui Maiorescu interesul lui, atât de vast, pentru toate chestiunile privitoare la limba românească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Alte două volume ale colecției, îngrijite de d-șoara Mariana Rarincescu, sunt închinate lui Duiliu Zamfirescu. Intâiul din ele, *Poezii*, cuprinde versurile celor patru volume ale poetului, traducerile din Leopardi și Carducci, împreună cu câteva poezii puțin cunoscute de prin reviste, care lămuresc începuturile romantice ale lui Zamfirescu. Reunirea lor într'un singur volum este cât se poate de binevenită, întrucât culegerile de până acum nu se mai găsesc, iar citirea lor împreună dă cu totul alte proporții personalității acestui poet, îndrăgostit toată viața de un ideal clasic al artei. De fapt, ediția s'a bucurat de o primire aproape entuziastă din partea criticilor și istoricilor literari. Prin ea și mai ales prin savuroasa corespondență din Torouțiu-Cardaș, *Documente literare*, I, și *Revista Fundațiilor Regale* (1935 și 1936), Duiliu Zamfirescu se situiază printre mărimile de pe întâiul plan al literaturii noastre. Introducerea d-șoarei Rarincescu, scrisă cu multă căldură, este întâia biografie documentată a autorului *Vieții la țară*, întemeiată și pe unele relații prețioase dela membrii familiei. De remarcat și aici ceea ce ni se spune despre începuturi (simpatia pentru Gautier) despre dragostea poetului pentru Italia [1]), apoi despre vastele lecturi ale acestui intelectual de rasă.

Celălalt volum cuprinde *Viața la țară*, cel mai citit și cel mai prețios din romanele lui Duiliu Zamfirescu. Deoarece el însemnează o dată în evoluția genului în literatura noastră, autoarea face foarte bine când arată, în studiul introductiv încercările de roman care l-au precedat [2]), precum și ale autorului însuși până ajunge pe această culme a carierei lui literare. Cele două prefețe, așezate de Zamfirescu în fruntea ediției întâi și a IV-a a romanului, sunt de asemenea binevenite pentru contribuțiile ce le aduc la ideologia literară a autorului lor.

ION BREAZU

---

[1]) Asupra relațiilor cu această țară cf. și *Duiliu Zamfirescu și Italia*, luminosul studiu publicat de d-ra Rarincescu în *Studii Italiene*, I.

[2]) A fost uitat interesantul roman de moravuri al lui I. C. Panțu, *Liniștea casei*, Brașov, 1890, cu un mediu asemănător întrucâtva cu cel prezentat în *Viața la țară*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N. CARTOJAN, *Poema cretană Noul Erotocrit în literatura românească și izvorul ei necunoscut*, București, 1935, Imprimeria Națională, 60 p. + XII pl., in 8°. (Ac. Rom., Mem. Secț. Lit., Seria III-a, t. VII, mem. 4).

Noul Erotocrit, una din cele mai importante și iubite scrieri ale literaturii neogrecești, răspândit, prelucrat, tradus și citit mult și la noi, la sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul sec. XIX, s'a împărtășit de două studii din partea cercetătorilor români. Intâiul, *Erotocritul lui Cornaro în literatura românească* (*Dacoromania*, I, p. 9 și urm.), datorit lui V. Grecu, stabilea epoca în care romanul a pătruns la noi, studia apoi prelucrările românești, atât manuscrise cât și tipărite; al doilea, al lui N. Cartojan, situiază problema acestei cărți, atât de mult discutată, în cadrele literaturii comparate, lămurind în mod definitiv geneza ei. Izvorul acestei poeme — spune Cartojan — nu este nici un basm popular, cum a încercat să dovedească Polites și Pernot, nici prototipul romanului francez medieval Amadis, cum a afirmat romanistul A. H. Krappe, nici versiunea preshakespeareană a lui *Romeo și Julieta*, cum susține John Mavrogordato, ci romanul cavaleresc dela sfârșitul evului mediu, *Paris et Vienne*, redactat la 1432, tipărit mai întâiu la 1478, tradus apoi și extrem de răspândit în toate limbile occidentale. Paralela pe care o face d-sa între model și imitator nu lasă nicio umbră de îndoială asupra acestei afirmații. Poetul grec n'a urmat însă versiunea originală, ci o prelucrare italiană, dela 1626, a lui Angelo Albani Orvietano. Faptul acesta lămurește definitiv nu numai sursa, ci și data și paternitatea *Erotocritului*. El n'a mai putut fi redactat în sec. XIV, cum a încercat să dovedească același Polites, ci după data versiunii italiene, deci în sec. XVII, de Cornaro, așa cum rezultă din versurile dela sfârșitul poemului. Prin această descoperire de sursă, valoarea *Erotocritului* nu scade însă. Inzestrat cu un real talent poetic, Cornaro n'a fost un imitator servil, ci a naționalizat subiectul, a travestit personajele, a dat altă desvoltare intrigii, a simplificat-o, a îmbibat-o apoi adânc de seva autohtonă. Cartojan arată întreg acest procedeu de remaniere și transfigurare cu un admirabil aparat critic. Studiul d-sale este un model de cercetare comparată. Pentru ca cititorul să-și poată da însuși seama de cele susținute, d-sa reproduce în Anexe câte un fragment

BCU Cluj / Central University Library Cluj

din originalul francez, versiunea italiană, versiunea greacă și din cea românească (dela 1787, a logofătului Ioniță). Tot în Anexe se reproduce lista abonaților dela sfârșitul *Erotocritului*, prelucrat la 1818 de Dionisie Fotino. Ea dovedește nu numai marea popularitate a cărții, ci și cât de cunoscută era limba greacă în clasa cultă a Principatelor la începutul sec. XIX [1]). Cele 12 planșe dela sfârșitul studiului, dintre care două în colori, sunt reproduse toate din versiunea românească a logofătului Ioniță. Ele sunt interesante în naivitatea lor.

ION BREAZU

DAN SIMIONESCU, *Din istoria presei românești: Republica Română. Paris*, 1851—*Bruxelles*, 1853, București, 1931, Cartea Rom. (Așezământul cultural « Ion C. Brătianu », XIV), 64 p., + 2 pl., in 8°.

E foarte binevenit studiul acestei publicații extrem de rare și de interesante. Simionescu spune că singură Academia Română posedă amândouă numerele — căci numai două au apărut, întâiul în 1851, iar al doilea în 1853. Biblioteca Școalei Române din Franța le are de asemenea. Cred că Iorga, cel dintâi care a subliniat importanța revistei, aici a cunoscut-o.

Cea mai mare parte din articolele acestor două broșuri au fost republicate [2]). Foarte bine face autorul când reproduce in extenso (în Anexe, p. 47 și urm.), « Cronica politică » a lui C. A. Rosetti din întâiul număr, necunoscută până acum. Ea lămurește nu numai evoluția capricioasă a ideologiei șefului liberal, ci și crezul politic al revistei. Când acesta afirmă că Revoluția dela 1848 a căzut « fiindcă toată lumea era, mai mult sau mai puțin, împiedicată în ideile și obiceiurile monarhice », iar, în altă parte, că « educația monarhică și scamatoriile preoților și ale liberalilor ne-a

[1]) Ea era cunoscută, la această dată, și în Ardeal. E destul de semnificativ, în această privință, faptul că prelucrarea lui Fotino se tipărește la Viena, prin mijlocirea bancherului sibian Zenobie Pop. Sibiul nu se leagă de istoria acestei cărți numai prin atât. La 1837 se tipărește în acest oraș traducerea versiunei lui Fotino, datorită lui Anton Pann și Tudorache Iliad.

[2]) Simionescu arată în Anexe (p. 45 și urm.) și locul republicării articolelor. Adaug că *Rusia* lui C. A. Rosetti, cel mai întins și mai important din studiile revistei, a fost reprodus mai întâiu în *Românul*, V (1861), n-rele 291—303.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

obicinuit a nu crede în nimic, nici chiar în Dumnezeu, de nu vor fi mistere și cuvinte pompoase » nu mai încape îndoială că titlul revistei nu trebue interpretat numai « în sensul unei noțiuni... generale », ci luat chiar *ad litteram*. I. C. Brătianu și fratele lui, Dumitru, C. A. Rosetti și C. Bolliac, colaboratorii principali ai revistei, reprezentau la această dată extrema stângă a emigrației române și erau cu toții republicani convinși.

Dacă acest punct din programul lor a fost abandonat, altele, exprimate în *Republica Română* le-a revenit mereu sub condeiu, sau în cuvântările lor politice. Astfel ideea de naționalitate și de rasă latină, prezentată surprinzător de pregnant și de documentat (pentru această dată) de I. C. Brătianu în studiul lui *Naționalitatea*, a fost mult timp la temelia programului partidului liberal.

Articolele și studiile publicate în cele două broșuri, pe care Simionescu le analizează în cercetarea d-sale, marchează punctul cel mai interesant din evoluția radicalilor români. Studiul amintit al lui I. C. Brătianu, împreună cu acela pe care l-a intitulat *România*, reprezintă debutul în ziaristică al acestui gazetar cu idei limpezi, cu o simțire puternică și dreaptă, cărora știa să le dea expresie, încă de pe atunci, în fraze viguroase și avântate. De asemenea întinsul studiu *Rusia*, al lui C. A. Rosetti, este cea mai importantă scriere, efortul cel mai susținut, al viitorului director al *Românului*. Niciodată el nu se va mai putea angaja la o cercetare de atari proporții și de o documentare atât de bogată.

În privința cercului din care radicalii români și-au luat ideile, cred că trebue să-i apropiem înainte de toate de grupul Michelet-Quinet-Mazzini. Câteva apropieri de ideologia acestui grup au fost făcute de Simionescu; cât datorează *Rusia* lui C. A. Rosetti « legendei democratice » *Les martyrs de la Russie* a lui Michelet, am arătat și eu [1]); « Cronica politică » a lui Rosetti este îmbibată adânc de ideile lui Quinet, pe care, de altfel, acesta îl și citează. Nu numai ideile, ci și stilul articolelor urmează pe acești maeștri adorați, la această dată, asemenea unor zeități.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prin studiul d-sale, Simionescu a adus o contribuție prețioasă la activitatea emigrației române. Poate d-sa ne va da într'o zi și

[1]) *Michelet și Românii*, Cluj, 1935, p. 88 și urm.

descrierea acelui *Catechism al țăranului român*, o altă scriere a lui I. C. Brătianu și C. A. Rosetti din timpul *Republicei Române*, și mai rară decât această revistă [1]).

ION BREAZU

AL. DIMA, *Al. Odobescu* (*Privire sintetică asupra operei și personalității*). Sibiu, 1935, Tip. « Dacia Traiană », 30 p., in 8°. (Publicațiile grupării intelectuale « Thesis »).

Broșura cuprinde conferința cu care Al. Dima a inaugurat ciclul de conferințe asupra « Energiilor creatoare ale neamului », organizat de harnica grupare « Thesis » a tinerilor intelectuali din Sibiu. Prin fondul ei miezos și documentat, prin observațiile temeinice și juste, precum și prin stilul ei sobru și concentrat avem a face mai mult decât cu o conferință, cu un studiu de sinteză, unul din puținele studii serioase care s'au scris asupra lui Odobescu.

În partea finală a broșurii d-sale, Dima amintește de tipologia lui Spranger. De fapt d-sa a făcut, în întreaga d-sale conferință, o aplicare a concepției psihologului german la personalitatea lui Odobescu. Prin conștiința sigură a menirii sale, manifestată atât de timpuriu (la 17 ani!) și adâncită, cu o rară perseverență, în întreaga vieață și în toate domeniile cercetărilor sale, autorul lui *Pseudokynegeticos* intră admirabil în compartimentul tipului estetic. La 1851 el vorbea la Paris, în mijlocul unor tineri romantici exaltați, despre *Viitorul artelor în România*; în arheologie el găsește o finalitate estetică; în istoria artelor, folclor, filologie de asemenea. De timpuriu s'a gândit, cel dintâi la noi, la întemeierea unei estetici naționale, fundatată pe instinctul artistic al rasei și pe stilul artistic românesc. Alăturea de Maiorescu, — căruia i-a fost, într'o anumită măsură, precursor — el este ctitorul educației estetice a neamului nostru. Și este curios, aproape paradoxal, cum silueta lui estetică se strecoară mai mult acolo unde ea ar avea o funcție secundară (ca în arheologie, sau în falsul lui «Tratat de vânătoare»), decât acolo unde ar trebui să ocupe întâiul plan (în nuvele istorice, de pildă). Dima nu insistă în deajuns asupra acestui lucru — de

[1]) După cât știu, singurul exemplar din ea se află în « Biblioteca I. C. Brătianu », unde este ținut la mare secret.

altfel cadrul limitat și spiritul conferinței nu i-o prea îngăduia — el se poate explica însă, cred, prin faptul că Odobescu, dacă a avut o conștiință estetică hotărîtă, a fost lipsit de geniul epic sau liric. Dacă ar fi avut acest geniu, *Mihnea Vodă* și *Doamna Chiajna*, n'ar fi urmărit numai un « folos instructiv », ci ar fi fost plăsmuiri de tipuri, de conflicte, de viață. De altfel Odobescu însuși își dădea seama de această deficiență, când vorbește, în prefața acestor nuvele, de « lipsa talentului ». Nefiind înzestrat cu harul creației, « tipul » lui estetic se va afirma mai mult în idei, în construcție și în stil, tot atâtea filoane ale personalității lui, pe care Dima le evidențiază în deajuns în studiul d-sale.

ION BREAZU

I. M. RAȘCU, *Eminescu și catolicismul*. București, 1935, Tip. « Lupta », N. Stroilă, 36 p., in 8°.

Prin cercetările sale pătrunzătoare, bine informate și oneste, Rașcu a avut darul de a deschide orizonturi nouă în domeniile pe care le-a adâncit. Astfel fragmentele sale din monografia de vaste proporții asupra *Ecourilor franceze în opera lui Eminescu* — care așteaptă de mult un editor — au marcat filoane în opera eminesciană de care va trebui să se țină seamă în viitor. Aceeași calitate o are și acest studiu, fragment dintr'un curs pe care autorul l-a ținut la Seminarul catolic din București, întemeiat pe cercetări personale în manuscrisele poetului și în ziarul *Timpul*, unde autorul a făcut câteva identificări, pe care promite să le dovedească complet în monografia asupra marelui poet, gata de tipar.

Titlul studiului surprinde. Cum poate fi apropiat de catolicism, în mod pozitiv, un pesimist îndârjit, un ateu revoltat, sau un naționalist fanatic, în a cărui concepție de națiune organică religiunea nu putea să fie decât cea ortodoxă? I. M. Rașcu își dă seamă de aceste obiecțiuni ce se vor putea aduce studiului d-sale — și ele nici n'au întârziat să se manifeste [1]) — de aceea ține să precizeze, dela început, că spicuirile d-sale în opera poetului, nu-i vor caracteriza în mod definitiv personalitatea, cel mult « ele pot reflecta o concepție energic clădită și pot fi puse în legătură și cu

[1]) Cf. Recensia lui G. Călinescu, în *Adevărul Lit. și Art.* din 14 Iulie, 1935.

alte păreri mai cunoscute ale scriitorului, făcând parte dintr'un mănunchiu de opinii ce traduc un crez » (p. 3—4).

După aceste rezerve binevenite, d-sa arată cum din contactul lui Eminescu cu cultul catolic, fie la Cernăuți, fie în peregrinările lui prin Ardeal, fie, mai ales, la Viena, s'au strecurat în opera lui câteva motive, a căror origine nu poate fi decât catolică. Așa sunt « doma », « arcurile », « boltirile înalte », din câteva poezii ale lui, dar mai ales cultul permanent al Maicii Domnului, care, crede autorul, nu poate fi datorit decât unei lecturi asidue a *Litaniilor Maicii Domnului* și a altor rugăciuni ale bisericii romane (p. 8). Atât în privința poeziei. Partea cea mai întinsă a studiului se ocupă însă de ideile lui Eminescu asupra catolicismului, surprinse de autor în diferite articole din *Timpul*, fie că e vorba de atitudinea bisericii romane față de divorț (pe care el o aprobă), fie că subliniază alegerea în scaunul papal a lui Leon XIII, de expulzarea Jezuiților și chestiunea învățământului confesional în Franța, sau de înființarea unei Arhiepiscopii romano-catolice la București (împotriva căreia se ridică cu multă violență). Rașcu analizează critic toate aceste atitudini, descoperind la temelia lor o concepție sigură asupra bisericii romane și, uneori, o reală simpatie pentru instituțiile ei. Cea mai mare parte din aceste atitudini credem însă că trebue puse în legătură cu concepția lui conservatoare și cu luptele politice contemporane, în care Eminescu s'a aruncat cu tot sufletul lui pasionat. Când el ia o atitudine favorabilă lui Leon al XIII-lea, sau este împotriva expulzării Jezuiților și a învățământului laic în Franța, o face fiindcă acestea erau măsuri de ale liberalilor din țările respective, care au trezit simpatii la liberalii noștri, pe care Eminescu îi ataca cu violența lui cunoscută.

Prin sugestiile pe care le trezește, studiul lui Rașcu îndeamnă însă la o cercetare adâncită, care promite să fie revelatoare, asupra concepției și sentimentului religios în opera poetului.

ION BREAZU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ion Gherghel, *Schiller în literatura română. Aspectul istorico-cultural și bibliografia critică.* București, 1935, « Imprimeria Națională », 84, p., in 8 . (Extras din *Revista Germaniștilor Români*).

Cu prilejul centenarului morții lui Schiller, *Luceafărul* a închinat un număr marelui poet (Nr. 9 din 1905), în fruntea căruia regretatul Gh. Bogdan-Duică a publicat bogatul său studiu: *Schiller la Români*, pe care, în modestia lui, îl considera un fragment dintr'o lucrare mai mare ce o va face odată. Tot un prilej comemorativ — 175 de ani dela nașterea poetului german — a îndemnat și pe Gherghel să-și scrie studiul său.

Pentru pătrunderea lui Schiller la Români în cursul sec. al XIX-lea, autorul utilizează mai ales cercetarea amintită a lui G. Bogdan-Duică, căruia îi dedică lucrarea. D-sa dă așa dar, contribuții nouă, în deosebi pentru sec. al XX-lea.

Cea mai prețioasă parte a studiului este « Bibliografia critică » (p. 39 și urm.). Ea este împărțită pe opere (Cap. I, Poezii; Cap. II, Teatru; apoi Studii și articole asupra lui Schiller și poezii românești închinate poetului), arătându-se, la fiecare din ele, traducătorii, în ordine cronologică. Fiecare traducere e însoțită de o scurtă mențiune critică. La unele din opere, *(Die Teilung der Erde, Der Taucher, Die Bürgschaft, Das Lied von der Glocke)*, se amintesc și imitațiile și influențele. Chiar dacă nu este completă — puține bibliografii se pot mândri cu această calitate — această parte a studiului lui Gherghel este de un real folos pentru cel ce va încerca să epuizeze odată acest subiect important de literatură comparată. Pentrucă până la epuizarea lui vor mai trebui să se facă încă numeroase cercetări. Va trebui mai ales să ni se arate, nu numai cum l-am tradus pe genialul tovarăș al lui Goethe, ci cât am asimilat din marea lui operă. Căci această integrare a lui Schiller în cugetarea și literatura românească nu apare, destul de limpede, din partea întâi a studiului lui Gherghel, un fel de comentar istoric al bibliografiei critice din partea ultimă.

Câteva observații și completări de amănunte: Cel dintâi traducător ardelean al lui Schiller este Ioan Russu, profesor la Blaj. În nota dela p. 10, Gherghel îl amintește vag: « un Ioan Russ din Blasiu » (după o însemnare din manuscrisul lui Pauletti dela Academia Română, Nr. 460—461, unde sunt reproduse traducerile lui). Întrucât Ioan Russu este, alături de Cipariu și Bariț, între întâii admiratori ardeleni ai lui Schiller, întrucât din ceea ce știm despre el, profesorul dela Blaj ne apare nu numai un simplu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

traducător ocazional, ci și un luptător pentru idealurile umanitare schilleriene, era bine, cred, să se insiste mai mult asupra lui [1]).

Traducerile lui Russu au fost publicate parte în *Foaia pentru minte*, parte în *Aurora* [2]). Întrucât privește publicația din urmă, indicațiile sunt luate după manuscrisul amintit al lui Pauletti, unde ele au fost reproduse. În Bianu-Caracaș, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. II, p. 187 și urm., unde este descris manuscrisul lui Pauletti, *Aurora* din anii 1838—1840, este amintită adeseori. După autorii și subiectele reproduse nu poate fi vorba decât de o publicație ardeleană. *Publicațiunile periodice românești*, catalogul lui Hodoș-Sadi Ionescu, nu cunosc însă o publicațiune, cu acest titlu, în întâia jumătate a sec. al XIX-lea. Iată o problemă care așteaptă lămurirea vreunui bibliograf iscusit, căci dacă această publicație a existat într'adevăr, atunci începutul presei românești din Ardeal se îmbogățește cu un nume nou.

Cu privire la raporturile lui Eminescu cu Schiller, trebuiau amintite interesantele sugestii, date de G. Bogdan-Duică în articolul *Muzicalitatea lui Schiller și Eminescu* (*Mihai Eminescu*, III (1932), p. 1—2), apoi ineditul *Cultură și știință*, publicat de D. Murărașu (*ibid.*, p. 74 și urm.). Le amintesc acestea întrucât ecourile schilleriene la cel mai mare poet român mi se par unul din cele mai importante episoade din pătrunderea la noi a autorului lui *Don Carlos* [3]).

Capitolul teatrului va trebui, de asemenea, completat. Vor trebui răscolite arhivele teatrelor din București, Iași și Craiova, unde se vor găsi, probabil, traduceri nouă, dar mai ales reprezentații, mult mai numeroase decât cele date de Gherghel. Întrucât privește

---

[1]) Cf. cu privire la el Dr. I. Rațiu, *Ioan Russu*, Blaj, 1907; G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simeon Bărnuțiu*, Buc., 1924, p. 35 și urm.

[2]) *Ceva*, publicată în aceasta din urmă, nu este menționată de Gherghel în Bibliografia critică.

[3]) *Der Handschuch* în trad. lui Eminescu, Gherghel o dă (p. 55) ca apărută în *Amicul Familiei*, V (1881), p. 161. Nu cred ca Eminescu să fi colaborat, la această dată, la pestrița revistă dela Gherla. Mai de grabă trebue să admitem că traducerea a fost reprodusă acolo din *Der Handschuch von Fr. Schiller*. Eine polyglotte Zusamenstellung von Fr. Thiel. Lipsca, 1881, Schalk Bibliotek. Din această colecție a fost reprodusă, cu indicația izvorului, în *Telegraful Român*, Nr. 128 din 1881.

Babeș-Bolyai University Library

influențele și imitațiile, adăogăm aici pe Teochar Alexi, care în drama *Tudor Vladimirescu*, s'a înfruptat până la plagiat din *Wallenstein* al lui Schiller, după cum a dovedit-o Gh. Bogdan-Duică [1]). Ceva mai târziu (1891) un alt ardelean, Ghiță Popp, va scrie tragedia *Horia*, sub influența puternică a lui *Wilhelm Tell* [2]). Ardealul n'a așteptat apoi întemeierea unui Teatru Național la Cluj pentru a-l juca pe cel mai mare dramaturg german. Încă la 4—16 Ianuarie 1854, diletanții brașoveni au jucat *Hoții*, după traducerea lui A. Vasiliu (făcută după prelucrarea franceză a lui H. F. la Martelière) [3]).

Între comentatorii ardeleni ai lui *Wilhelm Tell* trebuia amintit și profesorul dela Năsăud A. P. Alexi, care în broșura sa *Helveția și Wilhelm Tell*, Brașov, 1889, Tip. T. Alexi, dupăce face o privire istorico-geografică asupra cadrului în care se desfășoară drama (p. 3—65), o rezumă, scenă de scenă, intercalând lungi fragmente, traduse în versuri (p. 66—127). E interesantă prefața acestui studiu de popularizare, în care autorul povestește geneza lui. La universitatea din Graz, unde și-a făcut studiile, a ascultat cu malt interes cursul lui D-r. Adam Wolf: «Über geschichtliche Erläuterungen zu Schillers *Wilhelm Tell*». La reprezentațiile dramei i s'a întâmplat, nu odată, să plângă de emoție. S'a gândit deci să o traducă. Se pare însă că nu se credea înzestrat cu însușiri literare corespunzătoare, pentru a transpune în românește o capod'operă, pe care o admira în așa măsură. De aceea s'a mulțumit cu un rezumat întins, pe care a început să-l publice la 1875, în *Oltenia* lui I. C. Drăgescu. Publicația aceasta a dispărut însă și Alexi a rămas cu manuscrisul în saltar. Dar entuziasmul lui pentru dramă n'a scăzut. În 1886 ține o conferință despre ea la adunarea dela Șomcuta-Mare a Societății pentru Fond de Teatru (conf. publicată în *Familia*, 1886, nr. 35—37). Abia în 1888 reușește însă să-și publice studiul în întregime în *Poșta Română* a lui Teochar Alexi, de unde a fost extras apoi în broșură.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Gh. Bogdan-Duică, *Schiller la Brașov* în *Tribuna*, VI (1889), Nr. 7.

[2]) Victor Motariu, «*Horia*», *tragedie de Ghiță Popp și* «*Wilhelm Tell*» *de Schiller*, în *Codrul Cosminului*, IX (1935), p. 259 și urm.

[3]) Gh. Bogdan-Duică, *Din istoria teatrului român în Brașov, Țara Bârsei*, I (1929), p. 121—122.

Evident că atât A. P. Alexi, cât și urmașii lui ardeleni au fost atrași spre drama lui Schiller nu numai din considerații estetice, ci și politico-sociale. Ei se gândeau să hrănească prin ea dorul după libertate al Românilor de dincoace de Carpați.

ION BREAZU

ECATERINA DVOICENCO, *Viața și opera lui C. Stamati.* Contribuțiuni după izvoare inedite. București, f. a. « Cartea Românească », 167 p., in 8°. (Institutul de Istorie literară și Folclor, condus de D. Caracostea, Nr. 2).

Ca și Ion Barac în Ardeal, Constantin Stamati a îndeplinit în Basarabia rolul de importator de motive literare. Introducând, după împrejurări, pasagii originale, schimbări de locuri și date, Stamati a făcut accesibile compatrioților săi opere alese din literatura universală și, după cum arată studiul Ecaterinei Dvoicenco, mai ales « din literatura rusă contemporană, care tocmai atunci a început să se ridice la înălțimi neașteptate ».

Câteva poezii originale, ivite dintr'o realitate sentimentală, scrise într'un stil popular, ne prezintă la Stamati un temperament poetic real, care se situează demn între scriitorii generației dintre 1820—1840. Bine orientat în cultura europeană, Stamati a părăsit însă prea des viziunea personală, pentru a imita, localiza și tălmăci pe unii scriitori străini. Chiar dacă n'a indicat precis izvorul — procedeu caracteristic epocei lui, — e evidentă totuși la el o conștiință literară prin faptul că enumeră în prefața volumului *Musa românească* (Iași, 1868) pe autorii care l-au preocupat și din care, mărturisește însuși — « am cules câte ceva, ce mi-a părut mai aproape de simțirile Românilor și mai conform cu gustul compatrioților mei ».

Deși n'a avut un simț deosebit pentru estetica limbii românești, alternând între stilul popular și formele curentului latinist, — prin popularizarea la noi a unor teme universale și prin virtuozitatea traducerilor, ca și prin influența asupra unor scriitori de măsura lui Alecsandri, opera sa cerea un studiu mai sistematic și viața lui o mai atentă cercetare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă influența romanticilor francezi a fost lămurită (N. Apostolescu, Ch. Drouhet, G. Bogdan-Duică, N. Iorga), influența lite-

raturii rusești asupra lui Stamati e precizată în monografia Ecaterinei Dvoicenco, care încearcă și o verificare a influențelor descoperite până acum, și uneori găsește izvorul rusesc mult mai apropiat de scrisul lui Stamati decât cel francez (d. ex. poezia « Închisul către un fluture ce intrasă în castelul său », prelucrată după Jukovski).

Schițată anterior, lista traducerilor lui Stamati din literatura rusească se completează prin această monografie, marcându-se totodată linia de pătrundere a literaturii rusești la noi și procesul de asimilare. În sfera aceasta de influență se găsesc scriitorii ruși: Pușkin, Derjavin (*Lauda lui Dumnezeu* e prima traducere a lui Stamati din rusește și debutul său în publicistică), Jukovski (*Fiica lui Decebal*, considerată până acum originală, *Păgânul și fiicele sale*), Gogol, Lermontov, Senkovski, Fonvizin, Crylov, Hemniței. Citatele documentare sunt concludente.

Prin difuzarea literaturii rusești la noi, C. Stamati a dat îndemn spre traduceri și altor scriitori români, precum: Asachi, Donici, Negruzzi.

Monografia Ecaterinei Dvoicenco insistă mult asupra vieții lui C. Stamati, rectificând unele date sau completând biografia după actele inedite, în cea mai mare parte rusești, culese dela urmașii poetului sau din Arhivele Statului din Chișinău, Iași, Cernăuți.

Astfel, stabilește că tatăl poetului, paharnicul Toma Stamati, a fost numai *nepot* de frate al mitropolitului Iacob Stamati al Moldovei; că anul nașterii, după statutul lui personal în limba rusească, alcătuit în 1837, ar fi 1786 — deși alte documente contrazic această dată. Mai găsim în această monografie indicii despre cultura poetului Stamati, relațiile lui cu Pușkin și influența acestuia asupra activității sale literare, istoricul procesului cu Teodor Ciurea, socrul său, pentru moșiile de zestre, precum și contribuții interesante relative la raporturile sale de prietenie cu Costache Conachi și alți scriitori ai timpului. Aduce și interesante note despre preocupările sale filologice și istorice.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ecaterina Dvoicenco dă ca an al morții poetului 1869 (12 Septemvrie), după condica morților din Ocnița (jud. Hotin), unde a stat în ultimii ani ai vieții.

GH. I. BIRIȘ

ARIADNA CAMARIANO, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești*. București, 1935. Ed. « Cartea Românească », 38 p., in 8°. (Inst. de Istorie literară și Folklor, condus de D. Caracostea, Nr. 6).

Câteva însemnări relative la influența poeziei lirice neogrecești asupra primilor noștri poeți: Ienăchiță Văcărescu, Alecu Văcărescu, Iancu Văcărescu și Anton Pann.

Cunoscuta poezie « Amărîtă turturea » a lui Ienăchiță Văcărescu, își are un model în colecția de poezii anonime neogrecești *Efectele amorului*, a lui Atanasie Psalidas, publicată în Viena în 1792.

Cum aceste poezii se copiau și se citeau în saloanele boierești pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, Ienăchiță Văcărescu, imitând poezia populară, i-a adaus două strofe din poezia grecească cu același motiv, traduse — constată A. Camariano — « cu oarecare libertate ». Deci, cele două strofe finale, pe care istoricii literari le considerau originale, reflectând un sentiment personal, sunt rezultatul unei influențe străine. Ariadna Camariano arată convingător că tot o poezie grecească din opera lui Psalidas sau din vreo antologie manuscrisă ce circula prin saloanele boierești, a servit de model lui Văcărescu pentru poezia « Spune inimioară, spune », iar poezia populară pe care se credea că a imitat-o Ienăchiță Văcărescu, ar fi « o formă popularizată după Văcărescu cu ajutorul lăutarilor ».

Anton Pann a cules și el din Psalidas câteva motive pe care le-a transpus în românește.

Erotocritul lui Dionisie Fotino (Viena, 1818) a stat la baza poeziei « Ochilor, ajunge atât » a lui Ienăchiță Văcărescu, a inspirat poezia « În flacăra care mă arz » a lui Alecu Văcărescu, și « Suspinul meu » a lui Iancu Văcărescu.

Pentru înțelegerea începuturilor noastre literare, această broșură aduce reale contribuții.

GH. I. BIRIȘ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NESTOR CAMARIANO, *Primele încercări literare ale lui C. Negruzzi și prototipurile lor grecești*. București, 1935. Ed. « Cartea Românească », 27 p., in 8°. (Institutul de Istorie literară și Folklor, condus de D. Caracostea, Nr. 4).

Pornind dela indicațiile lui Iacob Negruzzi și Eugen Lovinescu, Nestor Camariano găsește că opera din tinerețe a lui C. Negruzzi *Moralicești haractiruri*, păstrată în manuscris, este o traducere fidelă — cu mici prescurtări — a unor capitole din manualul grecesc al lui Dimitrie Darvari: « Îndrumarea sigură în cunoașterea oamenilor », apărut în Viena, 1795. Comparația între texte e lămuritoare.

Povestirea filosofică « Memnon, ou la sagesse humaine », a lui Voltaire, a fost tradusă de C. Negruzzi în 1823. Traducerea s'a păstrat în manuscris. Negruzzi însă n'a făcut traducerea după originalul francez, ci după o traducere grecească. Nestor Camariano a descoperit că Negruzzi a tradus în versuri după versiunea anonimă publicată de Evghenie Vulgaris la Lipsca în 1766.

Utilitatea unor astfel de studii pentru cunoașterea patrimoniului nostru cultural e incontestabilă.

GH. I. BIRIȘ

EUGEN POHONȚU, *Alexandru Alex. Macedonski*. București, f. a. « Institutul de Arte Grafice Bucovina, I. E. Torouțiu », 155 p., in 8°.

Al. Macedonski e cunoscut marelui public mai mult prin opoziția pe care a făcut-o poeziei eminesciene și prin rivalitatea care l-a dus până la gesturi de răutate (cunoscuta epigramă împotriva marelui poet nebun). Puțini sunt cei care au despre Macedonski o părere clădită pe valoarea intrinsecă a operei lui sau pe meritul de a fi deschis perspective de evoluție literaturii române, în plină dominație eminesciană.

Această cunoaștere unilaterală se datorește și lipsei studiilor documentate privitoare la unul dintre nedreptățiții noștri poeți. Monografia lui Eugen Pohonțu nu umple complet acest gol, deși e un pas înaintat în cunoașterea justă a lui Macedonski. Reluarea problemei și rectificările aduse de Pohonțu constitue însă un act de dreptate.

Investigațiile sale merg în multiple direcții: 1) viața, 2) influențele franceze și concepțiile despre artă, 3) valoarea și modernismul operei, 4) influența lui Macedonski asupra generațiilor tinere.

Datele biografice ne ilustrează configurația sufletească a poetului, deși sunt insuficiente pentru fixarea ambianței în care a

BCU Cluj / Central University Library Cluj

trăit și care i-a determinat anumite gesturi și i-a susținut anumite atitudini. Cunoscându-i structura sufletească, ne dăm bine seama de autenticitatea operei sale și ni se lămurește totodată inegalitatea creațiilor lui. Totuși, trăsăturile ereditare și peripețiile vieții acestui temperament exuberant nu au fost urmărite până la ultimele concluzii. Căci, într'adevăr, vieața lui Macedonski, cu toate sacrificiile aduse idealului artistic, e tot atât de elocventă ca și opera sa. Poate că metoda monografică a lui G. Bogdan-Duică i-ar fi putut da autorului utile indicații în acest sens.

Fără îndoială că era necesar capitolul influenței franceze asupra lui Macedonski. În identificarea surselor, E. Pohonțu trebuia să fie mai precis. Se arată că « sugestii de amănunt și compoziție » i-au venit dela Alfred de Musset, V. Hugo, Zola (tehnica naturalistă în nuvele), Baudelaire (preferința pentru sentimentele negative, disolvante și pentru expresia crudă), Maurice Rollinat, A. France, Th. Gautier, Leconte de Lisle, Th. Banville. Nu totdeauna însă apropierile sunt convingătoare.

Simpla înșirare de nume ne indică diversitatea de experiență a acestui suflet, care de multe ori a sacrificat inspirația autentică concepției artistice căreia i se închina.

Am fi dorit mai sistematic studiul operei lui Macedonski, chiar dacă nu se putea « stabili riguros epoca de apogeu ». S'a subliniat îndeajuns linia inovatoare a operei lui Macedonski, fără a se insista destul în caracterizarea creațiilor sale de valoare.

E bine pus în lumină meritul lui Macedonski în crearea sensibilității artistice moderne și mai ales în utilizarea procedeelor expresive moderne (116—124). Prin schițarea mișcării dela *Literatorul* s'a fixat sfera de influență a lui Macedonski. Acestui capitol trebuia să i se dea mai mare importanță — cum era necesară și bibliografia scrierilor lui și despre Macedonski.

Mărturisirea din introducere că a trebuit să sacrifice « compoziția și stilul interesului de documentare » nu scuză întrebuințarea unor cuvinte ca « frenaj » și « debușare », sau stilul gongoric dela început: « [Eminescu] A răsărit din resursele sufletești ale acestui neam ca un imens focar de căldură, în care și-au muiat de și-au dogorit aripile creatoare ca să se înfrățiască cu dânsul, mulți din poeții timpului; a răsărit ca un imens focar de lumină, încât și

BCU Cluj / Central University Library Cluj

astăzi, orbiți de lumina lui, stăm nedumeriți cu ochii țintă spre ametitoarea lui strălucire, nu putem privi pe de lături, ca să descifrăm cu răgaz sateliți și aștri mai puțin pătrunzători, dar totuși aștri » (p. 10). Și am mai putea cita.

Lucrarea e o încercare utilă de a determina poziția lui Macedonski în evoluția noastră literară și de a da o mai justă apreciere acestui poet « ce merită, în lumina verificărilor reluate, altă soartă decât aceea ce i s'a creat ».

GH. I. BIRIȘ

DAN SMÂNTÂNESCU, *Mișcarea sămănătoristă.* Studiu istoric-literar Cu o prefață de N. Iorga. București, 1933, Tip., « Bucovina », 79 p., in 8°.

Deși avem promisiunea că această monografie va fi urmată de o « bibliografie analitică mult mai amplă asupra Sămănătorului » — câteva considerații asupra acestei introduceri istorice sunt necesare, tocmai pentru a preveni eșecul acestei bune intenții.

Revistele determinatoare de curente literare la noi își așteaptă încă monografiile. Dar pare că mult mai necesar ar fi (având suficient orizont pentru o privire de ansamblu și o justă apreciere) un studiu complet asupra *mișcării sămănătoriste*, cu atât de important rol în evoluția culturii noastre. Monografia lui Dan Smântânescu nu rezolvă această lacună. Și aceasta din motivul că, voind a fi « omagiul celei mai tinere generații de intelectuali, celui mai mare cărturar al neamului nostru » (din prilejul jubileului de 60 de ani) — a părăsit prea des perspectiva de totalitate a mișcării, pentru a releva cu elan admirativ (și din această cauză va avea de suferit mult stilul lucrării) activitatea lui N. Iorga.

Deși ea este — recunoaștem — « cea mai expresivă și prin ea se explică întreg caracterul mișcării », am fi așteptat dela o monografie, o mai amplă informație referitoare la complexitatea mișcării și o mai riguroasă atitudine critică. Căci adeziunea la principiile unei mișcări aduce o limitare a libertății de prezentare și o anumită angajare în susținerea argumentelor.

Împrejurările culturale care au prilejuit apariția Sămănătorului sunt sumar schițate și fără un aparat științific care să dea cuvintelor

BCU Cluj / Central University Library Cluj

autoritatea cercetării directe. Apoi, ivite din aceleași realități istorice, aici ar fi trebuit să avem arătate raporturile *Sămănătorului* cu revistele fixate în aceeași sferă ideologică: *Luceafărul*, *Făt-Frumos*, *Junimea literară*.

Istoricul revistei e scris fără spirit științific, cu neglijențe (de ex. Zaharia Bârsan e amintit de două ori ca debutând la Sămănătorul), caracterizările sunt neautentice (p. 8, caracterizarea lui Al. Vlahuță), iar generalizările sunt vagi și retorice: « Un vânt nou, regenerator, adie, o adevărată « primăvară literară » vine să fertilizeze tărâmurile înghețate ale literaturii românești » (p. 16). Totuși acest capitol poate fi utilizat cu folos.

Formularea imprecisă, diluată în pitoresc, înlocuește informația exactă, care să te dispenseze de cercetarea personală a faptului. Capitolul *Scopul și mijloacele de luptă* e compromis de această metodă. Scopul revistei și programul inițial e rezumat în astfel de fraze: « Sămănătorul a plecat la drum călăuzit de *lumina* care iradia din viața poporului nostru și care plutea în atmosferă în așteptarea unui providențial reflector, ca să-i prindă razele și să le reverse într'un debit uriaș, cuprinzător al tuturor orizonturilor românești » (p. 31). Nu găsim acea dominare a materialului, care să-l coordoneze simetric.

E fugitiv schițată *critica sămănătoristă* și reacțiunea împotriva curentului sămănătorist. Citatele abundă (numai volumul « Subt trei regi » e de 7 ori citat în cursul lucrării), iar N. Iorga poartă povara celor mai entusiaste epitete (p. 42, 43, 44), care, însă, îl privează de o justă și sobră caracterizare, demnă de omul care a cerut « adevăr în inspirația poetului, adevăr în munca răbdătoare a învățatului, adevăr în avântul către înălțimi al cugetătorului, adevăr în iubirea de neam a luptătorului politic ». (Schimbări în spiritul public, « Sămănătorul », II, 645).

Alături de câteva capitole de proporțiile unor articole de ziar (cap. V, VII, VIII), *influența Sămănătorului și noile curente inspirate de el* trebuia urmărită pe larg, cu sever discernământ, însemnând fidel notele diferențiale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Numai printr'o reprobabilă deviere dela linia obiectivității mai putea fi susținută afirmația lui D. Tomescu că « suntem și astăzi, ca și acum douăzeci de ani, în plină mișcare sămănătoristă ».

Dacă am insistat asupra acestei lucrări, e tocmai pentru a sublinia importanța care trebue să se acorde unui astfel de subiect. Revistele cu rol hotărîtor în cultura noastră merită toată atenția, dar monografiile care se ocupă de ele (pentru a suplini cercetarea colecțiilor lor, rare) trebue să aducă toate informațiile oferite de revistă și să fie rezumative pentru studiile care s'au scris despre același subiect. În acest câmp de amănunte, și pentru a domina pitorescul vremilor de luptă, însă, e indispensabilă o poziție critică.

GH. I. BIRIȘ

ERNST GAMILLSCHEG. *Vom Leben und Wirken der Romanen.* (Sammlung von Vorträgen, die im Romanischen Seminar der Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin gehalten wurden) II. *Rumänische Reihe.* Heft 1—6 (Winter 1932—33) Jena und Leipzig, Verlag von Wilhelm Gronau, 1933.

După cum ne spune E. G. în prefață, scopul acestor conferințe este lărgirea cercului de cunoștințe al studențimii germane și mai ales cunoașterea felului cum este privită și judecată viața spirituală a celorlalte neamuri de către înșiși reprezentanții autorizați ai acestor popoare. Nu încape în sfera acestor preocupări de cunoaștere reciprocă nici obișnuita propagandă culturală, nici politica.

D-l Ernst Gamillscheg a avut o bună inspirație să organizeze acest ciclu de conferințe, menite să contribue la înțelegerea justă a dorințelor și aspirațiilor noastre.

Intâia conferință e a d-lui profesor N. Iorga: *Rumänische Seele.* Ni se schițează într'un mod magistral însușirile sufletului popular. (« Die Volksseele ist ein elementares, beinahe mystisches Ding »). Cu competența istoricului adânc cunoscător ne zugrăvește d-l N. Iorga modul cum s'a plămădit, în cursul veacurilor, sufletul țăranului român: înzestrat cu simț ales pentru frumos, stăpânit de moderațiune și bunăcuviință, luminat de înțelepciune și întărit de credință. Poeții și scriitorii români numai atunci au izbutit să creeze opere literare de valoare reală, când s'au adăpat la izvorul proaspăt și limpede al cuvântului și sufletului popular.

Celelalte conferințe, adunate în acest mănunchiu sunt următoarele: 1. *Das internationale Statut Rumäniens und seine geschichtlichen Voraussetzungen* de ministrul nostru plenipotențiar, d-l N. Petrescu-

Comnen. 2. *Rück- und Ausblick in die Geschichte Rumäniens* de prof. Ion I. Nistor dela Cernăuți. 3. *Die moderne rumänische Literatur* de d-l Petru Ilcuș, atașat de presă. 4. *Alter und Bedeutung der Rumänischen Bauernkunst* de d-l prof. Alex. Tzigara-Samurcaș, directorul Muzeului Național din București.

Primele două privesc propășirea neamului nostru din punct de vedere istoric, în a treia aflăm un rezumat incomplet al literaturii noastre moderne. Interesantă și instructivă e expunerea celui din urmă, privitoare la arta țăranului român, care are un simț înăscut pentru frumos, moștenit în cursul veacurilor dela străvechii locuitori ai acestor plaiuri.

Cea mai prețioasă contribuție pentru cunoașterea procesului de formare a sufletului românesc, sub diferitele sale aspecte, ținând cont de înrâurirea venită din izvor german, este fără îndoială conferința d-lui prof. Sextil Pușcariu: *Deutsche Kultureinflüsse auf das Rumänische Volk.*

Românii, după ce au ajuns la o conștiință națională, rămaseră multă vreme în sfera culturii bizantine. Ca păstrători ai ortodoxismului deveniră chiar exponenții acestei culturi. Mai ales plastica și pictura murală bizantină află la noi un adăpost și un cult statornic. Tradiția orientală se mai cultivă și pe teren arhitectonic. Poezia populară și mai ales arta decorativă, izvorând din motive orientale dar îmbogățită cu elemente proprii, ajunse la o înaltă înflorire. În timp ce popoarele romanice din Apus se desvoltă sub influența binefăcătoare a Renașterii, Românii rămân și pe mai departe dincolo de pragul culturii moderne europene. Când însfârșit ajung să se adape și ei la acest izvor, mijlocitorii sunt, între alții, și Germanii. Conferențiarul subliniază că lutheranii sași din Ardealul veacului al XVI-lea au fost aceia cari au dat imboldul pentru introducerea limbii române în biserică; tot contactul cu literatura și cultura germană a creat atmosfera necesară pentru renașterea latinistă, în veacul al XVIII-lea. Oricât de românească a fost această renaștere în fond, ea a fost răspândită prin mijloace și forme specific germane. În sfârșit în veacul al XIX-lea își exercită romantismul german influența sa binefăcătoare asupra manifestărilor de artă și literatură românească. D-l prof. Sextil Pușcariu documentează pas de pas înrâurirea culturii germane asupra noastră arătând cât de adânci au fost urmele ce le-a săpat

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ideologia acestei culturi asupra formării unor personalități ca M. Kogălniceanu, Titu Maiorescu și Mihai Eminescu. Și dintre scriitorii români actuali cei mai temeinici și mai fecunzi sunt cei cari s'au cultivat în școala germană, ca de ex. filosoful și poetul Lucian Blaga. În pictura românească influența germană a fost mai puțin roditoare decât cea franceză. În schimb se resimte o puternică și binefăcătoare înrâurire în muzică. Astfel cei mai profunzi muzicieni ai noștri au devenit aceia care s'au desvoltat în mediul german, la școala muzicală germană: Ardeleanul George Dima, Bucovineanul Eusebiu Mandicevschi și celebrul Dimitrie Popovici-Bayreuth.

Pentru aceste daruri primite trebue să le fim recunoscători Germanilor. Veni-va timpul, când neamul românesc își va achita datoria, punându-și propriile-i contribuții artistice și literare în serviciul culturii generale.

ION GHERGHEL

ALF LOMBARD, *La prononciation du roumain*. Uppsala, A.-B. Lundequistska bokhandeln, 1935. (Mémoires de la Société de Linguistique d'Upsal 1934—1936. Extrait de Uppsala universitets årsskrift 1936).

Autorul ne-a dat un studiu de fonetică descriptivă asupra pronunțării limbii românești așa cum e vorbită de bucureștenii culți cari caută să evite regionalismele, mahalagismele și arhaismele.

Materialul prelucrat a fost adunat în cursul lunei Decemvrie 1934 dela un singur « subiect », un student al facultății de litere, membru al unei distinse familii bucureștene, care s'a născut, a fost crescut și și-a făcut studiile în Capitală.

Metoda de « a ancheta » a lui A. Lombard este asemănătoare cu aceea a diferitelor atlase linguistice romanice: un singur « subiect » pentru o localitate și notație fonetică « impresionistă ». Firește graiul descris în felul acesta nu va reda — și nu poate reda — pronunțarea tuturor Bucureștenilor culți, ci — precum spune însuși autorul — reprezintă, în cele mai multe cazuri, « o majoritate », (p. 4).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mulțumită lui A. Lombard avem, în sfârșit, întâiul studiu complet asupra pronunțării românești « literare », pentru care trebue să-i fim recunoscători nu numai fiindcă ușurează cercetătorilor străini învățarea limbii noastre, ci și pentrucă oferă linguiștilor autohtoni

o sumedenie de observații juste asupra naturii fenomenelor românești.

Autorul a dat dovadă nu numai că e familiarizat cu metodele foneticei atât de magistral mânuite și de alți compatrioți ai săi (de ex. Olaf Broch), ci și că posedă o ureche excelentă.

Din mulțimea lucrurilor bine auzite să aduc câteva exemple: În africatele *č* (= *ţş*), *ǧ* (= *dž*) (p. 10—11), ca și înainte de *i* final (de ex. *urși*) și chiar înaintea unui *i* obicinuit (de ex. *mașină*), *ş* și *j* (= *ž*) au o nuanță muiată. Același *ş* muiat se găsește și la începutul grupului *-sce-* în cuvinte ca *scenă* (p. 10). Țin să observ că, în cursul anchetelor noastre pentru Atlasul Linguistic al României, atât colegul Sever Pop cât și eu am notat, mai cu seamă în Muntenia și Sudul Ardealului, astfel de *ş* și *j* muiați. În transcrierea ALR-ului *ş'*, *j'*, sau *ş* (*ŝ*), *j* (*ẑ*) [1]) sau chiar *ŝ*, *ẑ*.

A fost bine prinsă natura nazalei din cuvinte ca *unchiu* (p. 12), precum și a nazalelor inițiale silabice în cuvinte ca *împung*, *învoi*, *întreg*, *închin*, *încap* (p. 13).

E reușit și pasajul despre «*i* devocalizat asilabic» adecă *i* final redus afonic, de ex. *lupi* (p. 16—17).

E just ceea ce spune autorul despre natura vocalelor *ă* și *î:* nu sunt *u* și *o* fără rotunjirea buzelor (p. 25).

Foarte reușite sunt pasajele în care tratează diftongii *ea*, *oa*, *eo* și «devocalizarea» — mai cu seamă finală — a consonantelor și vocalelor (p. 28—31 și 37—42).

Și acum câteva observații: În *Pecica* (p. 40) *i* este numai grafic ca în *obicinuit*. Localnicii pronunță numele acestei comune *Peșca* (cf. *obișnuit*).

Pronunțarea *fior* (monosilabic) și *viață* (disilabic) (p. 15 și 58) pare ciudată. Totuși în cursul anchetelor mele pentru ALR mi s'a întâmplat adeseori ca în cazuri de acestea să fiu nedumerit dacă auzeam două silabe *-i-o-*, *-i-a-* sau numai o silabă *-i̯o-*, *-i̯a-*.

Autorul numește semivocală (p. 16) pe *i* final redus afonic (de ex. *lupi*). Îl și notează *i̯* cu semnul afonizării dedesupt. Eu cred că

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) În manuscris cele două litere au fost una deasupra alteia, adecă *ŝ* deasupra lui *ş* și *ẑ* deasupra lui *j*, pentru a arăta sunetele intermediare între *ş* și *ŝ* și *j* și *ẑ*. Prin *ŝ* și *ẑ* am notat fricativele moldovenești din cuvinte ca *ŝer* și *ẑer* (*cer*, *ger*).

numele de semivocală nu se potrivește acestui fonem. Semivocala este între vocalele unui diftong cea care formează elementul consonantic al diftongului, deci care e mai scurtă și nu poate purta accentul. Câte un *i̯* semivocală avem în diftongii *ai̯* și *i̯a*. În *lupi* însă *i* final e cu totul de altă natură. De altfel însuși autorul zice că *i* final afonic din cuvântul *cai* și cel din cuvântul *lupi* aparțin la două categorii deosebite (p. 18). *I* final din *lupi* e mai puțin decât o semivocală.

Nu cred că, în pronunțarea mea *-p* din *lupi*, *popi* [1]) ar fi mai muiat decât în pronunțarea bucureșteană. Nu este exact că « atingerea buzei inferioare cu buza superioară și ridicarea limbei la palat sunt simultane » (p. 18). O spune doar însuși A. L. în câteva rânduri mai sus că ridicarea maximă o atinge limba chiar în momentul exploziei lui *p*. Prin urmare numai explozia lui *p* e muiată. Ca să fie *p* pe de-a 'ntregul muiat, ridicarea maximă a limbei ar fi trebuit să înceapă în momentul când a început ocluziunea și să dureze până la explozia lui *p*.

În cazuri ca «...șarpelui îmmuiară...» (p. 50 și p. 68, fraza 10) și «...să suflu și eu în voe...» (p. 50 și p. 68, fraza 11), e adevărat că *î* al prepoziției *în* sau al prefixului verbal *în-* (*îm-*) dispare (autorul în transcrierea fonetică nu notează nimic în locul lui *î*). Însă, în locul acestui *î*, semivocala precedentă se desvoltă în vocală silabică. Cele două fragmente de frază de mai sus nu le-aș fi notat fonetic «...șarpelui mmuiară...» și «...să suflu și i̯eu̯ m voi̯e...» cum face A. L. (p. 68, frazele 10 și 11) [2]), ci «...șarpelui i mmuiară...» și «...să suflu și i̯eu̯ u m voi̯e...».

Ar fi interesant de comparat graiul bucureștean notat de A. L. cu cel notat, pentru ALR, de Sever Pop în mahalalele Bucureștilor sau de mine în împrejurimile Capitalei. S'ar constata că « martorul » lui A. L. nu vorbește un graiu bucureștean, ba chiar nici muntean. Astfel zice *de unde*, *dela*, *decât*, *de d̯easupra*, *desface*, *d̯eodată*, *pe* (p. 68—72), în loc de formele obicinuite la București (și în general în Muntenia): *dă unde*, *dăla*, *dăcît*, *dă d'asupra*, *dăsface*, *d'odată*, *pă*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) E. Petrovici, « *Le pseudo i final du roumain* » (Bulletin linguistique p. p. A. Rosetti II, p. 86—97).

[2]) Fac abstracție de nazalitatea vocalelor și de natura nazalei prepoziției *în* (*... în voe*).

Zice *cântau, țineau* (p. 65), nu (ei) *cânta*, (ei) *ținea*. Zice *aud* (p. 74, nota 22), *cred* (p. 75, nota 36), *văd* (p. 74, nota 20 și p. 75, nota 38), nu *auz*, *crez*, *văz*. În general « subiectul » lui A. L. a vorbit o limbă « literară », cu o pronunțare adeseori influențată de grafie. De ex. pronumele reflexiv îl pronunță numai arareori *să;* de obiceiu zice *se* (p. 57 și 74, nota 7). De asemenea câteodată pronunță *meu̯, mei̯*, mai des *mieu̯, miei̯* (p. 57). Zice *sânt, sântem*, dar și *sunt, suntem* (p. 66 și 74 nota 10). Tot ca o influență a formei scrise trebue considerată și pronunțarea, în unele cazuri, a lui *-l* al articolului. Ce este atunci specific muntean în pronunțarea « subiectului » lui A. L.? Poate numai nuanța muiată a lui *ș, j* amintită mai sus; forme ca *îngrașe, grije* (în loc de *îngrașă, grijă*) datorite tocmai caracterului muiat al lui *ș* și *j* care palatizează pe *ă* următor; și formele *câine, mâine, pâine, mâini*.

E. PETROVICI

Th. Capidan, *Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais*. Extras din *Revue internationale des Études Balcaniques*, Beograd, 1934, anul I, tom. I, p. 211—231.

Autorul studiază, cu multă bogăție de material, *Jocul cu arșice* la Slavii din Peninsula Balcanică (Sârbi și Bulgari), la Greci, la Albanezi și la Aromâni, semnalând, pentru lămurirea terminologiei și jocurile dela Dacoromâni: *De-a arșicele*, jocul în *Beiu-bun*, *Jocul în Armean*, *Jocul în armășie* și corespondentele acestora la popoarele amintite.

Jocurile de copii, cărora nu li s'a dat destulă atenție și care merită studii comparative în deosebi în regiunile acestea sud-estice ale Europei, prezintă, prin răspândirea lor geografică, nouă probleme de apropiere și de comunitate între popoarele Peninsulei Balcanice. După ce autorul constată asemănarea acestora cu cele care sunt semnalate în Grecia antică, e nevoit să recunoască (având în vedere și asemănările de limbă, folklor, etnografie, etc.) o influență reciprocă, deși, foarte des, jocurile de copii pot avea și o origine individuală (p. 229). Împrejurarea că asemenea joc și altele cu o înrudire evidentă, apar și la alte popoare din Europa și din Asia, face pe d-l C. să admită cu drept cuvânt *poligeneza* acestor jocuri. Ele apar « peste tot unde a fost un început de viață

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pastorală » (p. 229). Cu toată această poligeneză, popoarele din Balcani au exercitat influențe unul asupra altuia prin viața comună pe care au avut-o în cursul secolelor.

Dintre etimologiile date de autor menționăm numai pe cele care privesc cuvinte românești (aromâne și dacoromâne): *aş̦ic* (*iş̦ic*, *miş̦ic*) « arșic » < turc. *ašik*; *ipŭ* (*nipŭ* « arșicul cu care se lovesc celelalte » < gr. *ἵππος; văsil'ă* (*vâsil'e văsil'e*, *văsil'eŭ* cu pl. *văsil'adz* și *vâsil'adz*) « arșicul care lovește » și « rege » < gr. pop. *βασιλιάς* (pentru *βασιλέας*); *vâșcl'e* [1]) (*vâșcl'e*; în Epir *vâsl'e*) < gr. *βασιλεύς* (> *văsl'e* > *văsl'ă* > *vâșcl'e*); *cuñacŭ* « arșicul care lovește » < sl. *konjak* < *konj* « cal »; *psáltu* (*saltu*) < gr. *ψάλτος* « cântăreț (de biserică) »; *alumă* (*amumă*), probabil din grecește; *amádi* 'idem' (*máde*, *mádi*) variantă formală pentru *asmáda* (*amáda*) « lespede mică, netedă și subțire cu care se joacă copii », probabil dintr'o formă greacă *ἀσμάδα* pe care autorul n'o poate atesta; *cócan* 'idem' pentru *cócal* < m. gr. *κόκκαλος*. După felul lor (« calitatea » lor), arșicele la Aromâni se numesc: *beáli* « de coloare deschisă » < sl. *bĕlŭ*; *anyiličoase* « lucitoare » < m. gr. *γιαλί; eárči* « cele mai mici și cele mai frumoase » < sl. *jare*, dimin. *jarče* 'haedus'; *arâñoáse* « râioase », derivat dela *arâñe* « râie »; *čingânoase* [2]) (pt. *tsingânoase*), cu *ts* > *č* probabil subt infl. turc. pop. *čing'ene* « țigan ».—Din terminologia dacoromână: *aş̦ic* < turc. *ašik*; *arş̦ic* < sârb. *aršik*. — Din terminologia diverselor fețe ale arșicelor autorul stabilește etimologia următoarelor cuvinte aromâne: *čurlă* < gr. *κύριλλος; ohtu* < gr. mod. *ὄχθος; alák'i* (*lak'i*) < gr. *ἀυλάκι; cazáca* < turc. *kazak* (cf. la Weigand, *op. cit.*, II, p. 283, forma *zacă*).

Stabilirea originii diferiților termeni ai acestui joc permite autorului să constate o influență turcească recentă, exercitată mai ales

---

[1]) Per. Papahagi, *Graie Aromâne* (An. Ac. Rom., Secț. Lit., Ser. II, Tom. XXVII, Nr. 1777): *Nu ne ağucăm cu vâșcl'adzl'i* « nu glumim »; *Tine ţ̦i-o-aţ̦i, că ne-ağucăm cu vâșcl'adzl'i* « Tu crezi că ne jucăm cu arșicele, că nu e vorba de lucru serios »; *Ninga te-ağoţ̦i cu vâșcl'adzl'i* « Încă te joci cu arșicele », adică: « ești necopt la minte, ești copil încă, ești om neserios ».

[2]) Acest cuvânt ne amintește jocul cu arșice dela Dacoromâni, numit *Țigăneasca*, descris de T. Pamfile, în *Jocuri de copii*, adunate din satul Țepu (Tecuciu), An. Ac. Rom., Secț. Lit., Seria II, Tom. XXIX, Secț. Lit., București, 1907, p. 47—48.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

la Dacoromâni, la Slavi și la Albanezi; Slavii la rândul lor au influențat pe Aromânii din Macedonia, cu cari locuesc în imediată vecinătate; Dacoromânii au influențat pe Sașii din Transilvania al căror joc principal se numește « Kapraspiel », după arșicele numite românește și *capre* (p. 230).

Rezultatele la care ajunge d-l C. prin acest studiu ne silesc să nu fim prea categorici în studiul influenței lexicale vechi grecești în dialectul aromân, părere susținută de altfel și de autor în lucrarea *Aromânii* [1]) și, în parte, și de S. Pușcariu, în recensia făcută lucrării lui Kr. Sandfeld: *Linguistique balcanique* (Paris, 1930) [2]).

Cuvintele *văşcl'e*, *ipŭ* și *čurlă* « *oferă dovada cea mai evidentă* » despre existența unei « *influențe în viața pastorală a Aromânilor* » (p. 230). Evoluția sunetelor grecești (în deosebi a lui *κυ* > arom. *ču*) ne arată, după cum remarcă autorul (p. 220, n. 19), că gr. *κύριλλος*, pentru ca să devină în aromână *čúrlă*, a trebuit să fie împrumutat până în sec. al XI-lea, căci începând cu acest secol gr. *υ* nu mai avea rostirea veche, ci devenea *ι*, *ει*, *η* (p. 220, n. 19). Din această împrejurare, apoi din păstrarea gr. *ἵππος* în arom. *ipŭ* (în greaca modernă, cu senul de « cal » a fost înlocuit prin *ἄλλογον;* la autor, p. 215), precum și din prezența în aromână a lui *văsil'ă* (*vâsil'e*, etc.), « rege », termen nou intrat din greaca populară (p. 215), trebue să considerăm cuvintele aromânești *vâșcle*, *ipŭ* și *čurlă* ca intrate în dialect *înainte de secolul al X-lea.*

[1]) Th. Capidan, *Aromânii, Dialectul aromân*, Academia Română, Studii și Cercetări, XX, București, 1932. La pag. 144—145 autorul susține că « din studiul paleontologic al elementului grecesc în dialectul aromân rezultă... că, în epoca decisivă pentru închiegarea graiului românesc din Sud, Aromânii n'au fost prea atinși de influența greacă. Din cercetările mele în acest domeniu, reiese că vechea influență greacă pentru dialectul aromân se arată foarte redusă, iar, în comparație cu aceeași influență din limba albaneză, apare aproape inexistentă ». La pag. 163: « În ce privește pe Aromâni, lipsa vechiului element grecesc din graiul lor, în măsura arătată, ne dă dovada cea mai sigură despre faptul că, oricând s'ar fi coborît în sudul Peninsulei Balcanice, în primele veacuri după era creștină, ei, în marea lor majoritate, au locuit departe de Greci ».

[2]) S. Pușcariu, în *DR.*, VII, p. 494, se gândește la epoca anterioară coborîrii Aromânilor în nordul Greciei: « Influența grecească asupra popoarelor de alt neam dela Nord, în epoca veche, nu pare a fi fost mare, dacă facem abstracție de orașele comerciale maritime, cu colonii grecești ».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă acele « enclave romane », susținute mai ales prin argumente toponimice de Th. Capidan (*Aromânii*, p. 27—30) au putut resista în zonă de influență grecească fără să fie grecizate, atunci cuvintele amintite ar fi putut fi împrumutate în primele veacuri ale epocei bizantine, când se făcea amestecul elementului băștinaș (roman) din Sud cu elementul roman care cobora din Nordul Peninsulei.

Autorul, prin acest interesant studiu, contribue în mare măsură la punerea într'o lumină nouă a întregii probleme a elementului grecesc din dialectul aromân.

SEVER POP

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PE MARGINEA CĂRŢILOR

V

În timpul din urmă au apărut câteva scrieri importante cu privire la **începuturile poporului român,** de care ne vom ocupa mai pe larg.

Avem înainte de toate opera de sinteză a lui CONSTANTIN C. GIURESCU, *Istoria Românilor*, vol. I. *Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun* (1432), București, 1935. « Fundațiunea pentru literatură și artă Regele Carol II » nu-și putea începe mai potrivit Biblioteca ei enciclopedică decât cu această operă scrisă pe înțelesul tuturor de un învățat pregătit, la curent cu ultimele cercetări istorice și, în același timp, un scriitor îngrijit. 137 de figuri în text, alese cu îngrijire, și 7 hărți afară din text îmbogățesc această lucrare metodică pe care orice om cult o poate ceti cu plăcere și cu folos. Expunerea limpede, privirea largă neturburată de amănunte prisositoare, evitarea tonului supărător de polemică și aportul personal al autorului ridică valoarea cărții. O bibliografie destul de bogată, la sfârșitul capitolelor, înlocuește notele din subsol (care îți abat atențiunea dela esențial); încât cercetătorul găsește mijloacele pentru o documentare mai precisă când o problemă îl interesează în deosebi. Această bibliografie ar fi câștigat — fără prea multă pierdere de spațiu — dacă G. ar fi completat-o, în deosebi pentru neistorici, cu scurte indicații analitice și critice, arătând și măsura în care au fost utilizate de însuși autorul izvoarele citate pentru fiecare chestiune atinsă în corpul capitolului pe care-l încheie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cartea începe cu o expunere luminoasă și foarte folositoare pentru înțelegerea cadrului în care s'au petrecut evenimentele istorice, despre pământul românesc (1—15). După o scurtă privire asupra epocei preistorice (16—28), urmează cele trei mari capitole despre Traci, Daci sau Geți (29—44), despre istoria politică a acestora din urmă până la Decebal (45—74) și despre civilizația și cultura Dacilor (75—100).

Dacia Traiană subt Romani se bucură de asemenea de o expunere largă (p. 101—176), insistându-se asupra punctelor pe care istoria antică le cunoaște mai bine: felul de colonizare, organizarea administrativă și militară, orașele, colegiile și opera de civilizație, cu drumurile și construcțiile ei.

Urmează epoca năvălirilor, începând cu neamurile germanice și Sarmații (p. 177—183) și continuând cu Hunii (p. 188—192), Gepizii și Avarii (p. 203—209), Slavii (p. 210—249), Bulgarii (p. 250 până la 259), Ungurii (p. 260—278 și 321—329), Pecenegii și Cumanii (p. 279—308 și 309—320) și sfârșind cu Tătarii (p. 330—336). În acest tablou al impetuoaselor mișcări de populații străine, e intercalat capitolul despre creștinarea Dacoromânilor (p. 193—202) și o scurtă privire (p. 288—308) despre Românii din Peninsula Balcanică.

Trecând la epoca întâielor organizații politice, Giurescu, arată, din analiza amănunțită a diplomei Ioaniților, cum se înfățișa Muntenia în 1247 (p. 337—343), explică întemeierea Țării Românești (p. 344—364) și vorbește de domniile lui Nicolae Alexandru Voievod (p. 365—371), spre a trece la întemeierea Moldovei (p. 372 până la 383) și la domnia lui Latco Voievod (p. 384—390). Urmează apoi, cu foarte bune caracterizări, domniile lui Vlaicu-Vodă (p. 391 până la 406), Radu I și Dan I (p. 407—421), Mușatinii (p. 422—432), Roman Voievod (p. 433—435), Ștefan I și Iuga (p. 440—449). Lucrarea se sfârșește cu cei doi domni mari în cele două principate, Mircea cel Bătrân (p. 450—479) și Alexandru cel Bun (p. 480—511).

Din înșirarea acestor capitole se vede care sunt epocele și evenimentele istorice cărora autorul le atribue cea mai mare importanță. Două lucruri ne bat cu deosebire la ochi. Extinderea pe aproape o sută de pagini — a șasea parte din volumul întreg — a capitolelor dedicate strămoșilor noștri Daci e în consonanță cu convingerea lui

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Giurescu că istoria noastră nu începe cu cuceririle romane. Cu drept cuvânt el urmărește trecutul pământului românesc până în epoca preistorică și utilizând lucrările mai nouă, cu deosebire ale lui Pârvan și ale distinșilor lui elevi, încearcă pentru întâia oară să dea o privire sintetică asupra Dacilor, al căror sânge continuă să curgă în vinele noastre și a căror fire n'a putut-o modifica prea mult amestecul cu sângele importat roman. « Dacii alcătuesc baza etnică a poporului nostru », accentuează el (p. 96). Pe de altă parte cele douăzeci de pagini dedicate Românilor transdanubieni sunt într'o disproporție bătătoare la ochi cu expunerea largă și amănunțită privitoare la Românii din stânga Dunării și în contrazicere cu principiul enunțat în prefață: « Am căutat să înfățișez desvoltarea istorică a *întregului popor românesc, de pretutindeni*... nu numai pe Românii din stânga Dunării, din vechea Dacie, dar și pe aceia din dreapta ei, din Peninsula Balcanică » (p. VII). Adevărat că Giurescu continuă: « Evident, centrul de greutate cade asupra celor dintâi și anume asupra celor cari au reușit să alcătuiască formațiuni politice, să aibă *o vieață de stat*. Fiindcă statul este mijlocul cel mai perfect din câte cunoaște omenirea spre a asigura desvoltarea liberă a unui popor » (*ibid.*). Mi se pare că, în cazul acesta, autorul trebuia să-și intituleze cartea: Istoria R o m â n i e i, nu a R o m â n i l o r.

În Sudul Dunării nu numai că trăiește și trăia o parte însemnată a neamului nostru, de care chiar tradiția întemeiată de marii noștri cronicari și continuată de istoricii epocei latiniste ținea seamă, dar însăși întâia mențiune istorică, actul de naștere al nostru, e din această regiune, unde stăpânea odinioară marele popor al Tracilor, de același neam cu Dacii, și unde vieața și civilizația romană a început mai de vreme și a încetat mai târziu decât în Dacia Traiană. Cucerirea Peninsulei Balcanice însemna pentru Roma drumul asigurat spre Asia Mică, de care o legau atâtea interese; regiunile din Nordul Dunării prezentau pentru ea mai puțin interes și cucerirea lor însemna o expansiune mai mult spre asigurarea provinciilor din Sudul râului.

Linguiștii au arătat că nașterea limbii române nu e imaginabilă decât admițând că cel puțin o parte din strămoșii noștri locuia în dreapta Dunării. Istoricii, atât de săraci în atestări documentare

sunt nevoiți să țină seama de achizițiile sigure aduse de științele auxiliare, între care linguistica este cea mai importantă. Pentru noi, cei ce urmărim începuturile limbii, raporturile Românilor cu Albanezii sunt un element primordial, din care avem posibilitatea să tragem deducții din cele mai importante asupra locurilor ocupate de strămoșii noștri; în cartea lui Giurescu, unde se vorbește atât de mult despre Goți, Gepizi, Bulgari, Cumani, Pecenegi, Tătari, etc. — trecători prin ținuturile noastre, aproape fără să lase urme în limbă — Albanezii, cu cari am avut o conviețuire îndelungată și strânsă, abia sunt pomeniți în treacăt, odată, la p. 97, iar bibliografia capitolului despre Românii Balcanici nu cuprinde niciuna din monografiile — indispensabile și pentru istorici — despre Aromâni, Megleniți și Istroromâni, pe cari linguiștii dela Cluj le-au publicat în anii din urmă în « Studiile și cercetările » tipărite de Academia Română.

Dar mi se pare că și din punct de vedere principiar, atitudinea pe care o ia Giurescu c a i s t o r i c, în prefața sa, nu este pe deplin îndreptățită. Căci dacă interesul istoricului ar începe abia în momentul când neamul de care se ocupă izbutește să aibă o viață de stat organizat, atunci ar avea dreptate cei ce susțin — precum a făcut-o de curând profesorul P. Skok — că între toate popoarele din Sud-Estul Europei, numai noi Românii suntem f ă r ă i s t o r i e, fiindcă în cursul aproape întregului ev mediu n'am fost stăpâni pe o țară a noastră.

Astăzi, în epoca eroului necunoscut, spre maiestoasa boltă a domului dela Invalizi își îndreaptă pașii mai mult călătorii preocupați să nu scape nevăzut niciunul din monumentele Parisului însemnate cu două steluțe în « ghidul albastru »; în schimb jerbele de flori ale pelerinilor duc simpatia și recunoștința lumii subt Arcul de Triumf, unde o candelă veșnic aprinsă străjuește la căpătâiul unui anonim. Se cuvine deci ca măcar noi Românii să aducem tot prinosul de recunoștință seriei lungi de nenumărați mucenici neamintiți de cronicari și istoriografi, dar înfipți cu toate rădăcinile lor în pământul din care avea să iasă România actuală.

Între streini și așa sunt atât de puțini cei care ne judecă just. Iată de pildă cea mai recentă părere, a lui LEONARDO OLSCHI (*Struttura spirituale e linguistica del mondo neolatino*, Bari, 1935, p. 32—33). Pentru

el suntem un « popolo povero » « privo di energie spirituali intrinseche », iar limba noastră e vorbită de « diverse popolazioni che i trattati del 1919 hanno riunite entro i loro nuovi confini ». Deși, mărinimos, el lasă « il vanto di sentirsi latino » acestui popor « originariamente seminomade, disperso, senza nesso e contatto reciproco, in piccoli nuclei fra l'Adriatico e il Mar Nero », totuși cel care-și simte atâtea afinități de rasă cu Virgiliu și Seneca și de credință cu Sfântul Augustin, crede că « România nu posedă din latinitatea ei păredecât structura gramaticală a limbii ». În fața acestor aberații vom pune rea lui M. FRIEDWAGNER, care a trăit vreme îndelungată în mijlocul poporului român, și care vede în unirea poporului român după războiul mondial *încheierea firească a unui proces istoric întemeiat pe conștiința vie a originii sale.* « N'ar fi de mirare », sfârșește el studiul de care ne vom ocupa, « ca în munții singuratici din jurul Văii Hațegului, printre ruinele vechii capitale dace Sarmizegetusa și prin alte colțuri ale Ardealului, vechii coloniști romani să se fi păstrat înfruntând cuceririle cutropitorilor streini. Minune este însă cu adevărat că un neam atât de răslețit odinioară și-a putut menținea unitatea limbii și s'a putut închega, cu toate prigonirile sorții, într'un popor unitar și din punct de vedere politic ».

Împrejurarea că noi Românii am trăit, în curs de aproape o mie de ani, fără o viață organizată de stat, este poate cel mai caracteristic fapt din istoria noastră veche. El nu poate fi explicat numai în mod negativ, prin încetarea civilizației romane în urma invaziilor barbare, ci trebue lămurit și printr'un element pozitiv: prin firea noastră, prin acea structură etnică, moștenită dela strămoșii noștri Traco-Daci, care ne domină până în zilele noastre. Imperiul unui Buerebista și Decebal au fost două excepții de scurtă durată în lungul trecut al Dacilor, precum a fost și mărețul vis de o clipă al lui Mihai Viteazul mai târziu. Obișnuit, neamul al cărui sânge îl purtăm în vine era așa cum ni-l descrie Herodot: fără putere de coeziune, fără spirit de organizare, deprins să pună pornirile și apetiturile individuale deasupra intereselor mari colective. Precum Dacii, fărâmițați și desbinați între ei, au suportat invaziile Sciților, Sarmaților și ale atâtor alte seminții, pe care abia după nume le cunoaștem, lăsând pe Agatirșii venetici să le ocupe munții purtători de aur, tot astfel vechii Români, reveniți la forma de triburi după încetarea

disciplinei romane, au purtat, neorganizați și toleranți peste măsură, jugul năvălitorilor, mulțumiți cu puținul ce aceștia li-l lăsau în țara lor bogată. (Și oare n'a fost tot astfel în epoca fanariotă și nu e și astăzi streinul stăpân pe bogățiile țării? Nu trăim și azi în epoca triburilor politice și nu suferim atâta fiindcă ne lipsește spiritul de organizație și sentimentul civic?).

Cu aceste însușiri etnice — un individualism exagerat și o mare putere de adaptare — au înfruntat strămoșii noștri năvălirile. *Dacă impetuoaselor revărsări de popoare tinere le-am fi opus o forță rigid organizată, am fi fost, probabil, măturați de pe fața pământului, precum un zid de piatră se năruie în fața unui ciclon.* Dimpotrivă, constituiți în cete mobile, deprinse cu luptele de guerillă și făcând cel mai prețios aliat din natura căreia nu-i cereau decât rodul necesar pentru o vieață de azi pe mâne, strămoșii noștri s'au putut strecura prin atâtea veacuri de urgie fără să se piardă. Autohtonii din ținuturile dela cursul inferior al Dunării, pe unde cu mult înainte de epoca cunoscută în istorie ca a «migrațiunilor» se revărsa în mod periodic prisosul de populații venite din răsărit și miazănoapte, erau adaptați din vremuri imemoriale la asemenea năvăliri.

Ne-am învârtit deci într'un cerc vițios: am înfruntat urgia vremurilor prin adaptabilitatea noastră la împrejurările istorice specifice de aici; pe de altă parte, lipsa atât de îndelungată a unei organizații superioare de stat a lăsat frâu liber individualismului nostru înnăscut și a promovat forțele centrifuge care și azi sunt cei mai primejdioși dușmani ai consolidării noastre naționale în România întregită.

Une-ori, când jugul era prea greu, strămoșii noștri încercau să-l scuture. Totuși asemenea reacțiuni violente erau excepționale: dela răsmirițele Vlahilor balcanici și până la revoluția lui Horia au trecut multe secole. De obiceiu altul era mijlocul lor de a ieși din împrejurările grele pe care li le pregăteau evenimentele istorice și asupritorii streini: se mutau, cu turmele și cu puținul lor avut, în alte regiuni, unde cetele lor puțin numeroase găseau un modus vivendi cu noul stăpânitor. Deoarece t i m p u l nu conta ca un factor economic determinant (decât doar când munca agricolă cerea, în anumite zile ale anului, încordarea tuturor forțelor), nici depărtările mari nu împiedecau pe acești Români în migrațiile lor. Nici azi,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

în vremea recordurilor de vitesă, distanța nu-i o piedecă pentru țăranul nostru, care încurcă cu carul său tras de boii înceți automobilele iuți pe șoselele betonate: la clinicile din Cluj s'a prezentat deunăzi un țăran cu ulcer la stomac, care venea pe jos dela Hațeg. Moții cutreieră cu căruțele lor încărcate cu ciubere țara în lung și în lat. Tradiția păstrată la Aromâni ne permite să urmărim de vreo douăsute de ani mișcările lor, cu părăsirea unor așezări înfloritoare și întemeierea de sate nouă prin Macedonia stăpânită odinioară de cruzii și asupritorii bei turci. (Dar, trebue s'o spunem, cauzele migrațiunilor n'au fost numai economice, ci adesea mobilul lor era de ordin mai înalt. Românii părăseau țările și atunci când stăpânii se atingeau de vechiul lor « drept valah » pe care li-l recunoscuseră la început — e cazul Românilor Apuseni, care ajung până în Istria — sau când intoleranța religioasă îi alunga din bisericile lor strămoșești, ca în secolul al XVIII-lea, când atâți ortodocși din Ardeal s'au mutat în Bucovina sau în Țara Românească). Nume ca Ardeleanu, Bârsanu, Ungureanu, etc., în Vechiul Regat, Moldovan și Muntean, de care-i plin Ardealul, vorbesc elocvent de nenumăratele mișcări de populație de pe un versant al Carpaților pe altul; acești emigranți treceau și Dunărea; alții ajungeau până în Crimea îndepărtată. Vrednic de compătimire era în ochii Românului numai cel fixat pe loc de necruțătorul regim al iobăgiei. Acel « lipit pământului » (= glebae adscriptus) care întovărășește și azi cuvântul « sărac » în limba noastră, nu este la origine o comparație eliptică (de felul lui *legat fedeleș*, *gol pușcă*, *beat mort*, etc.), ci o complinire explicativă.

Despre aceste mutări dintr'un loc în altul avem atestări și în tezaurul nostru lexical. Însăși « stâna » e numită în unele părți ale Ardealului *mutare*, ceea ce nu ne va mira la un popor de păstori la care transhumanța a jucat un rol atât de important. Dacă cercetăm verbele care în românește exprimă ideea mișcării dintr'un loc în altul, vedem că în afară de *ire*, *vadere* și **passare* — păstrate ca verbe defective, mai ales dialectal — și în afară de *ambulare* (și *perambulare*), care, ca în cele mai multe limbi romanice, este termenul prin excelență ca să exprime această idee, la noi s'au adăogat trei verbe latine cu un sens cu totul deosebit la origine, *se ducere*, *mergere* și *plicare*, la care mai vin cu timpul *a o lua* și *a o apuca* (într'o

BCU Cluj / Central University Library Cluj

direcție), *a da*, *a face*, derivatul *călători*, și cuvinte de origine străină ca *porni*, *andăli*, etc. În special pentru umblarea prin munți avem pe *sui* și *urca* și dialectalul *guri* sau *gui*, pe *pogorî* (*coborî*), *tuli*, *tuna* și *urla* (la vale), ș. a.

Caracteristică e în deosebi istoria cuvântului *cale*. Am accentuat în alt loc (*Locul limbii române între limbile romanice*, p. 34—35) că înlocuirea lui *via*, păstrat în celelalte limbi romanice, prin acest *callis*, care în latinește însemna o « potecă prin munți sau păduri » (cf. « ut Apuli solent facere, qui *per calles* in montes Sabinos pecus ducunt », citat de Drăganu, p. 36 în cartea despre care vom vorbi, din Varro) este caracteristică pentru viața Românilor în munți și păduri, ale căror poteci au putut să primească înțelesul general de drum. Mai târziu, când *drum* a intrat, dela Slavi, în limba noastră, el a înlocuit de cele mai multe ori, în sensul material al cuvântului, pe *cale*, păstrat mai ales în sensul figurat de « direcție » sau « procedură, metodă ». Înainte însă de a ceda locul său noului sinonim, el desvoltase o frazeologie atât de bogată, cum numai un cuvânt întrebuințat mereu și la nenumărate ocazii o putea naște. Într'adevăr, dacă deschidem Dicționarul Academiei, vedem că în afară de expresii figurate precum *calea laptelui* (sau *a robilor*), *calea primară*, *calea albă*, *calea întoarsă*, *calea jumătate*, *calea mânzului*, etc., sau de locuțiunea (din Nordul Ardealului) *cu o cale* « totodată » și *d'o cale* « odată » (care se regăsesc și la corespondentele romanice ale lui *via*), avem un număr mare de locațiuni formate cu *cale*, care exprimă cele mai variate noțiuni [1]).

---

[1]) Astfel: « potrivit, nimerit, corect, just, drept, cuviincios, cuminte, înțelept, bine și frumos » se exprimă prin *cu cale*, iar contrariul prin *fără* (*de*) *cale* (tot așa la Aromâni și Albanezi);

« peste măsură, foarte, prea, neobișnuit, extraordinar, excesiv, mare, strașnic » e redat prin *din cale afară* (sau *afară din cale*);

« drept, după merit, cum se cuvine » era mai de mult *p(r)e cale*, iar ideea opusă de « nu de-a-dreptul, pe de lături » și azi *alăturea cu calea ;*

« asemenea, tot așa » e *pe calea ceea ;* învoirea finală, ceea ce se mai poate reda prin « treacă-meargă, fie » se exprimă prin *calea- (ca-)valea ;* ideea de « a îndruma, a aranja, a sfătui, a povățui », dar și « a organiza, a întocmi, a face rost, a pregăti » și « a învăța minte », precum și « a hotărî » e *a pune la cale*, cu substantivul *punere-la-cale ;*

« a cădea de acord, a se putea învoi cu cineva » e *a* (*o*) *scoate* sau *a ieși la cale ;*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O asemenea eflorescență neobișnuită frazeologică era firească la acei Vlahi pe care Kedrenos îi cunoaște în 976 ca « hoditoi » și pe care documentele sârbești îi numesc cu vorba românească de *kjelatori* (= călători), vestiți cunoscători ai celor mai ascunse căi din munți și codri, pe care ei, în această vreme când nici munții nici pădurile nu reprezentau o bogăție pentru proprietarii lor, îi stăpâneau virtual din Pind și până în Carpații Nordici.

Miklosich, cu intuiția sa ascuțită, a întrezărit importanța acelor *Wanderungen der Rumunen*, fără de care nu poate fi reconstruit și înțeles evul mediu românesc. N. DRĂGANU a izbutit, în cartea lui recentă, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și onomasticei* (București, 1933, vol. XXI din « Studiile și Cercetările Academiei Române »), să arate în mod neîndoios că numărul, vechimea și răspândirea Românilor desnaționalizați din Carpații Nordici au fost cu mult mai mari decât o credea învățatul slavist și că raza lor de răspândire cuprindea și Panonia de odinioară. Harta anexată volumului ni-i prezintă pe toți acești **Români migratori,**

« a îndrepta spre bine, a scoate din rătăcire » e *a aduce pe cineva la cale*, sau *pe calea cea bună ;*
« a fi gata, dispus, a avea intenție » e *a fi pe cale să. . .*
« a face să înțeleagă, a convinge » e *a-i da cuiva în cale ;*
« a-l scuti să mai meargă undeva » e *a lua cuiva calea din picioare ;*
« a nu ști încotro s'o apuci, a sta la îndoială, a șovăi » se exprimă prin *a-i fi cuiva calea cruce ;*
« a nu mai putea răsbi, a fi silit să renunți la ceva » se redă prin *a i se închide cuiva calea în codru ;*
« a zătigni pe cineva în acțiunile sale » e *a sta cuiva în cale*, iar « a se împotrivi, a-l împiedica să-și ajungă ținta », *a se pune în calea cuiva ;*
« a pândi pe cineva » e *a-i aține calea*, iar « a-l lăsa să treacă » e *a da cuiva calea* (tot așa la Bulgari);
« a-și face rost să poți pătrunde neobservat » e *a-și face cale* (deosebit de *a face o cale* = o călătorie);
« a trebui să treci pe undeva » e *a avea cale ;*
« a nu se amesteca în treburile altora » e *a-și vedea de cale ;*
« a încerca ceva în alt fel » e *a lua o altă cale* (deosebit de *a-și lua* sau *apuca calea în picioare* « a pleca, a porni în călătorie »);
« modalitatea de a face ceva » se exprimă prin *a afla chip și cale să. . .*
o distanță mare se arată prin *cale de o poștă.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

într'o strânsă continuitate geografică, iar datele documentelor ne permit concluzii asupra timpului și direcției migrațiunilor lor.

Drăganu voia la început să scrie o recensie despre niște lucrări ale lui Melich și Treml; din această recensie a crescut un volum de 684 pagini. Surprins însuși de rezultatele cercetărilor sale, nu e de mirat că noutatea și bogăția materialului cules l-a dus la unele exagerări, uitând uneori de scrupulele științifice pe care însuși le cunoaște și le expune atât de bine și frumos în introducere (39—40) și dând o armă în mâna adversarilor săi. Dar chiar dacă unele din explicările sale sunt mai puțin convingătoare, dacă altele rămân discutabile și dacă expunerea ar fi câștigat mult printr'o redacție mai concisă și mai economică, opera sa, de o adâncă erudiție și bogăție bibliografică, a izbutit să elucideze o mulțime de amănunte, din care putem reconstrui azi imaginea migrațiunilor românești. Ea spulberă în mod neîndoios unele aserțiuni ale învățaților maghiari, pornite din idei preconcepute.

Toponimia și onomastica fiind de mult terenul pe care N. Drăganu umblă cu pași siguri, nu ne surprinde faptul că cercetarea lui nu s'a mărginit la regiunile în care Românii au fost înghițiți de Slavi și Unguri, ci s'au extins și asupra numelor locale din Ardeal, cărora de cele mai multe ori reușește să le dea o explicare mai probabilă decât înaintașii săi. Dar în această lucrare de cercetări migăloase nu se cuprind, precum s'ar părea celor ce nu și-au luat osteneala să o cetească cu atențiune, numai un număr mare de date și etimologii susținute cu un vast aparat științific (ca de exemplu explicația cuvântului *mal*, p. 111 ș. u.), ci și câteva discuții interesante de ordin principiar. Acum vedem întâia oară marele rol pe care îl au numele de persoane — mai ales ipocristicele — la nașterea toponimicelor românești (și nu numai a numelor de sate, ci și de munți, regiuni și ape) și cunoaștem formațiunea unor nume personale cu ajutorul câtorva sufixe prea puțin recunoscute sau rău explicate de înaintașii lui Drăganu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Regretăm numai că, în afară de indicele îngrijit, autorul nu ne-a dat, la sfârșit, și o listă alfabetică a apelativelor întrebuințate în toponimie și onomastică, cu indicarea locului și anului primei apariții documentare. Am avea astfel posibilitatea să cunoaștem întâia atestare a unor cuvinte din limbă, care în textele noastre apar abia târziu.

După o introducere (p. 7—40), în care predomină tonul polemic, urmează cercetările amănunțite despre Românii din Panonia (p. 41 până la 169), apoi despre cei din Carpații vestici (p. 170—222), cei din Banat și Hunedoara (p. 223—288), cei din Munții Apuseni și Valea Crișului (p. 289—325), cei din Carpații nord-estici (p. 326 până la 415), cei din Valea Someșului (p. 416—476), cei din Văile Arieșului, Mureșului și Târnavelor (p. 477—534), cei de pe Valea Oltului și din Carpații sud-estici (p. 535—569) și cartea sfârșește cu Românii din Moldova, Muntenia și dela Gurile Dunării (p. 570—581). Se adaogă un capitol despre elementele românești vechi intrate în limba ungurească din spre Sud-Est (p. 582—586) și, înainte de Addenda (p. 619—625), autorul își rezumă cercetările în niște « Concluzii » (p. 587—618), din care vom releva următoarele:

1. « Începând cu anul 850 și 1055 în Panonia, cu 850 și 1113 în Nitra, deci în Moravia; cu 1202—1203 și 1209 în Bihor; cu 1211 și 1214 în Zemplin și în Carpații nord-estici; cu secolul XI în Galiția; cu 1075, 1097, 1173 când este vorba de numele de origine străină, dar ca formă românească, ori păstrate numai de Români, și cu 1200, 1217, 1222, 1228, etc., când este vorba de cele de origine românească din deosebitele părți ale Ardealului, prin numărul și întinderea lor (chiar și dacă unele-s îndoioase) sunt dovezi sigure că afirmațiile Anonimului [notarului regelui Bela] privitoare la Românii din Panonia, Banat și Ardeal, erau întemeiate. *Românii au fost găsiți de Unguri* [la venirea acestora] *nu numai pe teritoriul pe care-l locuesc astăzi, ci chiar pe o întindere mult mai mare, în locuințe statornice și în organizații politice și militare* » (588).

2. « Numele topice românești din Panonia sunt mai vechi decât cele din Moravia; cele din Bihor sunt mai vechi decât cele din Zemplin (vechi și ele !) ori din Maramureș » (p. 589). Migrațiunile s'au făcut prin transhumanță și nomadism, Românii ajungând în Carpații Nordici, poate chiar la sfârșitul secolului XI — căci « până să ajungă să se așeze la distanțe așa de mari și să formeze din câte o casă izolată sate statornice, au trebuit să treacă cel puțin 100—200 de ani » — alții prin secolul X—XI și chiar mai târziu (p. 588). Acești Români își aveau organizația lor proprie, ascultând de judecii, cnejii și voievozii lor și li se respecta dreptul lor valah, cunoscut din timpuri străvechi (cf. și p. 37).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

« *Imigrația Românilor numai în secolul al XIII-lea pe teritoriile acum românești, « strecurarea lor neobservată în colțul Sud-Estic al Ardealului », cum susține teoria lui Roesler și mai ales învățații unguri, și înaintarea lor din spre Sud-Est pe coama Carpaților până în Moravia, este exclusă. În secolul al XIII-lea se poate vorbi cel mult de încheierea marei expansiuni românești* (cf. Al. Philippide, *Originea Românilor*, II, p. 407). Poporul român a avut două mari direcții de expansiune spre Nord: din spre Panonia spre Nord-Est și din spre Munții Banatului, care are imediată legătură dincolo de Dunăre cu Munții Balcanici, precum și din spre Oltenia, de o parte spre Munții Apuseni și din aceștia pe Valea Tisei în sus și spre Nord, de altă parte pe coama Carpaților mai întâi spre Est, apoi spre Nord-Vest și pe Câmpia Ardealului » (p. 594).

3. « Același fel de înaintare treptată a expansiunii prin transhumanță și nomadism a Românilor ne-o arată și cuvintele de origine românească ale limbii ungurești, slovene, cehoslovace, rutene și polone. Prezența acestora în Panonia începe în secolul al XI-lea..., iar în regiunile răsăritene în cei dintâi ani ai secolului al XIII-lea... Cuvintele ungurești intrate în românește... nu se ivesc în documentele slavo-române înainte de sfârșitul secolului al XIV-lea » (p. 585).

4. N. Drăganu atinge (p. 598—601) și chestiunea liniilor de răspândire a împrumuturilor (toponimice și apelative) slave la noi, atribuindu-le transhumanței, care ducea pe Români în regiuni îndepărtate și-i readucea în locurile din care plecaseră.

O răspândire din spre regiunile locuite de Sârbi spre Nord-Vest și Nord-Est ne-o arată toponimice de felul lui *Cicea*, *Ciceu*, *Deva* [1]). Expansiunea din Nord spre Moldova, dar și spre Sud-Est și Sud-Vest ne-o arată toponimice de origine ruso-ruteană ca *Horodiște*, *Voroneț*, *Ruscior*, *Streiu*, etc., precum și o serie de toponimice de origine slovacă, cărora nu li s'a dat atenția cuvenită și care pun problema raporturilor româno-slovace și chiar româno-slovene (p. 599).

Studiul acestor împrumuturi reciproce e de cea mai mare importanță, căci ele ne pot da lămuriri prețioase de natură istorică, socială-culturală și linguistică. Când, ce anume cuvinte au

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Redarea lui ъ prin *un* în *muncă*, *scump*, etc., fiind un fenomen străromân, cu paralelele neogrecești și albaneze, prezintă un aspect deosebit.

dat Românii altor popoare și cum trebue să ne imaginăm împrumutul, iată chestiuni de mare interes. Din materialul bogat, strâns și completat de Drăganu, culegem înainte de toate câteva atestări documentare foarte prețioase asupra vechimei acestor împrumuturi, iar răspândirea mare a poporului român în regiuni unde azi nu se mai aude limba noastră, dar în care atâtea toponomice și nume de persoane vorbesc deslușit despre existența noastră de odinioară, ne face să nu ne mai îndoim asupra posibilității transmiterii unui cuvânt pastoral, de felul lui *smântână*, în Cehoslovacia și la Nemții învecinați (*Schmetten*). Nici pătrunderea cuvântului *Crăciun* la popoarele învecinate, până departe în Rusia, nu mai e acuma o enigmă, dacă ne dăm seama că răspânditorii creștinismului la Slavi, venind din Peninsula Balcanică, au aflat în Nordul Dunării pe cel mai vechiu popor creștin din Sud-Estul Europei, pe Români. E meritul lui Drăganu de a fi arătat că obiceiul de a-și boteza copiii dându-le numele după această mare sărbătoare este specific românesc; numele *Crăciun* a avut o răspândire teritorială tot atât de mare ca toponimicele *Măgura*, *Muncel*, ș. a.

Când nu avem la îndemână documentul databil, atunci ne ajută uneori înfățișarea fonetică a unui cuvânt să facem deducții asupra vechimei împrumutului. Atât că în privința aceasta de multe ori certitudinea e mai mică. Cazul lui *Gruń*, *Motrogun*, *Magura*, *strunga*, *gl'ag*, *rumegaty*, *gard*, ș. a., la Ruteni, e edificator în privința aceasta. H. Brüske, L. Treml și Melich deduceau din păstrarea lui *g* nealterat, că aceste cuvinte au fost împrumutate după secolele XI—XII, deoarece la această dată trecerea lui *g* în *h* în rutenește era terminată. Dar Drăganu arată (p. 413 ș. u.) că alături de aceste forme se găsesc și variante cu *h*, precum *Hruń*, *Mahora*, *hard*, care ar dovedi că au fost împrumutate înainte de epoca când *g* se schimba în *h*, dacă, precum a relevat D. Scheludko, în limba ruteană n'ar exista până azi tendința de a reda un *g* străin prin *h*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar în cazurile citate trebue să ținem seama mai ales de un lucru. Afară de câțiva termeni păstorești care înseamnă obiecte răspândite prin negoț de păstorii români (*brânză*, *smântână*, etc.), cele mai multe cuvinte de origine românească și toate toponimicele sunt

relicte din graiul Românilor slavizați și maghiarizați [1]). Pe de altă parte știm însă din mărturii istorice că desnaționalizarea acestor Români a fost un proces lent, care a durat câteva veacuri, și a atins stadiul actual — trecând printr'un lung proces de bilinguism — la epoce diferite în diferitele regiuni. Se poate dar ca un munte numit de Români *Măgura* înainte de secolul al XI-lea, într'un ținut rutenesc, să-și fi menținut rostirea aceasta în graiul Românilor de acolo veacuri întregi și să se fi păstrat subt forma aceasta și în gura strănepoților lor slavizați într'o vreme când *g* nu se mai prefăcea în *h* în limba ruteană.

Din cele două întrebări care se pun în fața oricărei probleme științifice: cum? și de ce? Drăganu răspunde mai ales la cea dintâi, urmărind până în amănunte felul, timpul și direcția migrațiunilor, organizarea migratorilor, raporturile lor cu populațiile de alt neam și stingerea lor treptată în mijlocul acestora. Mobilul acestei extraordinare răspândiri nu este arătat și migrațiunile descrise în măsura în care documentele și cercetările linguistice ne permit să le cunoaștem rămân neîncadrate în deajuns în istoria noastră medievală.

Tot pe toponimie și onomastică se întemeiază în mare parte ampla și documentata cercetare a elementului germanic în limbile romanice de ERNST GAMILLSCHEG, *Romania Germanica, Sprach- und Siedlungsgeschichte der Germanen auf dem Boden des alten Römerreichs* (Berlin und Leipzig, 1934—1935; tomul XI din « Grundriss der germanischen Philologie »). Capitolul V din al doilea volum, întitulat « Die altgermanischen Bestandteile des Ostromanischen » se ocupă de urmele lăsate de Germani în ținuturile noastre. Prin comparația ce o putem face acum cu urmele de limbă lăsate de popoarele germanice în celelalte părți ale Imperiului roman, câștigăm o mai bună perspectivă și pentru stările dela noi.

G. se întemeiază mai ales pe studiile lui Diculescu, ale cărui expuneri le găsește « lückenlos » (p. 240). Nu am competența să mă pronunț despre partea istorică a acestei chestiuni și întru cât se poate susține rolul important pe care învățatul român îl atribue

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Precum sunt relicte și versurile de numărătoare din jocurile copiilor, Unguri astăzi, din Hajdu, citate la p. 331, întocmai ca și acel *do, pato*, etc., cu care strănepoții slavi ai păstorilor români numără azi — precum a arătat Skok — oile lor, două câte două, în regiunea Zarei dalmate.

Gepizilor așezați în regiunile noastre. În ceea ce privește urmele de limbă germanică de Est (gotică și gepidă), G. elimină din etimologiile date până acum o parte, considerată ca « pseudo-germanisme » sau ca « nesigure » (p. 263 ș. u.); rămân totuși, după el, 26 de cuvinte din limba noastră pe care le crede « sigure » (p. 258). După părerea noastră și din acestea, cel puțin jumătate trebue eliminate și tot așa nume de persoane ca *Aldea*, care, precum a arătat Weigand, se găsește și la Bulgari (cf. și *Aldomir* citat de Drăganu, p. 178); *Manea* — dacă ar fi vechiu-german ar avea forma *Mânea* — care, ca și slavul *Maňa* (cf. ung. *Mánya*) e un ipocoristic din *Manuil* (cf. Drăganu, p. 52 și 321); *Onea*, care se reduce la *Onu* din *Ion*, cu pierderea lui *i* inițial prin fonetică sintactică (*lu Ion* despărțit în *lui On*, DR. VII, p. 461). Rămân totuși câteva explicări etimologice foarte ademenitoare și mai ales toponimicele ardelene *Muntele Gotului* și *Pârâul Gotului*, apoi *Goteşti* și numele propriu *Gotea* [1]), relevate de Diculescu, care nu pot fi explicate decât ca urme ale stăpânirii gotice la noi. *Gotea* i se putea spune unui individ de origine gotică (sau care a fost la Goți) numai de Români, nu și de compatrioții lui germani. Mijlocire slavă e exclusă, căci forma slavă e *Gŭt(in)ŭ*, care în românește ar fi dat *Gât* (p. 245), eventual *Gut* (cf. *sută*) [2]).

[1]) O reconstrucție *Gotto-illa* « das dem Goten gehörige » (p. 245), e artificială și contrară fonologiei românești (*illa* a dat neaccentuat *a*, iar sub accent *ea*).

[2]) G. KISCH în studiul său *Germanische Kontinuität in Siebenbürgen* (« Korrespondenzblatt » LII—1929 — p. 134—135) și în conferința sa *Germanische Kontinuität in Siebenbürgen*. (« Vom Leben u. Wirken d. Romanen », Berlin, 1936), admite chiar posibilitatea unei conservări a elementului german din vremea invaziilor, în grupe mici, până în sec. XII, analog cu resturile de Goți atestați în sec. X în Dobrogea și la 1582 în Crimea. În sprijinul acestei păreri citează câteva toponimice, între care cel mai interesant ni se pare săsescul *Gâlt*, lângă Olt (pe care-l identifică cu *Galtis* al lui Iordanes), așezat lângă râul *Auha* (=got. *ahva* « apă »), unde în anul 262 s'au ciocnit Gepizii, care veneau dela Nord, cu Goții, care veneau dela Est. Acest *Galtis* ar fi transcrierea latină normală a goticului **galtheis* care însemnează « neroditor, sterp ». Același sens îl are și numirea ce o dau Ungurii acestui sat: (*Szász*) *Ugra* (de unde românescul *Ungra*), de origine slavă (*ugor* = rom. *ogor* « pământ nelucrat »). Rămășițile acestea de Germani ar fi transmis apoi Sașilor pe *Gâlt* și tot astfel pe *âlt*, cum numesc ei Oltul.

După cum vom arăta mai la vale, transmițătorii formei *Alt*, din lat *Alutum*, au fost după toată probabilitatea Românii, care au putut fi și păstrătorii numirei *Galt*, pierdută mai apoi din graiul lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

G. clasează cuvintele împrumutate din vechea germană estică mai întâiu după vechimea lor, apoi după categorii semantice.

Ca să nu amintim decât etimologiile cele mai probabile [1]), el consideră pătruns în latina vulgară pe goticul *thûfas* (cf. anglosaxonul *thúf* « Fahne, Laubbüschel »), care subt forma *tufa* e atestat de Vegetius în întâia jumătate a secolului al V-lea (și e considerat ca « barbar » în secolul al VI-lea) și care s'a păstrat, cu sensul originar, în românescul *tufă*. Tot străvechiu — dinainte de anul 350, din cauza păstrării vocalei finale (p. 259) — e și goticul *pungaz*, păstrat nu numai în românește *pungă*, ci și în medio-greacă (*punga* « Tasche »), în venețianul *ponga* « Kropf der Vögel » și reat. *ponga* « Bausch » (p. 252). Încă din epoca străromână — căci cuvântul se găsește și la Aromâni — datează *nastur(e)*, din goticul sau gepidul *nastilô* (vgs. *nestila*, *nestilo*), cuvânt care a fost romanizat și în regiunile stăpânite de Franci și de două ori în Italia (p. 248). G. Rohlfs a arătat de curând, în recensia lucrării lui Gamillscheg (« Archiv f. d. Studium d. neueren Sprachen », vol. 168, 1935, p. 257) că cuvântul acesta se găsește și în regiunile grecești din Italia de Sud (Otranto: *nastuli* « nastur »).

Celelalte cuvinte împrumutate le consideră de origine gepidă, datând din veacurile VI—VII (p. 259). Caracteristic pentru ele e că « niciunul nu cuprinde ideea de ceartă și gălăgie, rupere, împingere, de defecte psihice și fizice [ca multe din elementele germane în alte părți]. Împrumuturile din limba Gepizilor reflectă numai necesități culturale și sufletești ale unei populații a cărei îndeletnicire principală era agricultura, a omului simplu și sărac care trăia într'o perioadă de pace » (p. 259). Astfel *nasturele* e un termen al portului național germanic; *stărnut* « cu stea în frunte » < *sternô* « stea (în frunte) », devenit în limba Romanilor **sternutus* (ca *nasutus*, *cornutus*) și *râncaciu* (din Gepidul *wranks* « întors », « al cărui corespondent gotic fusese romanizat subt forma *rancus* « șchiop, paralizat » încă în epoca tolosană », p. 253) sunt termeni împrumutați, ca în toate limbile romanice, din sfera crescătorilor de cai (p. 254); *rapăn*, *rapură* (și arom. *arapune* și *arupunedz* « mă spuzesc », din pluralul

Biblioteca Centrală a Universității Cluj

[1]) Despre originea albaneză a lui *gard* și a derivatului său *gardină*, cf. acum documentata expunere a lui N. Jokl în « Slavia » (1935), 297 ș. u.

gotic sau gepid *rappôns* dela *rappô*, care e a se compara cu mgs. *rapfe* « râie », p. 253) aparțin numirilor de boli vindecate prin farmece de femeia gepidă; *stinghe* (din gepidul *stingilo*, înrudit cu vgs. *stingil* « Stengei » — care e un diminutiv din « Stange », p. 255); *tapă* « Holzzapfen » (din gepidul *tappa*, corespunzând vgs. *zapfo*, cuvânt care prin Franci a trecut în Galia, prin Goți în Iberia și prin Longobarzi în Italia, p. 255) și *targă* (corespunzând vgs. *zarga*, cu sens foarte apropiat, p. 256—257) fac parte din terminologia casnică.

Totuși avem un cuvânt, necunoscut lui G., care contrazice întru câtva imaginea conviețuirii pașnice a strămoșilor noștri cu vechii Germani, datând probabil dintr'o epocă mai veche, când năvălirile erau în toiu. E cuvântul care exprimă însăși inundarea teritoriului nostru cu cetele năvălitorilor, **verbul a cutropi (cotropi)** care e derivat din locuțiunea *cu *trop(ul)*, întocmai precum *covârși* e derivat din *cu vârh* (= cu vârf, DR., VI, p. 313—315). Acest *trop*, pătruns mai târziu și în Romania apuseană, unde e atestat subt forma latinizată *troppus* în Lex Alamannorum și din care derivă fr. *troupeau* și adverbul *trop* (ital. *troppo*, cf. REW., Nr. 8938) se reduce la germanul *thorp* « aglomerație mare » (același cuvânt ca actualul *Dorf*). El e unul din cele dintâi cuvinte auzite de noi dela Germani și cea mai caracteristică urmă din epoca invaziilor. *Faptul că* cutropi *se găsește numai la Românii din Nordul Dunării e și o dovadă elocventă a continuității noastre.*

Într'adevăr, o parte însemnată a celorlalte împrumuturi dela Germani nu sunt specifice daco-române. *Rapăn* se găsește la Aromâni. Tot astfel *nasture*, care cu greu va fi un termen de civilizație, intrat la Românii sudici și la noi, pe cale comercială, dela Italieni. *Pungă* poate fi și el un asemenea cuvânt, luat dela Greci sau intrat în graiul nostru prin mijlocire slavă (paleosl. *pǫgva*). Deși *tapa* e, în bulgărește, precum remarcă G., un cuvânt « fără familie » (p. 256), nu trebue să pierdem din vedere că și în românește el e de o întrebuințare restrânsă, cunoscut mai ales în graiul cârciumarilor din capitală și deci poate fi ușor adus de Bulgari. Deși un *thûfas* german are *u* lung și forma *tufë* la Albanezi (cu *u* în loc de *ü*) e neregulată, totuși nu e exclusă posibilitatea ca acest cuvânt să ne fi venit prin ei, deoarece germanul *û* putea avea alt timbru decât *ū* latinesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Că de fapt calea din spre Vestul Peninsulei Balcanice — unde G. arată o influență germanică puternică și veche (precum dovedește *brutis* a inscripțiilor) — ne era deschisă pentru împrumuturi de origine germanică, se vede dintr'un cuvânt care a scăpat atenției sale. În *Dicționarul Academiei* și, în treacăt, în *Locul limbii române între limbile romanice* (p. 38) am arătat că *grapă* al nostru nu poate fi despărțit de ital. *grappa* « scoabă », cu care îl aducea în legătură încă Lexiconul Budan. Acest tip e reprezentat — precum se poate vedea la Meyer-Lübke REW., Nr. 4760 — în toate limbile romanice cu înțelesuri ca « ghiară, cârlig, agrafă, mână cu degetele încleștate » și « scaiu » și este de origine germană. Cum o formă *grep* (dintr'un mai vechiu **grap*, cf. *brad* și alb. *breth*) se găsește și la Albanezi, unde însemnează « cârlig » și « undiță », e probabil că noi am primit cuvântul dela ei (ca și Bulgarii pe al lor *grapa* « asperitate, ciupitură de vărsat; grapă »), deoarece numai din diminutivul albanez *grepth* se poate explica verbul nostru *grăpțănă* « a se cățăra, apucându-se cu ghiarele » (cu *th* > *ț* ca în *țarc*).

E probabil că tot din spre Vest ne-a venit și mult discutatul *fară* « neam » (din Țara Hațegului), răspândit la Aromâni (*farã*), Albanezi (*farë*) Neogreci (φάρα) și Bulgari (*fara*), de origine longobardă (*fâra* « familie, neam »), căci nu prea credem că Străromânii să-l fi primit, precum presupune Gamillscheg (p. 260) dela Longobarzii « vecini cu Ardealul ». Tot așa ni se pare neprobabil ca *bardă* să fie long. *bardâ*, primit în Panonia (unde o convietuire cu Longobarzii ar fi putut avea loc numai în scurtul timp de 22 de ani, între anii 546 și 568), când cuvântul acesta ne-a putut veni prin Slavi (slov., rut. *barda*) sau prin Unguri (*bárd*).

Precum vedem, și după cercetările amănunțite și pline de învățăminte ale lui Gamillscheg, împrumuturile dela Germanii vechi ne pun o mulțime de probleme, dintre care una e de ordin negativ: Cum se face că din toponimicele germane nu s'au păstrat în limba noastră, nici *Mariscus* (Argeșul), *Marisca* (Oltenița) și *Transmarisca* (Turtucaia) din *marisc* al Goților dela dreapta Dunării (p. 237), nici *Gilpil* al lui Jordanes?

BCU Cluj / Academia University Library Cluj

Într'o expunere sintetică făcută la Berlin în cadrul conferințelor organizate de Gamillscheg, subt titlul *Rück- und Ausblick in die*

Geschichte Rumäniens (broșura 3 din « Vom Leben und Wirken der Romanen II. Rumänische Reihe », Berlin, 193...) I. NISTOR atinge chestiunea originii poporului român, susținând — în consonanță cu punctul de vedere al tuturor istoricilor români de azi — că « locul de baștină al Românilor trebue căutat fără îndoială în provinciile dunărene Mesia, Panonia și Dacia, romanizate în cele trei secole după Hristos » (p. 7). Ne aducem aminte de bătrânul Samuil Micu, care cu mai bine de o sută de ani înainte zicea: « și dincoace și dincolo de Dunăre au fost, precum și astăzi sunt, Români lăcuitori » (citat la Iorga, *Ist. lit. rom. în sec. al XVIII-lea*, vol. II, p. 184).

Deși fără legătură directă cu evul mediu românesc, cartea atât de cuprinzătoare și așa de frumos scrisă a lui W. v. WARTBURG *Evolution et structure de la langue française* (Leipzig-Berlin, 1934) e plină de învățăminte și pentru începuturile limbii noastre. În cele următoare vom avea să ne referim adesea la ea. Aici vom atinge în treacăt numai o chestiune a cărei importanță nu trebue neglijată.

W. arată care a fost rolul coloniilor grecești din Sudul Franței. Pentru Massalioți, ca pentru toți Grecii, patria și teatrul activității lor era Marea. În ochii lor, continentul era numai un teren de exploatat, pe care n'aveau dorința să-l cucerească pentru cultura lor. Le ajungea să-l exploateze din punct de vedere comercial. De aceea ei ocupau de obiceiu numai o fâșie îngustă de litoral. Nici Ligurii, nici Gallii mai târziu, n'au fost tentați să-și părăsească graiul lor pentru a primi pe cel grecesc. În dialectele din Sudul Franței se găsesc numai câteva elemente lexicale de origine grecească necunoscute în alte limbi romanice (p. 7—5).

De sigur că nici la noi nu va fi fost altfel. Încercarea lui Kr. Sandfeld de a explica unele inovațiuni « balcanice » ca pornind din grecește nu se pot sprijini pe analogii din Franța de Sud.

De multe ori m'am întrebat, de ce, în baza aceluiași material, concluziile învățaților străini diferă în general de ale celor români? Căci ar fi absurd a susține că numai o tradiție ce s'a format, mai ales dela Petru Maior încoace, și revendicări de natură politică ne fac pe noi Românii să fim incapabili de a judeca obiectiv chestiunea originilor noastre. Astăzi, când suntem stăpânii țării noastre și când

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cel puțin prioritatea noastră față de Unguri pe locurile în care ne găsim e un fapt ce nu mai poate fi tăgăduit, mirajul « dreptului istoric » nu are de ce să mai facă din noi niște « romantici » orbiți de o falsă mândrie națională, cum nu se sfiesc să ne prezinte unii învățați unguri.

Îmi vine în minte o vorbă a unui distins romanist, profesor la Universitatea din Freiburg în Breisgau, care a petrecut câteva săptămâni în România, dorind să-și întregească cunoștințele agonisite din cărți prin contactul direct cu limba noastră. « Vorbiți o limbă tot atât de romanică », zicea el, « ca Spaniolii din a căror țară vin tocmai acum. Dar totul e la voi *altfel* decât la Romanii din Apus ». Numai cel ce caută să cântărească romanitatea noastră cu cântarul întrebuințat în Europa de Vest, se poate îndoi de ea. Cel ce vrea să aplice și la noi metodele ce s'au adeverit bune în Apus, fără să țină seama că pentru împrejurările specifice din Sud-Estul european trebue create uneori instrumente nouă de cercetare, este amenințat să apuce pe căi greșite. Căci față de o problemă atât de grea, cum e cea a începuturilor noastre istorice, cele câteva date ce ni s'au păstrat, susceptibile mai adesea la mai multe interpretări, nu pot singure să aducă lumină. La noi e necesar ca o fantezie disciplinată de critică să găsească analogii și să facă incursii în științele auxiliare spre a umplea lacunele și să facă legăturile necesare între știrile păstrate întâmplător, incomplete, răzlețe și prea distanțate una de alta.

Aceste analogii nu trebue căutate prea departe și la popoare cu o structură politică și socială fundamental deosebită de a noastră; ele vor fi găsite în nemijlocită apropiere prin intuiția pe care ți-o dă contactul zilnic și observarea atentă a neamului din care faci parte. *Aceasta e adevărat mai ales la Români, cari continuă să trăiască, la sate, și în zilele noastre, în marea lor majoritate, în împrejurări ce nu se deosebesc mult de traiul pe care-l duceau în cele mai îndepărtate vremuri.* Distanța de timp în cadrul aceluiași element etnic e deci mai puțin importantă pentru aceste analogii decât depărtarea geografică și stările cu totul deosebite din Europa apuseană.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Subt acest aspect vom examina în punctele lui esențiale, importantul studiu al lui M. FRIEDWAGNER, *Über die Sprache und Heimat der Rumänen in ihrer Frühzeit* (« Zeitschrift f. rom. Philologie » LIV, 641—715, extras Halle, Niemayer, 1934) în comparație cu lucrările

lui Giurescu, Drăganu, Gamillscheg și Nistor, apărute în atât de scurt interval una după alta, încât autorii lor nu s'au putut utiliza de loc sau numai în ultimul moment — unul pe altul. Deși autorul, în modestia-i prea mare, numește scrierea sa o încercare « de inventariere a achizițiilor cercetărilor anterioare, utilă din timp în timp, spre a putea elimina ceea ce s'a devalorizat și spre a scoate în evidență unde și în ce direcție au devenit necesare completări și tentative nouă » (p. 712), avem cu mult mai mult decât o cercetare critică a părerilor exprimate de înaintași. Friedwagner și-a încununat o îndelungată și frumoasă activitate științifică prin această sinteză minunată, care atacă una din cele mai grele probleme ce se pun istoricului și linguistului, reușind să ne dea o lucrare ce poate servi drept model de conștiinciozitate și probitate științifică, de concizie și claritate a expunerii. Urmărind bibliografia chestiunii până la zi, nescăpându-i nici notițe răspândite în recensii și articole incidentale, *cunoscând ce s'a scris la noi în această chestiune*, el are, dela înălțimea vârstei și a îndelungatei sale experiențe, toată îngăduința respectoasă față de părerile înaintașilor, chiar când nu le poate aproba, și — ceea ce ne atinge deosebit de plăcut — o simpatie constantă și înțelegătoare pentru poporul nostru și aspirațiunile lui. Un singur autor n'a fost consultat — sau n'a fost consultat în deajuns — deși mi se pare că pentru epoca romană și cea a invaziilor barbare scrierile sale sunt mai lămuritoare decât multe alte, și adică C. Patsch, cu ale sale *Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa*, publicate în Analele Academiei din Viena, secția filosofică-istorică, în special vol. II: *Banater Sarmaten* (1915, Nr. XXVII), III: *Die Völkerbewegung an der unteren Donau in der Zeit von Diokletian bis Heraklius*. 1 Teil: *Bis zur Abwanderung der Goten und Taifalen aus Transdanuvien* (1928; 208/2) și V: *Aus 500 Jahren vorrömischer und römischer Geschichte Südosteuropas*. 1. Teil: *Bis zur Festsetzung der Römer in Transdanuvien* (1932; 214/1).

Atacând chiar în primul capitol (p. 641—662) problema continuității, Fr. își pune cele două chestiuni fundamentale: a extensiunii romanității în Nordul Dunării și a părăsirii provinciei de Aurelian.

În ceea ce privește **întinderea stăpânirii romane** în Dacia, părerile lui Giurescu diferă de ale lui Friedwagner. Pentru cel dintâi, « așezarea valurilor, a limes-urilor și castrelor, nu este o dovadă

peremtorie că Dacia romană se întindea numai până acolo: ele nu trebuiau să coincidă *neapărat* cu hotarele provinciei. Ca și astăzi, lucrările de apărare se făceau uneori și în interiorul țării și anume în locurile care trebuiau apărate în deosebi sau care se potriveau mai bine în acest scop. A fost o greșeală că s'a considerat drept hotar estic al Daciei Munții Carpați, avându-se în vedere, între altele, șirul de castre din această parte. Dovadă, descoperirile ulterioare care ne-au arătat prezența unui castru mai spre răsărit, la Poiana, pe malul *stâng* al Siretului și în urma cărora trebue să adăogăm deci stăpânirii *romane* toată partea sudică a Moldovei » (p. 120—121). Friedwagner, constatând că după atlasele istorice întinderea Daciei Traiane coincide în general cu a regatului actual al României, accentuiază că Nistrul și Tisa sunt numai linii geografice. Pentru judecarea e l e m e n t u l u i r o m a n n'au prea mare importanță nici cele două castre avansate în Basarabia actuală, nici cele câteva monede, care au putut fi aduse în locurile unde au fost găsite. Regiunea cu adevărat romană (« Kernland ») era Transilvania mijlocie și apuseană, cu Oltenia (p. 644—645).

În privința n u m ă r u l u i populației din Dacia Traiană plutim în vag. Giurescu (p. 5) admite cu Pârvan o densitate minimă de 5 locuitori de kilometru pătrat și ajunge astfel la o masă de « cel puțin un milion de suflete, care nu putea fi deplasată de Aurelian ». Rămâne totuși de stabilit în ce măsură era romană sau romanizată această populație. Raționamentul lui Giurescu (p. 151 ș. u.): caracterul romanic biruitor al limbii vorbite în România actuală ar fi dovada cea mai bună că romanizarea ar fi fost intensă, vrea să dovedească ceva tocmai prin ceea ce era de documentat.

Pentru pătrunderea în adâncime a romanității prin opera săvârșită de veterani, rămâne valabil cunoscutul argument, invocat și de Giurescu (p. 153), și adică sensul primit de acest cuvânt (*veteranus*) în limba română (*bătrân*), deși această desvoltare semantică nu e particulară dialectului dacoromân, ci tuturor dialectelor române. Urmărirea pe inscripții a părinților cu nume dacic având copii cu nume roman, făcută cu atâta grijă de Pârvan și repetată de Giurescu (p. 104—105), este de sigur un indiciu despre progresul evident al romanizării biruitoare, dar el se rapoartă mai mult la clasele

BCU Cluj / Central University Library Cluj

sociale suprapuse [1]), care așezau inscripții pe morminte și la care felul de a-și boteza copiii ca stăpânitorii poate să fi fost și o chestiune de modă. Mai important e faptul că avem urme arheologice despre așezări romane *la țară:* « numai în județul Romanați s'au descoperit până acuma urmele a 35 de sate romane » (Giurescu, 128). Acestea îndreptățesc la concluzii ca cele următoare: « Dacia Traiană a continuat în linii mari viața economică a Daciei lui Decebal și Buerebista. Ocupațiunile de căpetenie au rămas tot agricultura și creșterea vitelor. Reprezentările de pe monumentul funeral al lui Gaius Iulius Quadratus, primar în Capidava pe vremea împăratului Hadrian, au subt acest raport o valoare simbolică. Pe o față a acestui monument se vede un păstor cu plete lungi, purtând sarica până la glesne; pe altă față un țăran arându-și ogorul cu un plug tras de doi boi » (Giurescu, 136). În sprijinul părerii că locuitorii autohtoni au continuat și subt stăpânirea romană felul lor de viață, cu deosebire îndeletnicirea cu păstoritul, sunt cuvinte ca *stână, brânză, urdă, zer, strungă, căciulă* și altele, cărora în zadar li s'a căutat până acuma o etimologie plauzibilă și care sunt, după toată probabilitatea, relicte din epoca anteromană.

Patsch (*Beiträge,* II, 213) crede că în cei 160 de ani de stăpânire romană s'a desfășurat în Dacia « o viață culturală romană de o intensitate extraordinară ».

Dacă am căuta în altă parte o analogie pentru triumful romanității în timp relativ atât de scurt, cred că n'am putea-o găsi mai nimerit decât în stările din America de Nord. Precum în noul continent cele mai deosebite neamuri și-au uitat în câteva generații limba și și-au renegat originea spre a primi cu mândrie calitatea de cetățeni americani și spre a vorbi de bună voie limba engleză, tot astfel conștiința vie a aparținerii la marele Imperiu și covârșitoare civilizație apuseană au putut produce în acest timp adoptarea limbii latine până în păturile adânci ale populației autohtone. Nu trebue să uităm că Dacia fiind cea din urmă din șirul provinciilor

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Pentru ușurința cu care nobilii autohtoni treceau în rândul Romanilor și pentru măiestria cu care Romanii știau să-i atragă, se poate cita cazul fiului regelui Cotys al Traciei, care e dus la Roma spre a primi acolo educația fiilor de neam mare. El se întoarce în anul 38 ca cetățean roman, numindu-se Gaius Iulius Rhoemetalkes și devine archon în Atena. (Patsch, *Beiträge V* 133, 146).

romane, toată experiența câștigată în celelalte provincii au perfecționat mijloacele de romanizare ale stăpânirii. Să mai adăogăm la aceasta prestigiul de care s'a bucurat la noi totdeauna tot ce e străin. Dacă considerăm cât de ușor învață Românul alte limbi și privim numărul de cuvinte împrumutate de Români — în măsură mai mare decât o cerea economia internă a limbii — dela Slavi în epoca când am stat subt influența lor și, mai târziu, dela Unguri în Ardeal; dacă privim adevăratele ravagii pe care le face, la țară, imitarea graiului orășenesc, considerat ca mai « ales », și vedem cum gazetarii și mulți dintre scriitorii noștri mai tineri își împestrițează scrisul cu neologisme primite fără niciun simț de respect pentru tradiție — vom înțelege că mirajul civilizației romane și romanizarea impusă printr'o conștientă și organizată acțiune de colonizare a dus în mod necesar la strămoșii noștri (a căror fire am moștenit-o) la o însușire repede a limbii stăpânitorului roman.

Nu trebue uitat și alt lucru. O limbă flexionară atât de nuanțată ca cea latină a fost adoptată, în provinciile cucerite, de o populație cu o conștiință linguistică foarte diferită și prinzând numai vag nuanțele ei. În gura popoarelor alogene romanizate, latina păstra ce avea mai banal, ea era o limbă sărăcită, ad usum omnium (Wartburg, p. 26). Totuși chiar și acest « instrument comod, bun pentru toate mânile », cum îl numește Meillet, servea la răspândirea unei civilizații binefăcătoare, la mărirea orizonturilor de-a-lungul unor admirabile căi de comunicație și la acea ordine, care cumpănea independența pierdută. Populația băștinașă trăise înainte de romanizare într'o fărămițare mare, ducând o vieață pur regională. Toți se găseau într'o neliniște continuă pricinuită de luptele interne și cele cu dușmanii din afară. Roma era sinonim cu ideea de stabilitate. Tot ce ținea de domeniul culturii și toată terminologia legată de vieața de toate zilele a devenit latin; numai vocabularul țăranului-păstor păstra urmele limbi vechi (Wartburg, p. 19 și 22).

Nu vom greși deci când vom admite că după un secol și jumătate de domnie din partea Romei, Dacia Traiană, cel puțin în regiunile în care colonizarea era intensă, era, ca limbă, de fapt romană.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În ceea ce privește **părăsirea Daciei,** Friedwagner arată că adepții continuității, puși în fața cunoscutelor știri transmise de Vopiscus,

Eutropius și Rufus, se referă mai mult la cuvântul *provinciali*, pe când adversarii lor la *populus* și la «ex urbibus *et agris*» al lui Eutropius. Constată mai departe că același Eutropius, vorbind despre semințiile gotice, întrebuințează verbul în timpul prezent: «in his agros quos n u n c h a b e n t», dar despre întemeierea provinciei Daciei, în timpul trecut: «ea provincia [Decebalo victo] decies centena milia passuum t e n u i t». «Nu ar vorbi astfel un autor despre o provincie dacă Romanii ar fi avut-o încă în stăpânire și nu s'ar fi schimbat nimic în ea» (p. 646).

Pe de altă parte el arată că încă Adrian, care dărâma podul de piatră peste Dunăre, se purta cu gândul părăsirii Daciei, dar n'a făcut acest pas, pentru ca să nu lase barbarilor pradă atâți cetățeni romani. Părăsirea subt Aurelian nu s'a făcut în mod forțat; și chiar dacă ea ar fi fost impusă, avem analogia, invocată de Iorga, a împotrivirii coloniștilor romani de a părăsi orașul Nisibis la granița persană, pe vremea lui Iovianus (secolul al IV-lea), cu toate poruncile și amenințările stăpânirii.

Nu se părăsește cu totul o țară așa de f r u m o a s ă, ca Dacia, zice Friedwagner (p. 647). Acest argument al b o g ă ț i e i provinciei numită Dacia felix, îl invocă și C. C. Giurescu, spre a-l opune stărilor din dreapta Dunării. Istoricul român (p. 166) apasă cu dreptate asupra cuvintelor lui Flavius Vopiscus care preced cunoscutul pasaj: «[Aurelian] văzând Iliricul d e v a s t a t și Moesia p i e r d u t ă, a părăsit provincia întemeiată de Traian peste Dunăre»... și trage din ele concluzia despre «lipsa de judecată și de obiectivitate» a lui Vopiscus. Noi vedem mai de grabă în ele confirmarea faptului că împăratul roman a simțit necesitatea așezării unei linii naturale de apărare la Dunăre și deci în părăsirea Daciei o necesitate de ordin strategic, care n'a putut avea repercusiuni prea mari asupra populației.

«N'au fugit nici Galoromanii în fața Francilor», scrie Giurescu (p. 165—166), «n'au fugit nici Italienii în fața Goților și apoi a Longobarzilor, n'au fugit, mai târziu, Sârbii, Grecii și Bulgarii în fața Turcilor. N'am fugit nici noi în fața Tătarilor... În Moesia găseau un pământ mai sărac, în schimb aceleași primejdii, aceeași nesiguranță ca acasă, în plus perceptorul roman. De altfel chiar armata care trebuia să-i apere de barbari însemna asemenea sarcini și

BCU Cluj / Central University Library Cluj

asemenea obligații... încât acești locuitori preferau « o năvălire a barbarilor unei staționări în mijlocul lor a armatei imperiale ». Ne-o spune lămurit scriitorul Johan[n]es Lydus, referindu-se la epoca mai târzie a lui Iustinian ». Ce însemnau abuzurile unui militarism excesiv în aceste vremuri pline de războaie, adăogăm noi, se vede din multele și violentele răscoale ale populației autohtone din Peninsula Balcanică împotriva stăpânitorului roman, mai ales de când recrutările forțate se făceau și între băștinași. Asemenea revolte au fost descrise pe larg de PATSCH în frumoasele sale studii tipărite în anii din urmă în Analele Academiei din Viena. Să nu uităm că militarismul excesiv roman produsese de mult o reacțiune: în tratatul ce-l încheie Decebal cu Traian, el se obligă să p r e d e a p e d e z e r t o r i și să nu mai primească în slujba sa niciun Roman, civil sau militar (cf. Giurescu, p. 66), trecut peste granița mai ales din provinciile învecinate.

Friedwagner — referindu-se la Jung — invoacă analogia provinciilor Noricum și Vindelicia, unde stăpânirea romană durase de trei ori mai mult decât în Dacia. Deși la 488 a fost dată porunca pentru părăsirea acestor provincii și e vorba, în știrile istoricilor, de toți locuitorii (*universi*) cari au ascultat de ordinul dat, știm că mulți dintre ei rămaseră locului. Nici oficialitatea n'avea interes să insiste prea mult asupra evacuării îndată ce era acoperită și nu mai avea răspundere. Astfel încă în secolul al IX-lea se mai găseau, în număr mare, țărani cari vorbeau o limbă romanică pe moșiile Mănăstirii St. Emmeram în Regensburg și St. Peter în Salzburg, trăind în satele lor (« vici Romanisci ») (p. 648—649) și lăsând în toponimie atâtea urme netăgăduite despre existența lor: Lauseacum > Lorch, Lentia > Linz, Batava (Castra) > Passau, etc. (p. 651).

Experiența din ultimul război mondial ne arată și ea cum trebue înțelese evacuările decretate de stăpânire. Ele atingeau oficialitatea și pe cei ce trăiau pe urmele ei sau pe cei ce-și temeau bogățiile; săracilor nu le cădea greu să ia asupra lor tot riscul invaziilor, *fiind cei dintâi care jefuiau avutul atât de râvnit al celor ce fugeau.* Evacuări totale existau numai în rapoartele oficiale, menite să liniștească pe cei dela centru, și în fantazia celor cuprinși de panică. Când această spaimă colectivă trecea, mulți se întorceau la vetrele părăsite.

« O plecare în masă », zice Zeiller (*Origines chrétiennes*, p. 39) « ar fi fost inexecutabilă fără de războiu. Goții, înaintea cărora se retrăgeau Romanii, n'ar fi admis o evacuare a întregii populațiuni civile. Dacă această populație se acomoda noului regim, Aurelian n'avea niciun motiv să se arate mai intransigent decât ea. De fapt, nici Aurelius Victor, nici autorul Epitomului ce i se atribue adesea, nici Zosim, nici Zonaras nu coroborează mărturia lui Eutropius și a celorlalți istorici. Înclinăm deci a crede că Dacia n'a fost evacuată complet în anul 275 ». Cât despre Sincel, care ne spune același lucru ca Eutropius și Rufus, el adaogă (I, 721—722, ed. de Bonn) că *bărbații și femeile au trecut din nou Dunărea, ceea ce pare a se aplica la toată populația civilă* (ibid., p. 38).

Foarte lămuritoare sunt expunerile lui Patsch (*Beiträge*, II, p. 206—213), care arată cât de hărțuită a fost Dacia Traiană de războaie cu vecinii chiar înainte de părăsirea provinciei din partea lui Aurelian. Marc Aureliu supoartă acel bellum Germanicum et Sarmaticum, despre a cărui greutate ne putem face o idee din faptul că Iasygii făcuseră în Dacia, Panonia și, probabil, în Mesia, 100.000 de prizonieri, pe care trebue să-i restitue la încheierea păcii (p. 206). Subt Maximius (235—238) au fost alungați Dacii și Sarmații năvălitori (p. 207), iar în 245 fu respinsă invazia Carpilor, cu care are să lupte din nou Decius (245—251). La 251 îl bat pe acesta și-l omoară Goții, care în 269 se revarsă peste țările balcanice (p. 208). În astfel de împrejurări Dacia nu mai era de ținut. Claudiu († 270) se gândea s'o părăsească, iar Aurelian — împăratul care se îngrijise de recâștigarea unor provincii pierdute — renunță la politica de prestigiu și evacuă provincia, pentru ca să poată reface Peninsula Balcanică devastată, care forma legătura necesară între Estul și Vestul Imperiului. El cedă locurile din Nordul Dunării Goților, după o victorie, sperând să le astâmpere astfel setea de expansiune și să-i abată dela regiunile sud-dunărene, care trebuiau refăcute după grelele suferințe cășunate de invazii și de ciuma ce ajunsese la un punct culminant în anii 251, 261 și 270. Deci retragerea din Dacia n'a fost dictată de motive umanitare, ci de o politică realistă (p. 211—213). Cei ce ajunseseră să se acomodeze vieții neliniștite din ultimele decenii dinainte de evacuare au rămas în Dacia; cei ce-și temeau averile vor fi părăsit provincia chiar înainte de

Babeș-Bolyai Cluj-Napoca Library

evacuarea oficială. Patsch (p. 213) citează cazul caracteristic al mamei viitorului împărat Galienus († 311), care plecă din Transilvania de azi refugiindu-se înaintea invaziilor Carpilor, dar se așeză aproape de țărmul drept al Dunării « haud longe a Serdica », gata să se înapoieze imediat ce situația politică s'ar fi schimbat și rămânând cu ochii ațintiți asupra provinciei părăsite pe care o regreta și spre care o trăgea inima.

Acolo, « acasă », traiul nu era atât de insuportabil precum s'ar putea crede. Cel puțin pentru clasele de jos, deprinse să muncească pentru alții, **o convieţuire cu barbarii** era suportabilă. În privința aceasta cele arătate de J. Jung în *Römer und Romanen in den Donauländern* n'au pierdut nimic din valoarea lor documentară, ci, dimpotrivă, apar mai verosimile în lumina ultimelor cercetări. Invocând mărturia unor scriitori ca Hieronymus, Salvianus și Priscus, Jung conchide (cf. citația în extenso la Drăganu, p. 28) că populația rămasă în Dacia trăia in împrejurări adesea mai bune decât înainte. Semințiile germane și Hunii erau prea puțini numeroși pentru ca să se poată dispensa de brațele de muncă ale localnicilor, iar stăpânirile lor erau prea scurte și prea schimbătoare pentru ca să-i poată asimila. « Germanii », scrie și Gamillscheg, « cari au venit înaintea Gepizilor în Dacia și Panonia, Vandali, Goți, etc., nu se puteau dispensa de brațele populației autohtone, care trăia din munca pământului. Ei erau siliți s'o cruțe, întocmai ca Francii în Galia și Goții și Longobarzii în Italia. Acești Daci romanizați, Panoni și Iliri, erau pe jumătate liberi; deposedați fură numai marii proprietari » (p. 240). Cât despre Huni, cunoaștem mărturia atât de caracteristică a acelui cetățean al Imperiului roman răsăritean, de naționalitate greacă (cf. V. Grecu, în « Codrul Cosminului », VIII, 1933, 34, p. 432—438, unde se dă în traducere nouă pasajul respectiv întreg, cu comentariile necesare), ajuns în captivitatea Hunilor și eliberat mai târziu, care povestea lui Priscus cât de bine se simțea în noua sa patrie, unde nimeni nu-l supăra, unde dreptatea era sfântă, judecătorii nu erau venali ca la Romani, iar birurile nu erau, ca acolo, permanente și insuportabile.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mi se pare că afară de aceste argumente mai trebue adăogat unul: din toate invaziile care au trecut peste pământul nostru, cea mai grea de suportat și cea mai gravă în urmări a fost, pentru populația autohtonă, singura care venea din spre Vest, a Romanilor.

Columna lui Traian ne-a păstrat imaginea Dacilor îngroziți, fugând înaintea năvălitorilor din anul 107, cari veneau cu toată voința lor de fier și cu mijloacele formidabilei lor organizații, să le impună imperialismul lor necruțător. Un veac și jumătate le-a fost de ajuns ca să d.a provinciei o nouă înfățișare. Greutatea dominației romane trebuiau s'o simtă mai ales acești Daci refractari ordinei impuse fără de cruțare. Eliberați de subt jugul roman, ei trebue să fi răsuflat ușurați și fericiți că se întorc la libertatea lor de odinioară. Că cu noii lor stăpânitori vremelnici izbuteau să găsească un modus vivendi, o vedem din atestările de mai târziu. Într'adevăr, într'un mare număr de știri și de documente din t o a t e regiunile locuite de Români, aceștia sunt pomeniți î m p r e u n ă cu alte neamuri: încă în sec. VII ei apoi ca *Βλαχορηχῖνοι*, în Peninsula Calcidică, amestecați cu Slavi (cf. în urmă Th. Capidan, *Aromânii*, p. 26); după anonimul Regelui Bela, Ungurii găsesc la venirea lor pe Vlahi în tovărășia Slavilor; la 1027 împăratul bizantin pleacă în Italia cu o armată în care sunt Bulgari și Vlahi; tot bulgaro-vlah e și Imperiul Asaneștilor; cronica lui Ansbertus (1190) amintește pe cruciații atacați de Vlahul Ioniță care avea subt ascultarea sa, pe lângă Vlahi, Cumani și alte neamuri; expediția comitelui Ioachim din Sibiiu dela 1201 se face cu o armată alcătuită «ex Saxonibus, Vlacis, Siculis et Bissenis»; în documentele medievale sârbești Vlahii sunt amintiți împreună cu Albanezii, iar în emigrările lor spre Vest, Vlahii, Maurovlahii și Uscocii sunt amestecați cu Slavi; la 1224 e pomenită «sylva Blacorum et Bissenorum»; la 1256 e vorba de «pars Siculorum et Olachorum», etc.

Istoria ne învață că *migrațiunea popoarelor a sfârșit cu dispariția celor mai multe popoare năvălitoare, iar nu a populației invadate de ei.* Într'adevăr, pe o mare parte a Imperiului roman, pe unde au trecut și s'au așezat Vandali, Goți, Longobarzi și Franci, nu continuă până azi graiul roman populația mai veche? Unde sunt azi Hunii, Avarii, Cumanii și Pecenegii, de isprăvile cărora sunt pline cronicele timpului? Au pierit, și au rămas cei pe cari niciun cronicar vechiu nu-i pomenea, Românii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În al doilea rând ne întemeiem pe observația că și azi indicele de nașteri este la Români mai ridicat decât la cele mai multe popoare din Europa. La un neam atât de prolific mi se pare că nu importă

mult dacă numărul celor rămași în Dacia era mare sau nu. Spre a ne face o idee despre posibilitățile de înmulțire, n'avem decât să urmărim sporul demografic făcut de Românii din Ardeal subt dominația ungurească, care numai binevoitoare nu era, chiar în epoca de maghiarizare forțată și de împănare sistematică a ținuturilor românești cu colonii maghiare. Lămuritoare în privința aceasta sunt datele ce rezultă din cercetările ce le-am făcut asupra familiei mele, originară, după tată, dintr'un sat din Sudestul Transilvaniei. Din ele rezultă că dela strămoșul meu, însurat în anul 1801, până la 1933, deci în curs de 132 ani, descind, în 5 generații, 520 urmași, dintre cari 330 în vieață. Dacă ținem seamă că n'am izbutit să-i urmăresc pe toți descendenții, cu toți copiii lor, și că în ultimele generații numărul nașterilor a scăzut mult, mai ales la cei mutați la orașe, ne putem face o idee cât de mare trebue să fi fost procentul de înmulțire în vremurile vechi.

Și nu trebue să ne gândim numai la fecunditatea neamului nostru, ci și la marea lui p u t e r e d e a b s o r b ț i u n e a altor neamuri. Cunoaștem atâtea cazuri precise despre sate și orășele locuite odinioară de Unguri sau Sași în Ardeal, azi complet romanizate, încât nu ne mai îndoim că acei Slavi, Cumani, Pecenegi, Tătari și alte neamuri dispărute, așezate odinioară în ținuturile noastre, de existența cărora abia mai vorbesc numele de persoane și de localități, s'au pierdut cu timpul prin desnaționalizare în masele de Români. Papa Grigore al IX-lea vorbind de « pseudo-episcopii » ortodocși ai Vlahilor, constată cu îngrijorare, că Unguri și Germani catolici, locuind printre ei, trec la credința lor și se fac una cu ei (ap. Giurescu, p. 327).

Astfel stând lucrurile, nu trebue să ne mirăm că milioanele de Dacoromâni de azi se pot trage dintr'un număr redus de Romani rămași în Dacia. Sporul și puterea de asimilare a neamului nostru au fost atât de mari, încât puteau compensa risipa în vieți pe care o aduceau războaiele, decimările prin invazii, molimele și o mortalitate infantilă excesivă. Unor epoce de înmulțire mare, urmau de sigur răstimpuri de scădere considerabilă, pentru ca mai târziu belșugul de populație să se ivească iarăși, întocmai cum în regiuni tropice vegetația crește exuberantă după o ploaie abundentă sau e distrusă de o secetă năprasnică, fără ca posibilitățile de o nouă și abundentă desvoltare să fie secate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mi se pare că dintre toate ținuturile din Sud-Estul european, locuite de strămoșii noștri, nu atât Nordul Peninsulei Balcanice și nici Muntenia și Moldova, cât Ardealul înconjurat de munți a avut epoce de mai multă pace relativă. După ce Gepizii s'au așezat în locul Vandalilor și Goților și înainte de lovitura mortală pe care le-a dat-o Regele Alboin al Longobarzilor în anul 562, nu se găsește nicio știre istorică despre ținuturile din Nordul Dunării (cf. Gamillscheg, p. 239), iar douăzeci de ani mai târziu, la 581, un document vorbește de țara aceasta, stăpânită de Slavi, ca fiind « foarte bogată și plină de pradă din provinciile romane, deoarece nu fusese niciodată jefuită de popoarele străine » (Giurescu, p. 219).

La dreptul vorbind, nici nu prea aveau ce să jefuiască aceste popoare într'o țară populată de mici agricultori și de păstori. Proprietatea mare dispăruse în așa măsură, încât Goții erau nevoiți, precum a arătat Patsch (*Beiträge*, III, p. 47), să importe grâne din Imperiul roman, din Sudul Dunării. Orașele înfloritoare ale Daciei Traiane au fost pustiite, îndată după părăsirea provinciei, de noii stăpâni și, de sigur, și de populația săracă rămasă. Ele nu mai existau la venirea Slavilor. Astfel se explică, de ce, în opoziție cu regiunile din Sudul Dunării, unde, în Mesia, vechile numiri de orașe romane ca *Sirmium*, *Bononiae*, *Ratiaria*, *Serdicae*, etc., se păstrează subt forma *Srĕm*, *Vidin*, *Arčar*, *Srědec*, etc., în graiul Slavilor care au sfârșit prin a le cuceri (cf. bibliografia chestiunii la Drăganu, p. 612), în Ardeal n'avem niciun astfel de nume.

Avem însă un cuvânt, care, prin desvoltarea sa semantică, se pretează la niște deducții foarte interesante. E vorba **țărm.**

Pentru ca înțelesul de « hotar » al latinescului *termen* (*terminus*) să ajungă la cel pe care-l are azi urmașul lui în românește (vechiul înțeles păstrându-se doar în derivatul *nețărmurit* « nedeterminat », « fără hotare »), a trebuit ca undeva malul unei ape să fi însemnat într'adevăr o graniță. Cum acest cuvânt există **numai la Daco-români** [1]) — și deci e exclus ca să ne gândim la malul Mării —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Românii sudici, trăind în diferite state, nu cunosc decât termenul vag de *mardzine*. Abia mai târziu, ivindu-se la ei nevoia unui cuvânt mai precis, au împrumutat Aromânii dela Neogreci pe *sinur*, precum Istroromânii au luat dela Croați pe *crâi*, iar noi dela Slavi pe *graniță* și *hotar* (acesta de origine ungurească).

credem că nu poate fi vorba decât de țărmul Dunării, cu care se mărginea spre Nord Impărăția romană, deci de singurul « hotar » pentru populația din aceste regiuni. Aici, la malul apei ce despărțea Dacia de odinioară de țara « împăratului », aici se găsea frontiera, pe care totuși o treceau de sigur de multe ori locuitorii din Nord, rămași nu numai în legătură de confederație politică, ci și de dependență economică cu Imperiul roman și mai târziu cu cel bizantin.

Friedwagner, deși admite că convietuirea cu Germanii năvălitori era acceptabilă pentru vechii locuitori rămași în Dacia, citând cuvintele lui Egipius « Romani b e n e v o l a cum Rugis societate vixerunt » (p. 645), arătând că Goții încreștinați în a doua jumătate a veacului al IV-lea erau accesibili la cultură, și că în Panonia, Italia și Franța dominația lor e caracterizată de istoricii vechi ca « blândă » (p. 650), crede totuși că majoritatea populației a părăsit Dacia subt Aurelian (p. 647), iar ceea ce a rămas n'a putut să reziste năvalelor repetate ale barbarilor, care « măturau tot ce găseau în cale » (p. 670). Aceste năvăliri și le închipue atât de grozave, încât se miră că în general au mai rămas popoare în Europa sud-estică (p. 700).

Chiar dela cele dintâi pomeniri ale neamului nostru, acesta apare numeros, în regiuni în care înainte nu-i atestase nimeni. Dacă Friedwagner consideră năpădirea subită (« das plötzliche Anschwellen ») a populației românești în Carpați și în regiunile din Nord-estul acestora ca pe una dintre multele enigme din istoria noastră (p. 710), el cunoaște totuși creșteri miracluoase de populație românească în alte locuri (Pind, Tesalia și în parte în Munții Haemus), când Kinnamos vorbește de armata lui Leo Vatatzes, pe la mijlocul secolului al XII-lea, compusă din « maxima Valachorum ingenti multitudine » (p. 699). El știe că la 1412 ținuturile la Est de Prut sunt numite — ca și Sudestul Transilvaniei cu 200 de ani înainte — « ad campos desertos », deși Moldova era colonizată (p. 705) și atât de populată de mai înainte, încât treizeci de ani după descălecare, stăpânirea moldoveană ajunge până la Nistru și la Marea Neagră (cf. Giurescu, p. 376).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru explicarea acestei înmulțiri subite, nu ajunge, după Friedwagner, creșterea naturală a populației (p. 704), ci — « deși

istoria nu cunoaște decât o mișcare de populații dela Nord spre Sud » (p. 667) — trebue să admitem o **admigrație** dela Sud spre Nord. Faptul că asemenea migrațiuni nu sunt relevate de cei ce însemnau evenimentele istorice nu trebue să ne mire prea mult. Pe scriitorii bizantini nu-i interesau stările din Nordul Dunării — având de povestit lucruri ce li se păreau mai importante — încât niște țărani și păstori, locuitori ai munților, puteau rămânea în u m b r a i s t o r i e i (p. 651). Nici despre Romanii din Sudul Dunării n'avem doar, între anii 600 și 980, nicio știre (nici chiar la Procopius, care știe să povestească în De bello gothico despre Ilirii și Tracii nimiciți de Slavi), precum n'avem, înainte de secolul al XI-lea, nicio știre nici despre Albanezi (p. 651), iar migrațiunea Aromânilor spre Sudul Peninsulei Balcanice e pomenită de Kekaumenos abia peste o sută de ani după ce avusese loc (p. 705). Dacă știrile de mai târziu despre Români, în Ardeal, încep — și apar deodată numeroase — abia în legătură cu posesiile lor, aceasta se explică prin ingerința Statului ungar în stările libere de până atunci (p. 703).

Studiind chestiunea admigrării, Friedwagner citează și examinează părerile înaintașilor, începând cu Cantemir (care credea că chiar subt Aurelian cei ce părăsiseră Dacia s'au înapoiat), continuând cu Miklosich (care admitea, în 1862, că revenirea s'a întâmplat în secolul al V-lea), și cu Tomaschek (care o admitea pe vremea stăpânirii pecenege și cumane pe ambele maluri ale Dunării, p. 705). Philippide se deosebește de Roesler mai ales prin aceea că nu consideră secolul al XIII-lea ca începutul, ci ca sfârșitul admigrațiunii (p. 712), admisă și de Drăganu, deși acesta crede și în continuitatea noastră în Dacia (p. 706).

Ar mai fi de citat două mărturii: una a lui Zeiller (*Origines*, p. 35) și alta a lui Patsch (*Beiträge*, III, p. 20—23). Cel dintâi vorbește de « un curent de imigrare în direcție nordică și sud-estică, de pe un mal al Dunării pe altul, în cursul evului mediu, curent întreținut de deplasările populației autohtone de pe a m â n d o u ă versante ale Carpaților ». Patsch, descriind cele două treceri peste Dunăre, cu garnizoane puternice pe țărmul stâng, întemeiate de Împăratul Constantin, zice că ele « prindeau ca într'un clește regiunile locuite de Germani, unindu-le cu Imperiul roman atât de strâns, încât inamicul putea fi considerat biruit și provincia

BCU Cluj / Central University Library Cluj

dacică încorporată Imperiului. Constantin a putut deci rosti în Olimp — și poate le-a și rostit — cuvintele pe care i le pune în gură nepotul său, Împăratul Iulian (care nu-l iubea), anume că a biruit a doua oară țara pe care o învinsese Traian... Populația romană veche rămasă pe loc în părțile Daciei evacuate în anul 271, putea gravita din nou spre Sud ».

Pentru Friedwagner și dispariția Românilor în Nordul Peninsulei Balcanice pe de o parte, și creșterea lor în România actuală (atât de mult, încât au putut înghiți pe Slavii aflători aici) pe de altă parte vorbește pentru o admigrațiune dela Sud spre Nord, care ar putea fi adusă, istoricește, în legătură că căderea primului (anul 1018) și celui de al doilea (anul 1257) Imperiu danubian. Totuși mai probabilă e « o scurgere înceată și continuă, în curs de veacuri » (p. 705). Chiar dacă admitem că o parte din Români au continuat să trăiască în Dacia, nu se poate vorbi de o f u z i u n e a admigratorilor cu ei — cum o presupune Densusianu — ci de o s u p r a p u n e r e, sau, cum crede Tiktin, de o î n l o c u i r e a limbii celor rămași în Nordul Dunării prin limba celor veniți din Sud (p. 605).

Noi suntem cei din urmă ce vom nega posibilitatea unor admigrațiuni, chiar dacă istoriografii timpului nu știu să ne povestească nimic despre ele. Cartea lui Drăganu e cea mai strălucită dovadă pentru asemenea scurgeri îndelungate de populație românească dela miazăzi spre miazănoapte, nebăgate în seamă de cronicari [1]). În ceea ce privește însă laturea l i n g u i s t i c ă a problemei, suntem încă departe de a putea ști dacă asemenea suprapuneri de populație în timpuri vechi produceau d e o s e b i r i sau n i v e l ă r i de graiu. Abia Atlasul linguistic al României ne va permite să facem

---

[1]) Dar ea ne mai arată ceva: Dacă Românii ar fi venit, din Peninsula Balcanică în cete răslețe, într'o țară locuită de alte neamuri, soarta lor n'ar fi fost, probabil, alta decât a păstorilor români așezați în Carpații nordici între Slavii care i-au înghițit. În general mi se pare curios că unii învățați — mai ales unguri — admit la Românii din Ardeal un spor extraordinar în cele două sau trei veacuri din urmă, dar nu admit că populația de graiu roman rămasă în Dacia să se fi putut înmulți în 1650 de ani mai mult decât niște cete de păstori rătăcitori, într'un timp cu mult mai scurt. Mai ales că Românii apar, precum văzurăm, din cele mai vechi știri, ca un popor numeros.

și în privința aceasta deducții interesante, mai ales atunci când ele vor fi coroborate de știri istorice despre mișcări de populație.

Dar chiar din constatările ce le permite proiectarea cartografică a limbii actuale, greu vom putea trage concluzii de ordin general, care să se potrivească în toate cazurile. Biruința formei autohtone sau a celei importate, ori ivirea unor forme noui, ieșite din fuziunea amândurora, nu depind de sigur numai de raportul numeric între băștinași și noii veniți, ci și de o mulțime de alți factori, precum colonizarea pe locuri pustii sau în mijlocul unor conaționali, contactul și amestecul cu aceștia, timpul scurs și condițiile sociale. Într'o lucrare despre palatalizarea labialelor care se va publica în curând, D. Macrea arată cum coloniști din Ardeal au dus cu sine și au păstrat până azi, în Bucovina și Muntenia, rostirea lor de acasă cu labialele palatalizate. Ceea ce nu reiese însă din această lucrare este, dacă această rostire a rămas după o conviețuire de două veacuri cu localnicii ca un relict la toți coloniștii și dacă dela ei s'a lățit și asupra autohtonilor. Spre a putea răspunde la aceste întrebări va fi nevoie să se compare constatările linguistice cu fapte de natură etnografică și să se studieze toponomastica și onomastica coloniștilor în legătură cu a regiunilor din care au plecat.

În ceea ce privește prestigiul exercitat de emigranți, Macrea întărește cu argumente puternice părerea lui Al. Procopovici (*Mic tratat de linguistică*, p. 125—126) despre păstrarea formelor cu labialele nealterate în scrierile moldovene grație graiului nepalatalizant al descălecătorilor maramureșeni, care au impus limba lor la Curte și în straturile sociale suprapuse. Teoria aceasta s'ar putea extinde și asupra limbii literare din Muntenia, unde consolidarea principatului s'a făcut din spre Vest spre Est, precum se poate vedea acum în amănunte în cartea lui Giurescu. Vestul (Banatul și o parte din Oltenia) păstrează însă până azi labialele nealterate. Acestea s'au impus deci și la Curtea munteană, în zapisele scrise în cancelariile ei și mai târziu în cărțile bisericești (care erau în parte reproduceri ale traducerilor făcute tot într'o regiune cu labialele nealterate, în Nordul românesc), tipărite mai întâi de Coresi, care, precum a arătat Macrea, era și el originar dintr'o regiune cu labialele intacte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ne-am putea imagina că și **rotacismul** să fie o rostire importată pe teren dacoromânesc și că neconsecvența limbii vechi în întrebuințarea formelor cu *n* și cu *r* să reoglindească procesul de amestec, nedesăvârșit încă, a elementului rotacizant, așezat în insule mai mici sau mai mari în mijlocul populației băștinașe, nerotacizante. Știm că Weigand a și emis această părere, crezând că cei ce au adus rotacismul la noi au fost Albanezi așezați între Dacoromâni. Am arătat aiurea (« Dacoromania », IV, 1340 ș. u. și V, 751 ș. u.) că niciunul din argumentele pe care învățatul german voia să-și sprijine teoria nu se poate susține. Ne-am putea închipui însă că rotacismul a fost adus de Românii migratori, cari, precum rezultă din cartea lui Drăganu, sunt Români Apuseni, ca și Istroromânii rotacizanți, și, în drumurile lor, au trecut, prin Panonia și Ungaria Vestică, în Carpații cehoslovaci, spre a ajunge până în Maramureș (care a fost regiune rotacizantă în veacurile trecute). Aceasta cu atât mai mult cu cât în limba Slavilor carpatici, împănată cu cuvinte românești, găsim și câțiva termeni pastorali (*tuširiti* din *tușina* și *putira* din *putină*) sau vorbe caracteristice pentru traiul în munți (*žerep* din *jneapăn* și *jafira* din *afină*) cu rotacism.

Totuși această teorie nu e probabilă. Din două motive.

Mai întâiu, teritoriul rotacizant odinioară era mai mare decât ni-l imaginam la început. În *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen* am căutat să delimitez aria rotacismului: în Nordul Mureșului, cu ramificații în Bucovina și Moldova. D. Macrea a strâns în « Dacoromania », VII, p. 184—186, atestări nouă pentru rotacismul moldovean. Avem însă motive să credem că aria rotacismului trecea până departe în Sudul Mureșului. Aceasta se vede din răspândirea formei *viezune* în loc de *viezure* (cu *r* din *l* intervocalic, cf. alb. *vjedhullë*), al cărui *n* nu se poate explica decât printr'o falsă regresie din vremea desrotacizării, întocmai ca în *mazâne* și *luceafăn* în loc de *mazăre* și *luceafăr*, despre care a vorbit S. Pop în DR. VI, 393.

După materialul Atlasului linguistic, forma *viezune* nu se găsește numai în regiuni despre care știm că erau rotacizante (ca *mâzâne* și *luceafăn*) deci numai în județele Năsăud, Mureș și Cluj (partea Nordică), ci și în Sudul Mureșului în județele Alba (comuna Ciumbrudiu), Târnava-Mare (Mediaș, Daneș, Mihai Viteazu, Ighișul-Vechiu, Fântâna), Târnava-Mică (Șoimuș, Diia), Făgăraș (Breaza

BCU Cluj / Central University Library Cluj

și Streza-Cârțișoara) și chiar — adus din Țara-Făgărașului — și în Argeș (Băișoara) [1]).

Dacă aria rotacizantă a fost însă atât de extinsă, e puțin probabil ca fenomenul să se fi lățit dela câteva insule de coloniști.

Dar Drăganu a arătat că Românii migratori nici nu erau toți rotacizanți, ci partea cea mai mare a cuvintelor românești păstrate în toponimia și onomastica din Baranya, Somogy, Veszprém, Györ, Nitra, etc., au *n* între vocale: *Crachun* (= Crăciun), *Goun* (= Găun), *Kuine* sau *Keine* (= Câine), *Meneka* (= mânecă), *Pounsa* (din Păun, mai puțin sigur), *Romonya* (= Român), *Tunata* (cf. Detunata), *Zsemenye* (= gemen), după care se mai adaugă un « etc. » (p. 603).

Mai mult decât atâta. El arată că și pe teritoriul astăzi sârbesc numele topic și personal *Kračun(a)*, atestat mai întâiu în 1207, apare fără rotacism, întocmai ca *Karachin* din 1202 de pe Valea Crișului, *Krachun* din 1211 în Zemplén, *Karachun Olacus* din 1366 în Maramureș și *Crăciun* din documentele lui Ștefan cel Mare (p. 603 și 605), apoi *Chercen* (= Cearcăn) din 1458, *Batryna* din 1451 în documente latinești din Maramureș (față de cunoscutele cazuri de rotacism în scrisorile bistrițene și documentele moldovene scrise slavonește).

Concluzia lui Drăganu e următoarea: Regiunea din care a pornit rotacismul e cea a Munților Apuseni « unde el s'a dovedit mai compact și a dăinuit mai mult » [2]). De aici s'a răspândit pe de o parte pe Someș și pe țărmul drept al Mureșului până în Munții Rodnei și Maramureș, trecând pe coama Carpaților până în Valahia moravă, iar pe de altă parte prin Banat sau prin Cenad și Bačka spre Sremul

[1]) Din derivatele *viezuină* și *vi(e)zunie*, pe o arie și mai mare decât a lui *viezune*, nu se pot face aceleași concluziuni, căci *n* al lor poate fi rezultatul unor disimilațiuni. Într'adevăr, *viezuină* se poate raporta la *viezurină* (= *viezure* + suf. local *-ină*) ca *făină* la *fărină* (prin stadiul intermediar *fănină*). Cât despre *viezunie*, acesta a putut pierde pe primul *n* prin disimilare totală tot din forma *viezunină* (asimilat din *viezurină*) sau s'a putut produce disimilarea *l-l'* > *n-l'* (cf. șenele = șelele, arom. andoilea < al doilea) pe vremea când cuvântul se rostea încă *viezul-ilie*, căci sufixul *-ie* în acest cuvânt e de sigur *-ilia* (din *-ile*, local).

[2]) Dar dacă criteriul după care se poate stabili de unde pleacă o inovație fonetică ar fi apariția lui în formă mai « compactă » și durata lui, atunci pentru rotacism am fi nevoiți să plecăm dela Istroromâni, unde fenomenul e și azi colectiv și general.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

din dreapta Dunării (p. 607), ajungând până în Istria. Faptul că pe teren sârbesc găsim, la 1207, *Kračun(a,)* ar fi o dovadă că Românii de acolo nu cunoșteau rotacismul până în secolul XV—XVI (când se atestă *Sarabire* = Sare bine în anul 1458 în Bosnia și *Zmantara* = Smântână, în anul 1581 în Croația) și deci că rotacismul e importat la Românii Apuseni și la Istroromâni de Dacoromâni din Munții Apuseni (p. 603—606).

Nu mai repet ceea ce am spus în « Dacoromania », VII, 451—455 spre a combate această teorie, pe care Drăganu o împărtășește cu O. Densusianu, I. Popovici și Al. Rosetti, presupunând o migrațiune din spre Est spre Vest, despre care nu avem niciun alt indiciu, și despărțind rotacismul românesc de cel albanez.

Trebue totuși să relevez că dacă rotacismul ar fi, la Istroromâni, o inovație dusă de Moți migratori, am aștepta ca el să nu fie singurul vestigiu din limba lor și să avem și alte coincidențe linguistice între Istroromâni și Românii din Munții Apuseni ai Transilvaniei. Dacă privim însă mai cu atenție graiul acestor două grupe de Români, vedem dimpotrivă că în el există deosebiri esențiale, care nu trebue pierdute din vedere. Nu voiu pomeni la acest loc decât una, dar foarte caracteristică. E cunoscut faptul, cu totul curios, că alături de terminația *-ți* (păstrată azi în forme ca *voi laudarăți, auzirăți*, etc.), textele noastre vechi cunosc, la aorist, și forme care se sfârșesc cu *-tu* (*voi lăudatu, auzitu*, etc.), neexplicate până acum în mod satisfăcător. Aceste forme din urmă, dispărute din dialectul dacoromân, s'au păstrat însă până astăzi tocmai în Munții Apuseni, unde anchetatorii Atlasului Limbii Române le atestă ca obișnuite, mai ales în sate izolate. Ei bine, Istroromânii n'au nicio urmă de asemenea forme. Adevărat că ei nu mai păstrează aoristul — deosebindu-se și în privința aceasta de Moți — dar condiționalul, care are aceleași dezinențe ca aoristul, e la ei: *cântareț, dormireț*. Cum dintre cele două forme, *-ți* și *-tu*, cea dintâiu e cea mai veche (căci toate verbele românești se termină la persoana a II-a din plural în *-ți*) iar a doua o inovație românească, nu se poate spune în acest caz că Moții păstrează un stadiu mai vechiu de limbă, pe care ramura ruptă din mijlocul lor și emigrată în Istria ar fi înlocuit-o printr'o formă mai recentă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă pentru migrațiunea Românilor Apuseni mai întâiu în direcția Sud-Nord și apoi Vest-Est Drăganu aduce dovezi atât de convingătoare, pentru o deplasare de Dacoromâni spre Vest, până în Istria, și spre Nord până în Tatra n'are nicio dovadă. Hărțile Atlasului linguistic polon din regiunea subcarpatină pe care le publică Nandriș în altă parte a acestui volum ne arată că *afiră* = afină și *putiră* = putină au aceeași răspândire ca *feregă* și *găleată* și ca toți ceilalți termeni pastorali români, deci direcția din spre apus spre răsărit și nu invers.

Dacă e însă așa, aceste cuvinte sunt o dovadă că în graiul Românilor apuseni migratori exista rotacismul.

Am arătat odinioară că « excepțiile » istroromâne au toate un al doilea *r*, care a oprit, printr'o disimilare prohibitivă, rotacizarea, sau o nazală (*n* sau *m*), care a menținut, printr'o acțiune de asimilare, pe *n* următor. Dacă privim « excepțiile » din textele noastre vechi cu rotacismul consecvent, constatăm același fenomen: excepție fac în Codicele Voronețean numai *străminare* și *mânie*; în Psaltirea Voronețeană numai (câte odată) *țărâna*, *bătrâneațele* (alături de *bătrâru*), *minuri* (alături de obișnuitul *miruri*), *întunearecu* (alături de obișnuitul *înturearecu*) și mai ales *țineare* față de *ține*; în Psaltirea Hurmuzachi *închina-ne-vrem*, *m[â]nule*, *suspinarea* și *țerină*; în Povestea Sf. Dumineci, din Codex Sturdzanus, *adonară*, *măniia*, *oaminilor*, *spunerea* [1]).

Confirmarea — dacă mai era nevoie de ea — supoziției că de fapt vecinătatea unui *r*, *n* sau *m* a oprit rotacizarea lui *n*, ne-o dă studiul lui E. PETROVICI, *Contribuții la rotacism*, publicat în acest volum (p. 151 ș. a.). Anchetând, pentru Atlasul linguistic, comuna Scărișoara din Țara Moților, el a avut norocul să dea de un subiect rotacizant foarte bun. În același timp a găsit și un criteriu sigur spre a cunoaște măsura în care era răspândit rotacismul odinioară: « în graiul Moților, *n* care a fost cândva rotacizat, redevenit *n* prin regresiune — dovadă e falsa regresie *mazini* — nu se palatalizează înaintea vocalelor palatale ». Se zice deci *baň*, *haiňi*, dar *yine*,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) În *scaunul*, dintr'un mai vechiu *scamnul*, *n* nu urmează după vocală, ci după semiconsonantă, ca și în *mâine* în textul rotacisant « Legenda lui Avram ». O singură dată avem, în Psaltirea Voronețiană, un caz de *n* conservat, fără ca să existe un *m*, *n* sau *r*, în vecinătate: *plinul* (alături de *plirul*).

găĭinilĭi. Între cuvintele rostite ca *-ń* se găsesc și «excepțiile» istro-române și vechi-românești, pe de o parte *peńi* și *Sândzâĭeńe* (cu *nn!*) și *dońița*, *pantaloń* (cuvinte nouă), pe de alta: *bătrâńi*, *pruń* și *viińiria* (din cauza celui de al doilea *r*).

Așa fiind, nu vom pune prea mult preț pe *Crăciun* pentru a deduce din această formă lipsa rotacismului la Românii din Serbia în secolul al XIII-lea, nici pe *Bătrâna* și *Cearcăn* din documentele latinești din Moldova în secolul al XV-lea, iar dintre toponimicile și onomasticele citate de Drăganu, nici pe *Mânecă*, *Român* și *Gemen*, și nici pe *Câine* (cf. la Istroromâni *kuine* la Ireneo), acesta din urmă cu *n* după semiconsonanta *i̯*.

Rămân *Goun*, *Pounsa*, în care Drăganu vede un *Găun* și un *Păun* + sufixul *-șa*, și *Tunata*, pe care-l aseamănă cu *Detunata* noastră. Dată fiind nesiguranța unor asemenea etimologii — căci apropierile etimologice la onomastice și toponimice se bazează numai pe asemănări formale, lipsind controlul semantic — trebue să recunoaștem că aceste trei exemple nu ne pot îndreptăți să susținem că Românii Apuseni n'aveau rotacismul.

Dar chiar admițând că consecvența cu care apare astăzi rotacismul la Istroromâni e rezultatul unui proces de lungă durată și că odinioară cazurile refractare nu se mărgineau numai la disimilări și asimilări, deducțiile ce le putem scoate din această supoziție vor fi cu totul altele decât ale lui Drăganu.

Dacă, în cele precedente, am cerut dela istorici, când caută să elucideze epocele întunecate ale trecutului nostru, să țină seama de specificul nostru etnic și de împrejurările speciale în care s'a desvoltat poporul românesc, acest lucru se impune, cel puțin în aceeași măsură, și în cercetările linguistice.

Între istoria politică și între istoria limbii noastre există un paralelism perfect. După cum un individualism exagerat ne-a oprit atâta timp să ne închegăm într'un popor cu organizații superioare de stat, aceeași rezistență individuală și a grupărilor mici împotriva unei organizații colective a oprit o prea pronunțată **gramaticalizare a limbii noastre.**

Despre acest lucru își dă seama mai ales cel ce a avut prilejul să învețe pe un străin românește. Limba noastră e atât de puțin

fixată încât cel puțin unu din zece cuvinte îți pune o problemă de ortografie, de ortoepie, sau de gramatică propriu zisă. Când, după ultima reformă ortografică, am încercat, cu Th. Naum, să public un « Îndreptar ortografic » împreună cu un vocabular, care să recomande, în cazuri de uz șovăitor, forma cea mai « literară », am dat de greutăți enorme, căci toți întrebuințăm cele mai variate forme. Lucrul acesta se poate vedea mai bine dintr'un articol pe care l-am publicat în « Revista Fundațiilor Regale » cu rezultatele unei anchete făcute la câțiva din cei mai de seamă scriitori și mai îngrijiți stiliști de astăzi. Cât de mare trebue să fi fost varietatea aceasta în vremile când nu exista o limbă literară — deci în tot cursul evului de mijloc — și când ne găseam pe o treaptă de cultură care se putea mulțumi cu expresii aproximative?

Când, cu ocazia redactării Dicționarului Limbii Române, am a face cu cuvinte care nu-mi sunt familiare, deci când nu mă pot orienta numai după simțul limbii, ci trebue să stabilesc sensurile din citațiile scoase din autori, din comunicările primite dela corespondenți sau din definițiile autorilor de glosare, dau de multe ori de dificultăți de neînvins. Autorii, chiar cei mai buni, întrebuințează adesea cuvintele în sens impropriu, mulțumindu-se cu exprimarea vagă a unor gânduri nelămurite pe deplin nici chiar în mintea lor, sau întrebuințează vorbe care nu fac parte din tezaurul lor lexical și asupra înțelesului cărora nu sunt deplin lămuriți. Cât despre corespondenți și glosatori, aceștia dau, pentru diferite regiuni, cele mai deosebite definiții. Ca să nu citez decât un exemplu: *cârlanul* e după unii *mielul* după întercat, cam pe la 2 luni, după alții la 4 sau la 6 luni sau chiar la un an ori la 2 ani; după alții *calul* când e mânz, adică până la 2 ani, după alții până la 3, la 4 sau chiar până la 6 ani.

Toate aceste exemple dovedesc că *trebuința Românului de a avea în limbă un mijloc convențional cât mai unitar și neechivoc pentru comunicarea gândurilor este prea puțin desvoltată* și că ascultătorul, nedeprins să-și stăpânească pornirile individuale, lasă vorbitorului cea mai mare libertate în alegerea mijloacelor de expresie, mulțumindu-se să urmărească în mod vag ideile ce i se comunică. Pe când la alte popoare cel ce nu scrie ortografic și e certat cu gramatica trece drept incult, la noi există literați și învățați cari își au fiecare ortografia lor, alta decât cea a Academiei Române, iar năvala

BCU Cluj / Central University Library Cluj

nesăbuită a neologismelor în anii din urmă, nu numai în presă, ci și în literatură, se explică mai ales prin faptul că vorba străină, nefixată încă în tezaurul lexical, permite mai ales exprimarea estompată, neprecisă a gândului.

Chiar și în rostirea sunetelor — care, la aparență cel puțin, e în măsură mai mică supusă ingerenței omului asupra graiului său — putem observa același lucru. Într'adevăr, fonologia noastră nu se deosebește de fonologia altor limbi numai prin rezultatele fonice ajunse și prin cauzele care le-au produs (asupra cărora se poate consulta acum DR., VII, p. 1—54) ci și prin **felul cum s'au comportat Românii la cristalizarea legilor fonologice.**

Am arătat, vorbind despre *legile* noastre *fonologice*, că avem și noi, ca toate limbile, modificări de rostire care într'adevăr merită numele de « legi » fonologice, întru cât au fost primite de toată colectivitatea românească și generalizate în toate cazurile similare, pe o mare întindere geografică. Astfel e prefacerea lui *l* în *r* între vocale, în toate dialectele române, prefacere « încheiată » la un moment dat, căci o găsim în toate cuvintele vechi ale limbii și numai în acestea. Dar alături de asemenea inovații de rostire, colective și generale, avem — în măsură mai mare decât în alte limbi — altele, care deși datează dintr'o epocă străveche au cele mai capricioase răspândiri geografice și ating numai o parte din materialul linguistic. Citam acolo (DR., II, p. 81—82) cazul lui *e* neaccentuat, trecut uneori în *i* și păstrat alteori ca *e*. Într'un studiu publicat de curând (al șaptelea din seria de *Beiträge zur romanischen Laut- und Formenlehre*) apărut în « Zeitschrift für romanische Philologie » (LV, 293—367), W. MEYER-LÜBKE caută cauzele acestei neconsecvențe aparente în desvoltarea lui *e* și arată că influența unei palatale următoare a putut promova trecerea în *i*, ca în *picior*, *mișel*, etc., că un *i* următor a putut produce o disimilație prohibitivă, ca în *peți*, *cuceri*, etc., că formele accentuate pe tulpină au menținut pe *e* în *pleca* (după *plec*), *vespar* (după *vespe*), etc., contribuind la o reîntoarcere, la Dacoromâni și Istroromâni, la stadiul mai vechiu, *e* (p. 296).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și studiul acesta e o dovadă a virtuozității maestrului în elucidarea celor mai grele chestiuni fonologice. El lasă însă deschise o mulțime de întrebări. Mai întâi sunt eliminate cazurile destul de puțin regulate de prefacere a lui *e* proton în *ă* de care m'am ocupat

în DR., VII, 46—50. Apoi ne bate la ochi nepotrivirea cu schimbarea lui *a* proton în *ă* și a lui *o* proton în *u*. Pe când jocul între *a* și *ă* ce se observă între *fac*, *barbă* subt accent și *făcut*, *bărbat* în poziție protonă, e de o consecvență impresionantă la toți Românii și jocul între *o* și *u* în cazuri ca *rog - rugăm - rugăciune* e și el atât de răspândit încât a putut produce și forme « inverse » (ca *jor* în loc de *jur*, după *jurăm*), — un schimb între *e* și *i* din cauza accentului nu-l întâlnim decât la Aromâni, care conjugă *dzem - dzimút* [1]). Vedem deci că *atitudinea subiectelor vorbitoare în fața tendinței străvechi de prefacere a lui* e *proton în* i *n'a ajuns încă la acel stadiu de organizare, din care se poate cristaliza o lege fonologică.* Rezultatul e că pronunțăm *deșert*, *fereastră*, *merinde*, *negoț*, etc., dar *mișel*, *mijloc*, *trifoiu*, *picior*, etc. Amândouă rostirile, cu *e* și *i*, se aud obișnuit la *fecior* și *ficior*, *nemeri* și *nimeri*, *precep* și *pricep*, *șorecel* și *șoricel*, *tremet* și *trimet*, fără ca una din ele să fie supărătoare, precum ar fi bunăoară rostirea **mirinde*, **nigoț* sau **meșel*, **pecior*, **trefoiu*. Când aud pe cineva rostind *beserică*, îl cunosc că e din Țara Oltului, iar pe cel ce rostește *adivărat*, că e din Bucovina.

Important pentru fonologia română e faptul că există enorm de multe variante de rostire care nu sunt supărătoare și pe care spiritul de organizare și de disciplină al limbii nu caută să le elimine decât într'o măsură redusă. Dacă, căutând să stabilesc etimologia unui cuvânt francez bunăoară, aș fi nevoit să admit o metateză sau o disimilare îndepărtată, aș risca să fiu întâmpinat cu neîncredere; în românește asemenea « greșeli de rostire » sunt atât de curente și atât de t o l e r a t e, încât niciun filolog cu experiență nu va respinge etimologia lui *apuca* din *aucupari* pe motivul că presupune un stadiu anterior **acupa*, când știm că în loc de *risipi* se zice pe alocuri *siripi* sau când alături de *pogorî* întrebuințăm în limba literară pe *coborî*.

Un alt exemplu caracteristic ni-l oferă istoria lui *u* final neaccentuat în limba română, care ne arată și el cât este de lent și nedesăvârșit procesul de pătrundere a unei evoluții fonetice în conștiința obștească. Deși această amuțire e comună tuturor dialectelor și datează, cel puțin în începuturile ei, din timpuri străromâne, ea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Incidental și la unii Dacoromâni, în unele cazuri. Astfel soție-mea rostește *neg* dar *nigél*, pe care eu îl rostesc *negel*, deși sunt din Brașov ca și ea.

nu e desăvârșită nici azi, precum o va dovedi Atlasul, ai cărui anchetatori au găsit pe *u* final nu numai afonizat sau « mimat », ci și cu valoare plenisonă, și nu numai în anumite combinații de fonetică sintactică, ci și în cuvinte izolate, pe aproape întreg teritoriul dacoromân, fără ca să cuprindă însă toate cazurile similare și fără să fie vorba de câte o regiune încheiată din punct de vedere geografic, ci de puncte îndepărtate unul de altul. Aceste constatări și faptul că forme ca *Qrud* = crud și *Fichur* = ficior sunt atesate de Drăganu (p. 618) pentru anul 1202 (confirmând afirmația lui Al. Rosetti, că în documente scrise latinește « *u* final amuțise încă în secolul al XIII-lea după consoană simplă »), ne arată că încercarea mai veche a lui O. Densusianu de a urmări amuțirea lui *u* final pe baza textelor noastre vechi — precum se face în alte limbi romanice — nu putea duce la un rezultat definitiv.

Întorcându-ne acum la rotacism, asemenea cazuri — și ele ar putea fi ușor înmulțite cu altele — ne fac să nu ne mai surprindă coexistența formelor cu *n* și *r* în anumite regiuni și vom presupune că consecvența cu care apare rotacismul la Istroromâni e, după toată probabibilitatea, rezultatul final al unui proces lent, triumful final al unei legi fonologice șovăitoare la început. Precum n'am crezut niciodată (cf. *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*) în importarea labialelor palatalizate de Aromâni așezați în mijlocul nostru, nu pot să cred, cu Drăganu și înaintașii săi, că rotacismul Istroromânilor s'ar datora suprapunerii unei populațiuni rotacizante peste alta mai veche, cu rostirea nealterată a lui *n*, păstrată încă în câteva relicte.

Și Friedwagner (p. 679—681), deși rezervat, e aplecat să creadă că atât palatalizarea labialelor, cât și rotacismul sunt fenomene străromâne, cel din urmă datând de prin secolul X—XII și în legătură cu rotacismul albanez. El e în general partizan al celor ce admit răspândirea de inovații linguistice în formă de unde (p. 665) și deci nu caută explicarea acestor fenomene, neegale în răspândirea lor geografică, în admigrațiuni. Admigrațiunea din Sudul Dunării o admite el, însă din alte considerații. Acestea se reduc la următoarele trei: 1) nu avem în limbă nicio urmă sigură de rămășițe autohtone pe teren dacoromân (p. 705); 2) unitatea limbii române — recunoscută

BCU Cluj / Central University Library Cluj

încă în secolul al XV-lea de Chalkondyles — atât în Nordul cât și în Sudul Dunării, nu poate fi înțeleasă decât dacă admitem că odinioară strămoșii Dacoromânilor, Aromânilor, Megleniților și Istroromânilor de azi au locuit împreună. « Istoricii au trecut prea ușor până acuma asupra acestui fapt; pentru linguiști — și lor le revine în primul rând sarcina de a elucida această chestiune — el constitue o barieră, peste care nu poate trece decât cel lipsit de bagaj » (p. 662); 3) limba română are atâtea și atât de neîndoioase elemente « balcanice » — care la Dacoromâni nu pot fi anterioare veacurilor XI—XII (p. 712) — încât suntem constrânși să admitem leagănul Românilor în Sudul Dunării. « Supoziția unei admigrațiuni nu se întemeiază deci numai pe imaginație » (p. 705), căci « limba .. o afirmă în mod categoric și o presupune în măsură mare » (*ibid*).

Oricât de strâns e Friedwagner în argumentarea lui, el nu pășește pe drumuri atât de sigure precum s'ar părea; în tot cazul aceste drumuri nu trebue să ne ducă numai la concluziile atinse de el. Voiu cerca să arăt acest lucru, chiar cu riscul de a repeta unele lucruri pe care le-am mai spus.

Friedwagner cere apărătorilor continuității dovezi despre persistența Românilor în Dacia. Probabilitatea că și după evacuarea provinciei ar fi rămas aici — după cum se admite acum în general — o populație romanică de o mare vitalitate și împrejurarea că ea apare mai târziu numeroasă și cu drepturi moștenite din moși strămoși tocmai pe locurile ocupate odinioară de Romani, nu sânt în deajuns de doveditoare pentru susținătorii admigrațiunii dela Sud. Ei doresc și probe linguistice.

Dacă în general este foarte greu să-ți stabilești un alibi când orice martor lipsește [1]) — și Friedwagner a dat însuși o explicare convingătoare lipsei de mărturii istorice — cu atât mai greu e să-ți scoți dovezile din materialul pe care ți-l poate oferi limba. Totuși

[1]) Ca o curiozitate citez părerea lui Mutafciev (combătută cu drept cuvânt de Friedwagner, p. 671): « pour un esprit non prévenu, il est clair qu'une population romane n'aurait pu vivre en Mésie apres le VII-e siecle sans laisser de trace. Si l'on ne parle pas des Roumains, c'est qu'il n'y en avait pas ». Deci negarea hotărîtă și absolută din cauza lipsei unui alibi, a unei populații romanice în provincia în care, tocmai pe vremea aceea, Friedwagner așează vatra Românilor

BCU Cluj / Central University Library Cluj

avem și în limbă urme care pot constitui indicii serioase despre patria primitivă a Dacoromânilor.

Am atras mai de mult, împreună cu P. Papahagi, atenția asupra cuvintelor *bour* < *bubalus* și *păcură* < *picula* (precum și *pece* < *picem*), care numesc un animal și un produs mineral specific regiunilor noastre. La acestea se adaugă și *aurul*, pentru care Românii și Istroromânii (cei pretinși că s'ar trage din munții auriferi ai Transilvaniei!) întrebuințează cuvintele de origine străină *malamă* și *zlăto*. Și faptul că *luna* a înlocuit numai la Dacoromâni pe *mensis*, coincide, precum a arătat V. Pârvan, cu atestarea latinescului *luna* cu acest sens tocmai pe o inscripție din Dacia Traiană. În cele precedente am citat pe *țărm*, cu o desvoltare semantică specific dacoromână. Din timpul invaziilor a rămas, precum văzurăm, numai în Nordul Dunării, verbul *a cutropi*, urmă a primului nostru contact cu popoarele germanice.

În general se admite că cel mai conservativ între dialectele românești este cel aromân. În comparație cu limba literară de azi, lucrul acesta se potrivește în multe privințe și confirmă teoria lui Bartoli că regiunile izolate sunt cele ce obișnuit păstrează cele mai vechi urme de graiu. Totuși Friedwagner se înșală când crede că dialectul aromân în stadiul actual ne înfățișează oarecum însăși limba străromână (p. 675).

Dacă urmărim retrospectiv dialectele noastre și cercetăm cu atenție urmele vechi păstrate regional, ajungem la concluzia că în *epoca străromână cel mai conservativ dialect era fără îndoială cel dacoromân.*

Lucrul acesta e atât de important, încât e nevoie să-l urmărim mai de aproape.

Care sunt, într'adevăr, trăsăturile arhaice cele mai caracteristice ale dialectului aromân?

Începem cu fonologia și anume cu vocalismul.

1. Păstrarea lui *âne* (*ăne*) netrecut în *âine* (*ăine*) în cuvintele *mâne*, *câne*, *pâne*. Dar, pe de o parte, știm acuma că și Românii cunosc regional, chiar în măsură mai mare, rostirea *âine* (cf. Th. Capidan, *Românii*, p. 18), întocmai ca Megleniți (*pọini*, *cọini*) și în parte Istroromânii (*puine* la Ireneo dela Croce), iar pe de altă parte e cunoscut că cea mai mare parte a teritoriului dacoromân are rostirea *âne*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. Păstrarea lui *a* netrecut în *e* după palatala precedentă în exemple ca *uiar*, *nzinucl'ari*. Dar forme ca *oier* sunt la noi recente. Înainte de ce «poziția moale» (în cazul acesta, *rį* următor) să fi început acțiunea sa revoluționară în dialectul nostru, se zicea *boiar(iu)*, precum scriau textele vechi, iar *îngenunchiare* alături de *îngenunchere* e curent și astăzi.

3. Păstrarea lui *e*, *ea* și *in* după labiale în poziție tare, e o trăsură conservativă foarte caracteristică a dialectului aromân: *ved*, *mer*, *featǎ*, *vintu* (*dimtu*), comună cu cel meglenit și istroromân. Dar există și la noi, tocmai în regiunile vechii Sarmizegetuse, rostirile *mer* și *measă*, iar cuvinte ca *peană*, *pearǎ*, *peatǎ*, *veadrǎ*, etc., ajung în Ardeal până departe spre Est.

4. În privința conservării lui *u* final Aromânii nu sunt, precum văzurăm, mai conservativi decât Dacoromâni cari rostesc, la sfârșitul cuvintelor, în multe regiuni, până azi pe *-u* plenison, și nu numai după consonantă dublă, ca frații lor transdanubieni.

5. Din consonantism se citează de obiceiu, ca o caracteristică a dialectului aromân (și a celui meglenit și istroromân) păstrarea lui *l'* și *ń*: *l'epure*, *cl'em*, *gl'indă*, *-oańe*. Dar *ń* se aude și azi prin Banat, iar urme de *l'* găsim în Codicele Voronețean, în Anonimul Caransebeșan, în unele nume românești din documente slavone și în destul de numeroase false regresii.

6. Cât despre rostirea *dz* și *dž* (*dzaț*e, *džoi*) ea e cunoscută și azi la o mare parte de Dacoromâni.

În fața acestor trăsături arhaice, avem la Aromâni inovațiuni de limbă, al căror început trebue așezat după toată probabilitatea în epoca străromână, cunoscute numai la o parte din Dacoromâni, pe când restul păstrează stadiul vechiu. Astfel:

1. După *š*, *dz* (din *d* latin) și *ț* (din *t* latin) Aromânii prefac pe *i* în *î* (sau *ă*): *șî*, *dzâc*, *țîn*, pe când în Muntenia și în limba literară se rostește până azi *și*, *zic*, *țin* (*țiu*).

2. După *ț* și *dz* găsim pe *e* final neaccentuat prefăcut în *ă*, bunăoară în pluralele *siminț*ă, *budză*, pe când în Muntenia se rostește, ca în limba literară, până azi *semințe*, *buze*.

3. După *rr* și *r* inițial Aromânii au schimbat pe *e* în *ă*, pe *ea* în *a* și pe *i* în *î*, întocmai ca Megleniții (la care *ă* și *î* se rostesc *ǫ*), pe când Dacoromânii (în măsură mai mică Istroromânii) au încă urme

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de rostirea originară, mai multe în textele vechi și regional decât în limba literară.

4. Palatalizarea labialelor, generală și colectivă la Aromâni, lipsește în Banat, Oltenia și Muntenia de Vest și nu era obișnuită mai de mult pe un teritoriu mai extins.

În f l e x i u n e, în afară de unele verbe de conj. III, care păstrează pe *ps* și *pt* din lat. *x*, *ct* în aorist și participiu (*adapse-adaptu*, *trapse - traptu*, etc.), celelalte « arhaisme » se găsesc parțial până azi și la noi, sau se găseau în textele vechi, astfel:

1. Persoana întâi în *ș* a aoristelor de conj. III: *arâșŭ*, *ascunșŭ*, e cunoscută până azi în Banat și textelor noastre vechi, care păstrau și formele *feciu* în loc de *făcuiu* și *dediu* în loc de *dăduiu*.

2. Vechiul condițional: *alăvdarim* (*alăvdaru*), *alăvdari*, *alăvdare...*, se găsește des în textele noastre vechi.

În schimb: 1. verbele iotacizate, păstrate până azi, mai ales în Muntenia: *eu crez*, *auz* și care erau mult mai răspândite în vremurile mai vechi, au fost desiotacizate la Aromâni.

2. Persoana întâi dela imperfectul singular: *eu era*, *eu lăuda*, frecventă în textele noastre vechi și păstrată până azi în câteva regiuni nordice, au fost înlocuite la Aromâni prin *eram*, *alăvdam*.

3. Plurale feminine în *i*, cu *a* accentuat păstrat în tulpină, ca în *parți*, *adunari* din textele noastre vechi și ca în *fragi*, *vaci* conservate până azi în limba literară, nu se găsesc la Aromâni, care au generalizat pe *ă* și la adjective: *dao văț mări* (= două vaci mari).

4. Vechile genitive-dative feminine în *e*: *unei case* și *case-ei* > *casei*, generale la Dacoromâni, sunt adesea substituite la Aromâni prin forme în *-ă*: *ali bisearică* și *bisearică'l ei*.

5. Tot astfel a fost înlocuită terminația *-e* la persoana a treia a conjunctivului prezent la verbele de conj. I, prin *-ă* dela celelalte conjugări: *să cântă*, pe când noi păstrăm pe *cantet* în forma generală întrebuințată *să cânte* și avem chiar urme de terminația *-em* la plural: *blem* < *ambulemus* în Maramureș, *plăsem* < *plausemus* în texte vechi (și *paseț* < *passetis la Istroromâni).

6. Noi păstrăm vechiul mai-mult-ca-perfect (*lăudasem*), înlocuit la Aromâni printr'o perifrază (*aveam alăvdată*).

7. De asemenea păstrăm în multe cazuri infinitivul, dispărut la Aromâni ca formă verbală.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

8. Terminația *-amus* la persoana întâi plural a indicativului prezent la verbele de conjugarea I are la Aromâni numai forma mai nouă *-ăm*. La noi se găsesc încă peste Prut forme ca *noi dam* (= dăm), pe care le are și manuscrisul dela Ieud și care sunt singure cunoscute în celălalt extrem periferic, la Istroromâni (*noi cântâm* < *cântam).

9. Formele *reaș cânta*, *reai cânta* nu se mai păstrează decât în Banat și la Istroromâni.

În privința t e z a u r u l u i l e x i c a l, Aromânii conservă un număr măricel de cuvinte de origine latină pierdute în dialectul dacoromân. Lista lor se găsește acum la Capidan, *Aromânii*, p. 145 până la 150, între ele câteva ca *h'ic* « smochin » (*h'icâ* « smochină ») și *căstâńu* « castan » (*căstâńe* « castană »), însemnând plante care nu cresc sau nu se cultivă în regiunile mai reci din Nordul Dunării.

Unele din cuvintele care treceau ca păstrate numai la Românii transdanubieni, se mai găsesc regional și la noi, astfel *arat* « plug » < aratrum, în Muscel (cf. DR., VI, 340); *auă* « strugure » < uva, în Oltenia; *auș* « moș » < avus în derivatul *neaoș* (< deauș); *căpărleață* « grajd de capre » < caprariciа, în Banat (căprăreață); *amură* « stomacul animalelor », în Brașov (*murâ*, cf. DR., V, 619); *cor*, < chorus subt forma *cor* și *coriu* (vezi mai departe); *nămal'u* « vită » < *animalium, în Banat (*nămaie*, cf. n. l. *Nămaiești* și în alte regiuni).

Cu mult mai numeroase sunt cuvintele de origine latină păstrate la Dacoromâni și înlocuite la Aromâni prin alte cuvinte vechi sau derivate ale lor, ori, mai adesea, prin împrumuturi din limbi străine, mai ales grecești. Lista ce urmează e departe de a fi completă: *albie* — cupańe; *alint* — disńerdu, hărisescu; *alung* — avin, azguńescu; *apăs* — angrec; *argint* — asime; *aseamăn* — aundzescu; *ascut* — struxescu, anturyisescu; *asemenea* — tut așі; *aspru* — ascur; *aṭât* — nṭap; *aur* — malamă; *auresc* — afum, *blând* — imir; *cerc* — cătăpățescu; *cercetez* — h'ităsescu; *cuget* — minduescu; *cuiu* — pénură, găvozdu; *cuptor* — furnu, cireap; *curechiu* — verdzu, moare, cučan; *cuvintez* — zburăscu, grescu; *dator* — burdžili; *daună* — zńie; *diretic* — anăscârsescu (niscărsescu); *fagure* — turtă di ńare; *ferice* — calotih; *fraged* — crehtu; *greier* — džundžunar; *înfrânez* — căpistrusescu; *junincă* — bică; *leșie* — alsivă; *lustru* — yiliču; *muced* — muhlid;

BCU Cluj / Central University Library Cluj

negoț — emboriu; *neted* — nyiličos; *ninge* — da neao; *pace* — bărișe; *părete* — mur, tih, stizmă; *pas* — (či)čor, čapă; *pasăre* — pul'ŭ; *popor* — milete, laó; *ramură* — alumak'e; *răspund* — apăndisescu; *rătăcesc* — mi (s)k'erdu; *repede* — agoña, ayú; *rețea* — alaț; *rotund* — gurgul'utos, arucutos; *rugăciune* — prusefh'ie; *sălbatec* — agru; *schimb* —aspargu (despre bani), alăxescu (despre alte obiecte); *scoarță*—coaje; *scroafă* — poarcă; *spaimă* — aspăreare, lăhtare; *spurc* — pângânescu; *staul* — ahure (de cai), mandră (de oi), văcăreadză (de vaci), căpărleadză (de capre); *sufer* — trag, pat; *suflec* — nascumbusescu; *suiu* — alin; *țărmure* — mardzine, budză; *teamă* — frică, angusă; *trimit* — pitrec; *trist* — nvirinat; *ucid* — vatăm; *umed* — nutios, igresios, etc.

Remarcabil e faptul că la unele cuvinte de origine latină, cei ce au păstrat sensul cel vechiu suntem noi, pe când celelalte dialecte le cunosc într'un sens mai nou. Am atras cu altă ocazie atenția asupra cuvântului *gură*. Judecând după unele forme dialectale franceze și provansale, se pare că latinescul *gula* ajunsese încă în latina vulgară să se întrebuințeze — la început, de sigur, în glumă sau deriziune — și în înțelesul francezului « bouche ». În acest sens — care e cel obișnuit și la noi — îl cunosc nu numai celelalte dialecte române, ci și Albanezii și Neogrecii, ceea ce e un indiciu că el era al latinității balcanice. În limba veche însă pentru « bouche » se întrebuința la Dacoromâni *rost*, iar *gură* se zicea numai despre animale, sens păstrat și azi în graiul popular (cf. vitele se îmbolnăvesc de gură; calul e tare în gură; gura-leului, a lupului, a mielului, etc., ca numiri de plante).

Într'o comunicare făcută la Academia Română despre *Atlasul linguistic român* am arătat că în aceeași situație ne găsim cu *curechiu* și *varză* și cu *moare* și *zeamă*. Veche e expresia *moare de curechiu*, iar mai nouă — deși încă din epoca latină vulgară — *zeamă de varză*.

Tot acolo am dovedit cu exemple numeroase că vestul teritoriului dacoromân e cel care păstrează cu mai multă tenacitate elementele latină, fiind adesea mai conservator chiar decât dialectele aromân, meglenoromân și istroromân.

Aceste fapte care vin să completeze tabloul schițat în cele precedente dovedesc că *în epoca străromână se vorbea în nordul Dunării o limbă, care, prin trăsătura sa conservatoare se dovedește* după convingătoarele concluzii ale lui M. Bartoli despre raportul între vechime și situația geografică — *a fi alcătuit o arie izolată și laterală.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ar fi cel puțin curios ca o populațiune venită în evul de mijloc din Sudul Dunării, unde era aria *centrală* și deci *inovatoare* a românismului, să aducă cu sine elementele vechi, și mai curios ca ea să se așeze tocmai în ținuturile vestice, unde știm că romanitatea fusese mai intensă înainte de părăsirea Daciei.

Un teren mai sigur pentru dovedirea alibi-ului decât cuvintele limbii și speculațiile linguistice, e cel al **toponomiei și onomasticei.** Se știe că adversarii continuității își întemeiază în mare parte teoria lor pe lipsa unei continuități corespunzătoare cu legile fonologiei române în toponimia Daciei, cu deosebire a numirilor de râuri (căci orașele, fiind pustiite, n'au putut lăsa urme toponimice, iar numele satelor nu le cunoaștem).

Friedwagner a exprimat un mare adevăr în privința aceasta. «Pe cât de prețioasă e conservarea unui nume vechiu», zice el, «pe atât de nesigură este adesea concluzia ce se poate trage din forma schimbată a unui astfel de nume» (p. 653). El arată că și în alte părți, orașe însemnate nu s'au păstrat cu numele lor vechiu: în locul *Lutetiei* a crescut *Parisul*, în loc de *Ticinum* avem *Pavia*; chiar râurile au uneori aceeași soartă, precum arată *Allia* și *Rubiconul* italian (p. 653). Plecând dela o observație a lui Pârvan, el admite că numirile oficiale date de Romani nu erau totdeauna populare. Precum Francezii (*Ratisbonne*), Italienii și Spaniolii nu păstrează numirea oficială de *Regina Castra* (*Regensburg*), ci pe cea celtică, *Radasbonna* (atestată în secolul al VIII-lea în legendele sfinților), tot astfel bulgărescul *Plovdiv* nu continuă numirea oficială (*Philippopolis*) ci pe cea tracă (*Pulpudeva*) (p. 652).

Pe de altă parte, cine ne garantează că numirile de râuri transmise de vechii istorici și geografi redau forma adevărată și nu o latinizare mai mult sau mai puțin stângace și cu o ortografie improprie — și multele variante o indică — a numelui popular? Drăganu caută să arăte acest lucru, când vorbește de numele unor râuri ca *Mureș*, *Someș*, *Timiș* sau *Buzău* [1]).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) În același sens explică E. Petrovici (DR., VII, 344—345) pe *Marisus* ca o formă redată stângaciu a rostirii *Mǫriš-us* a autothonilor, continuată de *Mureșul* nostru. Pentru șovăirea între *a* și *o* la Daci, el citează exemple după Jokl. Cât despre existența sunetului *š* la Traco-Daci e a se compara ceea ce spune Patsch, *Beiträge*, III, 20—21. El consideră, împreună cu Pârvan, grafii de felul lui

Dar lăsând la o parte aceste argumente prea puțin sigure, nu avem noi oare toponimice care să poată servi spre documentarea persistenței noastre pe locurile unde ne găsim astăzi?

Nimic nu se opune să vedem în *Criș* forma desvoltată în mod normal din *Crisius* atestat din secolul al VI-lea.

Despre *Dunăre* Diculescu a arătat — și Gamillscheg (p. 243) îi dă dreptate — că forma aceasta terminată în *-re* (un sufix care se găsește și în alte numiri trace) nu se găsește decât pe malul stâng al Dunării. Cum putea fi adusă ea, aici, la Nord, din sudul râului, unde nu e atestabilă?

Numele *Oltului* nu poate fi explicat, în baza legilor noastre fonologice, din *Alutum*, care în limbile slave putea da însă foarte bine *Olută*. De aici s'a dedus că Românii n'au continuat să locuiască pe lângă acest râu, ci s'au întors după părăsirea Daciei, în ținuturile străbătute de el, unde au găsit pe Slavi. Drăganu arată însă (p. 537 ș. u.) că cea mai veche atestare a acestei ape de fapt este *Alt*. Ea se găsește în documentele andreiene, în anul 1211, 1222 și 1223, și se repetă «în cel dintâi act dat de un voievod român în care i se pomenește numele», în anul 1372. Numai dintr'o formă *Alt* se explică numele *Alt*, pe care-l dau râului Sașii până în ziua de azi, și tot din *Alt* s'a desvoltat în mod normal și ungurescul *Olt*. Dacă este așa, atunci nu mai încape nicio îndoială că la venirea Sașilor trebuia să existe o populație mai veche, dela care ei primiră forma *Alt*, formă care corespunde cu totul legilor fonologiei românești, căci *Alutum*, accentuat pe întâia silabă, și-a putut pierde, prin sincopare, foarte de vreme pe *u* din silaba ce urma celei accentuate. Se pare deci că până în secolul al XIII-lea Românii au păstrat această formă veche, pentru a primi mai târziu, subt forma devenită între timp oficială subt stăpânire ungurească, numirea *Olt*. Asupra unor asemenea cazuri de reîmprumuturi ale unor toponimice subt presiunea oficialității, atrăsesem atenția mai de mult (cf. DR., IV, 1348—1349) — în cazul de față un motiv al reîmprumutului poate să fi fost și omonimia supărătoare cu pronumele *alt* — și exemple numeroase se găsesc și în cartea lui Drăganu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Σiamaus (= Ostrovul, pe țărmul drept al Dunării, spre Vest de Oescus) în CIL, III, 14.413, ca o dovadă că în acest cuvânt sunetul inițial nu era *s* obișnuit, căci în acest caz ar fi fost redat prin S.

Tot ca un asemenea caz consideră Drăganu și *Ompoiul*, reîmprumutat din ungurescul *Ompoly*, care la rândul său derivă din românește. Cele trei forme AM., AMP. și AMPEE din inscripțiile romane (CIL, III, 14507, 1308 și 1293) el le cetește, cu Mommsen, AMPEIE și referindu-se la cazurile de *am* + cons. și *an-* pentru *îm* + cons. și *în-* arătate de mine în DR., III, 389—391, crede că forma veche, desvoltată în consonanță cu legile fonologiei române dintr'un AMPEIUM latin, ar fi fost la noi *Ampeiu*, din care s'a desvoltat *Ompoj* (*Ompoly*) unguresc (p. 489 ș. u.).

Dacă adăogăm la acestea urmele lui *Gothus* în onomastica ardeleană (vezi mai sus), vedem că *nici toponimia nici onomastica nu sunt lipsite de dovezi pentru continuitatea noastră, pe când în tot Nordul Peninsulei Balcanice nu există niciun nume de localitate sau de persoană care să se fi păstrat, în consonanță cu legile fonologiei românești, din epoca latină până astăzi.*

În ceea ce privește unitatea limbii române, ea este de fapt atât de mare, încât toată experiența noastră linguistică ne silește să admitem, pentru epoca de formațiune a acestei limbi, o unitate teritorială.

Totuși linguiștii se deosebesc în felul cum își imaginează atât unitatea linguistică cât și cea teritorială. Pentru unii o limbă atât de unitară ca cea română nu s'a putut naște decât pe un teritoriu mic. De aici **teoria leagănului** restrâns ca loc de formație a poporului român. Din acesta ar fi roit mai târziu Românii în regiunile ocupate azi sau mai de mult. Alții admit, în consonanță cu cei mai mulți istorici, un teritoriu extins. Ei cred că desvoltarea limbii în aceleași linii mari s'a putut întâmpla și pe întinderi vaste, iar deosebirile importante de limbă ce se pot constata chiar pentru epoca străromână se explică tocmai prin răslățirea Românilor vechi pe locuri întinse.

Friedwagner ocupă un loc de mijloc între cele două extreme. El nu poate crede că limba română, atât de unitară, s'a putut naște oarecum din sine însăși, deci fără influențe străine, pe teritoriul vast între Marea Adriatică și cea Neagră, din elementul roman ce mai dăinuia pe locuri distanțate unele de altele; dar el nu poate da dreptate nici celor ce admit o regiune prea restrânsă ca loc de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

formație a poporului român. Teoria leagănului o înlocuește prin **teoria vetrei** (« Ausstrahlungsherd »), spre care convergeau strămoșii noștri și dela care iradiau, în formă de unde, inovațiile linguistice (p. 665).

« Vatra » o caută acolo unde ne trimit știrile istorice, în Dacia lui Aurelian. În această *Dacia nova*, care era la punctul de unire a Mesiei inferioare și superioare și a Dardaniei, o vieață romană mai era posibilă în secolul al VI-lea, fiindcă barbarii se îndreptau în general spre Constantinopol și fiindcă munții dădeau adăpost autohtonilor. Împărații Constantin — originar din Naissus-Niș — și Iustinian — din ținutul Scupi-Skoplje — iubeau Dardania. Scupi devine în anul 535 scaunul mitropolitului Castellianus. Dacă ținem seama de marele rol pe care l-au avut diecezele romane în vremea invaziilor barbare pentru păstrarea latinității și de rolul politic pe care-l avea înființarea unei prefecturi nouă în acest ținut, ne putem imagina că aici s'a născut o celulă viabilă pentru o nouă limbă romanică, deosebită de cea dalmată (p. 662—663). Populația romană era încă numeroasă, orașele nu erau toate pustiite, agricultura era posibilă. În Dardania locuiau și Albanezii, pe jumătate romanizați, încât simbioza cu ei explică pătrunderea celor mai vechi albanezisme în limba latină balcanică. Aici, unde Tomaschek, Jireček și Weigand așează leagănul Românilor și unde ne trimite și tradiția păstrată de Kekaumenos în secolul al XI-lea, nu era însă patria primitivă a tuturor Românilor. Deși împuținați în urma invaziilor, nu trebue să ni-i închipuim pe toți Străromânii în această regiune, unde să se fi înmulțit cu timpul atât de mult, încât să fi fost nevoiți să emigreze în alte părți. Mulți locuiau, fără legătură unii cu alții, în alte părți, în vechi așezări. Dar ei își aveau în Scupi, precum mai târziu în Ohrida, un centru important religios și cultural, care le dădea suportul (« Rückhalt ») necesar linguistic (p. 665).

Din secolul al VII-lea înainte, în loc de statornicia agricultorilor, începe quasi-nomadismul — în parte continuat din vremea romană — un fel de « migrațiune a popoarelor » în miniatură. Întoarcerea în locurile de baștină nu era totdeauna posibilă, nici intenționată. La fel s'a întâmplat cu Albanezii, deși mișcările lor (care i-au salvat dela romanizare) abia sunt atestate în anul 1308. Schimbarea locuințelor era atunci un fenomen atât de comun, încât nimeni nu-l nota. Toscii locuiau mai la Nord-Est, ajungând până în Bulgaria.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Posibilitatea contactului cu Albanezii era deci dată și în afară de granițele Dardaniei și Iliriei. Același fel de vieață și traiul în munți explică asemănările între limba română și albaneză (p. 666).

Această teorie se potrivește în esență cu imaginea pe care ne-am făcut-o și noi despre patria primitivă a Românilor, deosebindu-ne doar în consecințele pe care le-am tras din ea. Deoarece deosebirile acestea comportă și câteva chestiuni de ordin general, fie-ne îngăduit să insistăm asupra lor.

Chestiunea dintâi care se pune este: care e factorul determinant la nașterea unei limbi nouă? Un răspuns admis în general nu s'a dat încă acestei întrebări, care a preocupat totdeauna pe linguiști și îi preocupă și în vremile din urmă.

Îndeobște se crede că o limbă nouă nu poate răsări din sine (« gleichsam bodenständig » Friedwagner, p. 665), fără concursul unui element străin, pe care, în cazul nostru, Friedwagner îl vede în influența exercitată, în Dardania, de limba străveche albaneză: « jene Durchdringung der lateinischen Sprache mit albanesischen Wörtern, Ausdrücken, Lauteigentümlichkeiten... » (p. 664).

În concepția aceasta Friedwagner se întâlnește cu MARIUS WALKHOFF, care într'o lucrare recentă, intitulată *Latijn, Romaans, Roemeens* admite un **substrat** albanez pentru latinitatea balcanică, al cărei caracter deosebit el nu și-l explică nici, ca Weigand, din substratul tracic, nici, ca Sandfeld, prin influențe bizantine (cf. DR., VII, 373).

Mărturisesc că, oricât de ademenitoare e această teorie, nu văd niciun fapt sigur care să ne constrângă s'o admitem. Albanezismele noastre — în parte, de sigur, străvechi — și coincidențele linguistice cu Albanezii dovedesc un singur lucru, mai presus de orice îndoială, și anume că strămoși de-ai noștri au locuit împreună cu strămoși de-ai Albanezilor actuali. Deoarece n'avem nici știri nici indicii că Albanezii au trăit în Nordul Dunării, suntem nevoiți să admitem că cel puțin o parte a vechilor Români au locuit la Sudul fluviului. Din această simbioză, îndelungată, din felul analog de traiu și din curentele culturale asemănătoare la amândouă aceste popoare încreștinate de timpuriu, se explică fără greutate asemănările lor linguistice. Concluzia la care am ajuns, în DR, VII, 502, în legătură cu lucrarea lui

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sandfeld, după examinarea amănunțită a așa numitelor « balcanisme » ale limbii noastre, este că « punctele de plecare pentru unele din cele mai caracteristice inovațiuni morfologice și sintactice se găsesc în structura particulară a fiecărei din aceste limbi și că mentalitatea asemănătoare și contactul viu au promovat numai desvoltarea lor în același sens ».

În Sudestul european, unde, după nimicirea civilizației latine, n'a mai existat, ca în Apus, pe lângă latina vulgară, o a doua limbă, latina clasică, care să stânjenească evoluția normală a celei dintâi, tendințele naturale ale limbii vorbite s'au putut desvolta în deplină libertate. P. Skok a strâns în seria sa de studii publicate în « Zeitschrift f. rom. Philologie » subt titlul colectiv *Zum Balkanlatein*, un număr mare de fapte linguistice caracteristice limbii române care se pot atesta, în începuturile lor, în texte latine cu colorit vulgar.

Transformarea limbii latine în limbă română, în regiunile dela cursul inferior al Dunării, nu se datorește nici răsunetului substratului daco-trac, cum cred unii, nici adstratului albanez sau amestecului cu altă limbă, cum admit alții, ci *se explică prin rusticizarea populației romane după încetarea civilizației romane în aceste regiuni*. Nu trebue să uităm că Imperiul roman de Est se desființează la începutul secolului al VII-lea și că tot atunci limba latină e înlocuită prin cea grecească în armată, în administrația de Stat și în biserică. Acest factor creează romanității din Sudestul european, intrat în orbita culturii bizantine, o situație cu totul deosebită de cea din Vestul cu care contactul direct și susținut încetase (cf. și Friedwagner, p. 673).

Dacă astăzi s'ar ivi împrejurări istorice analoage cu cele de după încetarea civilizației romane la cursul inferior al Dunării și dacă limba noastră s'ar rusticiza, peste câteva generații ea s'ar deosebi atât de mult de cea pe care o vorbesc astăzi clasele culte, încât abia am mai recunoaște-o. E de ajuns să ne dăm seama de cele două tendințe atât de pronunțate în graiul țărănesc: pe de o parte diftongarea vocalelor accentuate *e*, *o* și *ă* în *ie* (*buriete*, *înciet*, etc.), *uo* (*ușuor*, *duomn*, etc.) și *âă* (*ovâăs*, *pâăr*, etc.), și pe de altă parte afonizarea sunetelor dela sfârșitul cuvintelor în măsură atât de mare încât urechea abia mai percepe ceea ce urmează după silaba accentuată

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(cf. DR., VII, 3—6 și 31) [1]), ca să bănuim ce ar deveni limba română de mâne, dacă limba literară și cea a claselor culte nu ar opri, surghiunindu-le la țară, aceste inovațiuni aproape revoluționare, care nu se datoresc nici influenței substratului, nici a adstratului și nici amestecului cu un element etnic nou, ci au luat ființă prin puterea inerentă limbii de a se înnoi din sine și prin sine.

Friedwagner arată (p. 674) că Glosele de Kassel (nu cu mult mai vechi decât secolul VIII—IX, de când datează manuscriptul lor) sunt atât de puțin caracteristice pentru o anumită limbă romanică, încât locul lor de naștere a fost căutat în Italia, Friaul, Retia și Franța. Cu atât mai mult trebue să admitem că limba latină vorbită era omogenă în răsărit unde nu exista o societate diferențiată, ca în apus, cu o clasă suprapusă care să impună graiul său straturilor sociale de jos, și unde stăpânul vorbea limba slugii sale. Diferențiarea limbii nu se făcea — ca să întrebuințăm o imagine a lui v. Wartburg (p. 71) — în sens v e r t i c a l, ci o r i z o n t a l; ea urma deci un curs mai lin, cu efecte mai puțin pregnante.

Dacă în răsărit ar fi existat, ca în apus, o coeziune provincială, cu orașe în jurul cărora să se grupeze interesele populației din împrejurimi, am avea, după toată probabilitatea, și în Sud-Estul european mai multe limbi romanice. Dacă Dacia nova, cu centrul mitropolitan dela Scupi, ar fi fost celula din care să răsară un nou popor romanic, atunci noi n'am purta numele vag și nelegat de nicio noțiune geografică de *Români*, ci ne-am numi cu un cuvânt derivat dela Moesia, Dacia [Aureliani] sau Dardania, precum frații noștri din apus se numesc Italieni, Spanioli sau Francezi [2]). Faptul că între toate popoarele romanice numai noi păstrăm numirea de *Romani* și că cei de alt graiu ne distingeau cu numirea tot atât de generală de *Vlahi*, e și el o dovadă, că stările dela noi erau altele decât în apus și deci altul trebue să fie și punctul de vedere pe care trebue să ne așezăm, când voim să le elucidăm.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Despre rolul mare al afonizării în rostirea actuală, chiar la Români culți, e a se consulta acum foarte frumosul studiu *La Prononciation du roumain* de ALF. LOMBARD, Upsala [1936]. Cf. în special capitolul « Dévocalisation ».

[2]) Cf. V. Pârvan, *Contribuții epigrafice*, p. 92.

Lipsa desăvârșită a unei terminologii orășenești de origine romană în limba română [1]) se potrivește cu ceea ce am spus despre rusticizarea limbii latine în regiunile noastre și cu faptul că niciunul din numele orașelor romane nu continuă să se păstreze la noi în forma tradițională. Dacă patria primitivă a Românilor ar fi fost în regiunea arătată de Friedwagner, ne-am aștepta *ca măcar aici* să se fi păstrat un singur nume de oraș sau de râu.

Numele vechilor orașe au fost uitate, fiindcă o vieață orășenească încetase pentru strămoșii noștri. În privința aceasta deosebirea între stânga și dreapta Dunării nu consistă decât într'o amânare cu câtva timp a aceluiași rezultat. Orașele înfloritoare din Nordul Peninsulei Balcanice, câte n'au fost distruse dela început de năvălitori și de localnici, ca în Dacia Traiană, au sfârșit prin a se desnaționaliza, pierzându-se astfel pentru romanitate.

Nici felul cum se înfățișează **terminologia creștină** în limba noastră nu ne permite să conchidem asupra unei influențe răspândite din centre puternice bisericești. Analogia cu stările din Estul romanic, unde « dans la désorganisation de l'Empire romain, seul le diocèse de l'Eglise reste debout; l'évêque, sorte de souverain qui visite régulièrement les paroisses confiées à son inspection, vieille à l'instruction du clergé; il est le berger qui paît ses ouailles », nu se potrivesc nici în privința aceasta. Într'adevăr, J. JUD a arătat în două studii de mare importanță, *Zur Geschichte der bündnerromanischen Kirchensprache* (Chur, 1919, cf. recensia mea în DR., I, 434—439) și *Sur l'histoire de la terminologie ecclésiastique de la France et de l'Italie* (în « Revue de linguistique romane, X (1934), p. 1—61; citația reprodusă mai sus se găsește la p. 24), lucruri din care se pot scoate învățăminte și asupra creștinismului nostru în vremile străvechi.

[1]) Giurescu (p. 132), întemeindu-se pe o explicare dată de Pârvan, crede că *pământ* ar fi în limba noastră o urmă a vieții orășănești. Dar precum arată sardul *pamentile* « întâiul strat de grâne pe arie », sensul lat. *pavimentum* evoluase la cel de « loc bătătorit, bătătură », deci aparținea terminologiei agricole. Cât de mult ne deosebim noi în privința vieții orășănești de Apusul romanic, arată nu numai absența în limba noastră a unor cuvinte ca *strata, platea*, etc., ci și sensul cu totul deosebit pe care îl prezintă bunăoară *ruga* latin, care în franțuzește a dat pe *rue*, iar în dialectul aromân pe *arugă* « deschizătura pe unde ies oile din c u t a r » (cf. Th. Capidan, *Aromânii*, p. 145).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Jud a dovedit că « termenii caracteristici referindu-se la sărbători și la organizația bisericii primitive au fost introduși [în latinește] din Orient... Pe măsură ce noua credință pătrunde în masele populare... se ivește o tendință, care pare a se accentua între veacurile III—V și care încearcă să latinizeze sau să romanizeze terminologia greacă neînțeleasă celor mai mulți creștini latini » (*Hist. de la termin.*, 56). Apropierea noastră de Greci a fost de sigur una din cauzele care a făcut să păstrăm nu numai cuvinte de origine grecească ca *paschae* > *Paști*, *presbyterus* > *preot*, ci și de acelea care în alte părți ale Romaniei au fost înlocuite prin traduceri, astfel *angelus* > *înger* (nu *nuntius*), *baptizare* > *boteza* (nu *tingere*). Ne-a rămas, ca refren în colinde *hailerui* (cu nenumărate variante) din *halleluia*, de origine ebraică, cu care se terminau cântările bisericești. Totuși, limba grecească nefiind înțeleasă de mase, s'au tradus și la noi termeni ca *ἑβδομάς — septimana* > *săptămână*, *κυριακὴ ἡμέρα — dies dominica* > *duminecă*, *τεσσερακοστή* > *quadragesima* > *păresimi*. Ca în atâtea alte cazuri, noi ne deosebim însă și în privința aceasta de celelalte popoare romanice. Astfel noi n'am păstrat nici pe *pentecoste* (< gr. *πεντεκοστή*) ca Francezii (*pentecôte*), nici traducerea acestuia prin *quinquagesima*, ca Retoromanii (*tschunqueisma*), ci misionarii creștinismului în regiunile noastre au păstrat numele vechii sărbători păgâne *rosalia* (> arom. *Arusal'e*) sau *rosaria* (> *Rusalii*), cu care coincidea, dar căreia i-au dat un înțeles creștin. Tot așa n'am menținut nici pe *epiphania* (gr. *ἐπιφανία*), nici traducerea latină *manifestatio* sau *apparitio*, ci am format, după un model pe care azi nu-l mai cunoaștem, numirea *Bobotează* (< *apă botează*).

Important pentru înțelegerea stărilor dela noi este tocmai ceea ce lipsește din vechea terminologie creștină. Cuvinte din cele mai uzuale în Romania apuseană, ca *coemiterium* (sau traducerea lui prin *dormitorium* sau *area*), *elemosyna*, *biblia*, *monachus*, *eremita*, *canonicus*, etc., ne sunt necunoscute. Ne lipsesc chiar termeni ca *ecclesia*, *saeculum*, *spiritus*, *benedico*, *evanghelium*, păstrate la Albanezi (*kishë*, *shekull*, *shpirt*, *bëkonj*, *ungjill* (cf. *Locul limbii române*, p. 37). Nu avem nici chiar termeni ca *episcopus*, *diaconus*, *parochia*, *plebs*, care, ele cel puțin, ar trebui să se fi păstrat dacă ar fi existat centre bisericești, cu episcopi în frunte, în jurul cărora să se fi înjghebat, cum

Babeș-Bolyai Central University Library Cluj

crede Friedwagner, o viață românească conștientă și unitară și din punct de vedere cultural.

Între lipsa unei terminologii creștine care să dovedească o organizație bisericească în epoca latină și lipsa unei terminologii citadine de origine latină este un paralelism perfect, și dovedește că *creștinismul nostru a fost eminamente rural.* Și precum multe din numele orașelor latine din Nordul Peninsulei Balcanice ni s'a păstrat în formă slavă, tot astfel *termenii latini în legătură cu organizația bisericii ne-a venit prin filieră greco-slavă*, un nou indiciu că pe strămoșii Românilor nu avem să-i căutăm în orașele din Sudul Dunării, desnaționalizate, ci la țară. Așa ne-au venit numirile lunilor *Mart*, *April*, *August*, tocmai cele care ni s'au păstrat și ca vorbe moștenite: *Marț*, *Prier*, *August* (< lat. *Martius*, **Aprilius*, *Agustus*), așa *chilie*, *candelă*, *raclă*, *rasă*, etc., care sunt lat. *cella*, *candela*, *arcula*, *rasum*, etc., venite toate, și la Slavi, prin limba grecească, care, ca și în armată și în administrația de Stat, a sfârșit prin a pătrunde și în biserica Imperiului estic, după ce primise mai înainte o mulțime de cuvinte latinești.

Între termenii creștini de origine grecească, intrați în latinește, n'am citat mai sus pe *martur(e)*, fiindcă el a păstrat în românește sensul juridic, de « témoin », al cuvântului grecesc, cu care pare a fi intrat în latinitatea estică înainte de epoca creștină (ceea ce ar explica și redarea lui *y* prin *u*). Ne bate la ochi faptul că, mai târziu, creștinismul, n'a modificat înțelesul cuvântului în sensul bisericesc de « mucenic ». (Despre numirile de sărbători franceze care au la bază acest cuvânt, cf. acum *Hist. de la termin. eccles.* de Jud, p. 3 ș. u.). Totuși lucrul acesta nu e de mirare. Pe când în regiunile ilirice bunăoară martirii localnici erau atât de populari încât în secolul V—VI faima lor trecuse și în Italia, unde moaștele lor prețioase fură transportate de numeroși refugiați dinaintea barbarilor (cf. Zeiller, *op. cit.*, p. 122), pe când amintirea lui *Demetrius*, despre care se crede că era născut la Sirmium, îl păstrează toponimicul *Mitrovica* (unde exista încă în secolul al XII-lea intact un sanctuar ce-i era dedicat, cf. Zeiller, *op. cit.*, p. 83), *noi nu avem nici în istorie, nici în toponimie, urma nici unui martir al nostru.* De sigur că mucenici, care să-și sacrifice viața pentru credința creștină, au existat și între strămoșii noștri; dar ne-au lipsit organizațiile

BCU Cluj / Central University Library Cluj

bisericești superioare care să dea martirului beatificarea oficială și ne-au lipsit — la țară, unde eram — lăcașurile sfinte care să păstreze moaștele de martiri.

Dacă nu ne unim cu Friedwagner în privința patriei primitive a Românilor, n'o facem atât fiindcă « temelia istorică, pe care linguistul ar vrea să se sprijine, e prea de tot nesigură » (p. 672), ci fiindcă nici considerațiile de ordin linguistic nu ni se par că vin în sprijinul ei. Aceasta nu însemnează că nu admitem existența unor « vetre », dela care, în epoca străromână, să fi emanat anumite inovații de limbă și să se fi fixat direcțiile principale în desvoltarea limbii vorbite, scăpată de tirania limbii latine. Atât că noi nu admitem o s i n g u r ă « vatră » și nu exclusiv în regiunea arătată de Friedwagner.

În *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen* noi am căutat chiar să precizăm locurile unde s'au ivit anumite inovațiuni de limbă din epoca străromână; pentru câteva din ele am presupus o origine sud-danubiană. Dacă e adevărat că generalizarea unei inovațiuni ajunsă la stadiul cel mai avansat de desvoltare poate fi considerată ca un indiciu despre vechimea ei, atunci și palatalizarea labialelor (a cărei vechime în Sudul Dunării a atestat-o Arginteanu și Philippide pentru secolul al XII-lea în numele *Τζιντζιλούκης* = *ținț̦iluk'*, cf. Th. Capidan, *Aromânii*, p. 142) și generalizarea lui *ă* în loc de *a* în tulpina femininelor care fac pluralul în *-i* (arom. *dao văț mări* = două vaci mari) și desiotacizarea verbelor de conj. II—IV (arom. *avdu* pentru *auz*) trebue să fie inovații ivite în Peninsula Balcanică și pătrunse de aici pe malul stâng al Dunării. Dar repartizarea acestor fenomene asupra teritoriului dacoromân dovedește, precum am arătat acolo, că locurile din care s'au răspândit erau așezate mai spre Vest pentru *aud* și mai spre Est pentru labialele alterate, care nu se găsesc — sau nu se găseau — în regiunile vestice dacoromâne (caraterizate prin palatalizarea d e n t a l e l o r). Deci: cel puțin d o u ă vetre, ceea ce coincide cu redarea lui *c* și *g* înainte de *e* și *i* prin *ț̦*, *dz* pe de o parte și *č*, *ǧ* pe de altă parte. În *Studii Istroromâne*, II, p. 362—363, am admis două grupuri de Străromâni în Peninsula Balcanică: un grup r ă s ă r i t e a n (cu *ț̦* și *dz*), din care se trag Aromânii și Megleniții, și un grup a p u s e a n, din care derivă Istroromânii (cu *č* și *ǧ*, cu labialele

BCU Cluj / Central University Library Cluj

nealterate, cu rotacism și cu acele albanezisme, pe care le avem comune cu Istroromânii). Dacoromânii au primit, prin diferite puncte, inovațiuni de limbă dela amândouă aceste grupuri.

Avem noi și inovații născute în Sudul Dunării care n'au trecut pe celalalt mal al fluviului sau de cele născute în Nordul Dunării și răspândite de aici pe malul drept?

O inovație — ivită după prefacerea *am* + cons. > *îm* + cons. — caracteristică tuturor dialectelor afară de cel dacoromân — este *ămna* (*imna*) față de *îmbla* (*umbla*) al nostru. Altă inovație care privește însă numai pe Aromâni și Megleniți — deci dialectele ce rostesc *țe* și *dze* — este palatalizarea lui *n* înainte de *i* flexionar (*buń*, pluralul lui *bun; aduń*, persoana a doua dela *adun*), în opoziție cu menținerea lui la Dacoromâni și Istroromâni (*buni, aduni; bur*), deci în dialectele cu *če, ğe*.

Palatalizarea dentalelor înainte de *e* și *i*, care cuprinde partea vestică a teritoriului dacoromân, cu ramificații spre centru, e de sigur o inovație a acestui dialect, căci lipsește cu totul Aromânilor și Megleniților. La Istroromâni ea se găsește într'un singur caz, în cuvântul *ănreńt'e* (*ănreńće*) «înainte», care pare a fi precursorul unei inovațiuni răspândite din Nord spre Sud-Est.

Tot specific dacoromână e prefacerea lui *e, ea* și *in* în *ă, a* și *ân* după labiale, în poziție tare, *în silabă accentuată*. Precum am arătat în DR., VII, 47 ș. u., această inovație nu trebue confundată (cum face Drăganu) cu prefacerea lui *e* în *ă* în poziția neaccentuată, care s'a putut produce după labiale, ca după oricare altă consonantă — și s'a produs de fapt în câteva cazuri — și în celelalte dialecte [1]). Drăganu are meritul de a fi dovedit vechimea formelor cu *ă* și *a* după labiale la Românii migratori. Astfel *Fat(h)a* apare ca nume personal în anii 1219, 1221, 1271, 1290 și 1391 în Hajdú, Nitra, Ung și Bodrog, ca nume topic (*Fatateleke*) în anul 1243, etc. (p. 600), iar *făt*, din care derivă ungurescul *fattyú* (*fattyó*) «bastard», e atestat la 1374, 1405, 1428, 1759, și apare, ca nume personal (*Fot, Foth*), în Panonia, încă în anul 1152 (p. 583). Presupunerea lui Drăganu că «reducerea diftongului *ea* după *f*... s'a întins... din spre

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Singurul caz în dialectul aromân în care avem această trecere și în poziție accentuată, verbul *vătăn* < *victimo*, e refăcut din formele accentuate pe terminație, deci *vătămáre* — *vătăm* (în loc de **veaptăm*), ca *alătrare* — *alátru*.

Nord-Vest » (p. 600), că ar fi adusă deci la Dacoromâni de Românii migratori, nu este admisibilă. Aici nu e vorba de răspândirea cuvintelor *făt* și *fată*, ci de o lege fonologică în strânsă legătură cu asimilările vocalice produse de « poziția moale », care reprezintă un aspect fonologic pur dacoromân.

Faptul că aceste forme curat dacoromâne — Aromânii, Megleniții și Istroromânii zic *fet* și *feată (fętę)* — se găsesc și la Românii migratori, împreună cu faptul că acești Români au pornit dintr'o regiune situată la dreapta Dunării, ne poate servi ca un exemplu mai mult de răspândirea unei inovații de limbă dela Nord spre Sud (sau Sud-Vest).

Că de fapt prefacerea lui *e* accentuat în *ă* după labiale în poziție tare s'a putut întinde, pornind dela Dacoromâni, și dincolo de Dunăre, ne-o arată cele câteva cazuri atestate de cei mai vrednici de încredere dialectologi la Istroromâni. Astfel e *păr* la Rakovec) (care nu cunoștea dialectul dacoromân), *făr* (alături de *fir* « fân » și *măr* (alături de obișnuitul *mer)* la Bartoli (ultimul atestat indirect și prin sârbescul *mrkatunja* « măr gutuiu » împrumutat dela Românii Apuseni), despre care am vorbit în *Studii istroromâue* II p. 76.

A treia lege fonologică specific dacoromână, care s'a răspândit până la Românii Apuseni este cea a lui *că* proton devenit *ke* în poziție moale. În DR. IV 715 am arătat că această prefacere, caracteristică pentru regiunile vestice și cuprinzâd un sfert din tot teritoriul dacoromân, se găsește și la Istroromâni, care rostesc *kemęse* « cămașă » și *ke* (din *că*, mai întâiu în poziție moale, apoi generalizat) și a cărei vechime e atestată prin acel *kjelatori* « călători » atestat în documentele sârbești de începutul sec. XIV.

La aceeași concluzie ne duce un fapt foarte interesant observat de N. Jokl (« Revista Filologică », II, 253 ș. u., citat și la Friedwagner, p. 684 și la Drăganu): alb. *me trasë nji lundër* conține un împrumut din grupul dacoromân — magleroromân — istroromân, căci numai în aceste dialecte participiul dela *trag* este *tras* (Aromânii au *trapt*). Cum însă *s* apare la Albanezi netrecut în *sh*, ca în primele împrumuturi slave, el nu poate fi anterior secolului al X-lea. Urmează deci că după secolul al X-lea mai puteau pătrunde influențe dela Dacoromâni sau dela Românii apuseni la Albanezi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Friedwagner însuși, care crede că centrul vieții românești trebue căutat în apropierea Dunării (« im Donauraum »), citează pe Strabo ca mărturie despre ușurința cu care Dunărea putea fi trecută și când nu era înghețată (p. 713). Și Sandfeld, la care trimite Friedwagner, e convins că strămoșii Românilor au locuit « incontestabil » pe amândouă malurile Dunării (cf. DR., VII, 504). De câte ori în istorie putem constata o epocă de înflorire în vieața uneia din națiunile care s'au afirmat în Sud-Estul Europei, vedem că Statul riveran cuprindea amândouă malurile fluviului. Ne-o arată harta Imperiului lui Buerebista, la Giurescu (p. 44) și ne-o confirmă cuceririle Împăratului Traian. Tomaschek (ap. Friewagner, p. 709) vorbește despre stăpânirea cumană și pecenegă pe amândouă malurile Dunării între 1074 și 1144. Înaintea acestora, imperiul bulgar se întindea de-a-dreapta și de-a-stânga râului. Mircea cel Bătrân spune, în 1387, cu mândrie că stăpânește « toată țara Ungrovlahiei... și de amândouă părțile de peste toată Dunărea până la Marea cea mare ». Și în sfârșit, România actuală, ar fi ea imaginabilă fără stăpânirea gurilor străvechiului râu, care a fost din vechime axa poporului nostru?

Despre contactul regiunilor din stânga cu cele din dreapta Dunării — unde erau singurele centre comerciale precum și reședințele episcopești spre care gravitau cei dela Nord, uniți și prin legături de dependență politică de Sud — vorbește poate și sensul pe care l-a primit în românește cuvântul de origine slavă (deci primit într'o epocă mai recentă) *a se brodi*. Acest verb, care e derivat din substantivul *brod*, însemnează la noi « a se nimeri undeva tocmai la momentul potrivit », ceea ce se explică prin importanța podurilor umblătoare (*brodurilor*) ca mijloc de transport peste Dunăre, apă ce nu putea fi trecută prin vaduri.

Precum se vede, între felul cum ne închipuim noi epoca străromână și imaginea schițată de Friedwagner, care admite și el că « desvoltarea limbii române s'a putut întâmpla și pe un spațiu mai întins » [decât « vatra » românismului din Dacia nova] (p. 692) deosebirea nu e prea mare. Căci dacă am susținut — împreună cu cei mai mulți istorici români — că poporul nostru e singurul supraviețuitor al romanității care se întindea odinioară între cele două mări —Adriatică și Neagră—pe ambele maluri ale Dunării și ale afluenților

ei, noi n'am voit să spunem că strămoșii noștri au ocupat vreodată t o t teritoriul acesta invadat de atâtea popoare nouă, ci am voit, prin vagul definiției noastre geografice, să arătăm că pe acest teritoriu extins nu se poate preciza, cu mijloacele de care dispunem, care ținuturi anume erau locuite de grupurile răslețe ale strămoșilor noștri.

Friedwagner însă nu-și poate închipui că, fără existența unei vetre centrale spre care convergeau cetele de Străromâni, s'ar fi putut desvolta, pe un teritoriu întins, o limbă unitară, căci războaiele necurmate răriseră populația, iar comunicația între fragmentele răslețe ale acestei populații lipsite de un sentiment de coeziune națională nu putea fi atât de vie încât în limba lor să se generalizeze aceleași inovații.

Dar un « Zusammengehörigkeitsgefühl » (p. 693) a existat de sigur la acești Străromâni, pe care îi distingeau de toate popoarele noi venite peste ei structura lor socială omogenă, obiceiuri străvechi, tradiția romană și credința creștină. Precum mai târziu, în Nordul Dunării, ortodoxia noastră a format elementul de legătură între Românii cari trăiau, în diferite state, printre catolici, tot astfel creștinismul nostru a fost chiagul puternic care ne-a ținut legați unii de alții și ne-a deosebit de păgânii de orice limbă ar fi fost ei. Lucrul acesta se vede mai bine din influența limbii slave asupra celei române. Deși Slavii s'au așezat în mase în regiunile noastre încă din secolul al VI-lea, o conviețuire intimă cu ei, care să apară și în limba noastră, a început cu mult mai târziu, după ce cele mai multe și mai însemnate transformăti ale elementului latin erau încheiate, adică în vremea când Slavii trecuseră la creștinism. Dimpotrivă, influența albaneză e cu mult mai veche, fiindcă strămoșii Albanezilor erau creștini ca și noi.

Cred, spre deosebire de Friedwagner, că desvoltarea unei limbi în același sens se poate produce și la un popor care n'a ajuns încă la o cristalizare națională în sens politic, și că propagarea inovațiunilor linguistice nu e în funcție de extensiunea geografică și nici nu e condiționată de o mare densitate a populației.

Lucrul acesta se vede din cercetarea limbii noastre în epoci și în regiuni mai bine cunoscute.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacoromânii au trăit, până la războiul mondial, pe un teritoriu întins, despărțit de munți și făuri care însemnau granițe politice. Cu toate acestea, trăsăturile esențiale care deosebesc acest dialect

de celelalte dialecte române, sunt generale și colective. Perturbările produse de influența vocalelor din silaba următoare — așa numita « poziție moale » și « tare », de care m'am ocupat adesea în această revistă — influența labialelor asupra unui *e*, *ea* și *in* următor, prefacerea lui *l'* și *ń* în *ĭ*, apariția lui *pe* la acuzativ, și alte asemenea inovații fundamentale, sunt comune tuturor sau quasi-tuturor Dacoromânilor și datează cele mai multe dinainte de stabilirea unei limbi literare. Dacă asemănăm hărțile Atlasului limbii române cu ale celorlalte atlase romanice, rămânem uimiți, cât de unitari apărem noi chiar în tezaurul nostru lexical. Și nu numai atunci când avem a face cu cuvinte latine însemnând noțiuni fundamentale, ca *frate*, *cap*, *beau*, etc., ci și când e vorba de împrumuturi străine sau cuvinte ca *licuriciu*, *liliac*, etc., atât de deosebite după regiuni, în alte limbi. Subdialectele la noi nu le alcătuesc nici Carpații, nici Dunărea care desparte pe Olteni și Bănățeni de Vidinenii și Timocenii de subt stăpânire bulgară sau sârbească, ci Milconul, și s'au ivit abia când, după întemeierea principatelor, s'a creat o Muntenie și o Moldovă, cu centrele lor culturale, economice și administrative deosebite. Cât despre Ardeal, ajunge o singură ochire asupra hărților publicate de mine în « Revue de Transylvanie » (I, 1934, p. 185 ș. u.) spre a ne convinge că în încinta Carpaților, lipsită de centre de gravitare pentru obștea românească, inovațiunile de limbă se întretaie în toate direcțiile, fără să fi izbutit să creeze un subdialect ardelean.

Același aspect îl vedem la Aromâni. Ei trăiesc de veacuri, puțin numeroși, în Peninsula Balcanică, unde sunt despărțiți de enclave puternice de popoare de alt neam, fără ca în graiul lor deosebirile dialectale să fie cu adevărat mari. Dacă privim urmele de limbă românească lăsate de Românii migratori studiați de Drăganu, vedem că ele prezintă o unitate remarcabilă, deși teritoriul străbătut de ei cuprinde multe mii de kilometri pătrați, deși densitatea acestor Români nu a fost niciodată mare, deși epoca în care apar cuprinde mai multe secole și deși coeziunea lor internă se baza aproape exclusiv pe limbă, pe legea lor ortodoxă și pe omogenitatea lor socială.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rămâne să discutăm ultimul argument puternic invocat de Friedwagner în favorul tezei sale despre vatra sud-danubiană a Românilor: **raporturile slavo-române.**

În rezumat părerile savantului german în privința aceasta sunt următoarele:

Precum Roma atrăsese pe Germani, așa Constantinopolul pe Slavi. Dela sfârșitul secolului al V-lea trec Dunărea strămoșii Slovenilor (Sclavini), apoi ai Croaților și Sârbilor și, dela jumătatea secolului al VI-lea, ai Bulgarilor de limbă slavă. Mișcarea Slavilor în ținuturile Dunărene nu era, cum crede Niederle, o așezare de coloniști sau o invazie războinică, ci ei au venit ca cete de barbari, revărsați ca niște avalanșe (p. 657). Despre Slavii din Dacia Traiană nu știm decât ceea ce ne spune toponimia, care poate fi însă și de dată mai recentă. După dezastrul nimicitor în secolul al VII-lea, o influență a Slavilor rămași în Ardeal asupra Românilor, câți vor fi rămas aici, nu poate fi constatată; dar vechea influență sârbească la Dacoromâni dovedește origina transdanubiană a acestora (p. 659). Elementul slav din Dacia s'a micșorat prin plecarea Slavilor de aici spre Sud și Vest, încât resturile ce vor fi rămas au putut fi absorbite, încetul cu încetul de Români (după Jireček, p. 669). În Sudul Dunării atestările istorice confundă adesea pe Vlahi și Bulgari sau îi numesc cu același nume. Multe cuvinte împrumutate de Români dela Bulgari vor fi fost cauza acestor confuzii. Vlahii în fruntea Imperiului bulgaro-român nu trebue să fi avut înapoia lor un popor prea numeros de conaționali (p. 671). Cuvintele de origine slavă iau parte numai la inovațiile mai recente de limbă. Cele vechi (« balkanurslavisch » sau « altbulgarisch ») sunt puține și e de remarcat că, deși în parte termeni păstorești, lipsesc la Albanezi. Înainte de secolul al IX-lea influența slavă nu era mare; numărul cuvintelor împrumutate înainte de plecarea Aromânilor spre Sud, e de 70—80 (p. 687). Unde erau Români sedentari, ocupația de agricultori a născut între Români și Bulgari o trebuință mai mare de a se înțelege, decât la păstori. Ar trebui distinse de acestea *slavonismele literare*, pe care Skok le socotește neautohtone în Principate, origina lor trebuind căutată în patriarhatul de Ohrida și în mănăstirile sârbești din Atos (p. 688). Cele mai multe cuvinte slave având caracter mediobulgar, datează (după I. Bogdan) din secolul al XI-lea, după Th. Capidan din al XII-lea. În secolul al XIII-lea încetează o influență slavă directă, dela om la om, în Nordul Dunării; ea se continuă în Sud (p. 686). Dacă influența bulgărească e mai mare

BCU Cluj / Central University Library Cluj

decât cea sârbească, aceasta se explică prin faptul că Bulgarii au pătruns în secolul al IX-lea și al X-lea în regiunea Nișului, Sofiei și a orașului Skopje, care erau în afară de influența sârbă, deoarece Sârbii ajung abia în secolul al XIII-lea la Morava inferioară și la Dunăre, până la Porțile de Fier (p. 694). Skok a dovedit, din toponimia moldoveană de origine slavă, migrații de Români dela Sud spre Nord (p. 706): vechile toponimice sunt pietrele ce indică drumul colonizării unei țări (p. 707).

Altfel vede Giurescu raporturile noastre cu Slavii. El crede p. 235 ș. u.) că Slavii nu s'au infiltrat pe nesimțite în regiunile din Nordul Dunării, ci au venit ca un popor năvalnic de cuceritori. După ce ne-au subjugat, ei au format clasa dominantă, boierimea (cuvântul *boier* e însuși de origine slavă), impunând limba lor în biserică, administrație și în vorbirea claselor privilegiate românești [1]), care au făcut dela început cauză comună cu ei. Din cauza numărului lor proporțional mai mic — căci majoritatea s'a revărsat asupra Peninsulei Balcanice — Slavii din România actuală au fost înghițiți în cursul vremii de Români. S'a petrecut deci la noi același proces istoric pe care-l întâlnim la Longobarzii din Italia, la Bulgarii slavizați din Peninsula Balcanică și la atâtea alte neamuri. Întocmai precum Normanzii, după lupta dela Hastings (anul 1066), au format în Anglia pătura conducătoare, impunând în cancelarii limba lor franceză (care a lăsat atâtea urme în limba engleză), iar mai târziu au primit ei înșiși limba populației pe care o stăpâneau, tot astfel s'a întâmplat cu Slavii dela noi (p. 246).

El se întemeiază pe câteva argumente foarte plauzibile. Înainte de toate pe unul adus de P. P. PANAITESCU într'un studiu interesant publicat subt titlul *La litérature slavo-roumaine (XV-e—XVII-e siècle) et son importance pour l'histoire des littératures slaves* (Praga,

[1]) Giurescu are de sigur dreptate admițând că s'a păstrat și o boierime română. Un caz analog se poate observa în Albania, unde, precum a arătat N. JOKL (« Slavia », XIII, 1935, p. 285), referindu-se la analogia din alte țări și la atestările Călugărului anonim din 1308, nobilimea albaneză nu era exclusiv la munte și cea slavă la șes — cum credea Seliščev (a cărui carte o recensează) — ci feudalitatea — care e o instituție « supranațională » — cunoștea o repartiție a feudelor și la munte și la șes. În evul-mediu erau nobili albanezi și nobili slavi, stăpâni pe iobagi albanezi și iobagi slavi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1931), care crede de asemenea că în Nordul Dunării mai existau în secolul X—XI mici state slavo-române, cu principi slavi în frunte și cu predominarea elementului slav (bulgar) din punct de vedere social și politic. Numai astfel se explică cum un popor latin a putut adopta liturghia slavă, după încreștinarea căpeteniilor slave prin apostoli veniți din Sudul Dunării. Adoptarea ritului slav de toți Românii — și de cei din Ardeal — trebue să fi fost anterioară cuceririi Transilvaniei prin Unguri, căci această mare reformă religioasă nu s'ar fi putut produce subt egida coroanei apostolice a Sfântului Ștefan. Drăganu (p. 592), care se alătură și el la părerea lui P. P. Panaitescu, adaugă, după Melich, că și terminologia ungurească de origine slavă — și adică bulgară, nu sârbă — arată că liturghia slavă s'a întins dela Sud spre Nord, ajungând și la Unguri (cf. *kereszt*, *keresztyén*, *szombat*, etc.), tot în secolul X—XI.

Despre o îndelungată comunitate slavo-română în Nordul Dunării, dă dovadă, afară de răspândirea lui « ius valachicum » la Slovaci și Ruteni și de numeroase toponimice și cuvinte împrumutate reciproc, și faptul că unele cuvinte de origine ungurească le avem prin mijlocire slavă, în deosebi ruteană. Am arătat în DR., VI, 520—524, că alipirea sufixului *-ui* (< slav. *-ovati*) la verbe de origine ungurească în limba noastră nu se poate explica decât admițând pentru cuvinte comune tuturor Dacoromânilor, ca *bănui*, *bântui*, *cheltui*, *mântui*, etc.—o mijlocire slavă și o epocă veche, dinainte de împrumutarea cuvintelor unguresti cunoscute numai regional. Drăganu (p. 596) mai adaugă că și genul feminin al unor cuvinte unguresti, ca *samă*, *talpă*, *vamă* sau forma și accentuarea altora, ca *a(r)șău*, *fel(iu)*, *hotar*, *cătană*, presupun tot o mijlocire slavă. (Tot astfel au ajuns, prin mijlocire sârbească, câteva cuvinte unguresti și la Albanezi). Interesant cu deosebire e numele localității *Săvădisla* în centrul Ardealului. Precum a observat G. KISCH (*Siebenbürgen im Lichte der Sprache*, p. 287), acest nume nu ne-a venit direct din ungurește *Szent László*, deși amintește domnia acestui rege ungar (1077—1095), ci din traducerea lui slavă *Sa(nkt)-Wladisla(w)* (mai exact: *Sfeti Vladislav*, devenit la noi *Sân-Vlădislau*, apoi *Săv(l)ădisla*), ceea ce e o dovadă că la întemeierea acestei localități acolo locuiau încă Slavi.

Un alt argument invocat de Giurescu (p. 238—239) este sensul de « țăran neliber », pe care l-a primit pe alocuri cuvântul *român*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acest înțeles arată în mod lămurit că Românii au fost cuceriți și subjugați, de Slavi, cum crede Giurescu. Totuși trebue reținut faptul că *român* cu sensul de «șerb» e un fenomen specific muntean, care nu se găsește bunăoară în Ardeal, unde nici cuvântul *boier* nu e popular decât în unele regiuni. Aceasta dovedește că rezultatele cuceririi slave nu erau aceleași pe tot teritoriul nord-danubian.

Și Gamillscheg (p. 241—242) invocă acest sens al cuvântului *român* ca argument pentru continuitatea noastră. Pentru diferitele neamuri care s'au revărsat peste Dacia și Panonia, *romanus* era agricultorul legat de glia lui. Ar mai fi de relevat un fapt: pe când în Peninsula Balcanică *romanus* ajunge în limba albaneză — ca și *Vlah*, acolo și în alte regiuni, și ca *ćoban*, ca termen de batjocură dat Aromânilor — sinonim cu «păstor», în Nordul Dunării același cuvânt însemnează agricultor (ajuns în stare de șerbie).

La argumentele lui Giurescu ar mai fi de adăogat altele.

Înainte de toate faptul că onomastica noastră este în mare măsură slavă. Întocmai precum în Franța și în alte țări romanice cuceritorii germani au impus populației autohtone numele lor, tot astfel, la noi, în vremea când Slavii alcătuiau clasa socială suprapusă, nume ca *Dan*, *Mircea*, *Stan*, *Radu*, *Dragomir*, etc., fură imitate de ai noștri. Așa se explică de ce cei mai mulți voievozi și mulți din boierii noștri purtau odinioară nume slave — ceea ce nu însemna că ei erau Slavi și după naștere — și că, după modelul lor, asemenea nume au pătruns și în popor, înlocuind tot mai mult vechile nume românești ca *Ursu*, *Lupu*, *Crăciun*, etc.

Dar însăși **toponimia** noastră **de origine slavă** se explică mai bine în lumina cuceririi și dominației slave, decât admițând o infiltrație mai mult sau mai puțin pașnică de Slavi dela Sudul în Nordul Dunării.

Dacă în Picardia majoritatea numelor de localități e de origine germană (chiar și în jurul Parisului proporția lor e de vreo 50%, cf. v. Wartburg, *op. cit.*, p. 48), aceasta nu se explică nici printr'un număr disproporțional de mare de Franci, nici prin părăsirea locurilor de către autohtoni dinaintea invaziei lor, ci prin faptul că Francii au fost cuceritorii și stăpânitorii. Tot astfel a fost în Grecia, unde Slavii cuceritori n'au stat decât puțin timp și totuși au schimbat aspectul toponimic al țării; același fenomen îl observăm în Bulgaria,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

unde populația slavă a continuat să trăiască în regiunile a căror toponimie a schimbat-o atât de mult stăpânirea turcească. Dar chiar în Ardeal, multele numiri de origine ungurească nu însemnează că numărul Ungurilor era mare, ci numai că ei au fost cuceritorii și stăpânitorii țării.

Printr'o justă interpretare a toponimiei din Ardeal, Drăganu a izbutit să arăte, în mod evident, pe de o parte prioritatea noastră față de Unguri, pe de altă parte o comunitate îndelungată româno-slavă în aceste regiuni.

Într'adevăr, numiri ca *Târnava* sau *Bălgrad* ne dovedesc că Ungurii — și, mai târziu, Sașii — au aflat, la venirea lor în Ardeal, o populație românească, care avusese *aici* — și nu în Peninsula Balcanică, cum pretind cei ce ne cred admigrați din Sud — o lungă conviețuire cu Slavii. *Târnava* e un derivat din *trŭnŭ* « spin » în forma sud-slavă a cuvântului (căci Rușii au *tërnŭ*, iar Rutenii *terń*), pe care noi l-am împrumutat dela Slavi înainte de venirea Cumanilor și Pecenegilor, cari au decalcat — precum au arătat Hunfalvy, Kisch și Munkácsi — după numirea slavă pe a lor, traducând, după secolul al X-lea, pe *trŭnŭ* prin cuvântul corespunzător din limba lor, *kukel*. Ungurii au luat, la rândul lor, din limba cumană sau pecenegă pe al lor *Küküllő*, din care derivă și săsescul *Kokel* (p. 501). Stăpânirea Cumanilor și Pecenegilor în aceste regiuni fiind dovedită și prin alte toponimice (p. 506 ș. u.), și numirea *Alba-Iuliei* trebue explicată ca *Alba-Gyulae*, adică *Cetatea-Albă* a unui *Gyula* (cuvânt care însemna la început pe un demnitar și s'a întrebuințat mai târziu și ca nume de persoană (rom. *Vodă*) cuman ori pecenеg (p. 507). Ungurescul (*Gyula-*) *Fehérvár* și nemțescul (*Stuhl*) *Weissenburg* nu-s decât traducerea slavului *Belgrad*, păstrat în românescul *Bălgrad*, precum au arătat Weigand și Kisch (p. 506).

Și mai instructive sunt nume ca *Turda*, *Cluj* (oricare ar fi etimologiile lor), *Sibiiu*, *Sad* (aceste două din urmă de sigur de origine slavă) și altele, ale căror corespondente ungurești și săsești se dovedesc, prin fonetismul lor, împrumutate din românește, iar nu invers. Cât despre *Bârsa* (p. 548 ș. u.), *Brașov* și *Râșnov* (p. 567 ș. u.), din care sunt împrumutate corespondentele ungurești și săsești, acestea arată cât de puțin temeiu putem pune pe documentele care numesc Țara Bârsei « ținut deșert ». Românii locuiau și aici, ca pretutindeni

BCU Cluj / Central University Library Cluj

în Ardeal la venirea Ungurilor și Sașilor, cărora le-au transmis vechile numiri date de Slavii înghițiți de ei.

Unele din toponimicele slave, sunt la rândul lor traduceri din românește, fie că Slavii, la venirea lor, au redat printr'un corespondent din limba lor sensul numirii românești, fie că traducerea slavă s'a impus pe cale oficială. Cazul lui *Repedele* sau *Valea-Repede* (cf. acum rectificarea lui Drăganu, în nota dela p. 459), un afluent al *Bistriței* ne arată calea pe care un nume românesc la origine, tradus de Slavi, s'a generalizat apoi și la Români, subt această formă slavă. Giurescu (p. 174) relevă, după T. SAUCIUC (*O inscripție latină și alte obiecte antice și știri din satul roman Petra, Camena de azi, în județul Tulcea*, în «Analele Dobrogei», XV (1934), p. 93—112), cazul deosebit de interesant al unui sat dobrogean, pe care o inscripție romană ni-l arată că se numea *Petra* (sau *Petrae*) și care azi poartă numele de *Camena*. Această numire e de sigur traducerea slavă a lui *Piatra* din gura Românilor cari au continuat să locuiască unde stăteau odinioară strămoșii lor, *vicani Petrenses*.

Judecând toponimia noastră, nu trebue să uităm și alt lucru, care reiese atât de limpede acum din cartea lui Drăganu, și adecă că o mare parte din toponimicele noastre sunt la origine nume de persoane. După cele arătate mai sus însă știm că purtătorii de nume slave erau adesea Români — și aceasta era cazul mai ales în straturile sociale înstărite, care erau proprietarii locurilor numite după ei. Mulțimea de toponimice de origine slavă nu este deci totdeauna dovadă despre numărul mare al Slavilor în timpurile mai vechi.

De aceea aserțiunea lui Giurescu că toponimia noastră ar fi o dovadă că a existat o conlocuire slavo-română până în văile cele mai ascunse și până în vârfurile cele mai înalte («Nu există într'un loc *numai* denumiri slave și în altul *numai* românești, ci ele se amestecă în chipul cel mai strâns», p. 223), trebue primită cu oarecare rezerve. Mai ales însă nu-i putem da dreptate când în fruntea capitolului său despre Slavi, pune, ca motto, părerea lui Ion Bogdan: «nu poate fi vorba de popor român înainte de absorbirea elementelor slave de către populația băștinașă romană în cursul secolului VI—X». Noi suntem de sigur cei din urmă care să nesocotim importanța adaosului pe care Slavii l-au adus structurei noastre etnice și limbii pe care o vorbim. Dar trebue să accentuăm, cu Friedwagner

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(p. 764), că nu Slavii au fost cei ce au influențat în mod hotărîtor desvoltarea limbii noastre și cu atât mai puțin au creat limba străromână. Abia mai târziu, prin dependența religioasă și politică de ei, începe o influență slavă mai sensibilă. Înrâurirea slavă nu e deci la începutul, ci la sfârșitul epocei de formare a limbii române.

Am căutat mai sus să explicăm acest lucru prin creștinismul nostru, care ne-a împiedecat să avem o simbioză cu Slavii cât timp ei erau păgâni. Aceasta nu însemnează, bineînțeles, că n'au pătruns ici și colo câte un cuvânt împrumutat dela Slavi înainte de încreștinarea lor. Nu socotesc între acestea pe *stână*, *stâncă*, *stăpân* și *smântână*, pe care unii le consideră încă împrumuturi din slavă din epoca când *an* putea trece în *ân*, ci la alte câteva cuvinte, asupra cărora a atras atenția E. PETROVICI în DR., VII, 349, în legătură cu niște lucrări ale lui N. JOKL și E. SCHWARZ. Tânărul slavist român arată că avem cuvinte slave împrumutate înainte de secolul al IX-lea, când *a* se prefăcuse în *o* în limbile slave. Între acestea socotește pe *gata*, în opoziție cu Jokl, care-l credea la noi de origine albaneză, iar la Albanezi împrumutat dela Slavi (*gotovŭ*) pe vremea când se rostea încă cu *a* (cf. Friedwagner, p. 683). Intrarea lui în limbă ar trebui să fie anterioară amuțirii lui *v* intervocalic. Un slav vechiu **magūla*, din care s'a desvoltat *mogyla* în mod normal, ar fi fost împrumutat de Albanezi (*maguljë*) [1]) și de noi (*măgură*) într'o vreme când *l* intervocalic se putea preface încă în *r*. Un caz analog vede Petrovici în cuvântul nostru *măturǎ*, care derivă dintr'un slav vechiu **metŭla* (devenit *metla* după ce în limbile slave de Sud *tl* se simplificase în *l*), pe care l-a atestat acum în urmă Th. Capidan și în albaneză (*nétullë*) [2]).

Dar dacă din aceste câteva cazuri izolate putem eventua trage câteva concluzii interesante asupra celui mai vechiu contact linguistic al strămoșilor noștri cu Slavii (precum și asupra comunității albano-române), nu este mai puțin adevărat că influența slavă începe să se exercite masiv asupra limbii noastre abia mai târziu.

---

[1]) Am aștepta însă în limba albaneză *ŭ* din *ŭ*.

[2]) Pentru alb. *u* din slav. *ŭ*, cf. acum în urmă N. JOKL, « Slavia », XIII (1935), 293. Cât despre inițialul *n* pentru *m*, avem, precum îmi comunică N. Jokl, și alte cazuri în limba albaneză, astfel: *i nardh* alături de *marth* (din tulpina *mardh-*), *nerth* alături de *mërdih*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Friedwagner atrage cu drept cuvânt atenția asupra **slavonismelor** intrate pe cale culturală — prin biserică și cancelarie — în românește, deci asupra acelor împrumuturi care nu sunt lămuritoare pentru intimitatea legăturilor dintre popor și popor, ci arată influența, în direcția verticală, a unei clase dominante asupra supușilor de alt neam.

Spre a ne face o idee despre numărul mare al cuvintelor intrate prin biserică într'o limbă, ajunge să privim enorma influență pe care a avut-o limba latină asupra limbilor romanice apusene sau slava bisericească asupra limbii rusești, pe care a modelat-o cu desăvârșire. Într'un studiu întitulat *Rumänisch und Romanisch*, (« Archiv f. d. Studium d. neueren Sprachen » vol 164, p. 223), comparând Tatăl-nostru românesc cu cel franțuzesc, am constatat că tocmai acele cuvinte care sunt latinisme în rugăciunea franceză sunt slavonisme la noi. Recunoașterea lor nu este totdeauna ușoară, căci ele ating cele mei variate idei, a căror legătură cu religia nu sunt imediat de recunoscut. Într'o vreme când biserica stăpânea viața culturală, cărțile sfinte nu influențau numai limba literară, ci cuvintele lor intrau până în adâncurile graiului de toate zilele, apărând în locul cuvintelor vechi (precum *post* în loc de *sec*, *pomană* în loc de *cumând*, etc.). Dacă *jitie*, cu sensul de « anecdotă », « pățanie » și « beteșug » e azi un cuvânt întrebuințat de popor, el era odinioară un termen literar bisericesc (însemnând « viață, biografie de sfânt »); tot din școlile de slavonie a pătruns cuvântul slav-bisericesc *črŭta* « accent, semn deasupra unui cuvânt » în limba țăranului în expresia *nicio cirtă* « nicio iotă, nimic » sau *într'o cirtă* « într'o clipă, imediat ». Forma unor cuvinte românești ca *becisnic* sau *praznic* arată că au fost introduse, precum a dovedit P. SKOK (« Slavia », VII, 1929, p. 786) în epoca postpaleoslavă și independent de rostirea corespondentelor lor în gura Slavilor balcanici. Precum am. spus într'un articol (*Despre neologisme*), *săvârși* reflectează rostirea literară slavă-bisericească (*săvrăšiti*, întocmai ca bulg. *săvăršen* « desăvârșit »), față de dubletul *sfârși*, împrumutat direct din bulgărește (*svŭršam*); tot astfel se explică tratamentul deosebit al paleoslavului *drŭzŭ* în *dârz*, cuvânt împrumutat prin contact direct cu Slavii și exprimând o noțiune pentru care ne lipsea un corespondent latin — și *îndrăznesc*, cuvânt literar (cu rostirea grupului *drŭ* așa cum era s c r i s, nu cum

era r o s t i t), care a devenit mai târziu popular, înlocuind în mare parte pe vechiul *cutez*. Mai interesantă e construcția reflexivă *mă jur*, care e decalcată după slavona bisericească, ceea ce se vede din faptul că ea se întrebuințează numai despre jurământul în sens bisericesc (*mă jur pe Dumnezeu*), nu și cel juridic (*a jurat strâmb*). Într'o oarecare măsură — deși numai în mod indirect — putem recunoaște slavonismele bisericești prin comparație cu corespondentele lor în dialectul aromân. Limba liturgică fiind la Aromâni cea grecească, ei au sau grecisme sau au păstrat cuvintele de origine latină (de exemplu peste *sân* nu s'a suprapus *sfânt*, de origine slavă, ca la noi, ci a fost înlocuit, în parte, de *ayiu* de origine grecească). Dacă găsim deci un cuvânt de origine slavă și la Aromâni, putem spune cu oarecare siguranță că el nu este slavonism bisericesc. (Firește că și în privința aceasta trebue să procedăm cu critica necesară: față de *icoană* al nostru, primit dela Slavi, găsim și la Aromâni pe *icoană*, care-i împrumutat dela Greci (εἰκόνα), dela care îl au Slavii).

Pentru judecarea elementului slav e instructivă analogia ungurismelor din limba română. Pe acestea le găsim adesea în Ardeal și în regiuni în care Românii nu știu ungurește și unde nu există și n'a existat o populație ungurească dela care să fi fost împrumutate prin contactul zilnic. A ajuns să fie o stăpânire ungurească, pentru ca administrația, armata, școala și orașul apropiat, cu negoțul său, să le fi impus. (Tot astfel astăzi orașele sunt centrele din care pătrund, în număr din ce în ce mai mare, românismele în limba ungurească, chiar când numărul Ungurilor e predominant în ele).

În privința aceasta experiența anchetatorilor pentru Atlasul linguistic al României e plină de învățăminte. Într'o comunicare făcută la Muzeul Limbei Române, E. Petrovici a arătat că ungurismele cele mai patente nu se găsesc în satele cu populație mixtă — în care predomină d e c a l c u r i l e și t r a d u c e r i l e din ungurește — ci în așezările unde oamenii nu înțeleg ungurește și primesc deci cuvântul străin oarecum de-a-gata, ca o îmbogățire a limbii, pentru o noțiune nouă [1]). Tot astfel trebue să fi fost pe vremea comunității slavo-române în timpurile vechi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Cu nuanțe, bineînțeles. Astfel, dacă Sașii din Brașov, numesc muntele *Piatra Mare* « d e r Piatre » însemnează că ei știau că românescul *piatră* corespunde lui d e r Stein din limba lor.

Iată un exemplu. Lui *iapă* românesc îi corespunde la Slavi *kobyla*. Cuvântul *cobilă* în înțeles de « iapă » nu există la noi decât în Bihor și prin Moldova, unde însă « se spune în mod batjocuritor cailor », deci are acea nuanță glumeață-peiorativă, care denotă că acest cuvânt s'a simțit odinioară ca un element străin. În schimb, în cele mai multe regiuni, *cobilă* (și diminuntivul *cobiliță*) însemnează diferite obiecte, cărora li s'a dat numele acesta în mod figurat, fiindcă pe ele se așază o povară sau prin asemănare cu o iapă care crăcește picioarele dinapoi când sloboade udul. Acolo unde Românii au început să zică *cobilă* scaunului pe care rotarul își așază roatele, sau lemnului bifurcat cu care se ridică greutățile, sau « caprei » făcută dintr'o crăcană pe care se pune plugul (cf. *Dicționarul Academiei* subt « colibă », II), etc. e probabil că ei știau mai puțin limba slavă decât în regiunile în care acelorași obiecte li se zice *iapă*, care e o traducere a cuvântului slav, înțeles de ei, sau *iepilă*, modelat și în sufix după cuvântul slav.

Tot astfel găsim, în terminologia pescărească, *urechea* sau *uha* cârligului de prins pește.

Dacă în Bucovina și în Moldova găsim cuvinte de origine ungurească (*hitoan*, *hapsân*, *feredeu*, *iz*, etc.) necunoscute în general în Ardeal, cu greu avem a face cu cuvinte împrumutate dela Ungurii moldoveni, căci aceștia — din cauza religiei lor catolice — trăiesc destul de izolați de Români. Ele sunt mai de grabă relicte în graiul Ungurilor românizați sau au fost aduse din Maramureș de descălicători, a căror limbă era de sigur plină de ungurisme, nu atât din cauză că Maramureșul ar fi fost locuit de mulți Unguri, ci fiindcă nobilii români erau influențați în graiu de nobilimea maghiară cu care aveau atâtea interese comune.

Geografia linguistică, care, dela Gilliéron încoace, ne-a arătat cât de variate sunt cauzele cărora se datorește intrarea și fixarea în limbă a unui împrumut, ne permite să judecăm în adevărata lor lumină și împrumuturile din slavonește, care adesea nu sunt rezultatul unei presiuni exercitate de un popor străin mai cult sau mai numeros, ci se datoresc unei « terapeutice » prin care limba își completează golurile iscate prin « îmbolnăvirea » elementelor moștenite. Un caz destul de elocvent în privința aceasta din limba noastră este următorul:

În textele noastre vechi întâlnim foarte adesea pe *a vie*, din lat. *vivere*, pentru noțiunea pe care o redăm azi prin « a trăi ». Când a

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ CLUJ ROMÂNIA

înlocuit acest slavism vechiul cuvânt de origine latină? Atunci când *ѧ* începuse să se prefacă în *i*, când în textele noastre vechi grafia *viѧ* începe să dispară, când deci *viu* din *vivo* și *vie* din *vivere* sau *vivat* deveni omonim cu *viu* din *venio* și *vie* din *veniat*[1]), cu alte cuvinte, împrumutul de origine slavă *trăi* n'a înlocuit cuvântul străvechiu *vie* fiindcă Slavii exercitau asupra noastră o înfluență atât de puternică de ne-au impus cuvintele lor și pentru noțiuni primordiale (cum e cea de « vivere »), ci fiindcă vechiul cuvânt *vivere* s'a îmbolnăvit în urma legilor fonologiei noastre și trebuia înlocuit.

Cum *a* la începutul cuvintelor dispare des în limba română (agnellus > miel, annotinus > noaten, aprilis > prier, arania > râie, a(u)tumna > toamnă, etc.), e cazul să ne întrebăm dacă pierderea cuvintelor *amicus*, *amor* și *amare* nu se datoresc omonimiei cu *mic*, *moare* și *mare*, după amuțirea lui *a* inițial, iar la *amo* și cu verbul *am*. De altcum cuvintele afective, mai ales cele din domeniul vieții erotice (ca *amare* și *amor*) sunt cele ce fac cele dintâi loc unor sinonime nou intrate în limbă, fie din cauza pudoarei, fie din pricina expresivității mai mari pe care le au vorbele nebanalizate încă printr'o prea deasă întrebuințare. (Același caz se poate observa la slavismele intrate în limba albaneză, cf. N. Jokl, « Slavia », XIII, 1935, p. 292).

Mai ales trebue să ne ferim de a clasa cuvintele în « primordiale » și « mai puțin importante », căci cauzele pentru care se pierde o vorbă sau se împrumută alta, nu au adesea nicio legătură cu importanța noțiunii pe care o reprezintă.

Voiu examina câteva cazuri.

Dacă « nevastă » e de origine slav, introducerea acestui cuvânt în limbă datează, după toată probabilitatea, din epoca când Românii începeau să se însoare cu Slave. *Mi-am luat nevastă* nu însemna deci, la început « mi-am luat soție », ci « m'am însurat cu o Slavă ».

Latinescul *torquere* avea ca sens principal pe cel cuprins în corespondentul lui francez *tordre*, sau în germ. « drehen »; iar *intorquere* corespundea germanului « hineindrehen », precum îl găsim în expresia noastră *a întoarce un animal* (adică a-i suci testiculul și a-l

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Deosebit de interesant e că « nu va adauge să viѧ » din Psaltirea Scheiană, psalmul 40, 9 (căruia în Psalt. Hurmuzaki îi corespunde « a vie ») devine la Coresi, în amândouă Psaltirile, « să învie », ceea ce alterează cu totul înțelesul psalmului.

împinge înăuntru). Simplul *toarce* s'a specializat pentru un anumit fel de sucire, adică a fusului, corespunzând germanului « spinnen » (precum *trahere* s'a specializat în franc. *traire* la trasul laptelui din uger). Aceste restricții de înțeles s'au ivit, probabil, atunci când, prin contactul cu Slavii, au intrat în limbă cuvintele *suci* = germ. « winden » și *învârti* = germ. « drehen ». Mai ales acesta din urmă s'a impus din ce în ce mai mult prin forma lui expresivă (onomatopeică), înlocuind pe *întoarce*, care, în sensul de « drehen » se întrebuințează rar (de exemplu *s'a întors într'un călcâiu*) și corespunde mai ales germanului « umdrehen » sau « wenden » (*a întors haina pe dos*).

Cuvântul vechiu românesc pentru fr. « coq » pare a fi fost *cântător* (cf. DR., III, 757). Totuși nu e exclus să fi existat și onomatopeicul *kok* (care a înlocuit și în franțuzește pe *gallus*). Ceea ce ne face să credem acest lucru e faptul că *cocoș* al nostru, deși corespunde, ca formă, slavului *kokoší*, nu înseamnă « găină », ca în vechea bulgară, sârbească, ruteană și polonă [1]). Astfel de cazuri, când cuvinte slave asemănătoare s'au suprapus peste cuvinte vechi latine, modificându-le forma sau sensul, nu sunt rare. În DR., IV, 1349 până la 1350, am dat câteva exemple de acest fel, iar în Dicționarul Academiei (vol. II, p. 261—262) am arătat că și *ceată* pare a fi rezultat din *coetus* peste care s'a așezat slavul *četa*. Un alt caz interesant relevat în Dicționarul Academiei e înlocuirea vechiului *cor* (și *coriu*), din lat. *chorus* (ca și arom. *cor*), prin *horă*, din bulg. *horo* (iar acesta, ca și cuvântul latinesc, din gr. χορός). După ce cuvântul slav s'a suprapus peste cel latin, înlocuindu-l, și în sensurile-i speciale ca cel de « fânul adunat pe un loc de câțiva metri pătrați, în mijlocul căruia se clădește claia », și verbul *a cori* « a usca fânul », a fost înlocuit prin *hori*. Poate să fi existat și un **carp* (< carpus) înainte de *crap*, pe care l-am primit (ca și Albanezii) dela Slavi.

[1]) Același lucru pare să se fi produs și la Albanezi, cari au *kokosh* = coq. Adevărat că cu acest sens de « coq » întâlnim cuvântul și la Cehi, Sloveni și la unii Ruteni, dar o influență a acestor ramuri de Slavi asupra limbii române nu prea e admisibilă, pe când cazul invers, ca Românii migratori să fi împrumutat Slovenilor, Cehilor și Rutenilor sensul de « coq », e mai probabil. Tot dela Români îl au Sașii pe *kokoš* al lor și Ungurii pe al lor *kakas* (care ar putea să le fi venit și dela Ruteni).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din cele precedente rezultă că studiul elementului slav din limba română în lumina nouă pe care toponimia și geografia linguistică a adus-o ca o perfecționare a mijloacelor noastre de investigație, ne silește să revizuim unele din părerile în general admise mai de mult. De sigur că în această direcție se pot găsi căi nouă pentru elucidarea problemei evului mediu românesc. Atât cât știm până acuma nu ne silește însă să ne alăturăm celor ce văd și în împrumuturile din limbile slave o dovadă mai mult contra continuității și pentru teoria admigrațiunii.

Dimpotrivă, avem unele cuvinte de origine slavă, pe care, nu le găsim în forma sau cu sensul din dialectul dacoromân în niciuna din limbile slave învecinate. Acestea ar putea să fi fost împrumutate din vreun idiom slav nord-danubian. Așa e o formă **čokležь* (rom. *cioclej* « parte din tulpina păpușoiului, care rămâne în pământ, după ce ai tăiat-o cu secerea »), un derivat cu suf. *-ežь* (ca în *gătej*) dela tulpina slavă *čukl-* (cf. slav. *čuklja* « membru tăiat », *čukljav* « schilod »). Pentru *cocli* trebue să presupunem un verb **kotiliti* (derivat din *kotilŭ* « căldare de aramă », cf. bulg. *kotljasvam* « mă coclesc »). *Crâmpeiu*, *crâmpot*, *crâmpiță* nu pot fi derivate românești dela un **crâmp* inexistent, ci slave, dela *krapŭ* « mic », fără ca ele să se găsească la Bulgari. În DR., VI, 313, am arătat că o formă **čestvrŭtŭ*, rezultată din contaminarea lui *četvrŭtŭ* cu *częstŭ* « parte », trebue să fi existat la Slavii înghițiți de noi la Nordul Dunării, care ne-au lăsat în limbă pe *ciosvârtă*.

În ceea ce privește despărțirea Aromânilor de trunchiul comun străromân, Friedwagner crede că actul de naștere al noului popor român e documentul din 980 al Împăratului Vasile II, deși admite că migrațiunea Aromânilor spre Sud i ncepuse mai de vreme și nu s'a făcut deodată. Deosebirile de graiu rezultate din aceste scurgeri treptate au fost aplanate mai târziu (p. 675). El nu poate admite însă, cu Capidan, că acești Vlahi atât de răspândiți în centrul și Sudul Peninsulei Balcanice ar fi resturi de Romani autohtoni, păstrați cu limba lor (p. 699).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scrierea lui TH. CAPIDAN la care se referă Friedwagner e *Aromânii. Dialectul aromân*, studiu linguistic (București, 1932, Academia Română, vol. XX din « Studii și Cercetări »). După studiile sale

anterioare despre *Elementul slav la Aromâni*, publicat de Academia Română, despre *Românii Nomazi* și despre *Fărșeroți*, publicate în « Dacoromania », după cele trei volume despre *Meglenoromâni* [1]), tipărite tot de Academia Română, învățatul profesor dela Universitatea din Cluj, ne-a dat această însemnată operă de sinteză căreia Academia Română i-a acordat marele premiu « Eliade Rădulescu ».

În partea introductivă Capidan dă lămuriri ample despre numele și răspândirea Aromânilor în Peninsula Balcanică (p. 3—11), despre tulpinele lor din Epir și Tesalia (p. 12), Olimp (p. 15), Gramoste (p. 16), Albania (Fărșeroții, p. 18), Muloviște și Gopeș (p. 15), sfârșind cu o bună caracterizare a Aromânilor, energici, inteligenți, sobri, economi și activi (p. 20—22). După un capitol despre patria primitivă a Aromânilor (p. 22—30), de care ne vom mai ocupa, se arată numărul lor, foarte de greu de stabilit. Capidan îl crede cam de 300.000 până la 350.000 și anume 150.000 în Grecia, 100.000 în Iugoslavia, 40.000 în Bulgaria și 65.000 în Albania (p. 32). O parte însemnată de Aromâni trăiește azi în România, mai ales în urma colonizărilor din ultimii ani în Cadrilater. Introducerea se termină cu un capitol despre ocupațiunea, locuința și portul Aromânilor (p. 32—37) și cu altul despre starea lor culturală (p. 38—45).

Bărbații de seamă ai Aromânilor, începând cu Cavallioti (p. 49), Daniil (p. 53), Ucuta (p. 61), Roja (p. 67), Boiagi (p. 78), cu autorul Codicelui Dimonie (p. 65) și a altor manuscripte (p. 84) și sfârșind cu Caragiani (p. 94—130), Vangheliu Petrescu (p. 130), Tașcu Iliescu (p. 130), Pericle și Tache Papahagi (p. 115—121 și 131—132) ș. a., trec pe dinaintea ochilor noștri în partea I. De asemeni se arată revistele în dialect sau ocupându-se în special de cauza aromânească, și scriitorii români și străini cari au scris despre Aromâni, începând

[1]) Vol. III, cuprinzând *Dicționarul Meglenoromân* a apărut acum (1936). El e o completare binevenită a celor două volume dintâi, cuprinzând un material bogat, din care nu lipsesc nici cele câteva mii de cuvinte strânse în ancheta făcută de Capidan împreună cu S. POP în 1933 la coloniștii meglenoromâni din Cadrilater pentru Atlasul Linguistic Român. În parantezele finale, pe care autorul le adaugă la cele mai multe cuvinte, după modelul Dicționarului Academiei, se găsește o mulțime de note importante gramaticale și sunt tratate derivatele, foarte numeroase. Exemplele, cele mai multe extrase din textele volumului II și dintr'o cărțulie despre Cultivarea viermilor de mătase, sunt scurte și bine alese.

cu cei mai vechi (Petru Maior, Eliade Rădulescu, etc., Miklosich, Weigand, etc.) și ajungându-se până la cei mai noi. În compunerea acestei bibliografii analitice și critice e multă muncă personală, un număr mare de contribuții nouă și o apreciere justă.

Din acest capitol scris cu căldură mai reiese un lucru: Românii au fost și sunt în Peninsula Balcanică elementul cel mai de seamă cultural, care a dat și Dacoromânilor și neamurilor conlocuitoare bărbați de seamă.

În partea a II-a se stabilește locul dialectului aromân în limba română după criterii gramaticale (p. 136—143) și lexicale (p. 143—186) și se arată cele mai caracteristice deosebiri regionale de graiu (p. 193—198). Nu este uitată influența aromână asupra limbilor balcanice (p. 186—193), mai importante decât se credea în general până acuma.

Partea a III-a — cea mai voluminoasă — este rezervată descrierii dialectului. Pentru întâia oară avem acum informații bogate și exacte asupra Fonologiei (p. 199—373), Morfologiei (p. 373—512), Derivațiunii (p. 512—525) și — ceva mai sumare — asupra Sintaxei (p. 525 până la 576) aromâne, clasate limpede după categorii și ilustrate cu multe exemple.

În amănunte, unele din părerile lui Capidan pot fi discutate și unele din datele lui augmentate și îndreptate. Dar nu aceste mici lipsuri inerente oricărei lucrări de sinteză, sau deosebiri de vederi importă, ci instrumentul de muncă de o netăgăduită valoare pe care ni-l pune la dispoziție cel mai bun cunoscător al dialectului aromân și al ambianței în care el s'a desvoltat în contact cu celelalte limbi balcanice.

Cu privire la patria primitivă a Aromânilor — căci aceasta e chestiunea care ne preocupă de data aceasta mai cu seamă — Capidan emite unele ipoteze care merită mai multă atențiune decât le-a dat-o Friedwagner. Și el crede că grosul populației aromânești s'a coborît în regiunile locuite astăzi din Nordul Peninsulei Balcanice, precum atestă Kekaumenos și Călugărul anonim dela 1308. Ceea ce nu exclude însă că această grupă ruptă din trunchiul străromân să fi găsit în regiunile sudice grupuri de conaționali așezați acolo din vechime.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dată fiind viața pastorală cu mișcările ei de transhumanță, pe care Capidan le crede străvechi, nimic nu ne împiedecă să presupunem

că păstorii coborau de pe înălțimile munților balcanici ca să ierneze cu turmele lor în Tesalia. «Acest obiceiu pe care Aromânii îl practică și azi, de siguṛ că l-au practicat cu un mileniu înainte de spusele cronicarilor, înainte chiar de a fi fost romanizați» (p. 25).

Părerea unora, că o populațiune romanică nu s'ar fi putut menține în mijlocul poporului grecesc, stăpânitor în aceste regiuni, o crede greșită. «În vremile cu care ne ocupăm, puține erau elementele românești în orașele de cultură grecească. În calitate de păstori cu vieață nomadă, ei [Aromânii] stăpâneau înălțimile munților, acolo unde cultura și limba greacă nu-i putea ajunge» (p. 25).

Totuși Capidan însuși explică, într'un foarte frumos studiu *Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais*, publicat de curând în «Revue internationale des Études Balcaniques», I (1934), din grecește trei numiri întrebuințate în jocul în arșice, care dovedesc că păstorii aromâni veneau în contact cu păstorii greci dela cari au împrumutat cei trei termeni al acestui joc eminamente păstoresc: *văṣcl'e* < *βασιλένς*, cu $\beta = v$ dar cu *sl* < *ṣcl'* ca în elementele vechi; pe *nip*, din *un ip* < gr. *ἵππος*, cuvânt care în înțelesul de «cal» a dispărut în grecește de vreme fiind înlocuit prin n.-gr. *ἄλογον* (p. 214—216) și pe *ciurlă* din *κόρυλλος*, cu desvoltarea lui *cịu* > *ču* ca în cuvintele vechi.

Prezența Aromânilor în regiuni grecești în vremuri vechi Capidan o vede confirmată printr'o știre istorică, relevată mai întâiu de Tomaschek. Ea se găsește în însemnările Mănăstirii Castamunitu, în care e vorba de «Vlahi care apar în secolul al VII-lea în Peninsula Calcidică, aproape de Râul *Ρήχιος*, de unde și numirea lor de *Βλαχορηχῖνοι*» (p. 26). Capidan îi crede «localnici», adică autohtoni, nu veniți din Nord (p. 26). Această părere și-o sprijinește pe trei toponimice, pe arom. *Sărună* < Salona (= Saloniki), asupra căreia atrăsesem și eu atențiunea de mult, pe *Lăsun*, care derivă din *Ἔλασσῶν* cu *on* > *un* ca în elementele latine, și mai ales pe *Băiasa*, față de grecescul actual *Voịusa* (*Vovusa*). Conservarea lui *b* inițial în dialectul aromânesc dovedește că acest nume (la origine: *Vavissa*) a fost primit pe vremea când în grecește β se rostea încă *b* iar nu *v*. Deci existența unei populații românești în regiunile din Sudul Peninsulei Balcanice, pe unde curge râul *Ρήχιος*, apoi în apropiere de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Salonic, în Pind (unde izvorește *Băiasa*) și în Tesalia (unde e așezat orășelul *Lăsun*) e asigurată pentru vremuri străvechi. Capidan crede că această populație ar putea fi « resturi din elementele băștinașe romanizate » pe care Aromânii le-au găsit acolo la coborîrea lor în Pind (p. 29).

Față de experiența linguistică a lui Friedwagner, care nu crede că asemenea resturi de populație ar fi putut lua parte la formarea atât de unitară a limbii române, avem intuiția lui Th. Capidan, autorul Românilor Nomazi, bazată pe o adâncă cunoaștere a stărilor din Peninsula Balcanică. Noi așteptăm dovezi sau măcar argumente nouă, spre a vedea de care parte se apleacă mai mult tereziile cumpenei.

SEXTIL PUȘCARIU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BIBLIOGRAFIA PUBLICAȚIILOR

(1931 și 1932)

CONDUSĂ DE ION BREAZU [1])

Prescurtări: Ad. = Adevărul. — A. L. A. = Adevărul Literar și Artistic. — A. B. = Analele Banatului. — A. D. = Analele Dobrogei. — A. O. = Arhivele Olteniei. — An. Br. = Analele Brăilei. — Anal. Romanului = Analele Romanului. — Arh. Bas. = Arhivele Basarabiei — Arch. Rom. = Archivum Romanicum. — Arh. Șt. Ref. Soc. = Arhiva pentru Știința și Reforma Socială. — B. C. R. = Buletinul Cărții Românești. — B. G. = Boabe de Grâu. — B. O. R. = Biserica Ortodoxă Română. — B. S. R. = Buletinul Societății Regale de Geografie. — B. S. P. I. = Buletinul Seminarului Pedagogic Universitar din Iași. — Br. Lit. = Brașovul Literar. — Bul. Com. Mon. Ist. = Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice. — C. L. = Convorbiri Literare. — C. T. C. = Cele Trei Crișuri. — Cand. = Candela. — C. Cos. = Codrul Cosminului. — Cult. Pop. = Cultura Poporului. — Cron. = Cronica. — Curent. = Curentul. — Cv. = Cuvântul. — Cuv. Mold. = Cuvânt Moldovenesc. — DR. = Dacoromania. — Dem. = Democrația. — Dr. N. = Drumul Nou. — Dt. = Datina. — Dum. Un. = Dumineca Universului. — E. O. = L'Europa Orientale. — Europ. Centr. = Europe Centrale. — Fl. d. Cr. = Flori de Crâng. — F. Fr. = Făt-Frumos. — G. R. = Graiul Românesc. — G. S. = Grai și Suflet. — Gl. B. = Glasul Bucovinei. — Glas T. = Glas Tânăr. — Gn. = Gândirea. — Hyp. = Hyperion. — J. L. = Junimea Literară. — I. M. = Ion Maiorescu. — Ilustr. Evr. = Ilustrațiunea Evreiască. — Kbl. = Korrespondenzblatt der Vereins für siebenbürgische Landeskunde. — Kl. = Klingsor. — Lb. Ph. = Literaturblatt für germanische und romanische Philologie. — M. E. = Mihai Eminescu. — M. Sz. = Magyar Szemle. — Mag. = Magazinul. — Mak. Pregl. = Makedonski Pregled. — Milc. = Milcovia. — Mișc. = Mișcarea. — Mold. Lit. = Moldova Literară. — Musc. Nos. = Muscelul Nostru. — Muz. Teatru = Muzică și Teatru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Au colaborat la această bibliografie d-na Maria Puşcariu, d-nii Radu Paul, Gh. I. Biriș, Șt. Pașca, D. Macrea și E. Capidan.

— N. R. = Neamul Românesc. — N. Rom. P. = Neamul Românesc pentru Popor. — Nph. M. = Neuphilologische Mitteilungen. — Nz. = Năzuința. — Nouv. Rev. de Hongr. = Nouvelle Revue de Hongrie. — Obs. = Observatorul. — Prog. Soc. = Progresul Social. — Prov. Lit. = Provincia Literară. — Pt. = Patria. — R. = Rampa. — R. H. = Revue Historique du Sud-Est-Européen. — R. G. I. = Revista Generală a Învățământului. — R. Cl. = Revista Clasică. — R. I. = Revista Istorică. — R. Lum. = Raze de Lumină. — R. Lic. Sf. Sava. = Revista Liceului Sf. Sava. — R. S. = Revista Scriitoarei. — R. T. = Revista Teologică. — Rev. Fil. = Revista de Filosofie. — Rev. Germ. Rom. = Revista Germaniștilor Români. — Rev. Ist. Rom. = Revista Istorică Română. — R. Ist. Arh. Ch. = Revista Societății Istorico-Arheologice din Chișinău. — Rev. Litt. Comp. = Revue de Littérature Comparée. — Rev. Ped. = Revista Pedagogică. — Rev. Șc. = Revista Școlii. — Rom. = Roma. — Rom. Rew. = Romanic Rewiew. — România Lit. = România Literară. — Roum. Nouv. = La Roumanie Nouvelle. — S. d. M. = Societatea de Mâine. — S. Șc. = Satul și Școala. — Șc. Sec. = Școala Secundară. — Șc. Som. = Școala Someșană. — Șc. V. = Școala și Viața. — Sec. = Secolul. — St. Teol. = Studii Teologice. — Ț. B. = Țara Bârsei. — Ț. N. = Țara Noastră. — U. J. = Ungarische Jahrbücher. — Un. = Universul. — V. L. = Viața Literară. — V. R. = Viața Românească. — Vierteljhr. = Siebenbürgische Vierteljahrschrift. — Vr. = Vremea. — Vr. Șc. = Vremea Școlii. — Z. R. Ph. = Zeitschrift für romanische Philologie. — Zeitsch. f. slav. Phil. = Zeitschrift für slavische Philologie. — Zod. = Zodiacul. — Zor. Rom. = Zorile Romanatului. *Alte prescurtări:* Anal. = analitică; crit. = critică; cron. dram. = cronică dramatică; elog. = elogioasă; menț. = mențiune; rec. = recensie.

NOTĂ. — Începând cu acești ani repertoriul nostru nu mai cuprind cheestiunile de istoria literaturii vechi, pentru care cf. N. Georgescu-Tistu, *Bibliografia publicațiilor privitoare la cultura românească veche* în *Cercetări Literare* publicate de N. Cartojan.

Cifrele romane, indicatoare ale anului periodicelor, corespund anului calendaristic 1931, iar când sunt urmate de *, lui 1932.

Publicațiunile cuprinse în [ ] n'au fost văzute de conducătorul bibliografiei.

BIBLIOGRAFIE. BIBLIOLOGIE

1. ACADEMIA ROMÂNĂ, *Biblioteca în 1930.* Raport anual. [Buc., 1931, Impr. Naț.], 8°, 12 p. Dare de seamă asupra tuturor secțiunilor bibliotecii, cu tablouri statistice nu numai asupra anului 1930, ci și retrospective. Necesitățile bibliotecii; perspectivele ei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. *Adamescu, Gh., Bibliografia Română pe 1928.* Rec. anal. elog. sub titlul « Bibliografie și bibliografi ». (B. G., II, p. 164—165). [BUCUȚA, EM.].

3. *Anuarul « Armoniei » semicentenare.* Suceava, 1931, Tip. Beiner, 8°, 32 p. — P. 17—18 informații cu privire la biblioteca muzicală a acestei societăți bucovinene.

4. BIANU, IOAN și G. NICOLAIASA, *Catalogul manuscriselor românești.* Tom. III, Craiova, 1931, Tip. Scrisul Rom., 8°, 685 p. Cuprinde descrierea numerelor 729—1061 din Biblioteca Academiei. Indice cronologic al documentelor din vol. Indice de autori, traducători, copiști, persoane, locuri, lucruri, etc. Lista cronologică a datelor.

5. BIANU, I., *Raport al Comisiunii permanente asupra activității Bibliotecii [Academiei Române] în 1930.* În *Ac. Rom., Anale,* Tom. LI (1930—31), p. 99—110.

6. *Biblioteca Academiei Române, Creșterea colecțiunilor în anii 1916—1919* (XXVIII—XXX). București, 1929. Rec. crit. (DR., VII*, p. 418—419). MUȘLEA, ION.

7. *Biblioteca lui I. C. Brătianu.* București, 1932, Cartea Rom., 31 p.+4 pl. în 8°. — Catalogul cărților rare, expuse cu prilejul expoziției din Februarie. In notița introductivă a directorului bibliotecii, Gh. Fotino, informații despre felul cum s'a alcătuit biblioteca. Multe din cărți au aparținut lui I. C. Brătianu, C. A. Rosetti, D. Brătianu, D. A. Sturdza, Cezar Bolliac, Al. Papiu Ilarianu. Ele sunt importante mai ales pentru istoria sud-est europeană. Biblioteca are aproximativ 25.000 vol. și 200 periodice.

8. BOITOȘ, OL., *Biografiile românești ale lui Ubicini.* Cluj, 1932, « Fraternitas », 8°, 80 p. — Autorul biografiilor românești din *Dictionnaire universel des Contemporains* (1857) al lui Vapereau este filoromânul Ubicini. Biografiile lui sunt foarte prețioase întrucât aduc numeroase știri privitoare la generația dela 1848, cu care autorul lor a fost în strânse relații de prietenie. Ele au fost utilizate abundent atât în Enciclopedia Larousse și în Marea Enciclopedie franceză, cât și în *Biografia oamenilor mari, scrisă de un om mic* a lui G. Valentineanu și în *Dicționarul contemporanilor* al lui D. R. Rosetti. Studiul critic al acestor biografii. În Anexe ele sunt reproduse in extenso. — Menț. elog. S. d. M., IX, p. 97—98. CRONICAR. — Menț. anal. A. O., XI*, p. 285. FORT[UNESCU], C. D. — Menț. elog. R. I.,XVIII*, p. 281. IORGA, N. — Rec. anal., Ț. B., IV*, p. 566—567. BRANIȘTE-CĂLIMAN, V.

9. BORȘ, LUCIA, *Biblioteca V. A. Urechiă.* Istoricul bibliotecii. Date din viața lui V. A. Urechiă. Biblioteca (din Galați) posedă o mulțime de cărți aparținând literaturii noastre vechi. Din literatura modernă: « Rost de poezii, adică stichuri acum întâiu alcătuite în limba românească » de P. Mumuleanu, ediție foarte rară; multe autografe: o nuvelă a lui V. Alecsandri « Papagalul verde », — « Răsunete ale Pindului în Carpați », studiu de Odobescu, — o anecdotă de Ion. Creangă, — o poezie de Veronica Micle, — o scrisoare autografă a lui Eminescu, adresată (din Botoșani, 10 Noemvrie 1887) unui prieten al său, Vasilcoveanu, fost negustor în Galați, din care se vede mizeria în care trăia poetul. (B. G., III*, p. 348—367).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

10. [BUCUȚA, EM.], *Biblioteca în România.* Bogate informații și date statistice despre bibliotecile din țară. Ne trebue o reglementare a regimului bibliotecilor, mai ales al celor populare. (B. G., II, p. 546—549).

11. [BUCUȚA, EM.], *Bibliotecile populare ale altora.* Date statistice despre bibliotecile populare din Bulgaria. (B. G., II, p. 283).

12. [BUCUȚA, EM.], *Cartea română la Berlin.* Cu prilejul expoziției cărții românești, organizată de librăria Arthur Colignon din Berlin. (B. G., III*, p. 591—592).

13. BUCUȚA, EM., *Monitorul Oficial.* Istoricul publicației cu prilejul împlinirii a 100 de ani de apariție. Rolul lui Eliade, redactor al lui între anii 1832—1847. Desvoltarea Imprimeriei Statului. (B. G., III*, p. 474—487).

14. [BUCUȚA, EM.], « *Nădejdea* ». Cuvinte elogioase despre acest organ al Românilor din Jugoslavia. Apel pentru sprijinirea lui. (B. G., II, p. 227—228).

15. [BUCUȚA, EM.], *O bibliotecă de școlari.* Biblioteca « Petre Armencea » din Brăila. (B. G., III*, p. 53).

16. [BUCUȚA, EM.], *Sfintele cărți.* Despre xilograful de cărți bisericești Ion Gheorghiță, cu câteva reproduceri. (B. G., II, p. 165—166).

17. *Buletin bibliografic.* Cărți românești și streine cu privire la problemele religioase. (R. Lum., III, p. 72—80, 150—160, 234—240, 310—320, 387—396).

18. BUZNEA-MOLDOVANU, G., *Biblioteca publică a municipiului Brăila.* Istoric: întemeiată la 1881; donațiuni; ediții rare; ce se cetește. Biblioteca are 40.000 vol. (An. Br., III, p, 157—167).

19. CALLIMACHI, SCARLAT, *Cărți vechi românești de medicină.* Comunică aflarea a trei cărți de medicină, dintre cele mai vechi în limba română: 1. *Povață nouă împotriva Holerii, adică Măsuri de pază și lecuire. Tradusă de Mihail Kifalov.* București, 1847. Tipărită în Tipografia lui Iosif Kopainig. 2. *Encolpiul doctorilor sau Medicina practică*, etc., etc.... *de Arhimandritul și Doctorul în Medicină Dionisie Piru Tesalianul... Tipărită deadoaoară în Atena la anul 1840, Eară acum tradusă pe Românie și tipărită prin Postelnicul D. Cornea.* Tom. I și II, Iași 1849. Tipografia Institutului Albinei. Tomul doi are alt titlu reprodus aci. 3. *Doctorul și iconomul casnic, sau rețeti pentru tot soiol de boali omenești, de acele pentru cai, vite cornorati* etc., etc.... *Sau dat în tipariu... prin îndemnul a mai multor nobili Persoani...* Iașii, 1858. Tipografia lui Adolf Bermann. (Ad., 44, nr. 14.630, p. 1—2).

20. CARDAȘ, GH., *Tratat de bibliografie.* București, 1931, Tip. Bucovina, 8°, II+389 p. — P. 281—368 o bogată bibliografie a bibliografiilor românești. P. 369—380 Indice al bibliografilor citați în această bibliografie. — Rec. crit. sub titlul « Pentru a lămuri un plagiat », în care se arată că lucrarea a fost plagiată după un curs al lui Al. Sadi-Ionescu, A. L. A., X, nr. 531, p. 7. GEORGESCU-TISTU, N.

21. CONSTANTINESCU, N. A., *Institutul Sud-Est european.* Istoricul. Activitatea: publicații; conferințe; cursuri de limbi; sprijinirea Ligii Culturale, a Școalei Române din Franța, a Casei române din Veneția, etc. Biblioteca are aproape 9000 vol. Ea a fost îmbogățită considerabil prin cumpărarea bibliotecii prof. A. Heisenberg, cel mai de seamă bizantinolog al Germaniei. (B. G., II, p. 507—514).

22. CONSTANTINESCU, PIMEN, *Istoricul presei focșănene. Bibliografie 1859—1900.* Focșani, 1931, Tip. Gh. D. Mircea, 8°, 16 p. — O bibliografie cronologică de 81 numere, dându-se la fiecare periodic formatul și tipografia. La început: generalități istorice și statistice. La sfârșit catalogul tipografiilor focșănene și un indice alfabetic al periodicelor menționate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

23. COSMA JR, DR. AUREL, *Istoria presei române din Banat.* I. *Primele încercări de ziaristică bănățeană.* II. *Cei dintâi ziariști bănățeni.* Ziarul lui Iorgovici dela Viena (1794). Biografiile lui Paul Iorgovici Brâncoveanul (1764—1808); Ioan Molnar (1749—?); Eftimie Murgu (1805—1870). « Buletinul Guvernului provinciale alu Voivodatului Serbicu și a Banatului Timișianu » (1857). Publiciștii din epoca absolutismului. Biografia lui Nicolae Tincu Velea (1814—1867). « Albina Banatului » din Timișoara (1860). Biografia lui Simeon Mangiuca (1831—1890). « Albina » din Viena (1866—1876). Se reproduce programul ei. Biografia lui: Vicențiu Babeș; Iulian Grozescu (1839—1872); Gruia Liuba Murgu și Pavel Rotariu (1840—1919). (V. R., XXIV*, vol. LXXXIX, p. 62—73 și vol. XC, p. 263—273).— Menț. crit. Rev. Ist. Rom., II*, p. 440. SIMIONESCU, DAN.

24. DUCA, I. G., *Ion I. C. Brătianu și cărțile.* Conferință. Portretul lui I. I. C. Brătianu. Pasiunea lui mai ales pentru problemele de istorie națională și sud-est europeană. (Dem., XX*, p. 97—109).

25. FAÇON, NINETTE, *Activitatea Seminarului de Literatură Italiană în cursul anului școlar 1931—1932.* Raport anual despre subiectele referitoare la Leopardi, ce s'au tratat de către studenții Seminarului de Italiană condus de prof. Ramiro Ortiz. (Rom., XII*, nr. 4, p. 26—31).

26. FILIMON, AUREL, *Biblioteca Telekiană din Târgu-Mureș.* Biografia contelui Samuel Teleki (1739—1822) întemeietorul bibliotecii. Primul catalog tipărit (4 vol. 1796—1819), menționează 40.000 vol. Menționi despre câteva cărți, stampe și hărți privitoare la Ardeal și Țările române. Descrierea bibliotecii. (B. G., II, p. 331—338).

27. FILIMON AUREL, *Nouă contribuții la bibliografia veche românească* în DR., VI. — Menț. crit. Rev. Ist. Rom., II*, p. 436. DAVID, AL.

28. FILIMON, AUREL, *Palatul cultural din Târgu-Mureș.* Se dau și informații privitoare la biblioteca Palatului, care alăturea de 30.000 vol. streine, are 5000 vol. românești. Capacitatea ei este de 300.000 vol. (B. G., II, p. 98—104).

29. FORTUNESCU, C. D., *Fundația Alexandru și Aretia Aman din Craiova.* Biografia întemeietorilor. Situația de astăzi a fundației, pusă sub direcția poetei Elena Farago. Biblioteca numără aproape 10.000 vol., catalogate după specialitate și autori. (B. G., II, p. 255—259).

30. FOTINO, GEORGE, *Biblioteca Ion I. C. Brătianu.* Elogiul faptei D-nei Eliza Brătianu, care a dăruit spre binele obștesc biblioteca soțului său de aproape 25.000 volume. (Gl. B., XV*, nr. 3724, p. 2—3).

31. FURNICĂ, DUM. Z., *Călătoria lui Zenovie Hagi Constantin Pop la Paris și Londra în anii 1826 și 1827.* București, 1931, « Românía Nouă », 8°, 42 p.+ 51 pl. [Extr. din *Doc. priv. la comerțul rom.*, completată cu noui documente]. — In călătoria lui la Paris și Londra, marele negustor, a angajat o mulțime de comenzi pentru casele lui din Sibiu și Viena. Între ele și comenzi de cărți și periodice (p. 11 și 13). În planșe sunt reproduse, în facsimil, aceste foi de comandă, precum și diferite anunțuri, licitații și afișe de teatru din Paris și Londra.

32. GEORGESCU-TISTU, N., *Bibliografia literară română.* București, 1932, Imprimeria Națională, 256 p.+XX pl. 8°. (Ac. Rom. Studii și Cercetări

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XVIII). — Rec. crit. DR. VII*, p. 369—373. BREAZU, I.—Rec. elog. B. G., III, p. 510—512. [BUCUȚA, EM.], — Rec. elog. A. L. A., XI*, nr. 613, p. 7. C[ĂLINESCU], G. — Menț. elog. A. O., XI*, p. 113. FORT[UNESCU], C. D. — Menț. elog. Mișc., XXV, nr. 442, p. 1. IORDAN, AL. — Rec. elog. R. I., XVIII*, p. 281—282. IORGA, N. — Rec. elog. cu adăugiri. Ad., XLVI*, nr. 14.893, p. 2. PREDESCU, LUCIAN.

33. GOROVEI, ARTUR, *Indice analitic și alfabetic al celor 25 vol. din revista de folklor « Șezătoarea ». 1892—1929.* Fălticeni, 1931, Tip. Bendit. VII+125 p. 8°.

34. *« Grafica Română ».* Notiță elogioasă. (B. G., II, p. 233—234). [BUCUȚA, EM.].

35. [IENCICA, C. ?]. *Listă de cărți pentru bibliotecile școalelor primare.* (S. Șc., I, p. 209—212).

36. IOANIȚIU, TH., *Călăuza practică a librarului.* București, 1932, Cartea Rom., 59 p., 8°. — Sfaturi cu privire la organizarea unei librării, comande de cărți, reclama cărții, etc.

37. IORDAN, AL., *Al. Sadi Ionescu.* Date biobibliografice. În ms. a rămas dela el: *Bibliografia călătorilor străini în principate și ținuturile locuite de Români. Bibliografia românească de la 1831 până în ultimii ani. Enciclopedia românească* și numeroase alte lucrări bibliografice mai mărunte, precum și principii de organizare a bibliotecilor. A publicat numai: *Publicațiunile periodice românești* și *Prieteni dispăruți* (biografii a unora dintre foștii funcționari ai Academiei). (Mișc., XXIV, nr. 249, p. 1).

38. ISPIR, MIRCEA și PANAIT ANTOHI. Un sat din Bugeac: Monografia satului Plătărești, județul « Cetatea Albă ». Craiova, 1932, Scrisul Rom., 319 p. 8°. — Știri despre biblioteca școalei și a satului. Cărțile preferate de cetitori. Material onomastic.

39. ISTRATI, N. C., *Însemnări bibliografice privitoare la Brăila.* Cărți alcătuite de brăileni și tipărite la Brăila. Nu sunt menționate decât cărțile cu caractere latine din 1871—1872. (An. Br., III, p. 59—60).

40. ISTRATI, N. C., *Însemnări bibliografice privitoare la Brăila.* Completări la perioada 1838—1872. (An. Br., III, p. 213—215).

41. JUMANCA, PAVEL, *Presa învățătorească.* Se dă și o bibliografie a acestei prese, mai mult după Hodoș-Ionescu, *Publ. periodice românești.* (Șc. V., III*, p. 291—300).

42. KISS, ÁRPÁD, *A kisebbségi kérdés román iradolmának bibliografiája.* [Bibliografia chestiunii minoritare în literatura română]. Lugoj, 1931, Tip. Husvéth și Hoffer. 30 p. 8° [Extras din *Magyar Kisebbség*, X, nr. 7—9]. — Bibliografia analitică a studiilor și articolelor privitoare la chestiunea minoritară, scrise în românește în ultimul deceniu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

43. *List of the serial publications. New York.* Catalogul publicațiilor periodice oficiale dintre 1815 și 1930. Sunt introduse și publicațiile românești. (B. G., II, p. 347—348). [BUCUȚA, EM.].

44. LUPEANU, ALEXANDRU, *Biblioteca Centrală din Blaj.* Istoricul bibliotecii. Înființată la 1747 din cărțile Episcopului Inochentie Micu și ale pribeagului că-

lugăr grec Leontie Mosconas. Cuprinde vechea bibliotecă a călugărilor baziliți (Grigorie Maior, Samuil Micu, Petru Maior), Biblioteca Seminarială, Bibl. Mitropolitului Șuluțiu, Bibl. Vancea, Bunea, Ioan Micu Moldovanu, Mitrop. Mihalyi ș.a. — Despre T. Cipariu și biblioteca lui. Cărți și manuscrise prețioase. Starea actuală a Bibl. Centrale. (B. G., III*, p. 613—626).

45. LUPEANU, AL., *Blajul și biblioteca lui.* Conferință ținută la postul de « Radio-difuziune » din București în ziua de 18 Octomvrie 1932. Blaj, [1932]. Tip, Seminarului Teologic. 14, p. 16⁰. — Înființarea și momente mai importante din istoricul Bibliotecii Centrale din Blaj. Amănunte despre marea pasiune de bibliofil a lui T. Cipariu, dela care au rămas prețioase colecții de cărți și manuscrise în bibliotecă.

46. METEȘ, ȘTEFAN, *Bibliografia operelor d-lui Nicolae Iorga.* În *Închinare lui Nicolae Iorga.* Cluj, 1931, Ed. Inst. de Ist. universală, 4⁰, p. I—XXXVIII. — E împărțită în următoarele capitole: I. Studii relative la istoria și literatura Românilor; II. Studii relative la istoria și literatura universală; III. Studii despre artă; IV. Literatură; V. Critică literară, culturală, socială și politică; VI. Descrieri de călătorii. În total 1000 de numere. În interiorul capitolelor studiile sunt așezate cronologic. Nu sunt bibliografiate dările de seamă, conferințele și discursurile politice și articolele literare, culturale și politice, din ziare și reviste.

47. MIHAILOVICI, PAUL, *Bibliografia bulgară și rusă referitoare la Basarabia și coloniștii bulgari.* Bibliografie culeasă la Sofia. (Arh. Bas., IV*, p. 322—325).

48. MORARIU, VICTOR, *« Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina »* (*1865—1869*). În *Șaptezeci de ani dela înființarea « Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina »* (*1862—1932*). Cernăuți, 1932, Tip. Mitrop. Silvestru. p. 63—97: Studiu amănunțit al *Foii.* Limba e pumnulistă e combătută chiar în paginele revistei. Ideile politice, religioase, sociale și culturale ale *Foii.* Colaborarea lui Alecsandri, Petrino, V. Bumbac. Folclorul publicat în revistă.

49. MOSSE, R., *Catalogul presei din România.* București [1931]. Vol. VII, (1931), 84 p. 4⁰, — Catalogul este împărțit în două categorii mari: ziare și reviste. Acestea din urmă sunt distribuite pe specialități. Catalogul e bogat, fără să fie complet. E alcătuit mai mult în vederea publicității.

50. MUNTEANO, B., *En marge d'une bibliographie des traductions.* Note critice despre *Index Translationum, Répertoire international des traductions,* 1932, fasc. 1, publicat de Institutul de Cooperație intelectuală din Paris. Indexul nu cuprinde decât Germania, Franța, Italia, Anglia, Statele Unite și Spania. Cărțile sunt scoase din bibliografiile naționale ale acestor țări. (Europ. Centr., VII*, p. 856—858).

51. N. A., *Expoziția cărții românești la Roma.* D-l Claudiu Isopescu, a organizat în vitrina librăriei Treves din Roma o expoziție a cărții românești, apărută n italienește. S'au expus vreo cincizeci volume tipărite. (Ad., 44, nr. 14.685, p. 2).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

52. *Neamul Românesc pentru popor. Tabla de materii pe anii I—XVIII* (*1910—1930*). Este împărțită în 18 capitole pe materii. Unele capitole au și ele subîmpărțiri. (N. Rom. P., XIX, p. 241—297).

53. NICHI, LAZAR, *Palatul cultural din Arad.* A fost inaugurat în 1913. Istoricul. Descrierea clădirii. Secţiile. Biblioteca are peste 60.000 vol., catalogate după autori şi materii. Din aceste 15.000 sunt româneşti, din care face parte biblioteca de 5.000 vol. a lui A. D. Xenopol. Foarte preţioasă este colecţia « Atzel » alcătuită din vreo 5000 vol. franceze din sec. XVI—XVIII-lea. (B. G., II, p. 515—523).

54. *Notiţe bibliografice.* Bibliografia curentă a chestiunilor istorice şi a disciplinelor auxiliare. Cele mai multe din notiţe sunt analitice şi critice, fiind semnate de specialişti. De remarcat mai ales capitolele: « Bibliografie », « Istoria artelor », « Istoria bisericii », « Istoria literaturii » (texte şi studii), « Culturale, varia », « Istoria limbii », « Românii de peste hotare » (Rev. Ist. Rom., I, pp. 88—108, 190—221, 320—332, 429—443; II*, pp. 95—107, 306—335, 418—443).

55. OPRESCU, ANTON, *La bibliografia Războiului pentru Independenţă, (1877—1878). Scrieri literare în limbi străine.* (R. I., XVIII*, p. 34—39).

56. OPRESCU, ANTON, *Un călător rus la noi în 1866.* Se dau în traducere impresiile de călătorie prin ţara noastră, în 1866, ale scriitorului rus Grigore Petrovici Danielevschi. Acesta aminteşte în aceste însemnări şi faptul că ziarul *Românul* avea 2.300 de abonaţi, iar *Trompeta* lui Cezar Bolliac, 600. (R. I., XVIII*, p. 5—12).

57. PAJURĂ, C., *Antologie poetică mehedinţeană.* Turnu-Severin, 1932, Tip. Luiza I. Niculescu şi Ioan N. Bojneagu. 56 p. 8°. — Poezii reproduse uneori fragmentar, de ale lui Gr. Miculescu, Ion Cetăţeanu Ionescu, Simeon Miculescu, Gr. H. Grandea, Ada Umbră, Leontin Iliescu, ş.a. de după războiu, precum şi câteva poezii populare. Indicaţii biobibliografice sumare la fiecare poet.

58. PĂLTĂNEA, POMP., *Lettres roumaines.* Pornind dela V. V. Haneş, *Formarea opiniunii franceze asupra României în sec. al XIX-lea* şi A. şi G. Rally, *Bibliographie franco-roumaine* se face o privire retrospectivă asupra influenţei franceze în România. Se dau numeroase completări la bibliografia lui Rally. La sfârşit cronica mişcării de librărie şi a evenimentelor culturale recente, cu menţiunea cărţilor mai importante (*Mercure de France*, Anul 42, Tom. 225, p. 456—470.

59. PĂUNEL, EUGEN I., *O contribuţiune la istoria « Bibliotecii Ţării ». Fraţii Vârnav.* Date biobibliografice privitoare la fraţii Scarlat şi Constantin Vârnav. Literatura privitoare la fraţii Vârnav, ctitori ai « Bibliotecii Ţării » din Cernăuţi. (J. L., XXI*, p. 133—137).

60. PILLAT, ION, *O ctitorie culturală. Biblioteca Ion I. C. Brătianu.* Biblioteca lui I. I. C. B. devenită publică şi cuprinzând aproape 25.000 de volume este de o valoare culturală nepreţuită. (Un., XLIX*, nr. 55, p. 1—2).

61. *Rally, Al. et Getta, Bibliographie franco-roumaine...* Rec. crit. DR. VII*, p. 389, BREAZU, I. — Rec. elog. Cv., VII, nr. 2249, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. elog. Curent., IV, nr. 1186, p. 1—2. ROŞU, N.

62. ROVENŢA, HARALAMBIE, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani (1881—1931).* Bibliografia, atât a studiilor, cât şi a traducerilor. (St. Teol., III*, p. 246—302).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

63. SAMOILĂ, EM., *Ziaristica. Istoric. Definiții. Presa modernă. Articolul de ziar. Regulele redactării. Antologie. Noțiuni elementare de gazetărie.* București, [1932], « Adevărul », 344 p. 8°. — În istoricul presei se vorbește, pe scurt, despre începuturile presei în România după *Istoria presei rom.* de N. Iorga și *Almanahul-dicționar al presei din România* de G. Caliga. Un catalog necomplet al publicațiilor românești, cu unele indicații privitoare la ele. Tabloul alfabetic al ziariștilor din România, foarte necomplet și plin de inexactități și acesta.

64. SÂN-GEORGIU, I., *Zece ani de activitate academică.* București, [1932], « Luceafărul » 21 p. 8°. — Memoriu de tilturi și lucrări.

65. [ȘARAGA, FANNY, *Catalogul cărților și broșurilor rare, precum și al altor lucrări trebuincioase pentru completarea bibliotecilor.* Iași 1931, 98 p.]. — Menț. Rev. Ist. Rom., II*, p. 306. BODIN, D.

66. SAVADJIAN, LEON, *Bibliographie balkanique* 1931—1932. Redigée par — Introduction de Maurice Muret. Paris, 1933, Société générale d'imprimerie et d'édition 151, p. 8°. — Lucrări generale, p. 9—37. România, p. 50—64; Europa Centrală, p. 79—83; articole din reviste p. 85—93; lucrări apărute după războiu în Statele Unite, p. 95—105; teze susținute la universitățile germane între 1920—1930, p. 107—121; articole asupra Balcanilor publicate în *Larousse mensuel* dela 1907—1931; biografiile unor autori din bibliografie, p. 133—140; Indexul autorilor, p. 140—151. — Pag. 8: o statistică a studenților din țările balcanice, care studiază la universitățile străine în 1930—31.

67. SAVADJIAN, LEON, *Bibliographie balkanique.* 1920—1930. Introduction d'Albert Mousset. Paris, 1931, Revue des Balkans, 270, p. 8°. — Pag. 185—206 Idei, Litere, Arte, Învățământ; p. 227—230 Dicționare; p. 234 Biografiile unor autori. Indice. — Rec. crit., R. H., IX*, p. 104. IORGA, N.

68. SCHUNEMANN, KONRAD, *Siebenbürgen in der Geschichtschreibung der Rumänen seit 1918.* Cum apare Ardealul din scrierile Românilor, începând din cele mai vechi timpuri. Se dă atențiune și studiilor linguistice. Importantă pentru bibliografia scrierilor românești mai de seamă asupra Ardealului. (Vierteljhr., 54, p. 227—245).

69. SEMILIAN, G., *Presa brăileană sub ocupație.* Despre *Donau Armee-Zeitung*, scrisă de Comandatura germană sub ocupație, care are și o ediție românească: *Monitor pentru Brăila.* (An. Br., III, p. 151—156).

70. SIMIONESCU, DAN, *Din istoria presei românești: Republica Română. (Paris, 1851 — Bruxelles, 1853).* București, 1931, Cartea Rom., 8°, 64 p. + 2 pl. (Așezământul cultural I. C. Brătianu, XIV). — Studiu bibliografic și critic al revistei *Republica Română*, al cărei nr. întâiu a apărut la Paris în 1851, iar al doilea la Bruxelles, în 1853. În anexe: « Tabloul articolelor publicației, unde se pot citi cu ușurință », apoi două articole nerepublicate: « Cronica politică » de C. A. Rosetti, din nr. 1 și « Înștiințare » a aceluiași din nr. 2 al revistei. — Menț. anal. A. O., X, p. 472. FORT[UNESCU], C. D.

71. SIMIONESCU, I., *Învățătorul librar.* Cum să ajute învățătorul difuzarea cărții la sate. (Șc. V., III*, p. 65—73).

72. [SOC. SCRIITORILOR ROMÂNI, *Buletinul pe anul 1930*. Bucureşti, 1931, Tip. Göbl, 8°, 18 p.].

73. THEODORESCU, BARBU, « *Neamul Românesc* ». Istoricul elogios al ziarului cu acest nume, întemeiat de N. Iorga în 1906. Autorul stabileşte trei perioade în desvoltarea ziarului: 1. eroică (1906—1914), 2. a războiului (1914—18) şi 3. politică (1918 — . .), arătând ideea conducătoare în fiecare din ele. Informaţii despre celelalte publicaţii, întemeiate de N. Iorga: *Neamul Românesc Literar*, *Floarea Darurilor* şi *Neamul Românesc pentru Popor*. (B. G., II, p. 271—278).

74. THEODORESCU, BARBU, *Nicolae Iorga*. Vol. II. *Bibliografia operelor*. (Bucureşti, 1931, Tip. Cărţile Bisericeşti, 216 p., 8°. — Rec. crit. Rev. Ist. Rom., II*, p. 306. BODIN, D.

75. THEODORESCU, BARBU, *Tipografia olteană*. Tipografia lui Const. Lecca, întemeiată la 1837, este întâia. Biografia lui Const. Lecca. Cărţi tipărite de el. Soarta tipografiei lui. Ea este astăzi Tipogr. Scrisul Românesc. (B. G., III*, p. 466—473).

76. VERESS, DR. ANDREI, *Bibliografia româno-ungară. Românii în literatura ungară şi Ungurii în literatura română*. Vol. I, (1473—1780), XXXII + 365 p., vol. II (1781—1838), XII + 396 p. 8°. Bucureşti, 1931, Cartea Rom., (Fundaţia « Regele Ferdinand I »). — Ambele volume cuprind 1376 de opere în ordine cronologică, descrise amănunţit, cu menţionarea capitolelor sau ştirilor privitoare la Români. La sfârşitul fiecărui volum indice de autori şi tipărituri fără autor, de editori, tipografi şi gravori, de bibliografii şi opere citate şi un indice general. Numeroase planşe. — Rec. elog. B. G., III*, p. 183—185. [BUCUŢA, EM.]. — Rec. crit. Ad., XLIV, nr. 14.650, p. 1—2. CALLIMACHI, S. — Rec. crit. Dr. N., I, nr. 121. GEORGESCU TISTU, N. — Menţ. elog. Rev. Ist. Rom., I, p. 429. G[IURESCU], C. C. — Rec. crit. R. H., VIII, p. 313—317 şi IX, p. 106—109. IORGA, N. — Rec. crit, U. J., XI, p. 359—360 .

77. VERESS, ANDREI, *Tipografia românească din Buda*. Istoricul tipografiei. Censorii cărţilor româneşti (Ion Onişor, Samuil Clain, George Şincai, Petru Maior ş.a.). Cărţile româneşti tipărite la Buda (cărţi bisericeşti, manuale didactice, calendare, dicţionare). Librăriile din Ardeal, Ţara Românească şi Bucovina care se ocupau cu vânzarea cărţilor româneşti de Buda. (B. G., III*, p. 593—612).

CHESTIUNI GENERALE LINGUISTICE

78. AGÂRBICEANU, I., *Desrobirea limbii*. Importanţa slujbei bisericeşti făcută în limba română. Slavonismele, grecismele şi latinismele ce au mai rămas trebue să dispară. (Cuv. Mold., VI, nr. 33, p. 2).

79. BANCIU, ALEX., *Răsfoind ziarele şi revistele noastre*. [Continuare]. Ironiile la adresa Ardelenilor cari rostesc greşit câte un cuvânt n'au nicio valoare, atâta vreme cât ziarele noastre din Capitală sunt împănate de tot soiul de greşeli de limbă. Exemple numeroase. (Ţ. B., IV*, p. 82—88).

80. *Bitay Árpad, Ujabb szempontok és adatok a román nyelv magyar elemeink kutatásához. Adalékok a román nyelv székely-magyar eredetü szavaihoz.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(Extras din « Székely nemzeti muzeum emlékkönyv »), p. 14. B. A. caută să dovedească că influența maghiară e, în anumite regiuni ale țării noastre, mult mai remarcabilă decât se susținuse până acum. Se discută unele cuvinte, împrumuturi din ungurește, aduse de B. A. în sprijinul tezei sale (*hăddrag*, *obșag*, *smag*). (DR., VII *, p. 406—407). PAȘCA, ȘT.

81. *Codrul Cosminului, VII* (*1931—1932*). Scurtă notiță analitică. (Romania, T. LVII, p. 457—458). — ROQUES, MARIO.

82. *Dacoromania, V*, (*1927—1928*). Rec. anal. Referitor la Atlasul linguistic al României, ce se pregătește la Muzeul limbii române, recomandă ancheta directă (prin anchetor). Ar fi bine să se organizeze în România un institut pentru studiul limbilor sud-est europene, folosindu-ne de împrejurarea bilinguismului populațiilor din ținuturile alipite. Referitor la notițele foarte interesante ale lui G. D. Serra asupra unor cuvinte romane (italiene), crede că asemenea contribuții ar fi bine să se publice în reviste care privesc romanitatea în general și nu într'un buletin pentru studiul special al limbii române. (Romania, vol. LVII, p. 448—451). R[OQUES], MARIO.

83. *Dacoromania, VI*, (*1929—1930*). — Rec. anal. Ț. B., IV*, p. 89—91. BANCIU, A. — Rec. anal. Un., XLIX, nr. 18, p. 1. DRAGOMIR, SILVIU. — Rec. anal. A. O., X, p. 482—483. FORTUNESCU, C. D. — Menț. elog. Kl., IX*, p. 39—40. KLEIN, KARL KURT. — Rec. anal. R. I., XVIII*, p. 87—88. I[ORGA], N. — Rec. elog. Kbl., LV*, p. 398—400. PANCRATZ, ARNOLD. — Rec. elog. S. d. M., VIII, p. 418—419. PAȘCA ȘT. — Rec. anal. Romania, LVII, p. 304—306. ROQUES, MARIO. — Rec. anal. Dr. N., I, nr. 161, p. 1—2. VRACIU, N. — Menț. anal. Lb. Ph., LIII*, p. 68—69.

84. DENSUSIANU, OV., *Histoire de la langue roumaine*. Tome II, fasc. II. Le seizième siècle (Morphologie). Paris, 1932, E. Leroux, p. 161—320.

85. *Drăgoiescu, Petre, Limba latină pe* (sic) *inscripțiile din Dacia. Contribuții epigrafice*. Râmnicul Vâlcii, Tip. Gutemberg, 1930, 8⁰ mic. 64 p.—Rec. crit. DR., VII, p. 368—369. DAICOVICI, C. — Rec. crit. Rev. Ist. Rom., III, p. 272—273. LAMBRINO, S.

86. GĂVĂNESCUL, I., *Suflet de copil. Contribuții la psihologia copilului și sugestii pentru educația lui*. Între altele, exemple de limbaj al copiilor, începând dela doi ani. (B. S. P. I., 1930—1932, p. 72—84).

87. *Gombocz, Z., Leiró nyelvtan, történeti nyelvtan*, în « Magyar Nyelv », XXIII—1927, nr. 1—2, p. 1—6 (discurs rostit în congresul din 25 Ianuarie 1927 al Societății filologice maghiare). Se rezumă acest discurs « pentrucă situația filologiei maghiare, după critica făcută de Gombocz felului cum s'au scris gramaticele maghiare, a metodelor întrebuințate în acestea, se prezintă foarte asemănătoare cu cea dela noi, iar indicațiile de urmat și îndreptările de făcut le putem avea și noi, în vedere ». (DR., VII, *p. 266—270). DRĂGANU, NICOLAE.

88. *Grai și Suflet, IV* (*1929—30*). Rec. anal. (Romania, LVII, p. 271—272).— R[OQUES], M.

89. *Grai și Suflet, V*, fasc. 1. Menț. anal. A. O., X, p. 490—492. FORT[UNESCU], C. D.

90. GRAUR, AL., *Filologie şi linguistică*. Deosebirea între ele. (Ad., XLVI*, nr. 14.962, p. 1).

91. GRAUR, AL., *Istoria limbii române*. Istoricul şi perspectiva lucrării d-lui Densusianu. *Histoire de la langue roumaine*, (Ad., XLVI*, nr. 14.955, p. 1).

92. HOLBAN, TH., *Urme vechi româneşti în Polonia*. Continuarea articolului din *Arhiva* (1931) despre urmele linguistice româneşti în limba polonă. (Cuv. Mold., VII*, nr. 9, p. 2).

93. [IACOBEANU, A., *Tradiţionalismul limbii române. Comparaţie cu limba franceză*. Partea I Lexicul. Botoşani, 1932, Tip. B. Saidman, 64 p.].

94. IORDAN, IORGU, *Introducere în studiul limbilor romanice*. Evoluţia şi starea actuală a linguisticei romanice. Iaşi, 1932. Ed. Institutului de Filologie Română, Tip. Goldner, VIII + 480 p., 8°. — Rec. crit. elog. DR. VII*, p. 471—474. PUŞCARIU, SEXTIL.

95. IORGA, N., *Sur la psychologie du roumain*. (Conférences données en Sorbonne). Autorul crede că s'a abuzat de principiul fiziologic în studiul limbii, în detrimentul celui psihologic, mult mai important. Plecând dela această constatare, încearcă să arate care au fost elementele psihologice care au determinat formarea şi evoluţia limbii române. Se opreşte mai mult asupra elementului latin dela baza limbii subliniind caracterul lui rural-agricol prin numeroase exemple. Arată apoi cum motive de ordin istoric au determinat adoptarea ter menilor slavi sau din alte limbi. (R. H., VIII, p. 191—223).

96. *Jokl, Norbert, Balkanlateinische Studien* (în Balkan-Archiv, 4, 1928, p. 195—217). Se studiază câteva elemente latine de ale limbii albaneze trecute neobservate până acum: *koftór* «vatră» < *coctorium*, cuvânt ce se găseşte şi în română şi în dialectele italice centrale şi sudice, fiind astfel o dovadă a legăturilor dintre romanitatea balcanică şi italiană. Alb. *zmojle* «pârlog» <* *exmulgia* cu *ŭ* > *o* spre deosebire de *ŭ* > *u*. *Groftat* (nume topic) < *crupta, crypta; Skortull* (toponimic) < *curtus*; Maja *Volpul* (un munte) < *vulpes*; *Rrjolli* (un sat) < *rivulus*; *Muelë-a* < *montellus*; *Sift* (Proni Sift) < *exūctus*; *kunorë* «cunună, logodnă, cununie» < *corōna*; cu *ō* > *o* în loc de *ō* > *e*; *gjogë-a* (nume de zâne) < *jocus* e un decalc după slavul *igra* «jeu, danse» ca şi rom. *joc* «jeu, danse». (DR., VII*, p. 345—347). PETROVICI, E.

97. LACEA, CONSTANTIN, *Migraţiuni în timpul fânului*. Obiceiul populaţiei din Rucăr de a se stabili pe timpul cositului pe locurile mai îndepărtate unde au fâneţe şi unde cei mai înstăriţi îşi clădesc case solide (cei săraci îşi fac *surle*, un fel de colibe), alcătuind un fel de a doua gospodărie. Aceste proprietăţi sunt moştenite de urmaşi iar în jurul lor se întâmplă că se fac şi alte gospodării, luând astfel naştere un nou cătun. (DR., VII*, p. 188—191).

98. *Melich János, A honfoglaláskori Magyarország*, Budapest, 1925—1929, 434 p. Rec. crit. «Lucrarea lui M., întemeiată pe o informaţie documentară foarte bogată, pe adânci cunoştinţe filologice şi lucrată cu multă muncă şi pricepere, fără îndoială poate aduce contribuţii preţioase filologiei şi istoriei maghiare în privinţa raporturilor slavo-maghiare; însă teoria sa bulgaro-turcă este lipsită de orice probabilitate, iar partea privitoare la raporturile ungaro-române

Biblioteca Centrală Universitară "Carol I" Cluj

ne dă mult mai puțin decât nădăjduia autorul ei ». DR., VII,* p. 224—259. — DRĂGANU, NICOLAE.

99. MEYER-LÜBKE, W., *Rumänisch und Romanisch.* Ac. Rom., Mem. Secț. Lit., S. III, Tom. V, Mem. I, 36 p. — Rec. crit. DR. VII*, p. 498—502. PUȘCARIU, SEXTIL. — Menț. G. S., V*, fasc. 1, p. 188—190. D[ENSUSIANU], O.

100. PAȘCA, ȘT., *Din « argot »-ul românesc.* « Păturile noastre sociale dela oraș întrebuințează efectiv un « argot », deși nu pe o scară atât de întinsă ca aiurea și notele caracteristice ale acestuia nu diferă de ale « argot »-ului din alte țări decât în faptul că se compune din elemente de ale graiului românesc ». Termeni din sfera de acțiune a bărbierilor și a pungașilor din capitală. (DR., VII*, p. 163—167).

101. PAVEL, DR. CONST., *Contribuțiuni la istoria linguisticei generale.* Antichitatea clasică. Beiuș, 1931, Tip. Doina, 8°, 148 p. — Rec. crit. Dr. N., I, p. 2 PAȘCA, ȘTEFAN.

102. PETROVICI, E., *Influența românească asupra foneticei sârbești din Banat.* (DR., VII*, p. 172—174).

103. POP, MIHAI, *Contribuții la studiul limbilor speciale din Cornova: păsăreasca.* Două forme: 1. « Se înlocuește silaba întâia a fiecărui cuvânt printr'o silabă în *r* sau *ș*, trecându-se silaba inițială la urmă »; 2. « se intercalează după fiecare silabă *frunză* ». Păsăreasca a răspândit-o în sat flăcăul Vania Tacu, care a învățat-o dela elevi de liceu. (Arh. St. Ref. Soc., X, p. 443—446). — Menț. crit. Rev. Ist. Rom., III, p. 126. ȘANDRU, D.

104. *Popp Serboianu, C. I., Les Tsiganes. — Histoire. — Ethnographie. — Linguistique. — Grammaire. — Dictionnaire.* « Bibliothèque Scientifique ». Paris, Edit. Payot, 1930, p. 397+8 table sinoptice. Rec. anal. Autorul se ocupă mai mult cu graiul Țiganilor și nu urmărește scopuri filologice (DR., VII*, p. 411—413). PAȘCA, ȘT.

105. *Procopovici, Al., Mic tratat de linguistică.* — Rec. elog. Gn., XI, p. 359—362. BĂNCILĂ, V. — Rec. elog. Pt., XIII, nr. 71, CAUL, CAMILA. — Rec. crit. elog. DR., VII*, p. 317—320. CAPIDAN, TH. — Menț. elog. A. O., X, p. 90—91. FORTUNESCU, C. D. — Rec. anal. C. L., LXIV, p. 362—366. IORDĂNESCU, T. — Rec. elog. Mișc., XXIV, nr. 87, p. 1. NANDRIȘ, GR. — Rec. crit. G. S., V*, fasc. 1, p. 381—387. ROSETTI, AL. — Raport academic pentru premiere. Ac. Rom., Anale, tom. LII, p. 249—250. PUȘCARIU, SEXTIL.

106. PUȘCARIU, SEXTIL, *Linguistica modernă și evoluția ei.* O privire generală asupra fazelor mai importante din evoluția filologiei în legătură cu evoluția culturală. Momentele principale din evoluția acestei științe la Români. Realizările școalei filologice din Cluj. (Ț. B., III, p. 1—13).

107. R[OSETTI], A., *Institutul de limba română de pe lângă Univ. din Lipsca.* După moartea lui Weigand și-a continuat activitatea prin lecțiile lui Dr. Heinrich Kuen și Martin Block. (Rev. Ist. Rom., I, p. 446).

108. ROSETTI, AL., *Limba română în sec. XVI.* București, 1932. Cartea Rom.— Rec. crit., DR., VII*, p. 449—459. PUȘCARIU, SEXTIL. — Rec. anal. elog., Ad., XLV, nr. 14.765, p. 1. GRAUR, AL. — Rec. anal. C. L., LXV*, p. 154—156.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S[TRUȚEANU], SC. — Rec. elog. N. R., XXVII*, nr. 52. p. 1. THEODORESCU, CICERONE.

109. *Sanfeld, Kr., Linguistique balkanique. Problèmes et résultats.* Paris, 1930. Champion. 242 p.în 8°. — Rec. crit. DR., VII*, p. 488—504. PUȘCARIU SEXTIL. — Menț. elog. G. S., V*, fasc. 1, p. 202. D[ENSUSIANU], O. — Rec. crit. Rev. Ist. Rom., II*, p. 83—86. GRAUR, AL.

110. SCRIBAN, ARHIM., *Molima străinismelor în scrisul Basarabiei.* Deosebiri de graiu și de ortografie între scriitorii moldoveni și munteni. Tendința ziarelor din Capitală de a franțuzi limba noastră. (Cuv. Mold., VII*, nr. 11, p. 1).

111. *Treml, Lajos, A románság öshazája és a kontinuitás.* Budapest, 1931, 20 p. Rec. crit. Problema « patriei Strămânilor și a continuității » privită din punct de vedere al autorului, adept convins al unei patrii străromâne pe un teritor restrâns din Peninsula Balcanică. Lucrare tendențioasă. (DR., VII*, p. 218—224). DRĂGANU, N.

112. *Valkhoff, Dr. Marius, Latijn, Romaans, Roemeens.* (Latina, romana, româna). Lecție publică ținută de Dr. M. V. cu ocazia deschiderii cursurilor sale ca docent de limba și literatura română la Universitatea din Amsterdam la 1 Noemvrie 1932. Urmărind desvoltarea latinei orientale în limba romană orientală și străromână... V. reușește să dea... o reușită privire sintetică asupra istoriei limbii române ». (DR., VII*, p. 362—363). PETROVICI, E.

DERIVAȚIE

113. *Graur, A., Noms d'agent et adjectif en roumain,* Paris, Champion, 1929. Rec. anal. și crit. *Datornic* < *dator* + *nic*, nu din *datorie*. *Voinic* < slav. *vojinŭ* prin înlocuire de sufix. Problema împrumuturilor de elemente derivate dintr'o limbă într'alta, cu extinderi sau restricții ale funcțiunii, ar merita un studiu amănunțit. Schimbările suferite de elementele împrumutate se datoresc împrumutătorului, care nu posedă la perfecție simțul limbii din care împrumută, și face false analogii. Se dau exemple și se explică: *feșteli, ferestău, godac.* Asociații între cuvântul străin și elementele limbii materne. (După *bombonieră, pudrieră* s'au derivat din *ventrière, cendrier* cuv. *burtieră, scrumieră*, apoi și *noptieră*); și alte exemple (*iepilă, guraliv, negrușcă, cicor, duhoare*). Sufixe ajunse la modă ca *-ăreț* (*plimbăreț, plângăreț, scribăreț*). Fenomenul de expansiune sau restrângere în circulația sufixelor, în timp și în spațiu. Exemple cu *-ciune ; -tură ; -uesc ; -ăesc ; -oc ; -ez ; esc.* (DR., VII*, p. 463—471). PUȘCARIU, SEXTIL.

114. PAȘCA, ȘTEFAN, *Sufixe care indică apartenența locală.* După materialul extras din chestionarul Atlasului Linguistic al României. Cele mai numeroase derivate se fac cu suf. *-ean*, plur. *-eni* (< slav.). Diferite formațiuni cu acest sufix. Suf. *-ar*, arătând proveniența, din *-an* prin disimilare. Suf. *-eanț, -anț* (plur. *-enți*) < srb. *-janac* sau *-anac*. Suf. *-aș* (cf. Băbănaș, Brihănaș etc.). Dacă numele localității e înlocuit cu altul, numele locuitorilor aparținători localității respective continuă să fie cel vechiu. Derivările cu sufixele indicând apartenența dela nume de localități compuse. (DR., VII*, p. 154—163).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

115. SCHELUDKO, D., *Über den Ursprung und die Geschichte des rumänischen Suffixes -ie.* Sufixul *-ie* (cuscr-ie, nebun-ie) < lat. *-ĭlia*, plural neutru dela suf. adjectival *-ĭlis*, când adjectivele la plural au sens colectiv-abstract (bovile, bubile, caprile, fenile, cubile, sedile ș. a.). În foarte multe cazuri *-ie* nu e sufix, ci este o terminațiune a temei cuvintelor împrumutate din slavă, greacă, turcă. Astăzi în dacoromână este foarte activ. (Nph. M., XXXIII, p. 82—92).

116. *Skok, P., 1. Leksikologičke studie. 4. Slovenec.* (Extras din Južnoslovenski Filolog, knjiga, VIII, 1928—1929, p. 88—102). Cauzele pierderii sufixului *-inŭ* sau *-ěninŭ* din numele etnic al Slavilor, *Slověninŭ* și înlocuirea lui cu suf. *-ĭc-* sau *-āk-* Recensentul remarcă fenomene paralele din limba română. (DR., VII*, p. 350—351). PETROVICI, E.

DIALECTOLOGIE

117. GÂLCESCU, T., *Cercetări asupra graiului din Gorj.* Considerații etnografice și folclorice introductive asupra ținutului Gorjului, apoi arătarea particularităților de limbă, texte, cântece și glosar. (G. S., vol. V*, fasc. 1, p. 64—124).

118. NOVACOVICIU, EM., *Cuvinte bănățene culese de —.* Partea II. Oravița, 1931. Tip. Iosif Kaden. 8 p. 16⁰.

119. *Pașca, Ștefan: Glosar dialectal alcătuit după material lexical cules de corespondenții din diferite regiuni.* Acad. Rom. Mem. Secț. Lit. Seria III. Tom. IV, 1928. Mențione cu unele observațiuni asupra unor cuvinte a căror etimologie trebue căutată în limba maghiară: *honioș* < ung. *hanyag; hodâș* < *hódas, hódos; hăitoacă* < *hajtóka; huios* < *ujjas; izădiș* < *idézés* (nu *izedés*); *îndălĭ* < *indul-; turui* < *törni; becheș* < *bekecs* (nu *becses*); *cârlicuș* < *klerikus* (nu *kirchlich* + *-uș*). U. J., vol. V, p. 315. — Menț. G. S., V*, fasc. 2, p. 387—389. ȘANDRU, D.

120. POP MARIA N., *Ciobănia la Ungurenii din dreapta Oltului.* B. G. R., LI, p. 149—176.

121. ȘANDRU, D. și BRÂNZEU, F., *Printre ciobanii din Jina.* Aspectul etnografic, graiul (gramatică, toponimie, onomastică), folclor, originea Jinarilor. Texte. (G. S., vol. V*, p. 300—350).

122. ȘTEFĂNUCĂ, P., *Scrisori de războiu.* 5 scrisori trimise în cursul războiului de soldatul Ștefan Micu din Cornova, părinților săi. Toate în graiu basarabean. (Arh. St. Ref. Soc., X*, p. 183—190).

ETIMOLOGII

123. BALOGH ÖDÖN, *Karenkotro, karinkotro.* Cele două forme ungurești provin din rom. *care în cotro.* Ibid. *Rincsizále* < rom. *râncezeală.* (Magyar Nyelv, XXVII p. 248—249).

124. CAPIDAN, TEODOR, *Etimologii:* arom. *Malacáș* «numele unei comune românești din Pind» < alb. *mal i kafśve* «muntele vitelor»; megl. *zintuniia*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

« rudă, rudenie, neam » < *zinturiță < *zinturi + suf. -iță, iar *zinturi < zintu (cf. lat. gens-tem) + -ure ; arom. pană « cârpă de șters, pământuf » < lat. pannus (cf. și pănători « haină de purtat »); arom. oasă « sâmbure » < lat. ossa ; arom. pălăriță « obiceiul Fărșeroților de a strânge luni seara, imediat după nuntă, daruri în natură sau în bani pentru mireasă », cu probabilul înțeles mai vechiu « farfurie, strachină, disc », stă în legătură cu alb. paljare « hölzerner Napf, Schüssel »; arom. metură « mătură », s'ar putea explica mai ușor în legătură cu alb. netullë « mătură », decât din slav. metla ; dacor. cățăra < alb. katsaroj « klettern »; dacor. gogoașă există și în alb. gogosh și gogoshë « gogoașă de mătase ». Nu se știe în care din aceste limbi cuvântul este un împrumut; alb. dumbrê « pădure » < slav. дъбръ cu interesanta evoluție ъ: un. (DR., VII*, p. 124—131).

Vezi și nr. 420.

125. DENSUSIANU, Ov., Rom. desrăbăla < *disterebellare. (G. S., vol. V*, p. 358—360).

126. DENSUSIANU Ov., *Insemnări și rectificări.* Etimologii: rom. împândura <*impandulare, derivat dela pandere. Rom. prepinge<*prepinde<lat. perpendere. Rom. presură < lat. pressula. Rom. strugure< *stribulus (cf. lat. clas. strebula) ; rom. ciorchine< *circulinus< circulus. Abruzz. (ierve de le) fikeře< (herba. ..) frigorae (cf. rom. iarba-de-friguri). (G. S., V*, p. 173—177).

127. DRĂGANU, N., *Etimologii :* în interjecția búa (bóa ; abúa, abóa și abuá, aboá) « nani » putem avea radicalul alb. buj « übernachte, schlafe, wohne, miete »; cicic « un fel de pește mic » = chitic < pitic ; cidiu,-ie « om de nimic, prostănac, motolog » = *ciudiu « ciudat » < ciudă ; cioplaș « stropi mari (de ploaie), unde și unde, rari » < ung. *csaplás (din *csaplani « a izbi »); ciorâng « mânător », « strungaș », care de sigur stă la baza numelor: Csorunk, Csorung, Csoronk, Csorong, aflătoare în jud. Cluj din timpurile cele mai vechi; circăli « a cerceta urmele mistreților pentru a le afla locul » < ung. cserkel-cserkél- « lauern, nachstellen, spüren »; ciromoiu « nume de buruiană » < ung. csormoly, csormolya ; izână (izâni, izânit) 1. « boală, nevoie, pacoste »; 2. « murdărie de praf, de nădușală » < serb. jèzina « magrezza che proviene dal mal interno »; înfărma, note pentru desvoltarea înțelesului acestui cuvânt; înjârda « a ațâța, a jidări », prin metateză și schimb de conj. < îndârji < dârz ; înjărdălui (a se) « a se îndrepta din o boală », « a se întrema » < ung. serdül- « a crește mare », « a se desvolta »; numele de familie Lacea < Vladča (diminutivul dela Vlad); lanț « jugăr de pământ » < s.-cr. dial. lánac, gen. lánca (zemlje) « Joch (Landes) »; meredeu « un fel de plasă în formă de sac pentru prins pește » < ung. mereggyű, mereggyő « Wurfgarn, Wurfnetz »; a țipa, « a arunca, a lepăda », derivat din sub. țipă « membrană, pieliță », (cuvânt de origine balcanică). (Cu înțelesul primitiv de « a arunca pielea, a o lepăda »); vertep (vertepaș) « datină de Crăciun în legătură cu nașterea lui Isus » < srb. vertep « Krippe », « Geburt Christi », (DR., VII*, p. 131—139).

128. IOGU, G., *Insemnări și rectificări. Abitir* < turc. popular: better ; cunabiu < turc. popular hunabi ; dihai < turc. diha, daha « mai », « încă »; furlandisi < aoristul furlandi al verbului turc: furlanmak « a se ridica brusc ». (G. S., V*, fasc. 1, p. 181—182).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

129. IOGU G., *Amandea* < turc. *hemende* « la iuțeală », « repede »; *balcâză* < turc. *balyk-kyz* « fille ayant la chair de poisson », adică tare și grasă. (G. S., V*, p. 362—363).

130. IORDAN, IORGU, *Demon*. Explică varianta *dímon*, existentă încă din vechea limbă românească, din *demon*, prin transformarea lui *e* în *i* sub influența afectului, atunci când *demon* era întrebuințat în mod figurat la adresa cuiva. Alte exemple în care se adevereşte rolul afectului în schimbările de pronunțare. D. e. schimbarea accentului. (DR., VII*, p. 140—148).

131. IORGA, N., « *Crăciun* » — *latin?* Combate etimolog. *calationem*, care nu cuprinde indicația specială a sărbătorii. Presupune derivarea lui dintr'un mitologic « Crăciun », cristianizat pe urmă, ca și în mitologia veche slavă unde este zeul Perùn. (R. I., XVIII*, p. 220).

132. IORGA, N., *Etimologia cuvântului derbedeu*. Un act tutovean spune: « numai cei ce se numesc *derebei* împotrivăsc birul stăpânirii ». — Contra Sultanului Mahmud s'au ridicat *derebeii* « beii de vale » din Asia Mică. S'a putut face deci confuzia între *derebei* și revoltați. (R. I., XVIII*, p. 379).

133. PETROVICI, E., Sârb. *grájati* « a vorbi », din rom. « a grăi ». Slavul *grajati* « a croncăni » a evoluat spre înțelesul de « a vorbi » în parte pe teren slav, dar mai ales în română, de unde cu acest înțeles l-au reîmprumutat Sârbii din regiunea Craina Negotinului și Crna Reka. (DR., VII*, p. 179—180).

134. PUȘCARIU, SEXTIL, *Etimologii: afin* < **afinus* contaminat din *acinus* și **dafinus*, **dafina; străin* < **extralienus* contaminat din *extraneus* și *alienus*. O listă bogată de forme contaminate în limba română, care probează frecvența acestui fenomen lexical. *Buceci* < hipocoristicul *Buca* dela *Bucur*, devenit *Buceci* ca *Măneciu* din hipocoristicul *Man* dela *Manole; coțobrel* « fructul lui Prunus spinosus » < rut. *kocjurbá; cotorosi* « a cotrobăi » < ung. *kotorázni* « a cotrobăi »; *coită* « femeie desfrânată » după ung. *kojtat* (*koitat*) « a umbla încoace și încolo căutând »; *cherapleș* « prostănac » < **kereples* s. *kereplős, kerepel* « flecăreşte »; *izmă* < ung. *izmat* « aromă »; *șiroiu* deriv. din *șirui* < ung. *sírni* « a plânge ». Exemple despre intervertirea raportului între subiect și complement, care explică desvoltarea semantică a cuv. *a șirui. Întrapora* « a cabra », cuvânt creat de Coșbuc după expresia « a se pune *în poară* » în care pref. *în-* a fost înlocuit cu *într'* (cf. *întrarma-înarma; întraripa-înaripa*); *întrecleți*, amintește formula de blestem din textele vechi: să fie *proclet* și *triclet* (bulg. *prokljat i trikljat*); *învărnici* < srb. *vernik* « prieten credincios »; *înveghia* « a băga de seamă, a lua aminte » < lat. *invigilare*. (DR., VII*, p. 103—123).

135. ROSETTI, AL., *Dr. jupân, smântână, stăpân, stână* și *stâncă*. Al. R. încearcă să dovedească originea slavă a acestor cinci cuvinte și posibilitatea trecerii într'o epocă mai veche a grupului *an* > *ân* în elemente slave. (G. S., V*, p. 158—172). — Rec. crit. DR., VII*, p. 455—457. PUȘCARIU, S.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

136. *Tagliavini, Carlo, Appunti etimologici rumeni*. (Studi Rumeni, IV, p. 172—77). Observațiuni asupra etimologiei cuvintelor *dijmă* și *abrictălui*. (U. J., V, p. 135). Il.

137. TREML LAIOS, *Magyar cire* < *oláh țâră*. (Magyar Nyelv, XXVII, p. 323).

138. TREML LAJOS, *Oláh feliort < magyar feljarat*. (Magyar Nyelv, XXVII, p. 188—189).

139. TREML LAJOS, *Szaun*. Cuvântul *szaun* din graiul Ceangăilor din Moldova, e din rom. *ciaun*. (MAGYAR NYELV, XXVII*, p. 173—174).

Vezi şi nr. 440.

FONETICĂ

140. *Arhiva fonogramică a limbii române*. Despre activitatea Laboratorului de fonetică experimentală de pe lângă Facultatea de Litere din Bucureşti. (Rev. Ist. Rom., I, 223—224).

141. *Ettmayer, Karl R. v., Zur Intonation der Romanen*, Neusprachliche Studien, în *Festgabe, Karl Luick zu seinem sechzigsten Geburtstage dargebracht von Freunden und Schülern* (= fasc. 6 din *Die neueren Sprachen*), Marburg, 1925, p. 7—22). Rec. anal. « O încercare de a face un început al studiului intonaţiei romanicilor ». DR., VII*, p. 285—287. DRĂGANU, NICOLAE.

142. GOLDSTEIN, M., *Valoarea fonetică a lui* ce *şi* ci *latin*. Giurgiu, 1931, Minerva. — Bazat pe un pasaj din Plautus şi un altul din Quintilian, autorul combate afirmaţia lui G. Paris asupra rostirii *ke, ki*.

143. *Petrovici, E., De la nasalité en roumain. Recherches expérimentales*. (Nr. 6 din « Lucrările de fonetică » ale Laboratorului de Fonetică experimentală al Universităţii din Cluj), Cluj, Ardealul, 1930. P. a adus preţioase preciziuni şi completări la problema nazalităţii, adăogând şi interesante constatări de ordin general lingvistic. (DR., VII*, p. 446—447). PUŞCARIU, SEXTIL.

144. PUŞCARIU, SEXTIL, *Consideraţiuni asupra sistemului fonetic şi fonologic al limbii române*. Se arată mai întâi ceea ce este specific în fonetica şi fonologia limbii române: afonizarea vocalelor finale; nefonizarea consoanelor afonice intervocalice; nespirantizarea oclusivelor fonice; rotacismul şi vocalizarea unor consoane între vocale; prezenţa vocalelor « eterorganice » (ă, â) şi rolul lor funcţional; tendinţa de acomodare sau diferenţiere între două sunete învecinate în sens regresiv; lipsa deosebirilor calitative în vocalism; contrastele privitoare la locul de articulaţie şi la colorit; importanţa mare a plusului sau minusului de voce (fonia) în sistemul nostru de sunete; lipsa « spiritului lin » şi a « aspiraţiei »; lipsa accentului melodic ca semn distinctiv al cuvântului; prezenţa variatelor contraste de natură prozodică: aversiunea l. rom. pentru hiat şi evitarea lui prin semiconsoanele *u̯* şi *i̯*; gruparea cuvintelor neaccentuate în jurul celui accentuat în propoziţie şi fenomenele de fonetică sintactică ce rezultă din această împrejurare; lipsa distincţiei între consoanele lungi şi scurte; de asemenea la vocale; importanţa debitului de aer în distingerea consoanelor afonice de cele fonice; contrastul între accentuat şi neaccentuat a produs mai ales în vocalism alternanţe din cele mai distincte; repercursiunea pe care a avut-o poziţia accentului asupra graniţei silabelor; provocarea sincopei vocalelor prin lipsa accentului; lipsa de fixitate a accentului, fapt care a produs o şovăire mare în accentuarea cuvintelor precum şi neregularităţi în conjugare; prefixele apar totdeauna neaccentuate,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pe când sufixele sunt accentuate sau nu; predilecţia spre encliză a particulelor neaccentuate în jurul cuvântului accentuat, cu urmări sintactice de mare însemnătate; efecte stilistice produse prin schimbarea accentului; contrastele privitoare la camera de rezonanţă, din care au rezultat alternanţe cu totul caracteristice (*las-lăsăm ; negru-neagră ; mor-moare ; mult-mulţi ; des-deşi*, etc., etc.). Studiul de faţă se mai ocupă şi de contribuţia activă şi conştientă a individului vorbitor (ca observator şi interpret al materialului lingvistic) la răspândirea unei inovaţii lingvistice. (DR., VII*, p. 1—54).

145. *Rosetti, Al., Curs de fonetică generală.* Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1930. Rec. elog. R. trebuia să amintească în notiţele bibliografice şi lucrări fundamentale ale unor învăţaţi nefrancezi şi chiar unele studii făcute de Români. Exemplificările din limba română trebuia să fie mai dese. P. recomandă întrebuinţarea terminologiei franceze (pe care e bine să o adoptăm) cu mai mult discernământ critic decât o face Al. R. DR., VII*, p. 447—449. PUŞCARIU, SEXTIL. — Rec. elog. G. S., I*, p. 205—206. D[ENSUSIANU], O.

FONOLOGIE

146. DENSUSIANU, OV., *Un fonetism ilusoriu.* Respinge părerea lui Al. Rosetti, care crede că poate explica trecerea *a + n > ân* şi în elemente slave, când susţine originea slavă a cuvintelor *stână, stâncă, jupân, smântână* şi *stăpân.* (G. S., V*, p. 177—178).

147. DRAGOMIR, SILVIU, *Contribuţii la rotacism. Un rotacism în nord-vestul Bosniei şi în Topliţa Serbiei.* Numirile de familie *Burazori* şi *Burazeri*, pomenite în studiul lui Vladislav Skarić despre originea populaţiei din nord-vestul Bosniei, sunt nişte compuse româneşti: *bura + zora* (= bune zori), iar *Burazeri* pare a corespunde unui *bună seara.* (DR., VII*, p. 187—188).

148. MACREA, DIMITRIE, *Contribuţii la rotacism. 2. În texte vechi din Moldova.* Şapte forme de nume cu rotacism aflate în documentele moldoveneşti publicate de M. Costăchescu. (Iaşi, vol. I, 1931; vol. II, 1932; vol. III, 1933), atestate pentru veacul al XV-lea care alături de celelalte numiri cu rotacism cunoscute în Moldova ne fac să credem că odinioară rostirea cu *-r-* era generală în această provincie. (DR., VII*, p. 184—186).

149. POP, SEVER, *Contribuţii la rotacism. 1. În Munţii Apuseni.* Din toate localităţile anchetate pentru ALR-ul în Munţii Apuseni, numai comuna Arieşeni mai păstrează rotacismul. Cum se comportă subiectul anchetat, voind să-şi ascundă această particularitate de graiu. O listă a formelor de rotacism colectate. (DR., VII*, p. 181—184).

150. PUŞCARIU, SEXTIL, *Contribuţii la rotacism. 3. O urmă indirectă?* « Urarea »: « *nasu'n cur pân'la Crăciun* », obişnuită pe la Braşov, avea probabil odinioară rima: « *nasu'n cur pân'la Crăciur* ». (DR., VII*, p. 186—187).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

151. ROSETTI, AL., *Despre palatalizarea labialelor.* Se discută părerile lui A. Procopovici asupra câtorva aspecte ale palatalizării labialelor, păreri exprimate în DR. VI, 411—419. (G. S., vol. V*, fasc. 2, p. 351—358).

152. *Skok, P., O slovenskoj palatalizaciji sa romanističkog gledišta. (Despre palatalizarea slavă privită din punct de vedere al romanisticei.* Extras din *Južnoslovenski Filolog*, knjiga, VIII, p. 38—64). « Studiind tratamentul consonantelor velare urmate de vocale palatale în împrumuturile latine ale Slavilor de Sud, P. S. ajunge la convingerea că în romanica balcanică pronunţarea velară a acestor consonante s'a păstrat până în perioada slavă, iar în dalmată până aproape în zilele noastre ». (Cf. *cearcăn* < *cîrcînus ; mesteacăn* < *mastĭcînus ; leagăn* < **ligĭnus)*. (DR., VII*, p. 351—353). PETROVICI, E.

153. ŢICĔLOIU, ION D., *Aus dem Leben der dentalalveolaren Nasalis.* Se studiază cauzele fonetice ale dispariţiei destul de frecvente în limba română din textele veacului al 16-lea şi 17-lea, a nazalei dentalalveolare *n*, când aceasta e precedată de o vocală şi urmată de o consonantă fonică sau afonică. D. e. *de boiari* (= din boieri), *de parte* (= din parte); *gonidu* (= gonind), *kuvete* (= cuvinte); *lugu* (= lung), *mănăkă* (= mănâncă); *u val* (un val); *u frate* (= un frate); *di zilele* (= din zilele); *deştiseră* (= destinseră); *tăjiră* (= tânjiră); *dăşei* (= dînşi); *păde* (= pînze); *sămăţă* (= sămânţă); *îkuğuratŭ* (= înconjurat); *atuče* (= atunci); *di limbi* (= din limbi); *u rumân* (= un rumân); *di hotarul* (= din hotarul); *di Măhaciu* (= din Măhaci); *u nouru* (= un nor). Se vorbeşte şi despre rotacizarea lui *n*. (Z. R. Ph., vol. LII*, p. 406—424).

154. ŢICĔLOIU, ION D., *Zum Rumänischen. Aus dem Leben der bilabialen Nasalis.* Soarta lui *m* precedat de vocală în limba română. Se arată tendinţa de dispariţie a acestui sunet, fenomen care explică acele cazuri de lipsă a lui *m* în limba textelor noastre vechi: *ca(m) veache ; a(m) mai vândut ; a(m) spu (s) ; vo(m) sluji ; ca(m) trâziu ; amu u(m)blatŭ ; cu(m)părătură ; Câ(m)pulungŭ ; au cu(m)părat ; Nea (m)ţu.* În procesul dispariţiei *m* îşi pierde mai întâi ocluziunea rămânând numai cu nazalitatea. În acest caz (în vorbirea neîngrijită) poate rezulta un *n*, ceea ce se atestă şi în limba română (textele vechi): *cunpărat ; cănpu ; dunbrăvi ; Cănpulungŭ ; can cu laudă ; strănbătate ; can bolnav ; can spre mare* — şi în latina vulgară: *conpromesise ; inpeirator ; Ponpeius ; inpiae ; inconparabilis ; donun dedit ; cun fratribus ; cun caris ; idenq* etc., etc. De asemenea tendinţa dispariţiei totale a sunetului *m* (fenomen ce-l atestă textele noastre vechi), explică fenomenul similar din latina vulgară: *Dece(m)bris ; inco(m)parabili ; e(m)ptu ; exe(m)plu ; qua(m)dius ; tabula(m) posuit ; locu(m) dedet ; munumentu(m) fecit , mecu(m) laborait* etc., etc. De multe ori când *m* îşi păstrează nazalitatea, ocluziunea cerută de sunetul următor produce o nuanţă de *b* (*cam-b-dogit ; cam-b-goală ; cam-b-repede ; cam-b-lung* etc.), fenomen care explică forme ca fr. *chambre* < *camera ; promptus ; demptus* etc. (cf. cam-bt-tocit). (Z. R. Ph., LI, p. 280—291).

155. *Travaux du cercle linguistique de Prague* (Praga, 1931). Se discută accepţiunea care trebue dată termenilor: *fonologie* şi *fonetică* în legătură cu propunerile şi directiva *structuralistă* şi *funcţionalistă* în lingvistică a şcoalei dela Praga. Principiul *relevanţei* în considerarea valorii fonetice sau fonologice a sunetelor (cf. K. Bühler, *Travaux*, IV, 26 ş. u.). Prin *fonetică* P. înţelege cercetarea sunetelor limbii ca fenomene pur fizice sau fiziologice, iar prin *fonologie* cercetarea

sunetelor ca factori ai conștiinței lingvistice a subiectelor vorbitoare. (DR., VII*, p. 437—445). — PUȘCARIU, SEXTIL.

GRAMATICĂ

156. SUCHIANU, I., *Gramaticale*. III. Se discută forma incorectă *noui* în loc de *noi*. La feminin plural circulă patru forme: *nouele, nouile, nouăle, noile*. Cele 2 dintâiu sunt incorecte, a treia e moldovenism, a patra e cea mai îndreptățită. (Un., XLIX*, nr. 167, p. 4).

ÎNTRE ISTORIE ȘI FILOLOGIE

157. *Jokl, Norbert, Thraker. B. Sprache* (Sonderdruck aus « Reallexikon der Vorgeschichte », Verlag Walter der Gruyter et Co., Berlin, Bd. 13, Juni 1929, p. 278—279). Extensiunea Tracilor și dialectele lor. La Nord (Dacia) *o* și *a* alternează, deci am putea presupune pentru *Marisus, Alutus, Samus* existența unor forme cu o: **Morisus, *Olutus, *Somus*. Limba tracă avea și africate de felul lui *č*, atunci desigur că au existat și sibilante ca *š* încât o grafie ca *Morisus* ar putea foarte bine să mascheze o pronunțare apropiată de *Moriš-us* și deci nu e absolut necesar să presupunem că *Mureș, Someș, Criș, Timiș* au *a* > *o* dela Slavi și cu atât mai puțin *s* > *š* dela Turco-tătari. Forma *Τιμήσης* = *Tibiscus* cu *b* > *m*. Pentru înrudirea Ilirilor cu Tracii: *Carpi* — alb. *karpë* « stâncă »; *Dacia Maluensis* — alb. *mal'* « deal », rom. *mal* « țărm ». (DR., VII*, p. 344—345). PETROVICI, E.

158. *Patsch, C., Aus 500 Jahren vorrömischer und römischer Geschichte Südosteuropas*, I, 1932, Menț. anal. Din acest studiu se desprinde clar faptul istoric că Dunărea n'a fost niciodată un hotar despărțitor între populațiunile din Nordul și Sudul ei. (DR., VII*, p. 504). PUȘCARIU, SEXTIL.

159. POPA LISSEANU, G., *Secuii și secuizarea Românilor*. București, 1932, Tip. Universul, 62 p. 8°. — Originea Secuilor. Secuizarea Românilor în cursul veacurilor. Multe exemple de onomastică și toponimie românească la Secui. Influențe românești în graiul Secuilor.

160. [POPESCU, NICOLAE M., *Exerciții de paleografie românească*. Vălenii de Munte, 1932, Datina Românească, 36 p.].

161. POPP, NICOLAE M. A., *Minoritatea româno-albaneză din Jugoslavia*. Arată cum « apar Românii și Albanezii în concepțiile geografilor și etnografilor jugoslavi ». (B. S. R., L, p. 353—375).

162. SAVA, A. V., *Documente putnene II*. Chișinău, 1931, Tip. Băncii centrale cooperative. 8°. XLV+256 p. — 199 doc. între 1520 și 1857. Indice de nume proprii. Indice de lucruri și cuvinte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

163. *Skok, P., Byzance comme centre d'irradiation pour les mots latins des langues balkaniques*. (Extras din *Bysantion*, Tom. VI, 1931, p. 371—378). studiază o serie de cuvinte latine din limbile balcanice primite prin filieră bizantină sau și turcă mai târziu (*fasciolu,-a, *oxungia, stabulum, assula;* prin

intermediul limbii turceşti: *gjumruk* « vamă » — *commercium* — *κομέρκιον ;* rom. *chelar* < *κελλάριον* < *cellarium*, dar s.-cr. *ćiler* sau *kiljer* a trecut cu siguranţă prin filiera turcească *kiler*, ş. a.). (DR., VII*, p. 357—359). PETROVICI, E.

ISTORIE CULTURALĂ

164. ACADEMIA ROMÂNĂ, *Inaugurarea Fundaţiei Ioan I. Dalles. I. Andreescu — pictură, N. Grigorescu, St. Luchian — desenuri şi aquarele*. Bucureşti, 1932, Luceafărul. 40 p.+30 pl. în 8°. — În introducere o caracterizare a lui I. Andreescu, N. Grigorescu şi Şt. Luchian de OPRESCU, G.

165. ADAMESCU, GH., *Ateneul Român*. Istoricul şi activitatea societăţii. Cum a fost clădit Palatul. Publicaţii editate de Ateneu. Tabloul membrilor fondatori (cu anul naşterii şi al morţii). Biblioteca numără 8421 op. cu 15.560 vol. (B. G., II, p. 138—150).

166. ADAMESCU, G., *Centenarul învăţământului limbii franceze*. [Conferinţă]. În 1831 se introduce limba franceză în mod obligatoriu în şcoalele noastre. Mai mult despre epoca 1831—1840. Cum se propunea această limbă; întâii prof. de franceză; manualele. Despre I. A. Vaillant. (R. G. I., XIX, p. 129—136).

167. ADAMESCU, GH., *Centenarul învăţământului limbii franceze în şcoalele româneşti*. I. Introducerea limbii franceze; II. Prima organizare; III. Primii profesori; IV. Primele cărţi. (C. L., LXIV, p. 198—207).

168. ADAMESCU, GH., *Cuvântarea d-lui ... la comemorarea lui Giovami L. Frollo la 17 Apr. 1932*. În *Anuarul Ateneului Român pe 1932*. Bucureşti, 1 932, Independenţa, p. 9—10. — Adept înfocat al fonetismului, el a combătut pe latinomani şi chiar şi pe etimologiştii moderaţi, ca Titu Maiorescu.

169. ANGELESCU, CONSTANTIN DR. C., *Contribuţii la istoria învăţământului. Studenţii români la Paris în 1820—1840*. Mai ales despre membrii familiei Filipescu, pe temeiul unor date culese din arhivele Facultăţii juridice din Paris. (R. G. I., XX*, p. 31—35).

170. ANGELESCU, C. I., *Începuturile învăţământului românesc din oraşul şi judeţul Brăila*. Despre eforturile pentru organizarea acestui învăţământ, începând cu 1831. (Şc. V., II, p. 279—293).

171. [ANGELESCU, DR. NICOLAE I., *Negustorii de odinioară: Rudolf Orghidan* (1797—1862). Bucureşti. Tip. Luceafărul, 8°, 16 p.].

172. ARMEANCA, ERNEST, *Săcărâmbul*. O monografie a parohiei. Lugoj, 1932, Tip. Naţională, 78 p.+1, în 8°. (Publicaţiunile istorice ale diecezei Lugojului, nr. 5). — Ştiri despre Beniamin Densusianu, preot gr.-cat. în comună între 1860—1865 (p. 68—70). Un alt preot, Octavian Lupeanu. (1915—1919) publică poezii în revistele vremii, subt pseudonimul Vidu Rusmin (p. 72).

173. BĂLAN, TEODOR, *Serbarea dela Putna, 1871*. În *Şapte-zeci de ani dela înfiinţarea Societăţii pentru cultura şi literatura română din Bucovina (1862—1932)*. Cernăuţi, 1932, Tip. Mitrop. Silvestru, p. 99—197. — Studiu întemeiat şi pe documente inedite, publicate în parte în Anexe (p. 155 şi urm.). Ideea serbării a fost lansată în 1868. Răsunetul apelului între studenţi din diferite centre de studii şi în lumea românească. Desfăşurarea serbării. Atitudinea rezervată a

BCU Cluj / Central University Library Cluj

oamenilor politici bucovineni. Rolul lui Eminescu și Slavici. A participat și M. Kogălniceanu. Congresul studențesc dela serbare.

174. BÂRLĂDEANU, DR. V., *Episcopul Melhisedec ca școlar în seminarul dela Socola.* Știri despre profesorii seminarului Socola în întâia jumătate a sec. XIX. Despre Damaschin Bojincă. (B. O. R., L*, p. 337—347).

174 a. BEU, OCTAVIAN, *Compozitorul Carol Miculi,* Biografie și caracterizare Relațiile lui cu Chopin și cu Liszt (S. d. M., VIII, p. 347—348).

175. BEU, OCT., *Franz Liszt în România.* Concertele lui Liszt la București (Dec. 1846) și Iași, (Iunie 1847). În Moldova cunoaște pe Asachi și Alecsandri. (Mag. I, Febr. 1931, p. 82—84).

176. BEU, OCTAVIAN, « *Rapsodia Română* » *a lui Franz Liszt.* Gazeta *Vestitorul Românesc* din 21 Dec. 1846, Cronicarul dela *Albina românească,* precum și Gh. Asachi, într'o cronică muzicală, amintesc de o compoziție cu motive românești cu care a concertat Liszt în trecerea lui prin țară și chiar la Constantinopol. Critica muzicală a rapsodiei. Ea este o operă desăvârșită. (R., XVI, nr. 4176, p. 1—2).

177. [BIEDRZYCKI, EMIL, *Zwiazki kulturalne polsko-rumunykie* (Legături culturale polono-române). Lwow, 1932, 28 p.]. — Menț. Rev. Ist. Rom., III, p. 306—307. P[ANAITESCU], P. P.

178. BOBULESCU, C., *O viață trăită, viața de paraclise.* Bogate amănunte cu privire la vieața sufletească din jurul paracliselor, mai ales din sec. XVIII și întâia jum. a sec. XIX-lea. (R. Ist.-Arh. Ch., XXII*, p. 1—168).

179. BOGA, L. T., *Lupta pentru limba românească și ideea uniunii la Românii din Basarabia după 1812.* Chișinău, 1932, Cart. Rom., 34 p.+6 fasc. în 8°. — Politica Moldovenilor înainte de pacea dela București. Politica Moldovenilor după 1812. Ideea de neam, patrie și limbă a Moldovenilor. Limba românească în Basarabia. Ideea Unirii. Studiul e întemeiat în cea mai mare parte pe documente din Arhivele Statului din Chișinău. — Menț. crit. elog. Rev. Ist. Rom., II*, p. 319. P[ANAITESCU], P. P.

180. B[OGDAN-DUICĂ], G., *Un abecedar din 1850.* Se semnalează că Msul Ac. Rom., nr. 1021 cuprinde *Abecedarul* lui Atanasie Șandor din 1850, dela Arad, cu slove cirilice și latine. (Șc. V., III*, p. 226).

181. BRAHARU, D., *Un colaborator al lui Șaguna. Secretarul de stat Gheorghe Ioanovici de Dubău și Valea Mare.* Cluj, 1932, Cartea Rom., 46 p.+1 f.+1 pl. în 8°. — Gh. Ioanovici (1821—1909), de origine aromână, a contribuit mult la recunoașterea mitropoliei ortodoxe române transilvane și la sancționarea Statutului Organic, prin legăturile lui cu cercurile înalte ungurești, în deosebi cu baronul Eötvös și cu Francis Deák. În urma studiilor lui de filologie maghiară a fost ales membru al Academiei ungare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

182. BREAZU, ION, *Hypolhyte Desprez prin Ardeal, în 1846. — O descriere de călătorie necunoscută.* Dintr'o descriere de călătorie necunoscută a filorománului H. D., intitulată *La Bible et les Bohémiens de l'Orient* publicată în revista pariziană *L'Artiste,* din 1847, se extrag unele pasaje în care se vorbește despre Românii din Ardeal, pe unde a călătorit acest Francez. O descriere a Clujului. O

vizită, plină de peripeţii, în cele două colonii ţigăneşti ale acestui oraş. Urmează pasajele care descriu călătoria prin Muntenia şi la Bucureşti. (Pt., XIII, nr. 61, p. 1; nr. 63, p. 1—3; nr. 64, p. 1; nr. 77, p. 1).

183. BREAZUL, G., *Concepţiile dominante în muzica românească de azi.* Sunt două: 1. abstract universalistă şi 2. a caracteristicului românesc. Mai mult despre aceasta din urmă. (Gn., XI, p. 28—36).

184. BREAZUL, G., *Muzica populară românească.* (Gn., XI, p. 193—200).

185. CISEK, W. O., *Aman.* Craiova, 1931, Ed. Ramuri, 29 p.+1 f.+25 pl. în 8°. — Studiu precedat de o notiţă biografică. La sfârşit: bibliografie.

186. CODREANU, L., *Moise Sora Noac (1806—1863).* Biografie. La profesorul Victor Popovici din Beiuş se află un manuscris al lui care cuprinde şi o traducere a operelor lui Virgil în româneşte. P. 80—82 două fragmente din *Georgice* şi *Eneida.* (Obs. V*, p. 75—82).

187. CORIVAN, N., *Din activitatea emigranţilor români în Apus (1853—1857).* Scrisori şi memorii. Cu un studiu introductiv. Bucureşti, 1931, Cartea Rom., 170 p.+8 pl. în 8°. — Preţioase informaţii, în mare parte inedite, privitoare la activitatea propagandistică a generaţiei dela 1848. Multe documente în deosebi în legătură cu Dumitru Brătianu.

188. DIMITRESCU, I. M., *Însemnări cu privire la oraşul Focşani.* Cu o prefaţă de G. G. Longinescu. Bucureşti, 1931, Tip. Bucovina, 8°, 78 p. — Amintiri de tot felul, auzite dela alţii, culese de prin cărţi, sau trăite de autor, despre vieaţa trecută a Focşanilor. Unele din ele de interes cultural. Ştiri despre scriitori şi artişti focşăneni: D. Zamfirescu (la p. 73 fotografia mormântului lui), P. Liciu, care are un bust la Focşani, etc.

189. DIMITRESCU, ŞT., *Pinacoteca naţională din Iaşi.* Istoricul şi descrierea pinacotecii. Începutul a fost făcut prin colecţia de tablouri (provenită din importanta colecţie « Las Marismas », vândută la Paris în 1845), a protosinghelului Sofronie Vârnav. Inaugurarea oficială s'a făcut la 26 Oct. 1860, în prezenţa lui Cuza Vodă. Pinacoteca a fost îmbogăţită, apoi, prin colecţiile boierului Costache Dasiade, a lui C. Negri, pictorul C. D. Stahi şi prin donaţiile Statului. Pinacoteca din Iaşi e bine reprezentată în ce priveşte începuturile picturii româneşti. (B. G., III*, p. 65—73).

190. DRĂGHICEANU, VIRGILIU N., *Comisia monumentelor istorice.* Cuprinde şi informaţii sumare privitoare la cultul monumentelor la scriitorii noştri, în sec. XIX. (B. G., II, p. 497—506).

191. DR. GH., *O serbare românească la Viena în 1869, 1 Ianuarie şi naşterea « României June ».* Împrejurările în care a luat fiinţă societatea « România Junâ » din Viena. (Pt., XIV*, nr. 3, p. 1—2).

192. DROUHET, CH., *Centenarul învăţământului limbei franceze în şcoalele noastre.* Prin introducerea limbii franceze în şcoale nu s'a ajuns numai la cunoaşterea culturii franceze, ci şi la însuşirea ştiinţei şi literaturii universale. (Dum. Un., I, p. 200—201).

193. DROUHET, CH., *Un bilanţ.* Cu prilejul sărbătoririi introducerii limbii franceze în învăţământul românesc. Rezultatul acestui act a fost covârşitor pentru

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cultura noastră. Mult timp chiar şi în învăţământul secundar am întrebuinţat pentru unele obiecte manuale franceze; în învăţământul superior se întrebuinţează şi astăzi. Contactul în şcoli cu limba franceză a ajutat ecloziunea literaturii naţionale, formarea gustului literar. (R. G. I., XIX, p. 67—69).

194. EMERIT, MARCEL, *Victor Place et la politique française en Roumanie à l'époque de l'Union*. Bucureşti, 1931, Tip. E. Marvan, 8°, 192 p. — Documentată şi amplă cercetare istorică asupra acestui consul francez la Iaşi, care a avut o activitate atât de hotărîtoare în epoca Unirii, fiind inspirator diplomatic al lui Cuza. Izvoarele sunt adeseori inedite (ca documentele din Arhiva Ministerului de Externe din Paris sau Arhiva lui Place).

195. FURNICĂ, DUM. Z., *Documente privitoare la comerţul românesc (1473—1868)*. Cu o scrisoare a d-lui prof. N. IORGA. Bucureşti, 1931, România Nouă, 8°, LVIII+570 p.+24 pl. — Documentele dela Hagi Constantin Pop, importante pentru circulaţia cărţilor la începutul sec. XIX-lea.

196. *Gárdonyi Zoltán, Die ungarischen Stileigentümlichkeiten in den musikalischen Werken Franz Liszts*. Berlin u. Leipzig, 1931, Walter de Gruyter, 84 p., în 8°. (Ungarische Bibliothek, Erste Reihe 16). — Menţ. anal. Tema Rapsodiei a II-a, Liszt a prins-o la Iaşi. În caietele sale se mai află teme româneşti. Rev. Ist. Rom. III, p. 439. VERESS, A.

197. GĂVĂNESCU, I. ED., *Ioan Popovici-Desseanu. Viaţa şi activitatea sa*. Arad, 1932, Tip. Tipogr. diecezane, 36 p., 8°. (Biblioteca Ateneului popular Arad, nr. 1). — Conferinţă. Născut la 1831 şi mort la 1892 I. Popovici-Desseanu a avut un important rol în mişcarea politică şi culturală a Românilor din părţile arădane. În turneul din 1868, Pascali a fost găzduit la Desseanu. Cu acest prilej i-a lăsat o fotografie cu un autograf, care sunt reproduse (p. 29—30). Amănunte despre turneele lui Pascali la Arad.

198. GEORGESCU, I., *Iustin Popfiu (1841—1882)*. Biografie şi caracterizare cu prilejul împlinirii a 50 ani dela moartea lui. Mai ales scriitorul religios, dar şi despre poet. (Obs., V*, p. 241—245).

199. GOGA, OCTAVIAN, *Vechea artă plastică a poporului român*. In *Ac. Rom., Anale*, Tom. LII, (1931—1932), p. 281—286.. Cuvântare ţinută din partea Academiei, la inaugurarea Sălii Dalles. — Schiţă istorică cu fericite caracterizări ale lui Grigorescu, Andreescu şi Luchian.

200. *Haneş, Vasile V., Formarea opiniunii franceze asupra României în secolul al XIX-lea, vol. I*. Bucureşti, 1929; vol. II, Bucureşti, 1929. Rec. anal. şi crit. (DR., VII*, p. 428—433). BOITOŞ, OLIMPIU.

201. HENRY, PAUL, *La Mission Universitaire française en Roumanie*. Această misiune, alcătuită din profesori universitari şi secundari, s'a format imediat după războiu. Activitatea ei. Tabloul membrilor. (R. G. I., XIX, p. 70—84).

202. IACOBESCU, T., *O sărbătoare a culturii româneşti în Basarabia*. La 21 şi 22 Sept. « Astra » a organizat sărbătorirea unui sfert de veac dela apariţia (în 1906) a *Basarabiei* cel dintâi ziar românesc de peste Prut, dela întemeierea, tot acolo, a celei dintâi tipografii româneşti şi dela introducerea limbii româneşti în seminarul teologic şi şcoala eparhială. Importanţa acestor evenimente. (Cult.-Pop., II, nr. 12, p. 1-4).

203. IONESCU-NIȘCOV, TRAIAN, *O vizită la Brno și la prof. dr. Hertvik Jarnik.* Dragostea lui H. I. pentru poporul românesc, cunoștința exactă ce o are despre stările dela noi și ospitalitatea amicală ce o dă Românilor din Brno sau celor ce trec pe acolo. (Cv., VII, nr. 2113, p. 1—2).

204. [*Iorga, N., A history of anglo-roumanian relations.* București, 1931, 126 p., în 8°]. Notiță critică. Rev. Ist. Rom., I, p. 325. P[ANAITESCU], P. P.

205. [IORGA N., *Arte, e letteratura dei Romeni. Sintesi paralleli.* Trad. de G. V. SAMPERI. Roma, 1931, Ed. Sapientia, 8°].

206. IORGA, N., *Biserica episcopală din Argeș în literatură.* Notiță. Despre ea vorbește Teochar Alexi în *Karpathen-Röschen*, poezii germane din 1868, în care se dă traducerea unei poezii a lui Romul Scriban, cu privire la același monument. (Bul. Com. Mon. Ist., XXIV, p. 136).

207. IORGA, N., *Deux lettres de Angelo de Gubernatis.* Numai una e datată: din 10.III.1890. Ambele către Constantin Mitilineu. Privitoare la activitatea filo-română a lui A. de G. (R. H., IX*, p. 308—309).

208. I[ORGA], N., *Un apel al pribegilor români dela Paris în 1850.* Dintr'un caiet de versuri al lui August Pessiacov, se publică un apel din 20 Sept. 1850 al pribegilor români dela Paris, semnat de *D. Brătianu, N. Bălcescu, Rosetti* ș.a. (R. I., XVIII*, p. 266—267).

209. IORGA, N., *Un cugetător politic moldovean dela jumătatea secolului al XIX-lea: Ștefan Scarlat Dăscălescu.* În Ac. Rom., Mem. Secț. Ist., Seria III, Tom. XIII (1932), mem. 1, 56 p. — Născut la 1800, Șt. Sc. D. a luat parte la viața politică a Principatelor, notându-și, la bătrânețe, între 1850 și 1878, amintirile despre oameni și evenimente într'un caiet, astăzi în posesiunea lui N. I. Bun memorialist și portretist. Se reproduc lungi fragmente din carnetul lui.

210. JAKABFFY, ELEMÉR, *Adatok a románság történetéhez a magyar uralom alatt* [Date privitoare la istoria Românilor sub regimul maghiar]. Lugoș, 1931, Tip. Husvéth și Hoffer, 8°, 216 p. — În timpul când a fost subsecretar de stat la Interne în guvernul Khuen-Héderváry (1910—1913), tatăl autorului a organizat serviciul de presă al acelui minister, strângând toate articolele din presa română din Ardeal, privitoare la chestiunea română și la raporturile Românilor din Ardeal cu Ungurii. O mare parte din aceste articole sunt reproduse aici în traducere maghiară. Unele din ele privesc viața culturală a Românilor din Ardeal (Astra, bisericile, școlile). P. 37 și 53, despre un turneu al Scriitorilor români din Vechiul Regat în Ardeal, în primăvară anului 1911.

211. JURCHESCU, LIVIU, *Dionisie Păscuțiu.* Despre cartea acestuia *A román nyelv eredete...* etc. Lugoj, 1892 în care acesta polemizează cu Dr. Réthy Laszló, *Az oláh nyelv és nemzet megalakulása, 1887.* Cartea lui Păscuțiu este plină de ironie. (A. B., IV, nr. 2—4, p. 155—158).

212. *Klein*, Dr., *Kurt Karl. Rumänisch-deutsche Literaturbeziehungen. Zwei Studien aus dem Aufgaben- und Arbeitskreis der Deutschforschung an den rumänischen Universitäten*, 1929. Rec. anal. Volumul lui K. K. K. cuprinde două cercetări intitulate: *Scopuri vechi și nouă ale studiilor de germanistică la universitățile românești* și *Românii în literatura germană din Transilvania până*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

la mijlocul secolului al XIX-lea. DR., VII*, p. 369—365. PETROVICI, E. — Rec. crit. U. J., V, p. 135. F.

213. LIGA CULTURALĂ SECȚIA BOTOȘANI. *Botoșanii în 1932.* Botoșani, 1932, [R. Saidman]. 264 p., în 4°. — P. 181—185 « Bibliotecile publice din orașul Botoșani » de I. V. Luca. Dă și numărul cărților. Pag. 188—186 « Revistele și ziarele botoșănene » de Tib. Crudu. Pag. 121—132: « Istoricul muzicei laice și religioase botoșănene » de Gr. Poslușnicu.

214. LOGHIN, CONST., *Gheorghe Hurmuzachi.* În *Șaptezeci de ani dela înființarea « Societății pentru literatura și cultura poporului român din Bucovina »* (*1862—1932*). Cernăuți, 1932, Tip. Mitropolitul Silvestru, p. 19—37. — Al treilea fiu al lui Doxachi H., el s'a născut la 17 Sept. 1817. A fost redactor al *Bucovinei* (1848—1850). Rolul lui în Soc. pt. cultură, al cărei conducător de fapt a fost dela 1862—1882. Lupta lui împotriva fanatismului pumnulist.

215. LOGHIN, C., *Înființarea Societății pentru cultură.* În *Șaptezeci de ani dela înființarea « Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina »*, (*1862—1913*). Cernăuți, 1932, Tip. Mitropolitul Silvestru, p. 1—18, în 8°. — « Societatea » este rezultatul firesc al renașterii naționale din Bucovina, nu este o imitație a Astrei ardelene. Ea a fost stăpânită de tradiția lui A. Pumnul. Rolul lui Alecu Hurmuzachi și I. Gh. Sbiera. Se citează mult din Al. Pelimon, *Jidovul cămătar,* (roman), București, 1863, în care e descrisă societatea bucovineană a vremii.

216. LOGHIN, C., *Străduințele Societății pentru cultură pe teren școlar.* În *Șaptezeci de ani dela înființarea Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina* (*1862—1932*). Cernăuți 1932, Tip. Mitropolitul Silvestru, p. 39—62. — Soc. pt. Cult. a sprijinit editarea manualelor pentru școlile primare și secundare și a întemeiat și susținut numeroase școli. Marele rol al lui Gh. Tofan.

217. *[Lukasik, Stanilas, Rumunya a Polska w XIX wieku,* Cracovia, 1929]. — Rec. elog. Pornind dela un studiu « Sienkiewicz la Români » autorul face o privire sumară asupra raporturilor literare și politice polono-române în sec. XIX. Menț. R. H., VIII, p. 251, IORGA, N. — Rec. elog. Rev. Ist. Rom., I, p. 79—80. PANAITESCU, P. P.

218. LUPAȘ, I., *Cum trăiau în Brașov boerii refugiați din Țara Românească în cursul revoluțiunii lui Tudor Vladimirescu.* Boierii refugiați în Brașov aduceau cu ei și trupe de teatru. Acestea au jucat, în 16 Iunie 1821, piesa *Lacrămile unei văduve;* în 28 Decemvrie 1822 *Trandafirașul de pe munte, Planeta și Șalul,* al cărei afiș se găsește reprodus în fascimil. (Ț. B., IV*, p. 200—202).

219. LUPEANU-MELIN, AL., *Sufletul Blajului.* Blaj, 1931, Tip. Seminarului, 16°, 32 p. [Conferință în cadrele Astrei]. — Elogiul Blajului. Rolul lui în cultura românească. În Anexe: « Cuvântul » lui T. Cipariu la inaugurarea Asociațiunii, în 1861.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

220. MACORSKI, XENIA, *Franz Liszt: Rapsodia românească. Călătoria compozitorului în Ardeal și în principatele românești. F. L. a fost fluerat de către Sașii din Sibiu. Intâlnirea cu Barbu Lăutarul și prietenia cu Vasile Alecsandri. De ce nu a fost cunoscută până acum rapsodia românească.* (Pt., XIII, nr. 172, p. 1—2).

221. MARCU, ALEX., *Tătărescu.* Craiova, 1931, Ed. Ramuri, 8°, 39 p.+XXIV pl. (Colecția «Apollo»). — În studiul introductiv autorul arată influența covârșitoare a picturii italiene asupra începuturilor picturii noastre moderne.

222. MARINESCU, G., *Desvoltarea culturală între 1848 și 1866.* În *Universitatea Liberă, Alexandru Ioan Cuza 1859—1866.* București, 1932, Cartea Rom., p. 101—118. — Privire sintetică insistându-se mai ales asupra literaturii.

223. MARINESCU, GH. T., *Ioan Penescu. Alte note privitoare la activitatea lui culturală, închinată Brăilei în primii ani după eliberarea ei dela 1929.* Se reproduce textual, cu o introducere: 1. *Cuvânt la sfințirea bisericii Sfântului Nicolae din orașul Brăila, spus de Ioan Penescu, profesorul Școalei Normale.* Brăila, 1838, Tipografia orașului; 2. *Programa* jurnalului *Mercur* din 1839 și 3. Prefață la *Prințipuri de agricultură*, București, 1845.

224. METEȘ, ȘT., *Note despre zugravii bisericilor române în veacul al XV—XIX.* Completare la studiul *Din istoria artei religioase române*, I, Cluj, 1929. Bogate informații. (R. T., XXII*, p. 372—384).

225. MIHAILOVICI, PAUL, *Legături culturale bisericești dintre Români și Ruși în sec. XV—XX.* Pentru sec. XIX-lea: Cap. V: Epoca Academiei dela Chiev. Episcopul Melchisedec al Romanului; Al. Scarlat Sturdza; Veniamin Costache; Filaret Scriban. În Anexe: «Tineri români și basarabeni cari au învățat la Academiile spirituale din Rusia», la Chiev, Moscova și Petrograd. Bibliografie: Cărți și reviste rusești, ce s'au ocupat cu viața culturală bisericească a Românilor. (R. Ist. Arh. Ch., XXII*, p. 199—276).

226. MOISESCU, I. GH., *Istoria școalelor din Vălenii de Munte, 1831—1931.* Vălenii de Munte, 1931, Tip. Datina Rom., 8°, 184 p.+VIII pl. — Importante biografiile lui Ioan Gherasim Gorjanu (p. 101—115), autor de calendare, de cărți didactice, al unui *Dicționar francez-român*, traducător al *Halimalei*; apoi a lui David Almășanu (p. 115—124), profesor la liceul din Brașov, după ce părăsește Vălenii. — Rec. anal. R. T., XXII*, p. 262—263. CÂNDEA, PR. S. — Menț. elog. Rev. Ist. Rom., II*, p. 330. G[IURESCU], C. C.

227. MOLDOVAN, V., *Dieta Ardealului din 1863—1864*, Cluj, 1932, Tip. Națională, 108 p.+1 fasc., în 8°. — Cuprinde și informații privitoare la activitatea politică a lui Șaguna, G. Bariț și T. Cipariu. P. 81 și urm. despre introducerea limbii române ca limbă oficială, în Ardeal.

228. MORARIU, LECA, *La mormântul lui Eudoxiu Gh. Hurmuzachi.* Elogiul dispărutului. (Gl. B., XIV, nr. 3529, p. 2—3).

229. MUNTEANO, B., *Les provinces roumaines et le réveil des nationalités au XIX siècle.* Articolul pornește și e întemeiat, în cea mai mare parte, pe scrierile lui Al. Marcu, *Conspiratori și conspirații în epoca Renașterii României* și P. P. Panaitescu, *Emigrația polonеză și revoluția română din 1848* și *Planurile lui Ion Câmpineanu...* Remarcabilă privire de ansamblu asupra influenței romantismului în desvoltarea naționalismului. (Europ. Centr., VI, p. 287—279, 330—332).

230. MUNTEANO, B., *Psychologie musicale du paysan roumain.* Apropos de G. Breazul *Muzica populară românească*, publicată în Gn., 1931. (Europ. Centr. VI, p. 953—936).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

231. NANDRIŞ, GR., *Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina. Festivalul de inaugurare a activităţii noului comitet şi Universitatea liberă.* Cernăuţi, 1931, Tip. Mitropolitul Silvestru, 8°, 35 p. — Cuprinde un istoric al societăţii, cu amănunte importante privitoare la ist. culturii româneşti în Bucovina. P. 25—26 o scrisoare dela M. Kogălniceanu din Mai 1865, iar p. 28, una dela V. Alecsandri din 16 Dec. 1867. Se înşiră şi alte autografe însemnate din Arhiva Societăţii (dela Bariţ, Laurian, Maiorescu, etc.).

232. NANDRIŞ, GR., *Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina.* Scurt istoric. În anexe un autograf dela Alecsandri şi altul dela Kogălniceanu. (B. G., II, p. 185—192).

233. NANDRIŞ, GR., *Şaptezeci de ani dela înfiinţarea Societăţii pentru cultură.* În *Şaptezeci de ani dela înfiinţarea « Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina » (1862—1932)* Cernăuţi, 1932, Tip. Mitropolitul Silvestru, p. V—XII. — Momente mai importante din trecutul Societăţii.

234. NISTOR, ION I., *Bisericile şi şcoala greco-română din Viena.* În *Ac. Rom., Mem. Secţ. Ist.*, Seria III, Tom. XIII, mem. 3, 40 p.+IV pl. — Despre bisericile ortodoxe Sf. Gheroghe din Steuerhof şi Sf. Treime din Fleischmarkt şi despre şcoală, la întemeierea şi susţinerea cărora Macedo-românii au avut un rol însemnat. În anexe, 5 documente.

235. ONCIUL, G., *Din trecutul muzical al Bucovinei.* În *Şaptezeci de ani dela înfiinţarea Societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina.* Cernăuţi, 1932. Tip. Mitrop. Silvestru, p. 219—254. — Folclorul şi mişcarea muzicală în genere. Societatea filarmonică « Armonia ». Leon cav. de Goian. Izidor Vorobchevici. Ciprian Porumbescu. Euseb. Mandicevschi. Tudor cav. de Flondor.

236. OPRESCU, G., *Andreescu.* Craiova, 1932, Ed. Ramuri, 42 p. + 24 pl., în 8°. (« Collection Apollo »). — De consultat pentru cunoaşterea atmosferei artistice româneşti din a doua jumătate a sec. XIX-lea.

237. OPRESCU, G., *G. Petraşcu.* Craiova, 1931. Ed. « Ramuri », 36 p. + 24 pl., în 8°. (« Collection Apollo »). — Cuprinde şi informaţii privitoare la viaţa artistică românească de dinainte de războiu.

238. OPRIŞ, L., *Muzeul Unirii.* Anuarul, I (1929-30). Alba-Iulia, 1931. Tip. « Alba », 8° 32 + XXXII p. — Se dă şi un tablou al fotografiilor şi documentelor în legătură cu mişcările naţionale ale Românilor din Ardeal, ce se păstrează în Muzeu (p. III—X).

239. PAJURĂ, C. şi GIURESCU, D. T., *Istoricul oraşului Turnu-Severin (1833—1933).* Bucureşti, 1933, 206 p. — Menţ. crit. Rev. Ist. Rom., III, p. 315. BODIN, D.

240. PĂLTĂNEA, POMPILIU, *Lettres roumaines. La ville de Brăila d'après des travaux récents.* Şi despre rolul cultural al Brăilei. (*Mercure de France*, XLII, vol. 229, p. 736—744 [1931]).

241. PANGRATI, E. A., *Şcoala românească.* Note şi amintiri asupra învăţământului la noi, în sec. trecut. Despre începuturile şcoalei româneşti la Iaşi. Rolul lui G. Asachi. Un sfârşit de an şcolar la Academia Mihăileană. (C. L., LXIV, p. 15—19; 213—220; 598—603).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

242. PAULIAN, MIH., *Din trecutul liceului « Carol I » din Craiova*. Studiu bogat informat. Începuturile şcoalei româneşti la Craiova. Rolul lui Gr. Pleşoianu şi Stanciu Căpăţâneanu. (I. M., II*, nr. 1—2, p. 5—6; p. 8—11) [va urma].

243. PĂUNEL, I. EUGEN, *Filorománul Carol Umlauff* (1796—1861). Date biografice. « În Umlauff salutăm cu adâncă recunoştinţă pe unul din primii folklorişti bucovineni, pe acela care, cel dintâi, a cerut oficial catedra pentru limba şi literatura română, pe iniţiatorul unei biblioteci româneşti, pe unul, care a sprijinit foarte energic ideea unei universităţi bucovinene ». (F. Fr., VII*, p. 264—274).

244. PELIVAN, I., *Din istoria nouă a Basarabiei*. « Chestia limbei în şcolile primare din Basarabia ». Un articol publicat de I. P. în 1905 în *Viaţa Basarabiei*, gazetă rusească din Chişinău, în care pledează pentru limba moldovenească. Apoi patru scrisori către autor: 1. din 23.I.1906, a profesorului A. Frunză din Iaşi; 2. din 6 Oct. 1906 a poetului A. M. Mateevici; 3. din 15.XI.1905 a lui Ilarion V. Verdiş; 4. din 21.XII.1905 a lui T. E. Loghin — toate de interes istoric-cultural. (Arh. Bas., IV*, p. 109—117).

245. PETRAŞCU, N., *Ioan Georgescu*. Buc., 1931, « Bucovina », 4°, 111 p. — I. Georgescu a fost cel dintâi sculptor român (1856—1898). Lui i se datoresc o mulţime de monumente publice şi busturi, între altele a lui Lazăr, Asachi, Bolintineanu, Eminescu, Alecsandri.

246. POCITAN-BÂRLĂDEANU, DR. VENIAMIN, *Sofronie Vârnav*. Biografia acestei originale figuri de călugăr cult., (1813—1868). Rolul lui în întemeierea societăţii studenţilor români din Paris. Călugăr la Neamţu. Fondator al pinacotecii naţionale din Iaşi. S. Vârnav la Bârlad. (B. O. R., XLIX, p. 97—112; 292—307).

247. *Politica culturii*. 30 prelegeri şi comunicări organizate de Institutul Social Român. Bucureşti [1931]. Ed. Inst. Soc. Rom., 8°, X + 558 p. — De remarcat: N. Iorga: « Politica culturii » (p. 1—13); P. P. Panaitescu: « Istorie şi cultură » (p. 92—101); Em. Bucuţa: « Politica bibliotecii şi a cărţii » (p. 365—378); Ion Marin Sadoveanu: « Teatrul ca factor cultural » (p. 393—406); Eugen Filotti: « Presa şi problemele ei culturale » (p. 439—460). — In anexe: Tudor Vianu: « Filosofia culturii. Indicaţii bibliografice » (p. 541—558). Bibliografie analitică.

248. POP EMILIA, născ. MĂRCUŞ. *O familie românească în veacul al XIX-lea*. Cluj, 1935. Tip. Naţională, 80 p. Familia Mărcuş, din părţile Sălajului, din care autoarea face parte. De consultat pentru a cunoaşte atmosfera culturală din nordul Ardealului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

249. POP HOSU-LONGIN, ELENA, *Amintiri (1880—1930)*. Cluj, 1932. Tip. P. Bariţiu. — Amintiri despre activitatea reuniunilor femeieşti din Ardeal în care autoarea a avut un rol important.

250. POP, ST., *Şcoala dela Sf. Sava*. Rezumatul cuvântării ţinută la serbarea patronului. Scurt istoric al lic. Sf. Sava. (R. Lit. Sf. Sava, V, nr. 3—4, p. 1—3).

251. POPA, SEPTIMIU, *Un jubileu gazetăresc. Pagini glorioase din trecutul presei române ardelene*. Comemorarea apariţiei primului ziar al bisericei unite ardelene, *Unirea* (Blaj, 1891). Împrejurările în care a luat fiinţă. Lupta ei creştină şi naţională. (Pt., XIII, nr. 269, p. 1—2. nr. 270, p. 1—2).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

252. POPESCU ATHANASIE, *Istoricul liceului « N. Bălcescu » din Brăila. Dela întemeiere (1863) până la 1906*. P. 28—29 despre biblioteca publică a liceului care număra 5.000 vol. (An. Br., III, p. 3—36).

253. POPESCU, MIH., *Contribuțiuni la istoricul școalelor publice din Focșanii-Moldoveni și Munteni. Anexă*. Documente anexate studiului cu același titlu, din *Milcovia*, II, vol. 1, p. 108—124. (Milc., III*, nr. 1—2, p. 73—97).

254. POPESCU-SPINENI, M., *Instituții de înaltă cultură*. Vălenii-de-Munte, 1932. « Datina Românească », IV + 208 p. — Istoricul și starea actuală a instituțiilor de învățământ superioare din toate provinciile românești. Indice de persoane. — Menț. Rev. Ist. Rom., II, p. 331. B[ODIN], D.

255. POPESCU-SPINENI, M., *Primele manuale de geografie în școala românească*. Mai mult despre *Geografia sau scrierea pământului* tip. la 1814 de Nicola Nicolau. (R. G. I., XIX, p. 327—341).

256. POPOVSCHI, NICOLAE, *Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub Ruși*. Chișinău, 1931. Tip. Cartea Rom., XII + 512 p. în 8°. — De consultat pentru cunoașterea atmosferei culturale din Basarabia sub Ruși. Indice de persoane. P. 485—493 Anexe. Multe ilustrații.

257. PRICU, I. I., *Din trecutul comerțului brașovean*. Brașov, 1931. Tip. « Gazeta Transilvaniei », 8° 15 p. — Se găsesc și note privitoare la comercianții cari au ajutat întemeierea și desvoltarea liceului din Brașov.

258. RĂDULESCU-MOTRU, C., *Centenarul lui Hegel*. Amintește între altele, și de o conferință a lui T. Vianu, în care acesta vorbește de influența lui Hegel asupra lui Eliade-Rădulescu, Kogălniceanu și T. Maiorescu. (Rev. Filos., XVI, p. 328—332).

259. RĂDULESCU-MOTRU, *Învățământul filosofic în România*. Învățământul filosofic românesc până la unire a avut o tendință obiectiv-științifică. Această tendință mai e reprezentată și după unire în Universități. Afară de ele s'a creat însă o « filosofie beletristică », reprezentată mai ales prin *Cuvântul* și *Gândirea*. Combaterea acesteia din urmă. (C. L., LX, IV, p. 20—30).

260. RĂDULESCU-MOTRU, C., *Valoarea tradiției*. Se arată că tradiția nu reprezintă negațiunea orientării normale a vieții sociale. Ea nu exclude judecata critică. Se subliniază caracterul constructiv al tradiției: pe terenul religios, în limbă și literatură, în politică. (Dt., X*, p. 1—5).

261. RELI, DR. S., *Din viața religioasă și bisericească a Sucevii în secolele XVII—XIX*. (Cand., XLII, p. 55—88).

262. RELI, S., *Icoane din trecutul național bisericesc al Bucovinei (1840—1880)*. I *Epilogul unei afurisenii patriarhale în Bucovina de altădată (1842)*. (*Un episod din viața boerului Doxache Hurmuzachi*). II. *Fețe bisericești în luptă pentru drepturile limbii românești în Bucovina de altădată*. Preoții Samuil Morariu, Andreevici și Alex. Pleșca. În *Șaptezeci de ani dela înființarea Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina*. Cernăuți, 1932, Tip. Mitr. Silvestru, p. 199—217.

263. RELI, S., *Metode de instrucție și educație în Școalele mânăstirești și bisericești și în academiile domnești din trecutul românesc*. Cap. IV. Primii reformatori români ai didacticei: Naum Râmniceanu și C. Ienachi. (Rev. Ped., II*, nr. 3—4, p. 113—139).

264. ROSETTI, DINU V., şi GEORGE D. FLORESCU, *Muzeul municipal al oraşului Bucureşti*. Cuprinde şi câteva piese de interes pentru istoria literară. (B. G., II, p. 433—444).

265. RUSMIR, ILIE, *Viaţa şi operele lui Simeon Mangiuca*. Oraviţa, 1931, Tip. «Progresul», 8° 28 p. (Bibl. Pop. a Asoc. «Astra» desp. Caraş-Oraviţa, nr. 1). — S'a scris cu prilejul împlinirii a 100 de ani dela naşterea lui S. M. Biografie. Mai mult despre opera de folclorist. Importanţa celor două *Calendare* din 1882 şi 1883 ale lui S. M. P. 24 bibliografia studiilor publicate în reviste. Intre ele şi cercetări filologice.

266. SADOVEANU, ION MARIN, *Constanţa. Pe urme de pietre şi amintiri de oameni*. Sunt amintiţi şi scriitorii cari au cântat peisajul constănţean: Ion Minulescu, D. Anghel, Ion Adam. (B. G., II, p. 86—97).

267. SĂTEANU, C., *Ceva despre «Saloanele literare» româneşti*. Primul nostru salon literar a fost al lui G. Asaki. Din istoricul saloanelor literare la noi până în prezent. Autorii cari ne informează despre ele. (A. L. A., XI*, nr. 616, p. 5).

268. ŞIRATO, FR., *Muzeul de artă naţională «Carol I»*. Despre rolul Muzeului în păstrarea elementelor tipice, necesare stabilirii caracterului etnografic al neamului şi simţului estetic al ţăranului. Istoricul şi descrierea celor trei secţii ale Muzeului: ceramica, lemnăria şi ţesătura ţărănească. (B. G., III*, nr. 3—4, p. 74—87).

269. SAMARIAN, DR. POMPEI GH., *Istoria oraşului Călăraşi. Dela origine până la 1852*. Buc., 1931, Tip. «Minerva», 8° 292 p. — Prefaţă de I. C. Filitti. Dela pag. 197 începând, documente. De remarcat capitolele despre biserică, şcoală şi viaţa publică, în care se găsesc informaţii privitoare la Gherasim Gorjan, Grigore Poenaru, Ion Codru Drăguşanu. Pag. 175 o listă de cărţi româneşti dela 1846, din biblioteca şcoalei. — Menţ. elog. Rev. Ist. Rom., II*, p. 443. G[IURESCU], C. C.

270. STĂNESCU, D., *Şcoala românească dela Mânăstirea Bistriţa*. Buc., 1931. Tip. «Bucovina», 8° 35 p. — Prin şcoală autorul înţelege curentul literar-cultural din această mănăstire. Se înşiră şi analizează numai manuscrisele şi cărţile scrise sau tipărite la Bistriţa, până în sec. XIX.

271. [STOENESCU, I., *Focşanii de ieri şi de azi*. Bucureşti, 1932. Tip. «Bucovina»].

272. STURDZA, AL., *Priviri istorice asupra învăţăturii şi duhului bisericii ortodoxe*. Făgăraş, 1931. Tip. Lazăr, 8° 150 p. — Traducere de I. I. Beleuţă, fără niciun comentar.

273. TERCHILĂ, DR. NIC., *Profesorul Ioan Popescu. O sută de ani dela naşterea lui*. În COLAN, I., *Anuarul* VIII, 1931-32, [*al Academiei teologice andreiane din Sibiu*], Sibiu, 1932, Tip. «Arhidiecezană», p. 5—50. — Viaţa şi opera marelui profesor dela Institutul pedagogic-teologic din Sibiu. De consultat pentru istoria culturală a Ardealului în a II-a jumătate a sec. XIX-lea. — Cf. şi articolul, cu acelaşi titlu, al autorului din R. T., XXII*, p. 217—223.

274. ŢIMIRAŞ, NICOLAE, *Bucureştii în alte vremuri. Târnăcop şi civilizaţie. Cafenele şi cenacluri literare din trecut*. Despre localurile care acum 20—25 de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ani erau locul de întâlnire al diferitelor cenacluri literare, în care figurau Șt. O. Iosif, Chendi, Macedonski, Caragiale. (Ad., 44, nr. 14.684, p. 1—2).

275. TREML, LOUIS, *L'âme roumaine et la Transylvanie*. Se trece în revistă cultura românească, pentru a se dovedi că toate marile ei curente de occidentalizare și naționalizare au pornit din Ardeal. Articolul este tendențios. (Nouv. Rev. de Hongr., XLVII*, p. 435—443).

276. *Un document relativ la istoria școalelor române din Brașov. Biserica și Școala* [din 1879] publică programa liceului din Brașov pe 1878-79, însoțind-o de o schiță istorică. Dr. P. Vasiciu publică niște « Reflexiuni » la această istorie, care se reproduc în întregime. Despre rolul lui Vasici în întemeierea și desvoltarea acestor școale. (Ț. B., IV*, p. 173—178).

277. UNGUREANU, EMANUIL, (1845—1929). Număr închinat lui cu articole de G. Postelnicu, I. Imbroane, L. Ciobanu, I. Mihoia, R. P. Roșu, C. Stoicănescu, etc. (A. B., IV, nr. 2—4, p. 1—84).

278. *Un veac de cultură franceză în România*. Dare de seamă despre sărbătorirea evenimentului la Lic. Sf. Sava din București, cu rezumatul cuvântărilor ținute acolo de G. Adamescu, Paul Henry, Raul Teodorescu, Șt. Pop, Gabriel Puaux. (R. Lit. Sf. Sava, V, nr. 5—6, p. 1—6).

279. VÂRTOSU, I., *Ioan Penescu, animator cultural al Brăilei în primii ani după 1829*. Buc., 1931, Tip. « Oltenia ». 8° 21 p. [Extras din Anal. Brăilei, II, 1930 nr. 3]. Viața și opera lui Ioan Penescu, întemeietor al tipografiei și al *Mercur*-ului, cel dintâiu jurnal comercial din Brăila (1839—1841), traducător din franțuzește, inspector școlar. P. 20 o bibliografie a operelor lui Penescu.

280. VERESS, A., *Pravilistul Flechtenmacher și familia sa în țările române*. Completează pe A. Rădulescu, *Pravilistul Flechtenmacher* (1923) cu multe date biografice. (Rev. Ist. Rom., I, p. 127—129).

LEXICOGRAFIE. LEXICOLOGIE. GEOGRAFIE LINGUISTICĂ

281. ACADEMIA ROMÂNĂ, *Dicționarul Limbei Române*. București, « Imprimeria Națională », 4°. — În cursul anului 1931-32 au apărut: Din vol. I, Partea 2-a: p. 529—592 (*Clădi-Coardă*), iar din vol. II, p. 721—880 (*Inneca-Inzdrăveni*). — Apel pentru sprijinirea Dicț. B. G., II, p. 112—113. BUCUȚA, EM.

282. ARMEANCA, ERNEST, *Vasile Coloși, colaborator la Dicționarul de Buda din 1812*. Date biografice. Născut în Abrud, studiază teologia la Blaj, preot și protopop în Săcărâmb. Moare la 16 Nov. 1814. În protocoalele vechi ale parohiei a copiat numeroase documente latinești, diplome și decrete imperiale referitoare la mișcarea religioasă a Românilor din veacul al XVIII-lea. În legătură cu colaborarea sa la Dicționarul lui Petru Maior, a călătorit în două rânduri la Pesta. (S. d. M., IX, p. 14).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

283. BINDER, ȘTEFAN, *Kind, Knabe, Mädchen im Dacorumänischen. Ein Beitrag zur Onomasiologie*. Teil I. *Die nördlichen Dialekte. Abschnitt I. Kind* (în « Biblioteca Dacoromaniei », nr. V), Cluj, 1932 Tip. « Presa », București, p. XII + 43. — Rec. anal. DR., VII*, p. 395—396). PAȘCA, ȘT.

284. CANDREA, I. A. şi GH. ADAMESCU, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat, « Cartea Românească »*. Bucureşti, 1931, Cartea Rom., XXIV + 1948 p. + 57 în 8⁰. Partea I: Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi de I. A. Candrea, p. 1—1472 + 47; Partea II-a: Dicţionar istoric-geografic de Gh. Adamescu, p. 1473—1948. — Rec. crit. DR., VII*, p. 482—488. PUŞCARIU, SEXTIL. — Menţ. elog. a părţii I. Rev. Ist. Rom., II*, p. 106. R[OSETTI], A.

285. CIAUŞANU, G. F., *Glosar de cuvinte din jud. Vâlcea*. În Ac. Rom., Mem. Secţ. Lit., seria III, t. V, mem. 6. 8⁰, 73 p. — Precedat de un scurt raport al lui Sextil Puşcariu în care se spune că glosarul. . . « cuprinde multe cuvinte regionale interesante şi e bogat mai ales în expresiuni idiomatice, unele foarte plastice ». — Menţ. elog. Ad., XLII, nr. 14610, p. 1—2. LĂZĂREANU, EM. C.

286. CIBU, I., *Dicţionar român-ţigan*. Sebeş-Alba, 1932, Tip. Iohann Stegman, 32 p. în 8⁰. — Pag. 5—23 dicţionar; p. 23—24 « Propoziţii mici » în traducere; p. 24—26 câteva verbe; p. 27—32 numeralele.

287. CSÜRY BÁLINT, *Erdély magyar nyelvünk állapota*. Se ocupă cu starea limbii maghiare din Ardeal, arătând în primul rând influenţa românească în vocabular, mai ales în sfera vieţii economice şi administrative, cf. *báni, lei sifon, carta postală, crucea, sziguranca, primar, prefect, sergent, cercul, secţia, dosar, ordin, proces-verbal, licenţă, drept civil (penal)* etc. Apoi nume de oraşe: *Tirgun* (= Târgu-Mureş), *Sziget, Dej, Mercurea de Ciuc* etc. (Magyar Nyelv, vol. XXVII, p. 253—258).

288. DENSUSIANU, OV., *Limba descântecelor, II*. Forme lexicale din limba descântecelor dispărute azi ori întrebuinţate numai prin unele regiuni, cum şi acelea care prezintă înţelesuri vechi. (G. S., V*, fasc. 1, p. 125—157).

289. DOCTORUL YGREC, *Un val de cuvinte străine*. Tendinţa de apropiere între popoare are ca rezultat şi intensificarea împrumuturilor lexicale. Şi la noi se constată o hiperneologizare a limbii. Englezescul *stop* = *stai* a dat *a stopa*; a devenit apoi şi formă de prăvălie. *Bar* alături de *bodegă* şi *dancing*. *Strand* existent de mult în Ardeal şi Bucovina a pătruns şi în Regat. (Ad., 44, nr. 14.567, p. 1—2).

290. DRĂGANU, N., *Imprumuturi şi reîmprumuturi ungaro-române*. Ung. *réce* (*réce*) « îngrăditură de leaţuri » < rom. *reţea* (< lat. **rētella*), iar rom. *rèţe* la căiţă, cum poartă muierile măritate de rând prin ţara Oltului. . . de două lături de frunte, până la falca de jos » < ung. *rece*. (DR., VII*, p. 191—194).

291. [FIRU P. şi BERARU, M., *Dicţionar esperanto-român şi român-experanto*. Bucureşti, 1932, Recordul Universal].

292. GIURGEA, I. M., *Dicţionar militar francez-român*. Buc., 1931. Tip. « Modernă », 16⁰ 64 p. — La unii termeni se dau şi explicaţii.

293. GÖBL, LASZLÓ, *A magyar szotárirodalom hatása az oláhra*. Budapest, 1932, 48 p. (Extr. din Nyelvtudományi Közlemények, vol. XVIII). — Rec. elog. DR., VII*, p. 264—266. DRĂGANU, NIC.

294. GRAUR, AL., *Ardelenisme*. Relevă multele ardelenisme din lucrarea lui Const. Pavel: *Contribuţiuni la istoria linguisticei generale*. (Ad., XLVI*, nr. 14.986, p. 1—2).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

295. GRAUR, AL., *Cuvintele grecești.* Multe din cuvintele grecești din limba noastră au luat un înțeles peiorativ, ex.: *logos, lefter, ifos, ananghie, aghios, apelpisit, a se afinisi, haplea, noimă, a se pliroforisi.* Cauza o vede A. G. în spiritul de ironie față de străini și în caracterul arhaic și demodat al acestor cuvinte după stingerea influenței politice și culturale grecești. (Ad., 44, nr. 14.578, p. 1).

296. † HERZOG, E. și GHERASIM, V., *Glosarul dialectului mărginean.* V. Gherasim, ginerele și colaboratorul lui E. Herzog, mort în 1928, și-a luat însărcinarea să continue opera acestuia: *Glos. dial. mărg.*, publicată până la litera K, coordonând după metoda răposatului materialul încă neprelucrat. Materialul de față cuprinde cuvintele dela litera *l* până la *m* incluziv. (C. Cos., VII*, p. 3—47).

297. *Holban, Maria, Un raport francez despre Moldova* (1828) *al consulului Lagan* în Bul. Com. Ist. Rom., vol. IX. Interesează lexicografia pentru termeni din viața administrativă. (DR., VII*, p. 407—409). PAȘCA, ȘT.

298. *Jokl, Norbert, Zur Geschichte des alb. Diphthongs -ua-, -ue-* (Sonderdruck aus Indogermanische Forschungen. Bd., XL, p. 274—300; Bd., L, p. 33—58). Rec. anal. « Cunoscând stadiile mai vechi ale lui *-ua-, -ue-*, se poate foarte ușor explica de ce *përrua, përrue* > rom. *părău. . .*». « Cu ajutorul împrumuturilor slave din limba albaneză se poate face și cronologia împrumutării lui *părău* din **perrõu* ». Originea alb. *dumrë,-ja* « dumbravă », crede E. P., trebue pusă în legătură cu rom. *dumbravă.* Rom. *gata* < alb. *gat(ë), gati* + adverbialul final *a.* (Cf. *ași-a, abi-a* etc.), e împrumutat prin filieră slavă și e mai nou, negăsindu-l la Aromâni. Împrumuturile slave dinaintea sec. al IX-lea reprezintă pentru *o* un *a* pe care-l găsim reflectat în *șchiau* < *sclavus* < *slovĕn-inŭ ; stăpân* < *stopaninŭ, măgură* < sl. **magŭla.* N. J. ajunge la concluzia că articolul postpus a existat în albaneză încă din perioada latină, dovadă forma nediftongată a formei articulate a cuv. *ftoi* sau *ftoni* dela *ftua, ftue* < **cotõneum.* (DR., VII*, p. 347—349). — PETROVICI, E.

299. LĂZĂREANU, BARBU, *O monografie linguistică a ochiului.* Indicații pentru bogăția de material linguistic ce s'ar putea colecta referitor la cuvântul *ochiu*: *Ceaușeanu, Glosarul de cuvinte din județul Vâlcea ;* esseul folcloristico-lexicografic al lui M. Gr. Jipescu: *Ochii.* Un studiu amplu al lui Crăiniceanu în *Convorbiri Literare*, din 1 Febr. 1889 despre sensurile cuvântului ochiu. (Ad., 44, nr. 14.614, p. 1—2).

300. LĂZĂREANU, BARBU, *Patima antineologistică.* În *Curierul Românesc* și *Albina* se obișnuia să se dea în paranteză, alături de cuvântul neologic și un corespondent românesc, simplu sau perifrază, care să-l explice. Exemple. (Ad., 44, nr. 14.571, p. 1—2).

301. *Marouzeau,* J., *Lexique de la terminologie linguistique.* Rec. elog. R. Cl., t. IV—V*, p. 307—308. HERESCU, N. I.

302. MAYERSOHN, M., *Considerațiuni asupra vocabularului nostru tehnic.* Buc., 1931, Impr. Naț. O lăudabilă tentativă de zăgăzuire a curentului de adaptare în limbajul profesional a termenilor streini și o înțeleaptă indicație asupra felului cum trebue adoptați acești termeni la noi. Cere alcătuirea unei comisiuni pentru fixarea unui vocabular tehnic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

303. MENDEL, P. MENDEL, *Dicționar ebraic-român.* Cu o scrisoare-prefață de Gala Galaction. Piatra-Neamț, 1932. Tip. « Victoria ». 438—47 p. în 16°. Este precedat de o gramatică evreiască. — Rec. crit. R. T., XXII*, p. 396. NEAGA, N.

304. *Meyer-Lübke, W., Romanisches Etymologisches Wörterbuch.* Ediția nouă (13 fascicole). O adevărată comoară de informație și învățăminte pentru romanist și în genere pentru linguist. În ceea ce privește partea românească ea e la curent cu ultimile cercetări. O listă de greșeli de tipar, de transcriere și de câteva inexactități și lipsuri. Câteva observațiuni critice asupra unor etimologii. Câteva liste de cuvinte latinești păstrate numai în câte o regiune romanică. Pentru limba română se dă lista completă (174 de cuvinte). (DR., VII*, p. 475—482). PUȘCARIU, SEXTIL.

305. *Pașca, Ștefan, Glosar dialectal alcătuit după material lexical cules de corespondenți din diferite regiuni.* Acad. Rom. Mem. Secț. Lit. Seria III-a. Tom. IV, 1928-29. Recensie favorabilă cu câteva îndreptări și indicațiuni etimologice. (U. J., XI, p. 459). — (—ll—).

306. PAȘCOVICI, N., *Dicționar silvic germano-român.* Rădăuți, 1931, Ed. E. Schleht, 8°. 87 p. — Cuprinde termenii cei mai obișnuiți în silvicultură, amenajament, protecția pădurilor, botanică, vânat, etc.

307. PETROVICI, E., *Cal* = « *îmblăciu* ». « Pe lângă *îmblăciu* se zice românește și *cal* sau *cai* (în Bihor); afară de termenul *hăddrag* există și *mânz* (în Basarabia); în Bihor există și termenii *grumăzare* și *grumăjori* pe lângă *ogldji*. În Bihor *a îmblăti* se zice și *a bate*. Deci terminologia îmblătitului nu este așa de slavă (sau maghiară) cum o crede Meyer-Lübke (v. *Wörter und Sachen*, I, p. 241). (DR., VII*, p. 177—178).

308. PETROVICI, E., *Cuvinte argotice sud-slave de origine românească.* Cuvintele: *brnza ; galbin* « ducat »; *karnja ; kasarina* « prăvălie, casă »; *krculja* « chitanță » < *cărțulie*, aflătoare în « argot »-ul țesătorilor de pănuri. . ., al frânghierilor și al olarilor din orașele Kraljevo, Kragujevac, Leskovac, Niš », sunt împrumutate din graiul Românilor dintre Morava, Timoc și Dunăre. În schimb cuvinte argotice sud-slave ca: *biserka, are, nore* (= il n'y a pas), *skutura* « furt » sunt de origine aromână. (DR., VII*, p. 175—176).

309. PORUCIC, T., *Lexiconul terminilor entopici în limba română din Basarabia.* (Arh. Bas., III, p. 124—129; IV*, p. 158—165; 312—315).

310. POP, SEVER, *Din Atlasul linguistic al României.* I. Considerații asupra metodei de anchetare pe teren. După materialul strâns până la data publicării acestui articol, S. P. prezintă câteva constatări bazate pe hărțile alcătuite: 1) cum dispar termenii vechi administrativi și cum se încetățenesc cei noui (*județ, prefect, primar*); 2) răspândirea cuvintelor *fărâma, frământa, soage* și a altor sinonime cu formele lor de rostire; harta lor. (DR., VII*, p. 55—95).

311. POP, SEVER—EMIL PETROVICI, *Din Atlasul linguistic al României.* II. *Mână cu pluralul.* În cea mai mare parte nu se distinge între « main » și « bras ». În ceea ce privește singularul *mână* nu este general în domeniul daco-român, fiind înlocuit, dar numai într'o regiune vestică, cu *brâncă-brânci*. Semantismul, forma și extinderea acestui cuvânt. Pentru plural alături de *mâni* (*mâini*) și *mânuri*,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

anchetatorii au găsit la Est, în Basarabia, cu remificații în Bucovina și probabil și în Moldova, forma *mân*, iar în Munții Apuseni forma *mânu* (cf. lat. *manus*), cu formele articulate *mânule* (Basarabia și Bucovina) și *mânăle* (în Est) sau chiar sincopat: *mânle*. Cum s'a desvoltat forma *mâni* și *mânuri* pentru a înlocui pe cea originară: *mânu*, necorespunzătoare sistemului nostru de a forma pluralul. Harta lingvistică a fenomenului. (DR., VII*, p. 95—102).

312. POP, SEVER—EMIL PETROVICI, *O hartă a graiului*. Extras din revista « Țara Bârsei », Brașov, 11 pag. (și o hartă). Articol de popularizare a atlasului nostru lingvistic. (DR., VII*, p. 332). PROCOPOVICI, ALEXE.

313. PUȘCARIU, SEXTIL, « *Ardelenisme* » *în limba noastră*. Ele își au originea mai ales în orientarea școalei latiniste spre o cultură latină de nuanță austro-germană. Nu au pătruns însă în graiul poporului. Chiar din graiul clasei culte sunt pe cale de a dispărea, neputând să reziste în fața neologismelor de origine romanică. (Dr. N., I, nr. 35, p. 1—2).

314. PUȘCARIU, SEXTIL, *Deosebiri de graiu*. Se compară două texte: unul ardelenesc dela 1920 plin cu latinisme, iar al doilea din *Viața Lit.*, 1926, care-i împănat cu franțuzisme. Cu toate că neologismele din Ardeal dispar din ce în ce mai mult, totuși unele din ele, au pătruns și în graiul « regățenilor ». (Dr. N., I, nr. 41, p. 1).

315. PUȘCARIU, SEXTIL, *Despre neologisme*. În *Inchinare lui N. Iorga*. . ., Cluj, 1931, Ed. Inst. de Ist. Univ., 4⁰, p. 345—359. — Problema neologismelor s'a pus la noi mai acut odată cu occidentalizarea vieții noastre. Neologisme am avut însă totdeauna. Ex. de neol. slave, grecești, turcești și ungurești.—Neol. au reromanizat limba noastră. Ne-am păstrat însă și în această direcție bunul nostru simț. Despre vechimea neologismelor latine. — Cu toată simpatia pentru latinism, la scriitorii din întâile decenii ale sec. XIX se observă o sfială față de neologisme. Decât să le introducă mai bine au alcătuit o mulțime de termeni, cari ne dau impresia de neaoș românești. Dacă scriitorii au fost mai rezervați, oamenii de știință, mai ales medicii și juriștii, au căzut în exagerări regretabile. Exagerări găsim și în presă — mai ales în cea de astăzi — care este unul din principalele canaluri prin care se scurg cuvintele noui. Criticii neologismelor: scriitorii, filologii, criticii literari. — Măsura în întrebuințarea neol. nu ne-o poate da decât bunul simț și tactul. Să le introducem astfel încât să îmbogățim limba, nu să atrofiem puterea ei creatoare. — Rec. elog. DR., VII*, p. 330—332. PROCOPOVICI, ALEXE.

316. PUȘCARIU, SEXTIL, [*Dicționarul Academiei*]. În Ac. Rom. Anale, tom. LI (1930-31), p. 201—205. — Evoluția lucrărilor; situația lor actuală.

317. PUȘCARIU, SEXTIL, « *Germanismele* » *în limba română din Ardeal*. Se dau numeroase exemple de neologisme germane, pătrunse în graiul ardelean. Unele din ele sunt de origine latină, venite însă la noi prin filieră germană. (Dr. N., I nr. 37, p. 1—2).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

318. *Pușcariu, Sextil, Hărțile graiului*. Conferință ținută la radio în 2 Dec. 1932. Extras din revista « *Țara Bârsei* », nr. 2 din 1933, Brașov, 1933. — 12 pag. « Este o lecție de difuziune a interesului pentru atlasul linguistic al limbii românești, pregătit de Muzeul Limbii Române din Cluj sub direcția lui S. Pușcariu ». (DR., VII*, p. 329). PROCOPOVICI, ALEXE.

319. ROQUES, MARIO, *Le vocabulaire roumain de J. A. Vaillant.* Despre *Vocabular purtăreț românesc-franțozesc* și *franțozesc-românesc*... Buc., 1839. Despre neologismele din întâile patru pagini ale lui, în comparație cu celelalte dicționare românești. (C. L., LXIV, p. 484—491).

320. ROȘU, N. A., *Atlasul linguistic al României.* Lămuriri privitoare la alcătuirea A. L. R. Greutățile morale și materiale prin care trec anchetatorii. (Dr. N., I, nr. 133, p. 1—2).

321. ROȘU, N. A., *Dicționarul Academiei Române.* Însemnătatea și felul cum se lucrează, D. A. Este un răspuns dat unor aluzii ironice ale unui redactor al *Curentului* privitoare la începeineala dicționarului. (Dr. N., I, nr. 109, p. 2).

322. *Skok, Petar, Du rôle de l'homonymie dans les changements phonétiques et morphologiques.* II. Extras din *Časopis pro moderni filologii a literatury*, XV, V. Praze, 1928, p. 39—50. «P. S. insistă din nou asupra rolului pe care îl are omonimia în domeniul prefacerilor fonetice și morfologice». (DR., VII*, p. 335—336). PROCOPOVICI, ALEXE.

323. *Skok, P., Du rôle de l'homonymie dans les changements phonétiques et morphologiques.* (Extras din *Časopis pro moderni filologii a literatury*, XV, p. 39—50; 147—155; 264—272; XVI, p. 44—54; 276—293; XVII, p. 134—140). Articolul lui S., foarte instructiv, tratează despre o seamă de termeni romanici atinși de «boala omonimiei». Fenomenul, după S., este de natură sociologică. Recensentul înșiră cazurile referitoare la verbul românesc *a fi*. Fenomene de omonimie mai avem în cazul lui *rod, arțar, mușcoiu, mușchiu.* (DR., VII*, p. 359—362). PETROVICI, E.

324. *Skok, P., Studije iz balkanskog vokabulara.* (Extras din *Arhiv za arbanasku starinu, jezik i etnologiju*, IV, p. 124—151). «S. Studiază o seamă de elemente lexicale ale limbilor balcanice care prezintă o istorie mult-puțin paralelă». Astfel diferitele numiri ale măgarului... Contaminările lui *svirala* cu rom. *fluiară*. *pojata* «colibă» < **baita*, termen pastoral preroman păstrat în nordul Italiei, *baita*. (DR., VII*, p. 353—356). PETROVICI, E.

325. *Skok, P., La terminologie chrétienne en slave: le parrain, la marraine et le filleul.* (Extras din *Revue des Études Slaves*, X, 1930, p. 186—24). Rec. anal. «S. dă un magistral studiu asupra relațiilor dintre Romanici și Slavi în Peninsula Balcanică pe vremea creștinării acestora din urmă». «Limbile slave, în totalitatea lor, reflectă terminologia creștină a latinității balcanice, a episcopiilor latine din Salone, Poetovio, Siscia, Sirmium etc., și nu cea a Romaniei occidentale». (DR., VII*, p. 356—357). PETROVICI, E.

326. *Stăureanu, M., Dicționar latin-român.* Ed. Scrisul Românesc. Rec. elog. (Curent., V*, nr. 1731, p. 1—2). ROȘU, NICOLAE.

327. TAGLIAVINI, CARLO, *Despre «Lexicon compendiarium latino-valachicum»*. În *Ac. Rom., Mem. Sect. Lit.*, Seria III, tom. VI (1932), mem. 4, 6 p. + 2 pl. Manuscrisul al cărui original se află în biblioteca din Calocea, având X + 266 p. alcătuit între anii 1762—1776. Cuprinde 14.000 cuvinte; partea românească cu litere chirilice. Are fraze bogate. Autorul necunoscut, probabil însă un jezuit român din părțile Orăzii.

328. *Tagliavini, Carlo, Il «Lexicon Marsilianum...».* Menț. crit. R. H., VIII, p. 54. IORGA N. — Menț. G. S., V, fasc. 1, p. 191—194. D[ENSUSIANU], O. — Rec. anal. DR., VII*, p. 262—264. DRĂGANU, NICOLAE. — Rec. anal. Magyar Nyelv, XXVII, p. 43—46. GÖBL, LÁSZLÓ.

329. *Tagliavini, Carlo, L'influsso ungherese sull'antica lessicographia rumena,* în *Revue des Études Hongroises,* janvier-mars 1928. « Lucrarea lui Tagliavini este o prețioasă contribuție la istoria lexicografiei românești ». Se fac câteva observări și întregiri. (DR., VII*, p. 259—261). DRĂGANU, NICOLAE.

330. THEO, C., *De vorbă cu I. A. Candrea.* Despre felul cum a alcătuit Dicționarul enciclopedic. (Rom, Liter., I*, nr. 2, p. 4).

331. [TOLAN, I., *Noul dicționar ortografic al limbei române.* Arad, 1932].

332. TONEANU, CONSTANTIN N., *Dicționar de drept alfabetic,* vol. I, A—D. Buc., 1931, Ed. « Curierul Judiciar », 8° 372 p. Se explică noțiunile de drept. Mai mult o enciclopedie decât un dicționar.

333. *Treml, L., Die ungarischen Lehnwörter im Rumänischen,* I, Ungarische Jahrbücher, VIII, 1928, p. 25—51; II, ibid., IX, 1929, p. 274—317. Rec. crit. « Lucrarea destul de bine informată și relativ metodic alcătuită, dar tendențioasă și scrisă într'un ton de polemică neobișnuit de vehement ». (DR., VII*, p. 195—218). DRĂGANU, NICOLAE.

MORFOLOGIE

334. CAPIDAN, TH., *Articolul la Fârșeroți.* Respinge părerea lui O. Densusianu, că articolul definit dela subs. masc. și neutr. la Fârșeroți, ar fi dispărut pe cale fonetică (*-rlu* > *ru*: *feciorlu, fecioru*), susținând că acest fenomen se explică la fel ca în Daco- și Meglenoromână, cum autorul a arătat dintru început în studiul: « Fârșeroții ». (DR., VII*, p. 149—150).

335. *Găzdaru, D. D., Descendenții demonstrativului* ille *în limba română.* Rec. crit. cu elogii pentru autor. P. crede că proteza lui *î* e mai veche decât veacul al XVII-lea, cum susține G. (cf. și DR., VII*, 14). Afonizarea vocalelor finale, trebue să fi început foarte de vreme, fiind comună tuturor dialectelor, deci e neprobabilă deducția lui G. că dispariția lui *-ŭ* a început abia în v. al XVII-lea. Encliza particulelor neaccentuate era mai extinsă decât astăzi. Cum topica nu permitea începerea unei propoziții cu cuvinte neaccentuate, lipseau bineînțeles și cazurile de *îl* după pauză. (Proteza lui *î* în: *îmi, îți, își, îs, în, împărat, întreg* e străromână). (DR., VII*, p. 459—463). PUȘCARIU, SEXTIL.

336. GRAUR, AL., *Despre vocativul românesc.* Vocativul în *-ule* a căpătat o nuanță peiorativă, cf. *birjar!* și *birjarule!* La plural, *-lor* se întrebuințează exact în aceleași condiții ca și *-ule.* Crede că vocativul în *-lor* s'a format dela *-le* p. feminin și *-l'i* p. masculin (analog cu formarea lui *-ule* dela *-ul*) plus terminația *-or* dela genet.-dat. (G. S., V, fasc. 1, p. 178—181).

337. *Skok, P., Südslavische Beiträge.* (Extras din *Zeitschrift für slavische Philologie,* VIII, p. 393—412). « Cercetând originea obscură a lui *-ă,* terminația genitivului plur. în serbo-croată, S. crede că e identică cu particula deictică *-a* ce se

BCU Cluj / Central University Library Cluj

întâlneşte, nu numai în limbile slave, ci şi la Români şi Neogreci, la finea unor pronume, adjective şi adverbe ». « După S. e foarte probabil că obiceiul de a întrebuinţa particule deictice a pornit dela Slavii de Sud, deoarece la dânşii există un întreg sistem de astfel de particule ». (DR., VII*, p. 359). PETROVICI, E.

NECROLOAGE. COMEMORĂRI. OMAGII

Adam, Ioan

(20 de ani dela moarte)

338. Articole elogioase de BAICULESCU, G. în C.T. C., XIII*, p. 119; COSMIN, RADU, ibid., p. 20; RĂSVAN, G. în Fl. d. Cr., I*, nr. 3, p. 27.

339. IORDAN, M., *Ioan Adam.* Notiţă comemorativă despre activitatea lui de scriitor. (Mişc., XXIV, nr. 143, p. 2).

Vezi şi nr. 266.

Cârlova, Vasile

(Centenarul morţii)

340. Articole comemorative de CHIŢIBURA, DEM. M. în I. M., I, nr. 6—7, p. 7—16; GEROTA, C. în C.L.,LXIV, p. 877—880; IORDAN, AL. în Mişc., XXIV nr. 281, p. 1—2; ROŞU, N., în Curent., IV, nr. 1376, p. 1—2.

341. PAVELESCU, ŞTEFAN, *O sută de ani dela moartea lui Vasile Cârlova.* Pagină comemorativă. Suceava, 1932, Tip. Hermann Beiner, 34 p. în 8°. (Extr. din Anuarul Liceului « Ştefan cel Mare » din Suceava, 1930—1931). — Biografie şi aprecierea operei poetice, întemeiate pe studiile apărute până acum asupra lui C. Bibliografie.

342. PRIETENII ŞTIINŢEI, CRAIOVA, *Comemorarea poetului Vasile Cârlova.* Craiova, 1932, Tip. « Prietenii Ştiinţei », 23 p. în 16°. — Se reproduce un articol privitor de mormântul din Craiova al poetului publicat în A. O., I, p. 68; un articol comemorativ din *Neamul Rom.* 21 Nov., 1931 şi altul din *Mişcarea*, 31 Oct. 1931 de Al. Iordan; apoi poeziile *Păstorul întristat, Ruinele Târgovişiei, Inserarea* şi *Marşul militar.*

Centenarul învăţământului limbei franceze în România.

342 a. *Comemorarea centenarului introducerii Limbei franceze în Învăţământul public românesc.* Cluj 1931 Extras din S. d. M. VIII, p. 143—146, 182—184. A fost organizată de către Cercul « Ronsard » din Cluj. A avut loc un program de recitări şi cântece, apoi următoarele cuvântări: VALER MOLDOVAN: *Ardealul şi limba franceză*, P. GRIMM: *Începuturile învăţământului limbii franceze în Românía*, S. PUŞCARIU: *Influenţa limbei franceze asupra celei româneşti.* (Câteva exemple din istoria limbii noastre, atât lexicale cât şi sintactice. Influenţa franceză a fost tot

BCU Cluj / Central University Library Cluj

atât de importantă ca și cea slavă); E. G. RACOVIȚĂ: *Amintiri bătrânești despre franțuzeasca din Moldova și despre o celebră francofilă, acum uitată: Coana Chirița.* Amintiri, pline de haz, din Iașul de altădată; YVES AUGER: *Sur quelques aspects des rapports intellectuels franco-roumains;* JEANNE NICOLAU: *L'influence femenine dans l'essor de la langue française en Roumanie.*

Vezi și numerile 166, 167, 192, 193, 201, 278.

Cerna, Panait

(Așezarea unei plăci pe casa în care s'a născut)

343. BERNEA, ERNEST, *Panait Cerna.* [Cu ocazia comemorării poetului, în satul său natal, de societatea « Avântul »]. Personalitatea lui C. se întemeia pe sinceritate. Poezia lui are o largă viziune metafizică și o puternică forță morală. Prin aceste valori el e actual mereu, oricât ar voi alții să-l deprecieze. (Gn., XI, p. 459—460). — Cf. și reportajul lui Duployen, I. N. în Ad., XLIV, nr. 14.682 pag. 3.

Conta, Vasile

(50 ani dela moarte)

344. Articole comemorative de SĂTEANU, C. în Ad., XLV, Nr. 14.819, p. 1—2; ȚINCU, BUCUR în Ț. N., XI, nr. 14, p. 1—2.

Curierul Românesc

(Centenarul ziarului)

345. STĂNCESCU, MIHAIL, *Centenarul « Curierului Românesc »* (8/20 Aprilie 1829—8 Aprilie 1929). Împrejurările politico-culturale în care a apărut *Curierul Românesc.* Condițiile în care și-a făcut apariția. Se tratează în capitole speciale domeniile în care s'a luptat și s'a scris în această gazetă: Administrația și politica; libertatea presei; învățământul; literatură și teatru. Eliade a dominat epoca până la 1848, când încetează și apariția *Curierului.* (*Prietenii Istoriei Literare*, I, p. 67—87).

Densusianu, Ovid

(35 ani de învățământ)

346. ȘANDRU, D., *Filologul Ovid Densusianu.* Articol omagial. Se arată contribuția Prof. Ovid Densusianu în filologie, dialectologie și folclor. (România Lit., I*, nr. 42, p. 2).

347. ȘULUȚIU, OCTAV, *Ovid Densusianu — 35 de ani de învățământ.* Articol omagial. Profesorul de limba și literatura română. Îndrumătorul literar. Poetul și susținătorul cu autoritate al simbolismului la noi. (România Lit., I*, nr. 42, pag. 1).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gândirea

(10 ani de existență)

348. Articole ocazionale de: BĂDĂUȚĂ, AL., în V. L., V, nr. 133, p. 1—2; [BREAZU, I.] în S. d. M., VIII, p. 30—31; M[UNTEANO], B., în Europ. Centr., VI, p. 375—376.

Goga, Octavian

(50 de ani de vieață)

349. Articole omagiale de: BACALOGLU, G. în C. T. C., XII, p. 147; BOITOȘ, O. în S. d. M., VIII, p. 398; BREAZU, I., în S. d. M., VIII, p. 391—392; BREZEANU, B. în Curent., IV, nr. 1374, p. 3, CAZACU, G. ST. în Cron., I*, nr. 9; CRAINIC, N. în Gn., XI, p. 455—458 și în R., XVI*, nr. 4173, p. 1 (acest număr al ziarului este închinat poetului); DOBRIDOR, ILARIU, Cron., I*, nr. 9, p. 12—14; DRAGNEA, RADU în Gn., XI, p. 421—425; FRENȚIU, DR. TR. în Obs., V*, p. 145—152; HODOȘ, AL. în Hyp., I*, nr. 3, p. 1—5; ION, ILIE în I. M., II*, nr. 3—4, p. 1—30; IONESCU, CONST. D. în Gn., XI, p. 428—433; LUPAȘ, I., în Un., XLIX, nr. 44, p. 1—2; MANIU, A. în Gn., XI, p. 450; PAPADOPOL, P. I. în Cron., I, nr. 9, p. 4—8; PROTOPOPESCU, DRAGOȘ în Gn., XI, p. 435—439; TEODORESCU, AL. O., în Gn., XI, p. 452; TEODORESCU, CICERONE în N. R., XXVI, nr. 272, p. 1; TEODORESCU, RAUL în Fl. d. Cr., I, nr. 3; VLĂDESCU, TOMA în Gn., XII, p. 42—43; nesemnate în Ț. B., IV, p. 3 și V. R., XXIII, vol. 88, p. 195; Cf. și reportagiile despre sărbătorirea poetului în sala Bulevard, apoi la Cameră și Senat în Curent., IV, n-rele 1395—1397.

Hașdeu, B. P.

(25 de ani dela moarte)

350. Articole comemorative de: BERCIU, I. în Mișc., XXV, nr. 535, p. 1; BEZVECONNÂI, GH. în Cuv. Mold., VII*, nr. 38, p. 1; BODIN, D. în Sec., I*, nr. 27, p. 1; B[REAZU], I. în Pt., XIV*, nr. 234, p. 1—2; BUCUȚA, EM. în România Lit., I*, nr. 29, p. 1; CONSTANTINESCU, POMP. în Vr., V*, nr. 253, p. 6; DIANU, ROM. în Curent., V*, nr. 1650, p. 1—2; DIMA, AL. în Dt., X*, p. 108—111; IACOBESCU, T., în Cult. Pop., IV*, nr. 4—6, p. 1—3; PAPADOPOL, P. I. în Ad· XLVI*, nr. 14.923, p. 1—2.

351. IORGA, N., *B. P. Hașdeu ca istoric.* În *Ac. Rom., Mem. Sect. Ist.*, Seria III, tom. XIII (1932), mem. 9, p. 5. — Prin însușirile, mediul de unde a venit și în care a lucrat, H. a fost mai ales filolog. «Pentru dânsul a prezinta un document în cele mai bune condiții, era o adevărată voluptate». Așa a procedat în *Arhiva istorică și Cuvinte din bătrâni.* — *Istoria critică* e mai mult o colecție de studii decât o operă de sinteză.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

352. PUȘCARIU, SEXTIL, *B. P. Hașdeu ca linguist.* În *Ac. Rom., Mem. Secț. Lit.*, Seria III, tom. VI (1932), mem. 6, 8 p. — Privire sintetică. H. a arătat cel dintâi partea însemnată pe care a avut-o poporul traco-dac în alcătuirea ființei noastre etnice. Elogii pentru *Cuvinte din bătrâni* și *Magnum Etimologicum*, operele lui mai importante. Mare animator. — Menț. elog., DR., VII*, p. 329—330. PROCOPOVICI, ALEXE.

Vezi și n-rele 741 și urm.

Iorga, N.

(60 de ani de vieață)

353. *Actul de naștere al lui N. Iorga.* După copia fotografică aflată la Muzeul «N. Iorga» dela școala «Marchian» din Botoșani. (Rev. Șc., VIII, nr. 6, 7, 8, p. 1).

354. Articole omagiale de: AGÂRBICEANU, I. în Cuv. Mold., VI, nr. 25, p. 1; BĂDĂUȚĂ, AL. în Gn., XI, p. 291—295; B[AICULESCU], G. în C. T. C., XII, p. 41; BĂNCILĂ, V. în Gn., XI, p. 296—302; BÂRLĂDEANU, DR. VENIAMIN în B. O. R., XLIX, p. 673—685, 773—784; BREAZU, I. în S. d, M., VIII, p. 241; BUCUȚA, EM. în B. G., II, p. 344—345; BULAT, T. G. în Arh. Bas., III, p. 9—63; BUSUIOCEANU, A. în Gn., XI, p. 279—285; CIOBANU, ȘT. în Arh. Bas., III, p. 5—6; CIOCULESCU, ȘERB. în Vr., IV, nr. 191, p. 5; CIOFLEC, S. în A. B., IV, nr. 1, p. 20—22; CLOPOȚEL, I. în S. d. M., VIII, p. 239—240; CRAINIC, N. în Gn., XI, p. 241—246; EVUȚIAN, S. în A. B., IV, nr. 1, p. 7—10; GRIGORESCU-BACOVIA, AGATA în R. S., V, nr. 7—8, p. 15—16; IANCU, NIC. I. în B. O. R., XLIX, p. 511—514; MILOIA, I. în A. B., IV, nr. 1, p. 3, 11—13; PELIVAN, I. în Arh. Bas., III, p. 4; PETRESCU, CEZAR în Gn. XI, p. 274—278; PUȘCARIU, S. în Dr. N., nr. 32, p. 1; RELI, S. în Cand., XLII, p. 250—259; STĂNILĂ, SEVER în S. d. M., VIII, p. 251—253; THEODORESCU, BARBU în Curent. IV, nr. 1076, Gn., XI, p. 303—305; ȚIUCRA, DR. P. în A. B., IV, nr. 1, p. 17—20; TOMESCU, C. N. în Arh. Bas., III, p. 7—8; TOMESCU, GH. în I. M., I, nr. 2, p. 1—2; VIANU, T.în Gn., XI, p. 249; VLĂDESCU, TOMA în Gn., XI, p. 254—259 și în *Latinité*, III (1931), Paris, p. 354—359. Cf. și darea de seamă despre comemorarea dela Universitatea din București și din Parlament în Curent., IV, nr. 1218, p. 5, 7.

355. ASOCIAȚIA ÎNVĂȚĂTORILOR BOTOȘĂNENI *sărbătorește pe d-l prof. N. Iorga.* Sărbătorirea a avut loc la Botoșani la 7 Iunie 1931. Dintre cei care au luat cuvântul la ea revizorul Constantin Iordăchescu dă prețioase contribuții cu privire la petrecerea lui N. I. la școala primară «Marchian» din Botoșani. (Rev. Șc., VIII, nr. 6, 7, 8, p. 3—12).

356. LUNGULESCU, I. N., *N. Iorga, omul de muncă, oratorul, patriotul*, Râmnicul Vâlcea, 1931, Tip. Gutenberg, 8°, 36 p. [Conferință]. — De remarcat paginile despre orator.

357. NISTOR, ION I., *Opera istorică a d-lui Nicolae Iorga.* În *Ac. Rom., Mem. Secț. Ist.*, Seria III, Tom. XII (1931), mem. 5, p. 10. — Privire sintetică

omagială. Editorul de izvoare documentare şi narative. Autorul de studii de analiză istorică. Operele lui de sinteză.

358. THEODORESCU, BARBU, *Nicolae Iorga*, Bucureşti, 1932, Bucovina, 71 p.— Biografie elogioasă cu ocazia împlinirii a 60 de ani de vieaţă. — Menţ. crit. Rev. Ist. Rom., III, p. 113. BODIN, D.

Negruzzi, I. C.

(90 de ani de vieaţă, apoi moartea)

359. ACADEMIA ROMÂNĂ, *Şedinţă solemnă pentru sărbătorirea domnilor M. C. Şuţu şi I. C. Negruzzi la ajungerea vârstei de 90 ani. 4 Decemvrie 1931*. Bucureşti, 1932, Imprimeria Naţională, 24 p.+1 pl. în 8°. — P. 13—20 discursul în care OCT. GOGA omagiază pe Iacob Negruzzi, cuprinde pătrunzătoare priviri sintetice asupra literaturii şi culturii române din a doua jumătate a sec. XIX-lea.

360. TEODOR, EC., *O seară academică pentru Iacob Negruzzi*. Discursul lui I. E. Torouţiu despre personalitatea şi activitatea lui I. Negruzzi, ţinut în prezenţa acestuia, în Octomvrie 1931, la « Asociaţia Publiciştilor Români », când i s'a închinat şi volumul *Studii şi documente literare*. (F. Fr., VI, p. 266—275).

361. Necroloage: IORDAN, AL. în C. L., LXV*, p. 24—39; MASSOF, I. în R., XV, nr. 4190, p. 1—2; RĂDULESCU-POGONEANU, I. în C. L., LXV*, p. 15—16. STRUŢEANU, SC., Ibid., p. 17—23; TEODORESCU-BRANIŞTE, T. în Ad., XLV nr. 14.731, p. 1.

Vezi şi n-rele 804 şi urm., 953.

Pavelescu, Cincinat

(60 de ani de vieaţă)

362. Articole în Br. Lit., I*, nr. 4—5, închinat lui, semnate de: CRAINIC, N.; FOCŞĂNEANU, ION; VLĂDESCU, TOMA; BRAN-LEMENYI, I. AL.; CIUREZU, D.; PETRONIUS; CREVEDIA, N.; TEODORESCU, P. I.; OPRESCU, H.

363. Alte articole omagiale: BAICULESCU, G. în C. T. C., XIII*, p. 119; CIUREZU, D. în Ţ. N., XI*, p. 2; CREVEDIA, N. în Gn., XII*, p. 334—335.

Vezi şi nr. 820.

Poni, Matilda Cugler

364. Necroloage de YGREC, DR. în Ad., XLIV, nr. 14.659, p. 1; IORGA, N., Ibid., nr. 14.660, p. 2; NAUM, T. A. în DR., VII*, p, 665—666; VRIONI, AIDA în R. S., V, nr. 9—10, p. 12.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Philippide, Al.

365. Necroloage de: CAPIDAN, TH. în DR., VII*, p. 652—654 şi G[IURESCU], C. C. în Rev. Ist. Rom., III, p. 317.

Rădulescu-Motru, C.

(35 de ani de activitate didactică)

366. Articole omagiale de BĂNCILĂ, V. în V. L., VII*, nr. 139, p. 1—2; BUCUȚA, EM. în B. G., III*, p. 512—515.

367. VLĂDESCU-RĂCOASA, G., *Viața, personalitatea și opera prof. C. Rădulescu-Motru*. București, 1932, Bucovina, 65 p., în 8°. — Biografia și caracterizarea elogioasă a personalității. Bibliografia operelor lui C. R. M., împărțită pe materii. Sunt date și articolele din ziare și reviste.

Roman, I. N.

(Necroloage și desvelirea unui bust la Constanța)

368. Necroloage: BREAZU, I. în DR., VII*, p. 660—661; nesemnat în A. D., XII, p. 284—290. Articole omagiale de BUCUȚA, EM. în B. G., III*, p. 516—517 și BART, JEAN în Ad., XLVI*, nr. 14.944, p. 1—2.

Romantism

(Centenarul lui)

369. UNIVERSITATEA LIBERĂ, *Romantismul european*. București, 1931, Cartea Românească, 8°, 158 p. — Șapte conferințe comemorative: I. TUDOR VIANU: « Romantismul ca formă de spirit »; II. DRAGOȘ PROTOPOPESCU: « Romantismul englez »; III. OSCAR WALTER CISEK: « Romantismul german »; IV. ION MARIN SADOVEANU: «Romantismul francez»; V. RAMIRO ORTIZ: « Romantismul italian și spaniol »; VI. E. BUCUȚA: « Romantismul polonez și rus »; VII. ION PILLAT: « Romantismul român ».

Weigand, Gustav

370. *Weigand, Gustav (1860—1930)*. Notiță necrologică (Rev. Ist. Rom., I, p. 222).

Zamfirescu, Duiliu

(10 ani dela moarte)

371. Articole omagiale de: CONSTANTINESCU, M. GH. în Un., XLIX*, nr. 279, p. 4; GEROTA, C. în Sec. I*, nr. 15, p. 4; PILLAT, I. în Gn., XII*, p. 203—210; SIMIONESCU-RÂMNICEANU, M. în Milc., III*, nr. 1—2, p. 1—3; TCACIUC-ALBU, N. în Gl. B., XV*, nr. 3851, p. 2—3; VLĂDESCU, TOMA în Gn., XII*, p. 193—198.

Vezi și n-rele 188, 877 etc., 912.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ONOMASTICĂ ŞI TOPONIMIE

372. *Arbore, Al. P., Toponimie Putneană.* (Extras din « Milcovia », an. I, vol. I, p. 5—39), Focşani, « Tip. Cartea Putnei », 1930. — Rec. anal. cu unele observaţiuni asupra câtorva etimologii. (DR., VII*, p. 409—410). — PAŞCA, ŞT.

373. BĂLACI, DR. ANTONIU, *Caputbubalı în legătură cu toponimicele vechi.* Caransebeş, 1931, Tip. Diecezană, 8°, 20 p. Autorul încearcă să ne convingă că numele topice bănăţene *Bobaia, Căputat* şi *Culmea lui Păligrad* sunt rezultate din *Caput-bubali* (care în traducere românească, se găseşte în partea locului, pe hotarul comunei Ohabiţa, în forma *Tâlva-boului*).

374. BURGHELE, M., *Toponimia românească. Despre schimbarea numelor geografice în România.* Scrisoare către d-l Bianu. Se combate cu argumente istorice curentul creat de diferite legi mai nouă, ca acea dela 1904 a lui V. Lascar şi de altele de mai târziu, de a se schimba numele de localităţi din cuprinsul ţării şi se cere ca schimbările de asemenea nume, cerute de circumstanţe serioase, să se facă numai în urma avizului Academiei Române. (C. L., LXIII, 1205—1212 şi LXIV, 123—134).

375. CONEA ION, *Două nume topice de origine străveche în munţii Olteniei.* E. vorba de numele topice *Parâng, Varâng,* a căror etimologie o vede, cu Giuglea, în v. grec. *fárangos.* (B. G. R., LI*, p. 88—99.

376. COMAN, P., *Toponomastica. Nume topice născute din apelative topografice. Antroponomastică.* Fragment dintr'o lucrare asupra toponimiei com. Măţău. (Musc. Nos., III, nr. 6, p. 28—30. nr. 7, p. 20).

377. *Donum natalicum Schrijinen.* Verzameling van Opstellen door ond- leerlingen en bevriedende. Nijmegen—Utrecht, 1929, 926 p. Filiaţia cuv. *Ampoiu* Critica etimologiilor iranice date de O. Densusianu cuvintelor: *Zarand, Desteag, Zaişul, Abrud, Ampoiu, Uibăreşti.* (DR., VII*, p. 302—305). DRĂGANU, NICOLAE.

378. DRĂGANU, NICOLAE, *Ampoiu.* În *Inchinare lui Nicolae Iorga.* Cluj, 1931, Ed. Inst. de Ist. Univ., 4°, p. 133—137. — Pornind dela forma *Ampeium* explică *Ampoiu* ca un Nt. doveditor al continuităţii Românilor în Dacia. — Rec. crit. G. S., V*, fasc. 2, p. 360—361. DENSUSIANU, O.

378 a. DRĂGANU, N., *Vechimea Clujului şi a Românilor din Cluj.* Cea mai veche formă atestată (1173) este cea românească *Cluş* care derivă din slavul *Kluş.* Tot slav este şi *Gilău* < *djelov, djilov.* Românii sunt atestaţi în jud. Cluj din sec. XIV în numiri de sate: *Vlaha, Volahnadasd* etc.; în acelaş veac ei au voevozi şi cneji. Vechimea Românilor în Ungaria şi Ardeal pe baza toponimiei (S. d. M., VIII, p. 244—246).

379. *Florescu, D. G., Genealogia boierilor din Mărgineni din sec. XV-lea şi al XVI-lea,* în Bul. Com. Ist. Rom., vol. IX. Interesează onomastica şi toponimia. (DR., VII*, p. 407—409). PAŞCA, ŞT.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

380. *Iorga, N., Documente de pe Valea-Teleajenului,* în Bul. Com. Ist. Rom., vol. IX; interesează onomastica şi toponimia. (DR., VII*, p. 407—409). PAŞCA, ŞT.

381. IORGA, N., *Etimologii dobrogene. Isaccea* < numele principelui Σαατζας *Saccea,* pomenit de Ana Comnena; *Tulcea* = satul lui Tulucea, Tulcea;

Sulina < Salina «locul unde se sară peștele, cherhanaua»; *Mangalia* < Pancala *(Παγκαλα)*, interpretare greșită după *Καλάτις*; *Nicolițel* «o amintire a unei vechi Nicopole»; *Cernavoda* < Cerven Voda. (R. I., XVIII*, p. 219—220).

382. LACEA, CONSTANTIN, *Șcheii sau Șcheiul Brașovului.* Se zice astăzi și *Șcheii* și *Șcheiul*, dar forma etimologică este cea dintâi, fiind un plural dela un mai vechi *Șcheau* (f. Șcheaucă) = «locuitor din cătunul, satul, uneori orașul românesc așezat lângă cetatea Brașovului». Forma *Șcheiul* este o prefacere analogică după pluralul *Șchei*, creiată atunci când acest cuvânt și-a pierdut însemnarea etnică. (Ț. B., III, p. 237).

383. LACEA CONSTANTIN, *Trocar.* Porecla aceasta dată Brașovenilor din Șchei nu are nimic de a face cu confecționarea de troace, ci își are explicația într'o îndeletnicire a femeilor din Șchei, care se ocupă cu comerțul de fructe pe care le țin în *troace.* (Ț. B., III, p. 234—236).

384. *Kisch, Gustav, Siebenbürgen im Lichte der Sprache. Eine Beitrag zur Kulturgeschichte der Karpathenländer.* Rec. anal. și elog. cu unele observațiuni și rectificări cu privire la toponimicele românești. DR., VII*, p. 366—367. PETROVICI, E. — Rec. crit. Sieb. V., LIV, p. 337—348. SCHEINER, WALTER.

385. MELICH, I., *Über slavische Flussnamen fremden Ursprungs.* Discută și nume topice și personale din regiunile românești. (Zeitsch. f. slav. Phil., IX (1932), p. 82—98).

386. NISTOR, I., *Nume de familie după meserii.* Conferință. Din tabloul numelor de familie după meserii, dat în această conferință rezultă că în trecutul nostru, artele și meseriile care au putut da așa de multe și de variate nume de familie erau și la târgoveții români în floare în secolul al XVII — XVIII și până pe la mijlocul sec. al XIX. (Gl. B., XIV, nr. 3428, p. 2—3, nr. 3429, p. 2).

387. PAȘCA, ȘT., *Nume de familie compuse din Țara Oltului.* 1. «Compuse verbale, formate cu persoana III-a singular (sau cu un imperativ, așa cum cred alții) și un nume: *Pișcăbabă, Taeîncaș* etc. 2. Compuse nominale de categoria: *Capalb, Mălaiurău*, etc. 3. Nume ieșite din contopirea într'o formă a două nume de botez: a) *Nițuradu* sau b) *Popavasile.* etc. 4. Compusele cu articolul prepus și un determinativ de felul numelui de familie *Helmare.* 5. Compuse cu o prepoziție: *Komsa din dial, Barb Dilavalye*, etc. (DR., VII*, p. 167—172).

388. PAȘCA, ȘT., *Studii de onomastică* I. *Circulația numelui de botez în Țara Oltului.* — Menț. crit. Rev. Ist. Rom., II*, p. 332. R[OSETTI], A.

389. PUȘCARIU, SEXTIL, *Numiri de localități în Ardeal.* După Unire s'a făcut revizuirea numirilor de localități din ținuturile alipite. Această revizuire trebuia făcută însă cu concursul specialiștilor pentruca să se evite unele greșeli izvorîte din necunoașterea lucrurilor. Exemple. (Dr. N., I, nr. 29, p. 1).

390. *Popp, A. M. Nicu, Valea Prahovei între Predeal și Floresti.* Studiu valoros de antropogeografie. (DR., VII,* p. 403—406). PAȘCA, ȘT.

391. *Răuțescu I. preot, Documente muscelene* în Bul. Com. Ist. Rom., vol. IX; interesează onomastica și toponimia. (DR., VII*, p. 407—409). PAȘCA, ȘT.

392. *Ruffini, Mario, Contributo all'onomastica degli animali domestici del distretto di Făgăraș.* «R. a lucrat superficial... Lucrarea sa cuprinde o serie

BCU Cluj / Universitatea Babeș-Bolyai Cluj

întreagă de erori de copiere sau de interpretare, care o fac inutilizabilă ». (DR., VII*, p. 400—402). — PAȘCA, ȘT.

393. TOLAN, ISAIA, *Istoria Ardealului în lumina toponimiei.* Autorul aduce câteva exemple de reromanizări prost inspirate, a unor localități din Ardeal. Cei cari revizuesc numirile satelor noastre ar trebui să cunoască istoria Ardealului. (Dr. N., I, nr. 38, p. 1—2).

394. TOMESCU, CONST. N., *Catagrafia Basarabiei la 1820. 127 sate din ținutul Orheiului.* De interes și pentru toponomastică. Copiată după datele oficiale din « Statistăcească științță a ținutului ». (R. Ist. Arh. Ch., XXI, p. 517—572).

ORTOGRAFIE

395. ADAMESCU, GH., *Ortografia românească după modificările din 1932.* Reguli și explicări urmate de un glosar. București, 1932, Socec, 47 p., în 12°. Pag. 5—31 principiile ortografice, p. 35—45 glosar.

396. ADAMESCU, GH., *Problemele actuale ale ortografiei românești.* Câteva probleme puse de noua ortografie: 1. Vocale plenisone și semisone; 2. Scrierea sunetelor *ă* și *î*; 3. Scrierea sunetului *a*; 4. Scrierea sunetului *e*; 5. Scrierea vocalei *i*; 6. Scrierea vocalei *u*; 7. Consonantele în genere; 8. Scrierea consonantei *h*; 9. Scrierea sunetelor *s* și *z* (va urma). (C. L., LXIV, p. 492—502, 686—696, 791—800, 892—899, LXV*, pp. 76—86; 266—271).

397. CANTACUZINO, ION I., *Ortografismulŭ academiculŭ.* Critică sistemul ortografic al Academiei române cuprins în broșura « Reguli Ortografice 1932 ». (România Lit., I*, nr. 26, p. 1—2).

398. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Capricii ortografice.* Observații critice la « Regulele ortografice », recent prescrise de Academia Română. « Academia oscilează între un fonetism absolut și altul ponderat, între uz și forme arbitrar impuse, între principiul simplificării și al complicărilor inutile ». (Vr., V*, nr. 251, p. 7).

399. CIUREZU, D., *Despre Ortografie.* Susține că vocala *ă* dela sfârșitul cuvintelor tinde să se transforme în *e* (*cenușă* > *cenușe*, *cămașă* > *cămașe*). (Ț. N., XI, nr. 92, p. 2).

400. CIUREZU, D. *O nouă ortografie.* Proiectul de reformă a ortografiei plănuit de Academie este din cele mai bine venite. (Ț. N., XI, nr. 90, p. 2).

401. DENSUSIANU, O., *Noua ortografie.* Ce a realizat și în ce mai păcătuește noua reglementare a ortografiei române făcută de Academia Română în sesiunea generală din 1932. (G. S., V*, fasc. 2, p. 207—216).

402. DENSUSIANU, OV., *Ortografia Academiei tot nehotărîtă.* Condamnă șovăirile Academiei în definitivarea problemei ortografiei. (G. S., V*, fasc. 2, p. 361—362).

403. DENSUSIANU, O., *Raport al Comisiunii Ortografice [a Academiei Române].* În *Ac. Rom. Anale,* Tom. LI, 1930—31, p. 185—194.

404. [*Discuții asupra ortografiei în ședințele Academiei Române*]. În *Ac. Rom. Anale,* Tom. LI (1930—31), pp. 70—72; 194—197; 216; Tom. LII (1931—32), pp. 84—88; 101—107; 214—215.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

405. [FISCHER-GALAȚI, A., *Index alfabetic și sistematic al tuturor cuvintelor exemplificate în regulele ortografice votate de Academia Română*. București, 1932, Bibliofila].

406. *Ortografia nouă* [*a Academiei Române*]. În *Ac. Rom., Anale*, Tom. LII, p. 88—99. Aprobată « cu majoritate de voturi » în ședința din 6 Februarie 1932.

407. PUȘCARIU, SEXTIL și TEODOR A. NAUM. *Îndreptar și vocabular ortografic după noua ortografie oficială, pentru uzul învățământului de toate gradele*. București, 1932. Cartea Rom., 174 p., în 12°. — Rec. elog. DR. VII*, p. 398 și în Soc. d. M., IX, p. 203. PAȘCA, ȘT.

408. *Reguli ortografice*. În *Ac. Rom., Anale*, LII, (1931—32), p. 215—227. — Votate « cu unanimitate » în ședința din 25 Maiu, 1932.

409. ROSETTI, AL., *Observații asupra ortografiei Academiei Române* (*1932*). Critica unora dintre regulele ortografice publicate în broșura Academiei și a felului cum a fost redactată. (Rev. Ist. Rom., II*, p. 354—366).

410. [TEODORESCU-CRAIOVA, G., *Îndreptar ortografic*. Sibiu, 1932. Dacia Traiană].

411. THEODORESCU-CRAIOVA, H., *Ortografia noastră*. Împotriva anarhiei din ortografia românească. Ea ar trebui să se bazeze pe un fonetism moderat. Principiile ei trebue stabilite de Academie. (Șc. sec., II, nr. 2, p. 33—36, nr. 4, p. 21—25, nr. 5, p. 37—38).

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

412. *Ancel, Jacques, La Macédoine...* Rec. elog. R. H., VIII, p. 137—138 IORGA, N.

413. *Baldacci, Antonio, L'Albania*. Recensie critică. Numărul Aromânilor este exagerat. Considerațiuni tendențioase și favorabile politicii de expansiune a Italiei în Balcani. (G. R., VI, p. 55) CHRISTU, V.

414. BANCIU, AX., *Suflete uitate. Dr. Vasilie Glodariu*. Glodariu, prof. al liceului Șaguna din Brașov, este întemeietorul celui dintâiu gimnaziu din Macedonia, în 25 Februarie 1881. Anexe cu un fragment de autobiografie și un raport către Eforia școlară din Brașov. (Ț. B., IV*, p. 392—419).

415. BEZA, MARCU, *Ruva*. Roman din viața Aromânilor, ilustrat cu o mulțime de reproduceri din călătorii străini, mai ales Englezi, în Balcani. (B. G., II, p. 42—47, 107—110, 155—163).

416. BOLOGA, VALERIU L., *Medici aromâni în Monarhia Habsburgică*. În *Închinare lui Nicolae Iorga*. Cluj, 1931, Ed. Inst. de Ist. Univ., 4°, p. 49—57. — Despre Nicolide din Pind (1757—1828), doctor celebru la Viena; Gheorghe C. Roja (1786—1842), medic la Timișoara și Oravița, autorul unei lucrări în limba germană asupra Aromânilor (1809) și al *Măestriei ghiovăsirii românești cu litere latinești* (1809) și alții, mai puțin însemnați.

417. [BUCUȚA, EM], *Bucurii și suferințe albaneze*. Note despre raporturile româno-albaneze. Românii din Albania au suferit și ei mult în urma cutremurului recent. (B. G., II, p. 117—118).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

418. CAPIDAN, TH., *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic.* Bucureşti, 1932. X+575 p., în 8°. (Ac. Rom., Studii şi cercetări XX). — Menţ. elog. Rev. Ist. Rom., III, p. 125. R[OSETTI], A. — Rapoarte academice pentru premiere Ac. Rom., Anale, Tom. LI, p. 231—233. PUŞCARIU, SEXTIL şi DENSUSIANU, O.

419. CAPIDAN, TH., *Daniil Moscopoleanul.* În *Închinare lui Nicolae Iorga.* Cluj, 1931, Ed. Inst. de Ist. Univ., 4°, p. 101—107. — Mai mult despre *εἰσαγωγικὴ διδασκαλία.* Importanţa acestei lucrări pentru învăţatul macedonean; data ediţiei întâi (1794) şi celei de a doua (1802); studii privitoare la ea.

420. CAPIDAN, TH., *Elemente româneşti în limba albaneză.* După dicţionarul germano-albanez de curând apărut, alcătuit de M. A. Freiin von Godin, se constată originea românească a următoarelor cuvinte albaneze: *kërigë* « cârlig de împletit »; *strumullar* = dacor. *strămurare; bat* « cursă pentru păsări » = ar. *bată; tere* « smântână » < ar. *teare* (< lat. *tela*); *mamalingë* « Brei », împrumutat din dacor. cu înţelesul mai vechi « mâncare făinoasă pentru copiii înţărcaţi », sens ce se găseşte şi astăzi la Aromâni. (Dacor. *mămăligă* < lat. *mamma* « Brust, Zitze »+suf. *-ăligă;* cf. ar. *mamă* « mâncare făinoasă »); *pekul'* « Geldangelegenheit » = ar. *pecul'u* (*picul'u*) « bani » < lat. *pecūlium; mistrec,* dat şi cu înţelesul de « Wildschwein, Wildsau » care-l apropie de cuvântul românesc *mistreţ.* (DR., VII*, p. 151—154).

Vezi şi nr. 124.

421. *Capidan, Th., Fărseroţii.* Rec. crit. G. S., V*, fasc. 1, p. 377—380. D[ENSUSIANU], O. — Rec. elog. G. R., V, p. 155. M. — Menţ. elog. Rev. Ist. Rom., II*, p. 331. R[OSETTI], AL. — [Rec. Mak. Pregl., VII* (1932), p. 209—220. ROMANSKY, ŞT.].

422. CEARĂ, I. CONSTANTIN, *Şcoala Română din Seres şi Comitetul Revoluţionar grec.* Seres, cel mai important oraş din Vilaet după Salonic, avea importante minorităţi. Fiindcă Grecii nu vedeau cu ochi buni înfiinţarea unor şcoli româneşti, Românii s'au aliat cu Bulgarii pentru înfiinţarea şcoalei lor. (G. R., VI*, p. 8—10).

423. CHRISTU, VASILE, *Localurile şcolilor româneşti din Macedonia sârbească.* În curând localurile fostelor şcoli româneşti din Macedonia se vor restitui autorităţilor româneşti, dar nimeni nu pomeneşte şi de deschiderea cursurilor acestor şcoli. (G. R., VI*, p. 35.)

424. CHRISTU, VASILE, *Materiale folklorice din Giumaia de sus.* 311 expresii şi locuţiuni proverbiale; 60 de binecuvântări; 108 blestemuri şi 57 de epitete. Relaţiuni despre Românii din Giumaia de sus şi locurile de unde au venit în acest oraş. (G. R., VI*, p. 37—54).

425. CRISTU, VASILE, *Şcoli româneşti în Grecia, Bulgaria şi Albania.* În Grecia, Bulgaria şi Albania avem 29 şcoale primare şi patru secundare. Ele sunt frecventate de 1513 elevi şi au 94 profesori şi institutori. În Macedonia sârbească nu există nici o şcoală românească. (G. R., VI*, p. 13—14).

426. CHRISTU, VASILE, *Situaţia Aromânilor în Macedonia de azi.* Macedonia este revendicată de aproape toate popoarele balcanice. Aromânii suferă mult de pe urma intoleranţei sârbeşti, care nu permite deschiderea unei singure

Babeş-Bolyai University Library Cluj

școale românești. Singura soluție viabilă pentru populațiunile etnice din Macedonia este formarea unui stat federativ ca în Elveția, așa cum a propus doctorul Istrati. (G. R., VI*, p. 3—7).

427. [*Erdelianovitsch, Iovan, O porekly Bunaevaça.* Belgrad, 1930]. Menț. R. H., IX*, p. 122—123. IORGA, N. « M. I. E. a consacré tout un gros livre aux Bounievatz, valaques, morlaques, catoliques, originaires de Dalmatie et arrivés de Danube ».

428. GEAGEA, CHR., *Elementul grec în dialectul aromân.* Influențe gramaticale. Schimbări semantice. Asemănări în frazeologie. Cuvinte grecești în limbile balcanice. Lexicul. Considerațiuni finale. (C. Cos., VII, p. 205—432). — Rec. crit. DR., VII*, p. 320—329. CAPIDAN, TH. — Rec. crit. F. Fr., VII*, p. 197—198. [MORARIU, L.]. — Menț. anal. Rev. Ist. Rom., III, p. 125. R[OSETTI], A.

429. [KURILAS, E., *Βιβλιογραφία Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας* în *Ἠπειρωτικὰ Χρονικά*, VI, 1931, p. 75]. — Menț. în Rev. Ist. Rom., II, p. 95. PAPACOSTEA, V.: « Pentru problemele românismului balcanic, lucrarea d-lui Curilla este dintre cele mai însemnate».

430. MÂNDRESCU, SIMION C., *Pentru școli și biserici românești în Albania.* Sforțările fără niciun rezultat ale autorului, în calitate de ministru al României în Albania, pentru înființarea școalelor române din această țară. Lipsa de înțelegere și de cultură a demnitarilor albanezi. (G. R., VI*, p. 27—35).

431. MICLEA, M. SILVIUS UZDIN, *Pentru înființarea unei episcopii românești în Jugoslavia.* Apel pentru înființarea unei episcopii românești în Banatul sârbesc, unde se găsesc 150.000 de Români (G. R., VI,* p. 35—36).

432. MORARIU, LECA. *De ale Cirebirilor II.* Texte istroromâne din Bârdo, Sucodru și Grobnic. (C. Cos., VII*, p. 449—464).

433. MORARIU, LECA, *De-ale Cirebirilor III.* Texte istroromâne din Jeiăn. (F. Fr., VII*, nr. 3—4, 151—161).

434. PANAITESCU, EM., *Prin satele Românilor din Istria.* Cluj, 1931, Tip. Ardealul, 8°, 22 p.,— Menț. anal. A. O., X, p. 479. FORT. C. D. — Rec. crit. C. Cos., VII*, p. 522—526. MORARIU, LECCA.

435. PAPACOSTEA, V., *Teodor Anastasie Cavallioti.* Trei *manuscrise inedite.* O *Logică*, o *Fizică* și o *Metafizică* — toate la Academia Română. Cuprind date asupra lui Cavallioti și asupra Moscopolisului. (Rev. Ist. Rom., I, p. 383—402, II*, p. 59—82).

436. PAPAHAGI, TACHE, *Aromânii.* Graiu. Folklor. Etnografie. Cu o introducere istorică. Curs [litografiat] ținut în Noemvrie și Decemvrie 1931. București, 1932. Fără indicația litografiei. 214 p., în 8°.

437. PAPAHAGI, VALERIU, *Familia Șaguna în documente venețiene din secolul al XVIII-lea.* Documentele venețiene din sec. XVIII-lea, păstrate în corespondența consulilor venețieni din Durazzo, ne dau dovezi despre originea moscopoleană a strămoșilor lui Andrei Șaguna. Se amintește Ioan Șaguna, Constantin Șaguna. (R. I., XVIII*, p. 1—5).

438. PAPAHAGI, VALÈRE, *Les Roumains de l'Albanie et le commerce vénitien au XVII-e et XVIII-e siècles.* În *Mélanges de l'Ecole Roumaine en France*, 1931,

p. 27—125. 8°. — Cea mai mare parte din studiu este întemeiată pe documente din « Archivio di Stato di Venezzia », pe care autorul le publică în anexe (p. 91 şi urm.).

439. *Poeţii Z. A. Araia şi T. Caciona. Original şi transpunere în limba literară.* Bucureşti, 1932, Ed. Soc. « Apostol Margarit », XXI+137 p. («Biblioteca Naţională a Aromânilor », publicată de Tache Papahagi, vol. II). — Transpunerea în limba literară e făcută de Tache Papahagi. Tot el dă o introducere în care studiază limba şi valoarea literară a celor doi poeţi dialectali. La sfârşit glosarul cuvintelor care n'au putut fi transpuse precum şi a unor nume proprii şi forme speciale. — Rec. elog. G. S., V*, p. 391. D[ENSUSIANU], O. — Menţ. elog. Rev. Ist. Rom., II*, p. 328. R[OSETTI], A. — Rec. elog. Sec., I*, nr. 21, p. 3. ŞANDRU, D.

440. *Puşcariu, Sextil, Studii istroromâne*, în colaborare cu *M. Bartoli, A. Belulovici* şi *A. Byhan*, vol. II: « Niciunul dintre dialectele române transdanubiene n'a fost supus la un studiu atât de amănunţit ca dialectul istroromân. Dispunând de un material vast, Sextil Puşcariu ne-a dat în aceste două volume tot ceea ce se putea şti despre limba, vieaţa şi trecutul îndepărtat al Istroromânilor ». Recensentul se ocupă cu teoria originii sud-dunărene a Istro-rom.-lor susţinută de Puşcariu, care în urma contribuţiunilor acestuia, nu mai poate fi contestată. Observaţiuni ale recensentului asupra înţelesului vechiu de « păstor » a cuv. *Vlah.* Aromânii n'au cuv. *cioban*, ci *picurar*, poate din cauza înţelesului etnografic cu nuanţă pejorativă în care îl întrebuinţează Grecii. *Purintă* < lat. *opulentus.* (DR., VII*, p. 308—314). CAPIDAN, TH.

441. ROSETTI, AL., *Asupra repartizării dialectale a Istroromânei.* În legătură cu apariţia studiilor lui S. Puşcariu asupra Istroromânilor şi dialectului lor, Al. R. arată motivele care, împreună cu O. Densusianu, îl fac să creadă că Istroromânii vorbesc un graiu dacoromân, transportat în Istria în decursul secolului al XIII-lea, spre deosebire de S. Puşcariu, care îi consideră ramură a Românilor apuseni. (G. S., V*, fasc. 1, p. 1—9). — Rec. crit. DR., VII*, p. 450—453. PUŞCARIU, SEXTIL.

442. *Rosetti, Al., Cercetări asupra graiului Românilor din Albania* Rec. crit. Autorul a reuşit să dea o icoană fidelă a graiului acestor Aromâni din Albania, numiţi Fărşeroţi. Rectificarea unor afirmaţiuni ale lui Al. R. în legătură cu părerile recensentului despre ocupaţiunile de altă dată a Aromânilor. (DR., VII*, p. 314—316). CAPIDAN, TH.

443. SACERDOŢEANU, AURELIAN, *Românii din peninsula balcanică în evul mediu.* Părerile învăţaţilor străini (Jireček) şi a istoricilor români (Xenopol şi Iorga) despre patria primitivă a Românilor. Săpăturile lui Pârvan au confirmat părerea învăţaţilor români. (G. R., VI*, p. 109—114).

Vezi şi nr. 181.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SCRIITORII ROMÂNI

Agârbiceanu, Ion

444. *Agârbiceanu, I.*, Biografie şi bibliografie. Născut 19 Septemvrie 1882. (R. C. R., IV*, nr. 6, p. 2).

445. *Agârbiceanu, I., Biruința.* Menț. elog. Dum. Un., I, p. 303. — Rec. elog., Pt., XIII, nr. 101, p. 1. — Rec. crit. Vr., IV, nr. 206, p. 5. SULUȚIU, OCT.

446. AGÂRBICEANU, ION, *Scrisoare inedită a lui—din 30 Noemvrie 1932.* Cuprinde prețioase date autobiografice. (F. Fr., VII,* p. 259—263).

447. PERPESSICIUS, « *Stana* » *sau excesul de paternitate.* Romanul *Stana* al lui I. Agârbiceanu este slab realizat din punct de vedere artistic, mai ales în ceea ce privește zugrăvirea caracterelor, din pricina tendinței etice a autorului. Stilul adesea neîngrijit. (Cv., VII, nr. 2235, p. 1—2).

Alecsandri, Vasile

448. ALECSANDRI, V., *Călătorii, misiuni diplomatice.* Ed. comentată de ALEXANDRU MARCU. Craiova, 1931, Scrisul Rom., 8°, XXIX+252 p. — Menț. DR., VII*, p. 378. BREAZU, I. — Menț. elog. Dum. Un., I, p. 143. BĂDĂUȚĂ, AL. — Rec. elog. B. G., II, p. 120—121. BUCUȚA, EM. — Rec. elog. Un., XLIX*, nr. 216, p. 4. PAPADOPOL, PAUL I. — Rec. crit. elog. Cv. VII, nr. 2256, p. 1—2 și nr. 2259, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. elog. A. L. A., X, nr. 536, p. 7. PHILIPPIDE, AL. — Menț. elog. Rev. Ist. Rom., I, p. 329. SIMIONESCU, DAN.

449. ALECSANDRI, V., *Teatru. Comediile.* Craiova, 1933, Scrisul Rom., 449, p. Ediție comentată de ALEXANDRU IORDAN. (Colecția « Clasicii Români Comentați »). Menț., DR., VII*, p. 379. BREAZU, ION. — Menț. elog. Rev. Ist. Rom., III, p. 119. SIMIONESCU, DAN.

450. *Alt « Harță Răzășu ».* Afară de piesa lui V. Alecsandri, mai există o piesă a lui Dimitrie Ralet cu titlul « Harță sau Balaban Răzeșu ». Aceasta din urmă conține un bogat material lexical și folcloric ce va fi studiat de Barbu Lăzăreanu în volumul sau *În legătură cu Eminescu.* Se reproduce aici pasajul în chestiune. (Ad., XLVI*, nr. 14.938, p. 3).

451. BOITOȘ, O., *Două scrisori ale lui Ion Alecsandri.* Din Paris, 15 Septemvrie și 7 Octomvrie 1847, către amicul francez Dessus. Informații despre Bălcescu. Scrisorile sunt precedate de o scurtă biografie a lui I. A. și un comentariu. (C. L., LXIV, p. 630—635).

452. BOITOȘ, OLIMPIU, *Un articol ignorat despre folklor, al lui Vasile Alecsandri.* După o introducere, se dă textul recensiei făcute de A. colecției de « melodii românești », alcătuită de pianistul român Carol Miculi și publicată la Lemberg, cu scopul de a informa străinătatea asupra folclorului nostru muzical. Recensia a fost publicată în *România Literară* din 1855. Este interesantă pentru aprecierile lui A. despre folclorul nostru și pentru considerațiile despre locul ce-l cucerisem în opinia publică mondială pe la 1855. (C. L., LXV*, p. 404—414). — Menț. A. L. A., XI*, nr. 609, p. 7.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

453. BOSSY, R. V., *Agenția diplomatică a Românie în Paris și legăturile politice franco-române sub Vodă-Cuza.* București, 1931, Cartea Rom., 8°, 402 p. — Informații privitoare la activitatea diplomatică a lui Alecsandri. De remarcat cap. XI « Opera de propagandă în Franța » în care se vorbește de relațiile cu

presa franceză. P. 158—394 documente. — Menț. elog. Rev. Ist. Rom., II*, p. 319. P[ANAITESCU], P. P.

453 a. BREAZU, I., *Scrisori vechi.* Se reproduc 3 scrisori din colecția « G. Sion » dela Biblioteca Universității din Cluj: 1. A lui M. Kogălniceanu către D. Pruncu (din 1 Aug. 1870); 2, a lui V. Alexandri, către Socec (din 7 V, 1872); 3, a lui P. P. Carp către Pruncu (din 30 Sept. 1883). Toate de interes biografic (S. d. M., VIII, p. 27).

454. C. A. N., *Aniversarea morții lui Alecsandri. Din corespondența lui.* Textul unor scrisori ce fac parte din corespondența, ce a urmat între societatea academică « România Junâ » și V. A. Una (datată Mircești, 11 Ianuar, 1876) se referă la o cerere a societății către poet de a i se dona o colecție a operelor sale. Alta este un răspuns al poetului la o adresă de omagiu (redactată de Ioan Paul) ce i s'a înaintat din partea societății cu ocazia sărbătoririi a 60 de ani dela nașterea poetului. O scrisoare răspuns a lui Iacob Negruzzi (datată Iași 20 Iunie 1881) către societate, în care informează despre data nașterii lui Alecsandri, comunicată chiar de acesta și anume *21 Iulie 1821.* Ziua n'o cunoaște precis nici Alecsandri. (Ad., XLVI*, nr. 14.921, p. 1—2).

455. DRIMER, CAROL, *Vasile Alecsandri și Evreii.* Rabinul Aizig Taubes traduce « Cântecul Gintei Latine » în ebraică, trimițându-l, cu o scrisoare, autorului. V. A. răspunde, mulțumindu-i, la 14.VI.1878. Se reproduc cele două scrisori și traducerea. (Ilustr. Evr., I, p. 119).

456. GEROTA, C., *Proza lui V. Alecsandri. Buchetiera din Florența.* Calitățile și defectele romantice ale nuvelei. (C. L., LXIV, p. 710—715).

457. GHERASIM, VASILE, *Concepția vieții în poeziile lui Alecsandri.* Iubirea de popor, patriotismul arzător, cultul amorului, adorarea naturii ce culminează în « Imnul către soare », sunt formele în care s'a manifestat vigurosul optimism și idealism al lui Alecsandri. Și, după puținele momente de eclipsare, acest optimism a ieșit totdeauna biruitor. (J. L., XX, p. 44—56).

458. H[ANEȘ], P. V., *Despre premierea lui V. Alecsandri la Montpellier în 1878.* Câteva notițe referitoare la concursul literar din Montpellier, în 1878, extrase din unele ziare ale vremii aflătoare la Museon Arlaten din Arles-Rhône, Franța, muzeu provensal organizat de Frideric Mistral. Despre Alecsandri nu se găsește nimic, dar s'ar putea afla în colecțiile de ziare ale vremii în unele biblioteci, indicate unele aici. O dare de seamă despre lucrarea lui Marius André *La vie harmonieuse de Mistral* (Paris, 1928), partea referitoare la Alecsandri și România. Se citează câteva fragmente. Succesul repurtat de Alecsandri la Montpellier. Consecințele binefăcătoare pentru țară. Răspunsul lui Alecsandri către Quintana, întemeetorul premiului și care îi trimisese cupa câștigată. Completări în această privință în: *Cuvântări* ale d-lui Vasile V. Haneș (Buc., 1930). (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 445—450).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

459. HANEȘ, VASILE, V., *Vasile Alecsandri, Ministru plenipotențiar la Paris.* Date și informații referitoare la V. A. de pe când se afla ministru al țării la Paris. Un raport sub formă de scrisoare către T. Maiorescu, pe atunci ministru de externe, în privința capelei române din Paris. Un fragment dintr'un raport

al lui V. A. asupra Expoziției Universale din 1889, care este și cel mai interesant document referitor la V. A. din această arhivă. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 450—454).

460. IORDAN, AL., *O gramatică a lui V. Alecsandri.* Informații noui pentru a se dovedi că Al. este autorul cărții *Grammaire de la langue roumaine* par V. Mircesco, Paris, 1863. Poetul a alcătuit-o în 1862, la München, împreună cu Ubicini și Al. Papadopol-Calimach. (Rev. Ist. Rom., III, p. 379—381).

461. IORGA, N., *Apelul către Unire al lui Cuza Vodă, la 1859.* În *Ac. Rom.*, Mem. Secț. Ist., Seria III, Tom. XII (1931), mem. 8, 4 p. — Apel către Țara Românească din 12 Octomvrie 1859. Autorul lui este V. Alecsandri. Este reprodus textual.

462. MORARIU, LECCA, *Alecsandri și Bucovina.* [Continuare]. A. în Bucovina în 1848. Colaborările lui la ziarul *Bucovina.* Influența direcției lui poporaniste și antipuriste asupra unor Bucovineni, mai ales Vasile Bumbac și D. Petrino. (F. Fr., VII*, p. 24—32, 252—258).

463. [MORARIU, LECCA, *Pe marginea cărților* III. Alecsandri, Cezar Petrescu, Chiribirești. Cernăuți, 1932].

464. *Petrașcu, V., Vasile Alecsandri.* Rec. crit., C. Cos., VII*, p. 478—488. MORARIU, LECCA. — Rec. elog., Un., XLIX*, nr. 23, p. 4. PAPADOPOL, PAUL I.

465. SCHWARZFELD, D. M., *De vorbă cu —.* Despre activitatea lui literară și publicistică. Informații despre polemica lui în legătură cu culegerea de poezii populare a lui Alecsandri. (Ilustr. Evr. I, p. 174—175).

466. SERGESCU, PETRE, *Scrisori inedite ale lui V. Alecsandri și Obedenaru.* În *Închinare lui N. Iorga. . .* Cluj, 1931, Ed. Ist. de Inst. Univ., 4°, p. 382—387. — 6 scrisori din 1878—1882 ale lui Al. către felibrul Alberto de Quintana și una a lui Obedenaru, din 1882, către același. Al. mulțumește pentru trimiterea cupei prin care a fost premiat pentru « Cântecul Gintei Latine » și pentru o decorație spaniolă, iar O. mulțumește pentru aceeași decorație trimițând lui Quintana o mostră de dialect aromân și muzică populară românească.

467. TCACIUC-ALBU, N., *Cine l-a proclamat pe Vasile Alecsandri rege al poeziei.* Alecsandri este numit astfel pentru întâia dată și înaintea lui Eminescu în *Foaia Societății* din Cernăuți, 1867, nr. 1, p. 5, în articolul « Ochire peste anul 1866 », nesemnat. Înainte de aceea fusese numit în aceeași gazetă (I, 1865, nr. 1—3, p. 19) « principe » (. . . « principii poeziei noastre Vasîliu Alecsandri și Dimitrie Bolintineanu ». . .) de către George Hurmuzachi. (J. L., XX, p. 41).

Vezi și n-rele 175, 894, 895, 952.

Alexandrescu, Gr.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

468. CARDAȘ, REMUS, *Contribuțiuni la biografia lui Gr. Alexandrescu.* Niște manuscripte ale lui Gr. Alex. găsite printre cărțile și hârtiile lui Georgian Mehedințeanu, ginerele poetului și care cuprind dedicații poetice, o snoavă în versuri și o schiță autobiografică a poetului, dictată ginerelui său. Un mss. al lui

V. Alecsandri cu textul unei poezii: *Noaptea Sf.-lui Botezu.* Două acte vechi din 1815 şi 1827. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 36—46).

469. IORDAN, AL., *Grigore Alexandrescu.* Contribuţii biografice. (Mişc., XXIV, nr. 243, p. 1—2).

Vezi şi n-rele: 894, 970.

Anghel, D.

470. EFTIMIU, V., *D. Anghel.* Portret, îmbinat cu amintiri despre poet. (Vr., IV, nr. 188, p. 7).

Vezi şi n-rele 266, 996.

Arghezi, Tudor

471. *Arghezi, Tudor, Flori de mucegai.* Rec. crit. elog. Vr., IV, nr. 185, p. 7—8. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit. Br. Lit., I*, p. 17—18. FOCŞENEANU, I. — Menţ. crit. Obs., V*, p. 282—284. I. G. — Rec. crit. Gn., XI. p. 234—237. IONESCU, CONST. D. — Rec. elog. Curent., IV, nr. 1169, p. 1—2, ROŞU, N. — Rec. crit. Glas. T., I, nr. 8, p. 3—4. PROTOPOPESCU, GH. — Rec. elog. C. L., LXIV, p. 374—375. STUPCANU, G. S.

472. *Arghezi, T., Poarta neagră.* Rec. elog. Zod., I, Martie, p. 41—43. IONESCU, EUGEN.

473. BALTAZAR, C., *Acasă la Tudor Arghezi.* Reportaj literar. Portretul scriitorului. (România Lit., I*, nr. 46, p. 1).

474. CIOCULESCU, ŞERBAN, *Etapele poeziei argheziene (1897—1904).* Debutul poetului, la *Revista Modernă* (1897). Influenţa lui Macedonschi. Analiza celor trei poezii publicate aici, doveditoare de virtuozitate şi muzicalitate. Etapa a doua o constitue colaborarea la *Linia Dreaptă*, unde A. publică 7 poezii din ciclul « Agate negre », în care e multă influenţă din Baudelaire. În aceeaşi revistă publică articolul « Vers şi poezie » care a avut o mare influenţă asupra poeziei române contemporane. Analiza « Agatelor negre ». Rolul lor în desvoltarea poeziei române. (Vr., IV, nr. 197, p. 5—7; nr. 199, p. 4—5; nr. 201, p. 5; nr. 203, p. 4; nr. 205, p. 5—6).

Vezi şi n-rele: 945, 969, 978, 996, 1018.

Aristia, C.

475. PAPACOSTEA, CEZAR, *Iliada lui Aristia. Caracterizări, modele, discuţii.* Descrierea volumului cu traducerea. Tălmăcirea este meritorie, deşi în unele privinţe defectuoasă. Câteva pasagii de model. Discuţiile contimporanilor asupra traducerii. (R. Cl., an. VII. T. III, p. 150—161).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Asachi, G.

476. CARACOSTEA, D., *Un izvor preromantic al lui Asaki.* În *Închinare lui Nicolae Iorga.* Cluj, 1931. Ed. Inst. de Ist. Univ., 4°, p. 108—112. — Poezia lui

G. A. *Călătoria Dafnei* are ca model *Die Schiffahrt* a lui S. Gessner. Analiză amănunțită a celor două poezii pentru a ajunge la concluzia că A. a fost destul de liber și original în compunerea lui.

477. E. C. G., *Împrejurul chestiunii rapsodiei românești.* Textul a două sonete datorite lui G. Asaki și D. Gusti, datând din 1847, sonete care arată primirea triumfală făcută lui Fr. List, autorul rapsodiei românești în țările noastre. (C. L., LXV*, p. 287—288).

478. LAURENCE, AL., *Observațiuni asupra unei elegii a lui Asachi.* (V. R., XXIV*, p. 97—100). — Menț. crit. Rev. Ist. Rom., III, p. 120. SIMIONESCU, DAN.

479. PETRI, HANS, *Zwei Briefe Georg Asakis an Johann Karl Schuller.* Aceste două scrisori ale lui Asaki (datate Iași, 10/22 Mai 1835 și 26/14 Ianuarie 1857), dovedesc interesul pe care-l purta marele cărturar școalei moldovene și după ce a părăsit conducerea efectivă a învățământului (20 August 1849). Scrisorile se află în biblioteca muzeului Brukenthal din Sibiu. Textul scrisorilor. (Kbl., LV*, p. 60—61).

480. POMPEIU, D., *Din hârtii vechi: Asachi și firea limbii noastre.* În *Inchinare lui N. Iorga...* Cluj, 1931. Ed. Inst. de Ist. Univ., 4°, p. 343—344. — Vorbind de Arhiva Liceului Național din Iași, autorul relevă un raport al lui Asachi privitor la *Gramatica* lui Seulescu din 1833. Raportorul este împotriva latinismului exagerat al lui S.: «o tiranie filologică». Gramatica lui poate fi publicată ca o disertație personală a autorului, dar nu sub auspiciile Liceului, căruia numai cinste nu-i face.

Vezi și n-rele: 175, 267, 891, 904, 938, 986, 1015.

Barbu, Ion

481. CANTACUZINO, ION I., *Ion Barbu.* Studiu critic, urmărind explicarea poeziei lui Barbu și evoluția acestei poezii dela versurile retorice, pitorești, din prima fază, la poezia abstractă, ermetică, artificială (determinată de formația sa intelectuală de mai târziu), din faza a doua. Se urmăresc procedeele sintactice care au dus la ermetismul poeziei lui Barbu. (România Lit., I*, nr. 28, p. 1; nr. 29, p. 3; nr. 30, p. 2; nr. 31, p. 1—2; nr. 32, p. 3; nr. 33, p. 3—4; nr. 34, p. 1—2).

Vezi și nr. 996.

Bălcescu, Nicolae

482. BREAZU, ION, *Bălcescu ca erou social.* Eroismul social în viața și opera lui B. (S. Șc., II*, p. 129—136).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

483. BREAZU, ION, *Sfârșitul lui Bălcescu.* [Conferință la Radio-București]. Lupta lui B. cu boala. Operele dela sfârșitul vieții. Simpatia prietenilor în ultimele lui momente. (Pt., XIV*, nr. 247, p. 1—2; nr. 250, p. 1—2; nr. 251, p. 1—2; nr. 252, p. 1—2).

484. BREAZU, ION, *Un proiect de Confederaţie dunăreană, dela 1851, al lui Nicolae Bălcescu.* Împrejurările în care N. B. a alcătuit acest proiect. (Pt., XIII, nr. 29, p. 1—2).

485. [BUCUŢA, EM.], *Cel din urmă tovarăş al lui Bălcescu.* A fost Maria Cantacuzino, care a stat lângă el când scria *Istoria* lui Mihai Viteazul. (B. G., II, p. 551—552).

486. CĂLINESCU, G., *N. Bălcescu şi Ciro Spontoni.* În *Istoria Românilor sub Mihaiu Vodă Viteazul.* Nicolae Bălcescu a folosit şi scrierea lui Ciro Spontoni: *Historia della Transilvania*, traducând chiar de-a-dreptul din acest autor. (V. R., XXIV*, vol. LXXXIX, p. 22—36).

487. CRAINIC, N., [*Notiţă cu privire la N. Bălcescu*]. Curentul dela *Gândirea* şi B. (Gr., XI, p. 96).

488. IORDAN, AL., *Nicolae Bălcescu.* Schiţă biografică. (Mişc., XXV, Nr. 400, p. 1).

489. ZALPLACHTA, IOAN, *Geneza unei idei a lui Bălcescu.* Ideia federalizării popoarelor din centrul şi sud-estul european, pe care a propovăduit-o şi Bălcescu alături de mulţi alţi bărbaţi politici români, a conceput-o prima dată în veacul al XV-lea regii poloni yageloni, cu scopul combaterii pericolului otoman. (Curent., IV, nr. 1085, p. 3—4).

Vezi şi n-rele 208, 936.

Barac, Ion

490. *Colan, Ion, Viaţa şi opera lui Ioan Burac.* Acad. Rom. Mem. Secţ. Ist. Seria III. Tom. IV, 1928-29. Obiectul lucrării este susceptibil de noui cercetări şi lămuriri. (U. J., XI, p. 463). — (-LL-).

Bariţ, Gheorghe

491. *A defăimat d. prof. univ. G. Bogdan-Duică memoria lui G. Bariţ?* Colonelul Alex. Vlad, nepotul lui Gh. Bariţ, a dat în judecată pe G. B.-Duică pentru publicarea unei notiţe în ziarul *Naţiunea* din 23 şi 28.V.930, considerată ca injuricasă pentru memoria unchiului său. Tribunalul achită pe inculpat, deoarece acesta nu a avut intenţia să calomnieze pe G. Bariţ. Reportaj despre mersul procesului. (Dr. N., I, nr. 126, p. 3).

492. *Gheorghe Bariţiu şi speculanţii ideii naţionale.* Se publică o scrisoare inedită a lui G. B. trimisă în 1888 lui Aurel Mureşianu, din care se vede revolta care i-o stârnise atitudinea conciliantă faţă de Unguri a celor grupaţi la *Tribuna* în frunte cu I. Slavici şi care făceau chiar şi spionaj în detrimentul intransigenţilor. (Pt., XIII, nr. 226, p. 1).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

493. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Episod istoric din anul 1866.* Mai ales despre atitudinea lui Bariţ în războiul pruso-austriac. El cerea, în *Gazeta Transilvaniei*, ca Românii din Ardeal să opună rezistenţă, în cazul că o oaste din Regat ar face invazie în Ardeal. (Dr. N., I, n-rele 146, 147 şi 148).

494. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Gh. Bariț la școala din Trăscău.* Despre Pavel Sebes (1786—1864), dascălul lui Bariț la Trăscău, un om cult pentru timpul său. (S. Șc., I, nr. 3, p. 1—2).

495. JURA, IULIAN, *Gheorghe Bariț ca îndrumător literar.* Istoria literară nu l-a relevat pe G. B. în această calitate. Încă din 1838 în *Foaia pentru minte, inimă și literatură,* B., depășind pe toți contimporanii săi din Ardeal și Principate, dă cea mai sănătoasă îndrumare literară, recomandând principiul *clasic,* dar nu în sensul dogmatismului formulat de Boileau, pe care îl susținea Eliade, combătut și el cu extremismul romantic al lui Boliac, ci în sensul de perfecțiune a formei și de înălțime a conținutului, luându-se ca modele operele mari din toate timpurile. Crede în marile posibilități artistice ale limbii noastre. Ardealul însă n'a avut mediul propice pentru a fecunda asemenea directive. La 1840 B. devine adeptul curentului dela *Dacia Literară,* pe care-l depășește însă cu idealul său estetic ce va fi afirmat cu mult mai târziu de T. Maiorescu. Cu acest ideal B. scrie un articol în revista sa în 1845 pentru orientarea versificației după firea limbii noastre. B. anticipează pe Russo și Alecsandri în ceea ce privește îndrumarea scriitorilor spre literatura poporană. În 1838 în articolul program al *Foii* îndeamnă la strângerea materialului folcloric, fapt care a avut răsunet. Un studiu-discuție asupra doinei și material folcloric se publică în anul II al revistei, nr. 5. După 1848 Bariț se retrage dela conducerea revistei, ne mai activând în literatură. (Ț. B., III, p. 38—46).

Vezi și nr. 227.

Bărnuț, Simeon

496. GĂVĂNESCUL, I., *Zigzaguri și popasuri în lumea ideilor și a lucrurilor, XXVI. Din amintirile despre Bărnuț.* Scurtă însemnare cu privire la Bărnuț, la Iași, în anii bătrâneții. (B. S. P. I., 1930—1932, p. 89).

Vezi și nr. 904.

Baronzi, George

497. SEMILIAN, G., *George Baronzi.* Biografie și caracterizare, întemeiată pe cercetările lui N. Iorga. Bibliografia operelor lui Baronzi: 1) originale; 2) traduceri. (An. Br., III, p. 168—177).

Bart, Jean

498. *Bart, Jean (Eug. P. Botez).* Notiță biografică. (R. C. R., III, nr. 5, p. 2).

Vezi și nr. 978.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bassarabescu, Ion A.

499. *Bassarabescu, Ion A.,* Născut 17 Dec. 1870, la Giurgiu. Numeroase și precise date biografice și bibliografice. (B. C. R., III, nr. 1, p. 2).

500. BASSARABESCU, I., A. *Câteva reminiscenţe literare.* Contribuţii autobiografice. Despre colaborarea autorului la *Convorbiri* şi alte reviste. (C. L., LXIV, p. 45—47).

501. COSTIN, IOAN, *Ion A. Bassarabescu.* Date biografice şi bibliografice. Născut în 1871 (cf. însă nr. 499) în Giurgiu. Studiază la liceul Sf. Sava şi la Univ. din Bucureşti. Debutează, în 1892, la *Românul literar* al lui Vintilă C. A. Rosetti. Colaborează la *Revista Nouă* a lui Haşdeu, *Convorbiri Literare*, unde sufere influenţa lui T. Maiorescu. (Fl. d. Cr., I*, nr. 3, p. 31).

Vezi şi nr. 978.

Blaga, Lucian

502. *Blaga, Lucian,* Biografie şi bibliografie. Născut 9.V.1895. (B. C. R., III, nr. 11, p. 2).

503. *Blaga, L., Cruciada copiilor.* Rec. şi cron. dram. R., XVI*, nr. 3901, p. 1—2. BOZ, LUCIAN; Muz. Teatru, I, nr. 3, p. 6. CIOMAC, EM.; Curent,, IV, nr. 1067, p. 3—4. DIMITRESCU, I.; Lic., II, nr. 8—10, p. 12. IONESCU, EUG.; Dum. Un., I, p. 45. MUGUR, VAL.; Gn., XI, p. 45—46. STERIAN, PAUL; Vr., V*, nr. 159, p. 5. VAL., I.

504. *Blaga, Lucian, Daimonion.* Rec. crit. elog. Se face o privire retrospectivă asupra rolului lui L. B. în alcătuirea spiritualităţii româneşti postbelice. Vr., IV, nr. 160, p. 5. CONSTANTINESCU, POMPILIU.—Comentarul unei recensii din *Hamburger Fremdenblatt* S. d. M., VIII p. 324. — Rec. elog. Gn., XI, p. 309—312. IONESCU, CONST. D.

505. *Blaga, L., Eonul dogmatic.* Rec. crit. Rev. Filos., XVI, p. 349—350. CIORAN, EMIL. — Rec. elog. Vr., IV, nr. 214, p. 214, p. 7. CONSTANTINESCU POMP. — Rec. crit. R. Lum., III, p. 69—70. G[EORGESCU], N. ŞT. — Rec. elog. Curent., IV, nr. 1346, p. 3—4. ROŞU, NIC.

506. CRAINIC, N., *Un gânditor: Lucian Blaga. Rânduri întârziate.* Evoluţia gândirii lui B. Unele rezerve faţă de ea. (Gn., XII*, p. 322—324).

507. PAPADIMA, OVIDIU, *Un dramaturg autohton: Lucian Blaga.* Prin apariţia lui singulară şi prin aprofundarea specificului românesc, L. B. se aseamănă cu Davilla. Mai mult despre *Meşterul Manole.* (V. L., V, nr. 133, p. 4).

Vezi şi n-rele: 951, 972, 996, 1007, 1018.

Bolintineanu, Dimitrie

508. PETRAŞCU, N., *Dimitrie Bolintineanu.* Bucureşti, 1932, « Bucovina », 152 p. + 17 în 8°. — Sunt prezentate paralel, mai mult analitic şi elogios, viaţa şi opera lui D. B.

Vezi şi nr. 970.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Botez, Demostene

509. PHILIPPIDE, AL. A., *Demostene Botez.* Portret literar. Botez este poetul melancoliei calme şi al neliniştilor fără patetic. (A. L. A., X, nr. 592, p. 5).

Bucuța, Emanoil

510. STRAJE MIHAIL, *Emanoil Bucuța.* Medalion. Notații pe marginea romanului *Maica Domnului dela Mare.* (V. L., V, nr. 133, p. 6).

Caragiale, I. Luca

511. *Anecdote inedite despre Caragiale.* Patru anecdote despre C. desprinse din cartea lui C. Săteanu: *Carnavalul literar.* (R., XVI*, nr. 3889, p. 1).

512. BATZARIA, N., *Citind pe Caragiale. Turcisme și grecisme în opera marelui prozator.* Se relevă grecismele și turcismele din *Kir Ianulea.* Prin turcisme se înțeleg și cuvintele de origină orientală intrate în română prin Turci. În « Kir Ianulea » s'au notat 40 de turcisme. C. știa grecește, nu însă și turcește. (Ad., XLVI*, nr. 14.975, p. 1—2).

513. BREAZU, ION, *Caragiale despre Ion Brezeanu în « Noapte Furtunoasă » și în « Scrisoare pierdută ».* Se citează un fragment dintr'un articol puțin cunoscut al lui Caragiale asupra lui Ion Brezeanu, care cu o artă desăvârșită a dat interpretarea dorită de autor eroilor săi: Nae Ipingescu și Cetățeanul turmentat. C. face o caracterizare a acestor două personagii. (Pt., XIII, nr. 12, p. 1).

514. CARAGIALE, I. L., *Opere,* vol. II: *Nuvele și Schițe.* București, 1931; 448 p. + 2 pl., în 8°. Vol. III: *Reminiscențe și notițe critice.* București, 1932, XVI + 346 p. + 2 pl., în 8°. Ed. Cultura Națională. Ediție îngrijită de PAUL ZARIFOPOL. — Rec. elog. DR., VII*, p. 374—375. BREAZU, ION. — Rec. crit. Ad., XLIV, nr. 14.558, p. 1—2 și XLVI*, nr. 15.024, p. 1—2. CIOCULESCU, ȘERBAN. — Rec. crit. elog. Cv., VII, nr. 2228, p. 1—2 și nr. 2242, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. elog. Curent., V*, nr. 1766, p. 1—2. ROȘU, N. — Rec. elog. Vr., IV, nr. 198, p. 5. SULUȚIU, O. — Rec. elog. C. L., LXV*, p. 740—742. STRUȚEANU, SC.

515. CARAGIALE, I. L., *Teatru.* Ediție comentată de D. MURĂRAȘU. Craiova [1932]. Scrisul Românesc, LV + 384, în 8°. (Clasicii români comentați). — Menț. DR., VII*, p. 379. BREAZU, I. — Rec. elog. Mișc., XXV, nr. 507, p. 1. BERCIU, ION.

516. GEROTA, C., *Estetica lui Caragiale.* Discuția: artă pentru artă și artă cu tendință, Caragiale o rezolvă, în *Câteva păreri,* punând toată greutatea pe talent. Opera de artă trebue să aibă viață și aceasta numai talentul i-o poate da. (Sec., I*, nr. 12, p. 4; nr. 17, p. 4; nr. 20, p. 3).

517. H., *« Evreul polonez » și « Făclia de Paști ».* Se pare că nuvela lui Caragiale a fost inspirată din drama franceză « Evreul polonez » de Erckmann-Chatrian, publicată în traducere acum vreo 40 de ani în *Contimporanul.* (Ad., XLVI*, nr. 14.954, p. 2).

518. I. M., *Ștefan Brezeanu despre Caragiale.* Cum și-a cheltuit C. averea moștenită jucând la Bursa din Budapesta. (R., XVI*, nr. 3941, p. 1).

519. [JIQUIDE, AUREL, *Noaptea furtunoasă de Caragiale.* 16 litografii originale. Buc., 1931]. — Rec. elog. B. G., II, p. 167—168. BUCUȚA, EM.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

520. *O petiție a lui I. L. Caragiale din 1864 către directorul Școalei primare Nr. 1, Ploiești.* Cere să i se elibereze certificatul de absolvire a patru clase primare. Se reproduce cererea textual. (S. V., II, p. 234).

521. PĂUNESCU-ULMU, T., *Un aspect al lui Caragiale: Moftologia română.* Cu o inteligență drăcească C. a disecat ceea ce numim « moft », un « pezevenghiu » român. (Dum. Un., I, p. 236).

522. RĂDULESCU-MOTRU, C., *Filosofia lui Caragiale.* Caragiale era un îndrăgostit al vieții expresive. Nu-l preocupa eternul vieții, ci momentul ei dinamic. Artistul trebue să știe da expresie materialului de vieață, pentru a putea fi retrăit și de sufletele altora. Nu dintr'un spirit de satirizare a unei realități, nici pentru a susține un program de reformă politică sau morală, s'a coborît C. în pătura de jos — ci pentru a surprinde formele expresive ale vieții românești. Tehnica artistică a lui C. e greu de imitat, fiindcă era cu totul personală. (C. T. C., XIII*, p. 2—3).

523. SĂTEANU, C., *Scenele teatrale ale lui Caragiale.* La Teatrul Național din Iași, din inițiativa directorului Ionel Teodoreanu, s'au reprezentat schițele dialogate ale lui C.: *Un pedagog de școală nouă; Articolul 214; Justiție; Petițiune; 1 Aprilie; Căldură mare; Lache și Mache; C. F. R.* și *Amicii.* (Ad., XLVI*, nr. 14.986, p. 2).

524. SUCHIANU, I., *Caragiale la « Universul ».* Nesatisfăcut politicește, C. renunță de a mai colabora la ziarele de partid. De atunci el publică la *Universul,* în care au apărut cele mai frumoase schițe ale lui. Fragment dintr'o scrisoare a lui Leonida Condeescu, primarul Mizilului, către C., în care-i mulțumește că l-a făcut nemuritor în schița unde C. i-a atribuit cererea ca acceleratul să se oprească și în gara Mizil măcar un minut. (Un., XLIX*, nr. 293, p. 4).

525. SUCHIANU, I., *Colaboratorii lui Caragiale.* Câteva anecdote, povestite de prietenii lui Caragiale, pe care acesta le utiliza ca elemente în scrierile sale umoristice. (Un., XLIX*, nr. 251, p. 4).

526. SUCHIANU, I., *Diverse. Un colaborator.* Amintiri despre Caragiale în legătură cu *O scrisoare pierdută.* (Un., XLIX*, nr. 265, p. 4).

527. SUCHIANU, I., *O schiță satirică inedită de I. L. Caragiale.* Schița publicată în cadrul acestui articol și intitulată *Grămătici și măscărici,* o satiră politică a fost publicată de C. în ziarul liberal *Gazeta Poporului.* C. a ajuns director al Teatrului Național prin intervenția directă a Reginei Elisabeta, care l-a apreciat mult la o reprezentație aranjată de C. la Palat. Înainte de aceasta Maiorescu îi refuzase direcțiunea Teatrului, socotindu-l nepotrivit ca temperament pentru această însărcinare. C. n'a fost nici conservator, nici liberal. Junimiștii însă au refuzat totdeauna de a-l servi. (Un., XLV*, nr. 286, p. 4).

528. ZARIFOPOL, PAUL, *Caragiale, pe scurt.* (Douzeci de ani dela moartea lui). Impresii asupra lui C., omul. (A. L. A., XI*, nr. 605, p. 1).

529. ZARIFOPOL, PAUL, *Literatura politică a lui Caragiale.* Periodicele unde și-a publicat C. articolele sale politice. (A. L. A., XI*, nr. 607, p. 1).

Vezi și nr. 274, 912, 948, 971, 976, 977, 988.

Biblioteca Centrală Universitară Cluj

Carp, O.

530. DIANU, ROM., *Un poet vechiu*. Menţiuni critice asupra poeziei lui O. Carp (G. Proca). Articolul e scris cu prilejul apariţiei în volum a versurilor lui Carp. (Curent., IV, nr. 1104, p. 1—2).

Cârlova, Vasile

531. CÂRLOVA, VASILE, *Poezii*. Ediţie îngrijită de prof. I. NEGOESCU. Târgoviște, 1931, Tip. « Viitorul », 8°., 58 p. — Ediţia s'a făcut cu prilejul centenarului morţii lui Cârlova. În « Cuvânt introductiv » o reuşită caracterizare a poetului şi a rolului lui în evoluţia poeziei noastre. Urmează o succintă biografie şi o bibliografie a poeziilor şi a studiilor asupra lui C. Poeziile sunt reproduse după ediţia G. Bogdan-Duică. — Menţ. elog. R. I., XVIII*, nr. 4—6, p. 166. IORGA, N.

532. PREDESCU, L., *Vasile Cârlova şi Al. Sihleanu*. Bucureşti, f. a [1932?]. Adevărul, 118 p., în 16°. (Biblioteca « Dimineaţa », nr. 158). Se reproduc poeziile celor doi, precedate de câte o biografie şi o apreciere asupra operii, precum şi o bibliografie sumară a studiilor privitoare la ei. — Menţ. crit. Rev. Ist. Rom. III*, p. 121—122. BODIN, D.

Vezi şi nr. 340 şi urm.

Cerna, Panait

533. CIOCULESCU, ŞERBAN, *P. Cerna*. « Cu Cerna se încheie ciclul eminescian şi poezia veche, sentimentală, culturală şi didactică... Dela prima la ultima poezie, Cerna rămâne un primitiv, adecă o energie trivială, necioplită, cel mult falşificată de un idealism de împrumut ». Lipsă totală de expresivitate. (Vr., IV, nr. 209, p. 5).

534. EPURE, AL., *Un prieten romaşcan al poetului Cerna*. Prietenul este Eugen Ionescu, coleg de universitate cu C. Se rezumă nouă scrisori trimise de poet aceluia, în 1904. De interes biografic.(Anal. Romanului, I*, nr. 1 p. 12—13, nr. 2, p. 4—8).

535. *O poezie a lui Cerna*. Textul unei poezii de debut a lui Cerna « Închisoarea », publicată de poet în revista « Vieaţa Literară şi Artistică » din 22 Aprilie 1907, nr. 18 şi care nu figurează în vol. *Poezii*, ed. II-a. (A. L. A., XI*, nr. 616, p. 8).

536. PREDESCU, L., *Vieaţa şi opera lui Panait Cerna*. Biografie. Opera: I. poezia, II. Cerna critic, III. Cerna filosof. Bibliografia poeziilor lui Cerna, cu indicaţia revistelor unde au apărut; Bibliogr. studiilor privitoare la C. În anexe: « Poezii şi cugetări necunoscute de P. C. ». (A. D., XIII—XIV*, p. 97—150).

537. SĂTEANU, C., *Din poeziile necunoscute ale lui P. Cerna*. Ni se dă textul a patru poezii inedite din tinereţe ale lui P. Cerna, publicate în revistele mai puţin însemnate ale vremii. (A. L. A., X, nr. 549, p. 5).

538. STELIAN, CONSTANTIN, *P. Cerna*. Studiu analitic. Relevând lupta care s'a dat, dela debutul poetului şi până în ultimii ani ai vieţii lui, între partea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

originală a ideologiei şi tehnicei sale şi influenţele străine, analizează în poezia erotică influenţa lui Eminescu şi Vlahuţă, iar în poezia socială, a lui Alexandrescu, Goga ş. a. (România Lit., I*, nr. 13, p. 4).

539. STELIAN, CONST. ST., *P. Cerna. La Brăila — Costache Nicolopol — Vieaţa de liceu.* Date despre vieaţa de licean a lui P. C. Felul său de a fi. (A. L. A., XI*, nr. 618, p. 3).

540. STELIAN, CONST. ST., *P. Cerna. Originea, Părinţii. Satul natal. Copilăria.* Fragmente dintr'un volum asupra lui Cerna, ce va apare. (A. L. A., XI*, nr. 614, p. 4).

Vezi şi n-rele 343, 902, 909, 912, 996.

Conta, V.

541. FLORIAN, MIRCEA, *V. Conta şi metafizica.* Concepţia despre metafizică a lui V. Conta şi critica ei. (C. L., LXV*, p. 339—348).

542. PETRESCU, NICOLAE, *Vasile Conta în cultura românească.* Filosofia lui Conta, fără să fi exercitat o mare influenţă asupra culturii româneşti, prezintă importanţă prin apariţia ei într'un timp când preocupările de ordin speculativ erau aproape inexistente la noi şi prin terminii filosofici pe care i-a introdus în vocabularul limbii noastre. (România Lit., I*, nr. 9, p. 1).

543. PETRESCU, NICOLAE, *Vasile Conta şi empiriştii englezi.* Înrâuririle filosofilor englezi Locke şi Hume asupra lui V. Conta, mai cu seamă în ceea ce priveşte explicarea fenomenelor sufleteşti şi terminologia referitoare la acestea: (C. L., LXV*, p. 349—355).

544. RĂDULESCU MOTRU, C., *Vocaţia filosofică a lui Vasile Conta.* Vasile Conta a fost filosof prin vocaţie. Preferinţa lui pentru o filosofie materialistă nu se datora nici mediului familiar, nici mediului social, ci metodei lui proprii de gândire, temperamentului său filosofic. (România Lit., I*, nr. 9, p. 1 şi 4).

Vezi şi nr. 344.

Coşbuc, Gheorghe

545. ALBU, CORNELIU, *O vizită la sora lui Gh. Coşbuc, în com. Feldru.* O conversaţie cu văduva Anghelina Pop, născută Coşbuc. În casa acesteia a lucrat Gh. Coşbuc la traducerea *Divinei Comedii.* (Pt., XIV*, nr. 287, p. 1).

546. COŞBUC, GH., *Poeme şi poveşti.* Prima ediţie publicată de Octav Minar, Bucureşti, [1932], Socec, LVII+133 p.+1 f., în 8°. — Sunt reproduse după *Tribuna*, fără să se indice însă izvorul, următoarele bucăţi: *Mazeppa, Angelina, Blestem de mamă, Odiseu, Durerea lui Telemac, Povestea înţeleptului Nestor, Pribegia lui Odiseu.* În introducere se continuă biografia lui Coşbuc, tratându-se bătrâneţa şi moartea poetului, fără de a se arăta însă precis izvoarele utilizate.

547. CRAINIC, N., *Casa lui Coşbuc.* Casa este ameninţată cu ruina. Placa comemorativă stă să cadă. Opera lui G. C. este dintre acelea profund legate de locurile copilăriei. Lumea din opera lui C. reprezintă idealul de vieaţă a ţăranului

BCU Cluj / Central University Library Cluj

român. Ea ar putea fi cel mai bun îndreptar pentru ridicarea țărănimei noastre. (Un., XLIX*, nr. 205. p. 1).

548. DANTE, *Divina Comedie*. Traducere de G. COȘBUC. *Paradisul*. Ediție îngrijită și comentată de Ramiro Ortiz. București, 1932, Cartea Rom., 1 f.+292 p.+1 f. — Ortiz mulțumește în prefață lui Em. Bucuța, « care a împlinit golurile, nu multe din text și a pus rimele lipsă. . . ». — Menț. B. G., III*, p. 109—110. BUCUȚA, EM. — Rec. crit., C. L., LXV*, STRUȚEANU, SC.

549. LĂZĂREANU, BARBU, *Bunul destin al poeziilor lui Coșbuc*. Contribuții bibliografice. (Vr., V*, nr. 240, p. 6).

550. LĂZĂREANU, BARBU, *Coșbuc și Eminescu*. În postumele lui Eminescu, publicate abia după 1902, sunt versuri pe de-a întregul coșbuciene. Se dă ca exemplu un fragment din povestea « Miron și frumoasa fără corp ». (Vr., V*, nr. 238, p. 6).

551. KAUL, CAMILA, *Concepția despre viață a lui Coșbuc*. Din poeziile « Moartea lui Fulger », « Pe deal », « Gazel », « Decebal către popor », « Lupta vieții » și « La Paști » se poate desprinde concepția de viață a lui Coșbuc, care nu este pur și simplu optimistă, cum se spune mereu, ci o concepție care vede viața ca o gigantică luptă a binelui împotriva răului, luminată de credința în victoria finală a principiului bun. (Pt., XIII, nr. 85. p. 1).

552. KAUL, CAMILA, *Răul în poezia lui Coșbuc*. (*Trinitatea diabolică*: *ura — sadismul — nebunia*). Seninul Coșbuc, ca nimeni altul în literatura noastră și la înălțimea marilor artiști ai literaturii universale, a realizat în poezii ca: « Cântec barbar », « Ghiaura », « Ștefăniță-Vodă » cea mai patetică expresie a sentimentelor negative ale sufletului omenesc. (Pt., XIII, nr. 128).

553. RULEANU, OCT., *In satul lui Coșbuc*. Constată căderea în ruină a casei unde s'a născut Coșbuc. (Curent., V*, nr. 1627, p. 1—2).

Vezi și n-rele 894, 909, 996.

Cotruș, Aron

554. RĂDĂCEANU, LOTAR, *A. Cotruș, un poet al Ardealului*. C. reprezintă, în poezia lui, evoluția ideilor politice și sociale în Ardealul de după unire. O critică marxistă a acestei poezii, cu evidentă simpatie pentru nota ei pur socială. (V. R., XXIII, vol. LXXXVIII, p. 168—179).

Vezi și n-rele 996, 1018.

Crainic, Nichifor

BCU Cluj / Central University Library Cluj

555. *Crainic, Nichifor, Țara de peste veac*. Rec. critică T. B., IV, p. 184—186. BRANISCE-CĂLIMAN, V. — Rec. crit. România Lit., I*, nr. 2, p. 3. GULIAN, E.— Rec. elog. Kl., IX*, p. 77—79. HELLMANN, A. — Studiu elog. Gn., XII*, p. 65—75. IONESCU, C. D. — Rec. elog. R. S., VI*, nr. 1—2, p. 21—23. V[RIONI], A.

Vezi și n-rele 980, 996, 1018.

Creangă, Ion

556. *Boutière, Jean, La vie et l'oeuvre de Ion Creangă...* Rec. elog. DR., VII, p. 379—381. BREAZU, ION. — Rec. crit. elog. cuprinzând câteva rectificări şi completări. Rev. Ist. Rom., I, p. 310—312. CARTOJAN, N. — Rec. crit. cu preţioase completări bio-bibliografice. Gl. B., XV*, nr. 3924, p. 2—3, nr. 3925, p. 2—4. MORARIU, LECCA (şi extras). — Raport pentru premiu academic. Ac. Rom., Anale, LII* (1931—32), p. 250—253. SADOVEANU, M.

557. CREANGĂ, ION, *Amintiri.* Ediţie pentru bibliofili, cu zece xilografii de Maria M. Bruteanu. Bucureşti, 1932, Cartea Rom., 119 p.+1 f., în 4⁰. — *Amintirile* sunt precedate de cunoscuta biografie a lui C. scrisă de Grig. I. Alexandrescu. — Rec. elog. Un., XLIX*, nr. 188, p. 4. CONSTANTINESCU, M. GH. — Rec. elog. Azi, I*, p. 345—346. NEGOIŢĂ, C., Rec. elog. Sec., I, nr. 15. PAPADIMA, O. — Rec. crit., Curent., V*, nr. 1538, p. 1—2. ROŞU, N. — Rec. crit., C. L., LXV*, p. 456. STRUŢEANU, S.

558. CREANGĂ, ION, *Cinci poveşti.* Ediţie îngrijită de PAUL I. PAPADOPOL. Bucureşti, [1932], Ed. Adevărul, 198 p.+1 f. în 16⁰. (Biblioteca « Dimineaţa », nr. 154). — Cuprinde: « Povestea porcului », Povestea lui Stan Păţitul », Povestea lui « Harap Alb », « Fata babei şi fata moşului », « Ivan Turbincă ». În introducere câteva date biografice privitoare la C. şi o notiţă despre valoarea literară a poveştilor. La sfârşitul volumului un dicţionar al cuvintelor rare.

559. CREANGĂ, ION, *Opere complete. Cu o prefaţă şi o listă de cuvinte.* Ed. revăzută de G. T. Kirileanu. Bucureşti, 1932, Cartea Rom., 313 p., în 8⁰. — Se reproduce prefaţa ed. « Minerva » din 1906, scrisă de Kirileanu şi Il. Chendi, cu câteva completări bibliografice.

560. C. S., *Unde a murit Creangă.* Se stabileşte că a murit în Str. Golia nr. 51 (astăzi strada Cuza-Vodă), — nu în bojdeuca sa din Ţicău, cum susţine Lecca Morariu în revista *Făt Frumos.* Aici a fost transportat numai după deces, de aici pornind cortegiul funebru. (Mişc., XXIV, nr. 39, p. 2).

561. C. S., *Creangă în anecdotă.* Trei anecdote în legătură cu Creangă. (A. L. A., XI*, nr. 611, p. 2).

562. C. S., *Un act « cavaleresc » al ţăranului din Humuleşti. Polemica dintre Ion Nădejde şi Ion Creangă. Cărţile didactice de odinioară. Creangă şi colaboratorii săi. Critica literară şi ştiinţifică a lui I. Nădejde şi răspunsul lui Ion Creangă. Nădejde şi Junimea. O anecdotă.* (A. L. A., XI*, nr. 611. p. 3).

563. DANCIU, ILIE I., *Mersul şi întocmirea şcolilor în Moldova pe timpul lui Ion Creangă.* I. Felul şcolilor; II. Corpul didactic; III. Materiile de învăţământ; IV. Materialul didactic; V. Disciplina; VI. Şcolarii; VII. Învăţământul. (N. Rom. P., XX*, p. 253—254; 273—275).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

564. DRAGOMIRESCU, M., *Literatura provincială şi poezia lui Creangă.* Nu toţi cari scriu în stil poporan pot fi consideraţi în rând cu Creangă. (Un., XLIX*, nr. 96, p. 1).

565. GOROVEI, ARTUR, *Cu privire la Ion Creangă.* Contribuţii biografice. O notă dintr'o scrisoare a lui T. Maiorescu, privitoare la *Moş Nichifor Coţcarul.*

Catihetul, jucător de cărți, pe care-l amintește C. în amintiri nu poate fi Vasile Grigorescu, cum se credea, ci I. Conta; ceea ce afirmă Țimiraș, că C. ar fi pus mult preț pe îmbrăcăminte, nu e adevărat. (C. L., LXIV, p. 869—876).

566. GOROVEI, ARTUR, *Variante la Ivan Turbincă, povestea lui Ion Creangă.* Se dă rezumatul a două variante: I. « Der Schuster und der Teufel » din folclorul Venzilor, publicată în *Dichtung u. Welt*, supl. la *Prager Presse* nr. 45, 1930; II. din Mirandela di Modena (Italia), publicată de P. Vincenzi în *Rivista delle tradizioni popolare italiene*, I (1893), p. 267, făcând parte din seria « Legende su Gesù Cristo e la Vergine ». (C. L., LXIV, p. 677—682).

567. IONESCU, IOAN, S., *Din glumele lui Ion Creangă.* Câteva amintiri despre Creangă. (F. Fr., VII*, p. 20—24).

568. LĂZĂREANU, BARBU, *Un tovarăș al lui Creangă.* Este Ioan S. Ionescu, sinucis de curând la Iași. Pe când acesta conducea Tipografia Națională din Iași a avut acționar și pe Creangă. Dela el a rămas o versiune a anecdotei cu « sfârâiacul », povestită de Creangă, mult mai frumoasă decât versiunea lui Stavri. (Cult. Pop., II, nr. 4—6, p. 25).

569. MORARIU, LECCA, *Evoluția artistului Creangă.* Ibrăileanu semnala evoluția de scriitor a lui Creangă dela « faza poveștilor » la *Amintiri.* Aici se arată că o evoluție foarte însemnată s'a făcut și în însăși « faza poveștilor » dela *Punguța cu doi bani* (1876) și *Soacra cu trei nurori* (1875), până la *Povestea lui Stan Pățitul* (1877). (F. Fr., VI, p. 124—126).

570. PAPADOPOL, PAUL I., *In marginea operei lui Creangă.* Cu privire la împărțirea operei lui C. (I. M., II*, nr. 5—6, p. 17—19).

571. PREDESCU, L., *Ioan Creangă.* București, 1932, Bucovina, 8°, vol. I, 182 p., vol. II, 260 p. — Vol. I. Vieața; Vol. II. Opera. Bibliografia operelor lui Cr. și a scrierilor privitoare la el. Arborele genealogic al familiei în vol. I. — Menț. crit. Rev. Ist. Rom., III*, p. 121. BODIN, D.

572. SADOVEANU, M., *Ion Creangă.* Artistul (A. L. A., XI*, nr. 625, p. 1—2).

573. [SALVINI, L., *Ion Creangă.* E. O., XII, p. 384—419]. — Menț. crit. elog. Rev. Ist. Rom., III*, p. 122. SIMIONESCU, DAN.

574. SĂTEANU, C., *Din vieața lui Creangă. Renovarea « Bojdeucei ». Creangă și rasa preoțească. Cauza răspopirii și atitudinea corpului didactic. Demersul lui Maiorescu.* (A. L. A., XI*, nr. 611, p. 1).

575. ȚIMIRAȘ, N., *Ioan Creangă după documente vechi, însemnări și mărturi. inedite, cu numeroase reproduceri de autografe, portrete și vederi.* București, 1932, Bucovina, 336 p., în 8°. — Rec. elog. DR., VII*, p. 433—434. MACREA D. — Rec. elog. Rev. Ist. Rom., III*, p. 123—124. BODIN, D.

Vezi și n-rele 936, 981—983.

Davila, Al.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

576. BREAZU, ION, *Note cu privire la Al. Davila.* Cum s'a desvoltat personalitatea literară și artistică a lui Al. Davila. Din cele trei volume ale scrierilor sale (*Din torsul zilelor*, vol. I și II; *Vlaicu Vodă*, vol. III). publicate în 1929, operă literară e numai *Vlaicu Vodă* și un fragment de piesă: *Sutașul Troian.* Prima

a fost proiectată ca începutul unei trilogii *(Mirciada)* Ea promitea să fie o mare operă dramatică. (Pt., XIII, nr. 41, p. 1; nr. 48, p. 1, nr. 53, p. 1).

Delavrancea, Barbu Ştefănescu

577. DELAVRANCEA, B., *Scrisori adresate familiilor Lupaşcu şi Miller-Verghy.* Scrisori din 1882—1883, dela Paris, unde D. îşi făcea studiile. De interes biografic. (R. S., VI*, nr. 1—2, p. 4—7, nr. 3—4, p. 4).

578. I. M., *O sută de reprezentaţii ale Viforului. Figura lui Barbu Delavrancea evocată de un prieten al său (T. Pisani). Literatul. Oratorul. Ziaristul. Omul.* Între altele se reproduce şi o scrisoare a lui B. D. către Al. Davila, directorul teatrului, reproşându-i că nu i s'a studiat bine piesa *Hagi-Tudose.* (R., XVI*, Nr. XVI, nr. 3961).

579. MORA, M., *Delavrancea-Avocat.* Forţa oratorică a lui D. ca avocat consta mai ales în adânca pătrundere şi înţelegere a sufletului omenesc. Se amintesc câteva din pledoariile celebre ale lui D. Se zugrăveşte figura lui de orator. (Un. XLIX*, nr. 51, p. 4.)

580. PREDESCU, L., *Delavrancea poet?* Volumul de versuri *Poiana lungă*, de care vorbeşte O. Densuşianu în discursul la Academie despre D. nu există. (Mold. Lit., V, nr. 1, p. 6).

Demetrescu, Anghel

581. PETRAŞCU, N., *Anghel Demetrescu.* Bucureşti, 1931, Tip. Bucovina, 8°, 164 p. [Cu un portret]. — Omul a fost cu mult superior operei. De aceea autorul, care a fost prieten cu el, îi închină un lung capitol biografic, presărat mai ales cu amintiri personale. În aceste amintiri găsim amănunte bogate şi despre alţi scriitori ai vremii: Caragiale, Delavrancea, Maiorescu, Haşdeu, Kogălniceanu, V. D. Păun. A. D. s'a născut în 1847 în Alexandria, jud. Teleorman, şi a murit în 1903 la Karlsbad. A făcut studii, mai ales istorice în Germania, a concurat şi la o catedră la Univ. din Bucureşti, fiind învins de Tocilescu. Cea mai mare parte a vieţii a fost director al liceului « Sf. George » din Bucureşti. — Petraşcu face apoi o expunere pur analitică a studiilor şi articolelor lui A. D., unele apărute în vol., altele publicate în *Literatura şi Arta Română.* Între ele şi articole de estetică, un studiu asupra *Discursurilor parlamentare* ale lui Maiorescu şi altul asupra lui Eminescu. — Menţ. elog. B. G., II, p. 418—419. BUCUŢA, EM.

Demetrescu, Traian

582. IORDAN, AL., *Traian Demetrescu.* Biografia poetului. T. D. poet al iubirii şi al naturii. (Mişc., XXIV, nr. 144, p. 2; nr. 146, p. 3).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dora d'Istria

583. BREAZU, ION, *Dora d'Istria şi Edgar Quinet.* În *Închinare lui Nicolae Iorga.* Cluj, 1931, Ed. Inst. de Ist. Univ., 4°, p. 63—72. — Studiu întemeiat

pe corespondența inedită a Dorei d'Istria, depusă la Biblioteca Națională din Paris. Analizând această corespondență, autorul arată influența lui Edgar Quinet asupra ideologiei politice și religioase a principesei române.

584. IORGA N., *Lettres de Dora d'Istria*. După o scurtă caracterizare a scriitoarei se publică 75 de scrisori ale Dorei d'Istria către profesorul Hugo Meltzl din Cluj, dintre 1877—1887, interesante pentru activitatea și preocupările literare ale autoarei. La sfârșit: 10 poezii închinate Dorei de diferiți admiratori. (R. H., IX*, p. 134—209).

585. NICOLAESCU-IOAN, MAGDA. *Dora d'Istria*, București, [1932], Cartea Rom., 97 p.+1 pl., în 8°. — Prefață de N. Iorga. Biografie și caracterizare a Dorei d'Istria. P. 73—75 o scrisoare autografă. P. 77 și urm. Bibliografia scrierilor Dorei d'Istria și a lucrărilor privitoare la ea.

Dragomirescu, M.

586. *Dragomirescu, Mihail*, Notiță biobibliografică. (B. C. R. IV*, nr. 9).

587. CIOCULESCU, ȘERBAN, *M. Dragomirescu și Istoria literară*. Ironizarea lui M. D. pentru așa numitele succese dela Congresul internațional de istorie literară, dela Budapesta. (Vr., IV, nr. 195, p. 5).

Vezi și n-rele 911, 914, 915, 917, 918.

Eminescu, Mihai

588. ADERCA, F., *Geniu și sifilis. Cazul lui Eminescu*. Eminescu moștenește natura sufletească a mamei sale (tip astenic). (Vr., V*, nr. 263, p. 6).

589. ARGHEZI, T., *Ce te legeni?* Rânduri evocative pentru Eminescu. (Sec., I*, nr. 10, p. 1).

590. BAICULESCU, GEORGE, *Pentru Mihai Eminescu*. Cuvinte elog. pentru rev. M. E. (A. L. A., X, nr. 546, p. 7).

591. BĂLAN, TEODOR, *Trupa Fani Tardini în Bucovina, 1864 și 1865*. Arată ce trupe străine se găseau în Cernăuți în acești ani și care a fost succesul trupei F. T. (boierii români au sprijinit-o f. mult, ei dorind chiar crearea unei scene românești). Publică lista pieselor reprezentate de această trupă și artiștii cari au interpretat rolurile. (M. E., III*, p. 121—140).

592. BARRAL, L., *Eminesco vu par un Français*. (Conferință ținută la Buc. în 23 Oct. 1932). Nu există încă o tălmăcire a lui Em. în franțuzește. Nota universalistă a operei lui Em. îl face accesibil oricărui popor de cultură. Em. a fost influențat, mai ales în tinerețe de romantismul francez prin toți poeții români premergători. Urmează o analiză a operei poetice la noi. (C. L., LXV*, p. 646—674).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

593. B[OGDAN]-D[UICĂ], GH., « *Albul munte* ». Explică versurile 41—48 din poezia lui Eminescu « Amicului F. I. », în deosebi expresia « albul munte », în care G. B. D. vede o probă foarte timpurie de orientalism, indism, la Em. (M. E., III*, nr. 8, p. 58—60).

594. BOGDAN-DUICĂ, GH., « *Amorul unei marmore* ». (*Explicare. . . « istorică »*) D-l T. Vianu în *Poesia lui Eminescu*, dispensându-se de metoda istorică, emite fel de fel de ipoteze livreşti asupra genezei poeziei « Amorul unei marmore », când, după cum arată G. B.-D., bazându-se pe o relatare precisă a lui I. L. Caragiale, această poezie a fost prilejuită de o întâmplare reală a unui amor neîmpărtăşit al poetului faţă de o actriţă. Ideea de suflet, de femeie de marmoră E. a luat-o, probabil, dintr'o piesă ce se juca şi făcea vâlvă în acel timp pe scena teatrului nostru: *Fetele de marmoră*, tradusă din franţuzeşte (*Les filles de marbre*). Însuşi subiectul piesei se potriveşte cu ideea din poezia lui E. (M. E., II, p. 65—69).

595. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Anunţarea îmbolnăvirii*. Anunţul din *Timpul* (3 Iulie 1883) despre îmbolnăvirea lui Eminescu. La 10 Iulie *Timpul* reproduce *Doina*, după *Convorbiri literare*. (M. E., II, p. 63).

596. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Burăh şi Eminescu*. Se reproduce din *Timpul*, (nr. 267, a. 1878) biografia lui George Missail, duşman al lui E. Fusese un Evreu românizat. Se numea Avram Burăh. A scris împotriva lui T. Maiorescu, M. Eminescu şi I. Slavici. A făcut parte din comisia instituită pentru judecarea lui T. Maiorescu şi a celorlalţi miniştri conservatori colegi (1877), cari, între altele erau acuzaţi şi de « risipa » cu banii daţi pentru studii lui Slavici şi Eminescu, studenţi. (M. E., III*, p. 65—68).

597. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Despre « Floare albastră »* (*Explicare. . . « istorică »*). Rectifică unele interpretări ale lui T. Vianu despre « Floarea albastră » a lui E. Arată apoi că « floarea albastră » nu este în această poezie un simbol vag al infinitului, obişnuit la romantici (Novalis d. p.), cum crede T. Vianu, ci însemnează ceva « desăvârşit special », adică iubita lui E., probabil cea dintâi, din Ipoteşti. Probe. (M. E., II, p. 18—23, 24).

598. BOGDAN-DUICĂ, GH., « *Dodecameron dramatic* » (*Epoca berlineză*). Em. schiţase (ms. Acad. 3275, f. 175 v.) planul unei dramatizări romantice, a istoriei Moldovei dela Dragoş-Vodă până la Vodă-Lăpuşneanu. Planul i-l sugerase, crede G. B. D., cetirea cronicei lui Ureche, *Domnii Ţerei Moldovei*, ediţia Kogălniceanu (lectură dinainte de 1869 a lui Em.). Piesa *Bogdan-Dragoş*, tipărită,« descopere stilul în care Eminescu ar fi dramatizat toată istoria veche a Moldovei ». (M. E., III*, p. 185—187).

599. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Doina* (*Versul: Mânca-i-ar inima cânii*). Cum E. cetise multă literatură veche, bisericească, se pare că acest vers i-a fost sugerat din următoarea frază din Canonul ieşirii sufletului: « . . . lăsaţi-l pre dânsul neîngropat, ca să mănânce cânii inima mea » (citat din *Molitvelnic*, Sibiu 1874, p. 338). E şi dovada că E. a cunoscut acel canon (cf. ediţia Cuza, p. 283). (M. E., II, p. 62).

600. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Eminescu în Cernăuţi*. (*Poetul, diletant teatral*). Lămureşte o însemnare din manuscriptul academic 2291, fila 35, în care Eminescu aminteşte de două piese dramatice jucate de el, copil, la Cernăuţi. G. B. D. le identifică cu două piese ale lui August v. Kotzebue. (M. E., III*, p. 5—8).

601. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Eminescu la Iorgu Caragiali*. În manuscriptul academic 3215 se află copiile a trei piese: *Smeul nopţii, Margo contessa* şi *O palmă, seau voinicos dar fricos*, traduceri din franţuzeşte. Copiile sunt făcute de Emi-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

nescu pe când era angajat în teatrul lui I. Caragiali. Copiile cuprind și numele actorilor și actrițelor care au jucat. Deducții asupra modului de traiu al lui E. în această epocă (1867-68). Facsimilul unui fragment din aceste copii. (M. E., II, 50—52).

602. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Eminescu în societatea « Orientul »*. În revista *Albina Pindului*, din 16—30 Iunie 1869, se află publicată darea de seamă asupra activității societății literare: *Orientul*, din care făcea parte și E. De aici se poate ști mediul în care trăia E. în anii 1868—1869. E. n'a activat în această societate decât ca membru în comisia pentru culegerea literaturii populare. El era repartizat pentru Moldova. (M. E., II, 116—120).

603. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Eminescu la « Timpul »*. O scrisoare a lui I. L. Caragiale către I. Bădescu din 13 Febr. 1890, publicată de Vladimir Șardin în *Figuri dispărute* din trecutul Botoșanilor, și după d-sa de Ioan Cozloschi (*Monumentul lui Scipione I. Bădescu*, Botoșani 1930, p. 40), din care se vede că traiul lui E. în timpul cât a lucrat la *Timpul* n'a fost tocmai atât de nenorocit cum se crede. (M. E., II, p. 121—122).

604. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Eufrosina Popescu și Mihai Eminescu (Ipoteză)*. Explicare istorică a poeziilor lui Em., *La o artistă* și *Amorul unei marmore*. După indicații dintr'o variantă a poeziei *La o artistă* (ms. academic 2259), după însemnări din revistele timpului, după mărturisirile lui I. L. Caragiale, inspiratoarea acestor poezii a fost artista Eufrosina Popescu. Aceasta cântase în Italia și pe când Em. sosea din Ardeal la București, în 1866 (toamna), cânta sub conducerea lui C. Demetriad. Dar apărea și în societatea lui Iorgu Caragiale și 'n a lui Pascali, în al căror mediu se arăta și E. (M. E., III*, p. 109—116).

605. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Fragment estetic*. În manuscrisul lui Eminescu nr. 2291, fila 20, dela Academie, se află un fragment de cântec popular, ilustrativ pentru gustul literar al poetului, iar la fila 8 și 24 a aceluiași ms. se află câteva rânduri în nemțește, în care E. arată în ce constă estetica, farmecul, poeziei populare (M. E., II, p. 92—93).

606. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Gânduri epice. Planul lui Decebal*. În ms. academic 2286, f. 72, se găsește planul unei epopei, *Decebal*, a lui Eminescu (se publică notița lui Em.). Concepția acestei epopei era: răzbunarea pieirii Daciei de către Nordul germanic. Intercalarea unui motiv mitologic din Edda (corbul Munin, unul din cei doi corbi ai lui Odin, « vestește pieire ») e o dovadă că Eminescu cunoștea Edda. (M. E., III*, p. 195—197).

607. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Iminovici*. Acest nume îl purta la 1757 un elev al școalei românești din Blaj, Vasile Iminovici (din Blaj); iar la 1763 un Iosif Iminovics. Deci *Eminovici* nu e numaidecât o dovadă de originea străină a lui Eminescu. (M. E., III*, p. 179).

608. BOGDAN-DUICĂ, GH., *« Împărat și proletar »* (explicare... « istorică »). T. Vianu în studiul său despre poezia lui E., crede că geneza ideilor din « Împărat și proletar » e în manifestul lui Marx și Engels apoi are răsunete din Proudhon (*Du principe de l'art*) și dintr'o poezie a lui V. Hugo. Dintr'un manuscris al lui E. dela Academie, nr. 2291, d. G. B.-D., arată lectura vastă pe care E. a făcut-o

BCU Cluj / Central University Library Cluj

în domeniul literaturii economice şi social-politice, încât inspiraţia sa din poezia amintită avea o bază cu mult mai solidă şi mai serioasă, decât aceea pe care o presupune T. Vianu. « Impărat şi proletar » a mai fost inspirat şi de evenimentele social-politice din jurul anului 1870 (căderea Comunei). (M. E., II, p. 76—88).

609. BOGDAN-DUICĂ, GH., *La Moartea lui Aron Pumnul.* Versul: *Cu cipru verde'ncinge antică fruntea ta,* este vreo imitaţie şcolară a unui vers latinesc: *Nunc decet viridi nitudum caput impedire myrtho?* (M. E., II, p. 62—63).

610. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Metodologie eminesciană.* (Cu prilejul scrierii: Tudor Vianu, *Poezia lui Eminescu*). Se arată utilitatea metodei istorice spre a ajunge la înţelegerea operei lui Eminescu. Aceasta însă nu exclude, în vederea sintezei definitive, cercetarea estetică preconizată de Tudor Vianu împotriva metodei istorice. (M. E., II, p. 1—7).

611. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Mihai şi Veronica (1876—1880).* Publică o scrisoare a Veronicăi Micle către Eminescu (din 27 Iunie 1880), şi o scrisoare, nedatată, a lui Em. către ea (la Academie, msul 2255, fila 315 v.), foarte importantă « pentru cunoaşterea amorului poetului, pentru *psihologia* lui, căreia această ciornă-i pune la dispoziţie mărturisiri de rang ». Bogat comentar şi preţioase contribuţii la cunoaşterea relaţiilor dintre Em. şi Veronica şi la descoperirea felului cum poetul « literaturiza » simţirile sale. Indicii pentru geneza *Luceafărului.* (M. E., III*, p. 10—15).

612. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Muzicalitatea lui Schiller şi Eminescu.* Completare la articolul despre « Armonia eminesciană » (capitol din studiul « Poezia lui Eminescu » al lui T. Vianu), publicat în *Cele Trei Crişuri,* XI, nr. 9—10, p. 111—112 (1930). (M. E., III*, p. 1—2).

613. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Notiţă despre Fany Tardini (1865).* F. T. la Braşov şi Cernăuţi. (M. E., III*, p. 72—73).

614. BOGDAN-DUICĂ, GH., *O scrisoare a lui M. Eminescu (1877).* (Din Ioan Slavici, *Sbuciumări politice la Românii din Ungaria,* Buc., 1911). O scrisoare a lui E. în care răspunde (unei invitaţii a lui I. Slavici de a veni la Bucureşti să colaboreze cu el la ziarul *Timpul*) că nu poate pleca din Iaşi din lipsă de bani. Slavici spune că e absurdă învinuirea ce i se aduce că ar fi vrut să-l exploateze pe E. (M. E., II, p. 100—101).

615. BOGDAN-DUICĂ, GH., *G. Reinbeck.* Informaţii şi consideraţii analitice asupra cărţii *Mytologie für Nichtstudierende,* Wien, a lui G. R., din care la 1865 Eminescu studia mitologia. Era volumul al treilea dintr'o *Bildungsbibliothek für Nichtstudierende,* editată de C. P. Funke. M. E., III*, (p. 178—179).

616. B[OGDAN]-D[UICĂ], GH., *Relativ la « Geniu pustiu ».* Publică o notiţă a lui Eminescu (mssul academic 2291, fila 16 v., 17 şi 17 v.) în care poetul schiţează, reflexiv, caracterele Sofiei, al lui Ion şi Poesis din roman. (M. E., III*, p. 49—50).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

617. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Scipione I. Bădescu şi geneza « Geniului pustiu ».* Probe biografice şi literare că eroul romanului *Geniu pustiu* ar fi poetul ardelean, contemporan cu Eminescu: S. I. Bădescu. (M. E., II, p. 101—108).

618. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Tapas* (*Între dd. C. Papacostea și T. Vianu*). C. P. a crezut că « dorul nemărginit » din Eminescu este *tapas*-ul indic, din imnul creațiunii din Rgveda. T. V. contestă, arătând că *tapas* are alt înțeles: «arșiță, apoi (derivat) efort, asceză, retragere din lumea exterioară și adâncire în propriul eu ». G. B.-D. precizează sensul exact al acestui cuvânt și arată că e cazul din *Rugăciunea unui Dac*. (M. E., II, p. 97—99).

619. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Tudor Vianu: Poezia lui Eminescu*. (*Note critice*). « *Voluptate și durere* ». T. Vianu afirmă în studiul său, că sentimentul durerii amestecat cu voluptate, fenomen psihologic predominant la E., a fost cultivat în mod deosebit de romantici. G. B.-D. arată după Fr. Bouillier, *Du plaisir et de la douleur*, că acest sentiment a fost cunoscut și exprimat de poeți și filosofi din timpurile cele mai vechi. (M. E., II, p. 33—36).

620. B[OGDAN]-D[UICĂ], GH., « *Venere și Madonă* ». Se dă un fragment din Jean Paul (*Vorschule der Aesthetik*, vol. I, paragr. 22) în care se arată cum creștinismul a înnobilat romantic femeia, cerând în corpul frumos sufletul frumos. De aceea Venera antică a fost depășită de Madona, prototip al frumuseții. Eminescu l-a cunoscut pe Jean Paul, și acest fragment lămurește poezia « Venere și Madonă ». (M. E., III*, nr. 10, p. 200).

621. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Vorbe de 'nceput*. Articol program al revistei *Mihai Eminescu*, care își propune să dea la lumină tot ce se poate afla nou în legătură cu viața lui Eminescu ca om și poet. Manuscrisele lui E. vor fi izvorul primordial de cercetare. Va trebui cercetat și precizat tot ce a primit E. din ambianța în care a trăit și tot ce a dat el acestei ambianțe. (M. E., II, p. 1—3).

622. [BOZ, LUCIAN, *Eminescu*. București, 1932, Tip. « Slova] ». Rec. crit. Vr., V*, nr. 255, p. 5. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit. Azi, I*, p. 456—458. ȘULUȚIU, OCT.

623. BOTEZ, CORNELIU, *Legenda poeziei lui Eminescu « Făt Frumos din Tei »*. O întâmplare amoroasă petrecută în familia boierului Balș din Dumbrăveni a fost motivul inspirației acestei poezii. A fost comunicată de către Căpitanul Eminescu și publicată de C. B. în volumul: *Omagiu lui Mihail Eminescu*. E reprodusă și aici. Polemică cu Ibrăileanu asupra legăturii ce poate fi între poezia lui Em. și întâmplarea amintită și asupra materialului biografic consemnat de C. B. în lucrarea sa. Data aproximativă a poeziei și o variantă primitivă a ei. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 436—441).

624. [BUCUȚA, EMANOIL], *Un poet dela miazănoapte*. Mențiune despre relațiile culturale polono-române din prilejul traducerii în poloneză, din partea poetului Emil Zegadlowicz, a poeziei lui Eminescu « Împărat și proletar ». (B. G., III*, p. 177—178).

625. C[ĂLINESCU], G., *Alexandru Lăpușneanu, proiect eminescian*, Fragment dintr'o piesă *Alex. Lăpușneanu*, proiectată de M. Eminescu. (A. L. A., XI*, nr. 621, p. 4).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

626. CĂLINESCU, G., *Avatarii faraonului Tla*. Se reproduce textul unui proiect de nuvelă a lui Eminescu, în care se tratează un caz de metempsicoză. Călinescu crede a o putea întitula: Avatarii faraonului Tla. (A. L. A., XI*, p. 603, 1—3).

627. CĂLINESCU, G., *Eminesciane.* Dela 10 Oct. 1884—1 Sept. 1885 Eminescu a fost profesor de geografie la « Şcoala de Comerciu şi Finanţe » din Iaşi. — Data precisă a morţii lui E.: în noaptea dintre zilele de miercuri 14 şi joi 15 Iunie 1889. Actul de deces. (A. L. A., XI*, nr. 592, p. 7).

628. CĂLINESCU, G., *Eminesciane. I, II.* 1) Afară de izvoarele de până acum (se citează care) asupra cursurilor urmate de E. la Berlin, C. informează despre un notes al poetului (ms. acad. 2286), în care se găseşte o listă întreagă de cursuri (juridice, medicale şi filosofice) cu indicarea zilei şi orei. Nu se ştie pe care le va fi urmat E.; 2) Din ms. acad. 2268, ff. 24—25 se reproduce o scrisoare în versuri a lui E. adresată colegului său de universitate, Chibici, în amintirea vieţii de student, din care multe elemente le regăsim în acel fragment din Scrisoarea II-a care începe cu: « Vai, tot mai gândeşti la anii când visam în Academii » etc. Din care versuri mai rezultă că E. audia la Viena şi cursuri de istorie antică şi de filologie clasică (cf. Ramses; horum-harum); 3) Textul a 6 strofe, o compoziţie hazlie la adresa junimiştilot (ms. acad. 2260, f. 23). O încercare satirică în 4 strofe împotriva lui D. Petrino. Text (ms. acad. 2261), f. 282) O altă încercare satirică împotriva Convorbirilor Literare. 2 strofe. Text (ms. acad. 2262, f. 102). Două epigrame împotriva lui T. Maiorescu. Text (ms. acad. 2262, f. 102). Un tablou al titlurilor lui T. Maiorescu făcut de E., în care se ironizează prosperitatea oficială a vieţii lui T. M. Textul (ms. acad. 2256, f. 47). Când a învăţat E. franţuzeşte. O dovadă că în epoca dela Berlin (1872-74) ştia încă mediocru această limbă. (Cv., VII, nr. 2231, p. 1—2; nr. 2232, p. 1—2).

629. CĂLINESCU, G., *Eminescologi.* Răspuns criticilor aduse cărţii lui de Lecca Morariu, C. Manolache şi I. E. Torouţiu. (România Lit., I*, nr. 16, p. 1).

630. CĂLINESCU, G., *Eminescu clasicist.* Până a ajuns la renumita *Odă* în metru antic, E. a făcut numeroase exerciţii de metrică clasică. cum dovedesc manuscrisele sale (ms. nr. 2306, ff. 15—16 şi 99; 2306, f. 96; 2308, f. 1), fie traducând din poeţi antici (Horaţiu, Homer), fie în compoziţii proprii. Ms. 2256, ff. 50—48 cuprinde o încercare de parodie a lui Homer şi un proiect de dramatizare a Iliadei, închipuind pe nişte copii cari-şi spun lecţia mamei lor. Şi lecţia este chiar Iliada. Fragment din această ultimă încercare, abia schiţată. Se dau schemele versurilor în metru antic încercate de E. (Ad., XLVI*, nr. 14.911, p. 1—2).

631. CĂLINESCU, G., *Eminescu, poet al Daciei.* Unul dintre proiectele cele mai dragi ale lui Eminescu era acela al unei mari epopei sau drame dacice. Se arată aici încercările de realizare a acestui proiect. (A. L. A., XI*, nr. 614, p. 1—2).

632. CĂLINESCU, G., *Eminescu şi limba franceză.* Un text francez cu care E. făcea exerciţii de limba franceză, document care spulberă prejudecata că poetului nostru îi lipsea cunoştinţa acestei limbi. (A. L. A., XI*, nr. 606, p. 1).

633. CĂLINESCU, G., *Eminescu şi Machiavelli.* Traducerea eminesciană a capitolelor 18 şi 19 din *Il principe* al lui Machiavelli este făcută după originalul italian sau din nemţeşte? Reproducerea unui citat din *Timpul* (VI) din 1881, în legătură cu Machiavelli, scris în preajma încoronării regelui Carol I. (Rom., XII*, nr. 2, p. 6—7; 8—16).

Babeş-Bolyai University Library

634. CĂLINESCU, G., *Eminescu și Mirabeau*. Publică planul unei drame în 4 acte « Junețea lui Mirabeau », rămas între manuscrisele dela Academia Română ale poetului (ms. 2254, ff. 304—309). (V. L., VII*, nr. 138, p. 1—2).

635. C[ĂLINESCU], G., *Eminescu traducător al lui Shakespeare*. Fragment dintr'o încercare de traducere a lui Eminescu a piesei: *Timon din Athena* de Shakespeare. (A. L. A., XI*, nr. 605, p. 3).

636. CĂLINESCU, G., *Moartea lui Ioan Vestimie și alte fragmente eminesciene*. Fragmente literare inedite de ale lui Eminescu interesante pentru cunoașterea psihologiei proiectului. (A. L. A., XI*, nr. 604, p. 1).

637. CĂLINESCU, G., *Morbul eminescologic*. Răspuns polemic împotriva acuzațiilor ce i s'au adus lui C. în legătură cu lucrarea *Viața lui Eminescu*. (A. L. A., XI*, nr. 605, p. 5).

638. CĂLINESCU, G., *Octav Minar, necrofor eminescian*. Se contestă onestitatea științifică de istoric literar a lui O. Minar în legătură cu lucrările acestuia despre Eminescu. I se atribue falșuri. (V. R., XXIV*, vol. LXXXIX, p. 361—363).

639. CĂLINESCU, G., *Opinii asupra lui Mihail Eminescu*. Ne lipsește un bun studiu critic asupra poetului. Acest studiu trebue să urmărească, înainte de toate, locul lui E. în devenirea valorilor estetice și măsura concordanței lui cu spiritul veacurilor și a revoluției lui față de poezia veche. (Vr., IV, nr. 182, p. 25).

640. CĂLINESCU, G., *Patru fragmente eminesciene*. Textul a trei proiecte de nuvele sau romane și a unui început de dramatizare a unei povești. Se desprind note noui despre preocupările literare ale lui Eminescu. (A. L. A., XI*, 602, 1).

641. CĂLINESCU, G., *Pentru o biografie a lui Eminescu*. Biograful poetului trebue să se ferească de melodramă, să fie realist. Mizeria poetului se datorește spiritului său boem, congenital, nu lipsurilor, apoi boalei sale. (Vr., IV, nr. 184, p. 7—8).

642. CĂLINESCU, G., *Povestea magului călător în stele*. Este titlul dat de G. C. unui poem inedit și numai în proiect al lui Eminescu, care se află în ms. 2259, ff. 52—81 al Academiei. Se reproduce textul într'o formă provizorie. (V. R., XXIV*, vol. XCI, p. 128—148).

643. CĂLINESCU, G., *Prin manuscrisele eminesciene*. Publică un poem neterminat, rămas între manuscrisele lui Eminescu, întitulat: « Rime (simbolice) alegorice », care « pentru configurația imaginației poetice a poetului aduce însă un orizont nou ». (V. L., VII*, nr. 137, p. 3).

644. CĂLINESCU, G., *Un fragment eminescian: Pustnicul*. Publică, după ms. 2286, ff. 2—5, dela Academia Română, un fragment întitulat « Pustnicul », interesant pentru cunoașterea lui Eminescu romantic. (România Lit., I*, nr. 37, p. 1—2).

645. CĂLINESCU, G., *Un poem eminescian*. Este vorba de un lung poem « Memento mori », rămas între manuscrisele lui Eminescu, din care face parte și poezia « Egipetul », care capătă astfel un sens precis. Călinescu publică acest poem. (România Lit., I*, nr. 13, p. 1—2, nr. 15, p. 3, nr. 18, p. 2, nr. 21, p. 2).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

646. CĂLINESCU, G., *Varietăți eminesciene II*. Se reproduce ms. Acad. 2306, f. 28, în care E. își relatează un vis. Din același ms. ff. 31—33 o poezie închinată lui Eliade. (România Lit., I*, nr. 21, p. 1—2).

647. CĂLINESCU, GH., *Viața lui Mihai Eminescu*. București, 1932, Cult. Naț., 480 p.+VII pl. în 8°. — Rec. anal., Glas T., I*, nr. 7, p. 13—14. ALEXANDRESCU, C. ST. — Rec. elog., România Lit., I*, nr. 13, p. 1—2. BALTAZAR, C. — Menț. crit., Rev. Ist. Rom., II*, p. 317—318. BODIN, D. — Rec. elog., Ad., XLVI*, nr. 14.908. CIOCULESCU, Ș. — Rec. elog., Prov. Lit., I*, nr. 3, p. 22—24. CONSTANT, EUG. — Rec. crit., Vr., V*, nr. 277, p. 6. CONSTANTINESCU, POMP. — Menț. elog., Dt., X*, p. 65—66. DIMA, AL. — Rec. elog., Curent., V*, nr. 1524, p. 1—2. DIMITRESCU, ION. — Rec. elog., Sec. I*, nr. 16, p. 4. IOANID, M. D. — Rec. elog., Azi, I*, p. 348—350. IONESCU, EUG. — Rec. crit., M. E., III*, p. 50—57 și 68—72. MANOLACHE, C. — Rec. crit., M. E., III*, p. 141—167. MORARIU, LECCA. — Rec. crit., Sec., I*, nr. 19, p. 3. PAPADIMA, O. — Rec. DR., VII*, p. 426—427. PUȘCARIU, MARIA. — Rec. elog., Mișc., XXV, nr.431, p. 1. ROSETTI, AL. — Rec. elog., România Lit., I*, nr. 14, p. 3. SEBASTIAN, M. — Rec. elog., Ț. N., XI*, nr. 17, p. 6. STRUȚEANU, SC. — Rec. elog., V. L., VII*, nr. 138, p. 3. SULUȚIU, O. — Rec. crit., M. E., III*, p. 41—48. TOROUȚIU, I. E. — Rec. elog., A. L. A., X*, nr. 599, p. 1. ZARIFOPOL, P.

648. CAPRĂ, CONSTANTIN, *Două documente dela revizorul Eminescu*. Se reproduce textul unei circulări și a unui raport al lui Em. făcut cu ocazia unei inspecții la școala din com. Laza. Sunt două documente aparținând Muzeului Etnografic al Școalei Normale de învățători «Ștefan cel Mare» din Vaslui. (M. E., III*, p. 197—199).

649. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Studii eminesciene*. N. Iorga a fost cel dintâi care a văzut în Eminescu «expresia integrală a sufletului românesc». A dat apoi directive pentru studiul influențelor, care au contribuit la formarea personalității lui E. Acum D. I. Rașcu în revista *Indreptar* dă un întins studiu din lucrarea ce va apare *Ecouri franceze în opera lui Emminescu*. Influența franceză la acest poet se dovedește a fi foarte însemnată, deși până acum a fost ignorată. (Ad., XLIV, nr. 14.616, p. 1—2).

650. CRAINIC, N., *Ediția națională Eminescu*. Când era secretar general la Ministerul Cultelor, autorul a alocat suma de 700.000 lei pentru o ediție națională a lui Em. Căzând guvernul, nu s'a ales nimic de acest proiect. (Gn., XI, p. 370).

651. *Dela întemeietorii revistei. Din «însemnările zilnice» ale lui Titu Maiorescu, referitoare la M. Eminescu. Prima notiță despre boala lui*. Notele lui T. M. asupra primelor manifestări ale bolii mintale a lui Eminescu. O scrisoare a lui T. M. către Em., pe când acesta se afla la un sanatoriu în Viena din care se vede grija ce o purta Maiorescu și ceilalți membrii ai Junimii față de marele geniu, a cărui valoare dela început au știut s'o recunoască și s'o aprecieze. (C. L., LXV*, 427—431).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

652. DOICESCU, CIPRIAN, *Eminescu. Isvoarele de inspirație. Preocupările de cultură*. București, 1932, Tip. «Bucovina». 72 p. în 8°. — Studiu rău scris și lipsit de orice valoare.

653. DRAGOMIRESCU, MIHAIL, «*Despărțire*» *de Eminescu*. Analiza estetică a poeziei. Conținutul ei psihologic și realizarea artistică. (Un., XLIX*, nr. 174, p. 1).

654. DRAGOMIRESCU, M., « *Înger şi demon* » *de M. Eminescu. Analiză.* Superioritatea poeziei lui E. asupra poemului *Prometeu* al lui Shelley şi *Demonul* lui Lermontof. Gherea negase valoarea poeziei lui E. din motive extraestetice, socialiste. (Un., XLIX*, nr. 83, p. 1).

655. DRAGOMIRESCU, MIHAIL, « *Luceafărul* » *de Eminescu.* Analiza poeziei. Judecând după figurile poeziei, e cea mai caracteristic tinerească poemă a lui Eminescu. (Un., XLIX*, nr. 76, p. 1).

656. DRAGOMIRESCU, MIHAIL, « *Mortua est* » *a lui Eminescu.* Analiza poeziei şi concluzia că este o capodoperă a literaturii universale. (Un., XLIX*, nr. 69, p. 1).

657. DRAGOMIRESCU, M., « *Pe lângă plopii fără soţ* » *de Eminescu.* « Este o poezie în care geniul liric a lui E. se afirmă cu o putere extraordinară ». (Un., XLIX*, nr. 188, p. 1).

658. DRAGOMIRESCU, MIHAIL, « *Sara pe deal* » *de Eminescu.* E scrisă în ritm coriambic. Particularităţile metrice ale poeziei. Este unică prin forma ei în opera lui E. şi în literatura română. Analiza de fond a poeziei. (Un., XLIX*, nr. 181, p. 1).

659. DROUHET, CH., *Un izvor de inspiraţie clasică la Eminescu.* În *Inchinare lui Nicolae Iorga.* Cluj, 1931, Ed. Inst. de Ist. Univ., 4⁰, p. 153—155. — În « Mai am un singur dor » E. a fost influenţat mai de grabă de « Elegia XIII », Cartea II, a lui Propertius, decât de « Ode de l'élection de son sépulcre » a lui Ronsard, cum credea N. Apostolescu în *L'influence des romantiques français...* p. 399.

660. *Eminescu, M., Gedichte.* Deutsche Übersetzung v. N. N. Botez. Rec. elog., J. L., XX, p. 88—92. DRIMER, C.

661. EMINESCU, M., *Poeziile lui.* Ediţie critică îngrijită de N. Iorga. II (anii 1880—1895). Ed. II-a. Bucureşti, 1932, Ed. « Ligii Culturale », 156 p., în 16⁰. (Bibl. « Cartea bună », nr. 2).

662. EMINESCU, M., *Scrieri politice.* Ediţie comentată de D. MURĂRAŞU. Craiova, 1931, Scrisul Rom. LXVI+338 p., în 8⁰. Col. « Clasici Români Comentaţi »). — Rec. elog., A. L. A., X, nr. 537, p. 7. — Menţ. elog. Rev. Filos., XVI, p. 197. BAGDASAR, N. — Menţ. DR., VII*, p. 378. BREAZU, ION. — Rec. crit. cu bune aprecieri asupra valorii activităţii politice a lui E. Vr., IV, nr. 174, p. 7. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit. Ce ar trebui să urmărească un studiu asupra izvoarelor naţionalismului eminescian. Sec., I*, nr. 14, p. 4. DIMA, AL. — Rec. crit. elog. Ţ. B., IV*, GHERGHEL, I. — Rec. elog. Mişc., XXIV, nr. 93, p. 2. IORDAN, AL. — Rec. crit., Dum. Un., I, p. 185. PĂUNESCU-ULMU, T.

663. GERARIU, D., *Iarăşi şi iarăşi... Eminescu.* Crede foarte probabilă ipoteza emisă de G. Bogdan-Duică în buletinul *Mihai Eminescu* despre geneza *Geniului pustiu* al lui E. Eroul acestui roman ar fi Scipione I. Bădescu, a cărui vieaţă are paralelisme uimitoare cu aceea a personagiului din roman. În acest roman sunt după d-l B.-D. răsfrângeri şi din propria vieaţă a lui E. Se relevă traducerile în nemţeşte din opera poetului, admirabil reuşite, datorite lui Artur Bosch, profesor de ştiinţe naturale la Sibiu. Anume: « Lacul » (Der See), « Pe aceeaşi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ulicioară » (In demselben Gäschen), « Noaptea » (Nachts), « De ce nu-mi vii? » (Wo bleibst du nur), « La steaua » (Der Stern). Se exemplifică cu două strofe din *Der Stern*, calitatea superioară a acestor traduceri. (Dt., IX, 148).

664. GEROTA, C. V., *Pe marginea « Glossei » lui Eminescu.* Filosofia stoică din *Glossa*, Eminescu a cunoscut-o de-a-dreptul din Schopenhauer şi nu dela Zeller, cum susţine T. Vianu. În *Glossa* nu e vorba nici de budism, lipsind ideea nirvanei, nici de renunţarea creştină, lipsind umilinţa, ci de stoicism curat. (C. L., LXV*, p. 223—227).

665. GIURESCU, CONST. C., *Geneza poeziei « Speranţa » a lui Eminescu.* Titlul, metrul şi ideea fundamentală sunt după « Hoffnung » al lui Schiller. (Rev. Ist. Rom., III, p. 266—268).

666. GOROVEI, ARTUR, *Amănunte din viaţa lui Eminescu.* Culese din câteva scrisori ale lui Titu Maiorescu şi Mite Kremnitz către Nicu Gane, păstrate la « Muzeul Folticenilor ». (M. E., III*, p. 2—5).

667. HANEŞ, PETRE V., *M. Eminescu începător.* Alecsandri, Bolintineanu, Sihleanu, Nicoleanu, Depărăţeanu şi Mihail Zamfirescu sunt strâns legaţi de primele lui poezii; răsunetul acestor poeţi în poeziile lui de tinereţe: limba şi motivele de inspiraţie. Ardelenismul lui Eminescu. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 8—22).

668. IONESCU-SÂNGER, IRINA, *Ediţiunea italiană a poeziilor lui Eminescu.* Recensie elogioasă asupra traducerii în italieneşte a poeziilor lui Eminescu de Ramiro Ortiz. Prefaţa traducătorului e scrisă cu multă pasiune şi adâncă înţelegere a personalităţii poetului nostru. Traducerea a avut un răsunet însemnat în opinia publică italiană. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 441—445).

669. JITIANU, CONST. C., *Studii şi reflexii.* Buzău, 1931, Tip. Luca I. Oprescu, 8°, p. 155. (Prefaţă de C. Rădulescu-Motru). — Întâiul studiu este întitulat: « Opera şi personalitatea lui Mihail Eminescu. Omul genial ». Fără de a spune nimic nou, este scris cu căldură şi pătrundere.

670. *Lang, Friedrich, M. Eminescu als Dichter und Denker.* Rec. anal. elog. Lb. Ph., LII, p. 380 KLEIN, KARL KURT.

671. LASLO, N., *Din Eminescu inedit. Traduceri din clasici.* În manuscrisul nr. 2256 al Academiei (fila 50—48) este o parodie a *Odysseiei* lui Homer, în total 50 de versuri. Câteva versuri, reproduse aci, sunt o fidelă traducere a începutului poemei homerice în hexametri perfecţi, într'o limbă de toată frumuseţea. În foaia 165 a manuscrisului 2258 (2) este tradusă o epigramă grecească după o versiune latină, care vizează judecata lui Paris. Distihurile (două) elegiace ale acestei epigrame sunt cele dintâi cunoscute în literatura noastră. Manuscrisul nr. 2282 fila 96—97, cuprinde traducerea în întregime, în metrul safic al originalului, a odei 11 a lui Horaţiu: *Ad Mercurium.* (M. E., II, p. 88—91).

672. LĂZĂREANU, BARBU, *« Amor şi Viclenie » Eminescu tachinează în proză şi în versuri pe autorul « Còpiilor de pe natură ».* Eminescu consideră piesa « Amor şi viclenie » drept o pastişă, după « El desden con el desden » piesa lui *Augustin Moreto y Cabana.* (Cf. ms. Ac. Rom., nr. 2257, f. 51—52). Scrie nişte versuri satirice pe această temă la adresa lui I. Negruzzi. (În manuscris). « După aceste

BCU Cluj / Central University Library Cluj

versuri se poate vedea cât era E. în curent cu studiile asupra literaturii spaniole. (Vr., V*, nr. 224, p. 6).

673. LĂZĂREANU, BARBU, *Dicționarul de rime al lui Eminescu.* Între manuscriptele lui Eminescu se află și un « dicționar de rime » în șase caiete, înregistrate la secția Mss. a Academiei Române la numerele 2265, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275. (Prietenii Istoriei Literare, I, p. 23—28).

674. LĂZĂREANU, BARBU, *Eminescu profesor.* Revolta elevilor împotriva lui Eminescu, pentrucă acesta era prea sever, pe când se afla profesor suplinitor la Institutul Academic din Iași. (După informațiile avocatului Eugen I. Vincler, date în cartea: *Albumul serbării de revedere dintre foștii elevi ai Institutului Academic din Iași din seriile de bacaulaureat 1866—1879*, Buzău, 1914). (Vr., V*, nr. 265, p. 6).

675. LĂZĂREANU, BARBU, *Mizerie și risipă.* Amănunte bogate privitoare la Eminescu cetitor și colecționar de cărți vechi românești. (Vr., IV, nr. 192, p. 5).

676. LĂZĂREANU, BARBU, *Un prieten ardelean al lui Eminescu. Dimitrie Comșa.* Eminescu semnalează cu entuaiasm adoptarea ideilor junimiste în materie de limbă literară de către grupul de intelectuali sibieni: Dimitrie Comșa, Ilarion Pușcariu, D. P. Barcianu, Eugen Brote. (Vr., V*, nr. 221, p. 6).

677. [LUKASIK, ST., *Michail Eminescu.* În *Ilustrowany Kuryer Codzienny.* Cracovia, 7 Aug. 1933]. Menț. anal., Rev. Ist. Rom., III, p. 308. P[ANAITESCU], P. P.

678. LUPAȘ, I., *Influența lui Hegel în scrisul lui N. Bălcescu și M. Eminescu.* Concepția hegeliană că istoria omenirii e desfășurarea cugetării lui Dumnezeu, o găsim și la Bălcescu și la Eminescu, într'o scrisoare adresată lui Dimitrie Brătianu cu ocazia serbărilor pentru comemorarea lui Ștefan cel Mare. (Un., XLIX*, nr. 36. p. 1—2).

679. MANOLACHE, C., *Statuea lui Eminescu la Iași.* Considerații despre Eminescu, cu ocazia ridicării unei statui la Iași, lucrată de sculptorul Schmidt-Faur. (M. E., III*, p. 171—177).

680. MILIAN, CLAUDIA, *Poezie și iubire.* Evocarea Veronicăi Micle. (Ad., XLVI*, nr. 15.025, p. 2).

681. MINAR, OCTAV, *Conacul dela Ipotești, unde a copilărit Eminescu.* Amintiri și date. (A. L. A., X, nr. 540, p. 9).

682. MORARIU, LECCA, *Astronomia lui Eminescu și a altora.* Între altele, compararea poeziei *La steaua* a lui Em. cu *Siehst du den Stern* a lui Gottfried Keller. Se arată superioritatea poeziei lui Em. (M. E., III*, p. 181—182).

683. MORARIU, LECCA, *Din moștenirea lui Eminescu.* D-l Filimon Taniac informează că cele patru scrisori ale lui Eminescu, publicate de d-sa în *Almanah literar* pe anul 1903, pp. 43—48, Cernăuți le-a dăruit Academiei. Posedă încă manuscrisul celor două versificații publicate tot în *Almanah* pe 1905, p. 61—63; mai posedă un plic de scrisoare datat: Viena, 8 April, 1872 (vezi și Almanach, 1903, p. 45) reprodus și în acest articol în mărimea originalului, apoi trei fotografii, una a lui E. bolnav din Botoșani 1887, una a fratelui lui E., Matei, ca ofițer și o inedită fotografie a surorii lui E., Aglaia. Se reproduce exact textul manuscrisului cu cele două versificații publicate în *Almanah*, adică și cu ștersăturile și

BCU Cluj / Central University Library Cluj

corecturile făcute de E. În Almanach publicase numai forma definitivă reconstruită de F. Taniac. (M. E., II, p. 13—18).

684. MORARIU, LECCA, *Eminescu. Note pentru o monografie.* Fascicolul 1: Cap. VI. Copilăria lui Eminescu și cap. VII. Eminescu elev. Cu 12 ilustrațiuni. Suceava, 1932, Tip. Herman Reiner, 56 p., în 16°. — Se utilizează, în mod critic, toate izvoarele privitoare la subiect. — Menț. anal. Ț. B., IV*, p. 474—475. B[ANCIU], A.

685. MORARIU, LECCA, *Eminescu—Ion Scipione Bădescu.* Henrieta Eminescu, atât de îngrijorată dar și geloasă de fratele ei Mihai, e veșnic pornită asupra lui I. S. Bădescu, care fie că inventa în *Curierul* său vreo știre senzațională pe seama (și 'n «favorul») prietenului său E., bolnav-covalescent, fie că înclina să se încurce și cu E. la câte un chef. Mărturii în acest sens din scrisorile Henrietei. (M. E., II, p. 123).

686. MORARIU, LECCA, *Eminescu la... Curte!* «Numai doi oameni au îndrăznit să-i prezinte (sc. Carmen Silvei) respectuoasele lor observațiuni: Poetul Eminescu și bătrânul om de stat Mihail Kogălniceanu. E. după ce a tradus o nuvelă a Suveranei, a spus cu sinceritatea lui originală, că nu ar fi bine să o publice, iar M. K., ascultând lectura piesei *Meșterul Manole*, a observat M. Sale, că opera nu ține seamă nici de adevărul istoric, nici de frumoasa legendă a poporului, și de aceea ar fi bine să nu o reprezinte în România». (M. E., II, p. 123).

687. MORARIU, LECCA, *Eminescu și Epaminonda Bucevschi.* Notiță din care se vede că Em. și Ep. Bucevschi se cunoșteau din fragedă vârstă. (M. E., III*, p. 62).

688. MORARIU, LECCA, «*Gajus*» = *Eminescu.* Indicații. (M. E., III*, nr. 8, p. 62).

689. MORARIU, LECCA, *I. N. Roman despre Eminescu.* Rectificări și întregiri aduse de «Junimistul» I. N. Roman amintirilor sale despre Em., publicate în Adev. lit. și artistic, nr. 535, din 8 Martie 1931. (M. E., III*, nr. 8, p. 62).

690. MORARIU, LECCA, *Matei Eminescu (1856—1929) ostaș în Războiul nostru pentru Independență.* O fotografie inedită a fratelui lui Eminescu, căpitanul Matei, înfățișându-l locotenent în uniformă neagră și cu decorații. (M. E., II, p. 122—123).

691. MORARIU, LECCA, *Un proaspăt detractor al lui Eminescu.* Concluzia d-lui Prof. Dr. N. Leon din articolul său *Ora de germană a profesorului Mihail Eminescu* (ziarul *Lumea*, Iași nr. din 6/8, 1930), că: «Eminescu a fost toată viața chinuit; a scris ca să trăiască, n'a trăit ca să scrie ca Alecsandri», este o apreciere «superficială și ignorantă» a omului și operei Eminescu. Un pasaj din acest articol al lui N. L., în care se spune că elevii lui E., din pricină că acesta era foarte distrat, părăseau clasa în timpul orei, escaladând fereastra, iar E. rămânea numai cu acel pe care-l examina. (M. E., II, p. 32).

692. MORARIU, VICTOR, «*Luceafărul*» *în nemțește.* O comparație între cele patru traduceri ce le avem până acum: a lui Edgar von Herz, Maximilian W. Schroff, N. N. Botez și, ultima, a lui Theodor Scheibler. Cele două din urmsunt cele mai reușite, iar între acestea a lui Theodor Scheibler satisface mai mult. (M. E., II, p. 7—13; 36—44; 70—75; 109—115, III*, p. 16—27, 98—109; 187—194).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

693. M[ORARIU], V., *Și iarăși Eminescu în nemțește*. Anunță că Reinhold Scheibler, profesor la Chișinău, are o traducere germană completă, reușită, a poeziilor lui Em., după ediția Maiorescu. (M. E., III*, nr. 8, p. 61).

694. MURĂRAȘU, D., *M. Eminescu, Cultură și știință*. Publică studiul cu acest titlu, rămas între manuscrisele dela Academie ale poetului (ms. 2255, ff. 209 — 241). Manuscrisul aparține epocei de studii dela Viena, și e important pentru urmărirea evoluției intelectuale a lui Eminescu. Acest studiu «ne arată spiritul înclinat spre meditații filosofice al poetului și curentele de gândire care-l atrăgeau pe acesta la vârsta de 20 de ani». (M. E., III*, p. 74—97).

695. MURĂRAȘU, D., *Eminescu despre N. Bălcescu*. Un articol necunoscut al lui E. din ziarul *Timpul*, 24 Noemvrie 1877: *Bălcescu și urmașii lui* în care apare toată ideologia pe care E. o profesează la acest ziar. Unele documente citate aci împreună cu data articolului de mai sus dovedesc că E. se afla în redacția *Timpului* încă din Octomvrie 1877 și nu din Decemvrie cum se credea până acum. (M. E., II, p. 45—49).

696. MURĂRAȘU, D., *Eminescu și clasicismul greco-latin*. Studiu asupra manuscriselor lui Eminescu, care dovedesc pasiunea și stăruința cu care poetul cerceta literatura poetică greco-latină, din care s'a inspirat și pe care o lua de model. (F. Fr., VII, nr. 3—4, p. 115—142). — Menț. elog., Rev. Ist. Rom., III, p. 120. SIMIONESCU, DAN.

697. MURĂRAȘU, D., *Mărturii în legătură cu originea lui Eminescu*. Pasaje din articolele de polemică ale lui Em., în care acesta își afirmă originea sa românească. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 29—36).

698. MURĂRAȘU, D., *Naționalismul lui Eminescu*. București, 1932, Bucovina, XLIV+370 p., în 8°. — Menț. Rev. Ist. Rom., II*, p. 318. BODIN, D. — Rec. elog., Sec., I*, nr. 17, p. 4. BOGDAN, NIC. — Rec. crit., DR., VII*, p. 390—391. BREAZU, I. — Rec. anal., Sec., I*, nr. 9, p. 4. GEROTĂ, C. V. — Rec. elog., Mișc., XXV, nr. 115, p. 1—2, nr. 416, p. 1. IORDAN, AL. — Rec. elog., Azi, I*, p. 340—341. LEONTESCU, AL. Al. — Rec. crit., Obs., V*, p. 249—257. R[AȘCU], I. M. — Rec. elog., România Lit., I*, nr. 13, p. 2 și M. E., III*, p. 28—34. TOROUȚIU, I. E. — Rec. elog., C. L., LXV*, p. 328—331. STRUȚEANU, SC.

698 a. MURĂRAȘU, D., *Schopenhaeur în opinia lui Eminescu*. Atitudinea lui E. față de filosoful german, la trei epoci diferite ale vieții lui: 1) într'o scrisoare, destinată unei reviste germane, din timpul studiilor la Berlin; 2) în polemica din *Timpul* 1878, cu deputatul ieșean Holban, care ceruse invalidarea lui Maiorescu, pentrucă e adept al lui Schopenhauer; 3) într'un articol din *Fântâna Blanduziei* (4 Dec. 1888). Totdeauna E. a arătat o mare admirație față de filosoful german. (S. d. M., VIII, p. 12—13).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

698 b. MURĂRAȘU, D., *Unitatea personalității lui Eminescu*. Distincțiile optimist-pesimist care se fac în analiza personalității lui E. sunt arbitrare. Tot așa distincțiile dintre poet și ziarist. E. trebuie judecat unitar. (S. d. M., VIII, p. 184—186).

699. MOSCU, CONST., *M. Eminescu ca pedagog.* Legătura dintre concepția lui pedagogică și socială, Scopul educației era, pentru E. cultura caracterului. Aceasta se poate face prin metoda activistă. (R. G. I., XIX, p. 36—44).

700. PĂTRĂȘCANU, I. V., *Eminescu student la Berlin.* (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 247—263).

701. PĂUNESCU-ULMU, T., *Eminescu. Urme și sugestii în poezia lui.* Urme din Nicolae Văcărescu în « Mortua est »; din Alecsandri în « Mama »; din Mumuleanu în « Glossa »; din Dosoftei în « Luceafărul ». (Dum. Un., I, p. 150—151).

702. PĂUNESCU-ULMU, T., *Eminescu, poezia lui de interior și intimitate.* Obosit de culmi metafizice, E. coboară uneori în poezia de intimitate, tot așa de prețioasă sub raport estetic ca și cea filosofică. Și această poezie are la bază un sentiment de singurătate. (Dum. Un., I, p. 120—121).

703. PĂUNESCU-ULMU, T., *Poezia lui Eminescu.* Fragment dintr'o lucrare ce își propune să elucideze « fenomenul poetic eminescian în mecanismul lui propriu și în raport strâns legat cu realitatea românească ». (I. M., I, nr. 6—7, p. 2).

704. PĂUNESCU-ULMU, T., *Poezia lui Eminescu: Transcendentul și metafizica.* Se insistă asupra realizării formale a celor două note, în câteva poezii ale lui E. (I. M., II*, nr. 7—8, p. 11—18).

705. PETRESCU, VALERIAN, *Mihai Eminescu și marea.* Considerații vagi asupra poeziei eminesciene. La sfârșit, despre felul cum cântă poetul marea. (A. D., XII, p. 268—283).

706. *Petrovici, I., Contribuții la filosofia lui Eminescu.* Rec. elog., M. E., II, p. 52—55. IEȘAN, A.

707. POPA SEPTIMIU, *Antieminescianismul... Amintiri.* Curentul împotriva lui Eminescu stârnit de cartea lui Alex. Grama în Ardeal și mai ales la Blaj. Critica severă a lui G. nu se datorește vreunei supărări personale, ci spiritului patriotard ce stăpânea atunci în capitala culturală a Ardealului. Cultul lui E. s'a înstăpânit însă în curând și aici. (Pt., XIV*, nr. 100, p. 1—2).

708. RAȘCU, I. M., *Ecouri franceze în opera lui Eminescu.* (*Alte documente și precizări*). Cuvinte și expresii franceze din articolele publicate în *Timpul, Curierul de Iași* și *Federațiunea*, exemple din manuscrise, franțuzisme din *Geniu pustiu, Cezara*, chiar compuneri în franțuzește — care ne arată că Em. era familiarizat cu această limbă, din care utiliza, mai ales în proza gazetărească, expresii, care i se păreau că-i redau mai precis nuanțele gândirii. Citatele din autorii francezi și varietatea surselor acestor citate « ne relevează și mai mult contactul spiritual cu o literatură pe care Eminescu o cunoștea în toate aspectele ei ». (Sec., I*, nr. 24, p. 3; nr. 25, p. 3; nr. 26, p. 3).

709. ROMAN, HORIA, *Take Ionescu despre Eminescu.* În tinerețe Take I. (Demetriu G. Ionescu) a făcut literatură și critică literară. În acel timp (1875) el contestă valoarea lui Eminescu « poet în suflet, dar fără formă ». (Ad., XLIV, nr. 14.565, p. 2).

710. *Sân-Giorgiu, J., Mihail Eminescu și Goethe.* Rec. crit. Problema ar fi trebuit studiată mai adânc. Lb. Pn., LII, p. 385. KLEIN, KARL KURT.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

711. SĂTEANU, C., *Eminescu și prietenii săi socialiști.* E. prin amicul său V. G. Morțun, socialist, car i-a editat și opera, a intrat în strânse raporturi prietenești cu unii dintre scriitorii și cărturarii socialiști grupați în jurul revistei « Contemporanul ». Pe baza citatelor din « Scrisorile » Henriettei (sora lui E.), culese în volum la 1893, apărute în « Colecția Șaraga » cu o introducere biografică de Cornelia Emilian, se arată că E. în ultima fază a tragicului său sfârșit, n'a fost ajutat decât de cunoscuții săi socialiști. Junimea și Maiorescu, nu-i mai purtau acum de grijă. (Ad., XLVI*, nr. 14.912, p. 1—2).

712. SĂTEANU, C., *O pagină inedită din viața lui Eminescu.* Se reproduc amintiri despre Eminescu evocate într'o convorbire de I. N. Roman. (A. L. A., X, nr. 535, p. 3).

713. SCRABA, G. D., *Amintirea lui Mihai Eminescu.* Amintiri din timpul când era elev. Cum a cunoscut pe E., în 1884, 1886 și 1889. Înmormântarea poetului, la care autorul a participat. (N. Rom., P., XX,* p. 314—316).

714. SPÂNU, D., *Morala lui M. Eminescu și raportul ei cu religiunea creștină.* Cernăuți, 1931, Tip. « Glasul Bucovinei », 8°, 58 p. Extras din Cand., XLII, nr. 1—3. — După ce face o analiză a atitudinii practice a lui E. atât față de sine, cât și față de semenii săi, autorul schițează concepția moralei poetului, ajungând la concluzia ca ea e profund creștină.

715. ȘOIMESCU, ȘTEFAN, *In marginea unor critici.* Reflexii pe marginea unor explicări a pesimismului eminescian printr'un « dezechilibru bolnăvicios ». (M. E., III*, p. 117—121).

716. ȘTEFANOVICI, SOFIA, *Amintiri eminesciene.* Știri inedite despre tatăl și mama poetului, despre Aglaia Eminovici, sora lui, despre Ioan Drogli, soțul Aglaiei, despre Henrieta și Eminescu (cu doi ani înainte de moartea lui). (M. E., III*, p. 8—10).

717. ȘUHAN, TRAIAN, *I. Boniface-Hétrat pentru Eminescu.* În bibliografia *Poezii dedicate lui E.*, publ. de N. Zaharia (*M. E., viața și opera lui* 1923, p. 445—447) vom adăuga sonetul lui I. Boniface-Hétrat, *La terre t'engloutit...* (*A l'ombre du poète-martyr*) din « Arhiva » (Iași), An. IV (1893), nr. 11 și 12, p. 663. (M. E., II, p. 121).

718. ȘUHAN, TRAIAN, « *Vârful cu dor* » *tradus de Eminescu.* O notiță din rev. *Albina Carpaților*, Sibiu, an. III, nr. 8, din 31 Ianuarie 1879, în care se spune că E. a tradus din nemțește în românește o operă în versuri scrisă de Regina Elisabeta cu muzică de Liubicz, pianist al Reginei: *Vârful cu dorul.* Notița povestește și libretul operei. (M. E., II, p. 120—121).

719. TĂUȘAN, GR., *Variațiuni literare și filosofice*, București 1931, Tip. « Bucovina », 8°, 140 p. — P. 37—42 o analiză filosofică a « Rugăciunii unui Dac » de M. Eminescu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

720. VALESCU, CORA, *Pesimismul lui Eminescu*, București, 1932, Tip. Bucovina, 117 p., 8°. — Critica română și Eminescu. Examen critic al studiilor românești privitoare la E. Aspectele pesimismului eminescian: 1. Melancolia; 2. Stoicismul; 3. Pesimismul mizantropic; 4. Pesimismul social; 5. Pesimismul integral; Eminescu în pesimismul universal. Comparație cu Leopardi și A. de

Vigny. Bibliografie. Lucrarea urmează principiile estetice ale lui M. Dragomirescu.

721. [VINEŞ, V., *Câteva date asupra ultimelor zile ale poetului Mihail Eminescu.* Bucureşti, 1931, Tip. Eminescu].

722. VLAD, DR. C., *Mihail Eminescu din punct de vedere psihanalitic.* Bucureşti, 1932, Cartea Rom., 233 p., 8⁰. — Cap. I Schiţa structurii mintale a lui E.; Cap. II Automatism psiho-fizic; Cap. III Factorii determinanţi. — Rec. crit., România Lit., I*, nr. 45, p. 3. CĂLINESCU, GH.

Vezi şi n-rele 173, 550, 909, 912, 936, 948, 950, 952, 971, 984, 985, 988, 989, 990—993, 996, 1006, 1008.

Filimon, N.

723. BĂJENARU, GRIGORE, *Un plagiat ardelenesc după romanul « Ciocoii vechi şi noui » al lui N. Filimon.* Romanul *Ciocoii* publicat de Teohar Alexi în *Noua bibliotecă română*, Braşov, 1882—1883, p. 1—265 este plagiat aproape în întregime după cunoscutul roman al lui Filimon. Informaţii bibliografice despre plagiator. (C. L., LXIV, p. 806—816).

724. FILIMON, N., *Ciocoii vechi şi noi.* Ed. comentată de GEORGE BAICULESCU. Craiova, 1931, Scrisul Rom., 8⁰, L+300 p. (Col. « Clasicii Români comentaţi »). — Menţ., DR., VII*, p. 378—379. BREAZU, I. — Rec. elog. Mişc., XXIV, nr. 165. IORDAN, AL. — Rec. elog. Pt., XIII, nr. 127, p. 1. JIANU, V. — Rec. elog., Ad. XLIV, nr. 14.557. PHILIPPIDE, AL. A. — Rec. elog., Curent., IV, nr. 1276. ROŞU, N. — Menţ. Rev. Ist. Rom., II*, p. 105. SIMIONESCU, DAN.

Galaction, Gala

725. ARGHEZI, T., *Jubilee de 50 de ani.* Esseu cu prilejul împlinirii a 50 de ani a scriitorului Gala Galaction. (A. L. A., X, nr. 528, p. 1).

726. *Galaction, Gala, Papucii lui Mahmud.* Rec. elog., R. T., XXII*, nr. 4, p. 165—166. CĂLUGĂR, D. — Rec. elog., C. L., LXV*, p. 319—321. GEROTA, C. — Rec. elog., J. L., XXI*, nr. 1—6, p. 158—160. PAVEL, NECULAI. — Rec. elog., România Lit., I*, Nr. 1, p. 3. SEBASTIAN, M. — Rec. elog., B. O. R., L*, p. 328—330, SCRIBAN, ARH.

727. *Galaction, Gala, Roxana.* Rec. elog., Dum. Un., I, p. 46—47. BĂDĂUŢĂ, AL. — Rec. elog., Mişc., XXIV, nr. 46. ELKA, VL. — Rec. crit., R. Lum., III, p. 83—86. IONESCU, ŞERBAN. — Rec. elog., C. L., LXIV, 85—86. TZIGARA-SAMURCAŞ. S.

728. *Galaction, Gala şi V. Radu, Psaltirea tradusă din evreeşte de* —. Rec. critică, cu bogate observaţii asupra limbii. B. O. R., XLIV, p. 649—660, 750—762. I, p. 173—175. MIRONESCU, ATHANASIE.

729. MASSOFF, IOAN, *Gala Galaction în intimitate.* Interview asupra problemelor religioase şi a experienţei în această direcţie a lui G. G. (R., XV, nr. 4420, p. 1 şi 3).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

730. POPESCU, VICTOR N., *Gala Galaction: Omul, scriitorul și preotul.* Omul este de o extremă sensibilitate, iubitor de natură, de nenorociți și săraci, frământat de îndoieli. Bogate citate din operele scriitorului. [Va urma]. (R. Lum., III*, p. 331—340).

Vezi și nr. 978.

Gane, Nicolae

731. GEORGESCU, IOAN I., *Nuvelele lui N. Gane.* Studiu analitic, după metoda lui M. Dragomirescu. Concluzia e că Gane n'a dat nicio capo-d'operă, ci numai lucrări de talent, într'un stil diluat, împestrițat uneori cu provincialisme. Retorismul lui e din romanticii francezi la modă. (Zor. Rom., V, nr. 1—2, p. 3—4, nr. 3—4, p. 11—12, nr. 5—6, p. 12—13, nr. 7—8, p. 1—2).

Vezi și nr. 964.

Goga, Octavian

732. AGÂRBICEANU, I., *Octavian Goga. Câteva amintiri.* Ascensiunea literară a lui O. G. în Ardeal și rolul său în mișcarea culturală și politică din această provincie. (Cv., VII, nr. 2397, p. 3).

733. BOBEȘ, C. T., *Dintr'o convorbire cu d-l Octavian Goga. Lămurirea unui capitol din istoria literaturii românești.* Mărturisiri importante ale poetului despre începuturile și momentele principale din evoluția personalității sale literare. Stările de conștiință care au creat aceste momente. Date biografice. (Cv., VII, nr. 2397, p. 3).

734. *Goga, Oct., Meșterul Manole.* Cron. dram. despre reprezentarea piesei la Teatrul Național din Cluj. Hyp., I*, nr. 3, p. 23—25. ALBU, CORNELIU. — Cron. dram., S. d. M., IX, p. 41. CRONICAR.

735. *Goga, Octavian, Precursori.* Rec. crit. elog. DR., VII*, p. 415—416. CHINEZU, ION. — Rec. elog., I. M., I, nr. 3, p. 49—50. MATEESCU, TR.

Vezi și n-rele: 199, 349, 909, 978, 996, 1018.

Golescu, Dinicu

736. H[ANEȘ], P. V., *C. Golescu, le premier Roumain moderne, de Pompiliu Eliade.* O dare de seamă amănunțită despre acest capitol de 50 de pagine din lucrarea lui P. E.: *Histoire de l'ésprit public en Roumanie.* P. E. îl numește pe C. Golescu « le premier Roumain moderne » pentru 2 motive: 1. Pentrucă dintre Românii timpului (1821—28) s'a arătat cel mai apt ca să primească formele civilizațiunii occidentale și a exercitat în vremea lui cea mai mare influență asupra țării sale. 2. Pentrucă s'a ridicat cel dintâi în favoarea clasei țărănești și a spus adevărul crud în această chestiune. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 458—462).

737. ISOPESCU, CLAUDIO, *Il viaggiatore Dinicu Golescu in Italia.* Biografia lui Golescu. Analiza pasajelor din memoriile sale de călătorie, referitoare la Italia.

Conspect despre celelalte lucrări ale lui D. G. (E. O., XII*, p. 250—280). — Menț. elog., Rev. Ist. Rom., III, p. 120. SIMIONESCU, DAN

738. STĂNCESCU, MIHAIL, *Disertație asupra lui Constantin (Dimicu) Golescu.* C. Golescu prin activitatea și scrierile sale (*Adunare de foloase învățături; Adunare de tractaturi; Starea de acum a Valahiei; Însemnarea călătoriei mele*) a avut un rol covârșitor pentru propășirea politică și culturală a Țării la începutul veacului al XIX-lea. El este un adevărat inițiator al democrației române. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 96—106).

Vezi și nr. 904.

Hasdeu, Al.

739. MARIAN, LIVIU, *Alexandru Hasdeu și Academia Română. Ac. Rom., Mem. Secț. Lit.*, Seria III, Tom. VI (1932), mem. 1, 44 p.+VII pl. — După dosarul secret nr. 41 din 1867 al Guvernatorului Basarabiei, cu 24 doc. dintre care 11 scrisori dela Alex. Hasdeu. Toate privesc alegerea lui A. H. de membru al Academiei.

Vezi și nr. 907.

Hasdeu, B. P.

740. AC., *Spiritul lui Hașdeu.* Ironii și farse ale lui H. la adresa contemporanilor, adversari politici sau literari. (Un., XLIX*, nr. 292, p. 3).

741. DVOICENCO, EUFROSINA, *Un studiu necunoscut al lui Hasdeu despre traducerea cărții « De imitatione Christi » în 1647.* Studiul întitulat « O indicație bibliografică », l-a descoperit între manuscrisele lui Hasdeu dela Academia Română (mapa 2). Este redactat în rușește. Afară de descrierea cărții (traducerea din latină în slavonă de către Udriște Năsturel a cărții « De imitatione Christi », Târgoviște, 1647), H. mai face și un studiu comparat între starea culturală a României și cea a Rusiei în sec. XVII-lea. E. Dvoicenco crede că ms. lui H. e dinainte de 1861. Dă traducerea lui, precedând-o cu un lung comentar. (R. I., XVIII*, nr. 10—12, p. 315—329).

742. ELIADE, MIRCEA, *Hașdeu și cultura românească.* Calitatea de precursor și creator de metode nouă este calitatea de căpetenie a lui H. (Vr. V,* nr. 253, p. 7).

743. HAȘDEU, B. P., *Dela — cetire.* Mănunchiu de cugetări culese de LIVIU MARIAN. Chișinău, [1932], Cartea Rom., 32 p. 16°.

744. *Ieșan, Alexandru, Doctrina Spiritistă a lui Hașdeu.* Recensie anal. (R. G. I., XIX, p. 249—250).

Babeș-Bolyai Central University Library Cluj

745. [KASTERSKA, MARYA, *Szkice Polsko-Rumenskie* [Schițe polono-române). Lwòw, 1931, 8°, 77 p. (În colecția « Wschód », nr. IX)]. Trei studii istorice de popularizare, unul dintre ele privitor la familia Hașdeu. Rec. crit., Rev. Ist. Rom., I, p. 204. P. P. P.

746. OPRIȘANU, H., *Teatrul lui B. P. Hîjdău.* București, 1931, Tip. « Bucovina, » 4°, 80 p.—Analiză critică a pieselor *Răzvan și Vidra, Trei Crai dela Răsărit* și *Rosanda.* Personaje puțin consistente, episoade inutile, lipsă de acțiune, mult romantism. Partea cea mai întinsă a lucrării e consacrată lui *Răzvan și Vidra.*

747. PREDESCU, LUCIAN, *B. P. Hașdeu.* Se dă o biografie amănunțită cu următoarele capitole: *Copilăria și tinerețea lui H. student. Un discurs în limba turcă* (învățată ocazional în 10 zile). *Pe pământul Moldovei. Arestarea lui Stogon Petriceico* (numele fals sub care a fost trimis la Chișinău și Odesa să cumpere cărți). *Hasdeu în Iași. În bibliotecile polone. Hasdeu și Maiorescu. Scandalul cu « Duduca Mănuca ». Ideile politice ale lui B. P. Hasdeu.* (Ad., XLVI*, nr. 14.921, p. 3).

748. PREDESCU, L., *B. P. Hașdeu, Basarabia și Rusia.* Contribuții biografice. (Arh. Bas., IV*, p. 295—302).

749. PREDESCU, LUCIAN, *B. P. Hașdeu și Junimea.* Despre cunoscutele farse ale lui B. P. H. (Vr., V*, nr. 253, p. 6).

750. SĂTEANU, C., *Hașdeu în anecdotă.* Ironii și calambururi de ale lui H. (Ad., XLVI*, nr. 14.921, p. 3).

751. SĂTEANU, C., *Ultima dorință a lui B. P. Hașdău. Testamentul. Hașdău și dinastia. Principele Nicolae legatar universal. Castelul « Iulia Hașdău » Sălbătăcia din timpul ocupației. Manuscrisele și biblioteca lui Hașdău. Al cui e castelul din Câmpina?* (Ad., XLVI*, nr. 15.026, p. 8).

752. STOIAN, STANCU, *Viața lui Hașdeu.* Schiță bio-bibliografică. (Un., XLIX*, nr. 292, p. 3).

Vezi și n-rele 350 și urm.

Hasdeu, Iulia

753. PREDESCU, LUCIAN, *Iulia Hașdeu (1869—1888).* [Dintr'o *Enciclopedie a lit. române,* în pregătire]. Biografie. Opera. I. H. și străinătatea. Bibliografia utilizată. Bibliografia neutilizabilă. (R. S., V, nr. 3—4, p. 16—20).

754. MILIAN, CLAUDIA, *Iulia Hașdeu.* Scurtă notiță biografică. (Ad., XLVI*, nr. 14.980, p. 2).

755. SĂTEANU, C., *Iulia Hasdeu, 17 Septemvrie 1888—17 Septemvrie 1932.* Poeta ca și marele ei părinte, nu s'a învrednicit nici până astăzi de un studiu din partea istoricilor literari. Opera postumă în manuscris a poetei e și ea bogată. Despre aceasta ne vorbește Gala Galaction, când în 1913 a evocat viața și opera Iuliei H. Textul baladei « Sărmanul Rege Nebun». În literatura franceză au devenit celebre poeziile Iuliei: « Evantaiul », « Disprețul », « Cavalerul și moartea ». (Ad., XLVI*, nr. 14.940, p. 1—2).

Heliade-Rădulescu, I.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

756. SCRABA, G. D., *Ioan Heliade-Rădulescu.* Articol omagial. (N. Rom. P., XX*,p. 178—180).

757. KANNER, BENEDICT, *I. Eliade-Rădulescu. Un precursor al criticei române.* I. E. R. reprezintă până la 1867, adică până la T. Maiorescu, prima fază a criticei

române, al cărei început se face cu anul 1829, data apariţiei *Curierului românesc*, când încep a apare notiţele critice ale lui Eliade referitor la operele diferiţilor scriitori ai vremii lui. Critica lui Eliade n'a avut un sistem. Se urmăresc în acest articol cronologic ideile critice ale lui E. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 54—66).

758. STĂNCESCU, MIHAIL, *Gramatica lui I. Eliade-Rădulescu.* Se arată extraordinara importanţă a *Gramaticei* lui E. pentru evoluţia noastră culturală şi literară; valoarea ei filologică şi didactică, neegalată până atunci, şi nici de atunci încoace multă vreme. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 88—95).

759. *Vârtosu, Emil. I. Heliade-Rădulescu.* Acte şi scrisori; adnotate şi publicate de . . ., Bucureşti 1928. Menţ. anal., A. O., X, nr. 56—58, p. 473. FORT, C. D.

Vezi şi n-rele 258, 904, 923.

Hogaş, C.

760. BOTEZ, IOACHIM, *Umorul lui Hogaş.* Călduroasă evocare. Naturaleţa şi fineţa umorului său. (Curent., IV, nr. 1400. p. 1—2).

Vezi şi nr. 942.

Ibrăileanu, G.

761. PREDESCU, L., *Cum se crează o ediţie critică sau: Dl Garabet Ibrăileanu.* Publică corespondenţa, avută cu Ibrăileanu, pe când acesta lucra la ediţia poeziilor lui Eminescu, pentru a demonstra ce parte însemnată a avut la realizarea ei. (Mold. Lit., I, nr. 2—3, p. 1—4).

Iorga, N.

762. IORGA, N., . . . *Acuma 40 de ani. Versuri uitate în săltar (cu câteva altele).* Bucureşti, 1932, Tip. Datina Rom., Vălenii de Munte, 88 p. 16°. — Versuri inedite scrise de autor la vârsta de 20 de ani, « Scenetă italiană » şi traduceri din *Iliada*, din Schiller şi Tennyson.

763. IORGA, N., *Memorii.* Vol. I, 368 p.+2 f., vol. II, 375 p. Însemnări zilnice (Maiu 1917—Martie 1920). Războiul Naţional. Lupta pentru o nouă vieaţă politică. Vol. III, 344 p. Tristeţa şi sfârşitul unei domnii. Vol. IV, 228 p. Încoronarea şi boala regelui. Vol. V, p. 398. Agonia regală şi regenţa. Bucureşti, [1931], Ed. Naţionala, S. Ciornei, în 8°. — De consultat pentru biografia autorului. — Rec. elog., Gn., XI, p. 307—309. IONESCU, C. D.

764. IORGA, N., *România contemporană dela 1904 la 1930. Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral şi naţional.* Bucureşti, 1932, 462 p. Scrierea are mai mult caracter de memorii, de aceea e utilă pentru cunoaşterea activităţii culturale şi literare a autorului. Pentru mişcarea dela « Sămănătorul » cf. capitolul « Izvoarele noului spirit public », p. 90 şi urm. Originale portrete de oameni

BCU Cluj / Central University Library Cluj

și scriitori contemporani. — Menț. crit. Rev. Ist. Rom., III, p. 295. G[IURESCU], C. C.

765. THEODORESCU, BARBU, *Bibliografia operelor lui N. Iorga.* În Introducere autorul critică bibliografiile lui Șt. Meteș, care sunt necomplete. Operele sunt împărțite pe materii. Indice alfabetic și cronologic. (B. O. R., XLIX, n-rele 6—7—8, XI+207 p.) [și extras]. Rec. elog., A. O., X, nr. 56—58, p. 471. FORTUNESCU, C. D. — Rec. elog., Azi, I*, p. 94. NEGOIȚĂ, C.

Iosif, St. O.

766. IOSIF, ȘT. O., *Domnița mea erai.* Roman epistolar. București, [1931], Universala, Alcalay, 8°, 233 p. — Cuprinde scrisorile lui Iosif către Nat. Negru, fără să se menționeze dacă sunt publicate în întregime și după documente autentice. Ele sunt, apoi, nedatate. La sfârșitul vol. sunt reproduse poeziile *Tăcere* și *Grădina morții.* — Rec. crit., Vr. IV, nr. 166, p. 5. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit., Cv., VII, nr. 2104, p. 1—2. PERPESSICIUS.

767. LACEA, CONSTANTIN, *Din copilăria lui Ștefan O. Iosif.* Amintiri din copilărie ale lui C. L. despre Șt. O. I., cu care a fost prieten și până la un timp conșcolar. Evocă momente din copilăria poetului, care aruncă lumină asupra personalității acestuia și care au avut răsunet și în opera lui. Textul unei scrisori a lui Șt. O. I. către C. Lacea, din timpul când poetul era elev la Sibiu, în care face mărturisiri despre starea sa sufletească și dă informații despre școală. (Ț. B., III, p. 29—37).

768. MAXIM-BURDUJANU, G., *O piatră pentru adevăratul monument al lui Șt. O. Iosif.* [Continuare]. Fragmente și informații biografice și bibliografice în legătură cu apariția poeziilor lui Iosif. (Ț. B., IV*, p. 26—51, 161—168, 203—215, 428—435).

769. *Papadopol, Paul I., Un sol al biruinței.* Rec. crit., DR., VII*, p. 417—418. GHERGHEL, I. — Rec. elog., Cron., I*, nr. 10—11, p. 14—15. PAPANASTASIU, N.

770. SAHIA, AL., *Prietenia Iosif—Gârleanu.* Gârleanu a înțeles mai mult pe Iosif; de aceea acesta l-a iubit mult. Moartea lui I. pe nimeni n'a impresionat atât de mult ca pe G. (Vr., IV, nr. 204, p. 5).

Vezi și n-rele 274, 895, 902, 909, 912, 948, 996.

Ispirescu, Petre

771. ISPIRESCU, P., *Legendele sau basmele Românilor.* Ed. comentată de N. CARTOJAN, Craiova, 1932, Scrisul Rom., 266 p. + 4 pl., 8°. — Menț. DR., VII*, p. 378. BREAZU, ION.

Kogălniceanu, M.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

772. CARTOJAN, N., *M. Kogălniceanu.* Considerațiuni sumare asupra importanței operei și activității lui. (A. L. A., X, nr. 551, p. 1).

773. GHIBĂNESCU, GH., *Surete și izvoade (Documente kogălnicenești între 1529—1878).* Volumul XXV. Iași, 1932, «Presa bună», CCCII+320 p., 8°.—

În studiul introductiv se cercetează amănunţit trecutul familiei Kogălniceanu, dându-se biografia fiecărui membru. O foarte bună bibliografie cronologică analitică a operelor lui Mihail Kogălniceanu. Arborele genealogic al familiei.

774. H[ANEŞ], P. V., *M. Kogălniceanu student la Berlin.* În arhiva Universităţii din Berlin se găsesc liste oficiale mai vechi de corpul didactic şi de studenţi. Lista profesorilor dela Facultatea de Drept pe anul 1837—38, când a fost student aici M. K. Fragmentul de listă, unde au fost consemnaţi M. K. şi fraţii Sturdza. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 454—455).

775. IORDAN, AL., *Mihail Kogălniceanu.* Schiţă asupra activităţii lui. (Mişc., XXV, nr. 399, p. 1—2).

776. *Mihail Kogălniceanu şi Românii din Ardeal.* Textul unei scrisori a lui M. K. către Aurel Mureşianu cu prilejul jubileului de 50 de ani al ziarului *Gazeta Transilvaniei*, în 1888, mărturie a sentimentelor ce le nutrea pentru Românii ardeleni. Apel pentru ridicarea statuii lui K. (Pt., XIII, nr. 147. p. 1).

Vezi şi n-rele 173, 258, 453 a, 936.

Konaki, Costachi

777. MUNTEANO, B., *Un chantre moldave de l'âme sensible.* Despre Costache Konaki, cu prilejul studiului lui Ch. Drouhet asupra poetului publicat în V. R., XXII, vol. 81, p. 25—32. (Rev. Litt. Comp., XI, p. 473—474).

Lovinescu, E.

778. BALTAZAR, CAMIL, *Laboratorul din Câmpineanu.* Despre salonul literar al lui E. Lovinescu. Evoluţia lui; participanţii. O fotografie a grupului. (România Lit., I*, nr. 4, p. 1).

779. CĂLINESCU, G., *Masca apoloniană a lui E. Lovinescu.* Caracterizarea criticului. Evoluţia lui. E. L. nu este impresionist, ci un dogmatic. Metoda istorică, metoda psihologică, metoda filologică, metoda reconstrucţiei muzicale, la E. L. Potretistul; stilistul. « D-l Lovinescu este singurul şi cel dintâi cu adevărat critic al literaturii române ». (Vr., IV, nr. 161, p. 6, nr. 162, p. 4—5, nr. 164, p. 4—5, nr. 166, p. 4, nr. 168, p. 4).

780. *Lovinescu, E., Bizu, roman.* Rec. crit., România Lit., I*, nr. 38, p. 3. SEBASTIAN, MIHAIL. — Rec. elog., *Ibid.*, I, nr. 39, p. 1—2. SULUŢIU, O. — Rec. V. L., VII, nr. 139, p. 3. VALERIAN, I. — Răspunsul lui Lovinescu la critici, Ibid.

781. LOVINESCU, E., *Memorii*, vol. II (1916—1921). Craiova [1932], Ed. Scrisul Rom., 306 p., 8°. — Rec. crit. asupra vol. I, în C. L., LXIV, p. 177—179. B[OGDAN-DUICĂ], G. — Rec. crit., DR., VII*, p. 411—413. CHINEZU, ION. — Rec. elog., Azi, I*, p. 216—218. CREVEDIA, N. — Rec. crit., Sec., I*, nr. 12, p. 4. DIMA, AL. — Rec. crit., Ibid., nr. 11—12. IOANID, M. I. — Rec. crit. S. d. M., VIII, p. 169—171. IONESCU, CONST. D. — Rec. crit., România Lit., I*, nr. 11, p. 6, nr. 12, p. 3—4, nr. 14, p. 1—2, nr. 17, p. 1—3, nr. 18, p. 1—2. PETRESCU, CAMIL. — Rec. elog., Curent., IV*, nr. 1108, p. 1—2.

Biblioteca Centrală Universitară Cluj

ROȘU, N. — Rec. elog., România Lit., I*, nr. 8, p. 3 și urm. nr. 9, p. 3. SEBASTIAN, M. — Rec. crit., C. L., LXIV, p. 179—186. STRUȚEANU, SCARLAT — Rec. elog., Zod., I, Martie, p. 39—41. THEODORESCU, CICERONE. — Rec. elog., V. L., VII, nr. 136, p. 3. VALERIAN, I. — Rec. elog., R. S., VI*, nr. 5, p. 12—13. VRIONI, AIDA. — Răspuns criticilor, V. L., VII, nr. 138, p. 1. LOVINESCU, E.

782. LOVINESCU, E., *Puncte din traetoria critică.* Autorul își arată sumar, evoluția atitudinii sale critice. (Vr., IV, nr. 172, p. 4).

Vezi și n-rele 934, 946, 959.

Macedonschi, Al.

783. LĂZĂREANU, BARBU, *Epigrama lui Alexandru Macedonski.* O scrisoare a lui A. M., în care acesta se desvinovățește de acuzațiile ce i s'au adus în cazul epigramei vizând pe Eminescu decedat. Alte relatări pro și contra în legătură cu acest proces. (V., V*, nr. 249, p. 6).

784. PILLAT, ION, *Amintiri despre Al. Macedonski.* Din bizarereiile vieții de poet a lui M. Afară de Eminescu, M. este cel mai poet dintre poeții români. Opera lui, din care volumul *Flori sacre* este cel mai bun, trebue reeditată. (Un., XLIX*, nr. 69, p. 1—2).

Vezi și nr. 274.

Maiorescu, Titu

785. [BUCUȚA, EMANOIL], *Gânduri despre Goethe.* La noi, *Junimea* a avut înțelegerea deplină a lui Goethe; iar T. Maiorescu, în purtare ca și în înfățișarea lui omenească, în gust ca și în sistemul său critic, a împrumutat mult dela Goethe. (B. G., III*, nr. 3—4, p. 116).

786. CARP, P. P., *O scrisoare către T. Maiorescu.* Din 2 Maiu, 1875. Chestiuni politice. (C. L., LXIV, p. 70—71).

787. DIOGEN, *Filosofia lui Maiorescu.* București, 1931, Tip. Oltenia, 8°, 24 p. — Este o critică a conferinței despre « Filosofia lui Maiorescu », ținută de I. Petrovici la București în 18.X.1930. Autorul afirmă că P. n'a vorbit decât despre îndrumătorul cultural și despre critic, iar nu despre filosof. Pentru a o face aceasta trebuia să cerceteze izvoarele în care se află această filosofie. Autorul articolului expune aceste izvoare, dând astfel cea mai completă bibliografie a articolelor studiilor și traducerilor filosofice ale lui M. Analizând în mod sumar aceste izvoare, Maiorescu-filosoful e găsit sub influența lui Herbart, Vischer, Schopenhauer și Spencer. M. n'a fost un filosof original, ci a făcut mai mult aplicații teoretice și practice ale sistemelor altora.

788. DUCA, I. G., *Un maestru al retoricei: Maiorescu.* Arta oratorică a lui M. consta mai ales în gesticulație și atitudine. Forma și conținutul discursurilor sale erau cam sărace. (Gl. B., XV*, nr. 3696, p. 3—4).

789. GOROVEI, ARTUR, *Titu Maiorescu* (Amintiri literare). Câteva amintiri ale lui Artur Gorovei despre T. M., din care reiese marele prestigiu de profesor al acestuia și rectitudinea sa morală ca politician. (A. L. A., X, nr. 540, p. 5—6).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

790. HODOŞ, ALEX., *Titu Maiorescu*. Portret. T. M. nu s'a înşelat niciodată judecând scriitorii noştri. « Cel mai de seamă constructor al unităţii noastre culturale ». (Dr. N., I, nr. 124, p. 1).

791. FILIPESCU, N., *Scrisoare către T. Maiorescu*. Din August 1901. Scrisoare de interes politic. (C. L., LXIV, p. 151—153).

792. *Între Junimişti şi Etimologişti. Din corespondenţa lui Maiorescu*. Obiectivitatea ştiinţifică a lui T. M. l-a pus în cel mai violent conflict cu naţionalismul şovin întreţinut de şcoala ardeleană. Cu începutul însă M. a triumfat fiind unanim acceptat de toţi cei cari militau pe terenul culturii naţionale, în Regat cât şi în Ardeal. Solicitudinea lui M. pentru tineretul dela « România Jună » din Viena se vede din corespondenţa aici publicată (5 scrisori). (Ad., XLVI,* nr. 14.936, p. 1—2).

793. LONGINESCU, N. G., *Haret şi Maiorescu*. Duelul parlamentar al acestora din 1908, pe chestiunea activităţii extraşcolare. (Şc. V., III*, p. 372—377).

794. MAIORESCU, TITU, *Încordare politică înaintea conflictului cu Bulgaria (1913). Din însemnările zilnice ale lui* —. Mai mult însemnări, preţioase însă pentru istoria epocei şi din punct de vedere autobiografic. (C. L., LXIV, p. 51—70, 135—151, 338—349, 558—567, 636—654, 746—757, 818—828, 920—934). [Va urma].

795. PETROVICI, I., *Figuri parlamentare proeminente*. Caracterizare concisă a oratorilor noştri parlamentari mai de seamă. Şi despre Titu Maiorescu, Barbu Delavrancea şi O. Goga. (C. T. C., XII, p. 127—128).

796. PETROVICI, ION, *Titu Maiorescu (1840—1917)*. Bucureşti 1931, Tip. « Ion C. Văcărescu », Ed. Casa Şcoalelor, 8°, 163 p.+2 pl. [Un portret şi un facsimil al lui T. M.]. — Sunt republicate articole mai vechi: « Titu Maiorescu »; « T. M. profesor »; « Aforismele lui T. M. »; « George Enescu şi T. M. »; « T. M. şi soţia sa »; « În memoria lui T. M. »; « M. şi . . . Ţichindeal »; « M. şi eliberarea Ardealului ». — Nouă sunt cele patru scrisori din Apendice, trimise de T. M. autorului în 1906, una din ele de mare interes pentre petrecerea lui T. M. în Germania, în timpul studiilor: raporturile lui cu filosofia hegeliană, colaborarea la revista *Der Gedanke*, etc. — Rec. elog., Rev. Filos., XVI, p. 191—193. BAGDASAR, N. — Rec. elog., Curent., IV, nr. 1173, p. 3. BASSARABESCU, I. A. — Rec. elog., C. L., LXIV, p. 371—373. BEREA, EM. — Rec. elog., A. L. A., X, nr. 540, p. 12. BYÇK, I. — Menţ. crit., Gn., XI, p. 240. CRAINIC, V. — Rec. elog., R., XVI*, nr. 4045. DRIMER, C.

797. RĂDULESCU-POGONEANU, I., *Pentru memoria lui T. Maiorescu*. Precizează atitudinea politică a lui T. Maiorescu în timpul marelui războiu. (C. L., LXIV, p. 106—117).

Vezi şi n-rele 258, 936.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Maniu, A.

798. *Maniu, A., Drumul spre stele*. Menţ. elog., Dum. Un., I, p. 31. — Rec. elog., Curent., III, nr. 1062, p. 1—2. DIANU, ROMULUS. — Rec. elog., Nz., I, p. 5—6. FOCŞENEANU, I. — Rec. elog., Gn., XI, p. 90—94. IONESCU, CONST. D.

Vezi şi n-rele 978, 996.

Minulescu, Ion

799. *Minulescu, I., Bărbierul Regelui Midas.* Rec. crit., C. L., LXIV, p. 948—950. — Rec. elog., V. R., XXIII, vol. 87, p. 420—422. RALEA, M. D. — Rec. elog., Vr., IV, nr. 212, p. 7. ȘULUȚIU, OCT.

Vezi și n-rele: 266, 978, 996, 1003.

Mihăescu, Gib I.

800. *Mihăescu, Gib.* I., [Biografie]. Născut 23 Aprilie 1894, în Drăgășani. Numeroase date biografice și bibliografice. (B. C. R., III, nr. 2, p. 2).

801. *Mihăescu, Gib. I., Brațul Andromedei.* Rec. elog., V. L., V, nr. 133, p. 5. PREDA, G.

Vezi și nr. 978.

Munteanu, Gavril

802. ELEFTERESCU, DR. EM., *Gavriil Munteanu, (1812—1869).* Bio-bibliografie. (Obs., V*, p. 180—183).

Murgu, Eftimie

803. JAKABFFY, EL., *Adatok a 1848 év eseményeihez Krassó vármegyében.* [*Știri privitoare la evenimentele anului 1848 în județul Caraș*]. Lugoj, 1931, Tip. Husvéth și Hoffer, 16⁰, 229 p. — Multe știri și documente privitoare la activitatea lui Eftimiu Murgu în 1848.

Negruzzi, Iacob

804. GANE, C., *Iacob Negruzzi. Când l-am văzut întâia și când ultima dată.* Amintiri intime despre I. N. (Curent., V*, nr. 1418, p. 2).

805. SĂTEANU, C., *Iacob Negruzzi în anecdotă.* I. N. la Junimea. (Ad., XLV, nr. 14.747, p. 5).

806. SĂTEANU, C., *Poreclele Junimiștilor. Cântecul lui Iacob Negruzzi.* Textul unei strofe epigramatice, poreclă pe seama lui I. Negruzzi. (A. L. A., XI*, nr. 610, p. 8).

807. ȚIMIRAȘ, NICOLAE, *Iacob Negruzzi la «Junimea».* Fragmente din corespondența lui I. N. cu membrii Junimei, din care se vede autoritatea critică, unanim recunoscută, pe care acesta o avea asupra colaboratorilor «Convorbirilor Literare». (Ad., XLV, nr. 14.891, p. 1—2).

Vezi și n-rele 359 etc., 953, 963.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Odobescu, Al.

808. GOGA, D., *Alexandru Odobescu.* După o caracterizare a scriitorului se publică o scrisoare inedită a lui A. O. către V. Gr. Borgovan, din 21 Iulie—2 August 1895, în care e vorba și de gramatica la care au colaborat cei doi profesori. (S. Șc., I, nr. 1, p. 14—15).

ROMÂNIA

809. ODOBESCU, AL. I., *Pseudokyneghetikos*. Ediție comentată de AL. BUSUIOCEANU. Craiova [1932], Scrisul Rom., XXXVIII+208 p.+21 pl., 8°. (Clasicii români comentați). — Menț. DR., VII*, p. 379. BREAZU, ION. — Rec. elog., Curent., V*, nr. 1431, p. 1—2. ROȘU, N. — Rec. elog. C. L., LXV*, p. 150—151. S[TRUȚEANU], S.

810. SCRABA, G. D., *Alexandru Odobescu* (1834—1895). Articol omagial. O. colaborator al cărților de școală ale lui Borgovan. Autograful poeziei *Vulpea* scrisă de el pentru o astfel de carte. (N. Rom. P., XX*, p. 370—373).

Vezi și nr. 1015.

Pann, Anton

811. BREZEANU, BARBU, *Anton Pann inedit: Codul manierelor elegante acum o sută de ani*. Analiză amănunțită și împrejurările în care a scris Anton Pann: *Școala moralului*. (Curent., IV, nr. 1380, p. 1—2, și nr. 1391, p. 1—2).

Panu, George

812. HOGEA, D., *George Panu la Durău. Câteva note și amintiri*. [Piatra-Neamț, 1931], Imprimeria Județului Neamț, 49 p. 8°. — Numeroase amintiri despre Gh. Panu, începând din 1888 până la sfârșitul vieții aceluia, 1910. Autorul a trăit în intimitatea lui P. mai ales în timpul vacanțelor, pe care acesta și le petrecea la Durău, în apropierea Ceahlăului. La sfârșitul broșurii se reproduc câteva articole de ale lui P. și se dau câteva note biografice.

Vezi și nr. 939.

Pârvan, V.

813. CRISTEA, CEZAR GR., *Paralelism între V. Pârvan și V. Bogrea*, Moldoveni, savanți, oratori, iubitori ai anticității, tragicul vieții lor. (Vr. Șc., IV, p. 275—278).

814. DUMITRESCU, VLADIMIR, *Ce n'a înțeles d-l E. Lovinescu din personalitatea lui Vasile Pârvan*. În *Memoriile* sale E. L. a fost condus de invidie, atunci când a făcut potretul lui V. Pârvan. Autorul, fost elev al lui P., povestește multe amintiri despre el. (Gn., XI, p. 182—185).

815. PÂRVAN, VASILE, *Trei scrisori*. Trei scrisori, una din 1902 și două din 1905, publicate fragmentar, pe care V. P. le adresează surorilor sale în timpul când își făcea studiile în Germania. Importante mai ales pentru lecturile autorului. (Vr., IV, nr. 185, p. 7—8).

816. THALEX, ALEXANDRU, *Scrisori inedite ale lui Vasile Pârvan*. Comentarul scrisorilor trimise de V. Pârvan în tinerețe surorilor sale. Se vede din ele autorii favoriți, și opiniile literare și sociale ale lui P. (Vr., IV, nr. 197, p. 4, nr. 198, p. 5, nr. 199, p. 4, nr. 200, p. 4, 7, nr. 206, p. 4, nr. 208, p. 5, nr. 209, p. 4, nr. 212, p. 6, nr. 217, p. 7).

817. THALEX, ALEXANDRU, *Pagini inedite de Vasile Pârvan.* Fragmente din scrisorile lui V. Pârvan către sora sa, Elvira Apăteanu, dintre anii 1905—1906, (România Lit., I*, nr. 31, p. 3).

Pătrășcanu, D. D.

818. *De vorbă cu D. D. Pătrășcanu. Copilăria. Anii tinereții. Societatea literară a lui Gh. Gh. Mironescu. Dramele arse. Poliţaiul Rey şi săculeţele de nisip. Viaţa românească. Am fost revoluţionar. Prietenia lui C. C. Arion. Premiile literare. Poezia « nouă » e oribilă. Scriitorul trebue să fie un luptător social. Scriu greu. Proectele mele literare.* (Vr., V*, nr. 247, p. 5).

Vezi şi nr. 978.

Paul, Ion

819. BAICULESCU, GEORGE, *Ion Paul.* Scrierile sale se disting prin măiestria povestirii, puterea de caracterizare lapidară a unui personaj, printr'un viguros umor, precum şi prin limba neaoşă populară. Se dă şi o bilbiografie, dar necompletă. (A. L. A., X, nr. 550, p. 8).

Pavelescu, Cincinat

820. E. J., *O oră cu Cincinat Pavelescu.* Interview despre preferinţele lui C. P. în literatură şi vieaţă. (R., XVI*, nr. 4007, p. 1).

Vezi şi nr. 362 şi urm.

Petică, Ştefan

821. GRAUR, CONST., *Câţva inşi.* Cu o notiţă introductivă de T. TEODORESCU-BRANIŞTE. Bucureşti, [1931], Ed. Adevĕrul, 16°, 124 p. (Bibl. « Dimineaţa », nr. 137). — Se reproduc articole mai vechi. P. 37—48 un articol din 1904 despre Ştefan Petică.

822. LĂZĂREANU, BARBU, *Tristul poet, Ştefan Petică.* Mersul carierei literare, deosebit de triste a poetului Şt. P. (Vr., V,* nr. 243, p. 7).

Petrescu, Camil

823. IONESCU, EUG., *Camil Petrescu.* Potret. (România Lit., I*, nr. 6, p. 1).

824. *Petrescu, Camil, Danton.* Rec. elog., V. L., VII, nr. 136, p. 3. DAMASCHIN, VASILE. — Cron. dram., Gn., XII*, nr. 1, p. 45—47. ZAMFIRESCU, G. M.

825. *Petrescu, Camil.* Notă bio-bibliografică. (B. C. R., V*, nr. 5).

826. *Petrescu, Camil, Transcendentalia.* Rec. anal. J. L., XXI*, nr. 1—6, p. 160—161. DRUMUR, G. — Rec. elog., România Lit., I*, nr. 9, p. 3—4. GULIAN, E.

827. *Petrescu, Camil, Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de războiu.* Recensie elogioasă. C. L., LXIV, p. 83—85. GEROTTA, C.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Petrescu, Cezar

828. A. P. B., *Cu Cezar Petrescu despre « Greta Garbo »*. Interview cu romancierul despre geneza romanului. (R., XV, nr. 4330, p. 1 şi 4).

829. DIMITRESCU, ION, *Cezar Petrescu, scriitorul nouei generaţii*. Succintă caracterizare. (Curent., IV, nr. 1234, p. 3).

830. JEBELEANU, EUGEN, *D. Cezar Petrescu despre debutul său. . . în politică, despre călătorii, confraţi, planuri de viitor şi generaţia nouă*. (R., XVI*, nr. 4016, p. 1—2).

831. MORARIU, LECCA, *Cezar Petrescu*, D-l C. P. e cam pripit. Are dese eclipse de « psihologicism », adică se substitue personajelor. Se remarcă şi nebăgări de seamă în tehnica compoziţiei şi în stil. Exemple. (Gl. B., XV*, nr. 3816, p. 2—3).

832. *Petrescu, Cezar, Baletul mecanic.* — Rec. elog., Curent., IV, nr. 1343, p. 1—2. DIANU, R. — Rec. elog., Gn., XI, p. 505—507. IONESCU, CONST. D. Rec. elog., Cv., VII, nr. 2347, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. elog., R., XVI*, nr. 4131, p. 7. V. T.

833. *Petrescu. Cezar, Comoara Regelui Dromichet.* — Rec. crit., Pt., XIII, nr. 101, p. 1. BREAZU, I. — Rec. crit., B. G., II, p. 166—167. [BUCUŢA, EM.]. — Rec. elog., Ad., XLIV, nr. 14.591, p. 1—2. CIOCULESCU, S. — Rec. crit., Vr., IV, nr. 168, p. 4—5. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. elog., Curent,. IV, nr. 1088, p. 1. DIANU, ROM. — Rec. crit., R. S., V, nr. 1—2, p. 18—19. GRIGORESCU-BACOVIA, A. — Rec. elog., Gn., XI, p. 136—139. IONESCU, CONST. D.— Rec. elog., Dum. Un., I, p. 191. L[ASCAROV-MOLDOVANU], L. — Rec. crit., Azi, I*, p. 403—424. PANDREA, P. — Rec. elog., Cv., VII, nr. 2132. PERPESSICIUS. — Rec. elog., V. L., V, nr. 134, p. 3. VALERIAN, I. — Rec. crit., F. Fr., VI, p. 214—217. [MORARIU, LECA].

834. *Petrescu, Cezar, Kremlin.* Rec. elog., Curent., IV, nr. 1402, p. 3. DIANU, R. — Rec. crit., România Lit., I*, nr. 3, p. 3. SEBASTIAN, M.

835. *Petrescu, Cezar, Nepoata hatmanului Toma.* Rec. crit., A. L. A., XI*, nr. 628, p. 7. CĂLINESCU, G. — Rec. crit., Vr., V*, nr. 264, p. 7. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. elog., R. S., VI*, nr. 11—12, p. 21—22. STÂNCĂ, MARIA.

836. *Petrescu, Cezar, Plecat fără adresă.* — Rec. crit., Vr., V*, nr. 252, p. 6. CONSTANTINESCU, P. — Rec. anal. şi crit., Sec, I, nr. 26, p. 3. IOANID, M. D. — Rec. crit., A. L. A., XI*, nr. 609, p. 7. PHILIPPIDE, AL. A. — Rec. crit., România Lit., I*, nr. 20, p. 4. SEBASTIAN, M.

837. POPA, O. F., *Cu d-l Cezar Petrescu: Ce e rău şi ce e bine.* Personajele din romanele lui C. P. nu sunt rele şi bune, ci totdeauna şi una şi alta. (Pt., XIII, nr. 54, p. 1).

838. ŞEICARU, PAMFIL, *Prietenul meu Cezar Petrescu*. Rezumatul unei conferinţe cu acest titlu, ţinută la Roman. Note biografice. Amintiri personale; opera. (Anal. Romanului, I*, nr. 8—10, p. 41—44).

839. ŞULUŢIU, OCTAV, *Cezar Petrescu.* Medalion elogios al scriitorului, cu prilejul atribuirii premiului naţional de literatură. (Vr., IV, nr. 195, p. 5).

Digitized by Central University Library Cluj

840. *Un sfert de oră cu scriitorii, Cezar Petrescu.* Interview cu C. P. în legătură cu preocupările sale scriitoricești. (R., XVI*, nr. 4182, p. 9).

Vezi și n-rele 978, 987, 1011—1013.

Pillat, Ion

841. PHILIPPIDE, AL. A., *Ion Pillat.* Un portret literar al poetului. Poezia lui Pillat este blândă și detașată de realitate. (A. L. A., X, nr. 585, p. 3).

842. *Pillat, Ion, Antologia toamnei.* Rec. elog., A. L. A., XI*, nr. 609, p. 7. PHILIPPIDE AL. A.

843. *Pillat, Ion, Caetul verde.* Rec. elog., J. L., XXI, nr. 7—12, p. 341—343. PAJURĂ, ANDREI. — Rec. elog., A. L. A., XI*, nr. 628, p. 7. PHILIPPIDE, AL. A.

Vezi și fișele: 902, 912, 944, 996.

Poteca, Eufrosin

844. BERCIU, IANCU, *Eufrosin Poteca.* Schiță biografică. (Mișc., XXV, nr. 603, p. 1).

845. HANEȘ, PETRE V., *Eufrosin Poteca traducător al lui Bossuet.* Se arată că traducătorul acelui capitol referitor la Principatele Române din traducerea franceză a lucrării englezului Th. Thornton: *Etat actuel de la Turquie,* Paris 1812, traducător asupra căruia s'a disputat mult, nu poate fi E. Poteca din cauza greșelilor grosolane de traducere, pe care acesta este exclus să le fi comis, dacă ne gândim la felul destul de corect în care a tălmăcit în 2 volume, la 1853, opera lui Bossuet: « Discours sur l'histoire universelle ». Se arată sforțările pe care le-a făcut E. Poteca — greșelile, neologismele mai mult sau mai puțin adaptate spiritului limbii, stângăciile sau părțile reușite pentru a se menține la înălțimea originalului. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 339—346).

Vezi și nr. 904.

Rebreanu, Liviu

846. BIEDRZYCKI, EMIL, *Două epopee țărănești. Reymont și Rebreanu.* Comparație între opera scriitorului polon Reymont, *Țăranii,* și *Ion* a lui Rebreanu. (F. Fr., VII*, p. 245—251).

847. *Ce e real în opera D-voastră literară?* Interview. L. R. mărturisește că în romanele sale personajele sunt inspirate din realitate, dar au fost modelate după legile creației artistice. (R., XVI*, 3886, p. 4).

848. « *Răscoala* » *noul roman al lui d- Liviu Rebreanu.* Interview asupra romanului. (A. L. A., XI*, nr. 618, p. 7).

849. REBREANU, LIVIU, *Intre roman și viață.* Realitățile trăite, reflectate în romanul *Ion* și celelalte scrieri ale lui L. R. (Vr., V*, nr. 235, p. 11).

850. *Rebreanu, L., Metropole.* — Rec. elog., N. R., XXVI, nr. 232, p. 1. LASCAROV-MOLDOVANU, AL. — Rec. elog., Cv., VII, nr. 2336, p. 1—2. PERPESSICIUS.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

851. ROMAN, HORIA, *Nocturnă literară. De vorbă cu un scriitor care lucrează după asfinţit, citeşte mult, creează robust şi nu-şi uită camarazii de litere: Liviu Rebreanu.* Felul de lucru al romancierului. Proiectul romanului *Răscoala.* Spiritul literaturii comuniste. (Ad., XLV, nr. 14.826, p. 6).

852. TREML, LAJOS, *Két román regényiró.* [*Doi romancieri români*]: *Rebreanu, Sadoveanu.* Cea mai mare parte a studiului se ocupă cu Rebreanu, dând scurte caracterizări ale romanelor *Pădurea Spânzuraţilor, Crăişorul, Ion* şi *Ciuleandra.* R. are o remarcabilă forţă epică, este tendenţios însă când judecă stările de lucru politice şi administrative din Ardeal. La sfârşit, analiza *Baltagului* lui Sadoveanu. (M. Sz., XII, [1931], p. 343—350].

Vezi şi n-rele 978, 987, 995, 1015.

Rosetti, C. A.

853. ANGELESCU, NICOLAE I., *Negustorii de odinioară: C. A. Rosetti prim staroste al negustorilor bucureşteni 1816—1885.* Bucureşti, 1932, Tip. Luceafărul, 33 p.+7 pl., 8°. — Contribuţii la biografia lui C. A. Rosetti. Informaţii despre « cabinetul lui de lectură ».

Russo, Al.

854. HANEŞ, PETRE V., *Ştiri despre Al. Russo.* În Arhiva Statului, Iaşi, se găsesc două dosare cu acte privitoare la Maria Russu, mama vitregă a lui Al. Russo, şi altele privitoare la Russo însuşi. S'a făcut o copie după ele şi se păstrează în Biblioteca Prietenilor Ist. Lit. Se arată conţinutul actelor. Legăturile dintre Russo şi I. Alecsandri. Legăturile cu V. Alecsandri. Russo avocat. Averea lui Russo. Datoriile. Dosarele cuprindeau şi câteva pagine de manuscris în franţuzeşte, probabil: *Jassy et ses habitants, Sauvegea, La Pierre du Tilleul,* azi la Academie. (Prietenii Istoriei Literare, vol. I, p. 455—457).

Sadoveanu, M.

855. DOBREANU, TRAIAN, *Ascultând pe d-l Mihail Sadoveanu, mărturisindu-se.* Mărturisiri în legătură cu procesul de creaţie şi modul de vieaţă al scriitorului. (Sec., I, *nr. 7, p. 6.)

856. *Sadoveanu, M., Baltagul.* Menţ. elog. Dum. Un., I, p. 14. B[ĂDĂUŢA], AL. — Rec. elog., A. L. A., X, nr. 541, p. 1. BOTEZ, DEMOST. — Rec. elog., Ad., XLIV, nr. 14.523, p. 1—2. CIOCULESCU, ŞERBAN. — Rec. elog., V. L., V, nr. 133, p. 5. PREDA, G. — Rec. elog., J. L., XX, p. 105—107. STREINUL, MIRCEA.

857. *Sadoveanu, Mihail, Depărtări.* Rec. elog. A. L. A., X, nr. 547, p. 8. — AL. A. PH[ILIPPIDE].

858. SADOVEANU, MIHAIL, « *Domnu* » *Busuioc.* Portretul învăţătorului Mihail Busuioc din Paşcani, cu care scriitorul a urmat cursurile şcoalei primare. El a avut o influenţă puternică asupra lui S. (V. Ş., II, p. 476—480).

Babeş-Bolyai University Library Cluj

859. *Sadoveanu, Mihail, inventatorul român al « populismului »*. În ultimul număr al revistei franceze *L'Europe du Sud-Est* a apărut, un studiu de MATEI ROUSSOU asupra lui Mihail Sadoveanu, pe care-l consideră cel mai de seamă reprezentant al populismului românesc. (R., XV, nr. 4356, p. 1).

860. *Sadoveanu, M., Măria Sa Puiul Pădurii.* — Rec. elog., Pt., XIII, nr. 110, p. 1. BUNEA, TITUS. — Rec. crit., B. G., II, p. 225. BUCUȚA, EM. — Rec. elog., Ad., XLIV, nr. 14.523, p. 1—2. CIOCULESCU, ȘERBAN. — Rec. elog., J. L., XX, p. 307—308. DRUMUR, G. — Rec. elog., Br. Lit., I*, p. 48—49. FOCȘENEANU, I. — Rec. elog. S. d. M., VIII, 213—214, IONESCU, C. D. — Rec. elog., R. S., V, nr. 5—6, p. 21—22. MILLER-VERGHY, M.

861. *Sadoveanu, M., Nunta Domniței Ruxanda.* — Rec. elog., A. L. A., X, nr. 593, p. 7 și V. R., XXIV*, vol. 89, p. 367—368. CĂLINESCU, G. — Rec. elog., Ad., XLV, nr. 14.846, p. 1—2. CIOCULESCU, Ș. — Rec. elog., Vr., V, nr. 238, p. 7. CONSTANTINESCU, P. — Menț. elog., Azi, I*, p. 218. DINU, P. — Rec. elog., Sec., I*, nr. 10, p. 4. IOANID, M. D. — Rec. elog., Gn., XII*, nr. 5—6. IONESCU, CONST. D. — Rec. elog., R. S., VI*, nr. 5, p. 11. VRIONI, A.

862. SADOVEANU, MIHAIL, *« Răvașul poporului »*. M. Sadoveanu în colaborare cu Artur Gorovei a înființat în 1907 gazeta pentru popor *Răvașul Poporului*. Spiritul de idealism și sacrificiu pentru clasa țărănească al lui A. Gorovei. (F. Fr., VII*, nr. 5—6, p. 215—216).

863. *Sadoveanu, M., Uvar.* — Rec. crit., A. L. A., XI*, nr. 628, p. 7. CĂLINESCU, GH. — Rec. elog., Un., XLIX*, nr. 355, p. 8. CONSTANTINESCU, M. GH. — Rec. elog., Curent., V*, nr. 1755, p. 1—2. DIANU, R. — Rec. crit., Gn., XII*, p. 380—382. PAPADIMA, O. — Rec. crit., C. L., LXV*, p. 746—747. STRUȚEANU, SCARLAT.

Vezi și n-rele 895, 949, 978, 1015, 1016.

Sandu-Aldea, Constantin

864. CHIȚOIU, G. D., *Agronomul Constantin Sandu-Aldea*. București, 1931, Tip. Oltenia, 8°, 12 p. — Conferință la Radio. Documentată analiză a activității agronomice a lui C. S.-A., cu interesante amănunte biografice și considerații asupra scriitorului.

Savel, Vasile

865. JEBELEANU, EUGEN, *Vasile Savel*. Câteva însemnări asupra temperamentului, preferințelor și modului de viață al lui Vasile Savel. (România Lit., I*, nr. 15, p. 1).

Sihleanu, Al.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

866. BODIN, D., *Câteva date noi privitoare la familia Sihleanu*. Dumitrache Sihleanu, bunicul, a fost treti logofăt, iar tatăl, Zamfirache, deputat și administrator districtual. Urmașii au un arbore genealogic al familiei, care merge până în 1720. (Rev. Ist. Rom., III, p. 79—82).

Sorbul, Mihail

867. SORBUL, MIHAIL, *Cum am scris «Patima roşie»?* Mărturisiri în legătură cu scrierea piesei *Patima roşie.* Numirea personajelor, variantele piesei imboldul la muncă. (România Lit., I*, nr. 18, p. 1 şi 4).

Slavici, Ion

867 a. TULBURE, GH. *Din scrisorile lui Ioan Slavici.* Se reproduce, cu o introducere, trei scrisori ale lui I. S. din 1900, către Valeria Greavu, fostă elevă lui la şcoala dela Măgurele. De interes biografic. (S. d. M., VIII, p. 117—118).

[Vezi şi Indice].

Stamati, C.

868. DVOICENCO, EUFROSINA, *Mormântul scriitorului C. Stamati.* Cu prilejul unei călătorii în Basarabia, în judeţul Hotin, comuna Ocniţa, unde a fost moşia lui C. Stamati, D-na E. D. stabileşte unele date biografice ale scriitorului basarabean după condicile bisericeşti. Descrie locul curţii boiereşti şi cavoul familiei, devastat şi profanat în timpul revoluţiei din 1918. (Ad., XLIV, nr. 14.642, p. 3).

869. GOROVEI, ARTUR, *Contribuţii la biografia lui Constantin Stamati.* Ac. Rom., Mem. Secţ. Lit., Seria III, Tom. V, mem. 7, 17 p. — Informaţii biografice întemeiate pe documente inedite, privitoare la poet şi familia lui. *Musa românească* s'a tipărit în Iaşi la 1868, Tip. Buciumului Român. Probabil poetul a murit către sfârşitul lui 1868.

870. SCRIBAN, FILARET, *Scrisoarea arhim. — către Constantin T. Stamati cavaler,* [publicată] de I. Pelivan. Scrisoare din Kiew 5 Februarie 1842. Îi va trimite nişte cărţi. Îşi exprimă dorinţa ca Hâjdeu să treacă în Moldova. (Arh. Bas., III, p. 255—257).

Vezi şi n-rele 907, 919.

Străjanu, Mihail

871. VASCULESCU, A., *Mihail Străjanu (1841—1918).* Scurtă biografie şi caracterizare. Străjanu profesor la Craiova. El a întemeiat şi organizat biblioteca liceului «Carol I». (I. M., II*, nr. 5—6, p. 12—14).

Teodoreanu, Ionel

872. CANTACUZINO, ION I., *Ionel Teodoreanu.* Studiu asupra întregei lui opere. I. Prolegomene; II. Lumea d-lui T.; III. Personagiile; IV. Concepţia şi sentimentul vieţii; V. Romancierul; VI. Psihologul; VII. Stilistul; VIII. Precizări şi concluzii. (România Lit., I.*, nr. 2, p. 1, nr. 3, p. 3—4, nr. 4, p. 3, nr. 5, p. 3, nr. 6, p. 3, nr. 7, p. 3, nr. 8, p. 3, nr. 9, p. 3).

873. *Teodoreanu, Ionel, Biografie.* (B. C. R., III, nr. 9, p. 2).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

874. *Teodoreanu, I., Fata din Zlataust.* — Rec. crit., Ad., XLIV, nr. 14.673, p. 1—2. CIOCULESCU, Ș. — Rec. crit., Vr. V*, nr. 257, p. 6. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. elog., Curent., IV, nr. 1353, p. 3. DIANU, ROMULUS. — Rec. crit., elog., Gn., XII*, p. 43—45. IONESCU, C. D. — Rec. elog., Cv., VII, nr. 2361, 2368. PERPESSICIUS. — Rec. crit., C. L., LXV*, p. 6274. STRUȚEANU, SC.

Vezi și nr. 978.

Vlahuță, Al.

875. BAICULESCU, ALEX., *Râmnicul și scriitorii noștri.* Vlahuță petrecea mult la casa lui din Dragosloveni, unde îl vizita mai ales Caragiale. (Glas. T., I*, nr. 7, p. 3—4).

876. PRECUP, E., *Religiozitatea lui A. Vlahuță.* Fragment dintr'o conferință. Nimic deosebit. (Șc. Som., VI, p. 52—55, 86—89).

Vezi și n-rele 909, 996.

Zamfirescu, Duiliu

877. CONSTANTINESCU, PIMEN, *Opera lui Duiliu Zamfirescu — bibliografie.* — Se dă lista lucrărilor: Poezii (în volume, în reviste, poezii traduse și reproduse în antologii, reviste, manuale); Piese de teatru (originale, traduceri); Romane (volume, pagini antologice); Articole, note, impresii, critice, polemice, rapoarte academice, scrisori; Câteva traduceri în limbi străine. (Milc., III*, nr. 1—2, p. 33—49).

878. DIACONU, ION, *Duiliu Zamfirescu.* Influențele și modelele pe care le-a urmat D. Z. în poezia și romanele sale: clasicismul antic, romantismul, parnasianismul (Leconte de Lisle), Eminescu, poezia populară românească; în roman: Zola, Tolstoi. (Milc., III*, nr. 1—2, p. 19—32).

879. GEROTA, C. V., *Poezia lui Duiliu Zamfirescu.* Poezia ca și întreagă opera literară a lui D. Z. se caracterizează printr'un clasicism senin în spiritul artei pure. (C. L., LXV*, p. 364—371).

880. PILLAT, ION, *Poezia lui Duiliu Zamfirescu.* Completează caracterizarea din *Gândirea*, XII, nr. 5—6, p. 203—210, cu un portret al poetului, relevând prestanța fizică și morală a acestei figuri de o aristocratică ținută. (Milc., III*, nr. 1—2, p. 4—18).

881. TCACIUC-ALBU, N., *Zețarul și istoria literaturii.* Unele greșeli de tipar produc confuzii și determină clasificări greșite ale operelor literare, pe care, uneori, istoriile literare le perpetuează. Coperta romanului lui Duiliu Zamfirescu « Lydda », cu două părți: « Scrisori romane » și « Însemnările bătrânului », publicat în 1902 în « Biblioteca pentru toți », a fost culeasă de zețar astfel: *Lydda. nuvele romane.* Cartea a fost trecută în « Istoria literaturii române » a lui Gh. Adamescu între colecțiile de nuvele, deși e un roman filosofic. (J. L., XXI*, nr. 1—6, p. 151—152).

Vezi și n-rele 188, 371 și urm., 912.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SEMASIOLOGIE

882. GHEORGHIAN, CONST. DR., *Termenii pentra noțiunea « a putea » în limbile indoeuropene.* Cernăuți, Tip. Kovner și Rosenblatt, 8°, 64 p. — Un studiu de sinonimie indoeuropeană, în care autorul bazat pe o bogată informație bibliografică prezintă un vast material în legătură cu noțiunea « a putea ».

883. LĂZĂREANU, BARBU, *A îngurlui.* Pe lângă citatele date spre exemplificarea întrebuințării acestui cuvânt în Dicționarul Academiei, B. L. observă că el se mai găsește într'un pasagiu din *Iluzii pierdute* a lui M. Kogălniceanu, ceea ce arată că opera acestuia ar trebui mai mult cercetată pentru bogăția și pitorescul ei lexical. (Ad., XLIV, nr. 14.559, p. 1).

884. ȘANDRU, D., *Rom. « tare » arătând alternanța. Tare, tare* = ori. . . ori, se întrebuințează în regiunea Dejului și se apropie ca sens (așa. . · așa) de aceeași formă auzită de T. Papahagi în Maramureș. (G. S., V*, fasc. 2, p. 363).

885. *Tagliavini, Carlo, Divagazioni semantiche rumene e balcaniche.* (Dal nome proprio al nome comune). Parte II. Estratto dall' « Archivum Romanicum », vol. XVI, nr. 3, 1932. Rec. anal. « Continuând importanta lucrare asupra numelor comune provenite dela nume proprii, autorul se ocupă în studiul de față de numele etnice care au suferit în limbă transformări semantice ». (DR., VII*, p. 398—399). PAȘCA, ȘT. — Menț. elog., Rev. Ist. Rom., III, p. 127. R[OSETTI], AL.

886. *Tallgren-Tuulio, O. T., Locutions figurées calquées et non calquées.* În *Mémoires de la Société néo-philologique de Helsingfors,* IX, 280—324. (Helsinki, 1932). Arată cum pe calea curentului de cultură a Renașterii s'au răspândit în diferite limbi europene o mulțime de expresii figurate, imitate după limbile clasice. Fenomenul influențelor de limbă datorite unui curent de cultură îl întâlnim și la noi: germanismele în Ardeal și franțuzismele în vechiul regat, datorite celor două curente de cultură germană și franceză. (DR., VII*, p. 491—493). PUȘCARIU, SEXTIL.

SINTAXĂ

887. LĂZĂREANU, BARBU, *O negațiune repetată.* Despre completivele negațiunii *nici, (nici sămânță, nici-de-poftă, nici-de-leac, nici strop, nici-de-rudă, nici bobul dracului, nici cât negru sub unghie,* etc.). (Ad., XLIV, nr. 14.573, p. 1).

888. *Olsen Hedvig, Étude sur la syntaxe des pronoms personnels et réfléchis en roumain.* Kobenhavn, 1928, 94 p. Mențione favorabilă cu câteva observațiuni critice. DR., VII*, p. 271. — DRĂGANU, NICOLAE.

889. PAUL, RADU I., *Flexiunea nominală internă în limba română.* București, 1932, Imprimeria Națională, 280 p., în 8°. (Ac. Rom., Studii și Cercetări XIX).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

STILISTICĂ

890. SUCHIANU, I. D., *Iar românească de după războiu.* Note critice asupra greșelilor de limbă, în special din traduceri. (V. R., XXIII, vol. LXXXVII, p. 409—411).

STUDII LITERARE

891. A[CTERIAN], A., *Spectacole franco-române la începutul Teatrului Românesc.* Despre teatrul de diletanți al lui Asachi și al lui T. Glădescu dela Târgoviște, (1836), menționat de St. Bellanger în *Le Kéroutza.* (Vr., IV, nr. 199, p. 7).

892. ADAMESCU, GH., *Curente moderniste în literatură.* În *Anuarul Ateneului Român pe 1932*, București, 1932, Tip. Independența, p. 183—207. — Rezumatul unor cursuri ținute în 1932, la Universitatea Ateneului. Câteva din caracterele acestor curente: noutatea împinsă până la absurd, libertatea împinsă până a anarhie. Exemple numeroase, atât din moderniștii străini, cât și din cei români. Concluzia: Reacțiunea energică împotriva acestor « curente primejdioase ».

893. ADAMESCU, GH., M. DRAGOMIRESCU și N. I. RUSSU, *Literatura română din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre.* Partea I, vol. II. București, 1931, Cartea Rom., 8°, 336, p. — Cuprinde scriitori mai puțin însemnați din epoca 1870—1900, grupați după « centre »: I. Centrul « Convorbiri Literare »; II. Centrul « Literatorul »; III. Centrul « Contemporanul »; IV. Centrul « Revista Nouă ». Fiecare capitol are câte-o scurtă introducere. Scriitorilor li se face o biografie sumară și o caracterizare.

894. AGÂRBICEANU, ION, *Marii cântăreți: V. Alecsandri, Gh. Coșbuc, Gr. Alexandrescu.* Sibiu, 1931, Ed. « Astra », 16°, 74 p. (Bibl. poporală a Asoc. « Astra », nr. 182). — Trei conferințe populare cu texte numeroase din scriitorii tratați.

895. BĂLEANU, I. N., *Sensul actual al lui Neculce.* După o caracterizare generală a lui Neculce, arată cum cronica lui a servit ca izvor de inspirație lui Bolintineanu, Alecsandri, C. Negruzzi, Șt. O. Iosif, Sadoveanu. (Dt., X*, p. 10—16).

896. [*Beza, Marcu, Shakespeare în Roumania.* London, 1931, I. M. Dent and Sons, 63 p., în 8°]. Rec. elog., B. G., II, p. 291—292. [BUCUȚA, EM.]. — Menț. R. H., VIII, p. 250. IORGA, N.

896 a. BEZDECHI, ȘT., *O travestie a Odiseei în românește.* Critică traducerea lui C. Papacostea (Buc. 1929), arătând numeroasele ei inadvertențe și greșeli de limbă. (S. d. M., VIII, p. 119—121, 199—200).

897. BIANU, ION, *Nicolae Pauletti, popă românesc unit de sat și om de litere în Ardeal (1830—1849).* În *Inchinare lui Nicolae Iorga*, Cluj, 1931, Ed. Inst. de Ist. Univ., 4°, p. 38—41. — Dela Nic. Pauletti, preot unit în Făget (1841—1849) satul de naștere al autorului, au rămas cinci volume manuscrise, depuse la Ac. Rom. Redactarea lor începe încă din 1838, când N. P. își făcea studiile la Blaj. Cuprind versuri originale scrise cu litere latine, o colecție de poezii populare (publicată de Al. Lupeanu), un început de poetică după G. Seulescu, traduceri din Ovidiu, o culegere din poeții români ai vremii, și o traducere din Xenofon. Se reproduce, la sfârșit, o poezie originală și două fragmente de traduceri din Ovidiu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

898. BOGDAN-DUICĂ, G., *Poeții ardeleni în anii 1877—78.* Ca un scurt capitol dintr'o istorie a poeziei ardelenești, G. B. D. enumeră pe poeții ardeleni cari au cântat războiul pentru independență. Între alții: Ion Bădescu (Scipione), Ion cav. de Pușcariu, Iosif Vulcan, Zaharia Boiu, Mihail B. Lazăr. Arată

răspândirea și rolul social pe care l-au avut în Ardeal poeziile, cu subiecte din războiul din 1877, ale lui G. Sion, Gr. H. Grandea, Carmen-Sylva, și mai ales, V. Alecsandri (Dt., X*, nr. 7—12, p. 103—105).

899. BREAZU, ION, *Goethe: Werther*. Analiza elementelor din care a fost compus romanul. Câteva versuri scrise de Gr. H. Grandea în *Kalendarul pentru toți* dela 1864 (București) ne indică influența pe care a exercitat-o *Werther* la noi. (S. d. M., IX, p. 53—54).

900. BREAZU, ION, *Teatrul Național din Cluj*. Partea întâia a studiului este o scurtă istorie a teatrului românesc în Ardeal până la Unire. Începuturile; spectacole de diletanți la Brașov și Blaj; înjghebări de ansambluri; turneele Pascaly și Millo; activitatea Societății pentru Fond de Teatru; statistica spectacolelor de diletanți între 1898—1906. Evoluția Teatrului Național din Cluj, stagiune de stagiune. Autorii și piesele favorite. Statistica pieselor românești și străine în 12 stagiuni. Actori mai însemnați. (B. G., III*, p. 23—38).

901. BUCUȚA, EMANOIL, *Sub zodia romanului* O privire sumară asupra romanului românesc cu fericite caracterizări și sugestii. Articolul este scris pentru a apare în mai multe publicații străine. (Vr., IV, nr. 165, p. 4).

902. [BUCUȚA, EMANOIL], *Versuri în românește de Goethe*. E vorba de antologia « Goethe, versuri în românește cu prilejul a o sută de ani dela moartea poetului ». Traduceri de: Cerna, Șt. O. Iosif, Al. A. Philippide, Marcel Romanescu, I. Pillat, Ștefan Nenițescu, Ion Sân Giorgiu, Ion Marin Sadoveanu, Emanoil Bucuța. (B. G., III*, nr. 3—4, p. 116—117).

903. CĂLINESCU, G., *Critica istoriografică*. Despre perspectiva istorică în critică și utilitatea ei în judecarea operelor de artă actuale, prin raportarea lor la spiritul integral al unei literaturi. (România Lit., I*, nr. 36, p. 1).

904. CIORĂNESCU, AL., *Italia în literatura românească*. Influența Italiei asupra scriitorilor noștri. In treacăt despre Petru Cercel, Stolnicul Cantacuzino și Miron Costin. Ceva despre Eliade Rădulescu, Simeon Bărnuțiu și Papiu Ilarian. O cercetare mai atentă asupra șederii lui Asachi în Italia și rolul Biancăi Milesi, care l-a făcut să părăsească pictura și să se dedice literaturii. Informațiuni în legătură cu tinerii Români care au studiat în Italia (Eufrosin Poteca, Const. Moroi, Simeon Marcovici, Ion Pandele, Dinicu Golescu, etc.). (Va urma). (Rom., XII*, nr. 2, p. 17—28; nr. 3, p. 15—26; nr. 4, p. 4—11).

905. CIUCHI, EUG., *Junimismul și Sămănătorismul*. Se caută a se dovedi, împotriva părerii d-lui D. Tomescu exprimată în *Atitudini politice și literare*, că junimismul a fost, înaintea sămănătorismului, cel care a inițiat la noi curentul de inspirație rustică. (C. L., LXV*, p. 289—297).

906. CUMPĂTĂ, C., *Teatrul și educația*. Iași, 1932, Tip. Brawo, 83 p., în 16°.— Rolul teatrului în societate și în școală. Aprecieri asupra felului în care și-a îndeplinit teatrul românesc această misiune.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

907. DAVID, ALEXANDRU, *Literatura românească în Basarabia, sub Ruși*. Scurtă privire asupra literaturii românești din Basarabia, subt dominația rusească: Teodor Vârnav, Ion Sârbu, Alexandru Hasdeu, Costache Stamati, Gh. Păun, Matei Donici, Alexandru Mateevici. (C. T. C., XIII*, nr. 1—2, p. 6—7).

908. [DERJAVIN, K. I., *Zâdirea literarî 'n Moldova Soțialistî*]. — Menț. crit., Rev. Ist. Rom., II*, p. 436.

909. DIMA, AL., *Sentimentul matern în lirica noastră.* Sentimentul matern și filial urmărit la Coșbuc, Vlahuță, Șt. O. Iosif, Eminescu, Goga, Cerna. (Dt., X*, p. 37—42).

910. DRAGNEA, RADU, *Unitatea de stil.* Prin acțiunea dela *Semănătorul* — în centrul căruia este N. Iorga — s'a trecut dela stilul abstract junimist la stilul plastic și veritabil românesc, hrănit din cronicari și literatura populară. (Gn., XI, p. 261—265).

911. DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *Caracteristica cursului de literatură și estetică literară.* București, 1931, Ed. Institutului de Literatură, 8°, 16 p. — Lecțiune de deschidere a cursului, la 9 Noemvrie 1931. După ce autorul schițează cunoscuta sa teorie asupra capodoperei, arată felul în care este organizat Seminarul și Institutul de Literatură, făcând apel la studenți să-i cumpere cărțile.

912. DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *Copilul în poezia lirică.* Diferitele ipostaze în care este cântat copilul în poezia noastră: « Cântecul de leagăn » de D. Zamfirescu; « Cântecul de leagăn » de Șt. O. Iosif; « Cântecul de leagăn » de I. Pillat; « Pajul Cupidon » de M. Eminescu; « Odă copilului » de Caragiale; « Amor » de Cerna; și « Cupidon » de Iancu Văcărescu. (Un., XLIX*, nr. 6, p. 1).

913. DRAGOMIRESCU, M., *Curente mai nouă în literatura noastră.* Scurtă privire a desvoltării lit. noastre dela « Junimea » până astăzi. (R. Lit. Sf. Sava, V, nr. 3—4, p. 5—7).

914. DRAGOMIRESCU, M., *De vorbă cu d-l —.* Despre literatura actuală. Ea este pe panta decadenței din cauza comercializării și a influențelor externe. Se simte lipsa criticei. (Dum. Un., I, p. 264—265).

915. DRAGOMIRESCU, MICHEL, *Le systhème philosophique de l'integralisme.* Vol. I. Les principes. București, 1931, Ed. de l'Institut de Littérature, 20 p., 8°. — Se prezintă, în 122 paragrafe, principiile care stau la baza cunoscutului sistem filosofic al autorului.

916. DRAGOMIRESCU, M., *Mișcarea literară actuală.* Începând dela 1925, mai ales sub influența germană, literatura română a intrat într'o fază decadentă. Privire critică asupra grupurilor *Sburătorul, Gândirea, Viața Românească, Ramuri* și *Institutul de Literatură* (R. Lit. Sf. Sava, V, nr. 5—6, p. 8—11).

917. [DRAGOMIRESCU, MICHEL, *Nouveau point de vue dans l'étude de la littérature.* București, 1931, Ed. Inst. de Literatură, 8°, 24 p.].

918. DRAGOMIRESCU, MIHAIL, *Primul congres de istorie literară din Budapesta.* București, 1931, Ed. Inst. de Literatură, 8°, 25 p. — Este o expunere critică a desbaterilor celui dintâi congres de istorie literară, ținut la Budapesta, la care autorul a luat parte ca delegat al României. În cadrele congresului M. D. a făcut o comunicare despre integralism, formulând în 14 puncte principiile lui.

919. DVOICENCO EUFROSINA, în revista « Nădejdea », a refugiaților ruși în România, I, 1, vorbește de legăturile lui Pușchin cu Românii. Pușchin, în primele-i încercări în proză, a luat două subiecte românești: *Duca* și *Dafina și Dabija.* C. Negruzzi a imitat pe Pușchin în poema *Gelozia*, în piesa *Două dueluri*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

şi în schiţa *Faunul*. Raporturile dintre Puşchin şi C. Stamati. (R. I., XVIII*, nr. 10—12, p. 374—375).

920. EMILIAN, CONST. I., *Anarhismul poetic*. Bucureşti, [1932 ?], Bucovina, 200 p., în 8°. — Rec. crit., A. L. A., X, nr. 599, p. 7. CĂLINESCU, G. — Rec. anal. elog., Glas. T., I*, nr. 5—6, p. 5—8. CUCU, STELIAN. — Rec. crit., Vr., V*, nr. 248, p. 7. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. elog., A. O., XI*, p. 289—291. FORTUNESCU, C. D. — Rec. crit. elog., DR., VII*, p. 338—343, NAUM, T. A. — Rec. crit., C. L., LXV*, p. 444—449. STRUŢEANU, SC. — Rec. elog., F. Fr., VII*, p. 77—78. TOROUŢIU, I. E.

921. GEORGESCU, IOAN, *Centenarul teatrului românesc din Transilvania. Cele mai vechi încercări dela Blaj*. Cea dintâi încercare de teatru românesc au făcut-o elevii Blajului la Crăciunul anului 1755. Cea dintâi piesă românească în Ardeal a fost o ecloga pastorală de Timoteiu Cipariu, tipărită la Blaj în 1833. În 1832 ia fiinţă la Blaj un teatru românesc de diletanţi. (C. L., LXV*, p. 550—560).

922. GEORGESCU, V. V., *Schiţă, nuvelă, roman*. Încercare de definire a celor trei specii, cu aplicaţii şi la literatura română. (V. R., XXIII, vol. LXXXVI, p. 257—280).

923. GEROTA, C., *Cea dintâi piesă teatrală originală în Muntenia*. Este « O sărbătoare câmpenească » scrisă de Eliade Rădulescu la 1837. Piesa e lipsită de valoare literară, însă oglindeşte perfect aspiraţiile unei epoci « frământată de gândul libertăţii sociale, de mândria naţională a originii latine, însetarea după şcoli şi teatre. Se rectifică numele eroului Roman, care de fapt e Coman. (C. L., LXV, p. 483—490).

924. GHERGHEL, ION, *Baladele lui Goethe în româneşte*. Din opera lirică a lui G. baladele au fost traduse mai mult de români. Studiu critic evolutiv al traducerilor acestor balade: 1. *Pescarul*, 2. *Regele din Thule ;* 3. *Viorica ;* 4. *Balada contelui exilat şi întors ;* 5. *Craiul Ielelor ;* 6. *Cântăreţul ;* 7. *Mignon ;* 8. *Ucenicul vrăjitor ;* 9. *Danţul morţilor ;* 10. *Zeul şi baiadera ;* 11. *Torcătoarea ;* 12. *Săpătorul de comori ;* 13. *Deplângerea soţiei lui Asan Aga*. (Rev. Germ. Rom., I*, p. 87—99).

925. GHERGHEL, ION, *Goethe în literatura română*. Cu o privire generală asupra întregei înrâuriri germane. Vol. I. În *Ac. Rom., Mem. Secţ. Lit.*, Seria III, Tom. V, mem. 8. 182 p. — Rec. crit., DR., VII*, p. 387—388 şi Ţ. B., IV*, p. 278—282. BREAZU. ION. — Rec. anal. elog., Pt., XIV*, nr. 47, p. 1—2. BUGNARIU, T. — Rec. crit., Rev. Germ. Rom., I*, p. 292—293. TEMPEANU, VIRGIL.

926. GHERGHEL, ION, *Goethe la Români*. Urmăreşte etapele pătrunderii lui Goethe la noi, prin traduceri şi studii. Articolul e un rezumat al cărţii autorului: « Goethe în literatura română ». (Academia română, Mem. Secţ. Lit., Buc., 1931). (S. d. M., IX, nr. 4—5, p. 56—57).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

927. GOROVEI, ARTUR, *Artistul Matei Millo*. În *Ac. Rom., Mem. Secţ. Lit.*, Seria III, Tom. VI (1932), mem. 3, 33 p. — Contribuţii la biografia artistului, până la plecarea lui la Paris, în 1840, întemeiate, în cea mai mare parte pe documente inedite din Muzeul Fălticenilor. Genealogia familiei. Nu se poate preciza dacă a fost de origine greacă sau franceză. Moşul său, Matei, om cult. Millo în

pensionul lui Cuenim și la Academia Mihăileană. Importante scrisorile lui familiare, reproduse în întregime de autor. — Rec. anal. R. I., XVIII*, p. 359—360. IORGA, N.

928. GUSTY, PAUL, *Mihail Pascaly*. Evocarea figurei marelui artist cu prilejul împlinirii a 50 de ani dela moartea lui. Paralelă între Pascaly și Millo. (R., XV, nr. 4426, p. 1, 3 și 5).

929. IORGA, N., *Din vremea rătăcirilor literare*. Romanul *Ipocondria mea*, iscălit Constantin I. Romanu, apărut la București, în 1856, în Imprimeria Națională a lui I. Romanov et Comp., literatură de imaginație după modele pariziene, într'un limbaj heliadian, rămâne « între ciudățeniile literaturii noastre de împrumut și de copie dintre 1830 și 1870 ». (R. I., XVIII*, p. 28—29).

930. *Iorga N., Istoria literaturii românești. Introducere sintetică.* — Rec. crit. DR., VII*, p. 375—376. BREAZU, ION.

931. IORGA, N., *O comedie ploieșteană*. Apărută în 1850, având titlul « Jean sau un Amor franțezŭ », și iscălită « George Parissien ». D-l Iorga crede că adevăratul nume al autorului e Gheorghie Perčoc, trecut ca « editoriu și provăzătoriu » pe o « Colecție de poezii noui » a aceluiași G. P., tipărită la Brașov. Se dă conținutul piesei. (R. I., XVIII*, p. 104—105).

932. IORGA, N., *Sensul teatrului. Conferință ținută la Teatrul Național*. Vălenii de Munte, 1932, Tip. Datina Românească, 16 p., în 8°. — Sensul teatrului antic, bizantin, shakesperean, francez clasic și romantic, a fost, înainte de toate, social. Astăzi teatrul s'a depărtat de acest rost, de aceea este în decadență.

933. LĂZĂREANU, BARBU, *Molière în românește în epoca lui « Scrieți băeți »*. Un tablou al traducerilor din Molière dela întemeierea *Filarmonicei* până la 1840. Observații asupra felului cum se făceau aceste traduceri. (Vr.,V*, nr. 244, p. 6).

934. LOVINESCU, E., *Elementele eterogene în literatura română*. Problema rasei nu s'a pus, în literatura română, decât atunci când a fost vorba de Evrei. Aceștia își păstrează însă specificul numai atunci când *vreau* să și-l păstreze. Rasa este înainte de toate, un element voițional. Atunci când e vorba de artă considerațiile etnice nu trebue luate însă în seamă. (Zod., I, Martie, p. 4).

935. [LUKASIK, ST., *Wspótczesna powieść rumunska*. (Romanul românesc de azi. În Przegtąd Wspotczerny, XII p. 77—84]. — Menț. Rev. Ist. Rom., III, p. 308. P[ANAITESCU], P. P.

936. MEHEDINȚI, S., *Semne de progres — generația critică*. — Directiva normală a culturii noastre (pe care generația de după războiu a îmbrățișat-o), e cea indicată de spiritele de elită dela Bălcescu și Kogălniceanu o până la Creangă, Eminescu și Maiorescu. Întoarcerea la Eminescu, nu pentru imitarea poeziei lui, sau izolarea de literatura altor neamuri — ci pentru însușirea metodei de lucru și de cugetare a poetului, pentru intuirea realităților românești, e un semn de progres. (Dt., X*, p. 73—80).

937. MUNTEANO, B., *La littérature comparée en Roumanie. Conditions spéciales. — Travaux d'approche. — Ouvrages récentes sur les relations intellectuelles et politiques des Roumains avec l'Occident: la France, l'Allemagne, l'Italie.* — Sunt trecute în revistă, cu observații critice, toate lucrările mai de seamă de

Biblioteca Centrală Universitară Library Cluj

literatură comparată privitoare la literatura română. (Rev. Litt., Comp., XI, p. 515—535).

938. ORTIZ, RAMIRO, *Per la fortuna del Petrarca in Rumania (1783—1928)*. Bibliografie cronologică a traducerilor şi a menţiunilor româneşti ale lui Petrarca. De remarcat cele 26 traduceri ale lui Ioan Bocanici publicate în *Familia* din 1888—1891. În anexe se reproduc 43 traduceri, de G. Asachi, G. Panu, I. Bocanici, Gr. Lazu, Lucian Bolcaş, N. Iorga, M. Dragomirescu, Antonian Nour, Al. Rally, N. Stănescu, Ioan Ciorănescu, J. Leonard. (Ac. Rom., Mem. Secţ. Lit., Seria III, Tom. V mem. 2, 35 p.).

939. [ORTIZ, R., *Poeti rumeni contemporanei. (Il Giornale di Politica e di Letteratura*, VIII* (1932), p. 254—266)]. — Menţ. anal. elog. Rev. Ist., Rom. III, p. 120. SIMIONESCU, DAN.

940. [ORTIZ, RAMIRO, *Varia romanica*. Firenze, 1932, La Nuova Italia, 500 p., în 8°]. — Rec. elog., Dt. X*, p. 154—156. DIMA, AL.

941. PAPADOPOL, PAUL I., *Rolul social al literaturii*. Pledoarie pentru literatura cu scop educativ-social. (Prov. Lit., I*, nr. 2, p. 1, 5, nr. 3, p. 1—3). [Urmează].

942. PĂUNESCU-ULMU, T., *Portret reprezentativ femenin în literatura română*. După ce aminteşte diferitele tipuri de femei dela scriitorii români, ajunge la concluzia că cel mai ideal portret al Românceі l-a dat Calistrat Hogaş în « Floricica » (Dum. Un., T., p. 299—300).

943. PHILIPPIDE, AL. A., *Romanul românesc în cadrul evoluţiei sociale*. « În romanul românesc actual socialul are un loc din ce în ce mai vast ». (Prog. Soc., I*, nr. 9—10, p. 62—66).

944. PILLAT, ION, *Romantismul român*. În *Romantismul european*. Conferinţe ţinute la Universitatea Liberă. Bucureşti, 1931, Cartea Rom., 8°, p. 137—158. — Problema romantismului român îşi are datele ei originale. Romantismul nostru nu e aşa cum susţin unii, o pură imitaţie a romantismului francez. Romantismul nostru a fost o renaştere; el a fost influenţat apoi profund de poezia populară; partea cea mai aleasă a lui este poezia naţionalistă, fie că evocă trecutul, fie că exaltă aspiraţiile prezentului; în fine, romantismul nostru e latin. Acestea sunt caracterele originale ale acestui curent la noi. După schiţarea lor autorul arată influenţele străine asupra romantismului nostru: până la 1866 a celui francez, — la Eminescu a celui german.

945. PROTOPOPESCU, N. N., *Aspecte din poezia contemporană*. I. Consideraţii generale; II. Simbolismul român; III. Poezia modernistă: Tudor Arghezi. (Glas. T., I*, nr. 2, p. 5—6, nr. 3, p. 3—5, nr. 5—6, p. 10—12).

946. RADU, C., *Goldoni în România*. Cap. III, Iorga, Z. Bârsan, Lovinescu, R. Ortiz, A. Belciugăţeanu, Lovinescu şi a. despre Goldoni. (Rom., XI, nr. 4, 30—38, XII*, nr. 1, p. 31—34).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

947. [*Ralea, M. D., Atitudini*, 1931] — Rec. crit., Spirit jurnalist, incapabil de a gândi estetic. Vr., IV, nr. 210, p. 5. ŞULUŢIU, O.

948. ROSETTI, RADU, D., *Eri*... Bucureşti, 1931, Ed. Universul, 8°, 284 p. — Numeroase amintiri literare, uneori de interes, despre: Caragiale, Barbu

Catargiu, Ion Gorun, H. G. Lecca, Gion, V. A. Urechia, Gh. Ranetti, C. Mille, Șt. O. Iosif (cum a compus « La arme »), M. Eminescu (Din procesul verbal prin care a fost internat la Dr. Suțu).

949. SADOVEANU, MIHAIL, *Ceva despre Matei Millo.* Patru scrisori ale lui M. M. către tatăl său din care se văd condițiile vieții materiale, nu prea lesnicioase, a acestor boieri mai mici pela 1830. (Ad., XLVI*, nr, 14.996, p. 1—2).

950. SÂNGEORGIU, ION, *Atitudini critice.* București, [1932?] « Adevĕrul » 96 p., în 16⁰. (Bibl. « Dimineața », nr. 143). — Studii publicate, înainte, în reviste. P. 64 și urm. « Expresionismul literar »; p. 85 și urm. « Influența germană la Eminescu ».

951. SÂNGIORGIU, ION, *Cărți despre Goethe în românește.* Analiză critică a lucrărilor d-lor Ion Gherghel, despre traducerile din Goethe în românește; Ion Sân-Giorgiu, despre influența lui Goethe la Eminescu; Lucian Blaga, Daimonion; I. E. Torouțiu, Hermann și Dorothea. (Gn., XII*, p. 133—134).

952. SANIELEVICI, H., *Alte orizonturi.* București, [1932], « Adevĕrul », 8⁰, 376 p. — Articole și studii publicate înainte în reviste și ziare. Pag. 57 și urm. « Vasile Alecsandri (un clasic ancien régime) »; p. 153 și urm. « Sărmanul Dionis »; p. 317 și urm. « *Miorița* sau patimile unui Zamolxis ».

953. SĂTEANU, C., *Poreclele junimiștilor.* După manuscrisele lui Iacob Negruzzi se amintește poreclele membrilor Junimii. (A. L. A., XI*, 600, 1).

954. SCHULLERUS, R. HEINZ, *Faust al lui Goethe în românește.* Studiu critic: 1. Fragmente și întâiele traduceri; 2. Traducerile în proză; 3. Traducerile în versuri. Concluzia: « Traducătorii români vor trebui să se mai ocupe de Faust. . . ». (Rev. Germ. Rom., I*, p. 228—267).

955. ȘTEFĂNESCU, MARG., *Puškin v. Rumunsku.* [Pușkin în România]. Pușkin la Chișinău și relațiile lui cu boierii moldoveni. (Sl. IX, p. 863—864). — Menț., R. I. R., I, p. 216. P. P. P.

956. STOIAN, STANCIU, *Literatură și folklor.* Urmărește legătura între literatura cultă și folclor, insistând asupra discuțiunilor ce s'au purtat, la noi, asupra valorii poeziei populare. (Sec., I*, nr. 9, p. 4).

957. SULICA, SZILÁRD, *Román szinjátszás* [Teatrul românesc]. Budapest, 1931, Globus, 8⁰; 12 p. [Extras din *Szinészeti Lexikon*]. — O condensată istorie a teatrului român, importantă mai ales în întâia ei parte, unde se vorbește despre dansuri, paparude, orațiile de nuntă, turcă, Irozi, Jocul păpușilor, însfârșit despre folclorul românesc înrudit cu teatrul. Un alineat special este consacrat istoriei teatrului în Ardeal. La sfârșit se insistă asupra influenței ungurești în desvoltarea teatrului românesc. Bibliografie.

958. TELEAJEN, SANDU, *Teatrul Național din Iași.* Desvoltarea teatrului românesc în Iași, stagiune de stagiune. Importantă pentru partea dela urmă a studiului, care nu e cuprinsă în Th. Burada, *Istoria teatrului în Moldova.* (B. G. III*, p. 521—565).

959. TOMESCU, D., *Atitudini politice și literare.* Craiova, [1931], Scrisul Rom., VII+380 p., în 8⁰. — Sunt reproduse articole politice și literare publicate prin ziare și reviste. Articole literare: Tradiționalismul; Actualitatea sămănătorismului;

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D-l Mihail Dragomirescu şi sămănătorismul; O istorie a literaturii contemporane [Eug. Lovinescu]; Poezia modernistă; Înnoirea literaturii; Oltenia în literatura românească. — Menţ. elog. S. d. M., II, nr. 4—5, p. 52. CLOPOŢEL, ION. — Rec. crit., Prov. Lit., I, nr. 2, p, 19—22. CONSTANT EUG. — Rec. crit., Dt., X, p. 28—29. DIMA, AL. — Rec. crit., Gn., XII, p. 136—139. IONESCU, C. D. — Rec. crit., Românía Lit., I, nr. 5, p. 1—2. IONESCU, EUG.

960. *Torouţiu, I., E., Heinrich Heine şi Heinismul în literatura românească*, Bucureşti, 1930. — Rec. anal. Kbl., LIV, p. 149—151. IRION, BRONISLAUS. — Rec. crit., Vierteljhr., LIV, p. 149—151. KLEIN, KARL KURT. — Rec. elog., Curent., IV, nr. 1127, p. 3—4. ROŞU, NIC.

961. TOROUŢIU, I. E., *Heinrich Heine. Aprecieri şi controverse.* În jurul cărţii «Heinrich Heine şi heinismul în literatura română». Bucureşti, 1931, Tip. Bucovina, 44 p., în 16^0. — Replică lui I. Gherghel care i-a recenzat cartea în Ţ. B. 1931.

962. *Torouţiu, I. E., Herman Sudermann în literatura românească.* Rec. crit., Vierteljhr., 54, p. 149—151. KLEIN, KARL KUST. — Menţ., Kor., LIV, p. 151. IRION, BRONISLAUS.

963. TOROUŢIU, I. E., *Studii şi documente literare*, vol. I (în colaborare cu GH. CARDAŞ). Bucureşti, 1931, XXVI+476 p.; vol. II, Bucureşti, 1932, XLII+452 p.; vol. III, Bucureşti, 1932, XXVIII+480 p. Inst. de arte grafice Bucovina. — Rec. anal. N. R., XXII, nr. 210, p. 1. BERCIU, I. — Rec. crit. despre vol. I şi II, Rev. Ist. Rom., II*, p. 437—438 iar despre vol. III. Ibid., III, p. 122—123. BODIN, D.—Rec. crit., DR., VII*, p. 381—383. BREAZU I.—Rec. crit., Vr., IV, 218, p. 13 şi V*, nr. 260, p. 7. CONSTANTINESCU, POMP. — Menţ. anal., A. O., XI*, p. 243. FORT., C. D. — Rec. anal. elog., Ţ. N., XI, nr. 145 şi C. L., LXIV, p. 850—852. GEROTA, C. — Rec. elog., C. Cos., VII*, p. 519. GR[ECU], V. — Rec. crit. elog., R. I., XVIII*, p. 49. IORGA, N. — Rec. elog., Gn., XII*, p. 326—327. PAPADIMA, D. — Rec. elog., F. Fr., VI, p. 276—278. PERPESSICIUS. — Rec. elog., Curent., IV, nr. 1353, p. 3. ROŞU, N. — Rec. elog., Gl. Buc., XV*, nr. 3859, p. 1—2. TEIU, M. A.

964. TOROUŢIU, I. E., GH. CARDAŞ, *Rectificări pentru istoria literaturii.* Se rectifică, după nişte scrisori data naşterii lui Nicu Gane, care nu e 1835 ci 1838; apoi a lui Anton Naum, care nu e 1835, ci 1829, 17 Ianuarie. Se mai rectifică unele mistificări în jurul numelui lui Teodor V. Stefanelli. (F. Fr., VI, p. 204—208)

965. [VIANU, T., *Arta actorului.* Bucureşti, 1931, Vremea].

966. VIZIRESCU, PAN. M., *Două momente în evoluţia romanului nostru.* Discută lipsa romanului românesc în perioada dinainte de războiu şi abudenţa acestei literaturi după războiu. Cauzele care au determinat acest fenomen. (Sec., I*, nr. 10, p. 4; nr. 11, p. 4).

Babeş-Bolyai Central University Library Cluj

967. VLĂDESCU, TOMA, *Consideraţii asupra teatrului şi asupra teatrului românesc.* Teatrul trebue să realizeze frumosul, nu vieaţa, cum se spune mereu. Noi avem actori buni, literatura noastră dramatică e în progres, ne lipsesc însă conducători buni de teatru. Ce se face în străinătate în acest domeniu. (Gn., XI, p. 222—228).

TRADUCERI DIN ROMÂNEȘTE. ROMÂNII ÎN LITERATURILE STRĂINE

968. ARGHEZI, T., *Inschrift über eine Tür* [trad. în limba germană de] HELTMANN, AD. (Kl., VIII, p. 428).

969. ARTEMIE, L., *Poeții englezi despre România. Câteva aspecte inedite sau uitate ale relațiunilor noastre spirituale cu Anglia.* A. a găsit « un foarte interesant volum de versuri românești editat în Anglia de poetul Stanley prin anul 1840, [?], cuprinzând câteva poezii de Bolintineanu, Alexandrescu ș. a. atât în versiunea lor românească precum și în traducere engleză ». În această colecție se află și o baladă a marelui poet englez Robert P. Browning, intitulată « The Flight of The Duchers (= Fuga Domniței) și care are vreo 700 de versuri. Această poezie ne interesează pentrucă cuprinde câteva descrieri minunate ale Țării Românești. (R., XVI*, nr. 3899, p. 1—2).

970. BERTONI, GIULIO, *Versioni italiane di scrittori romeni.* Mai mult despre *Eminescu* tradus de R. Ortiz și *Scrisoarea pierdută* a lui Caragiale trad. de Cl. Isopescu și Agnesina Silvestri. Scurtă caracterizare a celor doi scriitori. Elogii pentru traducători. (Arh. Rom., XV, p. 598—603).

971. BLAGA, L., *Pan.* [Trad. în l. germană de] ZILLICH, H. (Kl., VIII, p. 412—413.)

972. *Brătescu-Voinești, I. Al. Puiul.* Traducere în limba germană de Em. Tr. Simption, publicată în *Dichtung und Welt*, supl. literar al lui *Prager Presse* din 28 Octomvrie, 1931. (C. T. C., XII, p. 165).

973. [BUCUȚA, EM.], *Cântecul călător.* Albanezii au adoptat pentru imnul lor național melodia cântecului « Pe-al nostru steag », compusă de Ciprian Porumbescu. (B. G., II, p. 494—495).

974. *Bucuța, Em., Die Mutter mit dem Säugling* [trad. în limba germană de] ZILLICH, H. (Kl., VIII, p. 413—414).

975. *Caragiale, Năpasta* — a fost tradusă în franțuzește de S. Rivain în revista *Nouvelle Âge.* (V. L., V, nr. 135, p. 4). — Menț., Ad., XLIV, nr. 14.622, p. 1. DOCTORUL YGREC.

976. CARAGIALE, I. L., *Ztracený dopis.* [*Scrisoarea pierdută*]. Přeložili z rumunštiny Dr. I. Stanca a Ottokar Hink. Praha, 1931, Nákladem české grafické unie, A. S., 89 p., în 8°.

977. [*Cassvan, Sarina*], *Contes roumaines, Paris, 1931.* Se traduce din următorii scriitori români: Arghezi, Brătescu-Voinești, Bassarabescu, Brăescu, Bart, Demetrius, Galaction, G. I. Mihăescu, Pătrășcanu, Cezar Petrescu, H. Papadat-Bengescu, Rebreanu, Sadoveanu, I. Teodoreanu, Vissarion, Vinea, Eftimiu, Goga, Minulescu, Corneliu Moldovan, A. Maniu. Fiecare scriitor are o biografie și caracterizare, care nu sunt întotdeauna exacte. Cartea este prefațată de Contessa de Noailles. (B. G., II, p. 288—289). [BUCUȚA, E.]. — Menț. elog., Rom. Rew., XXII, p. 260. FERARU, LEON. — Menț. elog., R., XVI*, Nr. 4025, p. 1. MUȘĂTESCU, T.

978. *Chinezu, I., Aspecte din literatura maghiară ardeleană.* Rec. crit., Erd. Hel., IV, p. 396—400. BERDE MÁRIA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

979. *Crainic, Nichifor, Zueignung*, trad. de ZILLICH, H. (Kl., VIII, p. 405).

980. [CREANGĂ, ION, *Contes populaires de Roumanie*. Traduction et notes par Stanciu Stoian et Ode de Chateauvieux Lebel. Paris, 1931, Maisoneuve Frères, în 8°]. — Rec. elog. Găseşte motive ungureşti în povestile lui Creangă, fără să dea însă precisiuni. Nouv. Rev. de Hongr., vol. XLVI*, p. 204—206. KÀLLAY, NICOLAS. — Menţ., Dt., IX, p. 204. CERIŞAN, AL. — Menţ., C. L., LXV, p. 148. S.

981. *Creangă, I., Recollections and other tales*. London, 1930, J. M. Dont et Sons L-td., 255. Traducerile au fost făcute de Lucy Byng. Notiţă elogioasă despre activitatea propagandistă la Londra a lui Marcu Beza, care a avut iniţiativa acestor traduceri. (B. G., II, p. 50). [BUCUŢA, E.]. — Cf. şi comentariile lui BEZA, MARCU în Un., XLIX*, nr. 27, p. 1 şi Dum. Un., I, p. 216. — Menţ. elog., Rom. Rew., XXII, p. 168. FERARU, L.

982. CREANGĂ, I., *Ricordi d'infanzia*. Prima traduzione dal rumeno di A. Silvestri-Giorgi. Prefazione di R. Corso. Firenze, 1931, « La nouva Italia », 162 p. — Menţ. elog., B. G., II, p. 113. BUCUŢA, EM. — Rec. crit., Dt., X*, p. 156—157. CONSTANTINESCU, PIMEN.

983. CRONICAR, *Eminescu în englezeşte*. D-l D. Cuclin pregăteşte o traducere în englezeşte a poeziilor lui E.: *Eminescu's poems*, (Ad., XLV, nr. 14.731, p. 2).

984. DENSUSIANU-FIUL, O., *Eminescu tradus*. Cu ocazia traducerii « Luceafărului » lui E. unii critici au refuzat de a-l compara în mărime pe E. cu un Musset sau Bayron, când de fapt se poate spune că E. în multe privinţe poate fi considerat superior acestora. (Un., XLIX*, nr. 9, p. 4).

985. DIMA, AL., *Literatura română în străinătate*. E vorba de traducerile în italieneşte din literatura noastră şi studiile ce s'au scris despre noi în această limbă. Stărue mai mult asupra lucrării d-lui Ramiro Ortiz: « Varia Romanica », Firenze, 1932, care în cap. IV se ocupă de literatura noastră. În studiile despre C. Negruzzi, Gh. Asachi, lămureşte influenţele suferite de aceştia din Vigny şi Petrarca. Literaturii contemporane i se face o generoasă prezentare. (Dt., X*, p. 154—156).

986. E. J., *Literatura românească în străinătate. De vorbă cu d-ra B. Madeleine, traducătoarea scriitorilor români în franţuzeşte*. B. M. a tradus « Ciuleandra », « Pădurea spânzuraţilor », « Calea Victoriei » şi « Simfonia Fantastică ». Succesul obţinut în vitrina franceză şi în critică. Alice V. Wise a tradus şi publicat în America şi Anglia « Pădurea Spânzuraţilor »; pregăteşte traducerea lui « Ion ». (R., XVI*, nr. 4008. p. 1—2).

987. EMINESCU, MIHAIL, *Ausgewählte Gedichte*. Deutsche Übersetzung von Viktor Orendi Hommenau. Timişoara, 1932, Verlag von der Heide, 110 p., în 8°. — 35 de poezii traduse în metru original. La începutul volumului o scurtă notiţă biografică despre Em., iar la sfârşitul lui *In Nirvana* de I. L. Caragiale, tradusă de Ludwig Klein. — Menţ. elog., Kl., IX*, p. 318. HELTMANN, A. — Rec. elog., Pt., XIV*, nr. 75, p. 1—2. KAUL, CAMILA.

988. *Eminescu, Mihail în traducere polonă*. Ziarul *Gazeta Warszawska* din Varşovia scrie: « În editura Kuglin din Poznan a apărut traducerea polonă o

BCU Cluj / Central University Library Cluj

poemului « Împărat și proletar » de Mihail Eminescu. . . Traducerea se datorește lui Emil Zegadlowicz, care în prefața volumului « Tematy Rumunskie » a anunțat publicarea unei culegeri din opera acestui poet român. (Ad., XLVI*, nr. 149117, p. 2). cf. nr. 1018

989. *Eminescu, M., O mamă ; Dintre sute de catarge ; Lacul ; Înger de pază.* Trad. în limba franceză de CODREANU, L. (Obs., V*, p. 34—44, 85—86).

990. EMINESCO, MICHEL, *Poèmes.* Version françalse de PIERRE NICOLESCO. București, 1931, Tip. Universul, 8°. 84 p. — Sunt tradus e 22 poezii. Între ele se află și « Luceafărul », dar « Scrisorile » lipsesc. În prefață o scurtă biografie și caracterizare a lui Eminescu. La sfârșitul volumului 8 p. cu « Remarques sur les auteurs cités dans les Épigones ». — Rec. crit., « Un masacru artistic și de limbă », Vr. IV, nr. 213, p. 7. CIOCULESCU, ȘERBAN.

991. [*Eminescu, M., Poezii*]. Raport favorabil despre traducerea în franțuzește a poeziilor, prezentată Academiei Române pentru acordarea premiului Hamangiu. (Ac. Rom., Anale, Tom. LII, (1931—32), p. 312—314). DENSUSIANU, OVID.

992. *Eminescu, M., Scrisoarea IV.* Trad. în limba franceză de AVE LUX. (R. S., VI*, nr. 11—12, p. 10—12).

993. E. N., *O scriitoare poloneză despre România pitorească.* Se reproduce articolul d-nei Cristina Kleskowna « România Mare — Țară frumoasă », apărut în revista poloneză « Teoza » din Poznan. (R., XVI*, nr. 4006, p. 5).

994. FAUR, D., *Liviu Rebreanu în franțuzește.* Analiza critică a traducerii franceze a romanului *(Pădurea Spânzuraților)* executată de B. Madeleine și Léon Thévenin. Preface par André Bellesort. Traducerea, deși nu impecabilă, este reușită. (Ad., XLV, nr. 14.822, p. 1—2).

995. FRANYÓ, ZOLTÁN, *Rumänische Dichtungen.* Eine Anthologie zeitgenössischer Lyrik, übersetzt und herausgegeben von — Timișoara, 1932, Genius-Verlang, 176 p.+1 f. — Traduceri în metru original din Eminescu, Vlahuță, Coșbuc, Iosif, Anghel, Cerna, Codreanu, Farago Elena, Goga, Arghezi, Minulescu, Bacovia, Stamatiad, Bucuța, Voiculescu, Săulescu, Isac, Crainic, Cotruș, Pillat, Adrian Maniu, Perpessicius, Dem. Botez, Blaga, Barbu, Z. Stancu și alții de mai puțină importanță. — Menț. elog., A. L. A., XI*, nr. 616, p. 7, A. P. — Menț. elog. Kl., IX*, p. 444. ZILLICH, H. — Rec. elog., România Lit., I*, nr. 33. BALTAZAR, CAMIL.

996. [*Goga, O.*], « *Meșterul Manole* » *în ungurește.* Piesa a fost reprezentată cu mult succes, în traducerea ungurească a lui Emeric Kádar, pe scena Teatrului Maghiar din Cluj. (Ț. N., XI, p. 31—33).

997. *[Iorga N., Il figlio perduto. La fatalità ; Il fratello Pagano.* Lanciano, 1931, G. Carabba, 199, p. în 16°].

998. [*Iorga, N., L'Ultima delle dee,* trad. de G. Lupi, A. Cotruș. Introd. de Ezio Levi. Lanciano, 1931, G. Carabba, 137 p., în 16].

999. [*Iorga, N., Roemeensche Kunst en Lettrekunde, synthetische vergelijkingen,* vertaling von Jack Gaster en Dr. P. Valkhof. N. V. Leiter-Nypels Maastricht, 1932, 108, p.+LXIX ilustrații].

1000. KASTERSKA, MARYA, *Les Roumains dans une épopée polonaise du XVII-e siècle. (La guerre de Chocim — Wojna Chocimska par Vaclav Potocki).* În *Închinare lui Nicolae Iorga*, Cluj, 1931, Ed., Inst. de Ist. Univ., 40 p. 207—222. — Potocki, cel mai mare poet polon din sec. XVII, descrie în această poemă, asediul Turcilor împotriva Hotinului, la 1621. Față de Români — de altfel și față de Poloni — este foarte aspru. Amănunte despre Petru Movilă.

1001. KOCIEMSKI, LEONARDO, *Agârbiceanu în italienește. « Stana », traducere de Vera Mollajoli ; prefață de L. Kociemski.* Se reproduce prefața lui L. Kociemski la traducerea în italienește a romanului « Stana », în care criticul italian face o caracterizare foarte elogioasă autorului, I. Agârbiceanu. (Ad., XLIV, nr. 14.596, p. 1—2). — Menț. elog., Pt., XIII, nr. 176, p. 1. DAN, N. — Menț. elog., Dr. N., I, nr. 91, p. 2, ȚINCU, B.

1002. MINULESCU, ION, *Aquarell* [trad. în limba germană de] HELTMANN AD., (Kl., VIII, p. 429).

1003. [MORAND, PAUL, *Un Român la Paris.* Trad. de EMIL BEREA. București, 1931, « Adevĕrul », 8°, 32 p.].

1004. MUNTEANO, B., *M. Lucien Romier en Roumanie.* Despre *Le Carrefour des Empires morts* al lui L. R. Rec., elog. (Europ. Centr., VI, p. 811—814).

1005. *Nanu, Al., D., Le poète Eminescou et la poésie lyrique française.* (Paris, Libr. universitaire J. Gamber). Lucrarea are meritul de a pune în evidență înrâurirea poeziei franceze asupra lui E. și de a arăta specificul și valoarea deosebită a operei poetului nostru față de liricii francezi. (Un., XLIX*, nr. 226, p. 1). PAPADOPOL, PAUL, I.

1006. *O antologie românească în limba germană,* Scriitorul elvețian Herman Hauswirth a terminat, împreună cu Lucian Blaga, o « Antologie de poezie populară » rom. în limba germană, care va apare în Elveția. Aceiași scriitori pregătesc o « Antologie de poezie românească modernă » în limba germană. (V. L., V, nr. 133, p. 5).

1007. *Pankhurst, E. Sylvia and I. O. Stefanovici. Poems, of Mihail Eminescu.* Menț. elog., Rom., Rew. XXII, p. 167—168. FERARU, LEON.

1008. P. G., *O distinsă prietenă a noastră. De vorbă cu d-na J. Hušcová Flajšhansová.* Despre literatura cehoslovacă și despre traducerile din românește în limba cehă. (V. L., V, Nr. 133, p. 2).

1009. PAVEL, GERMAINE, A., *Paul Morand peintre de la Roumanie.* Analiza nuvelei « Dimitri », publicată de P. M. în *Revue de Paris* (apoi în vol. *Flèche d'Orient*) în care sunt personaje și peisaje românești. (Roum. Nouv., VII, p. 2640—2642).

1010. [*Petrescu, Cezar, Aranca, Știma lacurilor — Aranca, la fée des lacs.* Trad. de Sarina Cassvan. Paris, 1932, Payot, 187 p., în 16].

1011. [PETRESCU, CEZAR, *La vera morte di Guynemer.* Firenze, 1931]. — Menț. Dr. N., I, nr. 46, p. 2. DECEI, A.

1012. PETRESCU, CEZAR, *Verfinsterung (Întunecare).* [Fragment din vol. II, cap. I), trad. de HELTMANN, A., (Kl., VIII, p. 480—412).

1013. RAȘCU, I. M., *O tragedie franceză despre Grigore Ghika.* Analiza tragediei lui Ch. Bouscharain, *Athenaïs ou Grégoire Ghika,* Nîmes, 1846. Lucrare mediocră. (Obs., V*, p. 224—230).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1014. *Romanul istoric românesc.* Ziarul « Kurjer Literacko Naukowy » din Cracovia publică un articol semnat de dr. Stanislaw Lukasik despre « Romanul istoric românesc ». Se vorbește despre Sadoveanu, R. Rosetti și Liviu Rebreanu. Predominarea elementului istoric în literatura românească până la 1860. (Asaki, C. Negruzzi, Odobescu). (Ad., XLV, nr. 14.885, p. 2).

1015. [SADOVEANU, M., *Il mulino sul Siret.* Trad. de L. Santangelo. Pref. de G. B. Angioletti. Perugia 1932, Novissma Editrice, VIII+283 p., în 16°].

1016. *Stern, Leopold, Pierre Loti et Carmen Sylva,* Paris, 1931. O carte cu multe amănunte despre prietenia dintre Carmen Sylva și Pierre Loti. Informațiile cele mai multe provin dela însăși regina Elisabeta. (A. L. A., X, nr. 533, p. 7). PHILIPPIDE, A. AL.

1017. [ZEGADLOWICZ, E., *Tematy Rumunskee.* Poznan, 1931]. Traduceri în limba polonă din L. Blaga, A. Cotruș, O. Goga, N. Crainic, Arghezi ș. a.. — Rec. elog., B. G., II, p. 350—351. BUCUȚA, EM. — Menț., Dr. N., I, nr. 82, p. 2. T. N. — Menț. în Ad., XLVI*, nr. 14.925, p. 2 și în N. R., XXVII*, nr. 5, p. 3.

INDICE DE NUME ȘI TITLURI

Academia Mihăileană 241, 927; Academia Română 1, 6, 164, 281, 359, 374, 397, 398, 400, 401—406, 409, 411, 435, 580, 605, 608, 634, 642, 644, 671, 673, 683, 694, 740, 742, 992; Acterian, A. 891; Adam, Ioan 338—339; Adamescu, Gh. 2, 165—168, 278, 284, 395—396, 881, 892—893; Aderca, F. 588; Agârbiceanu, I. 78, 354, 444—447, 732, 894, 1002; *Albina,* [ziarul lui V. Babeș] 23; *Albina Banatului* 23; *Albina Carpaților* 718; *Albina Pindului* 602; *Albina Românească* 176, 300; Albu, Corneliu 545, 734; Alexandrescu, C. St. 647; Alexandrescu, Gr. 468—469, 538, 557, 894, 970; Alecsandri, Ion 451; Alecsandri, V. 9, 48, 175, 220, 231, 232, 245, 448—450, 452—468, 453a, 495, 667, 691, 701, 854, 894—895, 898, 952; Alexi, Teochar 206, 723; Almășanu, David 226; *Almanah Literar* 683; Aman, Fundația 29; Aman, T. 185; Ancel, Jacques 412; André, Marius 458; Andreescu, I. 164, 199, 236; Andreevici, Preotul 262; Angelescu, Dr. Constantin, C. 169, 170; Angelescu, Dr. Nicolae I. 171, 853; Anghel, D. 470, 996; Angioletti, G. 1016; Antohi, Panait 38; Apostolescu, N. 659; Araia, Z. A. 439; Arbore, Al. P. 372; Arghezi, Tudor 471—474, 589, 725, 945, 969, 978, 996, 1018; Arion, C. C. 818; Aristia, C. 475; Armeanca, Ernest 172, 282; Armencea, Petre 15; Armonia, [Societatea] 3, 235; Artemie, L. 970; *L'Artiste* 182; Asachi, Gh. 175—176, 241, 245, 267, 476—480, 891, 904, 938, 986, 1015; Astra [Societatea] 202, 210; *Atlasul Linguistic al Românie* 82, 114; Atzel, [Colecția] 53; Auger, Yves 342a; Ave, Lux 993.

Babeș, Vicențiu 23; Bacaloglu, G. 349; Bacovia, G. 996; Bădăuță, Al. 348, 354, 448, 727, 856; Bădescu, Scipione I. 603, 617, 663, 685, 898; Bagdasar, N. 662, 796; Baiculescu, Alex. 875; Baiculescu, G. 338, 354, 363, 590, 724, 819; Băjenaru, Grigore 723; Bălaci, Dr. Antoniu 373; Bălan, Teodor 173, 591; Bălcescu, N. 208, 252, 451, 482—489, 678, 695, 936; Baldacci, Antonio, 413; Băleanu, I., N. 895; Balogh, Ödön 123; Balș, [din Dumbrăveni] 623; Baltazar,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Camil 473, 647, 778, 996; Băncilă, V. 105, 354, 366; Banciu, A. 79, 83, 414, 684; Barac, Ion 490; Barbu, Ion 481, 996; Barbu Lăutarul 220; Barcianu, D. P. 676; Bariţ, G. 227, 231, 491—495; Bârlădeanu, Dr. Veniamin 174, 354; Bărnuţiu, Simeon 496, 904; Baronzi, George 497; Barral, L. 592; Bârsan, Z. 946; Bart, Jean 368, 498, 978; Bartoli, M. 440; *Basarabia*, [ziarul] 202; Bassarabescu, I. A. 499—501, 796, 978; Batzaria, N. 512; Baudelaire 474; Belciugăţeanu, A. 946; Beleuţă, I. I. 272; Bellanger, St. 891; Bellessort, André 995; Belulovici, A. 440; Beraru, M. 291; Berciu, I. 350, 515, 844, 963; Berde, Maria 979; Berea, Emil 796, 1004; Bernea, Ernest 343; Bertoni, Giuglio 971; Beu, Oct. 174 a, 175—176; Beza, Marcu 415, 582, 896, 982; Bezdechi, St. 896 a; Bezveconnâi, Gh. 350; Bianu, Ioan 4, 5, 374, 897; Biedrzycki, Emil 177, 846; Binder, Ştefan 283; Bitay Árpád 80; Blaga, Lucian 502—507, 951, 972, 996, 1007, 1018; Block, Martin 107; Bobeş, C. T. 733; Bobulescu, C. 178; Bocanici, Ioan 938; Bodin, D. 65, 74, 239, 254, 350, 532, 571, 575, 647, 698, 866, 963; Boga, L. T. 179; Bogdan-Duică, G. 180, 491, 493—494, 531, 593—621, 663, 781, 898; Bogdan, Nic. 698; Bogrea, V. 813; Boileau 495; Boitoş, Olimpiu 8, 200, 349, 451—452; Boiu, Zaharia 898; Bojincă, Damaschin 174; Bojneagu, Ioan, N. 57; Bolcaş, Lucian 938; Bolintineanu, Dim. 245, 467, 508, 667, 895, 970; Bolliac, Cezar 7, 56, 495; Bologa, Valeriu, L. 416; Boniface-Hétrat, I. 717; Borgovan, V. Gr. 808, 810; Borş, Lucia 9; Bosch, Artur 663; Bossuet, 845; Bossy, R. V. 453; Botez, Corneliu 623; Botez, Demostene 509, 856, 996; Botez, Ioachim 739; Botez, N. N. 660, 692; Bouillier, Fr. 619; Bouschavain, Ch. 1014; Boutière, Jean 556; Boz, Lucian 503, 622; Brăescu, Gh. 978; Braharu, D. 181; Bran-Lemenyi, I. Al. 362; Braniştе-Căliman, V. 8, 555; Brânzeu, F. 121; Brătescu-Voineşti, I. Al. 973, 978; Brătianu, D. 7, 187, 208, 678; Brătianu, I. C. 7, 24, 30, 60, 70; Breazu, Ion 32, 61, 182, 348—350, 368, 448—449, 453a, 482—484, 513—515, 556, 576, 583, 662, 698, 724, 771, 809, 833, 899—900, 925, 930, 963; Breazul, G. 183—184, 230; Brezeanu, B. 349, 811; Brezeanu, Ion 513, 518; Bronislaus, Irion 962; Brote, Eugen 676; Browning, Robert P. 970; Brukenthal [Muzeul] 479; Bruteanu, Maria M. 557; Bucevschi, Epaminonda 687; *Bucovina* [ziarul] 214, 462; Bucuţa, Em. 2, 10—16, 32, 34, 43, 76, 247, 281, 350, 354, 366, 368—369, 417, 448, 485, 510, 519, 548, 581, 624, 785, 839, 860, 896, 901—902, 974—975, 978, 982—983, 996, 1018; Bugnariu, T. 925; Bulat, T. G. 354; Bumbac, V. 48, 462; Bunea, Titus 44, 860; Burada, Th. 958; Burăh, Avram 596; Burghele, M. 374; Busuioc, Mihail 858; Busuioceanu, Al. 354, 809; Buznea-Moldovanu, G. 18; Byck, I. 796; Byhan, A. 440; Byng, Lucy 982; Byron 985.

Caciova, T. 439; Caliga, G. 63; Călinescu, G. 32, 486, 625—647, 779, 835, 861, 863, 903, 920; Callimachi, Sc. 19, 76; Călugăr, D. 726; Cândea, Pr. S. 226; Candrea, I. A. 284, 330; Cantacuzino, Ion I. 397, 481, 872; Cantacuzino, Maria 485; Cantacuzino, Stolnicul 904; Căpăţâneanu, Stanciu 242; Capidan, Th. 105, 124, 334, 365, 418—421, 428, 440, 442; Capră, Constantin 648; Caracostea, D. 476; Caragiale, Ion Luca 274, 511—529, 581, 594, 603—604, 875, 912, 948, 971, 976—977, 988; Caragiali, Iorgu 601, 604; Cardaş, Gh. 20, 964; Cardaş, Remus 468; Cârlova, Vasile 340—342, 531—532; Carmen Sylva 686, 898, 1017;

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Carol I 268, 633; Carp, O. 530; Carp, P. P. 453 a, 786; Cartojan, N. 556, 771—772; Cassvan, Savina 978, 1011; Catargiu, Barbu 948; Cavallioti, Teodor Anastasie 435; Cazacu, G. St. 349; Ceară, Constantin, I. 422; Cerişan, Al. 981; Cerna, Panait 343, 533—540, 902, 909, 912, 996; Chendi, Il. 274, 559; Chibici-Râvneanu 628; Chinezu, Ion 735, 781, 979; Chiţibura, Dem. M. 340; Chiţoiu, G. D. 864; Chopin 174a ; Christu, V. 413, 423—426; Ciauşanu, G. F. 285, 299; Cibu, I. 286; Ciobanu, L. 277; Ciobanu, Şt. 354; Cioculescu, Şerb. 354, 474, 514, 533, 587, 647, 649, 833, 856, 860—861, 874, 991; Cioflec, S. 354; Ciomac, Em. 503; Cioran, Emil 505; Ciorănescu, Al. 904; Ciorănescu, Ioan 938; Cipariu, T. 44—45, 219, 227, 921; Cisek, O., W. 185, 369; Ciuchi, Eug. 905; Ciurezu, D. 362—363, 399—400; Clain, Samuil 77; Clopoţel, Ion 354, 959; Codru-Drăguşanu, Ion 269; Codreanu, L. 186, 990, 996; Colan, I. 273, 490; Coloşi, Vasile 282; Coman, P. 376; Comnena, Ana 381; Comşa, Dimitrie 676; Condaş, Gh. 963; Condeescu, Leonida 524; Conea, Ion 375; Constant, Eug. 647, 959; Constantinescu, M. Gh. 371, 557, 803; Constantinescu, N. A. 21; Constantinescu, Pimen 22, 877; Constantinescu, Pomp. 350, 398, 471, 504—505 622, 647, 662, 766, 833, 836, 861, 874, 920, 963, 983; Conta, I. 565; Conta, Vasile 344, 541—544; *Contemporanul* 517, 711, 893; *Convorbiri Literare* 299, 500—501, 595, 628, 807, 893; Corivan, N. 187; Cornea, D. Postelnicul 19; Corso, R. 983; Coşbuc, Gheorghe 545—553, 894, 909, 996; Cosma Jr., Dr. Aurel 23; Cosmin, Radu 338; Costache, Veniamin 225; Costăchescu, M. 148; Costin, Ioan 501; Costin, Miron 904; Cotruş, Aron 554, 996, 999, 1018; Cozloschi, Ioan 603; Crainic, N. 349, 354, 362, 487, 506, 547, 555, 650, 796, 980, 996, 1018; Crăiniceanu, G. 299; Creangă, I. 9, 556—575, 936, 981—983; Crevedia, N. 362—363, 781; Cristea, Cezar Gh. 813; Cronicar, 734, 984; Crudu, Tib. 213; Csüry, Bálint 287; Cuclin, D. 984; Cucu, Stelian 920; Cuenim 927; Cumpătă, C. 906; *Curierul* [lui Scipione Bădescu] 685; *Curierul de Iaşi* 708; *Curierul Românesc* 300, 345, 758; Cuza Vodă 189, 194, 222, 453, 461.

Dacia Literară 495; Daicovici, C. 85; Dalles, I. Ioan, [Fundaţia] 164; Damaschin, Vasile 824; Danciu, Ilie, l. 563; Danielevschi, Grigorie Petrovici 56; Dante 548; Dăscălescu, Ştefan Scarlat 209; Dasiade, Costache 189; David, Al. 27, 576, 578, 907; Davilla, Al. 507; Deák, Francisc 181; Decebal 605; Decei, A. 1012; Delavrancea, Barbu Ştefănescu 577—581, 795; Demetrescu, Anghel 581; Demetrescu, Traian 582; Demetriad, C. 604; Demetrius, V. 978; Densusianu, Beniamin 172; Densusianu, Ov. 84, 91, 99, 109, 125—126, 145—146, 288, 328, 334, 346—347, 377—378, 401—403, 418, 421, 439, 441, 580, 985, 992; Depărăţeanu 667; Derjavin, K. I. 908; Dessus 451; Diaconu, Ion 878; Dianu, Romulus 350, 530, 798, 832—834, 863, 874; *Dicţionarul Academiei* 883; *Dicţionarul Contemporanilor* 8; *Dictionnaire universel des Contemporains* (1857) 8; Dima, Al. 647, 662, 781, 909, 940, 959, 986; Dimitrescu, I. M. 188, 503, 647, 829; Dimitrescu, Şt. 189; Dinu, P. 861; Diogen, 787; Dobreanu, Traian 855; Dobridor, Ilariu 349; Doctorul Ygrec 289, 364, 976; Doicescu, Ciprian 652; Donici, Matei 907; Dora d'Istria 583—585; Dosoftei 701; Drăganu, N. 87, 98, 111, 127, 141, 290, 293, 328—329, 333, 377, 378, 378 a, 888; Drăghiceanu,

Babeş-Bolyai University Library Cluj

Virgiliu N. 190; Dragnea, Radu 349, 910; Drăgoiescu, Petre 85; Dragomir, Silviu 83, 147; Dragomirescu, M. 564, 586—587, 653—658, 720, 893, 911—918, 938, 959; Dragoş-Vodă 598; Drimer, Carol 455, 660, 796; Drogli, Ioan 716; Drouhet, Ch. 192—193, 659, 777; Drumur, G. 826, 860; Duca, I. G. 24, 788; Dumitrescu, Vladimir 814; Duployen, I. N. 343; Dvoicenco, Eufrosina 742, 868, 919.

Eftimiu, V. 470, 978; Elefterescu, Dr. Em. 803; Eliade, Mircea 743; Eliade, Pompiliu 736; Elisabeta, Regina 327, 718; Elka, Vl. 727; Emerit, Marcel 194; Emilian, Cornelia 711; Emilian, Const. 920; Eminescu, Henrietta 685, 711, 716; Eminescu, Matei (Eminovici) 623, 683, 690; Eminescu, Mihai 9, 173, 245, 450, 467, 538, 550, 581, 588—721, 698 a, 698 b, 761, 783—784, 878, 909, 912, 936, 944, 948, 950—951, 971, 984—985, 988—993, 996, 1006, 1008; Eminovici, Aglaia 683, 716; Enescu, George 796; Engels 608; Eötvös, I. 181; Epure, Al. 534; Erckmann-Chatrian 517; Erdelíanovitsch, Iovan 427; Ettmayer, Karl 141; Evuţian, S. 354.

Façon, Ninette 25; *Familia* 938; *Fântâna Blanduziei* [revista] 698 a; Farago, Elena 29, 996; Faur, D. 995; *Federaţiunea* 708; Feraru, L. 978, 982, 1008; « Filarmonica » 933; Filimon, Aurel 26—28, 723—724; Filipescu, N. 791; Filitti, I. C. 269; Filotti, Eugen 247; Firu, P. 291; Fischer-Galaţi, A. 405; Flajšhansova, Huşcova, J. 1009; Flechtenmacher 279; *Floarea Darurilor* 73; Flondor, Tudor cav. de 235; Florescu, George, D. 264, 379; Florian, Mircea 541; *Foaie pentru Minte, Inimă şi Literatură* 495; *Foaia Societăţii* 467; Focşăneanu, Ion 362, 471, 798, 860; Fortunescu, C. D. 8, 29, 32, 70, 83, 89, 105, 434, 760, 765, 920, 963; Fotino, Gh. 7, 30; Franyó, Zoltán 996; Frenţiu, Dr. Tr. 349; Frollo, L. Giovanni 168; Frunză, A. 244; Funke, C. P. 615; Furnică, Dum. Z. 31, 195.

Galaction, Gala 303, 725—730, 756, 978; Gâlcescu, T. 117; *Gândirea* 259, 348, 487, 880, 916; Gane, C. 804; Gane, N. 666, 731, 964; Gárdonyi, Zoltán 196; Gârleanu 770; Gaster, Jack 1000; Găvănescul, I. 86, 197, 496; Găzdaru, D. D. 335; *Gazeta Poporului* 527; *Gazeta Transilvaniei* 493, 776; Geagea, Chr. 428; *Der Gedanke* 796; Georgescu, I. 198, 245, 731, 921; Georgescu, N. Şt. 505; Georgescu-Tistu, N. 20, 32, 76; Georgescu, V. V. 922; Gerariu, D. 663; Gerota, C. 340, 371, 456, 516, 664, 698, 726, 827, 879, 923, 963; Gessner, G. 476; Gheorghian, Dr. Const. 882; Gheorghiţă, Ion 16; Gherasim, V. 296, 457; Gherea 654; Gherghel, I. 662, 769, 924—926, 951, 961; Ghibănescu, Gh. 773; Ghika, Grigore 1014; Gion 948; Giuglea, G. 375; Giurescu, C. C. 76, 226, 269, 365, 665, 764; Giurescu, D. T. 239; Giurgea, I. M. 292; Glădescu, T. 891; Glodariu, Dr. Vasilie 414; Göbl, Lászlo 293, 328; Godin, M. A. Freiin von 420; Goethe, 710, 785, 899, 902, 924, 926, 951, 954; Goga, Octavian 199, 349, 359, 538, 732—735, 795, 808, 909, 978, 996—997, 1018; Goian, Leon, cav. de 235; Goldoni 946; Goldstein, M. 142; Golescu, Dinicu 736—738, 904; Gombocz, Z. 87; Gorjan, Gherasim Ioan 226, 269; Gorovei, Artur 33, 565—566, 666, 789, 862, 869, 927; Gorun, Ion, 948; Grama, Alex. 707; Grandea, Gr. H. 57, 898—899; Graur, Al. 90—91, 108—109, 113, 294—295, 336; Graur, Const. 821; Greavu, Valeria, 867 a; Grecu, V. 963; Grigorescu-Bacovia, A. 354; 833; Grigorescu, N.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

164, 199; Grigorescu, Vasile 565; Grimm, P. 342 a; Grozescu, Iulian 23; Gubernatis, Angelo de 207; Gulian, E. 555, 826; Gusti, D. 477; Gusty, Paul 928.

Hamangiu, C. 992; Haneş, P. V. 458, 667, 736, 774, 845, 854; Haneş, Vasile, V. 58, 200, 458—459; Haret, Sp. 793; Hasdeu, Al. 740, 907; Hasdeu, B. P. 350—352, 501, 581, 741—753, 870; Hasdeu, Iulia 754—756; Hauswirth, Hermann 1007; Hegel 258, 678; Heine, Heinrich 960—961; Heisenberg, A. 21; Heliade-Rădulescu, I. 13, 258, 345, 495, 646, 757—760, 904, 923; Heltmann, A. 555, 969, 988, 1003, 1013; Henry, Paul 201, 278; Herbart 787; Herescu, N. I. 301; Herz, Edgar, von 692; Herzog, E. 296; Hodoş, Al. 349, 790; Hodoş, Nerva 41; Hogaş, Calistrat 739, 942; Hogea, D. 812; Holban [Deputatul] 698 a; Holban, Maria 297; Holban, Th. 92; Homer 630, 671, 896a; Horaţiu 630, 671; Hugo, Victor 608; Hume 543; Hurmuzachi, Alecu 215; Hurmuzachi, Doxache 262; Hurmuzachi, Gh. Eudoxiu 228; Hurmuzachi, Gheorghe 214, 467.

Iacobeanu, A. 93; Iacobescu, T. 202, 350; Iancu, Nic. I. 354; Iarnik, Dr. Hertvik 203; Ibrăileanu, G. 569, 623, 761; Ienachi, C. 263; Iencica, C. 35; Ieşan, Alexandru 706, 745; Iliescu, Leontin 57; Imbroane, I. 277; Iminovics, Iosif 607; Iminovici, Vasile 607; Ioanid, M. D. 647, 836, 861; Ioanid, M. I. 781; Ioaniţiu, Th. 36; Ioanovici, Gheorghe 181; Iogu, G. 128—129; Ion, Ilie 349; Ionescu Cetăţeanu, Ion 57; Ionescu, Const. D. 349, 471, 504, 555, 763, 781, 798, 832—833, 860—861, 874, 959; Ionescu, Eug. 472, 503, 534, 647, 823, 959; Ionescu Ion, S. 567—568; Ionescu-Nişcov, Traian 203; Ionescu-Sânger, Irina 668; Ionescu, Şerban 727; Ionescu, Take (Demetriu, G. Ionescu) 709; Iordăchescu, Constantin 354; Iordan, Al. 32, 37, 340, 342, 361, 449, 460, 469, 488, 582, 662' 698, 724, 775; Iordan, Iorgu 94, 130, 339; Iordănescu, T. 105; Iorga, N. 8, 32, 46, 63, 67, 73, 74, 76, 83, 95, 131—132, 195, 204—209, 217, 247, 315, 328, 351, 353—358, 364, 378, 380—381, 412, 416, 419, 427, 443, 461, 466, 476, 480, 497, 583—585, 649, 659, 661, 762—765, 896—897, 910, 927, 929—932, 938, 946, 963, 998—1001; Iorgovici Brâncoveanul, Paul 23; Iosif, Şt. O. 274, 766—770, 895, 902, 909, 912, 948, 996; Isac, Emil 996; Isopescu, Claudio 51, 737, 971; Ispir, Mircea 38; Ispirescu, Petre 771; Istrati, Dr. 426; Istrati, N. C. 39—40.

Jakabffy, Elemér 210, 802; Jebeleanu, Eugen 830, 865; Jianu, V. 724; Jipescu, Gr. M. 299; Jiquidi, Aurel 519; Jireček 443; Jitianu, Const. 669; Jokl, Norbert 96, 157, 298; Jumanca, Pavel 41; Junimea 362, 651, 711, 750, 785, 805, 807, 913, 953; Jura, Iulian 495; Jurchescu, Liviu 211.

Kádár, Emeric 997; Kállay, Nicolas 981; Kanner, Benedict I. 758; Karl, Johann 479; Kasterska, Marya 746, 1001; Kaul, Camila 105, 551—552, 988; Keller, Gottfried 682; Khuen-Héderváry 210; Kifalov, Mihail 19; Kirileanu, G. T. 559; Kisch, Gustav 384; Kiss, Árpád 42; Klein, Dr. Karl Kurt 83, 212, 670, 710, 960, 962; Klein, Ludwig 988; Kleskowna, Cristine 994; Kociemski, Leonardo 1002; Kogălniceanu, M. 173, 231—232, 258, 453 a, 581, 598, 686, 772—776, 883, 936; Konaki, Costachi 777; Kotzebue, August, V. 600; Kremnitz, Mite 666; Kuen, Dr. Heinrich 107; Kurilas, E. 429.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lacea, Constantin 97, 382—383, 767; Lagan (Consulul) 297; Lambrino, S. 85; Lang, Friederich 670; Lăpușneanu-Vodă, Alex. 598, 625; *Larousse mensuel* 66; Lascar, V. 374; Lascarov-Moldovanu, L. 833, 850; Laslo, N. 671; *Latinité* 354; Laurence, Al. 478; Laurian, Aug. Tr. 231; Lazăr, Gh. 245; Lazăr, Mihail, B. 898; Lăzăreanu, Barbu, 299—300, 549—550, 568, 672—677, 783, 822, 883, 887, 933; Lăzăreanu, Em. C. 285; Lazu, Gr. 938; Lebel-Chateauvieux 981; Lecca, Const. 75; Lecca, H. G. 948; Leon, Dr. N. 691; Leonard, J. 938; Leontescu, Al. 698; Leopardi 25, 720; Lermontof 654; *L'Europe du Sud-Est* 859; Levi, Ezio 999; Liciu, P. 188; *Linia Dreaptă* 474; Lisle, Leconte, de 878; Liszt, Franz 174 a, 175—176, 196, 220, 477; *Literatorul* 893; *Literatura și Arta Română* 581; Liubicz 718; Locke 543; Loghin, Const. 214—216; Loghin, T. E. 244; Longinescu, G. G. 188; Longinescu, N. 793; Loti, Pierre 1017; Lovinescu, E. 778—782, 814, 934, 946, 959; Luca, I. V. 213; Luchian, St. 164, 199; Lukasik, Stanislas 217, 677, 935, 1015; Lungulescu, I. N. 356; Lupaș, I. 218, 349, 678; Lupașcu [Familia] 577; Lupeanu-Melin, Al. 44—45, 219, 897; Lupeanu, Octavian (Vidu Rusmin) 172; Lupi, G. 999.

Macedonski, Al. 274, 474, 783—784; Machiavelli 633; Macorski, Xenia. 220; Macrea, D. 148, 575; Madeleine, B. 987, 995; Mahmud, Sultanul 132; Maior, Grigorie 44; Maior, Petru 44, 77, 282; Maiorescu, Titu 168, 231, 258, 459, 495, 501, 527, 565, 574, 581, 596, 628, 651, 666, 693, 711, 748, 758, 785—797, 936; Mandicevschi, Euseb 235; Mândrescu, Simion, C. 430; Mangiuca, Simeon 23, 265; Marin, A. 349, 798, 978, 996; Manolache, C. 629, 647, 679; Marcovici, Simeon 904; Marcu, Alex. 221, 229, 448; Marian, Liviu 740, 744; Marinescu, Gh. T. 222—223; Marouzeau, J. 301; Marx, Karl 608; Massoff, Ioan 361, 729; Mateescu, Tr. 735; Mateevici, A. M. 244, 907; Maxim-Burdujanu, G. 768; Mayersohn, M. 302; Mehedințeanu, Georgian 468; Mehedinți, S. 936; Melchisedec al Romanului, Episcop 174, 225; Melich, János 98, 385; Meltzl, Hugo 584; Mendel, P. Mendel 303; *Mercur* [Ziarul] 223, 280; Meteș, Ștefan, 46, 224, 765; Meyer-Lübke, W. 99, 304, 307; Micle, Veronica 9, 611, 680; Miclea, M. Silvius Uzdin 431; Micu, Inochentie, Episcop 44; Micu, Samuil 44; Micu, Ștefan 122; Miculescu, Gr. 57; Miculescu, Simeon 57; Miculi, Carol 452; Mihăescu, Gib I. 800—801, 978; Mihailovici, Paul 47, 225; Mihalyi, Mitropolitul 44; Milesi, Bianca 904; Milian, Claudia 680, 755; Mille, C. 948; Miller-Verghyi, Marg. 577, 860; Millo, Matei 900, 927—928, 949; Millo, Matei (bunicul artistului) 927; Miloia, I. 277, 354; Minar, Octav 546, 638, 681; Minulescu, Ion 799, 978, 996, 1003; Mirabeau 634; Mironescu, Athanasie 728; Mironescu, Gh. Gh. 818; Missail, George [Burăh Avram] 596; Mistral, Frideric 458; Mitilineu, Constantin 207; Moisescu, I. Gh. 226; Moldovan, Corneliu 978; Moldovan, Ioan Micu 44; Moldovan, V. 227, 342a; Molière 933; Mollajoli, Vera 1902; Molnar, Ioan 23; Mora, M. 579; Morand, Paul 1004, 1010; Morariu, Leca 228, 428, 432—434, 462—464, 556, 560, 569, 629, 647, 682—691, 831, 833; Morariu, Samuil 262; Morariu, Victor 48, 692—693; Moreto y Cabana, Augustin 672; Moroiu, Const. 904; Morțun, V. G. 711; Mosconas, Leontie 44; Moscopoleanu, Daniil 419; Moscu, Const. 699; Mosse, R. 49; Mousset, Albert 67; Movilă,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Petru 1001; Mumuleanu, P. 9, 701; Munteano, Basil 50, 229—230, 348, 777, 937, 1005; Munteanu, Gavril 803; Murărașu, D. 515, 662, 694—698, 698b; Mureșianu, Aurel 492, 776; Muret, Maurice 66; Murgu, Eftimie 23, 802; Murgu, Gruia Liuba 23; Mugur, Val. 503; Mușătescu, T. 978; Mușlea, Ion 6, 52a; Musset 985.

Nădejde, Ion 562; *Nădejdea* [gazeta] 919; Nandriș, Gr. 105, 231—233; Nanu, Al. D. 1006; Năsturel, Udriște 742; Naum, Anton 964; Naum, T. A. 364, 407, 920; Neaga, N. 303; *Neamul Rom.* 342; *Neamul Românesc Literar* 73; *Neamul Românesc pentru Popor* 52, 73; Neculce 895; Negoescu, I. 531; Negoiță, C. 557, 765; Negri, C. 189, 803a; Negru, Nat. 766; Negruzzi, C. 886, 895, 919, 1015; Negruzzi, Iacob 359—361, 454, 672, 804—807, 953; Nenițescu, Ștefan 902; Nichi, Lazar 53; Nicolae Principele 752; Nicolaescu-Ioan, Magda 585; Nicolaiasa, G. 4; Nicolau, Jeanne 342 a; Nicolau, Nicola 255; Nicolesco, Pierre 991; Nicolide din Pind 416; Nicolopol, Costache 539; Niculescu, I. Luiza 57; Nistor, Ion I. 234, 357, 386; Noac, Moise Sora 186; Noailles, Contessa, de 978; Nour, Antonian 938; *Nouvelle Âge* 976; Novacovici, Em. 118.

Obedenaru, C. 466; Odobescu, Al. 9, 808—810, 1015; Olsen, Hedvig 888; Onciul, G. 235; Onișor, Ion 77; Oprescu, Anton 55—56; Oprescu, G. 164, 236—237; Oprescu, Horia 362; Opriș, L. 238; Oprișanu, H. 747; Ortiz, Ramiro 25, 369, 548, 668, 938—940, 946, 971, 986; Orghidan, Rudolf 171; Ovidiu 897.

Pajură, Andrei 843; Pajură, C. 57, 239; Păltănea, Pompiliu 58, 240; Panaitescu, Em. 434; Panaitescu, P. P. 177, 179, 204, 217, 229, 247, 453, 677, 935; Pancratz, Arnold 83; Pandele, Ion 904; Pandrea, P. 833; Pangrati, E. A. 241; Pankhurst, Sylvia E. 1008; Pann, Anton 811; Panu, G. 812, 938; Papacostea, C. 475, 618, 896 a; Papacostea, V. 429, 435; Papadat-Bengescu, H. 978; Papadima, O. 507, 557, 647, 863, 963; Papadopol-Calimach, Al. 460; Papadopol, P. I. 349—350, 448, 464, 558, 570, 769, 941, 1006; Papahagi, Tache 436, 439, 884; Papahagi, Valeriu 437—438; Papanastasiu, N. 769; Papiu-Ilarianu, Al. 7, 904; Paris, G. 142; Pârvan 443, 813—817; Pascali, H. 197, 604, 900, 928; Păscuțiu, Dionisie 211; Pașca, Șt. 80, 83, 100—101, 104, 114, 119, 283, 297, 305, 372, 379—380, 387—388, 390—392, 407, 885; Pașcovici, N. 306; Pătrășcanu, D. D. 818, 978; Pătrășcanu, I. V. 700; Patsch, C. 158; Paul, Ioan 454, 620, 819; Paul, Radu, I. 889; Pauletti, Nicolae 897; Paulian, Mih. 242; Păun, Gh. 907; Păun, V. D. 581; Păunel, I. Eugen 59, 243; Păunescu-Ulmu, T. 521, 662, 701—704, 942; Pavel, Dr. Const. 101, 294; Pavel, Germaine A. 1010; Pavel, Neculai 726; Pavelescu, Cincinat 362—363, 820; Pavelescu, Ștefan 341; Pelimon, Al. 215; Pelivan, I. 244, 354, 870; Penescu, Ioan 223, 280; Perčoc, Gheorghie (= George Parissien) 931; Perpessicius 61, 447—448, 514, 766, 832—833, 850, 874, 963, 996; Pessiacov, August 208; Petică, Ștefan 821—822; Petrarca, 938, 986; Petrașcu, G. 237; Petrașcu, N. 245, 464, 508, 581; Petrescu, Camil 781, 823—827; Petrescu, Cezar 354, 463, 828—840, 978, 1011—1013; Petrescu, Nicolae 542—543; Petrescu, Valerian 705; Petri, Hans 479; Petrino, D. 48, 462, 628; Petronius 362; Petrovici, E. 96, 102, 112, 116, 133, 143, 152, 157, 163, 212, 298, 307—308,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

311—312, 323—325, 337, 384; Petrovici, I. 706, 787, 795—796; Petru, Cercel 904; Philippide, Al. 365, 448, 509, 724, 836, 841—843, 902, 943, 1017; Pillat, Ion 60, 369, 371, 784, 841—843, 880, 902, 912, 944, 996; Piru Tesalianul, Dionisie 19; Pisani, T. 578; Place, Victor 194; Plautus 142; Pleşca, Alex. 262; Pleşoianu, Gr. 242; Pocitan-Bârlădeanu, Dr. Veniamin 246; Poenaru, Grigore 269; Pompeiu, D. 480; Poni, Matilda Cugler 364; Pop, Anghelina 545; Pop Emilia, N. Mărcuş 248; Pop Hosu-Longin, Elena 249; Pop, Maria N. 120; Pop, Mihai 103; Pop, Sever 149, 310—312; Pop, Şt. 250, 278; Pop, Hagi Zenovie, Constantin 31, 195; Popa Lisseanu, G. 159; Popa, O. F. 837; Popa, Septimiu 251, 707; Popescu, Athanasie 252; Popescu, Eufrosina 604; Popescu, Ioan 273; Popescu, Mih. 253; Popescu, Nicolae M. 160; Popescu-Spineni, M. 254—255; Popescu, Victor N. 730; Popfiu, Iustin 198; Popovici-Desseanu, Ioan 197; Popovici, Victor 186; Popovschi, Nicolae 256; Popp, Nicolae M. A. 161, 390; Popp Şerboianu, C. I. 104; Porucic, T. 309; Porumbescu, Ciprian 235, 974; Poslușnicu, Gr. 213; Postelnicu, G. 277; Poteca, Eufrosin 844—845, 904; Potocki, Vaclav 1001; Precup, E. 876; Preda, G. 801, 856; Predescu, Lucian 32, 532, 536, 571, 580, 748—750, 754, 761; Pricu, I. I. 257; Procopovici, Al. 105, 151, 312, 315, 322, 352; Propertius 659; Protopopescu, Dragoş 349, 369; Protopopescu, Gh. 471; Protopopescu, N. N. 945; Proudhon 608; Pruncu, D. 453 a; Pumnu, A. 215, 609; Puaux, Gabriel 278; Puşcariu, Ilarion 676; Puşcariu, Maria 647; Puşcariu, Sextil 94, 99, 105—106, 108—109, 113, 134—135, 143—145, 150, 155, 158, 284—285, 304, 313—318, 335, 342 a, 352, 354, 389, 407, 418, 440—441, 886, 898; Puşchin 919, 955.

Quinet, Edgar 583; Quintana, Alberto, de 458, 466; Quintilian 142.

Racoviţă, E. G. 342 a; Rădăceanu, Lotar 554; Radu, C. 946; Radu, V. 728; Rădulescu, A. 279; Rădulescu-Motru, C. 258—260, 366—367, 522, 544, 669; Rădulescu-Pogoneanu, I. 361, 797; Ralea, M. D. 799, 947; Ralet, Dimitrie 450; Rally, Al. 58, 61, 938; Rally, Geta 58, 61; Râmniceanu, Naum 263; *Ramuri* 916; Ranetti, Gh. 948; Raşcu, I. M. 649, 698, 708, 1014; Răsvan, G. 338; Răuţescu, I. 391; *Răvaşul Poporului* 862; Rebreanu, Liviu 848—852, 978, 995, 1015; Reibeck, G. 615; Reli, Dr. S. 261—263, 354; *Republica Română* 70; Réthy, László 211; *Revista Modernă* 474; *Revista Nouă* 501, 893; *Revue de Paris* 1010; Reymont 846; Rivain, S. 976; Roja, Gheorghe C. 416; Romanescu, Marcel 90 2; «România Junâ» [Societatea] 191, 454, 792; *România Literară* 452; Roman, Horia 709, 851; Romanu, I. Constantin 929; Roman, I. N. 368, 689, 712; *Românul* [lui C. A. Rosetti] 56; *Românul Literar* 501; Romansky, Şt. 421; Romier, Lucien 1005; Ronsard 659; Roques, Mario 81—83, 88, 319; Rosetti, Al. 105, 107—108, 135, 145—146, 151, 208, 284, 388, 408, 418, 421, 428, 439, 441—442, 647, 885; Rosetti, C. A. 7, 70, 853; Rosetti, Dinu, V. 264; Rosetti, Radu, D. 8, 948, 1015; Rosetti, Vintilă, C. A. 501; Roşu, N. 61, 277, 320—321, 326, 340, 471, 505, 514, 557, 724, 781, 809, 960, 963; Rotariu, Pavel 23; Roussou, Matei 859; Rovenţa, Haralambie 62; Ruffini, Mario 392; Ruleanu, Oct. 553; Rusmir, Ilie 265; Russo, Al. 495, 854; Russu, Maria 854; Russu, N. I. 893.

BCU Babeş-Bolyai University Library Cluj

Sacerdoțeanu, Aurelian 443; Sadi-Ionescu, Al. 20, 41; Sadoveanu, Ion Marin 247, 266, 369, 902; Sadoveanu, M. 556, 572, 852, 855—863, 895, 949, 978, 1015—1016; Șaguna 181, 227, 437; Șaguna, Constantin 437; Șaguna, Ioan 437; Sahia, Al. 770; Salvini, L. 573; *Sămănătorul* 764, 905, 910; Samarian, Dr. Pompei Gh. 269; Samoilă, Em. 63; Samperi, G. V. 205; Șandor, Atanasie 180; Șandru, D. 103, 119, 121, 346, 439, 884; Sandu-Aldea, Constantin 864; Sanfeld, Kr. 109; Sân-Georgiu, I. 64, 710, 902, 950—951; Sanielevici, H. 952; Santangelo, L. 1016; Șaraga (« Colecția ~ ») 711; Șaraga, Fanny 65; Sârbu, Ion 907; Șardin, Vladimir 603; Săteanu, C. 267, 344, 511, 523, 537, 574, 711—712, 751—752, 756, 805—806, 953; Săulescu, G. 996; Sava, A. V. 162; Savadjian, Leon 66—67; Savel, Vasile 865; Sbiera, Gh. I. 215; *Sburătorul* 916; Scheibler, Reinhold 692, 693; Scheiner, Walter 384; Scheludko, D. 115; Schiller 612, 665, 762; Schmidt-Faur 679; Schopenhauer 664, 698 a, 787; Schroff, Maximilian W. 692; Schullerus, R. Heinz 954; Schunemann, Konrad 68; Schwarzfeld, M. 465; Scraba, G. D. 713, 757, 810; Scriban, Romul 206; Scriban, Arhim. 110, 225, 726, 870; Sebastian, M. 647, 726, 780—781, 834, 836; Sebes, Paul 494; Șeicaru, Pamfil 838; Semilian, G. 69, 497; Sergescu, Petre 466; Serra, G. D. 82; Seulescu, G. 480, 897; *Șezătoarea* 33; Shakespeare 635, 896; Shelley 654; Sienkiewicz 217; Sihleanu, Al. 532, 667, 866; Sihleanu, Dumitrache 866; Sihleanu, Zamfirache 866; Silvestri, Agnesina 971; Silvestri-Giorgi, A. 983; Sima, Al. 350; Simionescu, Dan 23, 70, 448—449, 478, 573, 696, 724, 737, 939; Simionescu, I. 71; Simionescu-Râmniceanu, M. 371; Simption, Em. Tr. 973; Șincai, Gheorghe 77; Sion, Gh. 803 a, 898; Șirato, Fr. 268; Skok, P. 116, 152, 163, 322—325, 337; Slavici, I. 173, 492, 596, 614, 867a; Societatea pentru cultură [din Bucovina] 214—215, 233; Societatea Scriitorilor Români 72; Șoimescu, Ștefan 715; Sorbul, Mihail 867; Spânu, D. 714; Spencer 787; Spontoni, Ciro 486; Staca, Dr. I. 977; Stahi, C. D. 189; Stamati, Const. 868—870, 907, 919; Stamatiad, T. 996; Stăncescu, Mihail 345, 738, 759; Stancu, Z. 996; Stănescu, D. 270; Stănescu, N. 938; Stănilă, Sever 354; Stanley 970; Stăureanu, M. 326; Stavri, A. 568; Ștefan-cel-Mare 678; Ștefanelli, Teodor V. 964; Ștefănescu, Marg. 955; Ștefanovici, I. O. 1008; Ștefanovici, Sofia 716; Ștefănucă, P. 122; Stelian, Constantin 538—540; Sterian, Paul 503; Stern, Leopold 1017; Stoenescu, I. 271; Stoian, Stanciu 753, 956, 981; Stoicănescu, C. 277; Străjanu, Mihail 871; Straje, Mihail 510; Streinul, Mircea 856; Struțeanu, Sc. 108, 361, 514, 548, 557, 647, 698, 781, 809, 863, 874, 920; Stupeanu, G. S. 471; Sturdza, Al. 272, 774; Sturdza, D. A. 7; Sturdza, Scarlat Al. 225; Suchianu, I. 156, 524–527, 590; Sudermann, Herman 962; Șuhan, Traian 717—718; Sulica, Szilard 957; Șuluțiu, Octav 347, 445, 514, 622, 647, 780, 799, 839, 947; Șuluțiu, Mitropolitul 44; Șuțu, Dr. 948; Șuțu, M. C. 359.

Tacu, Vania 103; Tagliavini, Carlo 136, 327—329, 885; Tallgren-Tunlio, O. T. 886; Taniac, Filimon 683; Tardini, Fani 591, 613; Tătărescu [Pictorul] 221; Taubes, Aizig (Rabinul) 455; Tăușan, Gr. 719; Tcaciue-Albu, N. 371, 467, 881; Teiu, M. A. 963; Teleajen, Sandu 958; Teleki, Samuel 26; Tempeanu, Virgil 925; Tennyson 762; Teodor, Ec. 360; Teodoreanu, Ionel 523, 872—874, 978; Teodoreanu, Al. O. 349; Teodorescu-Branițe, T. 361, 821; Teodorescu-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Craiova, G. 410; Teodorescu, P. I. 362; Teodorescu, Raul 278, 349; Terchilă, Dr. Nic. 273; Thalex, Alexandru 816—817; Theo, C. 330; Theodorescu, Barbu 73—75, 354, 358, 765; Theodorescu, Cicerone 108, 349, 781; Theodorescu-Craiova, H. 411; Thévenin, Léon 995; Thornton, Th. 845; Ţicĕloiu, Ion D. 153—154; Ţichindeal 796; Ţimiraş, Nicolae 274, 565, 575, 807; *Timpul* 595—596, 603, 614, 633, 695, 698 a, 708; Ţincu, Bucur 344, 1002; Tincu Velea, Nicolae 23; Ţiucra, Dr. P. 354; Tocilescu, Gr. I. 581; Tofan, Gh. 216; Tolan, I. 331, 393; Tolstoi 878; Tomescu, Const. N. 354, 394; Tomescu, D. 905, 959; Tomescu, Gh. 354; Toneanu, Constantin, N. 332; Torouţiu, I. E. 360, 629, 647, 698, 920, 951, 960—964; Treml, Lajos 111, 137—139, 275, 333, 852; *Tribuna* 492, 546; Tulbure, Gh. 867a; Tzigara-Samurcaş, S. 727.

Ubicini 8, 460; Umbră, Ada 57; Umlauff, Carol 243; Ungureanu, Emanuil 277; *Unirea* 251; *Universul* 524; Ureche (Grigore) 598; Urechiă, V. A. 9, 948.

Văcărescu, Iancu 912; Văcărescu, Nicolae 701; Vaillant, I. A. 166, 319; Valentineanu, G. 8; Valerian, I. 780—781, 833; Valescu, Cora 720; Valkhoff, Dr. Marius 112, 1000; « Vancea » (Biblioteca) 44; Vapereau 8; Vârnav, Constantin 59; Vârnav, Scarlat 59; Vârnav, Sofronie 189, 246; Vârnav, Teodor 907; Vârtosu, Emil 760; Vârtosu, I. 280; Vasculescu, A. 871; Vasiciu, Dr. P. 276; Vasilcoveanu 9; Verdis, Ilarion V. 244; Veress, Dr. Andrei 76—77, 196, 279; Vestimie, Ioan 636; *Vestitorul Românesc* 176; Vianu, T. 247, 258, 354, 369, 594, 597, 608, 610, 612, 618—619, 664—665; *Viaţa Basarabiei* 244; *Viaţa Românească* 916; Vincler, Eugen I. 674; Vigny, A., de 720, 986; Vincenzi, P. 566; Vinea, I. 978; Vineş, V. 721; Virgil 186; Vischer, Th. 787; Vissarion 978; Vizirescu, Pan. M. 966; Vlad, Alex. 491; Vlad, Dr. C. 722; Vlădescu-Răcoasa, G. 367; Vlădescu, Toma 349, 354, 362, 371, 967; Vladimirescu, Tudor 218; Vlahuţă 538, 875—876, 909, 996; Voiculescu, G. 996; Vorobchevici, Izidor 235; Vraciu, N. 83; Vrioni, Aida 364, 555, 781, 861; Vulcan, Iosif 898.

Weigand, G. 107, 370; Wise, Alice V. 987.

Xenofon, 897; Xenopol, A. D. 53, 443.

Zaharia, N. 717; Zalplachta, Ioan 489; Zamfirescu, D. 188, 371, 877—881, 912; Zamfirescu, G. M. 824; Zamfirescu, Mihail 667; Zarifopol, Paul 514, 528—529, 647; Zegadlowicz, E. 624, 989, 1018; Zeller 664; Zillich, H. 972, 975, 980, 996; Zola 878.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NECROLOAGE

H. Tiktin

Cam în acelaşi timp cu studiile atât de mult promiţătoare ale lui Alexandru Lambrior în « Romania » lui Gaston Paris şi cu articolul lui B. P. Hasdeu din « Archivio glottologico italiano » al lui G. Ascoli, începură să apară în cea de-a treia revistă de filologie romanică din a doua jumătate a veacului trecut, în « Zeitschrift für romanische Philologie » de sub direcţia lui G. Gröber, paginele iscălite de H. Tiktin. După ale sale *Studien zur rumänischen Philologie* (Leipzig, 1884) urmă în trei ani consecutivi (1886—1888) ai revistei germane, *Vocalismul* său, şi apoi, în 1900, *Consonantismul*, din care însă nu dădu decât partea referitoare la *l*, *n* şi *r*. În consonanţă cu preocupările timpului, pe atunci tânărul filolog îşi concentra atenţia cu deosebire asupra foneticei şi fonologiei. Numai odată se simţi atras de o problemă sintactică, în *Zur Stellung der tonlosen Pronomina im Rumänischen*, publicată în volumul IX (1885) a aceleaşi « Zeitschrift für rom. Phill. ».

Prin aceste studii Tiktin şi-a creat în curând un nume stimat cu deosebire în cercurile filologilor germani. De aceea lui i se adresează Gröber să scrie partea referitoare la limba română în al său « Grundriss der romanischen Philologie », iar în colecţia de manuale ale lui Winter, tot el publică, în 1905, al său *Rumänisches Elementarbuch*, întrebuinţat şi astăzi.

Tiktin păşea pe urmele lui Miklosich, ale cărui « Beiträge » — scrierea de bază a fonologiei române — apar la el lărgite şi completate mai ales cu formele textelor vechi, care permiteau o mai precisă urmărire retrospectivă a evoluţiei limbii noastre. În schimb studiul dialectelor — care juca la marele slavist şi la Weigand un rol atât de important — era uneori neglijat la Tiktin.

Precum e sigur că nu mâna singură, ci tot atât de mult ochiul face pe un pictor, tot atât de adevărat este că numai acel linguist e mare, care e un observator de fiecare clipă al limbii. Din această necurmată concentrare a atenţiei asupra graiului în momentul când el şi îndeplineşte funcţiunea sa socială, se nasc acele observaţiuni de amănunt care servesc la elucidarea problemelor mari ale linguisticei.

În privinţa aceasta Tiktin a fost un observator neodihnit, cu urechea veşnic aţintită asupra limbii vorbite şi cu creionul în mână, gata să sublinieze, de câte ori

Biblioteca Centrală Universitară Cluj

cetea un text. Numai așa ne-a putut da acea serie nesfârșită de observații fine din manualele sale de Gramatică românească, din care au învățat atâtea generații de elevi și decât care mai clare și mai bune nu s'au mai scris altele la noi.

Dar această sete nepotolită de a strânge material documentar cât mai complet, pentru ca pe temeiul lui să poți urmări un fenomen de limbă, se vede mai bine din acea bogată colecție de fișe care a servit la alcătuirea *Dicționarului* său *german-român*. Dulapul cu sertarele înțesate cu aceste fișe, scrise toate de mâna lui, pe care — mulțumită bunăvoinței d-lui Gamillscheg — îl păstrăm la Muzeul Limbei Române din Cluj, e cea mai strălucită mărturie a onestității și a devotamentului unui mare muncitor.

Spre deosebire de cei mai mulți lexicografi români, care se mulțumesc să compileze operele predecesorilor, adăogând ici și colo un material strâns mai mult la întâmplare, Tiktin a petrecut multe zile lungi și nopți albe, spre a aduna, înainte de a-și începe dicționarul, un material documentar cât mai complet, din scriitori vechi și noui, din autori culți și texte populare, din cărți de bucate și scrieri de horticultură, din vechi glosare și din colecții de folclor. Numai înarmat astfel ne-a putut da cea mai importantă scriere lexicografică apărută până acum la noi, fără să fugă de greutăți, ci căutând să deslege cu răbdare multele probleme de amănunt ce se pun la tot pasul celui ce are să urmărească istoria cuvintelor limbii noastre. Prin faptul că exemplele citate spre ilustrarea diferitelor sensuri sunt traduse nemțește, înțelesul apare și mai bine precizat. Interesul său veșnic treaz pentru problemele de gramatică se evidențiază în notițele finale, scurte dar foarte prețioase, cu privire la variantele formale și la formele flexionare ale celor mai multe cuvinte. Cu privire la etimologie — căci dicționarul său e și etimologic — el a adoptat o ținută mai mult prudentă și rezervată. Neavând însuși o aplecare specială pentru etimologie, el s'a mulțumit mai mult să supună unei critici riguroase și unui control sever etimologiile predecesorilor; nefiind propriu zis romanist și neavând cunoștințe speciale pe terenul limbilor din care Românii au împrumutat elemente lexicale, el s'a restrâns să ne dea mai mult ceea ce o răbdătoare căutare prin dicționare îl lăsa să recunoască ca bază de împrumut pentru cuvintele tratate în dicționar.

Cu câtă conștiință își înțelegea el rolul de lexicograf o dovedește atât de luminosul său studiu *Wörterbücher der Zukunft*, publicat în « Germanisch-romanische Monatschrift ».

În 1925, când după o muncă de decenii și după nenumărate greutăți, a putut să-și termine opera vieții sale, cel ce a sacrificat o vieață pentru ducerea la bun sfârșit a Dicționarului a știut să facă și un al doilea sacrificiu. Atingând vârsta la care nu mai poți înainta cu cei ce te-au ajuns din urmă, el a știut să se retragă din arenă. S'a desfăcut de biblioteca de care-l legau atâtea amintiri scumpe, și a pus lacăt la sertarele cu lucrările începute și rămase nesfârșite, lăsând drumul liber tinerilor ce aveau să pășească pe urmele lui. Ca un patriarh înțelept petrecu ultimul deceniu al vieții, în meditații filosofice, netulburate nicio clipă de vanitatea celor ce vor — chiar când puterile nu le mai permit — să rămână pe primul plan al atenției publice.

SEXTIL PUȘCARIU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Antoine Thomas

(† 17 Maiu 1935)

Eram numai câţiva cei ce, acum treizeci şi şase de ani, ne întâlneam de două ori pe săptămână, într'o cameră mică a Sorbonei, la exerciţiile de veche provensală sau la cursurile de derivaţiune franceză ale lui Antoine Thomas. Lecţiile sale, cu pătrunderea în cele mai subtile amănunte ale unor texte vechi şi cu lungile liste de sufixe, treceau de seci şi atrăgeau puţini auditori. Şi totuşi în aceste cursuri la aparenţă aride, nu învăţai numai carte, ci te şi pasionai pentru cercetările etimologice. Când, în baza legilor fonologice, maestrul reconstruia cu siguranţa neogramaticului convins, prototipul latin, în conformitate cu cele mai riguroase reguli derivative, şi când fazele intermediare erau atestate în vechi texte medievale, te simţeai la adăpostul unei metode sigure pe care nu se putea să n'o îndrăgeşti. Cine se poate îndoi bunăoară de ingenioasa etimologie a lui *punaise*, forma feminină a lui *punais*, din **putinasius*?

L-am revăzut pe vechiul dascăl acum patru ani, la Paris. Era ceva mai alb, dar încolo neschimbat. Mi s'a părut chiar mai vioiu decât odinioară. La 75 de ani avea aceeaşi pasiune pentru etimologie. N'am vorbit împreună nici cinci minute, şi mă întrebă de corespondentele româneşti ale cutărui nume de plantă, pentru care culesese o mulţime de forme dialectale. Atunci mi-am dat seama că secretul unei etimologii bune nu este întâmplarea care-ţi scoate în cale forma ce cuprinde în sine deslegarea, ci acea preocupare continuă, devotată, pasionată cu problemele etimologice, acea curiozitate neobosită pentru cazurile grele, care te duce în mod fatal pe urmele formelor revelatoare.

A. Thomas, căruia în 1927, elevi devotaţi şi amici numeroşi i-au predat un volum frumos de *Mélanges*, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani, n'a fost un romanist cu vaste cunoştinţe din domeniul tuturor limbilor romanice, nici n'a avut multiplele preocupări ale unui linguist modern. El şi-a ales un domeniu restrâns, dar în acest domeniu era stăpân absolut.

SEXTIL PUŞCARIU

G. Vâlsan

(1883—1935)

În tăcere şi-a sfârşit viaţa, vara trecută, pe ţărmul Mării Negre, unde se dusese să caute mai mult linişte decât tămăduire, una dintre figurile cele mai reprezentative ale intelectualităţii româneşti.

Căci Gh. Vâlsan poate fi pus fără îndoială printre aleşii neamului nostru, atât prin ceea ce el a adus ştiinţei româneşti, cât şi prin personalitatea sa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Făcea parte dintre acei puţini oameni anacronici ce sunt în contrazicere cu preocupările epocei în care trăiesc.

Modest, blajin, dar de o tărie etică neîngenunchiată vreo dată în faţa ambiţiunilor sau onorurilor politice, acest om de ştiinţă şi de temeinică cultură generală

va putea fi întotdeauna un îndreptar pentru generațiile care-l vor urma pe drumul adevărat al științei.

Cât a produs și mai ales ce a produs într'o vreme neprielnică desvoltării științei și cu o sănătate atât de șubredă este atât de însemnat pentru noi, încât fără exagerare Vâlsan poate fi considerat ca unul din cei mai de seamă ctitori ai geografiei moderne românești.

Născut în București (1883), unde-și termină studiile secundare și universitare, a manifestat din tinerețe însușiri reale pentru literatură, publicând numeroase poezii în revistele: *Sămănătorul*, *Drum Drept* și *Convorbiri Literare* în aniii 1910—1915 [1]).

Acest cult pentru literatură, împrospătat de viziunea estetică a naturii, îi vor da mai târziu putință să descrie în același timp științific și literar peisagiul geografic românesc, păstrând nota caracteristică a acestui peisaj, cum nimeni n'a făcut-o până la el.

Ca om de știință pură, după studii de specialitate la Berlin și mai ales la Paris, discipol al geografului *Emm. de Martonne*, publică în revistele streine și române (*Buletinul Soc. Regale Române de Geografie*, *Analele Academiei Române*), lucrări îndreptate spre cunoașterea aspectelor fizice ale țării noastre: *Câmpia Română* (1915), *Asupra trecerii Dunării prin Porțile de Fier* (1916), *Văile, origina și evoluția lor* (1919), etc.

Dintre acestea studiul morfologic al *Câmpiei Române* adevărată piatră de hotar în cercetările geografice ce vor urma, îi câștigă un loc de cinste în mișcarea geografică internațională unde-l vom găsi mai târziu pe Vâlsan, făcând parte din toate Comisiile studiilor de geografie fizică (Congresele dela Paris, Londra, Varșovia, etc.).

Profesor agregat la Universitatea din Iași, transferat apoi la cea din Cluj, cu un spirit activ și metodic, Vâlsan organizează învățământul geografic al Universității ardelene întemeind împreună cu colaboratorii săi publicația periodică « *Lucrările Inst. de Geografie al Universității din Cluj* » și *Societatea de Etnografie*. Dacă puțini își mai aduc aminte de ședințele acestei Societăți — din nefericire dispărută odată cu strămutarea profesorului Vâlsan la catedra din București —, în schimb mărturisesc despre rostul pe care l-a avut el în promovarea studiului etnografiei românești, cercetările de etnografie și folclor, întreprinse încă din 1910 împreună cu profesorul G. Giuglea la Românii din Serbia (*Românii din Serbia*, în publicațiile « Casei Școalelor ») și cele cuprinse în broșura *O nouă Știință, Etnografia* (Bibl. Secțiunii Geografice-Etnografice, Ardealul 1927).

Preocupat continuu de ideea de a scoate la iveală însușirile caracteristice ale pământului și neamului românesc și de rolul pe care acesta trebue să-l aibă între popoarele din Europa Centrală și Orientală, Vâlsan a scris mai multe studii și articole a căror însemnătate ne mirăm că n'a fost precizată încă de nimeni, deși ele au servit și vor servi cauza românismului în Ardeal și peste hotare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

[1]) O parte din aceste poezii au fost publicate în volumul *Grădina Părăsită* (Cluj, « Ardealul », 1924).

Ne gândim la acel studiu asupra Românilor de peste Dunăre, publicat în *România și popoarele balcanice* (1913), din care d-l O. Tafrali a scos mai târziu broșura *Les Roumains de Bulgarie et de Serbie* (1918), menită să arate Aliaților că la Sud de Dunăre, numai în Nord-Estul Serbiei, există peste 300.000 de Români; apoi la cele 2 conferințe ținute în cadrul « Astrei » *Carpații în România de azi* (apărută în *Convorbiri Literare*, Iunie-August 1924), *Influențele mediului fizic asupra capitalului biologic național* (apărută în « Buletinul Eugenic și Biopolitic » 1927), *Basarabia* (în revista « Cultura » An. I, 1924).

În aceeași lumină trebuesc văzute cercetările ce le-a întreprins asupra *operei Geografice a Prințului D. Cantemir* (« Lucrările Inst. de Geografie al Univ. din Cluj », vol. II, 1924—1925), în care pe bază de documente și hărți necunoscute până la el, demonstrează că domnitorul moldovean e « un precursor în știința modernă a Geografiei de care va trebui să se ție seamă în Istoria geografiei universale ».

Profesor extrem de conștiincios, Vâlsan n'a putut să nu-și spună cuvântul și în ce privește studiul învățământului geografic la noi.

Și mai rămâne încă un aspect tot atât de ignorat al personalității lui Vâlsan. Posedând însușiri literare înăscute, Vâlsan e dintre puținii oameni de știință care au găsit locul de întâlnire al Științei și al Poeziei în vasta grădină a Naturei, pe care o iubesc și o cercetează (vezi articolul său *Geografie și Poezie*, publicat în « Revista Științifică V. Adamachi », anul XVII, Nr. 2, Iunie 1931). Și pentru geograf acest lucru are o deosebită valoare. Vâlsan e poate singurul care reușește să pună în evidență caracterul permanent al unei regiuni localizând-o spațial.

În descrierea Bucegilor (*Valea superioară a Prahovei*, apărută în « Cultura », anul I, Nr. 4, 1924), sau în acea plastică frescă a *Coastei de Argint* (« Bulet. Soc. Regale Române de Geografie », t. XXXIII, 1926), Vâlsan pătrunde până în sufletul peisagiului românesc ca să-i descopere misterul și frumosul, făcând din zugrăvirea naturii — cum o spune el însuși undeva — o poemă în care « sufletul autorului vibrează în acord cu sufletul pământului ». Pagini care fără îndoială vor figura cândva în antologia peisagiului românesc, rămânând în același timp o îndrumare pentru scriitorul ce se va încumeta să adaoge la zestrea literaturii noastre și mult așteptata poemă a frumuseților României.

VALERIU PUȘCARIU

Ioan Bianu

(1856—1935)

Cu Ioan Bianu a dispărut unul din cei mai vrednici Ardeleni trecuți înainte de războiul mondial în vechiul Regat, cu gândul curat și cinstit de a munci cu râvnă și de a fi folositori prin munca lor neamului și țării; a dispărut un dascăl distins și conștiincios, care, ca și Gh. Lazăr, s'a silit din toate puterile să lumineze mințile, sămănând sămânța cea bună în pământ roditor, și să pregătească sufletele, trezind conștiința națională, pentru lupta încheiată atât de fericit cu unirea tuturor Românilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ioan Bianu s'a născut în 1856 din părinți plugari, în Făget, jud. Târnava-mică. Și-a făcut studiile primare și secundare în Blaj, care, începând din secolul XVIII, a fost focarul cel mai luminos al naționalismului în Ardeal. Aici a avut norocul să aibă ca dascăli și pildă vie pe Timoteiu Cipariu și pe Ioan M. Moldovan (Moldovănuț), amândoi mari învățați și iubitori de cărți, mai ales de cărți vechi, amândoi cercetători zeloși ai trecutului scrisului românesc și naționaliști înfocați.

Tânărul și modestul absolvent al școlilor din Blaj trecu apoi la universitatea din București, unde-l primi cu căldură, îl călăuzi și ajută cu dragoste un alt Ardelean, August Treboniu Laurian. Acesta-l introduse în serviciul Academiei, căreia-i rămase credincios slujbaș până la moarte.

În București fu răpit de erudiția fără pereche și de spiritul larg și avântat al lui B. P. Hasdeu și atras de ideile limpezi și sănătoase ale lui T. Maiorescu, care-l smulseră din orizontul strâmt al latinismului în care crescuse la Blaj.

Hărnicia și destoinicia lui la Academie îi atraseră atenția și prietenia lui D. A. Sturdza, care-i rămase statornic sprijinitor.

Ca bursier al Facultății de Filosofie și Litere și al Statului își continuă studiile în Milano, unde ascultă pe Ascoli, și în Paris, unde fu elevul lui Gaston Paris.

Astfel spiritul ager și deștept al lui Bianu și-a înmulțit în mare măsură capitalul de cunoștințe, și-a însușit o judecată critică, s'a lărgit și modelat, păstrând din merindea intelectuală cu care a pornit dela Blaj doar mândria originii noastre romane, cultul pentru trecut, dragostea pentru studiul limbii și al literaturii, intransigența națională și credința neclintită într'un viitor strălucit al neamului românesc.

A fost mai întâi profesor la liceul Sf. Sava (1881), apoi la catedra de istoria literaturii române dela Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București (1902), dela care s'a retras ieșind la pensie în 1928, după ce fusese ales în mai multe rânduri decan.

A ocupat funcțiunea de bibliotecar și a fost ales mai întâi membru corespondent (1887), apoi activ (1902), în sfârșit secretar general și președinte al Academiei Române (1928).

A intrat și în politică, fiind de mai multe ori parlamentar.

Mic la trup, dar vânjos și rezistent, cu toată munca încordată pe care a desfășurat-o, a ajuns frumoase bătrânețe, murind în 1935.

Fiind numit încă de tânăr bibliotecar al Academiei Române, Bianu și-a fixat ca țintă principală a vieții organizarea și desvoltarea bibliotecii acesteia într'o mare bibliotecă națională, care să cuprindă tot ce s'a scris românește, precum și lucrările străinilor despre Români. În acest scop, ca bun organizator, a căutat și a izbutit să-și găsească colaboratori destoinici și să-i pregătească să lucreze în felul cum înțelegea el. Așa au fost: N. Hodoș, Sadi Ionescu, Il. Chendi, Al. Lapedatu, I. Tuducescu, R. Caracaș, G. Giuglea, N. Cartojan, C. Moisil, G. Nicolaiasa, D. Simionescu, ș. a. Ajutat de acești colaboratori prețioși, Bianu, cu neobosită stăruință, cu rar devotament, cu răbdare de colecționar pasionat, cu pri-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cepere de specialist şi cu severitate de sgârcit păstrător de comori şi-a realizat visul, punând la dispoziţia instituţiei pe care a slujit-o cu credinţă, publicului cercetător şi ţării întregi o adevărată bibliotecă naţională, în care se găsesc nepreţuite comori de cărţi, vechi şi nouă, manuscrise şi tipărite, cărţi străine privitoare la Români, cărţi de interes ştiinţific general, reviste, ziare, colecţii de stampe de numismatică, etc., depuse într'un edificiu anume clădit.

Pentru a se putea înţelege munca uriaşă desfăşurată de Bianu cu neclintită dragoste şi hotărîre în interesul bibliotecii, este de ajuns să amintesc că în 1869 biblioteca cuprindea 153 opere, în 1877 avea 1795, iar în 1929 trecuse de 300.000.

Dar I. Bianu nu s'a mărginit numai să strângă şi să inventarieze marea comoară naţională cuprinsă în Biblioteca Academiei Române, ci a căutat să o facă cunoscută şi utilizabilă pentru cât mai mulţi, chiar şi pentru cei ce n'ar avea putinţa să se deplaseze la Bucureşti. În acest scop s'a gândit la alcătuirea unei vaste opere bibliografice care avea să cuprindă mai multe părţi: 1. Cărţile româneşti tipărite; 2. Manuscrisele; 3. Periodicele; 4. Documentele, etc.

Pentru o astfel de lucrare de mare întindere şi migăloasă se cere mult timp şi nu ajung puterile unui singur om. Şi-a pus deci colaboratorii la muncă şi a izbutit se ne dea:

1. În colaborare cu N. Hodoş (în timpul din urmă cu D. Simonescu), *Bibliografia românească veche* (1508—1830), bibliografie descriptivă deosebit de îngrijit redactată şi splendid executată, din care s'au tipărit şi pus în circulaţie până acum Tom. I, II, III, 1, 2 (1508—1817), Bucureşti, 1903-1912, şi care nu poate lipsi din mâna niciunui cercetător serios al literaturii noastre vechi.

2. În colaborare cu R. Caracaş şi G. Nicolaiasa, *Catalogul manuscriptelor româneşti*, Tom. I, II, Bucureşti, 1907-1913, III, 1931, lucrare care completează în chip admirabil pe cea precedentă şi ar fi de dorit să se tipărească în întregime cât mai curând, pentru ca cercetătorii care nu pot să stea prea mult timp în Bucureşti să se poată informa din vreme şi precis în privinţa preţioasei comori de manuscrise din Biblioteca Academiei Române şi să-şi uşureze munca şi reducă cheltuelile.

3. În colaborare cu N. Hodoş şi Al. Sadi Ionescu, *Publicaţiunile periodice româneşti (ziare, gazete, reviste)*, Tom. I, Bucureşti, 1913, descriere bibliografică deosebit de importantă din pricina că publicaţiunile periodice, care ne dau cea mai fidelă icoană a mişcării intelectuale din orice ţară, la noi sânt foarte numeroase, fiindcă fiecare provincie a căutat să şi le aibă pe ale ei, iar unele, mai ales cele vechi, sânt şi greu accesibile.

4. În colaborare cu Al. Lapedatu, *Documente româneşti reproduse după originale sau după fotografii*, Partea I, Epoca dinainte de Matei Basarab (1632) şi Vasile Lupu (1634), Tom. I, 1, 2, Bucureşti, 1907, menite să servească nu numai ca documente istorice, ci şi de limbă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Alături de această muncă grea şi migăloasă de colecţionar, bibliotecar şi bibliograf, Bianu a desvoltat o intensă activitate de filolog. În această privinţă, deşi în tinereţe se pregătise cât se poate de bine la maeştri ca Hasdeu, Ascoli şi G. Paris, s'a restrâns numai la munca mai uşoară a editării cu scurte introduceri

descriptive şi istorice-literare, dar fără de studii de limbă şi stil, a unora din textele româneşti vechi, socotite de el ca fiind de deosebită importanţă: *Manuscriptul românesc dela 1632 al lui Eustratie Logofătul* în *Columna lui Traian*, An. IX, Tom. III (1882), *Codex Negoianus*, ibid., An. X (1883); *Predice făcute pe la praznice mari de Antim Ivireanul, Mitropolitul Ungrovlahiei*, 1709—1716, Bucureşti, 1886; *Dosoftei Mitropolitul Moldovei* (*1671—1686*), *Psaltirea în versuri*, Bucureşti, 1887; *Texte macedo-române*, Basme şi poezii populare dela Cruşova culese de Dr. N. G. Obedenaru, Bucureşti, 1891; *Însemnările autografe scrise într'o carte veche de Dosofteiu Mitropolitul Moldovei* (*1663-1686*), Bucureşti, 1915; etc.

Ca pe toţi editorii de texte româneşti vechi l-a preocupat şi pe Bianu felul cum s'ar putea face transcrierea acestora pentru ca ea să redea întocmai fonetismul autorului şi al timpului (*Transcrierea textelor cirilice*, Bucureşti, 1926). Deoarece n'a putut găsi un sistem desăvârşit de transcriere, a socotit că cel mai nimerit fel de a publica textele noastre vechi este cel de a le reproduce în facsimile şi de a da alături, dacă mijloacele permit, transcrierea cu litere latine, menită să uşureze cetirea celor ce nu cunosc slovele chirilice. Aşa a publicat el: *Psaltirea scheiană* (1482), Tom. I, Bucureşti, 1889; *Întrebarea creştinească*, tipărită de Diaconul Coresi în Braşov la 1560, *Manuscriptul dela Ieud*, *Pravila Sfinţilor Apostoli*, Bucureşti, 1925; *Lucrul apostolesc — Apostolul* — tipărit de diaconul Coresi în Braşov la anul 1563, Bucureşti, 1930.

Pagini de veche scriere românească, publicate în facsimile în colaborare cu N. Cartojan, Bucureşti, 1921, ca şi *Album de paleografie românească (scriere chirilică)*, Bucureşti, 1926, servesc nu numai scopul practic de a uşura predarea paleografiei chirilice care întâmpină mari dificultăţi din pricina lipsei materialului necesar pentru studii şi exerciţii, ci şi pe cel de a face cunoscută lumii arta tipografică şi scrisoarea românească veche cu toate mijloacele ei decorative. Numai scopul din urmă îl urmăresc: *Documente de artă românească din manuscripte vechi*, Fasc. I, Bucureşti, 1922, *Arta cărţii în România* (Buletinul cărţii, Martie, 1924), *Sur les miniatures et ornements polychromes de l'évangéliaire écrit en langues slaves et grecque dans le Monastère de Neamţ en Moldavie en 1420, par le moine Gabriel*, Bucureşti, 1924, « *Moara de hârtie* » *[1643]*, Craiova, 1924 şi descrierile expoziţiilor de cărţi vechi, etc., pe care le-a publicat Bianu singur.

Bianu are şi numeroase studii de istorie literară şi culturală, unele scrise în legătură cu preocupările sale ştiinţifice şi cu nevoile cursului său de istoria literaturii române, altele în legătură cu deosebite comemorări, cu intrarea unor cărţi sau manuscrise de mare importanţă în Biblioteca Academiei Române, ori cu alte prilejuri care-i atrăgeau atenţia şi-i puneau în mişcare spiritul mereu activ: *Viaţa şi activitatea lui Maniu Samuil Micu alias Clain de Sadu*, Bucureşti, 1876; *Poezia satirică la Romani*, Bucureşti, 1881; *Vito Piluzio, Documente inedite din arhivul Propagandei*, în *Columna lui Traian*, X (1883); *Întâii bursieri în străinătate*, în *Revista Nouă*, X (1883); *Despre cultura şi literatura românească în secolul XIX*, Bucureşti, 1891; *Momente culturale*, Bucureşti, 1904; *Despre introducerea limbii româneşti în biserica Românilor*, Bucureşti, 1904; *Curs de istoria literaturii române* (*Epoca veche*), Bucureşti, 1925 (litografiat), etc.

La acestea se pot adăuga o mulțime de note și comunicări mărunte privitoare la istorie, istoria literară și culturală, bibliografie, filologie și folklor, prefețe, scurte biografii, răspunsuri la discursuri de recepție, dări de seamă, rapoarte, etc. Prin exactitatea informației și obiectivitatea expunerii toate aceste mărunțișuri vor fi de mare folos celui ce va cerceta trecutul vieții noastre culturale și literare.

Bianu a înțeles dela început marea importanță a *Dicționarului limbii române*, această vastă și atât de necesară operă, care întârzie prea mult din lipsa mijloacelor necesare tiparului și angajării de colaboratori în număr satisfăcător, și a sprijinit-o cu toată căldura.

Lui i se datorește inițiativa tipăririi celor două importante colecții ale Academiei Române: *Din viața poporului român* și *Studii și cercetări*, care ne-au dat și până acum atâtea lucruri prețioase pentru studiul vieții și a istoriei limbii și a literaturii poporului român.

Nu putem spune că Bianu a fost un mare savant în adevăratul înțeles al cuvântului: multele sale ocupațiuni administrative l-au împiedicat să fie ceea ce ar fi putut fi pe urma pregătirii ce a avut-o din tinerețe. A fost însă un distins și conștiincios profesor, un înfocat patriot, un mare om de bine, un organizator, un animator și îndrumător neîntrecut. Subt masca firii lui severe, reci și adeseori bănuitoare se ascundea un suflet bun și o inimă caldă, gata să vibreze pentru orice ar fi putut fi de folos neamului românesc, gata să se bucure oridecâteori se descoperea un nou talent, gata să recunoască fără invidie și răutate orice merit. Câte scrisori care dovedesc aceste lucruri n'a risipit Bianu în toate părțile țării și în străinătate! Ar face un mare serviciu istoriei culturii românești în cele din urmă cinci decenii și ar aduce un meritat omagiu lui Bianu cei ce s'ar grăbi să le dăruiască Academiei Române și să ajute publicarea lor.

N. DRĂGANU

Zoltan Gombocz

(1877—1935)

Cu moartea linguistului maghiar Z. Gombocz s'a stins din viață un savant cu renume mondial.

Studiile universitare și-le-a făcut în Budapesta, unde a fost promovat doctor « sub auspiciis regis ».

A făcut apoi călătorii de studii la Paris, Leipzig, Helsingfors. A fost numit mai întâi profesor al Colegiului Baron Iosif Eötvös, al cărui membru fusese, apoi profesor universitar la Cluj, în sfârșit la Budapesta, unde i se încredință în urmă și direcția colegiului în care își începuse studiile universitare.

A colaborat la numeroase reviste (*Magyar Nyelvőr*, *Nyelvtudományi Közlemények*, *Nyelvtudomány*, *Le Monde Oriental*, *Ungarische Jahrbücher*, etc.), și a fost unul din întemeietorii, secretarul general, în sfârșit unul din directorii revistei *Magyar Nyelv*, care a avut o foarte mare influență asupra desvoltării linguisticei maghiare dela 1905 încoace.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A murit ca decan al Facultăţii de Filosofie a Universităţii din Budapesta în timp ce prezida o şedinţă a Consiliului.

Gombocz a fost nu numai un mare poliglot şi linguist, ci şi un distins filosof. Astfel se explică rara putere de sinteză pe care o găsim în toate lucrările lui. Dela început s'a remarcat prin studii de filosofia limbii, făcând cunoscute cercetătorilor maghiari sistemele lui H. Paul şi W. Wundt, pe care a încercat să le aplice la limba maghiară, aducându-le rectificări şi completări. Mai târziu s'a ataşat sistemului lui F. de Saussure, pe baza căruia a început să alcătuiască o gramatică a limbii maghiare, din care n'a ajuns să tipărească decât partea a IV-a (*Semasiologia*), restul rămânând numai în cursurile universitare litografiate pentru studenţi [1]).

Dela început l-au preocupat şi cercetările de fonetică, lucrând în parte împreună cu E. A. Meyer, precum şi cele de fonologie, fiind, împreună cu I. Szinnyei şi I. Melich, unul din întemeietorii acestei discipline la Maghiari [2]).

Unul dintre meritele cele mai mari ale lui Gombocz este cercetarea elementelor de origine bulgaro-turcă ale limbii maghiare. Foarte chibzuit, ferit de exagerări şi clar, prin aceste studii a ajuns să întemeieze adevărată şcoală şi să lămurească multe puncte întunecate din epoca cea mai veche şi lipsită de documente a istoriei limbii maghiare şi a poporului care o vorbeşte [3]).

Excepţionalele sale cunoştinţe de limbi, puternica sa memorie, împreunată cu un rar talent de combinaţie, i-au dat lui Gombocz putinţa de a cultiva cu deosebit succes cercetările etimologice şi în alte direcţii decât cea bulgaro-turcă. Cele mai multe dintre aceste cercetări sânt răspândite prin deosebite reviste. Dar rodul lor cel mai îmbelşugat este cuprins în admirabilul dicţionar etimologic

---

[1]) *A jelenkori nyelvészet alapelvei*, în *Magyar Nyelvőr*, XXVII; *Nyelvtörténet és lélektan, Wundt néplélektanának ismertetése*, în *Nyelvészeti Füzetek*, nr. 7; *Hangutánzás és nyelvtörténet*, în *Magyar Nyelv*, IX; *A nyelvtudomány alapelvei*, în *Magyar Nyelv*, XI; *Nyelvtörténeti módszertan*, Budapest, 1922; *Leíró nyelvtan, történeti nyelvtan*, în *Magyar Nyelv*, XXIII; *A magyar nyelvtan vázlata. IV. Jelentéstan*, Pécs, 1926; *Magyar történeti nyelvtan*, I—III, Budapest, 1925-26; *Mi a mondattan*, în *Magyar Nyelv*, XXV; etc.

[2]) E. A. Meyer und Z. Gombocz, *Zur Phonetik der ungarischen Sprache*, în *Le Monde Oriental*, 1907-8; *Magyar palatogrammok*, în *Nyelvtud. Közl.*, XXXVIII; *A magyar hangok időtartamáról*, în *Nyelvtudomány*, II; *A fonétika történetéből*, în *Nyelvtudomány*, II şi III; *Fonétikai kérdések*, în *Magyar Nyelv*, XXV, etc.

[3]) *A vogul nyelv idegen elemei*, Budapest, 1898; *Adalékok az ugor nyelvek szókészletének eredetéhez*, Budapest, 1902; *Régi török jövevényszavaink*, în *Magyar Nyelv*, III; cf. şi VIII, X, XX, etc., şi *Magyar Nyelvőr*, XXIX, XLI, etc.; *Honfoglaláselőtti török jövevényszavaink*, Budapest, 1908; *Die bulgarisch-türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache*, Helsinki, 1912, în *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne*, XXX; *Árpádkori török személyneveink*, în *Magyar Nyelv*, X; *A pannoniai avarok nyelvéről, A besenyő népnévről*, în *Magyar Nyelv*, XII; *Az Oslu nemzetségnév eredete*, în *Magyar Nyelv*, XX; etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

al limbii maghiare (*Magyar Etimologiai szótár*), din care a apărut, între 1914—1930, volumul I în 1600 coloane şi pe care l-a lucrat împreună cu colegul şi prietenul său I. Melich, şi el un mare savant, dar cu un temperament cu totul deosebit de cel rece, chibzuit, obiectiv şi mai mult sintetic al lui Gombocz.

Acest dicţionar istoric şi etimologic nu se mărgineşte să ne dea numai părerile autorilor, ci caută să ne facă cunoscute şi părerile contrare, cu toată bibliografia necesară, uşurând astfel controlul şi dând dovadă de o rară obiectivitate şi conştiinţiozitate. El este important şi din punct de vedere românesc pentru marele număr de cuvinte ungureşti de origine românească de care se ocupă (originea românească a unora din acestea fiind relevată aici mai întâi), şi prin arătarea cuvintelor ungureşti trecute în alte limbi, deci şi în limba română.

Este greu de constatat ce-i aparţine lui Gombocz şi ce lui Melich din acest dicţionar. De aceea nu putem şti care este meritul lui Gombocz în privinţa cercetării elementelor româneşti intrate în ungureşte şi a celor ungureşti intrate în româneşte. Ceea ce a publicat în diferite reviste este prea puţin (*birka, csiribiri, demikát, fustély, polgár*, etc.).

Gombocz a fost şi un mare pedagog şi un iubit îndrumător al elevilor şi prietenilor săi, iubit nu numai pentru claritatea cu care ştia să expună lucrurile cele mai complicate, ci şi pentrucă sufletul său modest, nobil, sincer şi deschis le era apropiat tuturor, celor mari şi celor mici: colegilor, prietenilor şi cunoscuţilor, studenţilor şi copiilor. Aceste însuşiri i-au asigurat un farmec personal care nu se întâlneşte decât la puţini.

Academia maghiară a votat întreagă suma necesară pentru a-i strânge şi a-i tipări la un loc opera menită să-i asigure un monument « aere perennius ».

N. DRĂGANU

Lazăr Şăineanu

1859—1934

După o muncă de 50 de ani depusă pe altarul ştiinţei, s'a stins la Paris Lazăr Şăineanu.

Activitatea lui ştiinţifică se împarte în două epoci deosebite: dela începuturile muncii lui pe terenul ştiinţei, deci de pe la 1885, până pe la anul 1900, când se stabileşte în Franţa, şi dela această dată până în anul morţii. În întâia epocă a activităţii lui, s'a ocupat exclusiv cu probleme de filologie, folklor şi linguistică românească, pe când în Franţa s'a dedicat studiilor de linguistică franceză. Pe noi ne interesează, firește, mai mult cea dintâiu.

Iniţiat de Haşdeu în disciplinele filologice şi linguistice şi încurajat de acesta, îşi începe seria publicaţiilor ştiinţifice fiind încă pe băncile universităţii. Să amintim pe cea mai importantă din acea epocă, teza de licenţă, întitulată: *Incercare asupra semasiologiei limbei române*, Bucureşti 1887, în care aplică pentru întâia dată la limba română principiile semanticei. Cu întâile lui lucrări, Lazăr Şăineanu se prezintă ca un linguist la curent cu metodele de atunci ale ştiinţei din

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Occidentul Europei şi ca un precursor care a introdus la noi aceste metode, continuând în felul acesta activitatea maestrului său, Hasdeu. Acelaşi scop l-a servit şi lecţia de deschidere, pe care a ţinut-o ca suplinitor al lui Hasdeu, intitulată *Linguistica contemporană sau şcoala neo-gramaticală. Lecţiune de deschidere a Cursului de Filologie comparativă la Facultatea de Litere din Bucureşti*, Bucureşti, 1891.

Lucrarea sa următoare, *Istoria filologiei române*, Bucureşti, 1892, e şi astăzi un bogat izvor de informaţii nu numai asupra desvoltării cercetărilor de filologie la noi, ci şi asupra acelor occidentali care, din cele mai vechi timpuri până în sec. XIX, aveau unele noţiuni despre limba română, pe urmă asupra Românilor care în trecut erau cunoscuţi ca ştiutori de mai multe limbi, şi asupra şcoalei în Principatele Române pe timpul Fanarioţilor. E de dorit ca, acum când a trecut aproape o jumătate de veac dela apariţia acestei istorii a filologiei române, să se reia acest lucru şi să se facă mai cu seamă istoria cercetărilor de filologie română dela 1892 încoace.

Încă pe când era student, Lazăr Şeineanu s'a ocupat cu folclorul, publicând un studiu asupra *ielelor* (1886). Şi teza lui de doctorat dela Universitatea din Lipsca: *Les jours d'emprunt ou les jours de la vieille*, 1889, este tot o lucrare de folclor comparat, tratând despre Zilele babei la Români, la popoarele balcanice şi vecine cu Românii şi la celelalte popoare romanice. Însă opera lui principală în acest domeniu, premiată de Academia Română, este: *Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice. Studiu comparativ*, Bucureşti, 1895, care şi astăzi este o lucrare neîntrecută nu numai la noi, ci şi în Occident.

O altă operă prin care Lazăr Şăineanu a introdus la noi metode de lucru occidentale este *Dicţionarul universal al limbii române*, Craiova, 1896. Acesta este întâiul « repertoriu », cât mai complet al cuvintelor româneşti literare şi populare pe care autorul le-a extras pe fişe printr'o muncă răbdurie şi migăloasă din operele scriitorilor noştri şi ale literaturii noastre populare, aşa cum se făcea de mult în Apus.

Cea din urmă lucrare românească de o vastă erudiţie a lui Lazăr Şăineanu este *Influenţa orientală asupra limbii şi culturii române*, Bucureşti, 1900. Aceasta este o amplificare a studiului său publicat în anul 1885 în *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie* sub titlul *Elementele turceşti în limba română. Influenţa orientală* este o operă cu adevărat fundamentală, căreia i se pot face îndreptări de amănunt şi la care se pot adăuga mici contribuţii, dar care prin enormul material cercetat cu pricepere de un adevărat linguist ar putea servi de model pentru studii asemănătoare asupra altor influenţe suferite de limba şi cultura română, de ex. cea maghiară sau cea slavă.

În anul 1900 Lazăr Şăineanu părăseşte România şi se stabileşte în Franţa. Departe de bibliotecile româneşti nu se mai poate ocupa cu folclorul nostru şi cu filologia românească. Doar din când în când îngrijeşte de câte o nouă ediţie a *Dicţionarului universal al limbii române* (a ajuns la ediţia a VII-a).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De acum înainte părăseşte pentru totdeauna folclorul şi se dedică exclusiv linguisticei. În lucrările sale — amintim pe cele mai importante: *La création*

métaphorique en français et en roman, Halle a. S., 1905—1909, *Les sources de l'argot-ancien*, Paris, 1912, *Le langage parisien au XIX-e* siècle, Paris, 1920, *La langue de Rabelais. I: Civilisation de la Renaissance, II: Langue et vocabulaire*, Paris, 1922—1923 — şi mai cu seamă în ultima sa operă *Les sources indigènes de l'étymologie française*, Paris, 1925—1930, Lazăr Şăineanu e adeseori în luptă faţişă cu şcoalele rutinare ale linguisticei generale. Împotriva etimologiilor care reconstruesc câte un etimon latinesc neexistent, dânsul susţine creaţia spontană, originală, metaforică a diferitelor limbi romanice şi a limbajului omenesc în general; insistă asupra stratificării cronologice a diferitelor elemente ale unei limbi; caută să facă « istoria » — cum ar zice Gilliéron — a fiecărui cuvânt pe care îl studiază. În unele lucruri, după cum e şi firesc, suntem nevoiţi s'o recunoaştem că cei ce l-au combătut au avut dreptate, însă multe din ideile lui au fost fecunde şi, fără îndoială, au contribuit la înaintarea studiilor de linguistică generală.

E. PETROVICI

Gh. Bogdan-Duică

(1866—1934)

În toamna anului 1934 Universitatea Clujului pierde încă unul dintre cei mai vrednici slujitori şi întemeietori ai ei, pe Gh. Bogdan-Duică.

Activitatea prodigioasă ştiinţifică, pedagogică şi culturală pe care marele cărturar dispărut a desfăşurat-o la această primă instituţie culturală a Ardealului, poate fi considerată o parte foarte însemnată şi solidă din temelia ce s'a pus ştiinţei româneşti în Ardealul desrobit.

G. B.-D. a dăruit ştiinţei româneşti din vasta sa erudiţie o serie de monografii literare care sânt adevărate modele ale genului. Amintim pe cele mai însemnate: Petru Maior; Gheorghe Lazăr; Simion Bărnuţ; Ion Barac; V. Alecsandri şi un studiu despre Ion Ionescu dela Brad. De asemenea începutul de literatură română modernă făcut prin lucrarea: *Primii poeţi munteni* este un adevărat magazin de îmbelşugată şi de cele mai multe ori inedită informaţie asupra scriitorilor noştri din această epocă.

Începuturile literaturii noastre moderne n'avuseseră până la B.-D. un cercetător mai asiduu, mai devotat şi mai metodic. Marele merit însă a lui G. B.-D. este acela de a fi îndreptat cercetările noastre de istorie literară pe căile celei mai riguroase ştiinţe.

Cu structura sa intelectuală şi cu formaţia sa ştiinţifică el era chiar omul necesar şi cel mai potrivit pentru un bun început în această direcţie.

Literatura românească s'a desvoltat din întretăierea atâtor curente şi influenţe, încât cea dintâi condiţie care se pune unui cercetător istoric în acest domeniu, este o erudiţie multilaterală, nu numai în ceea ce priveşte cunoaşterea materialului nostru literar, dar şi o serioasă iniţiere în cultura şi literatura popoarelor dela care am suferit influenţe, şi o bogată şi înţelegătoare cunoaştere în curentele

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de gândire ale tuturor culturilor cu care am venit în contact. G. B.-D. îndeplinea cu prisosinţă aceste grele condiţiuni.

Cu neistovita sa energie, cu veşnicul său neastâmpăr, cu sufletul său generos, cu pasiunea şi cu simţul său robust pentru realităţile vii, B.-D. n'a fost numai un harnic cercetător şi înregistrator de date şi documente, ci a fost în câmpul vieţii noastre literare un militant cu vorba, cu scrisul şi cu fapta, pretutindeni prezent şi marcant. Adevărata bogăţie de suflet, de gând şi de erudiţie a risipit-o B.-D. mai ales în publicistica periodică şi conferinţe şi mai cu seamă în critica literară. În această direcţie debutează el în cariera publicistică şi până la sfârşitul vieţii a fost robul acestei pasiuni. Aproape toate revistele noastre, şi mai mari şi mai mici, s'au împărtăşit din dărnicia penei sale. Numărul articolelor sale de revistă şi de gazetă este cu totul impresionant. (Până acum s'au găsit vreo 685).

Dacă în istoria literară B.-D. cultiva cea mai riguroasă metodă ştiinţifică: obiectivitatea documentului, în critica literară a fost mai mult un impresionist, un subiectiv, aşa cum se comporta de altfel şi în viaţa de toate zilele. B.-D. n'a făurit nicio doctrină de estetică literară. Cultura sa artistică, filosofică şi bunul său gust i-au fost singurele instrumente de orientare. Şi acestea îi dădeau destulă siguranţă şi mai ales flexibilitate în aprecierea operei de artă.

La cursurile sale universitare nu se prezenta niciodată în ţinuta profesorală de rigoare. Lecţiile lui B.-D. aveau un caracter cu totul comunicativ şi familiar. Ţinuta oratorului academic n'o găsea de loc potrivită pentru clasă.

Portretul moral al lui B.-D. ar rămâne însă cu totul şters şi incomplet dacă n'am aminti de vajnicul său naţionalism manifestat în viaţa publică şi în importante scrieri. Nu s'a vorbit până acum despre această latură a personalităţii luiG. B.-D. Cu toate acestea trebue să spunem că axa personalităţii lui B.-D. a fost naţionalismul.

G. B.-D. nu găsea că între ştiinţă, cultură şi naţionalism este incompatibilitate Şi naţionalism n'a făcut în ştiinţă, ci a făcut ştiinţă pentru naţionalism şi a făcut naţionalism paralel cu ştiinţa.

Naţionalismul lui G. B.-D. a fost o arzătoare problemă de viaţă a neamului său, ameninţat în diferite părţi în existenţa lui fizică, şi în genere ameninţat de denaturare în spiritul său autentic.

Chiar în ultimul timp G. B.-D., în curent cu literatura ştiinţifică cea mai nouă de bio-sociologie şi etnologie, dădea tineretului universitar în conferenţe speciale, îndrumări ştiinţifice de politică naţională, îndemnându-l să nu-şi uite de a-şi face această mare datorie către neam şi către ei înşişi. De aceea G. B.-D. a fost adânc iubit şi stimat de tineretul universitar. Alături de acest tineret G. B.-D. a rămas şi el tânăr cu sufletul până la cei 70 de ani trăiţi cu atâta vrednicie.

Românismul atât de ardent al lui B.-D. s'a manifestat mai ales în grija şi dragostea nețărmurită ce o avea pentru poporul din Ardeal. În acest popor transilvan B.-D. vedea, ca şi marele Eminescu, centrul de rezistenţă etnică al românismului; matca din care au roit Români în toate ţările nord-dunărene. Ardealul — zicea el — are configuraţia geografică şi condiţiile economice ideale pentru cea mai bună şi mai liniştită vieţuire a unui popor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ura însă ardelenismul retrograd, greoiu şi refractar şi mai ales ardelenismul bastard maghiaro-fil al « inteligenţii » provinciale.

Dragostea sa adâncă pentru Ardeal şi-a manifestat-o B.-D. cu truda vieţii sale întregi. Activitatea sa publicistică se începe în Ardeal şi pentr Ardeal şi în mare măsură continuă tot pentru Ardeal în tot decursul vieţii sale. La *Gazeta Transilvaniei* din Braşov, la *Tribuna* din Sibiu, la *Luceafărul*, B.-D. lucrează cu o râvnă statornică. Apoi în monogrfiile sale de istorie literară predomină personalităţile ardelene. În ultimul timp lucra clipă de clipă la întocmirea unei istorii literare a Ardealului, pe care însă n'a avut fericirea s'o vadă înfăptuită. În fine în anii de după războiu, la Cluj, ca profesor, ca membru al Astrei, al Extensiunii universitare şi al asociaţiunilor bisericeşti, B.-D. depune o activitate greu de preţuit.

Dar pe B.-D. nu-l vedeai numai în biblioteci şi la masa de lucru, calm, senin şi stăruitor ca un benedictin, ci-l găseai şi în vâltoarea luptelor politice, pasionat şi vijelios, şi-l mai găseai de asemenea, risipitor de vreme şi de suflet ca un boem, la vreo masă de cafenea sau la vreo promenadă fără ţintă, în intimitatea vreunui tânăr sau a vreunui om de inimă.

Mare om de ştiinţă, mare patriot şi inimă de aur, aşa va rămâne G. B.-D., în memoria viitorimii.

RADU I. PAUL

Paul Zarifopol

(† 1934)

La 1 Mai 1934 literele române pierd un ilustru reprezentant şi animator al lor, pe intelectualul de rasă Paul Zarifopol.

Înzestrat cu o cultură literară şi generală lipsită de hiatusuri, cu o inteligenţă care îi era un blazon, cu un gust artistic suveran, cu o onestitate intelectuală şi de caracter unică, lui P. Z. nu-i mai lipsea decât spiritul de autoritate ca să fi devenit în forul literelor române de azi, aceea ce ne lipseşte atât de mult, o instanţă supremă, oarecum obligatorie şi fără posibilitate de recurs.

Filolog prin vocaţie şi pregătire, P. Z. avea pasiunea preciziunilor şi a distincţiunilor nete. Deşi filologia l-a pasionat la începutul carierii sale pentru siguranţa metodei şi pentru caracterul ei de ştiinţă oarecum exactă, totuşi, mai apoi, lărgimea şi mobilitatea sa de spirit, precum şi înclinările sale artistice l-au antrenat irezistibil în domeniul esteticei şi al criticei.

P. Z. a fost mai mult un eseist, dar el a cinstit şi a consacrat acest gen. Deşi cu aparenţa unui joc dialectic facil, ceea ce în definitiv era virtuozitatea sa literară, eseul lui P. Z. este totdeauna un *studiu* adâncit, bine cumpănit şi luminos, cum se şi cuvine unui maistru care nu se rosteşte decât în deplină cunoştinţă de cauză. Vorbele lui sunt înaripate, dar totdeauna revelatoare de înţelesuri şi adevăruri inedite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Deşi în formă practica dubitativul elegant şi politicos, în fond manevra un spirit, care în ce priveşte gustul şi logica, era un adevărat aparat de precizie, construit din cel mai nobil şi inalterabil metal. Dogmatic şi inflexibil în fond, era suplu şi conciliant în formă.

El susținea în critica noastră de actualitate spiritul european și românesc de veche și bună tradiție al gândului ordonat și neșovăelnic pe care îl stăpânea și temperamental, dar și deprins prin îndelunga sa petrecere în mijlocul culturii occidentale și prin adâncirea clasicilor străini și români. În felul acesta P. Z. perpetua vie și reînnoită tradiția binefăcătoare a Junimii. În această ctitorie a lui T. Maiorescu, el a văzut totdeauna singura și cea mai bună școală de literatură și critică pe care a dat-o cultura românească. Pentru dânsul Junimea nu reprezenta numai o fază de evoluție, ci o culminație menită să rămână pururi centrul de echilibru al civilizației noastre.

Minunata ediție a operei lui Caragiale, a cărei neterminare o regretăm atât de mult, model fără pereche în istoria cărții noastre, este un adevărat monument închinat nu numai maestrului și marelui său prieten ci chiar sie însuși și acestei Junimi care a împământenit la noi cultul valorilor pure și spiritul adevăratei civilizații. Crezul acesta a fost și al lui P. Z. care fără a-l mai teoretiza și repeta principial, l-a aplicat cu fervoare și cu genialitate.

RADU I. PAUL

G. Ibrăileanu

(1870—1936)

Prin moartea lui G. Ibrăileanu dispare unul din marii animatori și diriguitori ai literaturii românești contemporane. Poate cel mai ascultat și mai stimat dintre toți. Două generații de scriitori, mai ales moldoveni, s'au format sub aleasa lui înțelegere și îndrumare. Și marea lui virtute este tocmai această putere de adaptare la spiritul vremii, fără de a se depărta de un ideal înalt de artă.

Această virtute a lui ne cucerește cu atât mai mult admirația, cu cât a înmugurit într'o atmosferă care nu era de loc prielnică pentru desvoltarea ei. Intâiele articole ale lui Ibrăileanu au apărut la 1889 în « Școala Nouă » din Roman. Acolo însă unde s'a afirmat pasiunea lui pentru literatură, inteligența lui sprintenă și interesul pentru problemele sociale a fost « Evenimentul Literar », întemeiat la 1893 de Sofia Nădejde. Continua, în această gazetă, spiritul dela « Contemporanul », care cucerise o mare parte din elita tinerimii ieșene. Și 'n sanctuarul acesta, unde Karl Marx era o zeitate adorată cu fanatism, arta nu putea să fie decât « cu tendință ». Pentru o astfel de artă milita cu admirabila lui vervă tinerească, în articolele și polemicele lui, *C. Vraja*, sub care se ascundea profesorul dela Liceul Internat din Iași, G. Ibrăileanu. Pozitivismul marxist dela « Contemporanul » era situat însă undeva, sus de tot, în vagi regiuni teoretice. În cei zece ani cari au precedat « Evenimentul Literar », socialiștii români grupați pe lângă revista lui Nădejde și Gherea, au făcut mai mult o silabisire a evangheliei marxiste; nu s'a văzut încă limpede aplicarea ei la stările sociale dela noi. Trebuia să vină un om, crescut într'un mediu identic cu cel dela noi, în care procesul acesta de trecere dela discuția teoretică la confruntarea cu realitatea se făcuse de mult, pentru ca socialismul român să primească singura orientare posibilă, orientarea spre țărănime. Omul acesta a fost basarabeanul C. Stere, fostul condamnat la depor-

tarea în Siberia pentru colaborarea lui cu cercurile revoluționare rusești, militant fanatic, cum grupul dela « Contemporanul » nu cunoscuse altul (Cât de impresionantă mărturie despre fanatismul lui este romanul, cu un profund accent de confesiune, *În preajma revoluției!*). Când se va cunoaște în adâncime activitatea lui C. Stere în cercurile socialiste ieșene dela sfârșitul veacului trecut și începutul celui următor, se va vedea, cred, covârșitoarea lui influență asupra celor ce au venit în contact cu el. Atunci se va constata, într'un mod neîndoelnic, vraja ce a exercitat-o el și asupra lui G. Ibrăileanu. Din Rusia, Stere a adus poporanismul cu dialectica lui, care se potrivea atât de bine situației dela noi. Prietenul său, Ibrăileanu, a fost printre cei dintâi cari și-a însușit această dialectică, și a umplut-o cu realitățile românești. Încă înainte de apariția « Vieții Românești », în « Curentul Nou » al lui H. Sanielevici, G. Ibrăileanu explica doctrina în articolul « Poporanismul ». Poate chiar această pasionată atașare de marxismul țărănist l-a determinat să se despartă de Sanielevici, care era un marxist ortodox. (Aici, la Cluj, îmi lipsesc mijloacele pentru a confirma această ipoteză). În noua casă, în neobișnuit de bogata « Viață Românească », poporanismul putea fi cultivat în dragă voie. Cel care-l va lega de literatura românească, atât istorică, cât și contemporană, va fi G. Ibrăileanu. Studiile, articolele și notițele lui apar rar în fruntea revistei, adesea ele sunt semnate modest doar cu inițialele G. I. sau sunt lipsite de orice semnătură, pot fi identificate însă ușor pentru stilul lor personal, gustul ales și vasta informație literară care străbate în ele. Const. Stere va poposi și el, din când în când, în literatură (sub pseudonimul C. Șărcăleanu), mai ales pentru a scoate din ea argumente pentru ideologia lui politică; G. Ibrăileanu va rămâne însă, tot mai mult, numai al ei. Literatura va deveni unica și marea lui pasiune, pâinea lui de toate... nopțile. Cel mai mare elogiu care i se poate aduce este statornicia cu care a iubit-o — până când șubredul lui trup s'a prefăcut într'un pumn de cenușă — pe această nobilă cucoană, Literatura, pe care atâția au trădat-o în această țară. Departe de a slăbi, pasiunea lui s'a adâncit mereu, el a știut să-i descopere noi farmece, nebănuite înainte.

« Convorbiri Literare », cea mai glorioasă revistă românească a trăit mai ales prin inteligența și neobosita gospodărire a lui Iacob Negruzzi. « Viața Românească » cred că își datorește existența și splendoarea lui G. Ibrăileanu, mai mult decât revista Junimei, directorului ei. Atât timp cât fostul profesor dela Universitatea din Iași a putut să i se dedice cu rarul lui devotament, revista a stat în centrul actualității literare românești; când, din motive de boală — sau, poate, și din alte pricini — Ibrăileanu a părăsit-o, revista a pornit pe panta declinului, trăind astăzi numai în virtutea prestigiului de odinioară.

Aproape întreagă activitatea de critic și istoric literar a lui Ibrăileanu a împodobit paginele acestei reviste. *Spiritul critic în cultura românească* (1909) a început să apară în « Curentul Nou », cea mai mare parte din studiu a văzut însă lumina zilii în « Viața Românească ». Aici au apărut și *Scriitori și curente* (1909), *Note și impresii* (1920), *Scriitori români și streini* (1926) și *Studii literare* (1930), volume care cuprind aproape întreaga activitate critică a lui Ibrăileanu. Dacă adăugăm scrierilor amintite, culegerea de maxime *Privind viața* (1930), romanul *Adela*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(1932) şi ediţia critică a *Poeziilor* lui Eminescu am înşirat aproape întreaga operă literară a acestui om, care patru decenii de-a-rândul a ţinut condeiul în mână.

Istoricul literar apare mai ales în întâiul volum, în acest ciudat, plin de multe *parti pris*-uri, şi totuşi atât de bogat în informaţii şi sugestii *Spirit critic*. Mai ales prin el criticismul prejunimist moldovan a fost pus în adevărata lui lumină. Stilul lui este adesea prolix, împiedicat, neromânesc chiar (poate fiindcă era strein de origine) şi totuşi cartea se citeşte, dela un capăt la altul, cu un mare interes. Încă din această carte de început se întrevedea marele dar al lui Ibrăileanu de-a lega pe cititor de problemele pe care le discută, dar care în ultimele studii (de ex. *Analiză şi creaţie ; Eminescu, note asupra versului*) ia proporţiile unei adevărate vrăji.

Care este secretul acestui dar ? Eu cred că înainte de toate onestitatea, care se simte în adâncul acestor studii. Eşti convins dela început că omul acesta nu urmăreşte decât demonstrarea adevărului, sentimental sau ideologic, că nu are de gând să o facă aceasta cu niciun artificiu şi mai ales, nu va căuta să se înalţe pe el, distrugând sau ridicând pe alţii. În al doilea rând îţi lega interesul prin rara lui putere de analiză. El ştia să ciocănească un cuvânt sau frază până îi descoperea toate sensurile şi toate frumuseţile. Studiul amintit, asupra lui Eminescu, este fără pereche în literatura noastră critică, tocmai pentru această subtilă analiză a secretului, crezut până acum nedeslegat, al artei eminesciene.

Alăturea de aceste două calităţi, din culegerea de maxime *Privind viaţa* apoi din romanul unic în literatura noastră, *Adela* — singurele opere în care şi-a permis să vorbească, cu o rară discreţie, despre sine — mai apare pesimismul şi delicateţa lui sufletească. Cu toate că şi-a petrecut tinereţa în cercul unor fanatici, el n'a crezut, asemenea acelora, în idealul cel nou — chiar dacă a vorbit, uneori, cu atâta căldură despre el. Din atmosfera acestui sfârşit de veac el a fost atras mai mult de scepticismul lui Anatole France, sau de pesimismul unui Turgheniew. Spre acesta din urmă l-a dus apoi delicateţa şi gingăşia lui înnăscută. Scriind, cu atâta înţelegere despre Turgheniew (*Note şi impresii*, p. 7), el a amintit cele două cuvinte : « pessimisme et tendresse », în care Paul Bourget a încercat să cuprindă opera marelui Rus. « Pessimisme et tendresse » pot fi scrise şi pe mormântul acesta proaspăt.

ION BREAZU

Alexandru Ciura

(1876—1936)

Alex. Ciura aparţine mai ales istoriei literare ardelene. În publicistica vechiului regat rareori dacă s'a scris un cuvânt înţelegător despre acest scriitor harnic şi onest. Dacă faima lui n'a putut străbate dincolo de Carpaţi, dincoace de acest hotar — la sdrobirea căruia a contribuit şi gazetarul Ciura — ea a pătruns pretutindeni. Alăturea de Ion Agârbiceanu, cu care se aseamănă atât de mult, Al. Ciura a fost cel mai iubit povestitor ardelean din epoca « Luceafărului ».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Activitatea lui literară începe cu câţiva ani înainte de apariţia acestei reviste, la întemeerea căreea a avut o parte însemnată. La vârsta de abia 19 ani, feciorul

de preot din Abrud, student şi el în teologie la Budapesta, trimetea corespondenţe « Tribunei » din Sibiu, semnate cu pseudonimul Simin. Un an în urmă (în 1896), el începe să publice în foiletonul aceluiaşi ziar, apoi în « Familia », căreia i-a rămas colaborator credincios până la urmă, mici schiţe, nuvelete şi poeme în proză, de felul acelora pe care le-a semnat scriitorul atât de admirat de Ardeleni, Ivan Turgheniew. Asemenea acestui mare Rus, Al. Ciura prindea în foiletoanele lui mici scene ale vieţii curente, învăluindu-le într'un aer de melancolie şi duioşie.

Stilul lor, chiar dacă nu poate scăpa de unele ardelenisme supărătoare — aşa de puţini au fost Ardelenii cari s'au putut desbăra de ele — are momente de reală delicateţă. Mai mult decât Slavici sau Agârbiceanu, Ciura este un liric. Povestirile lui au un caracter de confesiune, chiar şi atunci când nu cuprind întâmplări din vieaţa proprie (lucru ce se întâmplă destul de des). Câteva din cele publicate în periodicele amintite au fost reproduse în volumul *Visuri trăite* (Blaj, 1903). Volumul al doilea, *Icoane* (Budapesta 1906), aduce mai ales povestiri din vieaţa de student. Atât în acesta însă, cât şi în întâiul, răsună adeseori regretul după vieaţa satului, părăsit pentru un oraş strein, faţă de care aceşti feciori de ţărani şi preoţi n'au simţit nicio simpatie. Această notă semănătoristă va deveni tot mai pronunţată în scrisul lui. Ea este atotstăpânitoare în *Amintiri* (Orăştie, 1912), cel mai bun volum al lui. În el Ciura îşi va aduce aminte de episoade din copilăria lui din Munţii Apuseni, sau va povesti scene din vieaţa Moţilor, pe care a cunoscut-o atât de bine. Nota este acum mai apropiată de realism, fără de a putea ieşi însă din sentimentalismul înnăscut. O creştinească iubire şi înţelegere pentru suferinţa omenească este în scrisul acestui preot, pentru care credinţa n'a rămas numai în vârful limbii, ci a pătruns adânc în inimă. Ciura a continuat apoi să noteze, cu aceeaşi umană compătimire, scene din războiu (adunate în volumul *Sub steag strein*, 1920, sau în cele cinci broşuri din Biblioteca « Sămănătorul »). Toate aceste culegeri de schiţe şi nuvele sunt o cronică vie a vieţii româneşti a Ardealului. Cea mai mare parte din ele vor muri odată cu epoca pe care a încercat să o prindă în rama scrisului. Al. Ciura şi-a dat foarte bine seama, de timpuriu, de acest caracter efemer al scrisului său (cf. « Efemeride » în *Visuri trecute)*. Şi totuşi el a continuat să ţină în mână condeiul, cu aceeaşi râvnă neostoită, fiind sigur că prin scrisul său onest hrăneşte flacăra literaturii româneşti din Ardeal, plăpândă în acele timpuri, şi contribue la înnobilarea sufletească a semenilor săi. Aceeaşi ţintă a urmărit-o şi prin lunga lui activitate « ziaristică » (colaborator la « Tribuna » şi « Românul », « Revista Politică şi Literară », redactor al « Unirii », etc.), care i-a dat dreptul să fie ales membru de onoare al Sindicatului Presei Române din Ardeal şi Banat.

Cea dintâi scriere pe care a publicat-o în volum Al. Ciura este însă o cercetare de critică literară: *Eminescu şi Coşbuc* (Blaj, 1902), teza lui de licenţă la Universitatea din Budapesta. Prin ea Ciura marca progresul ce s'a făcut dela Blajul lui Grama, la Blajul dela începutul sec. al XX-lea. Autorul ei, numit profesor la liceul din acest oraş, a crescut generaţii întregi de elevi în cultul celui mai mare poet al literaturii noastre.

ION BREAZU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A. de Herz

(1887—1936)

A. de Herz a fost doborît de moarte în floarea vârstei. Totuşi el lasă în urma lui o activitate literară bogată. A avut timp să şi-o îmbogăţească, pentrucă a început să scrie la o vârstă când alţii de abia ştiu citi, şi într'un gen care e socotit menit scriitorilor maturi, cu o intensă experienţă a vieţii. Debutul şi l-a făcut la vârsta de 19 ani, în paginele « Sămănătorului », cu atât de cunoscuta romanţă *Răvaş de nuntă*, cântată de atâtea generaţii de îndrăgostiţi de pe amândouă coastele Carpaţilor. Un an în urmă însă el scotea la Socec, nici mai mult nici mai puţin decât o dramă istorică în versuri, *Domniţa Ruxanda*. Critica românească din toate taberele s'a emoţionat de această apariţie rară şi a început să facă tot felul de prognosticuri bune pentru precocele dramaturg. Însuşi moşneagul Titu Maiorescu descoperea calităţi dramei, într'un raport academic (*An. Ac. Rom., Desb.*, Tom. XXX, pp. 316—317). Primit cu atâta simpatie, Dinu Ramură — cum iscălea atunci — s'a dedicat cu totul literaturii, colaborând la aproape toate revistele vremii. A scris versuri, schiţe, cronici, a tradus, — marea lui pasiune a rămas însă teatrul.

Moştenind o avere însemnată, el şi-a putut cultiva în dragă voie această pasiune, petrecând cea mai mare parte din timp în lumea culiselor, plănuind şi redactând o mulţime de piese. El a ajuns astfel, de timpuriu, în posesiunea secretelor tehnicei teatrale, pe care le-a ştiut apoi utiliza, cu multă abilitate, în dramele şi comediile sale. Dintre numeroasele lui piese, mai ales comediile *Paianjenul* şi *Mărgeluş* l-au fixat în amintirea şi admiraţia publicului. Ele derivă din comedia uşoară de salon franceză, care a năpădit de mult timp reportoriile teatrelor europene, şi a copleşit cu desăvârşire repertoriul teatrului nostru. Aceeaşi spumă albă a unui dialog sprinten, punctat cu vorbe de duh, introduse adeseori numai pentru ele, aceleaşi personaje şi întâmplări din viaţa de toate zilele, învăluite într'un sentimentalism uşor le întâlnim şi în comediile lui A. de Herz. Spre deosebire însă de sensualismul şi de goana după paradox din comedia unui Ion Minulescu, care porneşte din aceeaşi sursă, A. de Herz ştie să fie şi duios, ştie să strecoare şi o lacrimă între zâmbete.

După războiu (până în 1924) A. de Herz a condus « Adevărul Literar şi Artistic », dând acestei reviste o mare varietate de conţinut şi strângând în jurul ei câteva nume ilustre. Către sfârşitul vieţii a fost director al teatrului din Craiova.

ION BREAZU

Panait Istrati

(1884—1935)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Într'o zi din primăvara anului 1935, un car cu patru boi ducea pe străzile Capitalei un sicriu acoperit cu velinţe româneşti. Era ultimul drum, de unde nu mai este întoarcere, al eternului vagabond Panait Istrati. Astfel a dorit el să plece în călătoria din urmă: cu carul care a dus la mormânt pe mama, unchii şi strămoşii,

eternizaţi în romanele şi povestirile lui. A vrut ca oasele lui să se mistuie în acest pământ, pe care l-a cântat şi l-a iubit ca puţini alţii.

S'a născut într'o mahala a Brăilei dintr'o mamă românca şi un tată grec. Tatăl este însă aproape inexistent în vieaţa lui, pe când mama se ridică în centrul ei ca o zeitate ocrotitoare. Doar Popovici-Bănăţeanu, un alt cântăreţ al celor umili, sdrobit şi el de ftizie în floarea vârstei, şi-a iubit asemenea lui mama, căutând să-i strecoare sfânta ei icoană în tot ceea ce a scris. Dacă Panait Istrati a fost mântuit din cloaca de mizerie şi imoralitate în care şi-a târît existenţa, aceasta se datoreşte înainte de toate sentimentului de demnitate omenească şi sensibilităţii morale care i-a dat-o nobila lui mamă.

Ea şi rudele ei i-au dat şi iubirea lucrurilor româneşti. Copilăria şi-a petrecut-o între mahalaua Brăilei şi satul Baldovineşti, din apropiere, unde trăiau unchii mamei sale. Stratul aşezat în sufletul lui, extraordinar de sensibil, în aceşti ani ai copilăriei este cel mai puternic dintre toate. El şi-a păstrat prospeţimea până la sfârşitul vieţii. Aproape toate operele lui şi-au tras seva din acest strat. Personagiile, întâmplările, peisajul din povestirile lui sunt văzute prin lentila măritoare a copilăriei. De aceea ele au uneori proporţii de Apocalips sau de basm, fără de a pierde însă nimic din coloarea realităţii. În privinţa asta Istrati se aseamănă mult cu Dickens. Asemenea autorului lui *David Cooperfield* el iubeşte şi urăşte cu o ardoare şi, uneori, cu o cruzime pe care numai copilul o poate avea; asemenea lui el poate da apoi plăsmuirilor fanteziei ambianţa realităţii celei mai autentice.

În această copilărie şi adolescenţă a prins Istrati dragoste pătimaşă de peisajul brăilean, care prin el se integrează în literatura universală. Priveliştea Dunării, în toate ipostazele ei, sau a imenselor bălţi din împrejurimi îl făcea pe copilul vagabond să uite de foame şi de infinitele mizerii, cu care îi era împletită existenţa.

Şi tot din această copilărie îi vine dragostea lui pentru limba românească. Farmecul expresiilor ei l-a urmărit toată vieaţa. De aceea el le va introduce, cu un curaj care te umple de uimire, în povestirile lui franceze. Prin el limba românească se arată recunoscătoare faţă de limba franceză, a cărei influenţă a suferit-o până la suprasaturaţie. Nu ne facem iluzia că limba literară franceză, atât de conservatoare, îşi va însuşi aceste expresii; marele număr de lectori francezi ai cărţilor lui vor avea ocazia însă să cunoască şi, poate, să admire câteva din cele mai autentice idiotisme româneşti. Câtă virtuozitate avea limba românească în scrisul lui se vede din articolele scrise direct în româneşte şi, mai ales, din traducerile în limba maternă a propriilor opere. El era profund indignat împotriva acelora care i-au maltratat, în traducerea românească, romanul *Chira Chiralina*. Unul din marile regrete lăsate de moartea lui este faptul că n'a ajuns să-şi transpună în româneşte el însuşi, aşa cum a dorit, toate operele redactate în franţuzeşte.

Cele dintâi povestiri Panait Istrati le-a publicat în *România Muncitoare* din 1911. Adevăratul lui debut datează însă din 1923, când Romain Rolland i-a prefaţat atât de elogios *Kyra Kyralina*. Aceasta l-a smuls din ghiarele mizeriei, care era să-l ducă în mormânt. Au urmat apoi, la scurte intervale: *Oncle Anghel*, *Les Haïdoucs* (2 vol.), *Codine*, *Mikhaïl*, *La maison Thüringer*, *Nerrantsoula*, *Tsatsa Minka*, etc. Toate povestesc epizoade din vieaţa lui, atât de bogată, de vagabond,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

fără odihnă. Toate sunt deci o mare confesiune, de o sinceritate care copleşeşte prin forţa ei neobişnuită. Mai mult decât prin arta lor, cărţile lui, asemenea operelor marilor tragici ruşi (de care a fost profund influenţat), cuceresc prin adevărul din ele, prin veridicitatea tipurilor zugrăvite, prin acel imens strigăt de revoltă împotriva nedreptăţilor şi nesfârşita milă faţă de orice suferinţă omenească. Nimeni dintre Români, n'a înfierat cu atâta indignare păcatele burgheziei şi boerimii noastre. Târît de o ideologie, de care s'a lăsat stăpânit câtva timp, el a fost uneori nedrept în revolta lui. Cele câteva rătăciri i se vor ierta însă pentrucă ele se pierd în marea de iubire, care se degajează din romanele şi povestirile sale.

ION BREAZU

Eugen Goga

(1889—1935)

Murind în floarea vârstei, Eugen Goga lasă în urma lui nu numai exemplul unei vieţi eroice, ci şi transfigurarea în scris — cel puţin în parte — a existenţei lui agitate şi a înaltelor idealuri care au luminat-o.

Traectoria lui sufletească are acelaşi grafic ca şi a fratelui său Octavian. Părinţii (mama poetă), satul (Răşinarii), liceul (Sibiu şi Blaj), universitatea (Budapesta) au împins şi pe unul şi pe celălalt spre acelaşi destin. Venind în urma fratelui mai mare şi având posibilităţi mai reduse, Eugen a fost umbrit mult de prestigiul aceluia. El are dreptul la o reabilitare, din care silueta lui de scriitor se va desprinde cu toată originalitatea, care nu i-a lipsit.

A început să scrie la ziarele şi revistele ardelene de dinainte de 1914. Vieaţa plină de peripeţii dela începutul războiului (înrolat în armata austro-ungară, rănit în Galiţia, prizonier în Siberia, eliberat apoi, la intervenţia lui Ionel Brătianu) a cuprins-o în volumul *Cele două Siberii*. Cartea reprezintă însă numai o etapă din acest mare episod al existenţei lui care este războiul. Una din cele două Siberii, descrise în ea, este Austro-Ungaria. La distrugerea ei, Eugen Goga era hotărît să ia parte nu numai cu condeiul, ci şi cu arma. După scrierea volumului amintit el se înrolează ca voluntar în armata română, consfinţind astfel cu propriu-i sânge — a fost rănit la Turtucaia — idealul pentru care a militat cu cuvântul.

După războiu a condus ziarul sibian *Renaşterea Română* şi *Ţara Noastră*, risipindu-se cotidian pentru consolidarea unităţii sufleteşti a neamului, care a fost suprema ţintă a vieţii sale. Scrisul gazetăresc i-a dat totuşi răgaz să se concentreze într'o mare operă, în care a cuprins ceea ce a avut mai nobil în fiinţa lui. Este romanul *Cartea facerii* (Bucureşti, 1930, Ed. Cult. Naţ., 2 vol.). El aşează câteva pete de lumină în tabloul sumbru al războiului nostru, pe care îl cunoaştem din romanele unui Sadoveanu, Cezar Petrescu şi Ion Minulescu. Pentru eroii lui Eugen Goga războiul este un foc purificator, o convertire spre idealuri nebănuite înainte, o nouă «*facere*». Boierul Andrei Retezeanu, personajul central al romanului, învaţă în acest războiu, din suferinţele altora, dar mai ales din iubirea curată a Mariei, fiica preotului ardelean refugiat Văleanu, să iubească pământul strămoşesc şi să se jertfească pentru el. Autorul a făcut din el un simbol,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

aşa cum a făcut şi din alte personagii ale romanului. Înălţimea morală a acestor simboluri stau dovadă despre înălţimea morală a celui care le-a creat; iar haina lor, stilul acela îngrijit şi cald, despre bogatele resurse ale scriitorului. Moartea nu i-a dat însă răgaz să şi le pună în deplină valoare.

ION BREAZU

Gib I. Mihăescu

(1895—1935)

Ceea ce a impresionat mai dureros la pierderea lui Gib I. Mihăescu a fost că moartea lui a venit aşa de repede şi aşa de neaşteptat. Era în continua ascensiune a talentului său şi ajunsese la deplină maturitate a personalităţii sale bine conturată, în urma anilor de muncă şi căutare, care-l făcuse pe Gib Mihăescu să fie atât de mult « el însuşi ».

S'a născut în Oltenia, la Drăgăşani, în 1895 şi a decedat în Oct. 1935. Pecetea acestui colţ de ţară — unde oamenii sânt viguroşi şi netemători, au fantezia aprinsă şi le place să trăiască pe pământ o vieaţă nediformată — s'a imprimat aproape în întreaga operă a lui Gib Mihăescu, pe care o scoate din internaţional şi-i dă o vigoare etnică bine definită. După terminarea liceului la Craiova, a urmat Dreptul la Bucureşti. Aceşti ani de Facultate aveau să fie temeiul « Zilelor şi nopţilor unui student întârziat ».

A luat parte la războiu şi a fost printre primii elevi-ofiţeri cari au intrat în Basarabia. După terminarea războiului s'a hotărît chiar să rămână ca avocat la Chişinău, mai târziu a trecut la Drăgăşani, iar în 1929 i s'a încredinţat un post la Direcţia Presei, în Bucureşti.

Debutul literar datează de după războiu şi e inaugurat la « Luceafărul » cu o nuvelă de front: *Linia întâiu*. Activitatea lui nu s'a mărginit aci, a mai colaborat şi la alte reviste: « Viaţa Românească » şi « Scrisul Românesc ». În 1920 a venit deodată cu Cezar Petrescu la Cluj şi împreună cu Adrian Maniu şi Lucian Blaga, a întemeiat revista « Gândirea ». A mai făcut şi ziaristică. În vremea când era la Cluj colabora la « Voinţa » iar la Bucureşti în special la « Curentul ».

Gib Mihăescu şi-a câştigat un nume cu nuvelele şi mai târziu cu romanele sale. *Pavilionul cu umbre*, jucat de trupa Marioarei Ventura a avut succes, dar inspiraţia dramatică a lui Gib Mihăescu s'a oprit aci.

Pe Gib Mihăescu nu-l interesează cotidianul banal ci vieaţa abundentă care curge în torente clocotitoare, viaţa din care gustă plăcerea sau amărăciunea în întregime. Pretutindeni dai peste o lume torturată de un gând, de o simţire, care sunt descoperite în adâncurile cele mai de jos ale sufletului, acolo unde ele iau fiinţă.

Adesea la el o idee merge până la obsesie. *La Grandiflora* este toată condusă de obsesia omului înşelat. Aceeaşi obsesie fără milă în *Frigul*, unde întunerecul, îngheţul, necunoscutul învăluesc iatacul unei femei şi-i apasă sufletul, după cum *Urîtul* a devenit umbra bietului funcţionar de percepţie, iar gelozia cea mai chinuitoare stăpână a lui Mihai Glogovan. Eroii lui nu sunt oameni care-şi dozează

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pasiunile cu măsura mijlocie; la ei totul e deplin, desăvârșit, se consumă până la ultima moleculă.

Predilecția lui Gib Mihăescu de a clădi ființe puse sub stăpânirea unei idei de proporții neobișnuite, îi dă posibilitatea să lunece cu ușurință dela real la fantastic, să plutească într'o lume fără hotare definite între viața adevărată și vis. Tipică în acest sens e novela *Visul*, în care eroul cade victimă propriilor halucinații.

În lumea aceasta jumătate reală, jumătate de halucinație, ne duce *Rusoaica*. Lumea de dincolo de Nistru, unde dela noi nu se putea trece, izolarea, inactivitatea care lasă drum liber fanteziei, în sfârșit așteptarea unei femei, așa cum mintea lui Ragaiac a creat-o, toate te scot din viața obișnuită și te poartă undeva departe, unde lucrurile se întâmplă altfel decât în viața pământească de toate zilele. Farmecul romanului e datorit mai ales nostalgiei chinuitoare după o femeie deosebită, dorința fierbinte ca în viața banală și monotonă să se întâmple ceva extraordinar, iar noutatea lui consistă în atmosfera de taină în care apar și dispar ca într'o înscenare cu multă figurație, ființe misterioase și stranii, care vin dintr'o lume cu totul necunoscută; Nistrul, tărîmul rusesc, femeia-fantomă, toate la un loc au reușit să dea romanului atmosfera de tăinuit și de o fermecătoare impresie pentru acel « de departe ».

Erotica este una din principalele probleme puse de Gib Mihăescu. O socotește factorul determinant în conduita omului.

Donna Alba ne duce în altă lume; totul se prezintă mai conturat, linii precise îngrădesc acțiunea și sufletele. Constantă și în acest roman este setea de ideal sub orice formă ar fi.

Pe Gib Mihăescu îl interesează femeia frumoasă, diafană, greu accesibilă, deosebită de oricare alta, după cum îl atrage și aventura, prin care știe stârni interesul până în ultimul moment.

Romanul ce-l pregătea: *Vămile văzduhului*, nu l-a putut termina. Îmbrățișa viața țărănească. Era așteptat cu nerăbdare, și de bună seamă ar fi mulțumit toate așteptările. A fost dat să rămâie la mijlocul drumului ca și cel care i-a dat vieață.

MARIA PUȘCARIU

Maria Cunțan

(1862—1935)

Printre puținele talente feminine pe care Ardealul le-a dat în domeniul poeziei, se numără și Maria Cunțan. Numele ei, odinioară atât de des repetat, e aproape necunoscut pentru generația de azi. Și asta nu pentrucă talentul distinsei poete n'a putut ține piept anilor, ci pentrucă Maria Cunțan a fost totdeauna de o discreție desăvârșită.

Biblioteca Centrală Cluj / Central University Library Cluj

Soarta a fost vitregă cu ea. Alintată de cetitori în tinerețe, anii din urmă i-au fost triști și s'a stins părăsită și singură la București, în vârstă de 73 de ani, într'un Cămin de bătrâne.

S'a născut la Sibiu în 1862, unde și-a început încă de timpuriu cariera literară. A publicat în cele mai cunoscute foi ale timpului: « Tribuna », « Familia »,

« Revista Ilustrată », « Dochia », « Revista politică şi literară », « Primăvara ». Mai târziu « Semănătorul » şi « Luceafărul » au numărat-o printre colaboratorii lor şi aci a făcut cunoştinţă cu poezia lui Coşbuc şi Goga, care a influenţat versurile ei de mai târziu. Cele două volume în care şi-a strâns versurile poartă titlul caracteristic *Din caerul vremii*.

Talentul Mariei Cunţan avea multă sensibilitate şi fineţă, era de tot feminin. A descris cu simţ de artistă pitorescul vieţii dela ţară şi a pus multă duioşie în exprimarea celor mai alese sentimente omeneşti. Dragostea a cântat-o cu discreţie; ceva trist, aproape melancolic învăluie poezia sa erotică.

Au găsit ecou în inspiraţia sa durerile compatrioţilor săi din Ardeal şi parte din poezia sa a căpătat o notă specific ardelenească.

Preferinţa ei pentru poezia în gen popular se recunoaşte şi din faptul că titlul multora din poeziile sale e « Doină ». Atât din acest gen de versuri cât şi din cele strict personale se degajează tristeţe, regretul pentru o viaţă pe care ar fi dorit-o altfel, nostalgie pentru vremurile trecute şi pentru locuri în care nu se va mai întoarce.

Cine se va ocupa cu literatura românească de dincoace de Carpaţi, va trebui să arate că Maria Cunţan ocupa un loc de cinste alături de cei ce aduceau în literatură noutatea şi frăgezimea vieţii dela ţară.

MARIA PUŞCARIU

Constanţa Hodoş

(1860—1934)

Soţia scriitorului Ion Gorun moare la vârsta de 74 de ani după o viaţă totdeauna activă, împărţită între Ardealul în care s'a născut şi care dă mediul — chiar când nu e mărturisit — pentru cele mai multe din nuvelele sale, şi între Bucureşti.

Aceste nuvele înfăţişează mai ales o lume îngenunchiată de suferinţe şi de mici mizerii ale căror proporţii cresc prin faptul că devin cotidiane. Altădată în ele se prezintă fapte sguduitoare, iubiri pătimaşe, ca în *Furtuna*, sau vieţi pecetluite pe vecie de nenorocire, ca a Giovannei din nuvela *După naufragiu*.

Multilaterală, Constanţa Hodoş a scris şi drame, între care, cea mai nouă este *Mântuirea*, în care a desvoltat scenic subiectul nuvelei sale anterioare *Vipere*.

Constanţa Hodoş a scris şi un roman: *Martirii*. E vorba de situaţia politică a Ardelenilor în timpul şi după revoluţia din 1848. Sunt pagini pline de suferinţele celui mai oropsit ţinut Ardeal şi din sunt interesante prin prezentarea stării de lucruri din regiunea Zarandului, din toate punctele de vedere: social, politic, cultural. Când a apărut — s'a publicat mai întâi în fragmente în « Semănătorul » — cronica arată că a fost socotit ca un eveniment literar.

MARIA PUŞCARIU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cincinat Pavelescu

(1872—1934)

Cu Cincinat Pavelescu pierdem pe rapsodul unei lumi despre care, în urma transformărilor pe care vremea noastră le impune, vom citi doar în cărţi. Maestru al cânteculuí lapidar, al madrigalului şi epigramei, magistratul poet şi-a risipit existenţa « purtând sub robă o chitară şi-o inimă în loc de cod » în multe din oraşele ţării, dintre care Braşovul i-a servit de ultim popas.

Trecând peste caracterizări şi clasificări didactice, e mai potrivit a desprinde ceva din lumina care a pătruns în cerdacul acestei vieţi, cu multe satisfacţii şi mult cântec. Cincinat Pavelescu, pentru a nu fi subpreţuit, trebue privit total, om şi operă deodată, fără linie despărţitoare şi prudenţe critice. Cine vrea să judece opera fără om, în acest unic caz la noi, dă greş prin insuficienţa elementelor necesare unei concluzii juste. Iar cine va privi dintr'un anumit punct peisajul acestei vieţi, va găsi poezie în orice unghiu de zare şi în aspectele oricât de neretuşate ale reliefului. O vieaţă conformă cu idealul în care credea şi o operă crescută direct din vieaţă, şi de cele mai multe ori pierzându-se în vieaţă. Cincinat Pavelescu n'a avut simţul operei lucrate cu migală, cu margini bine definite şi exterioară. Nu putea suporta rigorile şi rezervele creaţiei mari, deşi a avut mult talent. Îi plăcea camaraderia, luminile saloanelor, mesele luxoase, cu flori, femei şi cântece. În acest mediu, cuvântul său căpăta sonorităţi de cristal, iar epigrama înflorea ca din propriu-i pământ. Şi cum, după propria-i mărturisire, vieaţa literară dinainte de războiu « era mai blândă, mai prietenoasă, mai omenoasă » (*Braşovul literar*, Ian.-Febr. 1935), Cincinat Pavelescu s'a dăruit cu un tineresc entusiasm în şezători literare şi în cenacluri, la palatul regal şi în cafenelele cu vin bun.

Născut la 20 Oct. 1872 la moşia părintească de lângă Milcov (R.-Sărat), fiul de boier, cu o ascendenţă îndepărtată (tatăl său, inginerul Ion Pavelescu, fost inspector general al căilor ferate, era neam de vechi boieri, ca şi mama poetului: Paolina Bocşan), a păstrat toată vieaţa ceva din omenia şi generozitatea boierilor noştri de sânge.

După ce şi-a luat licenţa în drept la Universitatea din Bucureşti, şi-a trecut doctoratul la Paris, unde a urmat ca auditor şi cursurile de literatură dela Sorbona. Venit în ţară, a fost numit magistrat şi a colaborat, în calitate de prim-redactor la *Literatorul* lui Macedonski, apoi rând pe rând la ziarele *Ţara*, *Epoca*, *Românul* şi revistele *Pagini literare*, *Convorbiri critice*, *Falanga* ş. a.

Perfect integrat în neam, într'o deplină solidaritate cu destinul lui, totuşi cu mult lustru occidental, nu i-aş găsi asemănare decât cu boierul scriitor Vasile Alecsandri. De Macedonski îl deosibea laturea de umbră şi desiluzii care i-a întunecat vieaţa aceluia.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Alături de Emil Gârleanu fusese între fondatorii Societăţii Scriitorilor Români. Prieten bun cu Delavrancea, D. Anghel, Alecu Davila ş. a., poetul format în cercul lui Macedonski şi în atmosfera literară franceză, împrăştia cu mână largă scânteile unui spirit vioiu. Nu urmărea strângerea lor în buchet, ci le lăsa să plutească în

jurul lui, şi să le culeagă uneori din sufletul acelora cari ştiau să le preţuiască. Vor fi destui aceia cari păstrează romanţe şi epigrame despre care chiar el uitase de mult, şi pe care acuma, când a intrat în lumea celor trecuţi, le lasă moştenire cu fărâma de suflet pe care a închis-o în ele.

Mi se par semnificative părerile lui Cincinat Pavelescu privitoare la arta modernă, publicate postum în revista *Braşovul literar*, Ian.-Febr. 1935: «Aş vrea să găsesc o imagine care să-mi placă, şi care să văd că se leagă de o altă imagine şi-mi zugrăveşte un tablou, îmi dă un înţeles, dar nimic; doar vorbe goale prinse în corsetul ritmului şi potrivite ca să rimeze. Asta este poezia modernă!». — Dacă nu tocmai aceasta este poezia modernă, în orice caz e o tehnică mult diferenţiată şi o muzicalitate mult mai discretă. Pentru Cincinat Pavelescu, însă, arta era tocmai această prindere de imagini, cu o spontaneitate unică, pe marginea unui sentiment urmărit până la capăt, cu o melodie de romanţă, pe care nu-i mirare c'au prins-o lăutarii şi o urmăresc pretutindenea:

Ca să-ţi cânt dintr'o chitară
Subt fereastră ţi-am venit.
Era vară!

Liliacul înflorit
Şi cu rozele semeţe
Risipiau printre alei
Un fior de tinereţe.
Iar în părul tău cel blond
Caldul soare vagabond
Raza vrând să-şi poleiască,
S'a 'ncurcat în adevăr,
Şi 'n zadar vrea să ghicească
În al buclelor tezaur,
Care-i raza lui de aur
Care-i firul tău de păr!

(Serenadă).

Poet de vocaţie, cu multe bogăţii naturale, dar netrecute prin atelierul unei asidue elaborări, ci risipite cu o dărnicie neîntâlnită în orice întrunire prietenească, între paginele oricărei reviste care ştia să-i reţină pentru un moment atenţia. Nu atât volumul de versuri (apărut în 1911, *Poezii*. Inst. C. Sfetea, 221 p.), despre care Il. Chendi a avut entusiaste aprecieri, l-a făcut prezent în vieaţa literară, ci mai curând activitatea orală, verva poetică de o cuceritoare lumină în epigramele sau poeziile răspândite de el prin graiu viu.

Prin moartea lui Cincinat Pavelescu dispare un exemplar de elită al romantismului nostru.

GH. I. BIRIŞ

Z. C. Panţu

(1866—1934)

În ziua de 19 Martie 1934 a murit în vârstă de 68 de ani botanistul *Z. C. Panţu*, profesor agregat, conservator al colecţiilor botanice dela Universitatea din Bucureşti.

Prin publicaţiile sale de istoria botanicei, dar mai ales prin « Vocabularul botanic » numele lui Panţu ajunsese să fie cunoscut şi cinstit nu numai de botanişti, ci şi de filologi, etnografi şi istorici. Dispariţia lui este deci o simţită pierdere şi pentru toţi cei ce ne interesăm sau ne ocupăm de nomenclatura românească a plantelor, de folklor şi istoria ştiinţei.

Familia lui Panţu se trage din Săcelele Braşovului. Botanistul s'a născut însă la Târgu Mureş (31 Iulie 1866), unde tatăl său, Const. Panţu, a fost judecător la « Tabla regească ».

Familia se mutase apoi la Braşov şi Z. C. Panţu şi-a făcut şcoala primară şi secundară în acest oraş. Îşi trece bacalaureatul în 1885 la liceul românesc al Braşovului, iar în toamna aceluiaşi an se înscrie la Facultatea de ştiinţe din Bucureşti, secţia ştiinţe naturale. După absolvirea Universităţii, în Noemvrie 1890 e numit ajutor-naturalist, iar după luarea licenţei, în Iulie 1891 conservator al colecţiilor botanice, funcţie care a împlinit-o până la moartea sa [1]).

Specialitatea şi profesiunea lui Panţu, ierbarul impunător de care îngrijea, l-au predestinat pentru cercetări floristice [2]).

În acest loc ne interesează înainte de toate opera atât de utilă şi fundamentală a lui: *Plantele cunoscute de poporul român. Vocabular botanic, cuprinzând numirile române, franceze, germane şi ştiinţifice.* 393 p., Bucureşti, « Minerva », 1906. Cartea era de fapt o ediţie de vreo 8 ori mai voluminoasă a unei culegeri publicate în Buletinul Erbarului Institutului Botanic din Bucureşti, Nr. 7, 1901, pp. 169—185 şi Nr. 2, 1902, pp. 104—138, cu titlul: *Vocabular botanic cuprinzând numirile scientifice şi populare române ale plantelor.*

Hotărîrea lui Panţu de a aduna într'un mănunchiu numirile populare de plante a fost cât se poate de fericită din două motive.

Întâi pentrucă cele culese până atunci ameninţau să producă o definitivă confuzie în comoara de cuvinte cu care Românul numeşte din strămoşi plantele.

Cea dintâi culegere metodică de nume româneşti de plante a fost concepută destul de temeinic de *I. Benkö* şi colaboratorii lui la 1783. Transcrierea lor a fost însă dela început stâlcită de Benkö şi de farmaciştii saşi cari l-au urmat. În 1816 *Baumgarten* îşi pune în aplicare nenorocita iniţiativă de a boteza cu nume inventate plantele, care nu le găsise numite de Români. Botezul a fost cât se poate de barbar. Ceva analog, cu mai mult simţ pentru limbă, au construit mai târziu *Porcius* şi *Brândză*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) În 1931 a fost ridicat la rangul de profesor agregat.

[2]) Bibliografia lui Panţu este publicată în « Buletinul Grădinii Bot. şi a Muzeului Bot. dela Univ. din Cluj », Tom. XIV, 1934, pp. 93-94.

Multe din numirile artificiale şi stranii ale lui Baumgarten au trecut în lista lui *Fuss* din 1849, în care apoi nici *Cipariu* şi *Bariţiu* nu au putut face o curăţenie generală.

Dela o vreme colecţiile s'au tulburat atât de mult, încât nu mai puteai deosebi cuvintele neaoşe de cele fabricate sau stâlcite.

În acelaşi timp cei mai mulţi din culegătorii vechi nu erau totdeauna botanişti de încredere, iar nomenclatura întrebuinţată de ei era şi ea dubioasă, aşa încât în foarte multe cazuri nici nu mai puteai bănui specia al cărui nume românesc se cita.

Această îndoită confuzie a oprit-o şi în cea mai mare parte a înlăturat-o Panţu prin vocabularul său, cu temeinicia şi competenţa ce-l caracteriza.

Panţu însuşi a fost un harnic culegător şi aci vedem al *2-lea motiv* pentru care socotim fericită întreprinderea lui. Culegerile sale precise datează de prin 1890—1906, dintr'un timp, când ţărănimea noastră era mult mai puţin emancipată decât acum. Astăzi multe din acele numiri poate nu le-am mai găsi, altele le-am descoperi mult mai greu.

Vocabularul din 1906 a fost foarte bine primit în toate cercurile. Cele 3.600 de numiri controlate, întovărăşite de precizarea şi descrierea riguroasă a speciei, constituesc un material cât se poate de preţios pentru documentarea ştiinţifică sau pentru informaţia amatorilor. În acelaşi timp el publică pe scurt — unde e cazul — reţetele de medicină populară şi credinţele deşarte.

Vocabularul are marele merit că reoglindeşte nomenclatura botanică a întregului popor românesc. Are şi multe numiri din Macedonia.

Cartea lui Panţu a fost răsfoită de atunci de filologi, botanişti, etnografi şi amatori, ca singura încercare temeinică de acest gen.

Cât de preţuit şi util a fost dicţionarul, se constată şi din fenomenul neobişnuit în publicaţiile noastre botanice: ediţia a II-a (419 p., Bucureşti, Editura Casei Şcoalelor, 1929 [1]).

Panţu a mai scris şi o poveste: « Tei Legănat », auzită din Satu-Lungul Săcelelor (30 p., Braşov, Ciurcu, 1911).

În lucrările sale de istoria botanicei se ocupă de fapte şi persoane pe care le cunoaşte personal, aducând contribuţii interesante şi preţioase (despre *Institutul botanic din Bucureşti, botanistul Bucovinean A. Procopianu-Procopovici, profesorul D. Brândză, naturalista O. Mălinescu*).

Panţu este autorul principal al articolelor botanice din Enciclopedia lui Diaconovich.

Cu toată temeinicia lui Panţu, multe numiri de plante au rămas pân' acum nesemnalate. Este timpul suprem ca acestea să fie salvate. O bine organizată campanie de cercetări, în toate ţinuturile locuite de Români ar aduce un foarte preţios profit ştiinţei şi ar constitui şi un omagiu pentru Panţu, care avea o permanentă grijă de a-şi completa vocabularul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E. POP

---

[1]) Cf. *Dacoromania*, VI, 1928—1930, pp. 429—431.

INDICE[1])

Alcătuit de

ŞT. MATEESCU

a) MATERII

abstract (şi concret) 125
accent (deplasat) 177, 179
acuzativ (cu « pe ») 341
admigraţiune 319, 354, (dela Sud spre Nord) 308, 309, 320
adstrat 330, (albanez) 331
afonizare 332, (la sfârşitul cuvintelor) 331
Albanezi 329, 338, 342, 343, 344, (coincidenţe linguistice albano-române) 330, (comunitate albano-română) 948, (contact al Românilor cu ei) 330, (influenţă albaneză) 340, (limba străveche albaneză) 330
albanezism 330
amestec (cu altă limbă) 331, (cu un element etnic nou) 332
anchetă (linguistică) 141, 167, 168, (terenul de anchetat) 166
anchetator 139, 141, (indigen) 168, 169, (străin) 168
antineologistic 393
aorist 323, (în -ps) 323; (voi lăudatu, etc.) 313
apusean 336
arie (laterală) 164
ardelenisme 392, 395
argot 371
Aromâni 409, (în Macedonia de azi) 408, (numărul lor) 355, 407, (patria lor primitivă) 356, (plecarea lor spre Sud) 342
asemănări (între limba română şi albaneză) 330
asimilare 314, (ă-o > o-o) 177

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) Din acest indice lipsesc numele cuprinse în Bibliografia Publicaţiilor — care are de astădată un indice de nume al ei — şi listele de cuvinte date în ordine alfabetică dela pag. 158—163 şi 209—211.

atitudine (a subiectelor vorbitoare) 318
atlas (folcloric și etnografic) 171, (linguistic) 163, 395, (linguistic al Poloniei subcarpatine) 138, 141, (linguistic român) 396
balcanisme 331
balcanologie 219
bilinguism 289
Bizantini (influența lor) 230, 330
Βλαχοφηχῖνοι 304
bogomilism 221
boierime (română) 343
brevilocvență 127
călușari 142
caricaturi (linguistice) 127
chestionar (pentru atlasul linguistic) 140, 141, 168
condițional 313, 323, 324
conjuncții (ca să) 220
conjunctiv (prezent) 323
conservatism (în dialectul dacoromân) 321
consonantism: + b 378; — c + e, i > ț și č 336; cịú > ču 357; *Kv* (grecesc) > ču 274; — d > ṙ 124; dh (alb.) > (d)z, d, r și ž 121; dz > z 322; dž > ž 322; — g + e, i > dz și dž 336; — h > v 125; -l- > r 317, 348; -l (al articolului) amuțește 149; l′ > i̯ 322; — m dispare 378; + m 115; m > n 378; — n dispare 178; n complet denazalizat 154; n > ń 151, 152, 337; ń > i̯ 157, 322, 352; — r > d 123; r fricativ 154; — sl > șcl′ 357; š traco-dac 326; th (albanez) > ț 293; ts > č 273; — v dispare 348; v > u̯ 178, 179; — z > j 118
contaminare 130, (ar. giumbă + ciumă) 115, 127
continuitate (în Dacia) 308, 320, 326, 328, 354, 372
creștinism (românesc) 340; (terminologia creștină) 148, 333, 335
criptograme 185
cuvinte (afective) 352, (de origine ungurească) 344, (împrumutate dela Germanii vechi) 291, (slave suprapuse peste ~ asemănătoare latine) 353
dacoromâni (se deplasează spre Vest) 314
decalc 126, 346, 350, 370
deformație caricaturală 127
denazalizare (la n) 153, 157
desistacizare (a verbelor) 336
desnaționalizare (a Românilor) 189
desrotacizare 311
devocalizare 270
diferențiere (a limbii în sens orizontal și vertical) 332
diftongare (e > ie, o > uo, ă > ăă) 331
disimilare 124, (l — l′ > r — l′) 125, (l — l′ > n — l′) 312, (n — n > r — n sau n — r) 156, 314, 317, (îndepărtată) 318, (prohibitivă) 153, (totală) 312
drept istoric 295

BCU Cluj / Central University Library Cluj

elemente (gepide) 291, (germane vechi) 293, (greceşti în dialectul aromân) 409, (latine pătrunse din ungureşte) 231, (româneşti în limba albaneză) 408, (slave) 350
etimologie populară 113, 116
exagerare (voită) 127
expresie (caricatură) 127, (glumeaţă) 127, (estompată) 317
Fărşeroţii 408
fonetică (sintactică) 290, 319
funcţiune 112
fuziune 309
genitiv (şi dativ feminin în -e) 323
gen (feminin la unele cuvinte ungureşti) 344
Gepizi 290, (împrumuturi dela ei) 291
Germani (convieţuirea cu ei) 307, (germanisme) 395, (împrumuturi) 293, (influenţă veche-germană) 294
graiu (al femeilor) 150, 153, 156, 158, 216, (al Ţiganilor) 371
gramaticalizare (a limbii române) 315
grecisme (la Aromâni) 350
hiperbolă 127
hiperneologizare 392
hiperurbanism 119
îmbolnăvire (a cuvintelor) 351
imperfect (eu lăuda, etc.) 323
împrumuturi (toponimice şi apelative) 287
indicativ (prezent) 324
individualism 315
infinitiv 323, (pierderea lui) 217, 219
informatori 141
înlocuiri 309
inscripţii (greceşti) 219
inversă (formă) 318
Istroromâni 409, 410.
Italieni (relaţii culturale cu Românii) 242
izolare 140
labiale (nealterate) 310
latină (orientală) 372, (albanezisme în latina balcanică) 329
leagănul (Românilor) 320, (teoria lui) 328, 329
legi fonologice 317, (şovăitoare) 319
limba (copiilor) 131, 132, (păsărească) 371
lungire (prin compensare) 154
mai - mult - ca - perfectul 323
medio-bulgar 180, 342
membri corespondenţi (ai Muzeului Limbei Române) 171
metateză 318

Babeş-Bolyai University Library Cluj

metonimie 127
migrații 141, (dela Sud spre Nord) 343, (ale păstorilor români) 147, (ale Românilor Apuseni) 314
negațiune (repetată) 460
neologisme (albaneze din limba română) 126, 317, 395
nivelări (de graiu) 309
nume (de persoană) 285, (proprii) 379, (topice) 148
oierit, cf. păstorit
omonim(ie) 131, 137, 327, 352, 396
onomastică 326
orașe (terminologie crășenească) 333, 335
ortografie 406
palatalizarea (dentalelor) 152, 336, 337, (labialelor) 319, 323, 336
părăsirea Daciei 299
participiu (în -pt) 323
păstorit 148, 243, (românesc în Carpați) 147, (în Carpații Poloniei) 138, (terminologia păstorească) 142, 147, (româno-albanez) 129
plural (în *-i* a femininelor) 336, (cu *a* în tulpină) 323, (persoana 1 în *-ăm)* 165, (persoana 2 în *-ți)* 313
Polonia (subcarpatină) 140, (raporturi linguistice polono-române) 142
poziție (moale) 131, 322, 338, (moale și tare) 341
prepoziții (a) 119
prestigiul (a ce e străin) 299, (emigranților) 310
prioritatea (Românilor față de Unguri) 295, 346
pseudoepiscopi (valahi) 305
puterea (de asimilare a Românilor) 305, (limbii de a se înnoi din sine) 332
răsăritean 336
reacțiune (la subiecte anchetate) 167
reduplicare (a consonantelor) 170
regresiune 152, 314, (falsă) 149, 152, 157, 158, 181, 311, 314, 322
reîmprumut 328, (la toponimice) 327
relicte 289
restricții (de înțeles) 353
rimă 117
Romani (întinderea stăpânirii lor în Dacia) 296, (numărul lor în Dacia) 297
Români (din Albania) 407, 410, (Apuseni) 311, 315, (Apuseni migratori) 314 (din Carpați) 142, (migratori) 284, 312, 337, 338, 341, 353, (numele) 332, (patria primitivă) 330, (persistența lor în Dacia) 320, 327
românisme (în albaneză) 126, 317, 395, (în limba maghiară) 350
romanizare 297
rotacism 149, 150, 151, 152, 153, 155, 157, 311, 314, 315, 319, 378
rusticizare (a limbii latine) 333, (a populației romane) 331
Salturi 122
Sârbi (influența lor asupra Dacoromânilor) 342

BCU Cluj / Central University Library Cluj

semasiologic 460
semivocală 271
simbioză (cu Albanezii) 329, 330, (cu Slavii) 348
sincopare 130, 327
sinonime 129
Slavi (comunitate slavo-română) 344, 346, (conlocuire slavo-română) 347, 350, (contact vechiu cu Slavii) 348, (influenţă asupra limbii române) 217, 340, 342, 348, (în Nordul Dunării) 121, 354, (mijlocire slavă) 344, (raporturi slavo-române) 341, 343, (state slavo-române) 344
slavonisme (bisericeşti) 350, (literare) 342, 349
slavisme (în limba albaneză) 352
Slovaci (raporturi româno-slovace) 287
Sloveni (raporturi româno-slovene) 287
soteriologia (Bogomililor) 222
Străromâni (patria lor) 372
subiect (anchetat) 169, 170
substrat 332, (daco-trac) 331, (trac) 330
sufixe: -ac 133; -ăesc 372; -ag 133; -aie 123, 125; -aiu 114; -aj 216, 220; -an 372, (intensiv) 133; -ańi (arom.) 216; -anie 126; -anţ 372; -ac 114, 372; -ăraie 123; -arańi (arom.) 220; -ăreţ 372; -aş 372; -ăn 126; -ciune 372; -ean 372; -eanţ 372; -eiu 114; -eni 379; -ce 114; -esc 372; -escu 181; -ez 372; -giu 126; -ie 312, 373; -ină (local) 312; -lâc 126; -oc 372; -oiu (-ońu) 181; -şa 315; -şug 126; -tură 372; -uesc 344, 372; -uriu 130; — albanez -anj 216; — latine: -alia 123; -ĭdus 130; -ile 312; -ilia 312, 373; -or 130; — slave: -āk- 373; -anac 372; -anije 126; -eţ 354; -ĕninŭ 373; -ĭc 175, 373; -ĭko 135; -inŭ 373; -janac 372; -ka 116; -ovati 344; -ŭko 135; — trac: -re 327; — schimb de sufix 127; — sufix indicând apartenenţă locală 372
supranume 309, (colective intercomunale) 199, (de populaţie) 309
terapeutică 351
toponimie 147, 326, (românească) 285, (de origine slavă) 175, 180, 345, 347, (oficială austriacă) 176, (dovedeşte existenţa unei populaţii româneşti) 183, (de origine slovacă) 287, (la origine: nume de persoane) 347
Toscii 329
traduceri 350
transcriere 141
ungureni 243
Unguri (comunitate) 344, (ungurisme în româneşte) 350
unitatea (limbii române) 328
vatra (Românilor) 336, 340, (suddanubiană) 341, (teoria) 329
verbe (ictacisate) 323
vocalism: a > ă 318; a > â 337, 348; ă > ă (arom.) 218; a > e 322; a > e(a) 131; ă > e 338, 406; ă > ĕ 177; a > o (la Daci) 326; ă > o (arom.) 218; â > âi 321; â > u 125; — e > ă 317, 322, 337, 338; e > i 317; ea > a 322, 337; — i > î 322, 337; — o > u 318, 357; — ŭ > o 370; uŭ > u 179; u final 149, 318 (amu-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ţeşte) 319, (se conservă) 322, (se afonizează) 319; — vocale slave: ĭ > ă 176, ą > ân 176; ą > un 217
vocativ (în -ule) 397, (în -lor) 397
vorbire (neîngrijită) 378

b) AUTORI şi OPERE

Academia Română 7, 18, 28, 48, 82; Agârbiceanu, Ion 2, 86, 500, 501; Alarcon 45; Albani 251; *Albina* 28, 37; *Albina Carpaţilor* 19, 20, 41; Albini, Septimiu (Mugur) 3, 15, 17, 22, 24, 34, 38, 41, 44, 45, 46, 48, 82, 83, 85, 86; Alecsandri, V. 6, 7, 8, 9, 10, 13, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 29, 49, 50, 51, 52, 70, 75, 77, 103, 260, 495, 508; Alexandrescu, Gr. 13, 19; Alexi, Dr. A. P. 27, 28, 259, 260; Alexi, Teochar 259; *Amicul Familiei* 9; Anagnastopulos, G. 219; Ancel, J. 221; Angelo 251; Anghel, D. 508; Ansbertus 304; Antim Ivireanul 490; Antonie din Moldoviţa 223; Apostolescu, N. 200; Argetoianu, Maiorul 49; Arginteanu 336; Asachi 261; Ascoli, G. 483, 488, 489; Astra 7, 16; *Ateneul Român* 31; Auerbach 101; *Aurora* 258; *Aurora Română* 8.

Babeş, Vicenţiu 28, 38; Baiulescu, Dr. G. 23; Bălteanu, E. 96; Balzac 101; Banciu, Ax. 118, 227; Bănuţ, A. P. 77; Banville, Th. 264; Barac, Ion 260, 495; Bărbulescu, I. 232; Barcianu, D. Popovici 21, 27, 30; Bariţ, Gheorghe 5, 7, 50, 257, 511; Bărnuţiu 7, 10, 495; Bârseanu, Andrei 12, 13, 21, 22, 23, 47, 52, 88; Bârsan, Zaharia 266; Bartoli, M. 163–166, 172, 173, 183, 321, 325, 338; Basset, A. 174; Baudelaire 264; Baumgarten 510, 511; Bechnitz, Ion 2, 13, 17, 18, 21, 30, 32, 33, 36, 39, 52; Belciugăţeanu, A. 242; Belić 182–184; Benkő, I. 510; Berescu, Ion (Brebenel) 47, 80, 81; Berghea, I. 47; Berlinghieri, Francesco 235; Bianu, I. 3, 228, 487–491; Biblia dela Bucureşti (1688) 223; Biblia tradusă de Milescu Spătarul 223; Biblia tradusă de un anonim 223; Biblioteca poporală a Tribunei 40, 67; Biriş, Gh. I. 261–263, 265, 267, 509; Blaga, Lucian 269, 505; Blancus, Franciscus 216; Block, Martin 371; Bobčev, S. S. 220; Bocşan, Paolina 508; Bogdan-Duică, Gh. 33, 35, 36, 44, 52–54, 257–260, 264, 495–497; Bogdan, Ioan 246, 342, 347; Bogrea, V. 113, 133, 212; Boiagi 355; Boiţoş, O. 30, 36, 40, 44, 55; Boiu, Zaharia (Silvanu) 8, 13, 51, 52; Bjőrnson 101; Bolintineanu, D. 19, 77; Bolliac, C. 253; Bonfiniu, Octavian 22; Borg, Ile 89; Bőrne 101; Borza, Al. 199; Botez, Const. 249; Bottiglioni, G. 164; Bourget, Paul 500; Brâncoveanu, C-tin 225; Brândză, D. 510, 511; Branişte, Valeriu 41; Brătianu, Dumitru 253; Brătianu, Ion 31, 43, 504; Brătianu, I. C. 50, 253, 254; Bratu, I. 75; Breazu, Ion 111, 250, 255, 256, 260, 500, 501, 502, 504, 505; Broch, Olaf 270; Broşteanu, P. 49; Brote, Eugen 13, 16, 19, 30, 32; Brîiske, H. 288; Budai Deleanu, Ion 5; Budimir, M. 219; Bumbac, Ioniţă 20; Bunea, Aug. 38; Burgo, Giovanni Battista de 242; Busuioceanu, Al. 242; Byck, J. 226, 227; Byhan, A. 119, 121.

Calendarul Poporului 40; *Calendarul Tribunei* 40; Călinescu, G. 255; Camariano, Ariadna 262; Camariano, Nestor 262, 263; Candrea 118, 124, 135, 136, 230; Cantacuzino, Const. 223, 224; Cantacuzino, Şerban 225; Cantemir, D. 100, 308, 487; Capidan, Th. 115, 116, 119, 131, 132, 167, 182, 215, 216, 218, 220, 221, 272, 274, 275, 304, 321, 324, 333, 336, 342, 348, 354–358; Caracaş,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

R. 488, 489; Caragiale 42, 49, 70, 92, 498; Caragiani 355; Cardaş 250; Carducci 243; Carp, P. 24, 249; Cartojan, N. 221, 228, 230, 245, 246, 251, 488, 490; Casimir 49; Castor, I. A. 29; Cavallioti 355; Chalkondyles 320; Chelariu, G. 23; Chendi, Ilarie 3, 76, 79, 80, 88, 96, 98, 99, 102, 104, 248, 488, 509; Chiaudino, V. E. 173; Chyriac Moldoveanul 224; Cialdea, L. 242; Cihac 18, 119, 130, 133; Ciorănescu, Al. 243; Ciocan, Ioan 27; Ciorogariu, Roman 25, 26, 71; Cipariu, Timotei, 5, 6, 7, 17, 38, 50, 77, 257, 488, 511; Ciuhandu, Gh. 25, 221, 222; Ciura, Alexandru (Simin) 75, 500, 501; Ciurcu, Sterie 21; Ciurea, Teodor 261; Clain 4; Cocan, Ilarie 189; Codru-Drăguşanu, E. 13, 22; Coloşi, Vasile 391; Comşa, D. 13, 16, 19, 30, 88; Conachi, Costache 261; Confucius 59, 60, 62; Constantinescu, B. 34; *Contemporanul* 77; *Convorbiri Literare* 8, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 32, 40, 43, 53, 68, 70, 71, 73, 75, 89, 91, 98, 101, 102, 103, 110, 111; Corcea, Avram 47, 99, 101; Coresi Diaconul 225, 226, 228, 229, 310, 490; Cornaro 251; Coşbuc, Gh. 2, 34, 35, 38, 39, 40, 85, 97, 103, 105, 501, 507; Costin, Miron 100, 231; Costin, Nicolae 231; Creangă, I. 19, 24, 45, 63, 68, 72, 76, 79, 81, 107; Crişanu, Dr. Ion 15, 88; Cristea, Nicolae 13, 19, 30, 88; Crylov 261; Cugler-Poni, Matilda 19, 49; Cunţan, Maria 506, 507; Cupărescu, I. 22; *Curierul de Iaşi* 16.

Dacia Literară 23; Dalametra 114; Damé 128; Dan, Pompiliu 21; Daniil 355; Darvari, Dimitrie 263; Dati, Stagio 235; Daudet 96, 101; Davila, Alecu 508; Delavrancea 508; Del Chiaro 224; Demetrius 335; Demian 22; Densusianu A. 9, 77, 78; Densusianu (fraţii) 19; Densusianu, N. 237; Densusianu, O. 112, 124, 130, 229, 309, 313, 319; Derjavin 261; Diaconovich 511; Dickens 45, 503; *Dicţionarul de Buda* 391; Diculescu 289, 290, 327; Dima, Al. 254; Dima, George 269; Diogene 94; Dionisie Eclesiarhul 232; Docan 21; Doda, Traian 55; Domşa, A. C. 38, 53, 54; Donici 261; Dosoftei 490; Dostoievski 86, 89; Drăganu, N. 120, 142, 223, 225, 229, 230–233, 238, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 296, 303, 306, 308, 311, 312, 313, 315, 319, 326–328, 337, 338, 341, 344, 346, 347, 491, 493; Drăgescu, I. C. 259; Dragomir, S. 182, 237; Drouhet, Ch. 260; Dulfu, Petre 49; Dvoicenco, Ecaterina 260, 261.

Edmont 139; Egipius 307; Emericus Alemanus 235; Eminescu 8, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 29, 30, 40, 44, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 58, 61, 75, 77, 88, 90, 101, 102, 103, 247–249, 255, 256, 258, 269, 496, 500, 501; Enikel, Jansen 235; Ernout-Meillet 115; « *Erotocritul* » 262; Eustratie Logofătul 490; Eutropius 300' 302; Evangheliarul românesc dela 1561, 229; Evangheliarul slavon dela 1562, 229; Evanghelistul, Ion 51.

Façon, Ninette 241; Făgărăşanu, D. 13, 22; *Familia* 8, 9, 17, 20, 21, 23, 24, 28, 29, 41, 46, 47, 71, 75, 76, 77, 90, 100; Fejérpatalaky, L. 235; Ferenczi, S. 238; Filitti, Ioan, I. 238, 240; Filstich, Ioan 225; Fishta, A. 126; Flaubert 45, 101; *Foaia Ilustrată* 41, 50, 98, 101, 102, 107; *Foaia Poporului* 47, 74; *Foişoara Telegrafului Român* 15, 16, 17, 18, 19, 33, 37, 100; Fonvizin 261; Fotino, Dionisie 252, 262; France, A. 264, 500; Friedwagner, M. 280, 295–297, 299, 300, 301, 307–309, 319–321, 326, 328, 330, 331, 333, 335, 336, 338–341, 347, 348, 349, 354, 356, 358; Frunză, I. C. 23; Fuss 511.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gamillscheg, E. 170, 267, 289, 291, 292, 293, 296, 303, 306, 327, 345, 484; Gane, N. 23, 24, 42, 63, 249; Gârleanu, E. 508; Gaster 221; Gautier, Th. 264; Găzdaru, D. 242; *Gazeta Transilvaniei* 31, 32, 46; Georgescu, Ioan 32; Gherea 498; Gherghel, Ion 256–258, 269; Ghermano Nisisŭ 224; Ghibănescu, G. 227; Ghimpescu, Spinu (Vulcan Iosif (?) 8; Giacomelli, R. 172; Gilliéron J. 138, 139, 351, 495; Gion 43; Giuglea, G. 130, 131, 486, 488; Giurescu, C. 239, 247; Giurescu, C. C. 247, 276, 277, 278, 279, 296–298, 300, 301, 305, 306, 307, 310, 333, 339, 343, 344, 345, 347; Goethe 19, 63; Goga, Eugen 504; Goga, Octavian 504, 507; Gogol 93, 101, 261; Goldiş, Vasile 28, 53, 101; Gombocz, Zoltan 491, 492, 493; Gorka Dr. Olgierd 235; Gorun, Ion 33, 86, 87, 507; Grama, Al. 9, 38, 54, 501; Grămadă, Ion 20, 21, 24, 89; Graur, A. 126, 132; Greceanu, Radu 223, 224; Greceanu, Şerban 223; Grecu, Vasile 230, 251, 303; Griera, A. 164, 174; Grigoriu-Rigo 118; Grőber, G. 483; Grozescu, Iulian 8; Gurban, Const. 25; Gusti, D. 244.

Hajnal, I. 237; Haliţă, Solomon 22, 27; Haneş, P. V. 229; Harff, Arnold von 216; Harte, Bret 45, 96, 101; Haşdeu, B. P. 19, 43, 44, 53, 54, 113, 132–134, 221, 229, 239, 483, 488, 489, 493, 494; Heine 104; Heinemann, L. de 236; Hemniţer 261; Herbart 92; Herz, A. de (Dinu Ramură) 502; Herzog 130, 131, 146; Heyse, Paul 45; Hieronymus 303; Hodoş, Al. I. (Gorun, Ion) 53; Hodoş, Constanţa 507; Hodoş, Enea 22, 40, 44, 86–88, 90, 100, 101, 107; Hodoş, Nerva 86, 488, 489 Horaţiu 12; Hozanu 21; Hugo, V. 264; Hunfalvy 346.

Ibrăileanu, G. (Vraja, C.) 498, 499, 500; Ichim, Traian 212; Ilcuş, Petru 268; Iliad, Tudorache 252; Iliescu, Taşcu 355; *Întrebarea Creştinească* 228, 229; Ionescu dela Brad, Ion 495; Ioniţă, logofătul 252; Iordan, I. 133; Iorga, N. 3, 79, 133, 185, 221, 227, 230, 237, 239, 252, 260, 265–267, 300; Iosif, Francisc 58; Ispirescu, P. 49, 81; Istrati, Panait 502, 503; Ivănescu, G. 181.

Jaberg, K. 164; Jacopone din Todi 235; Jagić 222; Jakubovich, E. 237; Jireček 133, 329, 342; Jarnik, Dr. Urban 40, 44, 47; Jokl, N. 126, 220, 291, 326, 338, 343, 348, 352; Jud, J. 164, 174, 333, 334, 335; Juhász, L. 235; Jukovski 261; Jung 33, 301, 303; *Junimea* 3, 9, 10–13, 19, 22–25, 28, 29, 35, 42–44, 49, 63, 68, 73, 75, 96, 98.

Kaluzniacki 141; Kant 58, 59; Kekaumenos 308, 329, 356; Keza, Simon de 236; Kidd, Beniamin 36; Kinnamos 307; Kirileanu, G. T. 212; Kisch, G. 290, 344, 346; Kniessa, I. 147, 148; Kocher, Frieda 132; Kogălniceanu, M. 7, 23, 50, 269; Krappe, A. H. 251; Kremnitz, Mite 49; Kretschmer, P. 221; Kuen, Dr. Heinrich 371.

Lambrior 483; Lapedatu, Al. 488, 489; Lapedat, Dim. 88; Lapedatu, I. A. 13, 19; Laurian A. T. 7, 18, 28, 118, 488; Lazăr, Gh. 4, 487, 495; Lermontov 261; Lisle, Leconte de 264; Literat, V. 189, 196; Lombard, Alf, 269, 271, 332; Lorinţ Diaconul 228, 230; Lovinescu, Eugen 203; *Luceafărul* 1, 2; Lukasik, St. 142; *Lumina* 25; Lupaş, I. 9, 37, 246; Lupaş, Octavian 71.

Macedonski, Alexandru, Alex. 263, 264, 265, 508; Macrea, D. 310, 311; Mager, Traian, I. 46; Maior (Petru) 4, 294, 356, 391, 495; Maior (protopop de

Babeş-Bolyai University Library, Cluj

Sălişte) 21; Maiorescu, d-na 49; Maiorescu, Ion 10; Maiorescu, Livia 49; Maiorescu, Titu 8, 9, 10, 12–14, 17, 19–24, 26, 28, 29–32, 34, 38, 42, 43, 44, 45, 52, 53, 63, 72, 78, 95, 99, 102, 107, 249, 254, 269, 488, 498, 502; Mălai, Ioan 27; Malecki, M. 139; Mălinescu, O. 511; Malinowski 141; Mandicevschi, Eusebiu 269; Mandrea, N. 14; Mangra, Vasile 25–27; Maniu, Adrian 505; Manliu, I. 49; Manuilă, S. 244; Marcu, Alexandru 241, 242; Marcu, Alice 243; Marienescu, Atanasie 47; Manole, Diamandi 31; Manoliu, Sandu 27; Marchiş, Gh. 8; Mărginean, Simeon 38; Marinescu, Atanasie 6; Martonne, Emm. de 486; Marx, Karl 498; Maserech, Pietro 216; Massim 18, 28, 118; Mateiu, Ion 33; Maupassant 96; Mavrogordato, John 251; Mazăre 21; Mazilu, D. R. 226–229; Meillet, A. 138, 174, 219, 299; Melchisedec, P. S. Episcopul 49; Melich, J. 231, 237, 285, 288, 344, 492, 493; Mera, Atanasie 71; Mera, I. T. 13, 22–24, 47, 71–77, 79, 81, 95; Meşotă, I. 11, 12; Metastasio 243; Meteş, Şt. 239; Meţianu, Ion 26; Meyer, E. A. 492; Meyer-Lűbke, W. 115, 130, 293, 317; Micle, Veronica 19; Micu Moldovanu, Ion 6; Micu, Samuil 294, 490; Mihăescu, Gib, I. 505, 506; Mihăilescu, Şt. C. 49; Mihăileanu 115; Mocioni, Alex. 89; Miklosich 141, 284, 308, 356, 483; Milescu, Nicolae 223; Minea, I. 239; Minulescu, Ion 502, 504; Mitrofan, episcop de Huşi 223, 224; Moise 62; Moisil, Const. 27, 488; Moisil, I. 22, 27; Moldovan, Ioan M. 488; Moldovan, Silv. 22, 74–75, 77; Molière 70; Mommsen 328; Morariu, Victor 259; Müller, Max 17; Munkácsi 346; Munteanu, G. I. 12; Murărăşu, D. 247, 248, 249, 258; Mureşianu, Andrei 5, 6, 8, 31, 32, 77; Mureşianu, Aurel 31, 32; Murnu 115, 119; Musset, Alfred de 264; Musket, Philippe 235; Muşlea, Ion 213; Mutaciev 320.

Nădejde, Ion 77; Nădejde, Sofia 498; Nandriş, Gr. 232, 233, 314; Nandriş, S. 139; Naum, T. 116, 249, 316; Neagoe, I. 21, 38; Neculce 100; Negruzzi, C. 261–263; Negruzzi, Iacob 7, 10, 11, 13, 14, 20, 22, 23, 25, 43, 49, 53, 63, 67, 70, 71, 249, 263, 499; Negruzzi, M. 249; Némety, Gy. 237, 238; Nemţova, Bojena 40; Netea, Vasile 77; Nica, Teodor 21; Nicolae, Spătariul 224; Nicolaiasa, G. 488, 489; Niederle 342; Nistor, Ion, I. 268, 294, 296; Nitsch, K. 139; *Noul Erotocrit* 251.

Obedenaru, N. G. 490; Odobescu, Al. 254, 255; Ohnet 96; Ollănescu, D. 49; Olschi, Leonardo 279; Oncu 21; Oniţiu, Virgil (Gil), (Sorcovă) 45, 88–95; Oreste 102, 106; Ortiz, Ramiro 241; Orvietano 251; Osvadă, Vasile C. 74.

Panţu, I. C. 11–13, 22, 250, 510, 511; Papiu-Ilarian 7; Pais, D. 235; Pamfile, T. 112–114; Panaitescu, P. P. 221, 242, 343, 344; Pann, Anton 252, 262; Papp, S. 173; Papahagi, P. 321, 355; Papahagi, Tache 355; Paris, Gaston 483, 488, 489; Parodi 42; Pârvan V. 278, 297, 321, 326, 332, 333; Pârvulescu, T. 242; Paşca, Şt. 212, 240, 241, 243, 244, 245; Pascu 132; Patsch, C. 296, 298, 301–303, 306, 308, 326; Paul, H. 492; Paul, Ion 21, 28; Paul, Radu, I. 497, 498; Pauler, Gy. 237; Pauletti 257, 258; Pavelescu, Cincinat 508, 509; Pavelescu, Ion 508; Pedersen, H. 238; Pellis, Ugo 163, 166, 167, 168, 173; Pepa, Const. 47; Pernot 251; Pessler, W. 171; Petra-Petrescu, Horia 77; Petrescu, Cezar 504, 505; Petrescu-Comnen, N. 267; Petrescu, Vangheliu 355; Petri, Vasile 27; Petrovici, E. 116, 119, 139, 163, 167, 271, 272, 314, 326, 348, 350,

495; Petru Maior (Societatea) 50; Petruțiu, D. St. 9, 13; Philippide, Al. 180, 287, 308, 336; Pilția, N. 23; Piluzio, Vito 490; Pipoș, Ion 22; Pipoș, Pompiliu 44; Pizzagalli, Francesco 242; Pogor 20, 249; Pohonțu, Eugen 263, 264; Polites, 251; Pompiliu, Miron 19; Poni Cuglei, Matilda 29; Pop de Băsești, Gh. 32; Pop, E. 511; Pop, Ghiță 259; Pop, Mara, N. 243; Pop Păcurar, Cornel 38; Pop-Reteganul, Ion 40, 46, 47, 48, 76–81, 86; Pop, S. 22, 27, 115, 119, 149, 150, 151, 173, 174, 270, 271, 275, 311, 355; Pop, Zenobie 252; Popa-Lisseanu, G. 233–237; Popasu, I. 12, 28; Popazu, C. 22; Popea, I. 13, 100; Popea, N. 15, 30; Popescu, Candiano 49; Popescu, Candiano (d-na) 49; Popescu, D. 14; Popescu, Ion 13, 14; Popescu, M. 227; Popescu, Simion 15, 30, 88; Popovici, A. C. 89; Popovici-Bănățeanu, Ion (Niță dela Lugoj), (Niță Popovici) 46, 53, 87, 98–107, 109, 110, 503; Popovici Barcianu D. 13, 41, 88; Popovici-Bayreuth, Dimitrie 269; Popovici, Gh. 52; Popovici, I. 313; Popovici, St. 22; Porcius 510; Porumbescu, Ciprian 23; Predescu, Lucian 225–228; Preziosi 242; Priscus 236, 303; Procopianu-Procopovici, A. 511; Procopius 308; Procopovici, Al. 229, 310; Prohaska, Dragutin 222; Psalidas, Atanasie 262; Pușcariu, Ion, cav. de 17; Pușcariu, Ilarion 11, 13, 14, 21, 52, 237; Pușcariu, Maria 506 507; Pușcariu, S. 11, 15, 88, 94, 131, 132, 138, 163, 182, 183, 184, 186, 230, 268, 274, 392, 484, 485; Pușcariu, Valeriu 487; Puşkin 261; Pütz 12.

Quida 96.

Radu, Pop 22; Rakovec 338; Radloff 134; Rădulescu, Eliade 356; Raicevich, S. I. 225; *Rândunica* 80; Rarincescu, M. 242, 250; Rașcu, I. M. 255, 256; Rásonyi 133, 134; Rațiu, Dr. I. 258; Rebreanu, L. 2, 79; « *Republica Română* » 252; Reuter, Fritz 45; *Revista Nouă* 43; Ricardus 236; Roesler 33, 287, 308; Rogerius 236, 237; Rohlfs, G. 291; Roja 355; Rolland, E. 132; Rolland, Romain 503; Rollinat, Maurice 264; Romanul Miron (Mitropolitul) 19, 30; România Junâ, 3, 20, 21, 27, 28, 34, 71, 82, 89; *Românul* 35, 43, 96; Roques Mario 214, 215; Roșca, Iuliu, C. (Șor, A. C.) 29; Rosetti, A. 155, 313, 319; Rosetti, C. A. 50, 252, 253, 254; Rosetti, R. 239; Rostovtzeff, M. 221; Rosetti, Teodor 49; Rousseau, Jean Jacques 59; Rozwadowski, I. 142; Rudolf din Ems 235; Rudow 43, 44, 54; Rufus 300, 302; Russo, Alecu 5, 9, 13, 37, 212; Russo, D. 221, 230; Russu, Ioan 257; Russu Șirianu, Ion (Leandru) 34, 35, 40, 41, 43, 47, 90, 95–98.

Sadi Ionescu, Al. 488, 489; Sadoveanu 504; Șaguna 13–15, 28, 30, 31; Șăineanu, Lazăr 43, 133, 493, 494, 495; Salvianus 303; Sand, George 45; Sandfeld, Kr. 219, 220, 274, 294, 330, 331, 339; Șandru, D. 150, 162; Sanielevici, H. 499; Santoli, V. 172; Șărcăleanu, C. 499; Saussure, F. de 492; Sauciuc, T. 347; Sbiera 221; Schaedler, Gaston 110; Scheludko, D. 288; Scheuermeier, P. 164, 172; Schiller 256, 257; Schopenhauer 53, 58, 59, 61; Schrijnen Jos. 166; Schwarz, E. 348; Scrob, Carol 29; Sebestyén, Gy. 237; Selištev, A. M. 216, 217, 218, 343; Senkovski 261; Șerb, Gherasim 25; Shakespeare 60, 70; Silași, Grigore 6, 9, 18, 23, 24, 47, 77, 78; Sima al lui Ion, Grigore 47, 75–77, 79, 80; Simeon Dascălul 247; Simionescu, Dan 226, 227, 252, 253, 488, 489; Șincai 4, 5; Sincel 302; Skok, P. 115, 184, 219, 220, 279, 289, 331, 342, 343, 349; Slavici, Ion 2, 9, 11, 13, 15, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 30, 31, 32–45, 52, 54–56, 59, 61–71, 73, 74,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

81, 87, 88, 90, 97, 98, 107, 501; Smântânescu, Dan 265; Socaciu, I. 23; Solomon, Const. 223, 225; Someşan, Laurian 243, 244; Spencer 59; *Speranţa* 25; Spitzer, Leo 132; Spranger 254; Stamati, C. 260, 261; Stamati, Iacob 261; Stamati, Toma 261; Ştefan, D. 22; Şterca Suluţiu, A. 22; Stere, C. 498, 499; Strabo 339; Stroici, Luca 228; Sturdza, D. A. 43, 49, 488; Sturdza (d-na) 49; Sucaciu, Mateiu 190; Sulzer, F. I. 225; Szabó, K. 237; Szinnyei, I. 492.

Tafrali, O. 487; Tacit, I. C. 13; Tagliavini, Carlo 220, 237, 241; Tanco, Pavel 21, 27; Tasso, T. 243; Taurinus, Stephanus 235; Teculescu, Horia 88; *Telegraful Român* 13, 15, 18, 19, 23, 25, 30, 32, 33, 34, 37, 51, 52, 75, 80, 88; Tenora, Bohuş 229; Terracini, B. A. 173; Tesnière, L. 138, 174; Thomas, Antoine 485; Tiktin 118, 124, 128, 130, 132, 136, 309, 483, 484; *Timpul* 32; Tolosani 235; Tolstoi 62, 89, 101; Tomaschek 308, 329, 339, 357; Tomescu, D. 266; Topliceanu, Tr. 98, 101, 102; Torouţiu 11, 12, 20, 24, 31, 32, 43, 44, 63, 67, 70, 250; Trăilă, Elia 23; Treml, L. 231, 232, 285,288; *Tribuna* 1, 2, 3, 13, 17, 26, 28, 30-51, 53-55, 62, 69, 70, 72-80, 82, 86, 88-92, 94-96, 98, 101, 105, 107, 110; *Tribuna Poporului* 96; Trimbiţoniu, I. 47; Tuducescu I. 488; Turgheniev, Ivan 45, 86, 87, 96, 101, 107, 500, 501; Twain, Mark 94; Tzigara-Samurcaş, Alex. 268.

Uberti, Fazio degli 235; Ucuta 355; Ureche, Grig. 247.

Văcărescu, Alecu 262; Văcărescu, Iancu 262; Văcărescu, Ienăchiţă 262; Vâlsan, G. 485, 486, 487; Vârgolici 249; Vasiliu, A. 259; Vázny, Václav 174; Velovan, St. 28; Ventura, Marioara 505; Verne, Jules 89; Victor, Aurelius 302; Vidossi, G. 163, 164, 170, 171-173; *Vieaţa Românească* 95; Viterbensis, Gotfridus 235; Vlahuţă, Al. 266; Voileanu, Matei 22; Voina, V. 23; *Voinţa Naţională* 96; Volenti 99; Volf 231; Voltaire 263; Vopiscus, Flavius 299, 300; Vulcan, Ciriţ 22; Vulcan, I. 28, 29; Vulgaris, Evghenie 263.

Wagner, M. L. 166-168; Walkhoff, Marius 330; Wartburg, W. v. 294, 299, 332, 345; Wędkiewicz, St. 142; Weigand G. 119, 130, 290, 311, 329, 330, 346, 356, 371, 483; Watenbach 33; Wundt, W. 492.

Xenopol, A. D. 20, 24, 239; Xylander, I. von 214.

Zamfirescu, Duiliu 29, 242, 250; Zarifopol, Paul 497, 498; Zborowski, I. 146; Zeiller 302, 308, 335; Zielinski, Th. 221; Zola 86, 96, 101, 264; Zonaras 302; Zosim 302.

c) CUVINTE

albaneze

bëkonj 334; dhâmbac 121, dhâmbo,-ja 121, dhâmbol 121, dhëmbac 121, dhemëz 121, dhemizë 121, dhëmp 121, dhumbáll 121; farë 293, gatís (gatoj) 126, gjogë-a 370, grepth 293, Groftat 370; kishë 334, koftór 370, kokosh 353, kunorë 370; maguljë 348, mal i kafšve 373, Muelë-a 370; nétullë 348; pregatís 126; Rrjolli 370; shekull 334, shpirt 334, Sift 370, Skortull 370; tabarë 115, tërbonj 129, trasë nji lundër 338, tufë 292; ungjill 334; vjedhullë 311, Volpul 370; zmojle 370.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

alte limbi

borayan, ciagat. 134, burayan, kirgiz 134; halleluia, ebraic 334; Moriš-us, dac 326; Pulpudeva, trac 326; Radasbonna, celtic 326.

germane

Alt, săs. 327, ålt, săs. 290; bardâ, longobard 293; Dorf 292; fâra, longobard 293, firl, săs. 124; Gålt, săsesc 290, *galtheis, gotic 290, hurl săs. 124, Kokel, săs. 346, kokoš, săs. 353; Mundmehl 137; nastilô, gotic sau gepid 291, nestila, vgs. 291, nestilo, vgs. 291; papęrarę, săs. 123, pungaz, gotic 291, purligar, săs. 124; rapfe 292, rappô, gepid 292, Regensburg 326; Schmetten 288, šerl, săs. 124, šprurl, săs. 124, sternô 291, stingil, vgs. 292, stingilo, gepid 292, stop, engl. 392; tappa, gepid 292, thorp 292, thúf, anglosaxon 291, thûfas, gotic 291, 292, Weissenburg 346, wild 237, wranks, gepid 291; Zapfo, vgs. 292, Zarga, vgs. 292.

grecești

ἄλογον 274, 357, *ἀσμάδα* 273, *ἀυλάκι* 273; *βασιλέυς* 273, 357, *βασιλιάς*, gr. pop. 273, *Βεριγάνιον* 133; Voiusa, gr. actual 357; *βορεάς* 134, *γιαλί* m. gr. 273, *γῦρος* 115, *ἑβδομάς* 334, *ἐπιφανία* 334; *φάρα* neogr., 293, *καρύκειον* doric 123, *κυριακὴ ἡμέρα* 334, *κύριλλος* 273, 274, 357, *κῦφος* 115, *κηρύκειον*, atic 123, *κόκκαλος* 273, *ἵππος*, 273, 274, 357; *ὄχθος* gr. mod. 273; papa 131, *πεντεκοστή* 334, punga, medio-gr. 291; *τεσσερακοστή* 334, *Τζιντζιλούκης* 336, *χορός* 353; *ψάλτος* 273.

latine

Agustus 335, Allia 326, Alutum 327, amare 352, ambulare 282, amicus 352, amo 352, amor 352, Ampeium 328, angelus 334, apparitio 334, *Aprilius 335, aratrum 324, arcula 335, ardor 130, area 334, arere 130, aridus 130, armissarius 124, aror 130, arvenire 124, atta 131, avus 324,

baptizare 334, benedico 334, biblia 334, brutis 293, bubalus 321,

caduceus 123, calationem 375, caldura 130, callis 283, cambarus 115, candela 335, canesius 237, canonicus 334, caprariçia 324, caput 164, *carpus 353, cella 335, chorus 324, 353, *circulinus 374, coctorium 370, coemiterium 334, coetus 353, corona 370, crepare 129, Crisius 327, crupta 370, crypta 370, cyma 115,

demptus 378, diaconus 334, dies dominica 334, *disterebellare 374, dormitorium 334, ducere 282,

ecclesia 334, elemosyna 334, epiphania 334, episcopus 334, eremita 334, evanghelium 334, *exmulgia 370, exūctus 370,

*februm 237, frig(i)dus 130,

Galtis 290, gembrosus 115, gĭbba 115, 116, *gĭbbula 116, *gĭbbulus 116, gĭbbus 115, 116, gimberosus 115, *gĭmbus 115, *gĭumba 115, *gĭumbus 115, 116,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*glĭbba 116, *glibbus 116, Gothus 328, grumulus 124, *gubbus 115, gula 325, *gumbus 115,

*impandulare 374, intorquere 352, ire 282,

jocus 370,

luna 321, Lutetia 326,

mamilla 131, mamma 131, 132, manifestatio 334, Marisus 326, Martius 335, mensis 321, mergere 282, merulla 124, monachus 334, mutare 282, Naso 127, nuntius 334,

pandere 374, pappa 131, 132, parochia 334, paschae 334, *passare 282, pavimentum 333, pecorarius 165, pentecoste 334, perambulare 282, perpendere 374, Petra 347, Petrae 347, Philippopolis 326, picem 321, picula 321, platea 333, plebs 334, plicare 282, presbyterus 334, pressula 374, promptus 378, *putinasius 485,

quadragesima 334, quinquagesima 334,

*rabdor 130, *rabdura 130, *rabdus 130, *rabidare 129, 130, rabidus 129, 130, rancus 291, rasum 335, *raudare 130, regere 130, *regĭdare 130, Regina Castra 326, *re-obdurare 130, rig(i)dare 130, *rigidicare 130, rig(i)dus 130, rivulus 370, romanus 345, rosalia 334, rosaria 334, ruga 333,

saeculum 334, sambatus 115, sambucus 115, septimana 334, spiritus 334, *sternutus 291, strambus 115, strata 333, strebula 374, *stribulus 374,

termen 306, terminus 306, testa 164, Ticinum 326, tingere 334, torquere 352, trahere 353, troppus (formă latinizată) 292, tufa 291, turbo,-are 129,

uva 324,

vadere 282, vivere 351, vulpes 370.

romanice

addedda, Bova 124, ardella, Reggio 124; babbo, it. 131; gnam, gnam, mil. 132, grappa, it. 293; maman, fr. 132, mamanne, morv. 132, meme, jura. 132; nanan, fr. 132, niño, sp. 132, ninna-nanna, it. 132, nonno, it. 132; pamentile, sard 333, Paris, fr. 326, Pavia, it. 326, pentecôte, fr. 334, ponga, reto-romanic, veneţian 291 préparer fr. 126, punaise, fr. 485; Ratisbonne, fr. 326, Rubicon, it. 326, rue, fr. 333; tabard, fr. 115, tabarro, it. 115, tordre, fr. 352, traire, fr. 353, troppo, it. 292, troupeau, fr. 292, tschunqueisma, retorom. 334.

românești

Abitir 374, abrictălui 375, adivărat 318, afin 146, afină 119, 146, 311, afinisi (grecism) 393, afiră 314, afum, arom. 324, aghios (grecism) 393, agoña, arom. 325, agru, arom. 325, ahure (de cai), arom. 325, alák'i, arom. 273, alaţ, arom. 325, alăxescu (despre alte obiecte), arom. 325, Alba-Iulia 346, albie 143, 170, 324, alburiu 130, aldămaş 148, Aldea 290, Aldomir 290, alin, arom. 325, alint 324, alsivă, arom. 324, alumă', arom. 273, alumak'e, arom. 325, alung 324, aluniş 182, amáða, arom. 273, amádi, arom. 273, Amandea 375, amin 113, amură 324, Ampeiu 328, ananghie (grecism) 393, anăscârsescu, arom. 324, andăli

Babeș-Bolyai / Central University Library Cluj

283, andoilea, arom. 312, anγiličoase, arom. 273, angrec, arom. 324, angusă, arom. 325, anturyisescu, arom. 324, apăndisescu, arom. 325, apăs 324, apelpisít (grecism) 393, April 335, Aprinşi 204, apuca 282, 318, arăint'e 153, arâńoáse, arom. 273, arăpoi 153, arapune, arom. 291, arat 324, aravdu, arom. 130, argint 324, a(r)şău 344, arşic, 273, arucutos, arom. 325, arudic, arom. 124, arugă, arom. 333, arupunedz, arom. 291, Arusal'e, arom. 334, arvocat 124, ascur, arom. 324, ascut 324, aseamăn 324, asemenea 324, aşîc, dacor. şi arom. 273, asime, arom. 324, asmáða, arom. 273, aspăreare, arom. 325, aspargu (despre bani), arom. 325, aspru 324, ată, arom. 132, aţâţ 324, auă 324, August 335, aundzescu, arom. 324, aur 321, 324, auresc 324, auş 324, avin, arom. 324, ayiu, arom. 350, ayú, arom. 325, azguńescu, arom. 324,

băciţei 243, baciu 145, 148, Băgăi 205, Băgăiaşi 205, Băiasa, arom. 357, 358, balcâză 375, Bălgrad 346, bântui 344, bănui 344, bar 392, bară 133, 134, Barac 133, barac,-ă 133, Baraca 133, băracă 133, bărâce 133, Bărăceşti 133, bărăcie 133, bărăciune 133, Baracul 133, Bărăgan 132, 133, Baraganul 134, barancă 135, Bărbăcari 207, Barbă-lată 127, Barbă-roşie 183, Bărboni 182, bardă 293, bărişe, arom. 325, Bârsa 346, barză 121, Bătăuşi 204, bătrân 297, Bătrâna 315, Batryna 312, bâzdâganie 126, beáli, arom. 273, becheş 373, becisnic 349, bedearcă 135, Behliţă 208, Belcoveţu 178, Belitori 207, biserică 318, Betelii 203, bică, arom. 324, Bicicoşi 205, Bichieri 205, bidiganie 126, Bihor 134, Bilcóţ 178, Birăoni 182, Birău 182, Bistriţa 347, Biţoşi 204, Biuul 178, blând 324, boacăn 136, boacănă 135, 136, Boace 208, bobotează 334, bodegă 392, boiar(iu) 322, boier 240, 343, 345, Bojogari 207, bombonieră 372, bont 137, Boroance 206, boteza 334, bour 321, Bozovici 180, Bozovíś 177, brad 121, 293, brăduiu 183, brânză 148, 288, 298, Brânzari 207, Braşov 346, brod 339, brodi 339, Broscari 207, budilariş 232, budză, arom. 325, Buhani 209, bur 153, Burdani 203, burdžili, arom. 324, Burtălăteni 204, burtieră 327, Buśáua 178, Buşeni 204, Buzău 326,

Cacadări 208, Cacă-fală 206, căciulă 298, Căhăli 206, Câine 315, călămariş 232, calara(m)bă 115, călători 283, 284, cale 284, calotih, arom. 324, Camena 347, Cămeşoi 203, câmp 197, Câmpina 176, candelă 335, cântător 353, cap 146, căpărleadză (de capre), arom. 325, căpărleaţă 324, Capete-goale 205, căpistrusescu, arom. 324, căprăreaţă 324, Capsomani 204, capt 180, Cărbunari 207, Cârcotiţe 204, cârd 144, care 373, cârlicuş 373, *carp 353, căstân'e, arom. 324, căstân'u, arom. 324, cătană 344, Căţăuani 203, cătăpăţescu, arom. 324, Caţavecari 203, cazáca, arom. 273, căzătură 125, čapă, arom. 325, Cearcăn 315, cearlău 124, ceată 353, Cenuşari 203, Cepari 207, cerc 324, cercetez 324, Certarii din Grid 204, čeřuşotca 155, Chebari 203, Cheleş 127, Cheltei 206, cheltui 344, cheptoare 180, Chercen 312, chiag 143, 145, 148, chilie 335, chili(m)bar 115, Chinari 207, Chiţicari 207, ciaun, 376, Cicea 287, (či)čor, arom. 325, Cicereni 204, Ciceu 287, Cicicari 207, cicor 372, cîngânoase, arom. 273, cioban 165, 345, Cioclaşi 207, cioclej 354, ciorchine 374, ciosvârtă 354, Ciotormeni 204, čire 375, čire 153, cireap, arom. 324, ciumbă, arom. 115, cîripă 156, cirtă 349, ciufuleşte 117, čumbi, arom. 115, čurlă, arom. 220, 273, 274, 357, ciurlani 199, Cluj 237, 346,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cneaz 237, 240, Coaie-lungi 204, coaje, arom. 325, cobaie 125, cobiliță 351, coborî 283, 318, cócal, arom. 273, cócan, arom. 273, cocli 354, cocoş 353, colastră 146, colibă 144, 351, Colibaşi 203, comarnic 144, copil 143, Copţi 204, cor, şi arom. 324, 353, Corbi 243, corcodan 122, corcodi 122, corcodină 122, Coreţe 209, cori, 353, coriu 324, 353, Corlea 124, corlan 124, cornu plugului 198, cornut 144, corovatic 199, coşar 144, coşarul oilor 143, Coşáu̯a 178, cosmă 112, Cosma 113, Cosmă 112, 113, Cosma(n)din 113, coşteiu 114, costelbă 112, 113, 114, coster, 112, 114, costreiu 114, Cotăriceri 208, cotătoare 166, Coţobrei 208, Cotoroambe, 208, Cotovăţ 177, cotropi 292, covârşi 292, Covrigari 207, Cozma 113, Crachun, 312, Crăciun 288, 315, 345, 375, crăi, istr. 306, Crâmpeiu 354, crâmpiţă 354, crâmpot 354, crap 353, crăpa 127, 128, 129, crehtu, arom. 324, creţar 198, cring, 150, Criş 327, Crî'stou̯ 179, Crivăţ 134, crou̯ 179, crov 179, crucea voinicului 198, crud 319, cučan, arom. 324, cuceri 317, cuget 324, cuişoare 198, cuiu 324, cumând, 349, cuminecătură 166, cunabiu 374, cuńacŭ, arom. 273, cupańe, arom. 324, Cupeţi 207, cuptor 324, curastră 146, curechiu 324, 325, curu boului 198, Curvineşti 205, Cuşmă-lungă 203, Custurari 206, cutez 350, cutropi 292, 321, cuvintez 324,

da 283, dadă, arom. 132, Dalboşeţ 175, Dâmboviţa 176, Damian 113, Damiian 113, Dămin 113, Dan 345, dancing 392, da neao, arom. 325, dârlog, 124, dârz 349, dator 324, Datornic 372, d'au̯ul 179, daună 324, Delureni 200, derbedeu 375, derebei 375, destră băla 374, Detunata 312, 315, Deva, 287 dezmiră 117, dihai 374, dihanie 126, dijmă 375, diretic 324, disńerdu, arom. 324, džundžunar, arom. 324, Dragomir 345, drugă, arom. 218, drum 283, Dubáu̯śa 178, Duduleni 208, duhoare 372, Dumbráu̯a 179, duminecă 334, Dunăre 327,

eárči, arom. 273, emboriu, arom. 325,

face 283, face urît 117, fagure 324, făină 312, Fală-mare 206, făr, istr. 338, fară 293, fărină 312, fâşcă 198, făt 337, Fat(h)a 337, feliort 376, fel(iu) 344, ferece 147, feredeu 351, feregă 147, 314, ferestrău 372, ferice 324, feşteli 372, ficior 319, fîṅ(ř)u 154, fioros 237, fir, istr. 338, Flăncăeşti 204, flori, 146, Fofârlăi din Şoarş 204, Folomocari 207, fraged 324, frică, arom. 325, Fudui 206, Fuduli 206, furlandisi 374, furnu, arom. 324, Furtună 134

Gábroţu 178, Gabroveţu 178, gălbinele 198, găleată 143, 314, Galeş 243, Gâltofani 204, 205, Gârbovăţ 179, gard 291, gardină 291, Gârgoieţi 204, Gârtofani 205, Gâscani 209, gata 348, găti 126, Găun 315, Gău̯ojdźíi̯a 178, Găvozdu, arom. 324, gazdă 148, ǵeleta 143, Gemen 315, gheb 116, gheabă 116, Gherlean, 206, ghiser 224, Gidicani 201, ĝ(ẑ)ine̯apăru 151, Gîrbóţu 178, ğumbă, arom. 114, 115, 116, ĝumbi, arom. 115, giumcă, şi arom. 116, 115, giungă, arom. 115, Glâmboca 176, godac 372, Gogofani 205, Gogomani 205, Gogoşari 207, Gogovani 205, Goteşti 290, Gotului 290, Goun 312, 315, Grădăţ 176, graniţă 306, grapă 293, grăpţănă 293, greier 324, grep 293, grescu, arom. 324, grijanie 166, Grosu 127, grumud'eu 124, grumur, arom. 124, grumura 124, Gruń 288, Gubalăi 203, Gudreni 209, gui 283, Gúńişće 179, gură 325, guraliv 372, gurgul'utos, arom. 325, guri 283, Guşalăi 204, Guşaţi 204, Guzani 209,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

hădărag 369, hailerui 334, hăitoacă 373, hălălaie 125, Hămuşiţii 204, haplea (grecism) 393, hapsân 351, harabeŭ, arom. 220, hărisescu, arom. 324, harmalaie 125, h'ic, arom. 324, h'ică, arom. 324, h'ităsescu, arom. 324, hitoan 351, Hoabe, 209, Holani 209, hodâş 373, honioş 373, horă 353, hori 353, horloangăr 124, Horodişte 287,hotar 306,344, hrean 198, Hribe-coapte 208, Hrişcari 207, huios, 373, iapă 351, iarbă 120, iarba-de-friguri 374, iconă 350, Iconari 207, Ied-râios 209, Iepari 207, iepilă 351, 372, ierbărie 197, ifos (grecism) 393, igresios, arom. 325, ţirmă 153, Ilicni 182, Ilóca-Mare 179, Ilóca-Mică 179, Ilóţ 179, imir, arom. 324, împândura 374, îndăli 373, îndrăzna 349, îndura 130, înfrâna 324, îngâna (pe om) 117, îngenunchere 322, îngenunchiare 322, înger 334, îngurlui 460, înjunghia 116, întoarce 353, întoarce un animal 352, învârti 353, ipŭ, arom. 220, 273, 274, iru 156, işcoală 232, Iscroni 181, işic, arom. 273, iz 351, izădiş 373, jâhac 125, jâhală 125, jărăgaiu 123, jărui 121, 122, jăruitor 121, 122, javalaie 125, jeg 122, jégăl 123, jeghiu 125, jegue 123, jegui 123, jeguială 123, jeguiaţă, 122, jerbă 120, jerunt'i 153, Jghirari 201, jig 123, jigală 125, jiganie 122, 125, 126, jigăraie 123, 125, jigări 124, jighiuţă 120, jigoare 123, jigodie 123, 125, jigui 123, 124, jiguială 123, jimb 117, 118, 119, 120, 121, jimba 117, 118, 119, 120, jîmbăit 117, jimbat 118, jimbi 117, 118, 119, 120, jimbu, arom. 119, jimi 121, jinari 243, jintiţă 148, jip 123 ţireaģă, mgl. 119, ţireagl'ă, arom. 119, jirebie 119, 120, jireghe 119, jireghie 120, jitie 349, jivală 125, jiveală 125, jneapăn 311, joc, 370, jor 318, jude 240, judec 240, judecie 240, judecire 240, juhală 125, ţumbă, arom. 114, 115, ţumbi, arom. 115, jumbu 119, junghet de râs 116, junincă 324, jupân 377, jur 350, jurebie 179, juvală 125, juvalaie 122, 125.

ke, istr. 338, Keine 312, kemeşe, istr. 338, Kiácoţ 179, konjak, arom. 273, Kračun(a) 313, Kuine 312.

Laba-gudrii 209, labd 180, lăcrămicare 198, lăhtare, arom. 325, lak'i, arom. 273, laó, arom. 325, Lăptari 207, laptele cânelui 198, Lăsun, arom. 357, 358, lefter (grecism) 393, lepădătură 125, Lepsiţi 203, leşie 324, Libi 209, liliac 199, Lingurari 207, lip 123, lîră 156, logornă 124, logos, grecism 393, Lotrii 206, lua 282, luceafăn 311, luceafăr 311, lumânărica Domnului 199, luna 321, Lungu 127, Lupu 345, lustru 324, lawtă 180,

máde, arom. 273, mádi, arom. 273, máḑîńĕ 150, Măgura 288, 289, măgură, 348, mal 285, malamă, ar. şi istr. 321, 324, mamă, şi ar. 131, 132, mămăligă 131, Mămăligari 208, mandră (de oi), arom. 325, Manea 290, Mânecă 315, mântui 344, Manuil 290, Mânzoci 209, măr, istr. 338, mărar 198, mardzine, arom. 306, 325, mare 121, 352, mărgea 184, mărgelat 184, Mărgelat 184, Mart 335, Marţi 335, martur(e) 335, Marţini 184, măşieşe 198, Măţi 209, Măţoci 209, mătrăgună, 198, mazăne 311, mazăre 311, mazini 314, mesă 322, megiaş 240, melin 199, meline 199, Meneka 312, mer, şi istr. 322, 338, mic 352, miel 352, milete, arom. 325, minduescu, arom. 324, Mircea 345, miroase a pute 119, mişel 317, mişic, arom. 273, moare, şi ar. 324, 325, 352, Mocani 201, Mohanu 243, moliciune 125, Momârlani 201, mont 136, Motrogun 288, muced 324, Mudáua 178, 180, muhlid, arom. 324, Muncel 288, mur, arom. 325, mură 212, 324, Murari 207, Mureş 326, mutătoarea 243,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

nămaie 183, 324, Nămăieşti 324, nănaş 143, nari 166, nas 166, naş 143, nascumbusescu, arom. 325, nastur(e) 291, 292, Năzbâţioşi 205, Neamţ-cotofleanţ 203, neaoş 324, neg 318, negoţ 325, negruşcă 372, neţărmurit 306, neted 325, Netoţi 205, nevastă 352, nici 460, nigél 318, ninge 325, nintă 198, nip, arom. 357, nipŭ, arom. 220, 273, niscărsescu, arom. 324, noaten 352, noimă (grecism) 393, noptieră 372, nţap, arom. 324, numal'e, arom. 183, nutios, arom. 325, nvirinat, arom. 325, nyiličos, arom. 325, nzinucl'ari, arom. 322,

obiceiu 220, Obgheloşi 203, obirnic 124, obşag 369, Ochincari 203, ochiu, 393, oglindă 166, ohtu, arom. 273, oier, 322, ojic 123–124, ojiji 124, Olt 327, Ompoiul 328, Onea 290, Onu 290, Orăşeni 201, oşcoală 232, oşcolă 232,

pace 325, păcură 321, păcurar 165, Pădurari 201, Pădureni 201, Pălăvatici 205, palt'in(r)u 151, pământ 333, pângânescu, arom. 325, paparadă 123, păr, istr. 338, păresimi 334, părete 325, pas 325, pasăre 325, Păscari 207, Paşti 334, pat 325, patlagină 198, Păun 315, Pauări 202, peană 322, pearĕ 322, peată 322, pece 321, peliniţă 198, pénură, arom. 324, Pereviznici 202, Perjari 207, Perjeni 207, Perjeri 207, peţi 317, Piatra 347, Piatra Mare 350, Piciocari 207, Picioicani 207, picior 317, pielin 198, Pilari 207, pinţeluş 232, Pipălaci 209, Pîrl'ipăţ 177, Pitpălăcari 209, pitrec, arom. 325, plângăreţ 372, pleca 317, plimbăreţ 372, pliroforisi (grecism) 393, pcarcă, arom. 325, Pocorniţă-unsă 206, podval 199, pogorî 283, 318, Pohârle 209, pojarniţă 198, pomană 349, popinci 198, popor 325, porlog 124, porni 283, post 349, potivnic 198, Pounsa 312, 315, povirlă 124, practicărit de buruiene 197, Prăvălăc 176, praznic 349, pregăti 126, preot 334, prepinge 374, presură 374, Prier 335, 352, Prilipeţ 177, Prostuleşti 205, Prunari 207, prune bune 198, prusefhie, arom. 325, psáltu, arom. 273, pudrieră 372, pul'ŭ, arom. 325, pungă 291, 292, putină 145, 311, putiră 314,

rabd 130, răbda 127, 128, 129, răbduriu 130, Răcari 207, raclă 335, Radu 345, râie 352, Râiaşi 206, râios 184, ramură 325, rîncaciu 291, rîncezeală 373, Rînceziţii 204, rînză 145, rapăn 291, 292, rapură 291, rasă 335, Răşinari 208, Râşnov 346, răspund 325, rătăcesc 325, răzeş 240, re(a)pede 131, rebda 130, repede 325, Repedele 347, Reşiţa 176, reţea 325, ridica 130, ridicăm stâna şi coborîm 143, rîndurjá 153, Rîşáua 178, Rogojinari 208, Român 315, romoniţă 198, Romonya 312, rost 325, rostopască 198, rotund 325, rugăciune 325, rumân 240, 344, 345, Rumânoi 203, rumegă 146, rumegat 146, Rusalii 334, Ruscior 287.

Sad 346, sad 198, salaş 148, sălbatec 325, saltu, arom. 273, şalvie 199, samă 344, Sâmburari 209, sân 350, sănătoasă 127, Sapă 'n basmá 206, săptămână 334, săptămîră 156, sărac 282, şariglă 205, Sărună, arom. 357, Săvădisla 344, săvârşi 349, schilod 124, schimb 325, schini 199, Schiopu 127, şcoală 232, scoarţă 325, scradă 198, scribăreţ 372, scroafă 325, scroa(m)bă 115, Scrofari 208, scrumieră 372, sec 349, Secui 379, Severin 134, Şfabi 203, sfânt 350, Sfârnari 208, sfârşi 349, Sibiu 346, sicrat 198, sinur, arom. 306, siripi 318, smag 369, smîldz 178, smorodină 198, smântână 288, 348, 377, Socolóţ 179, solcina 198, Someş 326, spaimă 325, şpalir 232, şpaniol 231, 232, sperlaraie 125, şpion 232, spurc 325,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

spuř(ń)e 155, Stan 345, stână 298, 348, 377, stâncă 348, 377, stânjini 198, stăpân 348, 377, stărnut 291, staul 325, steblă 113, 114, stejia 199, stelbă 114, stepă 197, stinghe 292, stizmă, arom. 325, Stohnăian-bordeian 203, stopa 392, strâmbă (la om) 117, strand 392, Streiu 287, strungă 145, 148, 298, strugure 374, struxescu, arom. 324, suci 353, suferi 325, sufleca 325, sui 283, 325, Sulari 208, sulcină albă 198, sulşină 198, surle 370, şut 144,

Tâlhăruş 206, talpă 344, tâmbariu, arom. 115, Ţânci 204, Ţânţăruşi 209, ţap 146, tapă 292, Tăpălăgoşi 204, ţără 375, ţarc 143, 293, tare 460, Ţăreni 202, targă 292, târîtură 125, ţărm 306, 321, ţărmure 325, Târnova 346, teamă 325, Tehoacă 203, Tibrenoci 204, ţigănetici 125, Ţigănoi 203, tih, arom. 325, Timiş 326, Ţipţeri 203, ţîr 153, tituluş 231, tiutiuluş 231, Tivituri 203, toamnă 352, toarce 353, Ţopârlani 202, trag, arom. 325, trăi 352, Traistagoală 203, Treicalici 203, trimit 325, trist 325, Trocari 208, tufă 291, Tufari 201, tuli 283, tumbă, arom. 183, tuna 283, Tunata 312, 315, Ţundră-lungă 203, tun(r)u 154, tũn(r)u 155, turbura 129, turbure 129, Turda 346, turtă di-ńare, arom. 324, turui 373, tuşina 311, Ţuţuieni 201, tut aşi, arom. 324,

u̯âmeri 153, ucid 325, uha 351, uiar, arom. 322, ujiji 124, ujuji 124, umed 325, Ungra 290, ungurean 243, urca 283, urdă 143, 145, 148, 298, ureche 351, Urez 209, urla 283, Ursu 345,

văcăreadză (de vaci), arom. 325, vădană 198, vadră 135, valah 145, Valea-Repede 347, vamă 344, Vânta 134, Vântu 134, varză 325, văscl'e, arom. 357, vâşcl'ă, arom. 220, vâşcle, arom. 274, văşcl'e, arom. 273, 274, văsil'ă, arom. 273, 274, vâsl'e, arom. 273, vatăm, arom. 325, veadră 322, Venitură 202, verbă 120, verdzu, arom. 324, vespar 317, via 283, vie 351, viezuină 312, viezune 311, 312, vi(e)zunie 312, viezure 121, 311, Viforlat 134, Viforoasa 134, Vihorlat 134, viia di moaṇă, arom. 170, vin 113, virinósu 153, Vîrşăţ 177, vişin 198, Viţălușă-curtă 209, viu 352, viu apei 170, Vivor 134, Vlah 345, Voinic 372, Voinícoţ 179, Vorăţ 176, voriét 176, Voroneţ 287, Vrăbieri 208,

yiliču, arom. 324,

zacă, arom. 273, zăr 143, 148, zară 121, zâmba 118, zâmbat 118, zâmbi 117, 118, zâmbeşte a plânge 119, zâmbeşte a râde 119, zburăscu, arom. 324, zeamă 325, zer 298, Zgâriebrânză 203, zlăto, istr. 321, zńie, arom. 324, Zsemeye 3 12

slave

aršik, sârb. 273; baca, pol. 143, 145 bača, pol. 145, bacufka, pol. 144, balaganŭ, rus. 133, barak, bg. 133, Barbarusînce, sârb. 183, barda, slov.-rut. 293, Belgrad, slav. 346, bělŭ, sl. 273, Berbatovo, sârb. 183, Berduj, sârb. 183, blatînŭ, slav. 237, breda, rut. 135, brr, pol. 144, Bučum, sârb. 183, byra, pol. 144, byrka, pol. 144, byruša, pol. 144; carek, pol. 143, čęstŭ, sl. 354, *čestvrŭtŭ, sl. 354, četa, sl. 353, četvrŭtŭ, sl. 354, *čoklež, sl. 354, črŭta, slav.-bisericesc 349, čuklja, sl. 354, čukljav, sl. 354, corek, pol. 143; drŭzŭ, paleosl. 349, dvoréc, bg. 176, dzer, pol. 143; fara, bulg. 293, ferecena, pol. 147, ferečyna, pol. 146; gard, rut. 288, gazda, pol. 148, ģelatka, pol. 143, g'eléta, pol. 143, gl'ag, rut.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

288, gotovŭ, sl. 348, grapa, bulg. 293, ğunka, bulg. 116; χalb'ija, pol. 143, haldamaš, pol. 148, hard, rut. 288, χeis, pol. 144, horo, bg. 353, Hruń, rut. 288, χura, pol. 144, χúrda, pol. 143, 145; igra, sl. 370, jafery, pol. 146, jaferzycko, pol. 146, jafira, sl. 311, jarče, sl. 273, jare, sb. 273, juhas, pol. 148, ždreb, sârb. 120, žebrij, rut. 121, žega, paleosl., bulg. sârb. 123, žegarĭ, bg. 123, žeglo, bg. 123, žegovina, bg. 123, žegŭ, paleosl., rus. 123, žerebie, pol. 120, ž'erebij, rus.-rut. 120, žerep, sl. 311, žig, sârb. 123, žigalo, rus. 124, žignuti, sl. 124, žihalo, rut. 125, žrĕbij, bg.-pls. 120, žuber, sârb. 121, žuberiti, sârb. 121, žumba, sârb. 121; kfát, pol. 146, kjelatori, 338, klak, pol. 145, kl'ak, pol. 143, klok, pol. 145, kobyla, slav. 351, kokoši, sl. 353, kolíba, pol. 143, kolyba, pol. 144, Komarńik, pol. 145, kopirdan, pol. 143, kopмrnak, pol. 143, korbévac, sârb. 183, Korbovo, sârb. 183, Korvelička, sârb. 183, kósar, pol. 143, 144, kotĭlŭ, sl. 354, *kotĭliti, sl. 354, kotljasvam, bg. 354, krąpŭ, sl. 354, Kumarnik, pol. 145, Kumorńik, pol. 144, kurastra, pol. 146, kyrdel, pol. 144; Leskovica, sârb. 183; Magura, rut. 288, Mahora, rut. 288, Mańa, sl. 290, Manalje, sârb. 183, Merdželat, sârb. 183, 184, meridza, pol. 146, m'eryńda, pol. 144, metla, sl. 348, Mitrovica, sârb. 335, mogyla, sl. 348, Mrgjelići, sârb. 184, mrkatunja, sârb. 338; nanaško, pol. 143, Nišór, sârb. 183, 184; Olŭtŭ, sl. 327, ožeći, sârb. 124, ožig, rus.-sârb. 123, 124, ožiga, rus. 123, 124, ožženie, pol. 126; Plovdiv, bg. 326, podysar, pol. 144, podysor, pol. 145, pǫgva, paleosl. 292, pr̆válec, bulg. 177, prru, pol. 144, pul'ica, pol. 144, putira, sl. 311; redikámy na dolu, pol. 143, redykocka, pol. 144, rinza, pol. 145, rumegaty, rut. 288, rŭnĭos, sârb. 184, ryncka, pol. 145; salaš, pol. 148, Sarabire, sârb. 313, Šarbanovici, sârb. 183, săvăršen, bg. 349, Sĕverъ, sl. 134, škola, bulg. şi sârb. 232, steblo, slav. 113, stroga, pol. 145, strónga, pol. 143, 145, strunga, rut. 288, Súrdul, sârb. 183, Surdulica, sârb. 183, svŭršam, bg. 349, szkoła, pol. 232; terń, rut. 346, tĕrnŭ, rus. 346, trŭnŭ, sl. 346, Tumba, sârb. 183, tuširiti, sl. 311; užeći sârb. 124, užežen, sârb. 124, užig, rus. 123, užigŭ, rus. 124, urda, pol. 145, usušiti, pls. 124; vala, pol. 145, valax, pol. 145, 146, valak, pol. 145, valaska, pol. 145, valniš, sârb. 182, văršec, bulg. 177, vátra, pol. 143, vaųax, pol. 146, vědro, sl. 135, vetula, pol. 144, Vlaova, sârb. 183, Vlaška Planina, sârb. 183, Vlaško Polje, sârb. 183, Vršac, sârb. mod. 177 walbija, pol. 143; zăbatŭ, bg. 118, zą̆bŭ, sl. 118, zavatérńak, pol. 143, Zmantara, sârb. 313.

turceşti

ašik 273, balyk-kyz 375, barag 133, berr-ijaban, turc. hibrid 133, better, turc. popul. 374, bî-âbân 133, borayan 134, burayan 134, čing'ene, turc. pop. 273, daha 374, diha 374, furlanmak 374, hemende 375, hunabi, turc. pop. 374, Kazak 273, kehlibar 115.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ungureşti

bakkan 136, bakkana 136, bakkanó 136, Balaton 236, báni 392, bárány 135, bárányka 135, bárd 293, bekecs 373, bele-bakkant 136, birka 493,

carta postală 392, cercul 392, crucea 392, csiribiri 493, csorba 120, Dej 392, demikát 493, dosar 392, drept civil (penal) 392, elbakkant 136, fattyú 337, Fehérvár 346, feljarat 376, fustély 493, hajtóka 373, hanyag 373, hódas 373, hódos 373, idézés 373, indul 373, iskola 232, kakas 353, kalaráb 115, karenkotro 373, karinkotro 373, kastély 114, kereszt 344, keresztyén 344, kibakkant 136, klerikus 373, küküllő 346, licenţă 392, lei 392, Meánya 290, Mercurea de Ciuc 392, mont 137, montliszt 137, muntliszt 137, Olt 327, Ompoj 328, Ompoly 328, ordin 392, oskola 232, polgár 493, prefect 392, primar 392, proces-verbal 392, rinc·izàle 373, secţia 392, sergent 392, sifon 392, szaun, ceang. 376, szigár 124, Sziget 392, sziguranca 392, zsiribice, săcuesc 119, szombat 344, Tirgun 392, törni 373, Ugra 290, ujjas 373, veder 135, vederke 135, zsémb 120, 121, zsémbeleg 120, zseréb 119, zsimbëleg 120, zsigara 123.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PREFAȚĂ

Aceleași greutăți de ordin financiar care ne-au împiedecat în anii din urmă să publicăm anual buletinul nostru, fac ca și acest al VIII-lea volum al «Dacoromaniei» să apară cu întârziere și tot pe doi ani (1934—1935). Cheltuelile de înzestrare a Bibliotecii, de întreținere a institutului și cele de tipar ale publicațiunilor sale s'au acoperit din următoarele încasări (făcute până în Iulie 1936):

a) Dela Administrația Universității (din taxele de studii):

	Bibliotecă și diverse (1933—1934) . .	36.000	
	» » (1934—1935) . .	35.000	
	» » (1935—1936) . .	28.000	
Suplem.	» » (1934—1936) . .	23.190	
	Publicațiuni . . . . (1934—1935) . .	55.000	
	» . . . . (1935—1936) . .	37.950	
Suplem.	» . . . . (1934—1936) . .	65.050	
	Total		280.190

b) Donații:

Banca Națională, București	4.750	
Primăria Municipiului Cluj	5.000	
Banca Albina, Cluj	1.000	
Total		10.750
c) Din vânzarea publicațiilor		36.176
d) Diverse economii		11.952
e) Dobânzi		665
Total		339.733

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Activitatea Muzeului a continuat pe cea din anii trecuți. Ședințele s'au ținut regulat, marția între orele 5—8 p. m. Au făcut comunicări: Th. Capidan, C. Daicovici, N. Drăganu,

Gh. Giuglea, G. Kisch, C. Lacea, Șt. Pașca, R. Paul, E. Petrovici, S. Pop, S. Pușcariu, G. D. Serra și, dintre oaspeți, I. Cancel și Gr. Nandriș.

Legăturile cu străinătatea s'au menținut aceleași. Muzeul a fost vizitat de următorii savanți străini: E. Gamillscheg dela Universitatea din Berlin (care a făcut și două comunicări în ședințele Muzeului), G. Bertoni dela Universitatea din Roma și Viggo Broendal dela Universitatea din Copenhaga (care a făcut o comunicare într'o ședință a Muzeului). De asemenea Muzeul nostru a fost vizitat de către d-l H. Bonnet, directorul Institutului de Cooperație intelectuală dela Paris, care s'a interesat de stadiul lucrărilor pentru alcătuirea Atlasului Linguistic al limbii române. La al patrulea Congres internațional de linguistică dela Copenhaga au luat parte și au făcut comunicări Th. Capidan (despre « Latinitatea balcanică ») și S. Pușcariu (despre « Atlasul Linguistic Român »).

Biblioteca a sporit dela 31 Martie 1933 până la 31 Iulie 1936 cu 436 opere în 655 volume, precum și cu câteva hărți și manuscrise. Donații s'au primit dela: Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II » 53 vol.; văduva lui Gh. Dima 9 vol.; Seminarul de Romanistică din Berlin 6 vol.; Sextil Pușcariu 5 vol.; Editura « Adevărul » 2 vol.; Societatea « Astra » 2 vol.; Revista « Arhiva » 2 vol.; Radu Paul 2 vol.; Gr. Scorpan 2 vol.; câte 1 vol. din partea d-lor O. Ghibu, I. Minea, Cl. Isopescu, N. Iorga, M. Friedwagner, W. Meyer-Lübke, Em. Panaitescu, Th. Capidan, Ramiro Ortiz, I. Popovici-Hatzeg, Gh. Iustin, I. E. Torouțiu, G. Dim. Ionescu, Alex. Arbore, G. Bezveconnai, V. Georgescu, K. Ringenson, M. Ankersmit, A. Mihăiescu, Max Steffen, Albrecht Alt, Alfred Körte, H. Mihăescu, Paul Falk, G. Müller, Kos Milko, Iorgu Iordan, Leca Morariu, I. Gherghel, E. Dvoicenco, N. Dumitrașcu, L. Tamás, I. Dragomirescu, Wilhelm Giese, Lucian Blaga, P. Constantinescu și Sándor Kibédi.

« Dacoromania » VII s'a trimis ca schimb la 56 de publicații din țară și 40 din streinătate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Personalul. *Director*: S. Pușcariu. *Asistenți:* Șt. Pașca și Maria Pușcariu. *Preparator:* D. Macrea. (la școala română din Fontenay-aux-Roses; suplinit de Șt. Mateescu) *: Practicant:* G. I. Biriș (demisionat, înlocuit cu Al. Miclea). *Laborant* M. Vonsza.

Publicațiunile. În afară de prezentul volum al «Dacoromaniei», s'au publicat în «Biblioteca Dacoromaniei» următoarele scrieri: Nr. 8: Emil Petrovici, *Graiul Carașovenilor*. Studiu de dialectologie slavă meridională. București, 1935. Imprimeria Națională, XII + 270 pag.; Nr. 9: Ion Breazu, *Michelet și Românii*. Studiu de literatură comparată. Cluj, 1935. Tip. Cartea Românească, IV + 162 pag. + 2 planșe.

În Secția bibliografică, condusă de asistentul Ion Breazu, s'a alcătuit Bibliografia analitică pe anii 1931, 1932 și 1933.

În Secția dialectologică s'au primit în întregime răspunsurile la Chestionarul VI, *Stupăritul*. Au fost premiați: cu două *premii de câte* 500 *lei:* Scarlat Burghelea, înv. Secueni-Bacău și Gh. Fierăscu, înv. Păușești-Otăsău jud. Vâlcea; cu două *premii a* 250 lei: Mitric Bruja, înv. Câmpulung-Bucovina și Gheorghe Drugociu, elev la lic. «Radu Negru», Făgăraș. *Premii în cărți* au primit: Gh. F. Ciaușanu, prof. București, Radu Popescu, teolog, Cireș, jud. Storojineț, Ion S. Pavelea, înv. Runcul Salvei-Năsăud, Alex. Vlad, paroh, Mag-Sibiiu, Ion Pârvu, înv. Râmeți-Alba, Vasile Popa, paroh, Stejar-Arad, Gh. Hobjilă, înv. Criștelec-Sălaj, Ioan Dionisă, înv. Orbic-Buhuș, jud. Neamț, Valeriu Literat, prof. Făgăraș, Vasile Popa, elev, Mărgineni-Făgăraș, Nicolae Cioara, elev, Făgăraș, Iustin Marcu, elev, Făgăraș, Irodion Boeriu, elev, Făgăraș, Dion. Bucur, elev, Făgăraș, D. Dicu, prof. T.-Severin, Andrei Aldea, elev, Făgăraș și Pavel Zămora, înv. Sebeșul-Alba.

Al VII-lea Chestionar, *Instrumente muzicale*, alcătuit de Șt. Pașca în colaborare cu Aug. Bena, a fost trimis în acest an.

În anchetele pe teren pentru *Atlasul linguistic* s'au mai studiat următoarele localități:

I. Sever Pop (cu chestionarul normal): În Basarabia. Jud. Hotin: 1. Gordinești. — Jud. Lăpușna: 2. Costuleni, 3. Leușeni.

În Moldova. Jud. Dorohoi: 4. Păltiniș, 5. Zvoriștea, 6. Ibănești. — Jud. Botoșani: 7. Necșeni, 8. Movila-Ruptă, 9. Todireni, 10. Corni.— Jud. Baia: 11. Baia, 12. Cosmești, 13. Tătăruși. — Jud. Iași: 14. Trifești, 15. Ceplenița-Vârâți, 16. Iași-Ciurchi, 17. Mădârjac. — Jud. Neamț: 18. Broșteni, 19. Târgu-Neamț, 20. Ceahlău, 21. Gârcina, 22. Tazlău. — Jud. Roman: 23. Miron Costin.— Jud. Vaslui: 24. Dumești, 25. Dănești, 26. Lipovăț. — Jud. Fălciu:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

27. Grumezoaia. — Jud. Tutova: 28. Stoești, 29. Adam. — Jud. Bacău: 30. Șerbești, 31. Mărăști-Vale, 32. Moinești, 33. Hârja, 34. Râpile. — Jud. Putna: 35. Câmpuri, 36. Nistorești, 37. Bolotești. — Jud. Tecuciu: 38. Muncelu, 39. Nicorești-Coasta Lupii, 40. Liești. — Jud. Covurlui: 41. Braniștea.

În Muntenia. Jud. Argeș: 42. Păduroiu din Vale, 43. Recea de Sus. — Jud. Olt: 44. Dumitrești, 45. Timpeni. — Jud. Teleorman: 46. Drăgănești, 47. Flămânda, 48. Țigănești. — Jud. Vlașca: 49. Petroșani, 50. Frățești, 51. Drăgănești, 52. Mihăilești. — Jud. Muscel: 53. Budișteni, 54. Rădești-Pițigaia, 55. Albești. — Jud. Dâmbovița: 56. Domnița Bălașa, 57. Lazuri, 58. Runcu. — Jud. Prahova: 59. Trestieni, 60. Bătrâni, 61 Păulești, 62. Fântânele, 63. Balta Doamnei. — Jud. Buzău: 64. Gura Teghii, 65. Joseni; 66. Săgeata. — Jud. Râmnicu-Sărat: 67. Jitia, 68. Boldu. — Jud. Brăila: 69. Viziru. — Jud. Ialomița: 70. Grindu, 71. Făcăieni, 72. Poiana, 73. Șocariciu, 74. Ulmu. — Jud. Ilfov: 75. Tămădău, 76. Radovanu, 77. București-Militari.

În Dobrogea. Jud. Tulcea: 78. C. A. Rosetti, 79. Nicolițel, 80. Beștepe, 81. Enisala, 82. Dăieni. — Jud. Constanța: 83. Sibioara, 84. Cochirleni, 85. Parachioi, 86. Limanu.

La Românii de dincolo de hotare. La Românii din Bulgaria: 87. Bregova (cu un refugiat). La Românii din Iugoslavia (la fața locului): 88. Batinaț (lângă Ciuprija), 89. Alovo (Timoc), 90. Covin (Banatul iugoslav) 91. Ofcea (Ban. iugosl.).

Pentru dialecte: Aromân: 92. Perivoli (Pind, Grecia), studiat în Satul-Vechiu, jud. Durostor, 93. Avdela (Pind, Grecia), studiat în Bazargic.

II. Emil Petrovici (cu chestionarul desvoltat): 1. Peștisani (Gorj), 2. Balș (Romanați), 3. Strehaia (Mehedinți), 4. Micăsala (Târnava Mică), 5. Tuzla (Constanța), 6. Piua Petrii (Ialomița), 7. Cheniz (Sălaj), 8. Coropceni (Vaslui), 9. Movileni-Larga (Iași), 10. Mircești (Roman), 11. Tuzla (Cetatea-Albă), 12. Căușanii-Vechi (Tighina), 13. Vălcani (Timiș-Torontal), 14. Cristești (Botoșani), 15. Călugăra (Bacău), 16. Isbiceni (Romanați), 17. Turtucaia (Durostor), 18. Zimnicea (Teleorman), 19. Ghimpați (Vlașca), 20. Scărișoara (Turda), 21. Topraisar (Constanța), 22. Lomova (Tulcea), 23. Ștefănești (Ilfov), 24. Molalia (Regiunea Vidinului în Bulgaria), 25. Măceșul-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de-Jos (Dolj), 26. Negreni (Olt), 27. Grădiștea (Vâlcea), 28. Nucșoara (Muscel).

Dintre cei doi anchetatori, S. Pop a terminat ancheta sa (300 puncte); E. Petrovici o continuă.

În luna August a apărut Prospectul Atlasului Linguistic Român cu întâiele hărți.

Cheltuelile împreunate cu anchetele (498.400 lei până în Decemvrie 1935) și cu tipărirea prospectelor au fost acoperite din următoarele donațiuni (dela 25 Martie 1934—8 Iulie 1936):

Fundațiunea « Regele Ferdinand I » . .	250.000 lei	
Academia Română	150.000 »	
Ministerul de Externe	100.000 »	și 5.000 dinari
Banca Națională a României	47.500 »	
Institutul de Radiodifuziune	30.000 »	
Creditul industrial român	20.000 »	
Total . . .	597.500 lei	și 5.000 dinari

Nobililor donatori le exprimăm și pe această cale cele mai vii mulțumiri, în deosebi Maiestății Sale Regelui Carol II, care, pe lângă sprijinul material, a binevoit să ne acorde și sprijinul moral, primind să fie protectorul acestei mari opere științifice.

Din lipsă de personal, Secția onomastică condusă de asistentul Șt. Pașca a trebuit să-și suspendeze activitatea pentru mai târziu.

Arhiva de Folclor a Academiei Române atașată Muzeului Limbii Române, a continuat sub conducerea lui Ion Mușlea, anchetele prin chestionare și strângerea de material folcloric pe teren. S'a publicat Anuarul III. Cluj, Septemvrie 1936.

S. PUȘCARIU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TABLA DE MATERII

	Pag.
STUDII:	
Ion Breazu: Literatura « Tribunei » (1884–1895). Partea I: Proza	2–111
ETIMOLOGII	112–137
I. *Sextil Puşcariu:* cosmă, costelbă, coster; arom. giumbă; se înjunghe a râde; jărui; jiganie; juvalaie; alb. pregatis; răbda	112–131
II. *Leo Spitzer:* arom. mamă « Kinderpapp », rum. mămăligă « Polenta »	131–132
III. *Nicolae Drăganu:* Bărăgan; barancă; bedearcă; boacănă; mont.	132–137
GEOGRAFIE LINGUISTICĂ	138–174
I. *Grigore Nandriş:* Păstoritul românesc în Carpaţii nordici în lumina Atlasului Linguistic al Poloniei Subcarpatine	138–148
II. *Emil Petrovici:* Contribuţii la rotacism. La Moţii din Scărişoara	149–163
III. *Sever Pop:* Cu prilejul Buletinului Atlasului Linguistic Italian	163–174
ARTICOLE MĂRUNTE, NOTIŢE şi RECTIFICĂRI	176–213
I. *Emil Petrovici:* Toponimice slave din Valea Almăjului (Banat)	176–180
Emil Petrovici: Băn. *u* > w, v, b, p	180–181
Emil Petrovici: Sufixul -oiu (-ońu) în toponimie	181–182
Emil Petrovici: O seamă de toponimice româneşti din regiunea Nişului	182–185
II. *Valer Literat:* Criptograme în cărţi din ţara Oltului	185–189
Valer Literat: Un manuscript din jumătatea întâia a secolului al XVIII-lea	189–196
III. *Alexandru Borza:* Numiri populare de plante din Basarabia	197–199
IV. *Ştefan Paşca:* Supranume colective intercomunale	199–212
V. *G. T. Kirileanu:* Rectificare	212
VI. *Ion Muşlea:* Iarăşi « mură » la Dacoromâni	212–213

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pag.

CĂRŢI ŞI REVISTE, RECENSII ŞI DĂRI DE SEAMĂ 216–275
Byck J., O lucrare despre Coresi (N. Drăganu) 226–230
Camariano Ariadna, Influenţa poeziei lirice neogreceşti asupra celei româneşti (Gh. Biriş) 262
Camariano Nestor, Primele încercări literare ale lui C. Negruzzi şi prototipurile greceşti (Gh. Biriş) 262–263
Capidan Th., Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais (S. Pop) 273–275
Cartojan N., Poema cretană Noul Erotocrit în literatura românească şi izvorul ei necunoscut (I. Breazu) 251–252
Ciuhandu Gh., Bogomilismul şi Românii (N. Drăganu) 221–223
Clasicii români comentaţi (I. Breazu) 245–250
Dima Al., Al. Odobescu (I. Breazu) 254–255
Dvoicenco Ecaterina, Vieaţa şi opera lui C. Stamati (Gh. Biriş) . 260–261
Filitti Ioan I., Proprietatea solului în Principatele române până la 1864 (Şt. Paşca) 238–240
Gamillscheg Ernst, Vom Leben und Wirken der Romanen (I. Gherghel) 267–269
Gherghel Ion, Schiller în literatura română (I. Breazu) 256–260
Grecu Vasile, Influenţa bizantină în literatura românească (N. Drăganu) 230–231
Indicatorul statistic al satelor şi unităţilor administrative din România (Şt. Paşca) 244–245
Lombard Alf, La prononciation du roumain (E. Petrovici) . . . 269–272
Marcu Alex., Studii Italiene, I (Şt. Paşca) 241–243
Mazilu D. R., Diaconul Coresi (N. Drăganu) 226–230
Nandriş Gr., Contribuţie la traducerea evangheliilor (N. Drăganu) 232–233
Ortiz Ramiro, Manualetto rumeno (Şt. Paşca) 241
Pohonţu Eugen, Alexandru Alex. Macedonski (Gh. Biriş) . . . 263–265
Pop Mara N., Contribuţiuni la viaţa pastorală din Argeş şi Muscel (Şt. Paşca) 243–244
Popa Lisseanu, Izvoarele istoriei Românilor. I-VIII (N. Drăganu) 233–238
Predescu Lucian, Diaconul Coresi (N. Drăganu) 225–230
Predescu Lucian, Între nepricepere şi ştiinţă (N. Drăganu) . . 225–230
Raşcu I. M., Eminescu şi catolicismul (I. Breazu) 255–256
Revue Internationale des Études Balkaniques (Th. Capidan) . 219–221
Roques Mario, Le dictionnaire albanais de 1635 (Th. Capidan) . . 215–216
Roques Mario, Recherches sur les anciens textes albanais (Th. Capidan) 214–215
Selištev A. M., Slavjanskoe Naseleńie v Albanii (Th. Capidan) . 216–218
Simionescu Dan, Diaconul Coresi (N. Drăganu) 226–230
Simionescu Dan, Errare humanum... perseverare diabolicum (N. Drăganu) 226–230

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pag.

Simionescu Dan, Din istoria presei românești: Republica română (I. Breazu) 252–254
Smântânescu Dan, Mișcarea sămănătoristă (Gh. Biriș) 265–267
Solomon Const., Biblia dela București (N. Drăganu) 223–225
Someșan Laurian, Viața pastorală în Munții Călimani (Șt. Pașca) 243–244
Treml Lajos, A magyarországi latin š-ezés az oláhban (N. Drăganu) 231–232

PE MARGINEA CĂRȚILOR. V. de *Sextil Pușcariu* 276–358
Începuturile poporului român 276
Români migratori 284
Verbul *a cutropi* 292
Părăsirea Daciei 299
Convieţuirea cu barbarii 303
Cuvântul *țărm* 306
Rotacismul 311
Gramaticalizarea limbii noastre 315
Cristalizarea legilor fonologice la Români 317
Conservatismul dialectului dacoromân 321
Toponimia şi onomastica 326
Teoria leagănului 328
Teoria vetrei 329
Adstratul albanez 330
Terminologia creştină 333
Raporturile slavo-române 341
Toponimia noastră de origine slavă 345
Despărţirea Aromânilor de trunchiul străromân 354

BIBLIOGRAFIA PUBLICAȚIILOR condusă de *Ion Breazu* . . 359–482
Bibliografie. Bibliologie 360
Chestiuni generale linguistice 368
Derivaţie 372
Dialectologie 373
Etimologie 373
Fonetică 376
Fonologie 377
Gramatică 379
Între istorie şi filologie 379
Istorie culturală 380
Lexicografie. Lexicologie. Geografie linguistică 391
Morfologie 397
Necroloage. Comemorări. Omagii 398
Onomastică şi toponimie 404
Ortografie 406
Românii de peste hotare 407

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pag.

Scriitorii români 410
Semasiologie 460
Sintaxă 460
Stilistică 460
Studii literare 461
Traduceri din românește. Românii în literaturile streine . . . 469
Indice de nume și titluri 473

NECROLOAGE 483–510
H. Tiktin (S. Pușcariu) 483
Antoine Thomas (S. Pușcariu) 485
G. Vâlsan (Valer Pușcariu) 485
Ioan Bianu (N. Drăganu) 487
Zoltan Gombocz (N. Drăganu) 491
Lazăr Șăineanu (E. Petrovici) 493
Gh. Bogdan-Duică (Radu I. Paul) 495
Paul Zarifopol (Radu I. Paul) 497
G. Ibrăileanu (I. Breazu) 498
Alexandru Ciura (I. Breazu) 501
A. de Herz (I. Breazu) 502
Panait Istrati (I. Breazu) 502
Eugen Goga (I. Breazu) 504
Gib I. Mihăescu (Maria Pușcariu) 505
Maria Cunțan (Maria Pușcariu) 506
Constanța Hodoș (Maria Pușcariu) 507
Cincinat Pavelescu (Gh. I. Biriș) 508
Z. C. Panțu (Emil Pop) 510

INDICE 512–531

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN EDITURA MUZEULUI LIMBEI ROMÂNE A APĂRUT:

«DACOROMANIA»

DACOROMANIA I, 1920—1921. Pp. 608 + VI (epuizat).

DACOROMANIA II, 1921—1922. Pp. 940 + VIII (epuizat).

DACOROMANIA III, 1922—1923. Pp. 1157 + X. Lei 600.

STUDII: *G. Oprescu*, Eliade Rădulescu şi Franţa.— *Th. Capidan*, Raporturile linguistice slavo-române.— *N. Drăganu*, Pagini de literatură veche.— *N. Drăganu*, Conjuncţiile « de » şi « dacă ».— *P. Grimm*, Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză.— *S. Puşcariu*, Lat. *libet* în românește.— *V. Bogrea*, Studii de semantică.— *G. Lacea*, Copiştii Psaltirii Scheiene.— *N. Drăganu*, Manuscrisul Liceului grăniceresc « G. Coşbuc » din Năsăud şi sistemele celor dintâi manuscrise româneşti.— *N. Drăganu*, Verbele derivate cu sufixul *-inare* şi postverbalele lor.— *C. Tagliavini*, Sulla questione della posposizione dell'articolo.— *G. D. Serra*, Per la storia del cognome italiano: Cognomi canavesani (Piemonte) di forma collettiva in *-aglia, -ata, -ato*.— *G. Kristof*, Influenţa poeziei populare române din sec. XVI-lea asupra lui Bálassa Bálint.— *G. Giuglea*, Crâmpeie de limbă şi vieaţă. străveche românească.— *Al. Procopovici*, Doară.

ETIMOLOGII de: *W. Meyer-Lübke, Leo Spitzer, S. Puşcariu, N. Drăganu, V. Bogrea, C. Lacea, Th. Capidan, Gh. Giuglea.*

ARTICOLE MĂRUNTE: *S. Puşcariu*, Forma de conjugare « ei face ».— *S. Puşcariu*, Schimbarea accentului din « aud ».— *S. P.*, Notiţă.— *S. Puşcariu*, Note la p. 561 ş. u.— *Bitay A.*, Sprijinitorul lui V. Moga: Gheorghe Bánffy (1747—1822).— *Bitay A.*, O poezie românească a lui Gh. Şincai.— *Bitay A.*, Contribuţii la vieaţa lui Nicolae Milescu Spătarul.— *Bitay A.*, Câteva observări la pp. 550—560.— *Bitay A.*, Gheorghe Buitul.— *Bitay A.*, Ceva despre protopopul Popa Pătru din Tinăud (Bihor).— *Bitay A.*, Dicţionarul în zece limbi al lui Calepinus şi filologia românească.— *Bitay A.*, Încă odată Minciol.— *M. Roska*, Date referitoare la chestiunea cuvântului « vlach ».— *Econ. D. Furtună*, « Urmarea lui Cristos » în românește.— *C. Lacea*, Genitive feminine formate cu articol prepozitiv.— *C. Lacea*, Contribuţie la Bibliografia românească.— *N. Drăganu*, O rectificare.— *V. Bogrea*, Din nomenclatura calului.— *V. Bogrea*, Note semantice.— *V. Bogrea*, Cordun.— *V. Bogrea*, Originea pol. « multan ».— *V. Bogrea*, Din sinonimica lui « Drac ».

RECENSII, REVISTA PERIODICELOR, CRONICA, RAPORT ANUAL, ADDENDA, INDICE, ERRATA.

DACOROMANIA IV, 1924—1926, Partea I, Studii, Pp. 640 + IV. Lei 450.

S. Puşcariu, Pour l'organisation du travail scientifique. La fiche internationale. L'index général.— *Al. Procopovici*, Principiul sonorităţii în economia limbii.— *Al. Procopovici*, Din istoria raporturilor noastre interdialectale.— *G. Oprescu*, L'activité de journaliste d'Eliade Rădulescu pendant son exil à Paris.— *N. Drăganu*, Mihail Halici, Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII.— *V. Bogrea*, Sfinţii medici în graiul şi folclorul românesc.— *Th. Capidan*,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Românii nomazi. Studiu din viaţa Românilor din sudul Peninsulei Balcanice.— *C. Lacea*, Sânt în Transilvania aşezări de Români veniţi din sudul Dunării sau nu sânt? — *G. Giuglea*, O problemă de fonetică: Soarta lui *e* deschis accentuat după *r*.— *V. Bologa*, Terminologia medicală românească a doctorului Ioan Piuariu (Molnar von Müllersheim).— *C. Diculescu*, Elemente vechi greceşti din limba română.— *G. D. Serra*, Per la storia del cognome italiano II. Sulla continuità dell'onomastica latina-romanza nei nomi propri canavesani (e piemontesi).

DACOROMANIA IV, 1924—1926, Partea II, Pp. 641—1641 + XV. Lei 450.

ETIMOLOGII de: *W. Meyer-Lübke*, *S. Puşcariu*, *N. Drăganu*, *C. Lacea*, *V. Bogrea*.

ARTICOLE MĂRUNTE: *V. Bogrea*, Contribuţii onomastice.— Din onomastica folclorică.— Din sinonimica « Dracului ».—Din terminologia calului II.— Contribuţie la studiul onomatopeelor româneşti.— O străveche formulă de exorcism în descântecele noastre.— Etimologii populare.— Mărunţişuri. Post scriptum la « Sfinţii medici ».— *N. Drăganu*, Despre ce Psaltire şi Liturghie vorbeşte Pavel Tordaşi la 1570? — Iarăşi « de » şi « dacă ».— *Th. Capidan*, Sărăcăcianii.— *C. Lacea*, Bibliografie şi literatură veche.— Bibliografie veche.— Dr. *Val. Bologa*, Între filologie şi medicină.— *I. Muşlea*, Un « Tatăl nostru » necunoscut (1684).— *Leo Spitzer*, fr. une folie à *nulle* autre second.

CĂRŢI ŞI REVISTE, RECENSII ŞI DĂRI DE SEAMĂ, PE MARGINEA CĂRŢILOR, REVISTA PERIODICELOR ROMÂNEŞTI ŞI STREINE, CRONICĂ, RAPORT ANUAL, ADDENDA, INDICE, ERRATA.

DACOROMANIA V, 1927—1928. Pp. 943 + VIII. Lei 700.

STUDII: *Ion Muşlea*, Scheii dela Cergău şi folclorul lor.— *Sever Pop*, Câteva capitole din terminologia calului.— *Ştefan Paşca*, Terminologia calului: Părţile corpului.

ETIMOLOGII de: *N. Drăganu*, *Al. Procopovici*, *C. Lacea*, *S. Puşcariu*, *G. D. Serra*, *Leo Spitzer*, *Th. Capidan*, *C. Daicovici*, *V. Bologa*, *E. Petrovici*, *E. Herzog*.

ARTICOLE MĂRUNTE: *Leo Spitzer*, Die I. Pers. Imperfecti und « am » habeo.— *N. Drăganu*, Versuri vechi.— *Gheorghe Giuglea*, Note şi fapte de folclor şi filologie. Poezii dela Românii din Serbia: Cântecul Dunării (Voinicul care îşi caută mândra); Voinicul Dumitraşcu şi calul; Asemănările cu Mioriţa; terminii iortoman (ortoman), laie din Mioriţa ş. a.— *Alex. Borza*, Primul dicţionar de ştiinţe naturale românesc: « Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae » de Gh. Şincai.— Dr. *Val. Bologa*, Între istoria medicinii şi filologie: I. Sinonimele « dacice » ale plantelor descrise de Dioscoride pot servi la reconstruirea limbii dacice? — II. Notiţă bibliografică.— *E. Petrovici*, Istu, istror.— *E. Petrovici*, Nume proprii de bărbaţi articulate.— *N. Cartojan*, Cel mai vechiu zodiac românesc: Rujdeniţa Popei Ion Românul (1620).— *Aurel Filimon*, Contribuţii la Bibliografia veche românească.— *Ion Muşlea*, Iarăşi « teleleu ».— *Ion Muşlea*, Mură la Dacoromâni.

RECENSII ŞI DĂRI DE SEAMĂ.

PE MARGINEA CĂRŢILOR de *S. Puşcariu*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REVISTA PERIODICELOR, NECROLOAGE, RAPORT ANUAL, ADDENDA, INDICE, ERRATA.

DACOROMANIA VI, 1929—1930. Pp. 692 + VIII. Lei 650.

STUDII: *Th. Capidan*, Fărşeroţii.— *S. Puşcariu*, Morfonemul şi economia limbii.

ETIMOLOGII: de *N. Drăganu, S. Puşcariu, L. Spitzer, E. Petrovici, C. Lacea.*

ARTICOLE MĂRUNTE: *P. Skok*, Une inscription dacoroumaine de la fin du XVII-e siècle provenant de Bulgarie.— *Gr. Nandriş*, Despre metateza lichidelor în elementele slave din limba română.— *C. Lacea*, Cel mai vechiu calendar românesc.— *C. Lacea*, Hiperurbanism fonetic în documente vechi.— *N. Drăganu*, Câteva cuvinte născute din subiecte ori complemente partitive.— *N. Drăganu*, Care (mai) de care.— *N. Drăganu*, Atribut-superlativ.— *E. Petrovici*, O seamă de sârbisme în Banat.— *I. O. Ştefanovici-Svensk*, Vocalele fără voce în româneşte.— *A. Filimon*, Nouă contribuţiuni la Bibliografia veche românească.— *S. Puşcariu*, Viitorul cu « vadere ».— *S. Pop*, Rotacismul în comuna Avram Iancu din Munţii Apuseni.— *S. Pop*, Pentru originea lui « rână ».

RECENSII ŞI DĂRI DE SEAMĂ.

PE MARGINEA CĂRŢILOR, de *S. Puşcariu.*

REVISTA PERIODICELOR, NECROLOAGE, RAPORT ANUAL, INDICE, ERRATA.

DACOROMANIA VII, 1931—1933. Pp. XVI + 698. Lei 650.

STUDII: *Sextil Puşcariu*, Consideraţiuni asupra sistemului fonetic şi fonologic al limbii române.

DIN ATLASUL LINGUISTIC AL ROMÂNIEI: *S. Pop*, 1. Consideraţii asupra metodei; 2. Cum dispar terminii vechi administrativi şi cum se înceteţenesc cei noui; 3. Fărâma, frământa, soage şi alte sinonime.— *S. Pop-Emil Petrovici*, Mână, cu pluralul.

ETIMOLOGII: de *S. Puşcariu, Th. Capidan, N. Drăganu, I. Iordan.*

ARTICOLE MĂRUNTE: *Th. Capidan*, Articolul la Fărşeroţi.— *Th. Capidan*, Elemente româneşti în limba albaneză.— *Şt. Paşca*, Sufixe care indică apartenenţa locală.— *Şt. Paşca*, Din « argot »-ul românesc.— *Şt. Paşca*, Nume de familie compuse din Ţara Oltului.— *E. Petrovici*, Influenţa românească asupra foneticei sârbeşti din Banat.— *E. Petrovici*, Cuvinte argotice pur slave de origine românească.— *E. Petrovici*, Cal = « îmblăiu ».— *E. Petrovici*, Srb. gràjati « a vorbì », din rom. « a grăì ».— Contribuţii la rotacism: *S. Pop*, În Munţii Apuseni.— *D. Macrea*, În texte vechi din Moldova.— *S. Puşcariu*, O urmă indirectă?— *S. Dragomir*, Un rotacism în nord-vestul Bosniei şi în Topliţa Serbiei.— *C. Lacea*, Migraţiuni în timpul fânului.— *N. Drăganu*, Împrumuturi şi reîmprumuturi ungaro-române.

RECENSII.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PE MARGINEA CĂRŢILOR de *S. Puşcariu.*

BIBLIOGRAFIA PUBLICAŢIILOR, NECROLOAGE, INDICE.

DACOROMANIA VIII, 1934—1935. Pp. 531+VII. 550.

STUDII: *Ion Breazu*, Literatura « Tribunei » (1884—1895). Partea I. Proza.

ETIMOLOGII de: *S. Puşcariu, Leo Spitzer, N. Drăganu.*

GEOGRAFIE LINGUISTICĂ: *Gr. Nandriş,* Păstoritul românesc în Carpaţii nordici în lumina Atlasului Linguistic al Poloniei Subcarpatine. — *Emil Petrovici,* Contribuţii la rotacism. La Moţii din Scărişoara. — *Sever Pop,* Cu prilejul Buletinului Atlasului Linguistic Italian.

ARTICOLE MĂRUNTE, NOTIŢE ŞI RECTIFICĂRI: *Emil Petrovici,* Toponimice slave din Valea Almăjului (Bănat). — *Emil Petrovici,* Băn. u > w, v, b, p. — *Emil Petrovici,* Sufixul -oiu (-ońu) în toponimie. — *Emil Petrovici,* O seamă de toponimice româneşti din regiunea Nişului. — *Valer Literat,* Criptograme în cărţi din Ţara Oltului. — *Valer Literat,* Un manuscript din jumătatea întâia a secolului al XVIII-lea. — *Alexandru Borza,* Numiri populare de plante din Basarabia. — *Ştefan Paşca,* Supranume colective intercomunale. — *G. T. Kirileanu,* Rectificare. — *Ion Muşlea,* Iarăşi « mură » la Dacoromâni.

RECENSII.

PE MARGINEA CĂRŢILOR de *S. Puşcariu.*

BIBLIOGRAFIA PUBLICAŢIILOR, NECROLOAGE, INDICE.

DIN BIBLIOTECA « DACOROMANIEI »

CONDUSĂ DE

SEXTIL PUŞCARIU

AU APĂRUT:

I. GH. BOGDAN-DUICĂ, *Istoria literaturii române moderne,* Cluj, Tip. Ardealul, 1923 (epuizat) . . . . . —

II. AUG. BENA, *Limba română la Saşii din Ardeal,* Cluj, Tip. Ardealul, 1925, p. 41 (epuizat) . . . . . —

III. Dr. EMIL PRECUP, *Păstoritul în Munţii Rodnei,* Cluj, Tip. Ardealul, 1925, p. 56 50

IV. G. D. SERRA, *Contributo toponomastico alla teoria della Continutà nel medioevo delle comunità rurali romane e preromane dell'Italia superiore,* Cluj, Tip. Cartea Românească, 1931, p. 325 300

V. ŞTEFAN BINDER, *Kind, Knabe, Mädchen im dakorumänischen. Ein Beitrag zur Onomasiologie, Teil I. die nördlichen Dialekte, Abschnitt* 1. *Kind,* Cluj-Bucureşti, Tip. « Presa », 1932, p. 40 . 40

VI. ALECU PROCOPOVICI, *Pronumele personal în funcţiune morfologică verbală,* Cluj 1933, Tip. Cartea Românească, Bucureşti 1933, p. 16 30

VII. NICOLAE DRĂGANU, *Numele proprii cu sufixul -şa.* Cluj, 1933, Tip. Cartea Românească, Bucureşti 1933, p. 37 50

VIII. EMIL PETROVICI, *Graiul Caraşovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională.* Bucureşti, 1935, Imprimeria Naţională, XII + 270 pag. 200

IX. ION BREAZU, *Michelet şi Românii. Studiu de literatură comparată,* Cluj 1935, Tip. Cartea Românească, IV + 162 pag. . 100

BCU Centrul Limbă Română Cluj

Mapa nr 157 a) 'rogata'; b) 'bezrogi' (owca, baran)

Mapa nr 158 Zasięg wyrazów: a) *byrka* 'rodzaj owcy (zwł. o krótkiej, krętej wełnie)'; b) *vetula* 'młoda lub niepłodna owca (koza)'; c) *pistrula* 'owca pstra na pysku'

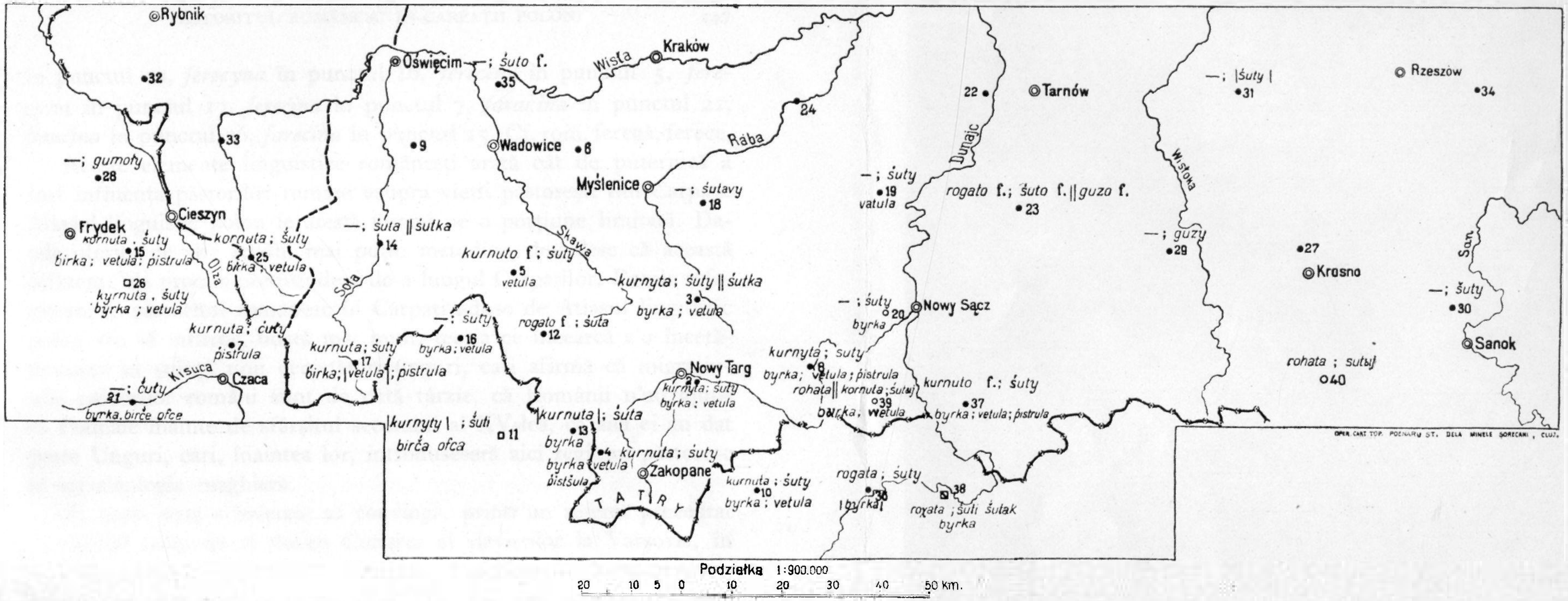

Mapa nr 161 a) '(owca) przeżuwa'; b) ewent. zasięg wyrazu *meryṅda*

Mapa nr 173 *ǵeleta, ǵelatka*... 'naczynie do dojenia owiec'

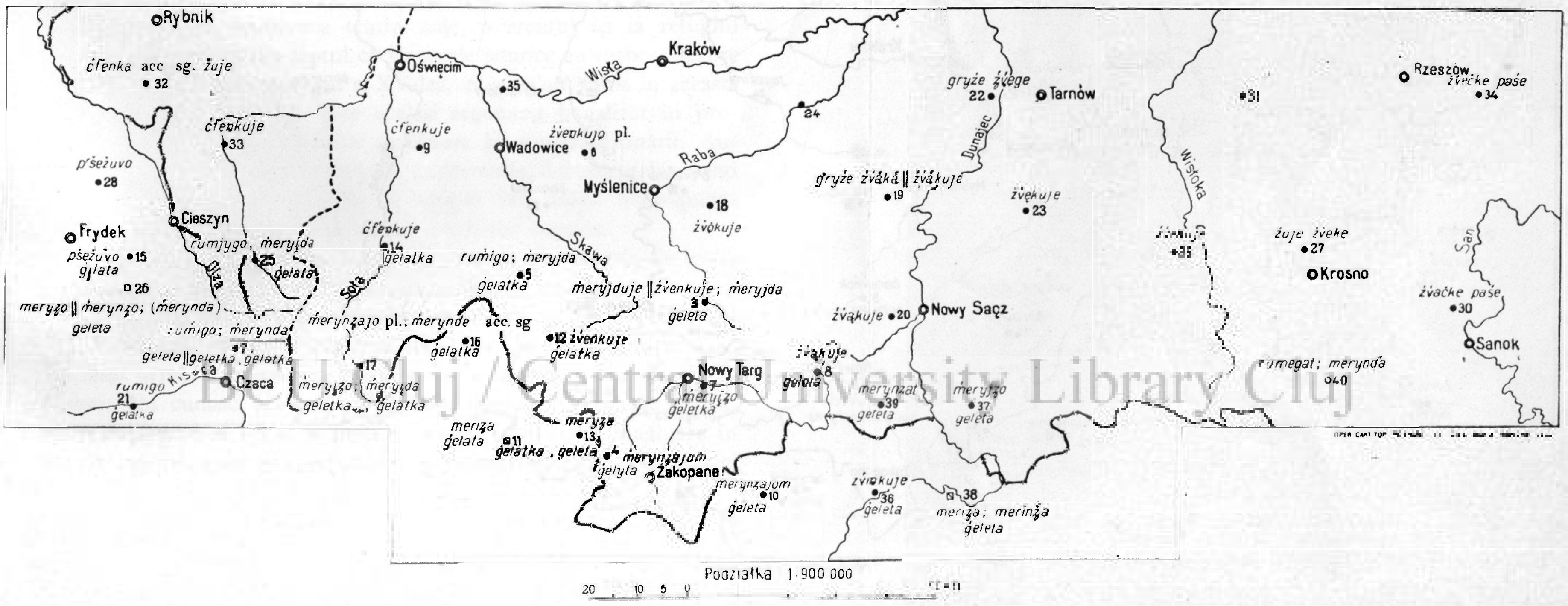

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mapa nr 174 'naczynie na żętycę'

Mapa nr 292 'krzak czarnych jagód (borówek)'

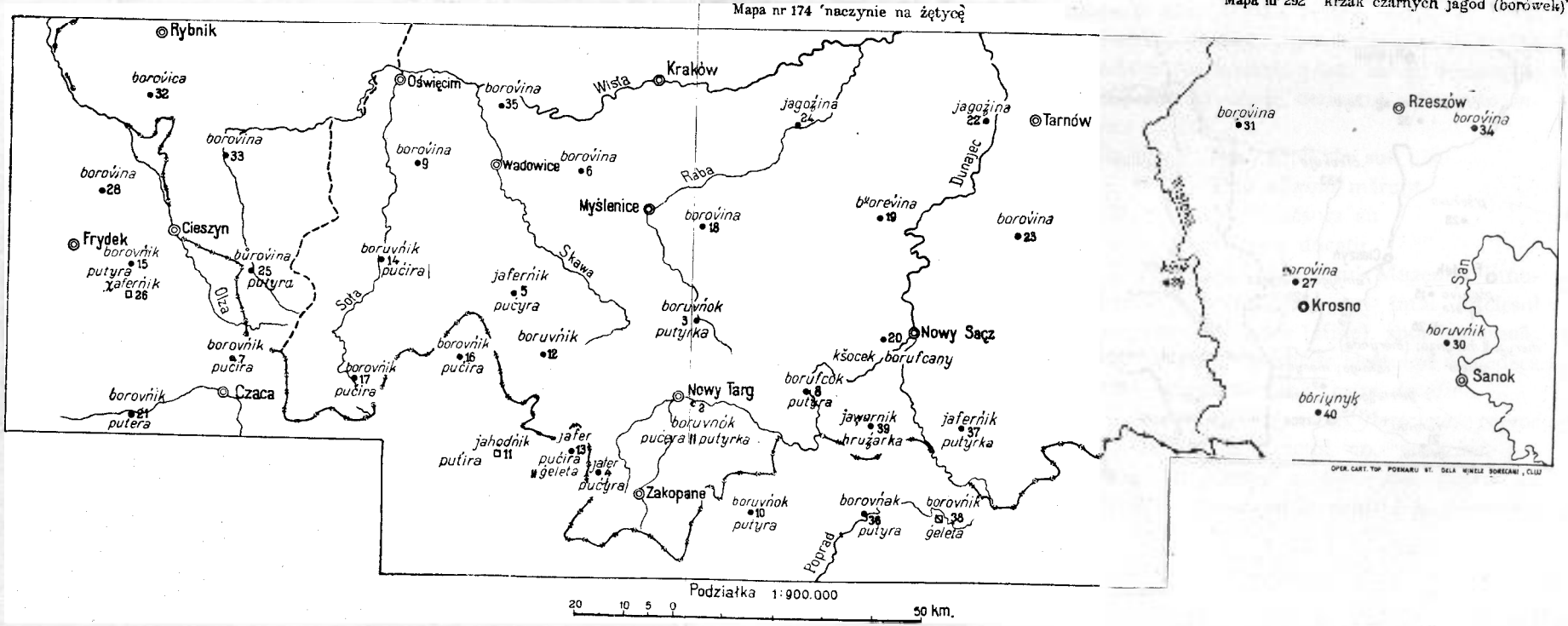

Podziałka 1:900.000

20 10 5 0 50 km.

LISTA PUBLICAȚIILOR UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ

Liste des publications de l'Université de Cluj

FACULTATEA DE LITERE ȘI FILOSOFIE

Faculté des lettres et de philosophie

a) *Publicații științifice și literare*

Publications scientifiques et littéraires

I. *Biblioteca Institutului de Istorie Națională.* (Bibliothèque de l'Institut d'Histoire nationale). Nr. 1. N. Drăganu: Toponimie și Istorie. (Toponymie et Histoire). 1928, II + 178 p. No. 2. I. Crăciun: Cronicarul Szamöskozy și însemnările lui privitoare la Români. (Le Chroniqueur Szamöskozy et ses notes au sujet des Roumains). (1928), 214 p. No. 3. I. Moga: Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a Țărilor Române la sfârșitul secolului XVII. (La rivalité polono-autrichienne et l'orientation politique des Pays Roumains à la fin du XVII-e s.). IV + 240 p. No. 4. S. Stanca: Viața și activitatea Episcopului Vasile Moga. (La vie et l'activité de l'évêque Vasile Moga), (en cours).

II. *Publications de l'Institut d'Histoire générale.* No. 1. S. Dragomir: Vlahii și Morlacii, studiu din istoria românismului balcanic. (Les « Vlaques » et les « Morlaques », étude sur les Roumains des Balkans). (1921), 136 p. No. 2. C. Marinescu: Școala istorică raționalistă. (L'École historique rationaliste). (1925), 19 p. No. 3. Mélanges: d'Histoire générale. (1927), 381 p., fig. et carte. No. 4. Inchinare lui Nicolae Iorga. (Hommage à Nicolas Iorga). (1931), 440 p., fig.

III. *Publications du laboratoire de Pédologie et de Pédagogie expérimentale de l'Université de Cluj.* No. 1. P. Ilcuș: Inteligența copilului, studiu critic și experimental. (Intelligence de l'enfant, étude critique et expérimentale). 206 p., 24 fig. No. 2. Lazăr Antila, Liviu Sirca, V. Ghidionescu și Gh. Comicescu: Inteligența copilului. (Intelligence de l'enfant, contributions expérimentales). 206 p. No. 3. Gh. Comicescu: Raportul între intuiție și abstracție în învățământ. Elaborarea mintală. (Le rapport entre l'intuition et l'abstraction dans l'enseignement. L'élaboration mentale). 229 p.

IV. *Studii și cercetări psihologice,* publicate de Institutul de Psihologie experimentală, comparată și aplicată. (Études et recherches psychologiques publiées par l'Institut de Psychologie). No. 1. Fl. Ștefănescu Goangă: Selecțiunea capacităților și orientarea profesională. (La sélection des capacités et l'orientation professionelle). 1929 (epuizat). No. 2. Liviu Rusu: Selecția copiilor dotați. (La sélection des enfants bien doués). 1929; 228 p. No. 3. Nicolae Mărgineanu: Psihologia exercițiului. (Psychologie de l'exercice). 1929; 212 p. No. 4. Nicolae Mărgineanu: Psihologia configurației. (Psychologie de la Forme). 1929; 150 p. No. 5. N. Mărgineanu: Psihotehnia în Germania. (La Psychotechnique en Allemagne). 1929; 88 p. (epuizat). No. 6. Alex. Roșca: Măsurarea inteligenții și debilitatea mintală. (Le mesure de l'intelligence et la débilité mentale). 1930; 197 p. No. 7. Nicolae Mărgineanu: Psihologia germană contimporană. (La psychologie allemande contemporaine). 1930; 360 p. No. 10. Nicolae Mărgineanu: Psihologia

BCU Cluj / Central University Library Cluj

învățării. (Psychologie de la vie religieuse). 1930; 341 p. No. 9. Liviu Rusu: Aptitudinea tehnică și inteligența practică. (L'aptitude technique et l'intelligence pratique). 1931; 149 p. No. 10. Nicolae Mărgineanu: Psihologia învățării. (La psychologie de l'éducation). 1931; 172 p. No. 11. Alex. Roșca: Psihopatologia deviaților morali. (La psychopathologie des anormaux moraux). 1931; 118 p. No. 12. Alex. Roșca: Debilitatea mintală. (La débilité mentale). 1931; 88 p. No. 13. C. Pârlog: Psihologia desemnului. (La psychologie du dessin). 1932; 126 p. No. 14. Dim. Todoranu: Psihologia temperamentului. (La psychologie du temperament). 1932; 180 p. No. 15. N. Mărgineanu: Psihologia franceză contimporană. (La Psychologie française contemporaine). 1932; 169 p. No. 16. Alex. Roșca: Delicventul minor. (Le Déliquent mineur). 1932; 179 p. No. 17. L. Bologa: Lectura tineretului. (La Lecture de la Jeunesse). 1933; 118 p. No. 18. Al. Roșca: Psihologia Martorului. (La psychologie du témoin). 1934; 156 p. No. 19. M. Beniuc: Învățare și Inteligență la animale. (Apprentissage et Intelligence chez le animaux). 1934; 86 p. No. 20. Fl. Ștefănescu Goangă: Fișa personală de observație psihologică. (La Fiche personnelle d'observation psychologique). Instrucții pentru utilizarea fișei personale. (Instructions pour l'utilisation de la fiche personnelle). 1934; 25 + 44 p. No. 21. Fl. Ștefănescu Goangă: Teste pentru măsurarea funcțiunilor mintale, p. 32. No. 22. Dimitrie Todoranu: Psihologia reclamei. (La psychologie de la réclame), p. VI + 108.

V. *Lucrări de Fonetică.* Publicațiunile Laboratorului de Fonetică Experimentală al Universității din Cluj. (Travaux de Phonétique. Publications du Laboratoire de Phonétique Expérimentale de l'Université de Cluj). No. 1. Joseph Popovici: Une prononciation bulgare. 1921; 33 p. No. 2. Iosif Popovici: Fiziologia vocalelor românești *ă* și *î*. (Physiologie des voyelles roumaines *ă* et *î*). 1921; 34 p. No. 3. Iosif Popovici: Ortoepia și fonetica. (Orthoépie et phonetique). 1923; 70 p. No. 4. Iosif Popovici: Abatele Rousselot, creatorul foneticei experimentale. (L'abbé Rousselot, créateur de la phonétique expérimentale). 1926; 34 p. No. 5. Iosif Popovici: Vocalele românești. (Les voyelles roumaines). 1927; 57 p. No. 6. Emile Petrovici: De la nasalité en roumain. 1930, 125 p.

b) *Periodice (périodiques)*

I. *Dacoromania.* (Bulletin du Musée de la Langue Roumaine). Tome I (1920—1921), VI + 608 p. Tome II (1921—1922), VIII + 940 p. Tome III (1922—1923), X + 1157 p. Tome IV (1924—1926), 1-re partie. IV + 640 p.; 2-me partie, XV + 1000 p. Tome V (1927—1928), VIII—943 p. Tome VI (1929—1930), VIII + 694 p. Tome VII (1931—1933), IX + 697 p. Tome VIII (1934 — 1935), XII + 531 p.

II. *Anuarul Institutului de Istorie Națională.* (Annuaire de l'Institut d'Histoire nationale). Tome I (1921—1922), XVI + 434 p. Tome II (1923), XV + 544 p. Tome III (1924—1925), X + 1045 p. Tome IV (1926—1927), X + 1000 p. Tome V (1928—1930), XII + 793 p. Tome VI (1931—1933), en cours.

III. *Revista de sociologie.* (Revue de Sociologie publiée par le prof. V. Bărbat ancien directeur du Séminaire de Sociologie). (No. 1—8).

DIN BIBLIOTECA «DACOROMANIEI»

CONDUSĂ DE

SEXTIL PUŞCARIU

AU APĂRUT:

I. GH. BOGDAN-DUICĂ, *Istoria literaturii române moderne*, Cluj, Tip. Ardealul, 1923 (epuizat) . . . . . —

II. AUG. BENA, *Limba română la Saşii din Ardeal*, Cluj, Tip. Ardealul, 1925, p. 41 (epuizat) . . . . . —

III. Dr. EMIL PRECUP, *Păstoritul în Munţii Rodnei*, Cluj, Tip. Ardealul, 1925, p. 56 50

IV. G. D. SERRA, *Contributo toponomastico alla teoria della Continuità nel medioevo delle comunità rurali romane e preromane dell'Italia superiore*, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1931, p. 325 300

V. ŞTEFAN BINDER, *Kind, Knabe, Mädchen im dakorumänischen. Ein Beitrag zur Onomasiologie, Teil I. die nördlichen Dialekte, Abschnitt* 1. *Kind*, Cluj-Bucureşti, Tip. «Presa», 1932, p. 40 . 40

VI. ALECU PROCOPOVICI, *Pronumele personal în funcţiune morfologică verbală*, Cluj 1933, Tip. Cartea Românească, Bucureşti 1933, p. 16 30

VII. NICOLAE DRĂGANU, *Numele proprii cu sufixul -şa*. Cluj, 1933, Tip. Cartea Românească, Bucureşti 1933, p. 37 50

VIII. EMIL PETROVICI, *Graiul Caraşovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională*. Bucureşti, 1935, Imprimeria Naţională, XII + 270 pag. 200

IX. ION BREAZU, *Michelet şi Românii. Studiu de literatură comparată*, Cluj 1935, Tip. Cartea Românească, IV + 162 pag. . 100

BCU Cluj / Central University Library Cluj